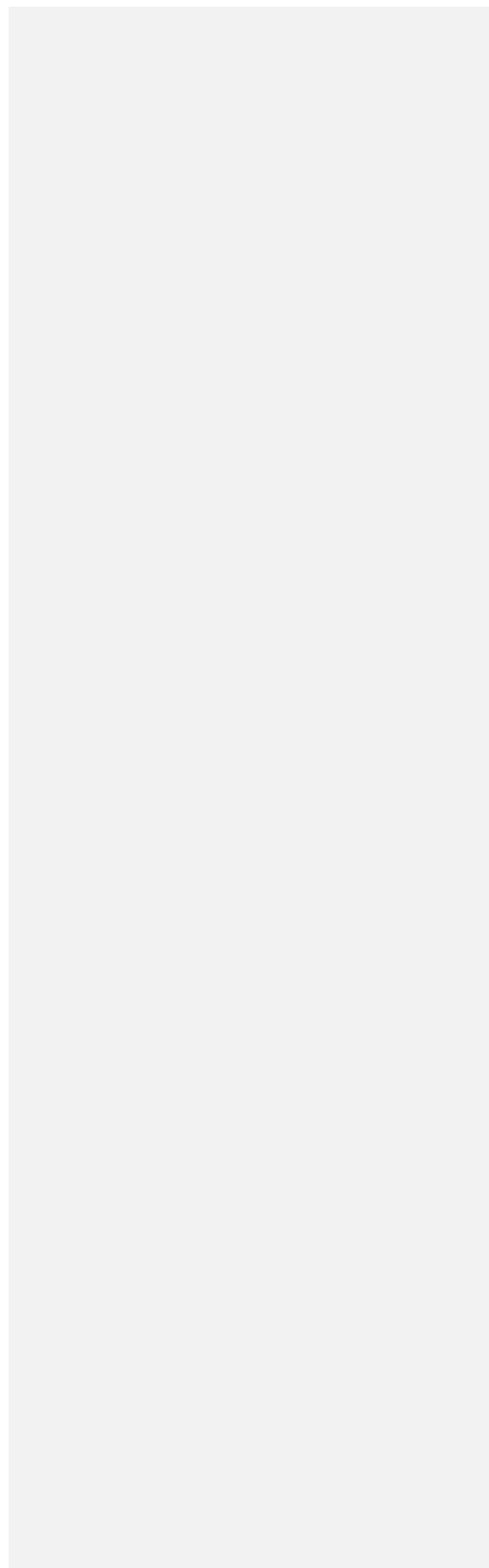
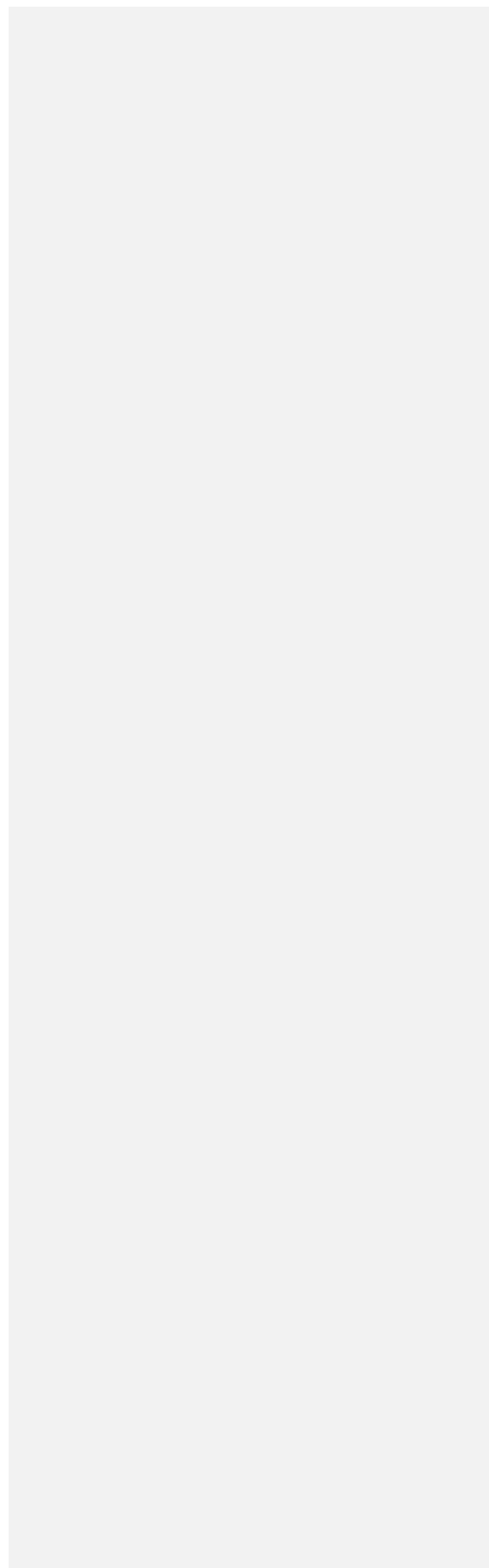

Kinderen van de Staat
Jeugdzorg in ademnood

[pag 2 blanco]

3

Hélène van Beek

Kinderen van de Staat
Jeugdzorg in ademnood

Nobel Boeken

ISBN 9789083060200

Copyright Nobel Boeken en Hélène van Beek

Nobel Boeken is een imprint van de stichting Nobel
postbus 43
3740 AA BAARN NL,
kvk 41002062,
www.nobelboeken.nl

Uitgave mede mogelijk gemaakt door Fairlife Foundation
Ontwerp omslag, binnenwerk en art direction: Gerard Steijn
Opmaak binnenwerk: Guusje Beek
Omslagillustratie: 'Kinderen van de Staat', wallpainting *street artist* Judith de Leeuw, JdL
Fotografie: Model - Carla van de Puttelaar / Artwork - Leo Veger
Foto auteur: Gerard Verschooten
Uitgever namens Nobel: Rob Bakker

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm, digitale kopie, op internet, geluidsdragers of welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Inhoud

Voorwoord p.5

Deel I

Kind van de rekening

Hoofdstuk 1: Kennismaking p.

Tim – Babs – Jason – Nola – Patricia – Vanessa – Judith

Hoofdstuk 2: Ziek systeem p.

Diagose - Technisch failliet – Alarmerend – Apparaatskosten - ‘Bureaucratische nachtmerrie’ - ‘Zorg is geen koekje’ - ‘Een giftige cocktail’ - Vermalen in het systeem – Fout - Verpulverd kind - Lijm de Zorg -

Hoofdstuk 3: De Praktijk p.

‘Straks kan ik mijn kind wegbrengen’ - De klacht – Maatregelen - ‘Hulp vanuit contact’ - ‘Niet altijd voldoende deskundigheid’ - ‘Wel geld voor een beugel’ - De carroussel - Pittig en onderbetaald - Smart rapporteren - Met stoelen gooien

Hoofdstuk 4: Waarheid p.

Feitenonderzoek - Keteningfantiliteit - Politiek - Roddelbak - Samenwerken - Verbolgen - Schrijnend verhaal - Dossiers - Een soap - Ondergelopen kelders

Hoofdstuk 5: Weggerukt p.

Grof - Onhandig - Met wapens - Pepperspray - Rouw en pijn - Politie - Pepperspray - Uit elkaar gerukt

Hoofdstuk 6: Opgesloten p.

Gevangenis - Cavia in de fik - ‘Met een sporttas naar een instelling’ - ‘Met de rug tegen de muur’ - Prikkelraad - Scheurjurk - Imago - Middeleeuws regime - Isoleercel - ‘Terug naar nul’

Hoofdstuk 7: Putje p.

Juridisch - Pakje boter - Geen softe zooi - Vinkjes - ‘Over de schutting gegoooid’ - Geen effect - Autisme - Twaalf-minners

Hoofdstuk 8: Vikingmannetjes p.

‘Gek in mijn hoofd’ - ‘Gewoon schelden, dreigen, slaan’ - Poep aan de tandenborstel - Choking game - Leefklimaat - Krankzinnig - Roy de Grijper - Verbinding - ‘Allemaal gevoelsdingetjes’

Hoofdstuk 9: Geweld en Commissies p.

‘Alle vormen van geweld’ - Schadevergoeding - Wurg - Seks - ‘Etterende zweer’ - Verkrachting in washok - ‘Hij zit zijn tijd uit’ - Stil - ‘Niks aan 't handje’ - Almacht - Criminelen en Netflix - ‘Pittig en goed gebekt’ - ‘Het systeem is verrot’

Hoofdstuk 10: Trauma's p.

'Doe maar een valhelm op' - Pleeggezin - Dreigen - Luisteren - 'Wat een leven' - 'Ik moet het loslaten' - Te complex - 'Ik moet die plek opblazen en mezelf erbij'

Hoofdstuk 11: Generaties lang p.

Wetenschap - 'Ouders behandelen' - Babs - Tim - De ouders - De voogd - Vanessa - Aardappelmes - 'Hoe vroeger hulp, hoe beter'

Hoofdstuk 12: Black Box p.

Pingpongen - Obstructie - Isoleercel - 'Ik wil niet dood' - Trieste gebeurtenissen - In de fik - 'Heel veel uitzoekwerk'

Hoofdstuk 13: Meten is weten p.

Crisis - Spoedmachtiging - Carrousel - Vinger in de pap - Een Raadsel - 'Cijfers verzamelen is duur' - Busjes

Deel II

Desastreuze marktwerking

Hoofdstuk 14: Twee reuzen p.

Pluryn - Sluiting Hoenderloo - Risico voor de kinderen - Wanhopige mails - Zestiende plekje - Olietankers - Reus Horizon - Poetins - 'Bah, bah' - 'Niet transparant' - Zorggraaiers

Hoofdstuk 15: Het andere Antonius p.

Antonius - 'Alleen maar ellende' - Dodelijk systeem - Tevreden - Onveiligheid - Bewustwording - JIM - Gezin - Jubelen - Onvrede - Wandelen in het bos - Proefkonijnen - PR-machine - Kickbokser - Verpoosruimte

Hoofdstuk 16: Waanzinnige gevolgen p.

Zorgelijke signalen - 'Het komt wel goed' - Dolksteek - Oorlog - Vliegende haast - School - WOB - Achterkamertjes - Contract - Buiten de regio

Hoofdstuk 17: Politiek aan zet p.

Louche - Beoordelingscommissie - Onrechtmatig - Incluzio - Reuring - De pilot Midgaard - Wetenschap - Aanbesteden - Intimidatie - Evaluatie - In gebreke - Nawoord

Voorwoord

'Hoe erg en schokkend het tot nu toe is wat ik lees; het is slechts een top van de ijsberg. Ik durf te beweren dat het gros van de jongeren, en ook ikzelf, van elk jaar, elke maand, week, dag en waarschijnlijk soms uren, ingrijpende ervaringen kan overleggen. Als Nederlanders alles te weten zouden komen wat er allemaal gebeurt (is) in jeugdinstituten, zou er gesproken worden over ernstige schending van de mensenrechten. Gelukkig wordt dit beetje bij beetje steeds meer en beter aan het daglicht gebracht. Dankjewel daarvoor.'

Dat appt een jonge man die is getraumatiseerd door zijn verleden in de jeugdzorg. Hij vertelt in *Kinderen van de Staat* hoe de bemoeienis van hulpverleners van jeugdzorg en zijn verblijf in een instelling hem kapot hebben gemaakt. Door over zijn ervaringen te vertellen, worden traumawonden bij hem opengereten. Maar hij wil per se dat de buitenwereld weet welke misstanden zich afspeelen in de instellingen voor jeugdzorg.

Zijn verhaal is illustratief voor wat heel veel kinderen is aangedaan en jaarlijks nog steeds vele tienduizenden kinderen overkomt. Kinderen die vanuit een 'reddersgeest' bij hun ouders uit huis worden gehaald, en aan de zorg van anderen worden toevertrouwd; de zorg van voogden, jeugdbeschermers, of behandelaars en persoonlijke begeleiders in de tehuizen. Maar ze worden daarmee niet beschermd. Al die kinderen raken daardoor onthecht en nog getraumatiseerder dan ze al waren. Hun leven ligt voorgoed in puin.

Dit boek gaat over jeugdzorg nu. Maar de verhalen uit het verleden komen overeen met de verhalen die jongeren en ouders vertellen over ervaringen met jeugdzorg die ze thans hebben. En die zijn veelal niet goed.

De kinderen en jongeren die uit huis worden geplaatst, gaan van crisisopvang naar gezinshuis, en van instelling naar instelling. Een jongere die in één jaar tijd op meer dan 40 verschillende plekken verblijft. Het gebeurt in ons land. Allemaal wachten ze op behandeling en velen krijgen in de tehuizen te maken met agressie en geweld.

Kinderen van de Staat gaat ook over een omstreden behandeling. Nederland is 'kampioen opsluiten' van kinderen. Rond de drieduizend kinderen, die geen crimineel zijn, belanden jaarlijks in de zwaarste opvang die er is; in een gesloten instelling voor jeugdzorg die in niets verschilt met een gevangenis. Ofwel in de JeugdzorgPlus. Zelfs zeer jonge kinderen komen daarin terecht.

Dit boek gaat ook over de jeugdzorgreuzen, de moloch organisaties die steeds groter willen worden. Het gaat over marktwerking, moordende concurrentie, over geld en macht. Alsmede over de chaos die is ontstaan na de overheveling van jeugdzorg van de provincies naar de gemeentes in 2015.

Het zou allemaal beter worden, maar de harde realiteit is dat deze decentralisatie van de jeugdzorg een verslechtering is. Die realiteit dringt zich met de dag meer op. Voor alle jeugdhulp zijn er wachtlijsten van vele maanden. Gemeentelijke wijkteams die de hulp moeten organiseren gaan ten onder aan bureaucratie. Jeugdzorg komt niet van de grond waardoor situaties escaleren.

De problemen van kinderen stapelen zich zó hoog op dat ze uiteindelijk vaak helemaal niet meer te helpen zijn. In de instellingen zitten jongeren die zulke complexe, vaak psychiatrische problemen hebben, jongeren die het zó slecht maken, dat ze geen uitweg meer zien. In 2019 pleegden er 15 kinderen zelfdoding in een instelling voor jeugdzorg, en 4 in een gesloten instelling. Het zijn schrikbarende cijfers.

De financiële situatie in de jeugdzorg is eveneens rampzalig. Gemeentes dreigen failliet te gaan door de gierende tekorten op jeugdzorg. Organisaties vallen omver omdat ze, zeggen ze,

in de aanbestedingen worden uitgeknepen door de gemeentes die kiezen voor aanbieders met het laagste tarief.

Jeugdzorg is keiharde *business*. De hulp voor kinderen wordt door de aanbestedende gemeentes in percelen en kavels aangeboden. Het gaat om ‘prestatieafspraken’ en over ‘in- en uitstroomprofielen’.

In deze wereld gaat jaarlijks 3,75 miljard euro om. Meer dan een miljard daarvan gaat niet naar zorg, maar verdwijnt in het niets. Het gaat op aan ‘apparaatskosten’ ofwel aan bureaucratie, en wordt niet aan zorg voor kinderen besteed. Bestuurders hebben riant salarissen. Het wachten is op een parlementaire enquête over het falende systeem van de jeugdzorg, en de weggijkende -landelijke- overheid, zeggen deskundigen.

Wegkijken gebeurt ook bij het geweld en seksueel misbruik in de tehuizen, dat op grote schaal voorkomt. Drie commissies onderzochten de afgelopen tien jaar dit geweld en misbruik dat door de instellingen zoveel mogelijk onder het tapijt wordt geveegd. Drie keer was het schrikken toen deze rapporten verschenen. Drie maal kwamen er excuses van de verantwoordelijken, onder wie minister Hugo de Jonge van Volksgezondheid Welzijn en Sport (VWS).

Maar er komt geen verbetering; de situatie in instellingen verslechtert juist door de huidige chaos in de jeugdzorg. Geweld en seksueel misbruik neemt weer toe. Twee recente misstanden, een begeleider die een kind bijna wurgt en een groepsverkrachting onder jongeren in een gesloten instelling, zijn daarvan verdrietige illustraties in dit boek.

Ook de waanzin van het aanbesteden van jeugdzorg wordt met een pijnlijk voorbeeld zichtbaar in *Kinderen van de Staat*. Achttien gemeentes in de Kop van Noord Holland wilden andere, maar vooral goedkopere, gesloten jeugdzorg. De expanderende Rotterdamse organisatie Horizon won met een gelikt verhaal over een vernieuwend alternatief deze omstreden aanbesteding. Antonius in Bakkum, een gesloten instelling voor jongeren met complexe problemen in een afbraakpand, is daarvan het trieste resultaat. Er zijn zelfs vermoedens dat de aanbesteding frauduleus verliep. Niemand maakt een einde aan deze fel bekritiseerde situatie in Bakkum; de betrokken gemeentes niet, de inspectie niet. Zoals dat op andere plekken waar het mis is, meestal ook niet gebeurt.

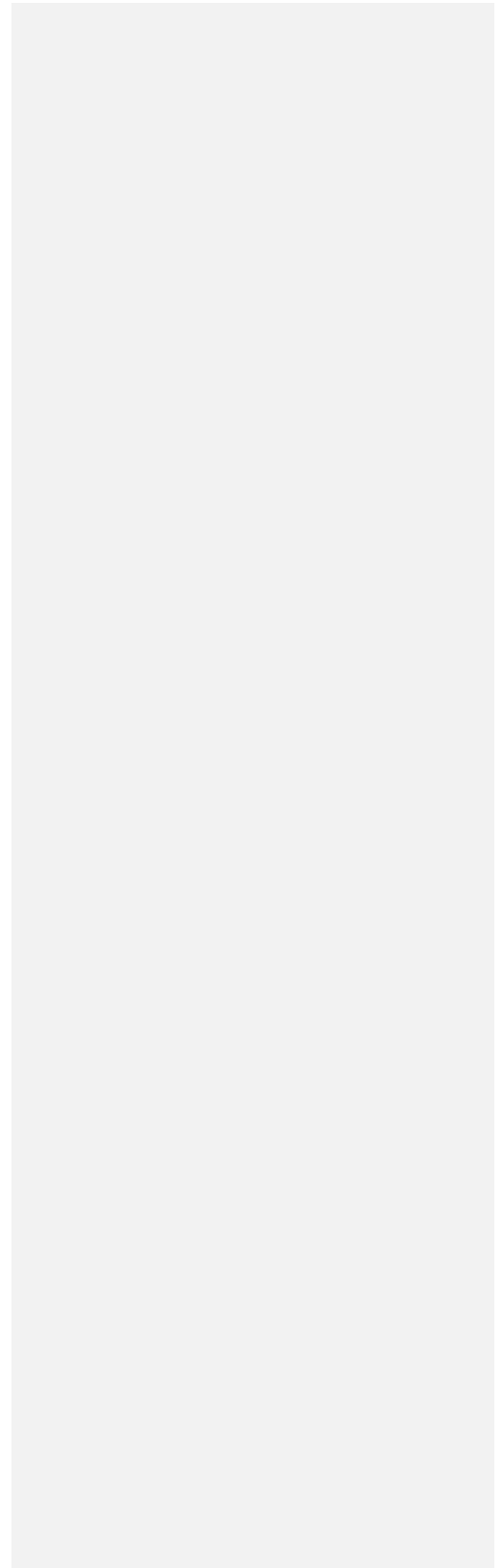
In de jeugdzorg sector werken veel mensen keihard, met hart en ziel. Maar ze krijgen van de organisaties waar ze voor werken vaak niet de ondersteuning en de (financiële) waardering die ze zouden verdienen. Een van de redenen waarom er zo’n schrijnend tekort is aan gekwalificeerd personeel.

Opvallend veel personen wilden meewerken aan *Kinderen van de Staat*, maar durfden opvallend vaak alleen *off the record* te spreken of onder een pseudoniem. (Oud)medewerkers in de jeugdzorg vrezen voor nadelige gevolgen, ook hebben ze inmiddels elders een baan. Kinderen en hun ouders zijn bang dat ze voor de rest van hun leven zijn gestigmatiseerd als ze onder de eigen naam worden genoemd.

Kinderen van de Staat geeft een indringende inkijk in de wereld van de jeugdzorg en kon verschijnen omdat de stichting *Fair Life Foundation* de urgentie inzag van onderzoek naar misstanden die er zijn. Daar past dank. *Fair Life Foundation* maakte de uitgave van *Kinderen van de Staat* financieel mogelijk en bestuurder Gerard Steijn bewaakte het proces op zorgvuldige wijze.

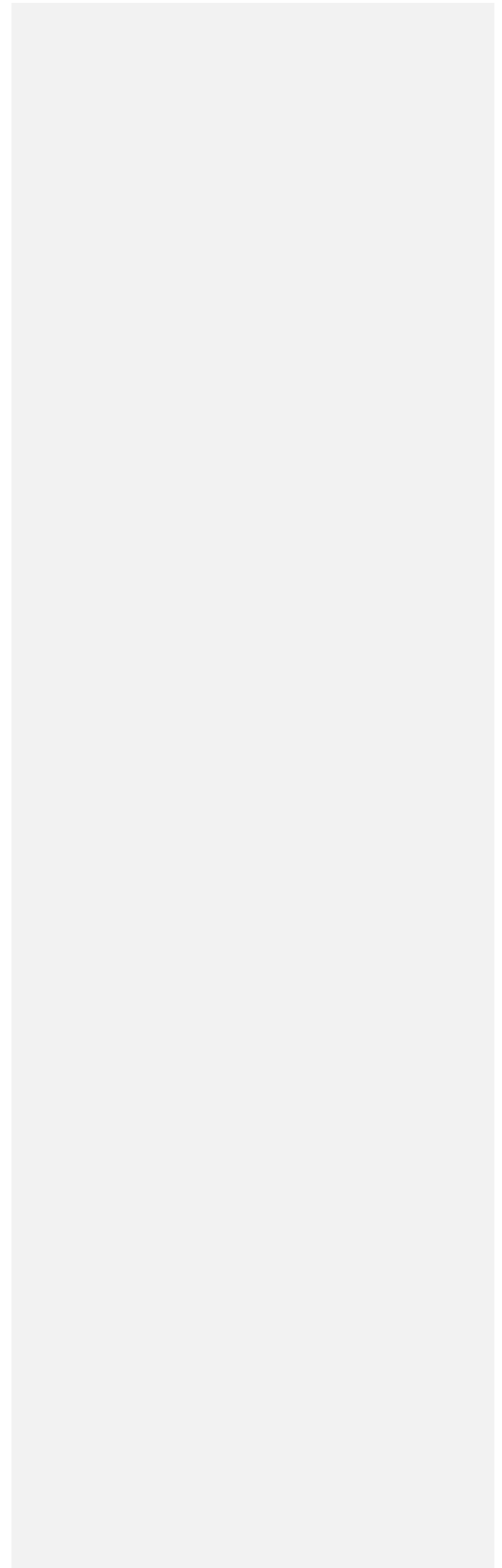
Grote dank gaat ook uit naar *street artist* Judith de Leeuw, één van de *Kinderen van de Staat*. Judith maakte het indrukwekkende kunstwerk voor de omslag van het boek: een jonge vrouw getraumatiseerd en gepijnigd door mishandelingen in een gesloten instelling.

Hélène van Beek, Nijmegen, juli 2020

Deel I

Kind van de rekening

Hoofdstuk 1

Kennismaking

Tim

Roerloos ligt Tim op de bank. Een marathoninterview over mishandeling en verwaarlozing, over een leven in een pleeggezin en in een instelling voor jeugdzorg in Deelen is abrupt gestopt omdat hij *knock-out* raakte.

Praten over zijn traumatische ervaringen is Tim te veel geworden. Daarvoor sprak hij wartaal en minutenlang in het Engels. Gevolg van stress.

Tim is nog geen 30, maar hij loopt met een stok vanwege enorme pijn in zijn lichaam. Die is mede veroorzaakt door de trauma's die hij opliep na mishandeling in zijn jeugd.

Tim is klein van stuk, heeft halflange haren en is gekleed in vestje, spijkerbroek en gympen.

Zijn kleine appartement op de begane grond is gezellig. Tijdens het interview loopt hij regelmatig naar de afzuigkap waaronder hij, leunend tegen het aanrecht, staat te roken.

Tim is één van de geïnterviewden voor dit boek waarin jongvolwassenen vertellen hoe hun leven is verwoest nadat ze weggerukt werden uit hun gezin en moesten wonen in tehuizen. Er is te veel gebeurd. Tim maakt het uiterst slecht en is 'levensmoe'.

Tim is ook een van de jongvolwassenen die hun levensverhaal wilden vertellen voor *Kinderen van de Staat*. Hij is één van de 46.000 kinderen in Nederland die niet bij hun vader en moeder wonen, maar moeten verblijven in een gezinshuis of in een instelling voor jeugdzorg. Voor hun eigen bestwil, wordt gezegd.

Nederland staat daarmee op eenzame hoogte op het gebied van 'uit huis plaatsen' van kinderen in Europa, maar dan in negatieve zin. Er is geen ander land bekend waar zó veel kinderen in een tehuis of instelling wonen.

Het is het gevolg van de manier waarop we het jeugdzorgstelsel hebben ingericht. Vanuit een 'reddersgeest-mentaliteit', vanuit gewoonte, vanwege machtsdenken van jeugdzorgmedewerkers, worden kinderen bij ouders weggehaald. Omdat ouders hen (zouden) mishandelen, of omdat zij niet voor hun kinderen zouden kunnen zorgen. Of vanwege het gedrag van de kinderen, waardoor zij een gevaar zijn voor zichzelf of voor hun omgeving.

Enkele duizenden kinderen, tot wel drieduizend, belanden jaarlijks in de meest zware vorm van opvang; een gesloten instelling ofwel de JeugdzorgPlus.

De verhalen van personen die naar deze instellingen moeten, zijn onthutsend eensluidend. De politie tilt hen 's nachts van hun bed of plukt ze onvoorbereid van het schoolplein vandaan en voert ze in arrestantenbusjes af. De verhalen gaan allemaal over eenzaamheid, over gebrek aan vertrouwen, agressie en geweld. Ze gaan over de horror van de gesloten instellingen, waar ze kinderen fixeren en fouilleren. Over een gevangenisregime, over scheurhemden en isolatiecellen. Over drugs die daar op grote schaal verkrijgbaar zijn en over weglopen. Over zelfdoding of pogingen daartoe.

Ze gaan óók allemaal over het ontbreken van de juiste behandeling of goed onderwijs én over het feit dat niemand ooit naar ze heeft geluisterd. De Raad voor de Kinderbescherming niet, kinderrechtshouders niet; en degenen niet die verantwoordelijk waren voor het uit huis plaatsen en soms zelfs voor het opsluiten. Voogden, therapeuten, begeleiders en mentoren luisterden evenmin.

Ook de verhalen van de jongvolwassenen over hun leven ná de instelling lijken angstwekkend op elkaar. Ze halen bijna nooit hun schooldiploma, raken aan de alcohol of de drugs of zijn gokverslaafd. Ze hebben zelden een stabiele relatie of werk. Een groot deel heeft al héél jong een kind. Ze vertrouwen niemand, zijn depressief of zelfs suïcidaal. Allemaal zijn ze getraumatiseerd.

In *Kinderen van de Staat* komen verschillende jongeren en hun ouders aan het woord. Soms met hun echte naam, regelmatig onder een pseudoniem omdat ze bang zijn dat, wanneer hun verhaal bekend wordt, ze worden belemmerd in hun verdere leven.

Aan het woord komen ook Jakko, die na verblijf in talloze gezinshuizen nu nog in de gesloten instelling Intermetzo in Eefde zit, en zijn moeder Manon. Jakko (17) wordt beschuldigd van seksueel misbruik, buiten en binnen de instelling, en weet niet waar hij na zijn achttiende terecht komt.

David (14) en zijn moeder Wanda vertellen hoe David werd mishandeld in dezelfde gesloten instelling Intermetzo van de grote organisatie Pluryn.

Iboya zat in de gesloten instelling in Schakenbosch in Leidschendam. Haar oma Jose vertelt over de misstanden die zij zag wanneer ze bij haar kleindochter op bezoek ging. Oma schrijft ook ingezonden brieven naar kranten, wanneer ze over wantoestanden in de gesloten jeugdzorg hoort. Ze wil dat de wereld weet welke gruwelijkheden zich binnen de muren van deze instellingen afspelen.

De hoofdpersonen in het boek zijn Tim, Babs, Jason, Nola, Patricia, Vanessa en Judith. Ze zijn allemaal getekend of getraumatiseerd door jeugdzorg. Dat zijn de Kinderen van de Staat.

Babs

Babs is 17 als ik haar de eerste keer spreek. Ze heeft geprobeerd zich te verhangen aan een zelfgehaakt koord in een gesloten inrichting in Zetten. Ze is dan net verhuisd naar een appartement van de RIBW in Arnhem, een organisatie die jongeren begeleidt bij zelfstandig wonen.

Het appartement is afgeleefd. Kapotte deuren, keukenkraan stuk, de vuile vaat van de vorige bewoner staat er nog.

Babs kwam in de gesloten instelling terecht nadat haar vader was overleden, haar moeder haar had mishandeld en ze vervolgens agressief en suïcidaal werd. Ze sneed zichzelf, dealde en raakte verslaafd aan alcohol en drugs. Babs zat eerder in gezinshuizen en in een crisisopvang. Tot slot belandde ze in een instelling voor JeugdzorgPlus, zoals de gesloten inrichtingen voor jongeren eufemistisch worden genoemd.

Babs kan het verhaal over haar ervaring in de jeugdzorg vertellen omdat een beveiligder net op tijd ontdekte dat ze zichzelf wilde ophangen. Deze oplettende man redde haar leven.

Babs woont nu niet meer in het haveloze appartement. Ze leeft inmiddels samen met haar vriend en kreeg samen met hem, net 19 jaar, een dochtertje.

Jason

Jason zat in dertien maanden tijd op vijf verschillende plekken, waaronder een psychiatrische kliniek en de gesloten instellingen voor jeugdzorg in Harreveld en Hoenderloo. Hij heeft te maken gehad met meer dan vijftig hulpverleners. Jason is transgender.

Ik spreek hem voor het eerst, dan 20, in Diemen. Ook in een complex voor beschermd wonen, gebouwd van op elkaar gestapelde containers. Zijn langgerekte appartement op de onderste verdieping is donker en clean. Op tafel staat een doos met tissues met de tekst van de popsong: *'It's my party and I cry if I want to'*.

Jason heeft geen koffie in huis, maar tovert wel een theezakje uit een la tevoorschijn. Zelf drinkt hij niets. Zijn maaltijden bestaan vooral uit kant-en-klare pizza.

Jason werd jarenlang mishandeld door zijn alcoholische vader en zijn verstandelijk beperkte broer.

Het is warm, maar Jason heeft een pet op en draagt lange mouwen en een lange broek. Zijn armen en benen zitten vol littekens van het snijden, en die wil hij dan nog liever niet tonen. Jason is ook een boegbeeld; hij is als 'ervaringsdeskundige' het uithangbord geworden van alle misstanden in de jeugdzorg. Jason strijdt daar tegen. De welbespraakte Jason komt goed over in de media. Hij wordt vaak geciteerd in kranten, is te horen op de radio en verschijnt regelmatig op televisie. Maar schijn bedriegt. Diezelfde Jason is er regelmatig zéér slecht aan toe.

Nola

Nola, 14 als ik haar spreek, zit nog in de gesloten instelling Transferium in Heerhugowaard. Ze is voor de tweede keer met verlof.

Ik ontmoet haar, samen met haar moeder, in een *grand café*. Nola ziet eruit zoals pubermeisjes eruitzien, met de haren in een knot strak op haar hoofd. Nola heeft mooie ogen. Ze is wat timide en spreekt zacht. Het is de bedoeling dat Nola over ruim een maand definitief de instelling verlaat.

Nola hield het thuis voor gezien. Haar ouders waren verzeild geraakt in een vechtscheiding. Alle aandacht ging uit naar haar broer, die volgens moeder 'onhoudbaar gedrag' vertoonde. Die werd eerder al uit huis geplaatst.

Nola zwierf 's nachts rond, slikte xtc-pillen, blowde en dronk alcohol. Het liep helemaal uit de hand. Maar Nola vertelt luchtig over het *chillen* op straat en het hangen in het winkelcentrum met haar vrienden.

Geëmotioneerd spreekt ze echter over het geweld in de inrichting. Gepleegd door de jongeren zelf, maar vooral door de medewerkers die intimideren, die jongeren met meer man tegelijk vastpakken en naar de isoleercel sleuren.

Patricia

Patricia kan haar ervaringen over opsluiting niet delen, want zij leeft niet meer. Ze pleegde zelfdoding in de gesloten instelling voor jeugdzorg in Hoenderloo.

Ik spreek haar ouders Lucia en Gerard. Sympathieke mensen. Ze zijn gescheiden, maar komen samen naar het interview en zitten met een kop koffie gebroederlijk naast elkaar.

Op Facebook is nog te zien hoe Patricia eruitzag. Haar profiel is niet verwijderd. Volle lippen, donker haar en sprekende ogen. Vrolijke foto's van Patricia en vriendinnen met bloemenkransen in het haar. Maar ook een foto met Patricia's hand in het verband.

Haar ouders vertellen tegen welke muren ze opliepen, op zoek naar de juiste hulp voor hun dochter met psychiatrische problemen. De getraumatiseerde en suïcidale Patricia kreeg in de provincie Zeeland, waar ze woonde, vier jaar lang geen adequate hulp.

Uiteindelijk vonden haar ouders wel een geschikte behandelplek, dachten ze. De Smaragd, van een gesloten instelling voor jeugdzorg in het Gelderse Kop van Deelen. Een kleine groep,

toen nog maar kort geleden geopend, voor kinderen met zeer complexe problematiek. Dáár pleegde Patricia, zes weken na aankomst, op 15-jarige leeftijd zelfdoding door zich op te hangen aan een schoenveter.

Vanessa

Vanaf haar zesde bemoeide jeugdzorg zich met Vanessa. Ze is 31 als ik haar opzoek. Vanessa is gokverslaafd en heeft last van depressies. Ze woont in een kleine arbeiderswoning. Het staat vol en er hangen zware gordijnen.

Vanessa krijgt tijdens het interview telefoontjes. Ze runt een ‘privésauna’ die dag en nacht te huren is, en ze moet bereikbaar zijn. Tijdens het gesprek rookt ze meermalen vanuit de deuropening een sigaret. Een blikje *Redbull* energiedrank staat op tafel.

Haar moeder was alcoholiste. Vader was verslaafd aan cocaïne, hij was gewelddadig en werd vermoord.

Vanessa belandde uiteindelijk in de gesloten jeugdzorg in Zetten en in Harreveld. Ze raakte op haar zeventiende zwanger, zat kort in de prostitutie en werd door haar verschillende partners mishandeld. Vanessa werd zelf agressief. Eén vriend stak ze met een schilmesje neer. Vanessa heeft twee kinderen, die óók weer problemen hebben.

Ze is sinds kort gelukkig getrouwd en woont in een fijner huis. Maar ze is óók nog steeds getraumatiseerd.

Judith

Judith is 22 tijdens het eerste interview. Ze belandde als slotstuk van een chaotische periode in een gesloten jeugdinrichting in Zeist. Ze was niet crimineel, maar zat voor haar gevoel tóch in een gevangenis. Ik spreek haar in haar ruime appartement in de Bijlmer. Ze is er blij mee. De tafel ligt bezaaid met spullen en de asbakken zijn vol. Tijdens het interview loopt ze een paar keer naar het open raam om, zittend in het kozijn, een sigaret te roken.

Judith verbleef ‘slechts’ enkele maanden in de gesloten instelling, maar dat heeft desondanks traumatische sporen nagelaten.

Als enige van de geïnterviewden heeft Judith haar toekomstideaal verwezenlijkt. Ze is *street artist*. Judith krijgt over de hele wereld opdrachten om gebouwen te beschilderen. In Amsterdam portretteerde ze op een gevel de legendarische Joodse zangeres Amy Winehouse, die jong aan een alcoholvergiftiging overleed.

Het kunstwerk dat Judith voor *Kinderen van de Staat* maakte, een gepijnigd meisje op een doek van 5,5 bij 8,5 meter, werd in New York bekroond; het is uitgeroepen tot een van de tien meest kunstzinnige *street art*-werken ter wereld.

Door haar persoonlijke verhaal te vertellen, en door dit kunstwerk te maken, levert Judith haar aandeel in de strijd tegen het onrecht van het opsluiten van onschuldige jongeren; voor de Kinderen van de Staat.

Hoofdstuk 2

Ziek systeem

'Dank voor uw bericht, mooi te zien dat er nog steeds aandacht is voor onze 'zorg om de jeugdzorg'. De problematiek is hardnekkig en langdurig; dat stemt ons hier op kantoor elke dag weer verdrietig. Doch als goede Rotterdammers dat betaamt stropen we de mouwen steeds weer op en houden we vol. Het lijkt alsof een deel van onze maatschappij wegkijkt, terwijl het gaat om de toekomst van kinderen, en dus de toekomst van onze maatschappij. Inmiddels werk ik 36 jaar in 'deze branche'. Zorgwekkender dan nu heb ik het niet meegemaakt.'

Was getekend: jeugdrechtsadvocaat Marjolein Rietbergen van *Meesters aan de Maas*, een maatschappelijk bewogen advocatenkantoor in Rotterdam. Rietbergen uit op de website van het kantoor in een brandbrief haar zorgen over de jeugdzorg met het stuk *Kinderen, hun verhalen uit mijn dagelijkse praktijk*.

Wanneer ik Rietbergen vraag of ik daaruit wat schrijnende casussen mag citeren, komt zeer snel bovenstaand antwoord terug. Ze is blij met aandacht voor het falende jeugdzorg systeem.

Dit zijn enkele voorbeelden uit haar praktijk:

'7 is zij, 7 jaar jong, al oud... 7 jaar leven in diverse huizen, zonder ooit een thuis te hebben gehad. Een verslaafde moeder, gewelddadige stiefvader. Een klein meisje, met volwassen ogen die te veel geweld hebben gezien. Een bang meisje ook, dat haar angst overschreeuwt en om zich heen slaat op een manier die weer angst opwekt. Wat moeten ze met haar? Ze gooit ramen in, dreigt met een stuk glas, gooit haar babyzusje van de commode... Naar een instelling gaat ze. En daarna naar nog een. Maar het lukt niet. Gesloten jeugdzorg wordt voor haar gevraagd, maar er is geen plek. Ze mag op de wachtlijst. 7 jaar.'

'Onder toezicht worden ze gesteld, de vier kinderen van mevrouw. Want er is een ernstige dreiging voor hun ontwikkeling. En dan begint het wachten... na 7 maanden krijgt moeder een brief, waarin aangegeven wordt dat de OTS (onder toezicht stelling, red.) niet hoeft te worden verlengd, want het is mevrouw zelf gelukt om de dreiging weg te werken. Helaas heeft de gezinsvoogdij-instantie de OTS überhaupt niet kunnen uitvoeren, vanwege de wachtlijst...'

'13 jaar, een goed stel hersens, CITO score VWO niveau. 'Die komt er wel', maar waar...? Zonder duidelijk aanwijsbare reden wilde zij niet verder leven, flipte zij totaal. Waarom? Ze moet onderzocht worden, wachtlijst. Ze moet opgenomen worden, wachtlijst. Jeugdzorg Plus, een fraaie benaming. Gevangenishek en visiteren.'

'Tweeling van 15, problemen. Hulpverlening komt niet zomaar van de grond. De ongetwijfeld goedbedoelende rechter wijst het verzoek tot ondertoezichtstelling toe. 'Ach, zo'n steuntje in de rug is toch alleen maar voor uw bestwil.' De wachtlijstgezinsvoogd laat weten dat het gezin op de wachtlijst staat. Mooi. Maar een wachtlijst houdt geen rekening met kinderen die nu denken gewoon verder te kunnen gaan. De ene gaat het prima maar de ander zakt weg. Dan komt de eerste echte gezinsvoogd, die helaas ziek wordt en wordt vervangen na enige weken door de tweede gezinsvoogd, een aardige mevrouw die zwanger is en vrij snel met zwangerschapsverlof gaat, gedurende welk verlof een vervangend gezinsvoogd bereikbaar is. Op de zitting wordt die vervanger vervangen, in verband met de vrije dag van de vervanger, door een vervanger.'

Advocaat Marjolein Rietbergen sluit haar brandbrief als volgt af:

'Kinderen hebben geen boodschap aan wachtlijsten of indicatiebesluiten, aan papierwinkel of procedures. Kinderen, zij zijn onze toekomst, verdienen de juiste behandeling op de juiste plek, als het even kan in hun gezin. Een zichzelf respecterende maatschappij dient zich het belang van haar jonge burgers aan te trekken, geen genoeg te nemen met wachtlijsten, falende zorg, overmatige bureaucratisering en gezinsvoogden die amper toekomen aan hun echte werk. Het kind in ons, het kind dat wij allen geweest zijn of zouden hebben kunnen zijn, ONZE kinderen verdienen onze zorg: vastpakken en niet meer loslaten. Brandbrief geblust? Welnee, wat mij betreft dient het vuur in ons allen, om te blijven gaan voor het belang van al die kinderen, NIMMER geblust te worden.'

Het vuur wordt niet geblust. Het omgekeerde gebeurt.

De inspecties Volksgezondheid Welzijn en Sport (VWS) en van Justitie en Veiligheid (JenV) komen begin november 2019 in actie met het rapport *Kwetsbare kinderen onvoldoende beschermd*. Het bevestigt alle zorgen, zoals ook geuit door deze Rotterdamse jeugdrechtsadvocaat.

Het gaat vooral over kinderen die bedreigd worden in hun ontwikkeling. Ze worden mishandeld of verwaarloosd of zijn zelf een gevaar voor zichzelf of voor hun omgeving. Deze kinderen en jongeren worden door een kinderrechter onder toezicht (OTS) gesteld zoals dat heet. Of uit huis geplaatst.

De jeugdbescherming die zich na een uitspraak van de rechter over een kind ontfermt en ook verantwoordelijk is, moet nu zware hulp gaan organiseren. Maar dat komt zeer vaak niet of te laat van de grond omdat zij voor bijna alles, bijna overal, op lange wachtlijsten stuit. De inspecties vinden dat dit niet langer kan. Hun geduld is op. En ze schrijven dit erover:

'De inspecties zien dat de meest kwetsbare kinderen en hun gezinnen op achtereenvolgende wachtlijsten terechtkomen bij het wijkteam, Veilig Thuis, de Raad voor de Kinderbescherming, instellingen voor jeugdbescherming en jeugdreclassering en de gespecialiseerde hulp. Kinderrechters, cliënten, jeugdbeschermers en betrokken instellingen luiden de noodklok over de wachtlijsten. De hele jeugdbeschermingsketen staat maximaal onder druk.'

Opvallend is dat de verantwoordelijke ministers Hugo de Jonge van VWS en Sander Dekker van JenV in een geregisseerde actie, exact op dat moment ook met een eigen rapport komen. Er is niet alleen extra geld nodig, meer dan een miljard tot en met 2021, om allerlei wachtlijsten terug te dringen. Volgens de ministers is er 'ook een betere organisatie van het jeugdstelsel nodig om de beloften van de Jeugdwet (ingegaan per 2015, red.) te kunnen inlossen.'

Ze willen een stelselwijziging dus.

De ministers focussen vooral op hulp die nu niet van de grond komt voor kinderen met zware psychiatrische problemen, kinderen die suïcidaal zijn of een levensbedreigende eetstoornis hebben. Daarover komen ook alarmerende berichten in de media.

De ministers De Jonge en Dekker willen om dit probleem op te lossen, het jeugdzorgstelsel deels op de kop zetten door een niet vrijblijvende manier van '(boven)regionaal samenwerken van gemeenten' af te dwingen. Niet meer gemeentes, maar nieuw te vormen jeugdzorgregio's moeten nu specialistische, complexe – psychiatrische - jeugdzorg gaan bieden, vinden de ministers.

Ze draaien met deze maatregel de decentralisatie van de jeugdzorg, die in 2015 vorm kreeg en waarover het in *Kinderen van de Staat* uitvoerig gaat, deels terug. En ook dit wordt groot nieuws.

Diagnose

In 2015, toen de nieuwe Jeugdwet was ingevoerd, werden gemeentes zowel inhoudelijk als financieel verantwoordelijk voor alle vormen van jeugdhulp. Ook voor de geestelijke gezondheidszorg (ggz) ofwel de kinderpsychologie en de specialistische kinder- en jeugdpsychiatrie. In de aanloop naar de nieuwe Jeugdwet wezen zeer veel deskundigen, kinderpsychiaters voorop, al op het grote gevaar van het overhevelen van de geestelijke gezondheidszorg voor kinderen naar gemeentes. Omdat het een medisch specialisme is, en dus geen taak voor gemeentes mag en kan zijn.

Kinderpsychiatrie bij de gemeentes neerleggen was een kardinale fout, een 'weeffout in de wet die nu tot veel ellende lijdt', vindt ook Douwe Jan Elzinga, hoogleraar Staatsrecht aan de Rijksuniversiteit Groningen. Hij licht het toe:

'Mijn stelling is vanaf 2015 geweest: Dit is een zó kwetsbare en ingewikkelde materie. Dit hoort helemaal niet bij gemeenten. Met name specialistische jeugdzorg, daar mag je eigenlijk geen politiek op bedrijven. Dat is gewoon deskundigenwerk.'

Maar er wordt met betrekking tot jeugdzorg wél politiek bedreven. In de gemeentes van Nederland en door de organisaties voor jeugdzorg. Kinderen ontvangen daardoor geen, te laat of niet de juiste zorg. Terwijl ouders wanhopig op zoek zijn naar hulp. Ze worden van het kastje naar de muur gestuurd omdat er wordt gediscussieerd over op welke plek een kind moet worden geholpen: bij 'gewone' jeugdhulp, ofwel 'opvoedhulp', of in de ggz.

Volgens kinderpsychiater Peter Dijkshoorn, bestuurder bij Accare, een grote instelling voor geestelijke gezondheidszorg voor kinderen in het noorden en het midden van het land, worden kinderen 'rondgepompt' omdat instellingen voor jeugdzorg of gehandicaptenzorg of voor psychiatrie menen dat zij niet de juiste hulp kunnen bieden. Dijkshoorn zegt het zo:

'Er worden kinderen vanuit de psychiatrie over de schutting naar de groep lvb (licht verstandelijk beperkt red.) gegooid. 'O jee, nee, kunnen we hier niet: lage intelligentie,' wordt er dan gezegd. Vanuit de lvb worden ze over de schutting naar de psychiatrie gegooid. Want gelukkig: de intelligentie is net hoog genoeg, en het is echt psychiatrie. En tussen de jeugdzorg en de psychiatrie is dat ook zo. Daar zullen we echt met die drie domeinen beter in moeten worden, want het slaat allemaal nergens op dat we dat zo doen.'

Peter Dijkshoorn stopt als bestuurder bij Accare en gaat zich als 'Landelijk ambassadeur lerend jeugdstelsel' inzetten voor verbetering van de jeugdhulp. Dat doet hij namens de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG), de koepelorganisatie van alle gemeentes in Nederland die sinds 2015 voor jeugdhulp verantwoordelijk zijn.

Dijkshoorn is een bevlogen man. Hij is zeer druk bezet maar maakt ruim tijd voor een interview. Eén van de zaken die hij wil aanpakken, is dat hokjesdenken in de jeugdzorg. Kinderen moeten nu, om financiële- of om andere redenen, worden ondergebracht in één bepaalde categorie. Bijvoorbeeld van gedrags- of opvoedproblemen of van een psychiatrische stoornis. Maar dat kan heel vaak niet omdat kinderen vaak meerdere problemen tegelijk hebben die in verschillende categorieën vallen. Als ze niet in één hokje passen, wordt gesteld dat de kinderen 'te complex' zijn om op een bepaalde plek te worden behandeld.

Het is een verkeerde methode, meent psychiater Dijkshoorn. Hij illustreert dat met een voorbeeld.

'Gedragsproblemen kunnen net zo goed voorkomen in de psychiatrie. Alle kinderen in de JeugdzorgPlus (gesloten jeugdzorg, red.) hebben problemen die ook psychiatrisch zijn. Of waar je in ieder geval de expertise van de psychiatrie nodig hebt om die kinderen beter te helpen.'

Maar de belangrijkste reden voor het feit dat kinderen en jongeren, vooral in de instellingen voor jeugdzorg, nu regelmatig niet goed worden geholpen is volgens Dijkshoorn, dat er geen of geen goede diagnoses worden gesteld. Dat heeft vaak ook weer een financiële reden, want goed onderzoek doen is duur. Of het kan om organisatorische redenen niet, zoals het gebrek aan gekwalificeerd personeel. Dit ontbreken van -juiste- diagnoses leidt tot slechte jeugdzorg, stelt Peter Dijkshoorn:

'Als je in een instelling komt waar eigenlijk geen deugdelijke analyse onder het probleem ligt, dan houdt het gewoon op.'

Technisch failliet

Veel verhalen over haperende jeugdzorg dus. Het is opvallend dat de instanties en medewerkers in de jeugdzorgsector en de verantwoordelijke gemeentes zelf, niet de klok luiden over het feit dat ze geen adequate zorg (kunnen) verlenen. Maar wel voortdurend, en eigenlijk allemaal, wijzen op de grote financiële problemen, zelfs miljoenen tekorten, die ze ten gevolge van de jeugdzorgplicht hebben.

Eerder genoemd hoogleraar Staatsrecht Douwe Jan Elzinga komt niet uit de sector en is niet verbonden met de gemeentes in Nederland. Reden te meer om zijn zorgen, als onafhankelijk deskundige, over de 'weeffouten in het systeem' serieus te nemen.

Ook zijn kritiek op de decentralisatie van de jeugdzorg lijkt hout te snijden. Volgens Elzinga is de overheveling van de jeugdzorg naar gemeentes niets anders dan een ordinare bezuinigingsmaatregel geweest. Die bezuiniging bedroeg vijftien procent op het totale budget van meer dan drie miljard euro voor jeugdzorg.

Douwe Jan Elzinga licht toe wat er destijds gebeurde. Nederland moest in 2012 van 'Brussel' 30 miljard bezuinigen om zo het begrotingstekort te verkleinen. De gemeentes, de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG), hebben toen de jeugdzorg maar al te graag op zich genomen omdat ze dachten dat ze het beter konden doen dan de provincies die het op dat moment nog onder zich hadden. De hoogleraar Staatsrecht daarover:

'De VNG wilde graag veel taken. Ze hebben al die tijd gezegd: 'De gemeente is de eerste overheid. Dichtbij. Die kunnen veel meer maatschappelijke problemen oplossen.' De vakdepartementen die deze bezuinigingen moesten realiseren, VWS en JenV in dit geval, hebben op een gegeven moment gedacht: 'Als ze dat willen, dan gooien we dat over de schutting. Met daarbij een grote bezuinigingstaakstelling en dan zijn wij er van af.' Maar vanaf het begin heb ik gezegd: 'Dit is een gelevenheidsoplossing om te bezuinigen en niet anders dan dat.' Draai dit gewoon terug want het gaat niet goed.'

De decentralisatie van de jeugdzorg was, volgens Elzinga, om meer redenen een misser. Ook burgers die niet met jeugdzorg te maken hebben, ondervinden volgens hem nu te veel nadelige gevolgen van alle jeugdhulptaken die bij de gemeentes op het bordje terecht zijn gekomen. Elzinga daarover:

‘De gemeentes gaan failliet door de jeugdzorg. De tekorten bij de gemeentes zijn nu zó groot dat allerlei andere taken gewoon niet goed meer kunnen worden uitgevoerd. Eigenlijk zijn heel veel gemeenten technisch failliet. Als dat zo doorgaat de komende jaren, worden de tekorten alleen maar groter. Dan hebben we met z’n allen een groot probleem.’

Psychiater Peter Dijkshoorn bevestigt dat de gemeentes jeugdhulp wilden binnenhalen. Hij was eveneens tegenstander van de decentralisatie van de jeugdhulp:
‘We hebben van alle kanten gezegd: ‘Dit gaat niet werken, en dan ook nog vijftien procent korting. Dit slaat nergens op. Als je zo wil veranderen, misschien kan het wel, maar dan moet er geld bij. En dan kun je op termijn geld besparen. Op deze manier gaat het niet’. Maar het is wel doorgedrukt en de gemeentes wilden het heel erg graag.’
 Inmiddels zijn ook de gemeentes zelf van mening veranderd, aldus Dijkshoorn: *‘Nu zeggen gemeentes: ‘We hebben geleerd: het kan niet met vijftien procent korting’.’*

Staasrechtgeleerde Elzinga vindt dat er moet worden ingegrepen:
‘De jeugdzorg is er niet beter op geworden. Integendeel. Hier is een zó groot probleem ontstaan, dat we iets moeten doen. De specialistische jeugdzorg moet in ieder geval weer bij de gemeente worden weggehaald.’
 Maar het moet vooral niet in regionaal verband zoals de ministers willen worden geregeld, stelt deze Groningse hoogleraar. Volgens hem moet de zorg bij ernstige problemen, de specialistische jeugdzorg, net als voor 2015 het geval was, weer worden teruggegeven aan de zorgverzekeraars, aan artsen. Als er nieuwe regionale organisaties voor complexe jeugdzorg komen, wordt er wéér een laag gecreëerd die ongrijpbaar is, zegt Elzinga:
‘We hebben daar geen enkele invloed op. Het wordt eerder erger dan beter. Niemand controleert er dan. Dit gaat over heel kwetsbare kinderen. Het is volkomen onverantwoord om dat regionaal te organiseren.’

Alarmerend

De discussies en de veranderingen in de jeugdzorgsector herhalen zich. Er is de afgelopen decennia vaker een wijziging van het jeugdzorgstelsel geweest. Telkens moest het anders, beter en minder gecompliceerd. Efficiënter ook. Maar geen enkele stelselwijziging leidde tot de gewenste betere jeugdhulp.

De laatste grote verandering, de decentralisatie, dateert van 2015. Tot die tijd was bijna alle jeugdzorg de verantwoordelijkheid van provincies. Het werd, zoals ook Douwe Jan Elzinga het omschrijft, overgeheveld naar gemeentes met de gedachte dat die eenvoudiger, met korte lijntjes, en dus ook goedkoper jeugdhulp konden bieden. Omdat ze dicht bij de burgers zouden staan en gezinnen beter in het vizier hebben. Gemeentes zouden zo ook verschillende problemen in gezinnen tegelijkertijd kunnen aanpakken. Zoals schulden, verslavingen, opvoedproblemen, verwaarlozing of mishandeling van kinderen.

In artikel 2.1 van deze nieuwe Jeugdwet staat wat gemeentes op het gebied van jeugdhulp allemaal moeten doen. Het is een breed pakket.

*‘Het voorkomen en de vroege signalering van en vroege interventie bij opgroei- en opvoedingsproblemen, psychische problemen en stoornissen.
 Het bevorderen van de opvoedvaardigheden van de ouders, opdat zij in staat zijn hun verantwoordelijkheid te dragen voor de opvoeding en het opgroeien van jeugdigen.
 Integrale hulp aan de jeugdige en zijn ouders, indien sprake is van multiproblematiek.’*

Maar de doelstellingen van de Jeugdwet worden bij lange na niet gehaald. En dat wordt met de dag meer en schrijnender duidelijk. De vele en lange wachtlijsten en het uitblijven van de juiste hulp, met soms dramatische gevolgen zijn daarvan het bewijs. Daarover meer in het volgende hoofdstuk *De Praktijk*.

Gemeentes hebben verder miljoenentekorten door de jeugdzorg en de organisaties die de jeugdzorg aanbieden verkeren dikwijls zelf ook in financiële problemen. Als belangrijkste reden daarvoor geven zij aan dat de gemeentes hen te weinig voor hun diensten betalen. Feit is dat zo'n kwart van de instellingen voor jeugdhulp inderdaad verlies lijdt. Tientallen organisaties dreigen op korte termijn failliet te gaan. Met name de organisaties die kinderen behandelen met zware – psychiatrische – problematiek lopen gevaar. Het gaat om organisaties die hulp bieden aan kinderen met trauma's, met eetstoornissen, met een autisme spectrum stoornis (ass), of met ernstige gedragsstoornissen. Dit zijn de problemen waarvoor organisaties langdurige en dure zorg moeten leveren.

Juzt, een zeer grote jeugdzorginstelling in Brabant en Zeeland, ging bijvoorbeeld in de zomer van 2019 failliet.

Elker verkeert in grote financiële problemen en sluit om die reden de gesloten instelling voor jeugdzorg Het Poortje in Groningen.

Pluryn, met hoofdkantoor in Nijmegen, en een zeer grote organisatie, verkeert met een tekort van 15,6 miljoen euro eveneens in de problemen. Het sluit daarom alle vestigingen voor - gesloten- jeugdzorg in het Gelderse Hoenderloo en Deelen. In *Twee reuzen* daarover meer.

Parlan, een jeugdzorgorganisatie in de kop van Noord Holland, verkeert in financieel zwaar weer nadat het de aanbesteding voor JeugdzorgPlus verloor van de 'grote reus' Horizon.

Parlan loopt daardoor jaarlijks ruim 8 miljoen euro mis.

Daarover gaan de afsluitende hoofdstukken *Twee reuzen*, *Kind van de rekening*, *Waaninnige gevolgen* en *Politiek aan zet*.

Apparaatskosten

Sinds 2015 wordt er niet minder, zoals beoogd, maar juist méér jeugdzorg verleend dan ooit. Gemeentes geven daarover deze cijfers: twintig jaar geleden kreeg 1 op de 27 kinderen jeugdhulp, nu is dat 1 op de 8. De kosten rijzen daardoor overal de pan uit. Gemeentes kampen met miljoenentekorten, de gemeente Den Haag heeft zelfs een tekort van 35 miljoen. Het is tegelijkertijd lastig te achterhalen wat er nu precies onder die jeugdzorg wordt verstaan. Omdat tegenwoordig alles jeugdhulp wordt genoemd. Huiswerkbegeleiding, hulp bij dyslexie, bij agressie- of paardentherapie. Ook behandeling van zwaar psychiatrische aandoeningen als persoonlijkheidsstoornissen, eetstoornissen, of suïcidaliteit, en opnames in een psychiatrisch ziekenhuis of een gesloten instelling, vallen onder jeugdzorg.

Betrouwbare cijfers over alle soorten van jeugdzorg zijn er niet. Uit onderzoeken als *Black Box* en *Met en is Weten* wordt pijnlijk duidelijk dat het gemeentes niet lukt om de juiste cijfers aan te leveren. En dat is opmerkelijk. Want voor gemeentes is jeugdzorg thans wel de allergrootste kostenpost.

Er is nog een alarmerende ontwikkeling. Ongeveer een derde, meer dan 1 miljard euro van de 3,75 miljard aan jeugdzorg wordt besteed, gaat op aan zogeheten 'apparaatskosten'.

Het was adviesbureau Berenschot dat najaar 2019 dit onthutsende percentage van 30 procent aan verspilld jeugdzorggeld openbaarde. Het beschikbare budget voor kwetsbare kinderen gaat grotendeels op aan regels, regelaars, bureaucratie en ambtenaren. Brancheorganisatie

Jeugdzorg Nederland beweert ervan geschrokken te zijn dat ruim een miljard op gaat aan deze apparaatskosten ofwel aan 'administratieve wirwar'.

Maar het kan eigenlijk voor niemand een verrassing zijn, zegt onderzoeker Wouter Poels van Berenschot: *'Dit bevestigt voor véél mensen wat ze al dachten.'*

Jeugdzorg is namelijk een wereld geworden van veel administratie. Voor grote instellingen is dit ergerlijke ballast. Voor kleine organisaties en zelfstandige hulpverleners, veelal psychologen en kinderpsychiaters of andere therapeuten, is het onoverkomelijk. Voor hen is deze tijdrovende bureaucratie regelmatig uiteindelijk de doodsteek. Zij stoppen met hun praktijk, of behandelen alleen nog particulieren die de rekening zelf betalen. Zo bevrijden de 'kleintjes' zich van de enorme rompslomp die nodig is om de geleverde zorg vergoed te krijgen.

Een in trauma's gespecialiseerde psycholoog zei in het digitale blad *De Correspondent* daarover: *'Ik was alleen maar bezig met bureaucratisch geneuzel. Ik ben acht weekenden bezig geweest met één factuur.'*

Peer van der Helm, lector Residentiële Jeugdzorg aan de Hogeschool Leiden, en expert op het gebied van de kwaliteit van instellingen voor jeugdzorg in Nederland, wijst op de nadelige gevolgen van de gigantische administratie waartoe al die instellingen voor jeugdzorg zijn veroordeeld:

'Er zitten echt hele batterijen medewerkers de flauwekul van die gemeentes in te vullen. En het moet elk jaar weer opnieuw. En het geld dat eigenlijk voor die kinderen was, gaat bij de instellingen naar de bureaucratie.'

‘Bureaucratische nachtmerrie’

Dat er zulke astronomische bedragen naar bureaucratie gaan, is wederom een direct gevolg van de nieuwe Jeugdwet die in 2015 van kracht werd. Vanaf het moment dat alle 355 gemeentes in ons land verantwoordelijk werden voor jeugdhulp zijn ze er, allemaal op hun eigen manier, voortvarend mee aan de slag gegaan. Veel gemeentes zijn zogeheten sociale wijkteams gaan inrichten, al heten ze overal anders. Klip en klaar is dat daar zeer veel geld naartoe gaat. Deze teams regelen feitelijk alles op het gebied van jeugdhulp. Ze beslissen of, en zo ja, welke zorg een kind, jongere of gezin nodig heeft. Ze gaan na of die zorg geleverd kan worden, ze bepalen wie de zorg gaat leveren en of die door de gemeente wordt vergoed. Al dat werk van die wijkteams leidt niet noodzakelijkerwijs tot goede jeugdhulp, maar wel tot gigantische bureaucratie.

Dagblad De Gelderlander schreef november 2019 over de wanprestatie die wordt geleverd door de sociale wijkteams van de organisatie Sterker in Nijmegen. Boven het artikel stond de kop *'Wijkteams blijken bureaucratische nachtmerrie, hulp moet op de schop.'*

Inwoners moeten in Nijmegen soms wel tien maanden wachten voordat ze zelfs maar een 'keukentafelgesprek' kunnen voeren waarin het wijkteam onderzoekt welke zorg nodig is, die vervolgens door de gemeente moet worden vergoed.

Het Nijmeegs college concludeerde dat het een faliekante mislukking was: de wachttijden zijn te lang, de kosten lopen enorm uit de hand. De sociale wijkteams zijn, aldus De Gelderlander: *'Vooral druk met bureaucratie en met het indiceren: keukentafelgesprekken voeren om te bepalen of iemand recht heeft op hulp en hoeveel en welke.'*

De boel moet dus weer op de schop. Het moet allemaal sneller, maar ook beter en goedkoper. Om dat te bereiken, start Nijmegen een nieuwe aanbesteding voor de wijkteams.

‘Zorg is geen koekje’

Om jeugdhulp te kunnen aanbieden, moeten gemeentes die inkopen. En die inkoop leidt weer tot ingewikkelde, tijdrovende en dus tot kostbare processen. De aanbieders op hun beurt hebben weer in elke gemeente te maken met andere procedures en formulieren.

Minister Hugo de Jonge van VWS uitte juni 2019 daarover aldus zijn zorgen in het artsensblad Medisch Contact:

'We hebben zorginstellingen die door hun schaalgrootte moeten werken met twintig tot dertig, soms wel tot veertig gemeenten. Sommige gemeenten hebben wel drie- tot zelfs vierhonderd zorgpartijen gecontracteerd. Dat is waanzinnig veel, niet nodig en er is niet op te sturen.'

Het kan nog erger. Zoals in de Regio Centraal Gelderland, waartoe Arnhem behoort. In deze regio kopen elf gemeenten samen de zorg in. Arnhem had in het *centrale inkoopstelsel* in het sociaal domein te maken met 700 aanbieders. Daarvan leveren 330 organisaties jeugdzorg. Naast jeugdzorg behoort tot het sociaal domein alle zorg die wordt geleverd volgens de Wet Maatschappelijke Ondersteuning WMO, zoals bijvoorbeeld thuiszorg. Met alle aanbieders moeten de gemeentes afzonderlijke contracten afsluiten. Dat is onwerkbaar en dus pakt deze regio het vanaf 2020 anders aan. De woordvoerder van de gemeente Arnhem:

'Bij de nieuwe inkoop gaan we kwaliteitseisen stellen, waardoor het aantal gecontracteerde zorgaanbieders fors zal afnemen.'

Voor de organisaties betekent meedoen aan aanbestedingen en de vele contracten die ze met verschillende gemeentes moeten afsluiten, óók een enorme bureaucratie.

Vrank Post, directeur van het Transferium, de gesloten instelling voor jeugdzorg in het Noord-Hollandse Heerhugowaard, zag de bureaucratie in zijn eigen instelling, met moederorganisatie Parlan sinds de decentralisatie oprukken. Voorheen had Parlan voor de specialistische gesloten jeugdzorg voornamelijk te maken met VWS. Nu met vele gemeentes. Post over dit grote verschil:

'Wij hadden een cliëntenregistratie, daar werkten twee mensen. Op dit moment hebben wij een afdeling cliëntenregistratie daar werken iets van 22 mensen. En al die gemeentes mogen op hun eigen manier afrekenen.'

Jeugdzorg is *business* en in de jeugdzorg draait het om véél geld. Niet de kinderen en de jongeren staan bij de inkoop centraal, maar allereerst de producten en procedures. Het gaat er nogal kil en zakelijk aan toe. De verschillende 'producten'-zorg voor kinderen- worden aanbesteed in kavels en percelen.

De lijsten met productcodes van de gemeentes zijn vaak ellenlang. Zoals in de regio Haaglanden, met Den Haag als grootste gemeente. Daar tellen alle productcodes van 'Perceel 1, Jeugd- en Opvoedhulp' tezamen maar liefst 19 pagina's.

De logica van de tarieven is soms ver te zoeken. Een voorbeeld uit het Haagse.

Aan het product JH2-A / 45A73, 'Ambulante specialistische jeugdhulp', waarachter de uitleg staat: 'de hulpvraag vindt plaats in het gezin', hangt een tarief van 159,60 euro.

Wanneer deze specialistische hulp niet in het gezin plaatsvindt maar 'op locatie van de aanbieder' en een organisatie dus kinderen en ouders naar haar kantoor laat komen, dan krijgt die organisatie in de regio Haaglanden méér geld voor dezelfde zorg. 'Haaglanden' betaalt voor deze hulp op kantoor, met de code JH2-B / 45A74, een bedrag van 200,40 euro.

Dat is op zijn minst opmerkelijk: grote organisaties met veel *overhead*, die zetelen in grote, dure gebouwen, krijgen voor minder werk, méér geld in het laatje.

De regio Amsterdam hanteert sinds 2018 SPIC's voor de jeugdzorg; de *Segment Profiel Intensiteit-Combinatie*. De SPIC's zijn bedoeld 'om de hulpvraag van het gezin/jeugdige te categoriseren en de duur en intensiteit van de jeugdhulp aan te geven'.

Volgens Vrank Post van het Transferium hebben instellingen die zaken doen met veel gemeentes, automatisch te maken met een absurde administratielast. Omdat alle gemeentes op hun eigen manier mogen afrekenen. Post ziet het met lede ogen aan en zegt:

'Dat doen ze allemaal graag. Amsterdam heeft met de SPIC's hun eigen gedoetje. Maar wij hebben bijvoorbeeld in Alkmaar te maken met het IBP: het individuele budget plafond. Dan doet Hoorn het weer anders, die doet iets wat weer meer op SPIC gaat lijken. De kop van Noord Holland doet het weer anders, Zuid Kennemerland doet het óók weer anders. Iedere gemeente heeft een andere verantwoordingsbehoefte. Het is echt een woud van regels en procedures.'

'Het was beter geweest als er voor jeugdzorg één landelijk voorschrift voor het declareren was gekomen', stelt Post. 'Net zoals het geval is voor de medische zorg.' Maar dat is niet gebeurd en daarom gaat het in de jeugdzorg volgens Vrank Post nu heel veel over de administratieve processen. Organisaties, maar ook gemeentes waren daar niet op voorbereid. Post: *'Dat is echt een enorm gedoe. Iedere organisatie worstelt ermee hoe je dat in godsnaam op een beetje nette manier kan regelen. En zo zijn die gemeentes, als je terugkijkt, sinds 2015 tot nu, het bos ingestuurd, terwijl ze daar niet op voorbereid waren. Plus dan nog een bezuiniging van 15 procent er overheen.'*

En al die 'flauwekul' die nodig is om contracten te kunnen afsluiten en te declareren, wordt niet betaald, zegt deskundige Van der Helm:

'Die instellingen moeten gratis meedoen aan al die overleggrondes van die ambtenaren. Ik zie ontzettend goede behandelaars die worden weggetrokken uit het primaire proces, de zorg voor kinderen. Die moeten met die managers onderhandelen. Nou, gekker kan het niet zijn.'

Er zijn nóg kritischere geluiden te horen. Bijvoorbeeld van mensen die om principiële redenen tegenstander van inkoop van jeugdzorg zijn. Zoals wethouder Lara de Brito (Groen Links) van de gemeente Wageningen. Zij zegt, in dagblad De Gelderlander, dat ze helemaal van de aanbestedingen af wil. De Brito: *'Zorg is geen koekje dat je wel of niet aanschaft.'*

Het huidige systeem heeft volgens deze wethouder nóg een ander negatief effect.

Hulpverleners zijn tegenwoordig elkaars concurrenten. En dat is, zeker bij zeer ernstige problemen - als bijvoorbeeld een kinderrechter vanwege de veiligheid moet ingrijpen in een gezin - totaal onwenselijk, stelt zij.

'Het gaat om kinderen waarbij de rechter een maatregel oplegt. Misschien wel uithuisplaatsing om kinderen te beschermen. We hebben het hier over de intensive care van de samenleving.'

En daar past volgens De Brito, geen concurrerende markt bij.

De Wageningse wethouder stelt dit niet zonder reden. Na verschijnen van het onderzoek 'Signalement' Kwetsbare kinderen onvoldoende beschermd, van de Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd (IGJ) over lange wachtlijsten in de jeugdbescherming en jeugdreclassering van eind november 2019, nam Lara de Brito voor de zoveelste maal op een rij stelling tegen Europese aanbestedingen in de (jeugd)zorg. Ze zei daarover in de regionale krant:

'Het rapport van de inspectie is voor mij aanleiding om te zeggen wat ik al heel lang roep. Deze wijze van aanbesteding werkt niet als het gaat om zorg voor kinderen en jongeren. Ik zie

aanbesteding als een gevaarlijke denkfout van deze tijd waarin we van alles een markt maken. Dat moet echt anders.'

‘Een giftige cocktail’

Vooralsnog gaat het in de praktijk niet anders. TenderNed, het platform voor aanbestedingen in Nederland, staat bol van de aanbestedingen op het gebied van jeugdzorg. En ondertussen ontstaat er steeds meer kritiek op het systeem dat vastloopt door bureaucratie, chaos, financiële tekorten en wachtlijsten. Kritiek die in hevigheid toeneemt, maar al vele jaren wordt geuit.

Meer dan vijfhonderd leden van de Vereniging van Nederlandse Jeugdrechtsadvocaten (NVJA) luidden maart 2018 al de noodklok bij minister Hugo de Jonge van VWS over kinderen die door het falend jeugdzorgsysteem in hun ontwikkeling worden bedreigd.

De advocaten schreven:

‘Al geruime tijd is sprake van een tekort aan passende jeugdhulp voor onze minderjarige cliënten. Dit betekent dat kinderen niet altijd de zorg en hulp krijgen die zij nodig hebben en verdienen, hoe hard wij voorafgaand aan, tijdens en na rechtszittingen ons best doen om die te realiseren. Dit is in strijd met de jeugdhulpplicht en het Internationale Verdrag inzake de Rechten van het Kind. En dat vinden wij niet kunnen.’

Toeval bestaat niet. Want dan blijkt dat de Rotterdamse jeugdrechtsadvocaat Marjolein Rietbergen, die in het begin van dit hoofdstuk aan het woord is, óók intensieve bemoeienis had met deze landelijke brandbrief waarin talloze advocaten eveneens de noodklok luiden: *‘Het kan niet zo zijn dat gebrekkig inkoopbeleid, een tekort aan expertise, daadkracht en met name geld, ervoor zorgen dat kinderen en hun pleeg- of stiefouder(s) in de kou blijven staan. Als wij nu niet investeren en de jeugdhulp beter gaan organiseren, voorspellen wij een stijging van de jeugddelinquenteit dan wel een stijging van het aantal minderjarige slachtoffers, omdat bepaalde persoonlijkheidsproblematiek onvoldoende of te laat is behandeld. Hoe dan ook betalen deze kinderen de rekening. De jeugdrechtsadvocaten roepen de minister van VWS op om met spoed - dus niet na nog meer onderzoeken, debatten en evaluaties - maatregelen te nemen om deze kinderen de hulpverlening en zorg te geven waar zij recht op hebben.’*

De Tweede Kamer sprak hier natuurlijk ook over. In het debat dat op deze brandbrief volgde, memoreerde Kamerlid Fleur Agema (PVV) dat er wel erg veel van dergelijke noodkreten over jeugdzorg kwamen. Ze zei daarover tegen minister De Jonge van VWS:

‘Het kan al wel de tiende keer zijn sinds 2015 dat we hier staan op basis van een brandbrief!’ Agema vroeg zich af of er nu eindelijk een oplossing zou komen voor de problemen die de jeugdrechtsadvocaten aan de orde stelden? Zodat er niet over een half jaar wéér over moest worden gedebatteerd.

De minister antwoordde dat het hem 'ernst' was met de wachtlijsten in de jeugdzorg. En dat er al 'uitvoerig' was gesproken met een afvaardiging van de NVJA. Hij voegde daaraan toe dat de advocaten daarover nog een 'toelichting' zouden krijgen op hun ledenbijeenkomst.

Dat laatste is echter nooit gebeurd, zegt advocaat Rietbergen.

En het gesprek dat, in kleine kring op het ministerie wél werd gevoerd, was 'teleurstellend'. Ze was er namelijk persoonlijk bij aanwezig. Rietbergen daarover:

‘Je voelt je niet serieus genomen. Terwijl je daar niet voor jezelf zit.’

Op een gegeven werd Rietbergen in dat overleg wat ballorig. En zei ze, over het tekort aan opvangplekken voor kinderen die thuis weg worden gehaald:

'Kunnen we hiér geen kinderen plaatsen? Je zit in een prachtig ministerie. Alles is hier top notch geregeld.'

Nu, meer dan twee jaar na hun brandbrief aan de minister, is er eigenlijk niets ten positieve veranderd, zegt advocaat Marjolein Rietbergen enigszins gedesillusioneerd. Voor alles bestaan nog steeds wachtlijsten. Ze licht voor *Kinderen van de Staat* toe hoe ernstig zij dit vindt:

'Wij maken ons zó'n zorgen. De wachtlijst voor onderzoeken voor de Raad voor de Kinderbescherming in de regio Rotterdam is op dit moment zes maanden. En dat ze dan met droge ogen tegen ons zeggen: 'Ja, dat is nou eenmaal zo hè?' en: 'U zult begrijpen, we hebben wachtlijsten' of: 'U zult begrijpen, ik kom hier als vervanger'. En wij denken dan: 'We begrijpen het niet en we willen het niet begrijpen'.'

De jeugdrechtsadvocaten raken ondertussen dus wel wat murw, stelt Rietbergen:

'Ik denk wel eens: 'Jongens, wat moeten we nou nog doen om aan de wereld duidelijk te maken dat dit zo echt langer niet kan?'

De verbetermaatregelen die de ministers De Jonge en Dekker najaar 2019 hebben aangekondigd, zoals het voorgestelde overhevelen van de specialistische jeugdzorg naar regio's, zijn voor de grote problemen niet de oplossing, stelt deskundige Peer van der Helm. Volgens hem wordt het er daardoor zelfs slechter op:

'Onmiddellijk terugdraaien herbergt een aantal risico's waaronder het vergroten van bestaande puinhopen en méér bureaucratie. Die meer geld kost. Wat weer ten koste gaat van de zorg.'

Lector Van der Helm is er, alles overziend, van overtuigd dat er een parlementaire enquête komt naar de 'puinhopen' in de jeugdzorgsector. Hij zinspeelt hier, zoals meer deskundigen in interviews, regelmatig op. Van der Helm zei het, mei 2019, zó op een congres over gesloten jeugdzorg in Leiden:

'Mooie idealen gecombineerd met een stelselwijziging, méér taken en minder geld is in mijn visie een giftige cocktail. En ik sta er met mijn neus in en ik zie de problemen alleen maar toenemen. Ik ga het u vertellen: Over een aantal jaren komt er een parlementaire enquête over hoe het is misgelopen in de jeugdzorg.'

Vermalen in het systeem

De media zijn inmiddels goed doordrongen van de problemen in de jeugdzorgsector en besteden er ruimschoots aandacht aan. De aankondiging van de ministers dat ze decentralisatie van de jeugdzorg deels willen terugdraaien, is najaar 2019 voorpaginanieuws. Berichten media voornamelijk over de gigantische financiële tekorten bij gemeentes; het falen van de jeugdhulp komt, steeds indringender, in beeld.

Ondanks de eindeloze stroom aan alarmerende artikelen en reportages op radio en televisie die sinds 2015 in toenemende mate over jeugdzorg verschenen, duurde het lang eer de politiek echt doordrongen raakte van de crisis in deze sector, stelt een kritisch Tweede Kamerlid Lisa Westerveld van Groen Links. Zij houdt zich intensief bezig met jeugdhulp. Het onderwerp is volgens haar te lang een stiefkindje geweest. De politiek heeft volop aandacht voor (ouderenzorg). Maar wat betreft jeugdzorg was er volgens Westerveld de eerste jaren

sprake van een blinde vlek. Omdat politici zelf meestal géén kinderen met ernstige problemen hebben, geeft Westerveld daarvoor als simpele verklaring:

'Iedereen heeft ouders die op een gegeven moment verpleegd moeten worden, en iedereen is wel eens in een ziekenhuis geweest. Maar niet iedereen kent kinderen die problemen hebben, of dat nou een opvoedkundig probleem is of een heel ingewikkeld probleem.'

Westerveld, midden dertig, is een relatief jong Kamerlid. Zij houdt zich intensief met jeugdzorg bezig. Dit is haar motivatie:

'Ik spreek heel veel met jongeren zelf. Ze zeggen allemaal: 'Ze hebben nooit naar me geluisterd'. Ik verdiep me in ze.'

Als ik Lisa Westerveld april 2019 voor de eerste keer ontmoet, maakt zij zich grote zorgen over Noa, die op dat moment nog leeft. Noa is één van de trieste voorbeelden waarbij de jeugdhulp faliekant heeft gefaald. Westerveld heeft intensief contact met haar en haar ouders die in Arnhem wonen. Het gaat op dat moment zeer slecht met het 17-jarige meisje. Zij werd verkracht maar durfde daarover nooit te praten. Noa hield er een post traumatische stress stoornis (ptss) aan over, maar die werd niet behandeld. Westerveld over Noa:

'Ze heeft een eetstoornis ontwikkeld, een dwangstoornis, psychose, ze krijgt heel veel medicatie. Ze snijdt zichzelf. Elke keer als ik langskom, heeft ze weer verse littekens. Na twee gesprekken vertrouwde ze mij méér dan de hulpverleners.'

In het boek *Winnen of Leren*, dat aanvankelijk een dagboek was, schrijft Noa over haar buitengewoon slechte ervaringen met de hulpverleners uit de jeugdzorg. Noa verbleef in gesloten instellingen, onder meer op ZIKOS in Harreveld van Horizon. Ze belandde daar zeer vaak in de isoleercel.

Al die opnames brachten Noa echter niets goeds, beseft Lisa Westerveld:

'Soms gaat het weer helemaal mis en dan wordt ze tijdelijk uit huis geplaatst en moet ze na een paar dagen weer terug naar huis. Inmiddels is ze 25 keer opgenomen geweest. Ze heeft eigenlijk overal gezeten.'

In een filmpje op de website van De Gelderlander licht Noa zelf toe aan welke aandoeningen zij lijdt: *'Ik heb anorexia, een depressie, een dwangstoornis een persoonlijkheidsstoornis, ik ben gaan automutileren, wat heel erg uit de hand liep.'*

En zegt zij: *'Misschien is het beter als ik er niet meer ben. Dan hebben anderen ook geen last meer van mij en ik geen last meer van mezelf.'*

Noa kan dan nog buiten lopen en een interview geven.

Juni 2019 overleed Noa op 17-jarige leeftijd. Het was een zogeheten 'zelfgekozen dood': Noa weigerde nog langer te eten en te drinken.

Fout

Lector Peer van der Helm stond Noa en haar ouders bij. Na het overlijden van Noa schrijft hij hoe zij werd vermalen in het systeem. Hij wijt haar dood zonder aarzeling aan de invoer van de nieuwe Jeugdwet in 2015. Van der Helm stelt het zo:

'Als het niet haar fout was, wat speelt dan mee in deze casus? Het antwoord is, mijns inziens, gelegen in het nieuwe systeem van jeugdzorg en GGZ die tegenwoordig gemeentelijk georganiseerd is. We dachten dat dat beter zou zijn. Maar in iedere gemeente is niet altijd het geld, de uiterst specialistische kennis en ervaring aanwezig die nodig is voor de multiproblematiek van Noa. Het gevolg was een zwerftocht langs instellingen die niet altijd de kennis en ervaring in huis hadden om Noa adequaat te helpen en een zwerftocht langs

therapieën, waar ze soms slechter uitkwam. Sterker nog: aan een aantal opnames hield ze nieuwe trauma's over.'

Van der Helm vervolgt zijn relaas over de hulp aan Noa zo:

'We hadden dat kunnen weten bij de inrichting van het nieuwe stelsel, maar we hebben de naar schatting 250 Noa's over het hoofd gezien. Het gaat dan om kinderen met zeer complexe multiproblematiek, zoals seksueel misbruik, eetstoornissen, snijden, suïcides, autisme, LVB en ernstige agressie, waarvan de kosten voor de behandeling in enkele gevallen kunnen oplopen tot meer dan een miljoen euro per kind op jaarbasis; welke gemeente kan dat betalen? Bovendien zijn er zeer ervaren pedagogisch medewerkers, behandelaars en psychiaters nodig die er nu vaak niet zijn. Daarom komen deze kinderen in de gesloten jeugdzorg terecht, waar ze niet thuishoren. Uit handelingsverlegenheid worden ze dan gesepareerd of 1 op 1 begeleid, iets wat hun wanhoop en pijn alleen maar doet toenemen met alle gevolgen van dien, net als bij Noa.'

Noa's moeder noemt de bureaucratie waarin ze verzeild raakten in verband met de jeugdhulp voor Noa in De Gelderlander zelfs 'gekmakend'.

Kamerlid Lisa Westerveld kreeg mee in welk bureaucratisch woud Noa en haar ouders terecht waren gekomen. Ze geeft een voorbeeld. Noa, die in Arnhem woonde, werd op enig moment met spoed opgenomen in de kinderspsychiatrische kliniek Accare in het Drentse Smilde, omdat er in haar eigen buurt geen plek was. Westerveld daarover:

'Maar op dag drie hoorde ze: 'Je moet hier weer weg, want we hebben geen bekostiging voor je'. Omdat ze buiten de regio was opgevangen.'

En dus werd Noa met medicatie een weekje later alweer ontslagen.

Toen ging het natuurlijk snel wéér mis, stelt Westerveld. En zegt:

'Dat soort dingen, dan denk je: Wat ziek is dit systeem?'

Verpulverd kind

Een ziek systeem. Waarin het al geruime tijd gist. De bom lijkt te gaan barsten. De kritiek op het niet functionerende jeugdzorgstelsel is fundamenteel, en komt van alle kanten.

Zoals van Jos de Blok, bekend als directeur van BuurtZorg, een kleinschalige thuiszorgorganisatie. Hij staat aan het hoofd van de alternatieve jeugdhulporganisatie BuurtZorg Jong. De Blok uitte ongezoeten kritiek op het systeem van de jeugdzorg, tijdens een dag over dit onderwerp van de Stichting Beroepseer eind 2018. Hij zei:

'We zijn verstrikt geraakt in belangen. Zorgaanbieders hebben belangen, gemeentes hebben belangen, we hebben inkoopteams, verkoopteams. Het zijn allemaal mensen die geen barst weten van wat er aan de hand is en met elkaar zitten te onderhandelen over geld. Dat is gewoon aan de orde van de dag. Bij gemeentes, bij verzekeraars, en overal. En we zijn het allemaal normaal gaan vinden dat mensen die écht niet weten waar het over gaat, met elkaar gaan bepalen waar het geld naartoe gaat.'

Er is heel veel geklaag over de kosten voor jeugdzorg die de pan uit rijzen. Maar enkel bezuinigen op de jeugdzorg is niet de panacee, meent De Blok. Het op de kop zetten van het stelsel wél. We moeten er simpelweg voor zorgen dat die peperdure wijkteams en andere bureaucratie weer snel verdwijnen, stelt Jos de Blok:

'De oplossing ligt in het totaal anders doen. En dan kun je echt een heleboel dingen volgens mij zó wegstrepen. Want heel veel mensen eromheen die weliswaar allemaal een baan eraan hebben, die zijn eigenlijk niet heel erg nodig. Sterker nog: die frustreren dat proces. Ik ben voor de radicale verandering. Als we het niet nú doen, dan blijven we aanmodderen en

doormodderen en dan hebben heel veel kinderen daar de komende jaren nog heel veel last van.'

Dan stuit ik op Remko Iedema, tot voor kort manager Jeugd, Zorg en Welzijn bij de gemeente Apeldoorn. Thans opdrachtgever voor zorgverleners namens acht gemeentes. Onderdeel dus van het systeem.

Iedema is vader van Roos die een 'thuiszitter' is, jargon voor kinderen die niet (meer) naar school gaan.

Juni 2019 komt zijn boek *Baat het niet dan schaad het wel* uit. Het geeft een onthutsende inkijk van hoe het zelfs een manager Jeugd bij een grote gemeente anderhalf jaar lang niet lukt de juiste hulp voor zijn dochter te regelen.

Deze ambtenaar moet voor de zorg voor zijn dochter in een andere gemeente zijn, Deventer, waar hij woont. Remko Iedema over wat zij, als ouders, meemaakten:

'Het was een 'frustrerende reis door het systeem. We gingen een zoektocht in, die begon bij de kinderarts. Deze zoektocht leidde ons uiteindelijk door de wereld van de kindergeneeskunde, de Jeugdhulp en het Passend Onderwijs. En gedurende deze anderhalf jaar raakte onze grappige, intelligente Roos haar motivatie kwijt om naar school te gaan. Het maakte voor haar allemaal niet meer uit.'

Roos werd de dupe van de decentralisatie van de jeugdzorg en van hoogmoedige verantwoordelijken, stelt Iedema in zijn boek:

'Ondertussen werd Roos vermalen in een systeem van verkokering, ongeïnteresseerdheid en onmenselijkheid. Dit systeem was gevuld met mensen die overtuigd waren van hun eigen aanpak en hun eigen professionaliteit. En, denk ik, dat zijn ze nu nog. En na het volgende verpulverde kind opnieuw. Ze zijn ervan overtuigd dat het niet aan hen ligt. En dus verandert er niets.'

Ambtenaar Remko Iedema confronteerde zijn eigen collega's met de problemen waar hij bij de gemeente Deventer tegenaan liep en vroeg hen: 'Zou dit ook bij ons kunnen gebeuren?' En het antwoord moest 'ja' zijn, stelt Iedema.

Er gebeurde nóg iets: *'De gemeenteraad van de gemeente waar ik werk verzamelde verhalen van kinderen en ouders die vastliepen in het systeem. Het verhaal van Roos paste daar naadloos tussen.'*

Een sympathieke Iedema wil graag met me spreken over dit 'verpulveren van kinderen' en de halsstarrigheid van de mensen die werken in de jeugdzorgsector.

'Gemeenten, zeker gemeentebesturen, zijn erg overtuigd van hun eigen aanpak. En als je erg overtuigd bent, dan reflecteer je wat minder', zegt hij daarover diplomatiek.

Iedema is pessimistisch. Hij denkt niet dat het de komende tijd beter wordt met de jeugdhulp. *'Daar ben ik sceptisch over',* zegt hij. *'Ik heb de zorg dat het juist erger wordt. Veel gemeenten hebben grote tekorten. Ik ben bang dat er eerder méér beheersdrang komt en méér bureaucratie dan verbetering. Ik zie het overal.'*

Wat zijn dochter betreft; dat gaat inmiddels gelukkig de goede kant op, laat Remko Iedema weten:

'Er is nu eindelijk een oplossing. Ze gaat naar dagbesteding in Arnhem met als doel om de weg terug te vinden naar school. Daar zijn we optimistisch over.'

Helaas moet er toch weer een volgende horde worden genomen, licht Iedema toe:

‘Dan krijg je een beschikking voor twee maanden om maar iets te noemen. Terwijl we een oplossing voor een schooljaar zoeken. Het is mode bij gemeenten om korte beschikkingen af te geven. Daar ga ik dus tegen in bezwaar.’

Nog een voorbeeld van de gekmakende bureaucratie en verstikkende regels; afkomstig van een professional. Een man, die 43 jaar bij de instelling voor jeugdzorg De Hoenderloo Groep heeft gewerkt, beschrijft in een mail aan de gemeente Apeldoorn waar de instelling is gevestigd, tot welke rampen deze bureaucratie leidt. De gemeente heeft de mail, zonder de naam van de man, op de website gepubliceerd.

‘Een 17-jarige jongen was ver gekomen met zijn behandeling in De Hoenderloo Groep. Hij kon doorstromen naar een andere woonplaats en opleiding. Er was voor drie maanden een financiële overbrugging nodig, omdat de ‘indicatie was verlopen.’ (..)

‘Ik heb hiervoor zelf gebeld met de desbetreffende afdeling van de gemeente, maar kreeg geen voet aan de grond. Wel een advies... de jongere moest zich maar melden bij het Leger des Heils. Een jaar lang structuur opbouwen, blowgedrag afbouwen, en motiveren de schoolgang weer op te pakken was in een telefoontje naar de maan: regels zijn regels. Ambtenaren willen blijkbaar niet lastiggevalen worden met de rauwe werkelijkheid van alledag en verschuilen zich achter regels en protocollen. Wat moet je dan als hulpverlener tegen zo’n jongere zeggen?: ‘Leuk dat je eindelijk weer zelfvertrouwen hebt gekregen in jezelf, de mensen om je heen en dat je je na drie jaar schooluitval toch weer zo hebt weten te herpakken... Hier heb je het adres van de dichtstbijzijnde Leger des Heils.’ Er zit mijns inziens een hele dikke weeffout in het systeem.’

De Jeugdwet van 2015 zit óók volgens deze gepokt en gemazelde jeugdzorgmedewerker niet goed in elkaar, en dat gaat ten koste van de jongeren. Hij stelt:

‘Het lijkt wel of we in Nederland niet echt meer geïnteresseerd zijn in de toekomst van dit soort jongeren, alsof er niet meer in geïnvesteerd hoeft te worden, ze zijn blijkbaar al opgegeven. We wachten tot ze 18 zijn en dan is het opgelost. (Dan stopt de zorg volgens de Jeugdwet, red.) Helaas verdwalen de meeste jongeren in de regelgeving die er dan is. Het is geen toeval dat we het aantal zwerfjongeren hieraan kunnen relateren.’

Lijm de Zorg

Inmiddels gist het op allerlei vlakken en is het zó erg gesteld dat de jeugdzorg en de ggz met een manifest zijn gekomen: *Lijm de Zorg*. Het werd zomer 2019 gepresenteerd en heeft als motto:

‘Wat gebroken is, kan ook weer gelijmd worden’.

Lijm de Zorg is een initiatief van (ex) cliënten uit de jeugdzorg en de ggz, onder wie Nijmegenaar Louis de Mast. Hij werkt als woonbegeleider van (jong)volwassenen met autisme. De Mast: ‘Ik breng de ervaring als hulpverlener in.’

Hij is ervaringsdeskundige: ‘Ik ben cliënt in de jeugdzorg geweest, maar ook in de ggz. Ik heb wel eens opgenomen gezeten in de acute psychiatrie.’

De moeder en de broer van Louis de Mast pleegden zelfdoding. Zijn vader was crimineel en buiten beeld, licht hij in een gesprek toe. De Mast is een getekende, maar strijdbare man, die weidse vergezichten voor de (jeugd)zorg tekent.

Lijm de Zorg kwam met een manifest met tien verbeterpunten. In navolging van Hugo Borst, bekende columnist en voetbalcommentator, en Carin Gaemers, die zagen hoe hun ouders in

een verpleeghuis slechte zorg kregen. Zij kwamen eerder, in 2016, met een manifest voor betere zorg voor ouderen.

Louis de Mast van *Lijm de Zorg*: 'Ik knok voor een betere jeugdzorg.' Hij noemt zichzelf op LinkedIn 'lobbyist en campaigner'. Hij is onrustig tijdens het gesprek. De Mast kijkt voortdurend op zijn telefoon, loopt rond, gaat op de verwarming zitten en last pauzes in om buiten te roken: 'Ik heb behoefte aan een sigaret'.

Een ander boegbeeld van *Lijm de Zorg* is de Amsterdamse journaliste Charlotte Bouwman, die januari 2020 wekenlang actie voerde op het ministerie van VWS. Ze zat daar hele dagen, met haar hond Bobby in de hal. Om de problemen in de (jeugd)ggz onder de aandacht te brengen.

De 26-jarige Bouwman probeerde de afgelopen acht jaar 21 keer een einde te maken aan haar leven. Ze wil heel graag hulp maar staat al twee jaar op een wachtlijst omdat haar problemen 'te complex' zijn. Bouwman moest zelfs haar baan bij dagblad NRC opgeven omdat ze te ziek was. Charlotte Bouwman daarover in de Het Parool: *'Daar zeiden ze: je moet eerst behandeld worden. En dat snap ik wel.'*

Maar die behandeling krijgt ze alsmaar niet. Op haar website www.charlottebouwman.nl, die vol staat met NRC-artikelen van haar hand, vertelt Bouwman hoe ze letterlijk aan den lijve heeft ondervonden dat de ggz in crisis is. Met 90.000 mensen die op de wachtlijst staan voor psychiatrische hulp.

Hoewel zij nu bekendheid geniet en staatssecretaris Paul Blokhuis van Volksgezondheid diverse malen sprak met haar, krijgt Bouwman desondanks niet de hulp die er nodig is. Ze heeft inmiddels weer meerdere suïcidepogingen gedaan, en was weer enkele malen opgenomen in een kliniek.

Politici haken aan bij de beweging *Lijm de Zorg*, onder wie de parlementariërs Lisa Westerveld en Martin Wörfsdorfer van coalitiepartij de VVD. Westerveld zegt februari 2020 in de Nieuws BV, het actualiteitenprogramma van BNN/VARA op Radio1, dat zij mede door haar bemoeienis met *Lijm de Zorg*, direct wordt benaderd door mensen die hulp zoeken: *'Er zijn jongeren die weten ons te vinden; Lijm de Zorg. En wat wij nu doen, is die mail doorsturen naar het ministerie. En die sturen het dan weer door naar andere mensen die de helpdesk nu zijn. Zij gaan aan de slag. Ik voel me onderhand onderdeel van het doorverwijscircuit.'*

Westerveld krijgt talloze noodkreten van jongeren die acute hulp nodig hebben, licht ze toe: *'Je krijgt ongelofelijk veel berichten van jongeren die al 'tig keer' afwijzingen hebben gehad. Die zulke grote problemen hebben, dat ze nú geholpen moeten worden. Ik denk wel eens: 'Leeft deze persoon volgende week nog wel? Als ik lees of hoor wat er allemaal aan de hand is. Die mensen moeten nu geholpen worden. Ik voel me regelmatig schuldig dat ik ze weer doorverwijs, want ze hebben echt directe hulp nodig.'*

En daar zitten weer verhalen tussen over de ellenlange wachtlijsten voor jongeren met complexe psychiatrische problemen. Westerveld daarover in de Nieuws BV:

'Ik kreeg een paar weken geleden een appje van een jongere die ik al wat langer ken. Zij zou in augustus met spoed opgenomen moeten worden. Ze heeft een intake gehad en kreeg een paar weken geleden (is na vijf maanden! -red) een telefoontje met de mededeling: 'Ja sorry je bent toch te complex voor ons'. Ze heeft vijf maanden, terwijl ze eigenlijk met spoed geholpen moest worden, moeten wachten op een telefoontje. Ze kan dus weer van voren aan af beginnen. Ze weet niet waar ze een plek moet zoeken.'

In het radioprogramma snijdt Westerveld nog een ander probleem aan, dat in de hoofdstukken *Black Box* en *Met en is Weten* wordt behandeld: het ontbreekt steevast aan juiste cijfers en feiten over jeugdzorg. Waardoor de omvang van de problemen in de jeugdzorgsector niet in beeld kan worden gebracht.

Een helpdesk voor jeugdzorg, wéér een nieuwe voorgestelde maatregel, is daarvoor niet de oplossing, stelt Westerveld als kritisch parlementariër:

‘Er moeten natuurlijk veel meer plekken zijn. Maar wij hebben nooit inzicht gekregen in hoe groot de problemen zijn. Wij hebben nu als Kamer geen flauw benul of het enkele tientallen, enkele honderden of enkele duizenden jongeren zijn met ernstige problemen. Daar moeten we wel meer inzicht in krijgen, anders kan je nooit tot oplossingen komen als je niet weet hoe groot het probleem is.’

Zo raakt eigenlijk iedereen, om allerlei redenen, vermorzeld in het falend systeem van de jeugdzorg. En dat leidt tot grote drama's. Daarover gaat het volgende hoofdstuk *De Praktijk*.

Hoofdstuk 3

De Praktijk

'Bij ons zijn er twee instellingen die er een puinhoop van hebben gemaakt. De schade-advocaat zei: 'Je kan wel de begrafeniskosten en dat soort dingen declareren. Meer niet.' Toen had ik zoiets van: 'Ik hoef geen schadeclaim, ik wil geen geld. Ik wil betere zorg.' '

Lucia en Gerard verloren hun 15-jarige dochter Patricia in een gesloten instelling voor jeugdzorg in Deelen, op de Veluwe. Ze pleegde zelfdoding op De Smaragd, een gespecialiseerde groep van de JeugdzorgPlus instelling van De Hoenderloo Groep (DHG), Onderdeel van moederorganisatie Pluyn.

Patricia verhing zich daar februari 2017 aan een schoenveter. Een afschuwelijk slot van een dramatische periode waarin de ouders jarenlang in Zeeland wanhopig en vergeefs op zoek waren geweest naar de juiste zorg voor hun dochter.

Het is wederom een schrijnend voorbeeld van de huidige praktijk voor de 180.000 kinderen met ernstige psychiatrische problemen die we in Nederland hebben. In plaats van dat ze tijdig adequate hulp krijgen, raken zij en hun ouders verstrikt in de jungle van het jeugdzorgsysteem.

Waarbij gemeentes en *niet* medici bepalen welke hulp een kind krijgt. Waarbij de grenzen tussen psychiatrische zorg en hulp in een gesloten instelling voor jeugdzorg vervagen.

Waardoor veel kinderen niet op de juiste plek zitten en als gevolg daarvan eindeloos tussen instellingen worden rondgepompt.

Het overkwam Patricia en haar ouders. Ze waren vóór de opname op De Smaragd vier jaar lang in Zeeland tegen muren opgelopen. Ithaka, voor kinder- en jeugdpsychiatrie, bood al die tijd geen passende hulp. Patricia's vader Gerard daarover:

'Het dossier van Patricia is zó groot. (Hij wijst met zijn handen boven de tafel aan hoe hoog de stapel papier was, red.) En als je dat leest, is het alleen maar: 'Crisis, crisis, crisis.' Er wordt veel te lang gewacht. In al die vier jaar was er crisisopvang, maar kreeg ze géén behandelingen. Die zijn hier niet. Dus die kinderen ontwikkelen steeds meer problemen erbij. Je zit in Zeeland aan één instantie vast. Je kan geen kant op.'

De problematiek van Patricia was voor de enige organisatie die Zeeland rijk was te ingewikkeld. Ze had een autistische stoornis en zat op het VWO, speciaal onderwijs. Ze werd verkracht in het park in de buurt. Ze liep er, net als Noa, een post traumatische stress stoornis door op.

Moeder Lucia daarover: *'De ptss was, met haar autisme, extra complex om te behandelen. Ze had heel veel flashbacks. Zij ging daarna stemmetjes horen.'*

Thuis liep het regelmatig uit de hand, aldus Lucia:

'Één keer had zij zó'n flashback van haar verkrachting. Toen heeft ze echt het hele huis gesloopt. En toen hebben wij Ithaka gebeld. Er wou geen psycholoog komen. Toen hebben wij de politie maar gebeld. En die heeft weer de psychiater gebeld.'

Gerard zegt bedrukt: *'Ze hadden geen tijd, ze kwamen niet.'*

Lucia: *'En toen heeft de politie nog twintig minuten gestaan voor de deur. Het was nog een jong meisje. Die ga je niet met man en macht uit het huis halen in een psychotische toestand.'*

Gerard vult aan: *'Ze hadden iets van: 'Laat haar maar even uitzazen. Tot ze weer wat rustiger wordt.'*

Lucia vervolgt: *'Die politieagenten hebben constant psychologen zitten bellen, hun baas zitten bellen. En ze zeiden: 'Wij gaan haar niet zo maar hier uit huis zetten, je gaat zo'n meisje niet in wantoestanden op straat laten rondlopen. Op den duur hebben ze haar meegenomen, en toen heeft ze nog heel even in de cel gezeten om te wachten op de psychiater. Dat vond ik wel heel erg hoor. De politie heeft het goed bedoeld, maar eigenlijk hoort zo'n kind niet in een cel.'*

Maar dat gebeurt wél, ook in Zeeland. Lucia kent nog meer verhalen, van andere ouders die over hun kind met de handen in het haar zaten en die hun kind uiteindelijk eveneens in een cel zagen belanden. Lucia daarover:

'Eén meisje heeft twee dagen in Torentijd, de gevangenis in Middelburg, gezeten om te wachten. Een autistisch meisje in een psychose. Die had al veertien dagen zichzelf helemaal bevuild. Echt zielig. Daar gaat het nu gelukkig goed mee. Maar daar is heel veel aan vooraf gegaan. In Zeeland heb je niks. (Lucia lacht zuur, red.) Dus dat meisje zit nu ergens ver weg in het land, ver van haar ouders vandaan.'

‘Straks kan ik mijn kind wegbrengen’

Het is Ithaka, onderdeel van moederorganisatie Emergis in Zeeland, waar de pijlen van de ouders van Patricia vooral op zijn gericht. En sinds de decentralisatie, met de gemeentes aan het roer, komen er steeds meer Patricia's: kinderen met zulke zware problematiek dat ze nergens voor behandeling terecht kunnen. En dus worden ze alleen maar zieker.

Zo ook Patricia, schetst haar moeder:

'Door haar ptss en herbelevingen ging ze zichzelf zwaar beschadigen, snijden. Soms was ze suïcidaal, of had ze woede aanvallen. Dat werd van kwaad tot erger. Dan kwam ze op een crisisopvang. Een paar dagen, een paar weken. Daar krijg je geen behandeling. Het is eigenlijk alleen rust brengen in het kind.'

Ze waren op het laatst ten einde raad, zegt Lucia:

'Wij hadden óók al de gemeente gebeld van 'Jongens, help ons. Want we weten het niet meer. Straks kan ik mijn kind wegbrengen.'

En toen begon nog het geruzie over het geld, zegt Lucia. Ofwel de discussie over wie de zorg voor Patricia moest betalen: jeugdzorg of kinderpsychiatrie. De hokjes waar kinderen in worden gestopt. Lucia daarover:

'Jeugdzorg zei dat jeugd-GGZ verantwoording moest nemen. Vanwege haar autisme en ptss, omdat ze stemmen hoorde en soms psychotisch was. En jeugd-GGZ zei dat het om gedrag ging, en het dus jeugdzorg was. Het ging er om uit welk potje het wordt betaald.'

Er kwam vervolgens nog een zogeheten netwerkberaad, waar alle betrokken professionals samen om tafel zitten. Wederom zonder succes, zegt Lucia:

'De psychologe kwam niet, de psychiater niet, de hoofdbehandelaar niet.'

Patricia moest in alle gevallen weg bij Ithaka, zó veel was wel duidelijk. En dus ging Lucia zelf, bijgestaan door Jeugdhulp Zeeland (inkooporganisatie voor jeugdzorg, red.), op zoek naar een geschikte plek: Lucia daarover:

'Ik ben samen met die mevrouw maar op internet gaan surfen. En toen kwamen wij dus op De Smaragd uit. Omdat die op de site hadden gezet dat ze juist kinderen met óók een psychiatrische achtergrond behandelen. En dat vonden wij heel erg belangrijk. Patricia kon daar therapie krijgen met een hulphond. En aangezien zij een hele grote dierenvriend was, vonden we dat wel interessant.'

Maar het liep fataal af. Patricia pleegde op deze speciale groep in de gesloten instelling, ondanks alle intensieve zorg, toch zelfdoding. En Lucia begrijpt nog steeds niet hoe dit heeft kunnen gebeuren:

'Je kind wordt naar gesloten jeugdzorg maar ook naar de GGZ-zorg gebracht voor zijn eigen veiligheid. En dan gaat het tóch mis. Patricia heeft heel veel suïcide pogingen gedaan, vooral de laatste weken op Hoenderloo. Ze heeft zichzelf de zondag nog gestranguleerd en de maandag is het haar gelukt en overlijdt ze. Hoe is het mogelijk dat ze met diezelfde veter weer op haar slaapkamer terecht komt? Dat is bij mij nog wel een dingetje. Zij hebben natuurlijk nooit de intentie gehad om je kind te laten overlijden. Tuurlijk niet. Het zijn ook mensen die daar op de groep werken. Maar hoe is het mogelijk dat het kan?'

De klacht

Deze ouders willen zich niet laten leiden door boosheid. Maar vier maanden na het overlijden van Patricia dienden Gerard en Lucia juni 2017 alsnog een uitgebreide klacht in. Niet bij De Hoenderloo Groep waar Patricia overleed, wel bij Emergis-Ithaka, waar de ellende met hun dochter jarenlang voortduurde.

In de hoop dat hun klacht zou bijdragen aan verbetering van de jeugdzorg van deze Zeeuwse instelling, stellen ze nadrukkelijk. De ouders schreven aan Ithaka onder meer dit:

'Wij, de ouders van onze prachtige dochter Patricia dienen een klacht in tegen Dr.XX (geanonimiseerd, red.). Patricia is ruim 4 jaar bekend op Ithaka, waar haar klachten niet serieus genomen zijn, waardoor zij niet de behandeling kreeg die zij nodig had. De overplaatsing naar De Smaragd heeft helaas niet mogen baten. Patricia is overleden op 20 februari 2017. Ze heeft zich gesuïcideerd. Ze kon niet meer tegen de stemmen in haar hoofd.'

Verder kaartten de ouders aan dat de klachten van Patricia niet serieus werden genomen en er eigenlijk telkens alleen maar 'crisisplaatsingen volgden: *'Zonder deze op te volgen door een passend behandelaanbod of doorverwijzing naar de juiste behandelsetting. Wij stellen hiervoor de verantwoordelijk behandelaar Dr.XX aansprakelijk.'*

Ze stelden de slechte communicatie met Ithaka aan de kaak. Plus het niet samenwerken van de hulpverleners met de familie: *'Wij doelen hier o.a. op het niet afstemmen van wijze van handelen bij automutilerend gedrag, het niet bieden van psycho-educatie aan familie. Het structureel ontbreken van overleg, terwijl Patricia tussen de crisisopnames door aangewezen was op de ondersteuning van familie en school.'*

De klachtencommissie nam de ouders van de dochter 'met autisme, emotie-regulatieproblematiek en een seksueel trauma' uiterst serieus. De commissie was zeer kritisch en schreef: *'Het was überhaupt de vraag of Patricia bij Ithaka wel de juiste begeleiding kon krijgen.'* En stelde:

'Gezien de overduidelijke kwetsbaarheid van Patricia ontbrak naar de mening van de commissie het vooral aan regie. (...) Zo was er sprake van een wisseling van behandelaars, diende de mening van derden te worden gevraagd, was er sprake van ziekte/afwezigheid van behandelaars etc. (...) Illustratief is dat er door beklagde(n) niet actief wordt gezocht naar een oplossing, een behandeling elders. Begin 2016, na een crisissituatie in januari 2016, staat eigenlijk wel vast dat Ithaka Patricia de juiste hulp niet kan geven.'

Maar dan stuiten deze ouders en Patricia op een wachtlijst. Als ze een half jaar later eindelijk aan de beurt is, wil degene naar wie Patricia was doorverwezen geen behandeling geven omdat Patricia te jong werd bevonden. Lucia en Gerard zetten wéér een volgende stap. En weer gaat er bijna een half jaar voorbij, schetst de commissie:

‘Vervolgens doen ouders met hulp van de familievertrouwenspersoon in juli 2016 het voorstel de impasse te doorbreken door het Centrum voor Consultatie en Expertise (CCE) te raadplegen. (...) Hierna duurt het nog tot december 2016 voordat het verslag van CCE tot stand komt.’

De ouders van Patricia kregen van de klachtenfunctionaris op alle fronten gelijk. Maar of hun klacht er toe heeft geleid dat de zorg van het Zeeuwse Ithaka daadwerkelijk is verbeterd, is de vraag. De problemen waar de sector jeugdzorg mee kampt zijn groot en hardnekkig: overal is sprake van wachtlijsten, wisselende behandelaars, verkeerde inschatting van de problematiek en van onvoldoende samenwerking en communicatie met ouders. Daarom komt er uiteindelijk heel vaak geen, te laat of de verkeerde hulp.

Of de betrokken instellingen het zichzelf aanrekenen wanneer het met een kind faliekant misloopt, is echter de vraag. De raad van bestuur van de zorginstelling Ithaka / Emergis komt na de klacht over de behandeling en suïcide van Patricia in ieder geval weinig empathisch over. Die stuurde na het vernietigende oordeel van de klachtencommissie een korte - zakelijke- brief met deze inhoud:

‘Waar het naar de mening van de klachtencommissie vooral aan heeft ontbroken, was pro actief regie voeren, het doorpakken in het aan tafel brengen van alle betrokken partijen en dagbesteding toen de crisisopname langer nodig bleek dan normaal. Voor dat laatste hebben we, zoals de commissie al in haar uitspraak vermeldt, inmiddels een maatwerkvoorziening op afroep beschikbaar gemaakt. Die wordt ook actief benut. Voor wat betreft de regie voeren en doorpakken naar allerlei, ook externe partijen, hebben we inmiddels besloten om het management van Ithaka te vernieuwen. En heeft dat nieuwe management een groter mandaat en grotere verantwoordelijkheid gekregen om juist in een complex geval als dat van Patricia te zorgen dat de afstemming en de communicatie tussen alle betrokken partijen sneller en actiever plaatsvindt.’

De managers verdwijnen van het toneel. Met geen woord rept de bestuurder in deze brief over medeleven, excuses of spijt.

Maatregelen

De Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd (IGJ) stelde na de zelfdoding van Patricia, zoals altijd bij suïcides in een instelling voor jeugdzorg gebeurt, eveneens een onderzoek in. En dat nam allemaal weer zeer veel tijd in beslag. Pas na een jaar lag er een rapport. Volgens Lucia duurde het onnodig lang omdat volgens haar de instelling niet meewerkte: ‘Hoenderloo hield alles tegen. Die inspecteur was echt heel giftig.’

Het meest dwars zit de ouders van Patricia dat DHG in een bijlage bij dit rapport meteen ook mocht aangeven welke verbetermaatregelen ze na de suïcide van hun dochter al hadden genomen. Een verbolgen Lucia daarover:

‘Maar die kwamen er pas ná de dood van Patricia. Toen zei Hoenderloo nog: ‘Nu zijn we al met verbeterpunten bezig en krijgen we toch zo’n naar rapport’.’

DHG, onderdeel van de grote organisatie Pluryn, nam inderdaad maatregelen. Noodgedwongen. Met de suïcide van Patricia werd de gesloten instelling in de Kop van Deelen namelijk geconfronteerd met de tweede zelfdoding in een jaar. Een van de maatregelen was, net als Ithaka in Zeeland had gedaan, het management vervangen. Directeur Erwin Duits werd overgeplaatst naar een andere -gesloten- instelling voor jeugdzorg van Pluryn; naar Internetzo in Eefde. Waarover in *Geweld en Commissies* meer.

Of dat een terechte maatregel was? Of er sprake was van slecht management? Of de zelfdoding op De Smaragd voorkomen had kunnen worden? De suïcide van Patricia had in ieder geval een enorme impact op de directeur. Erwin Duits was zéér ontdaan door Patricia's dood, licht hij in een lang gesprek toe.

'Dat meisje kwam bij mij binnen als een dreun. Ik was als eerste leidinggevende ter plekke. Het heeft me zó aangegrepen. Als je het meemaakt en van zó dichtbij, dan denk je alleen maar: 'Nooit meer, nooit meer'.'

Maar het overkwam hem nóg een keer, vlak daarna. Toen Duits korte tijd directeur was van de gesloten instelling Internetzo in Eefde, pleegde daar een jongere suïcide door verhangings met een riem.

Voor ouders is de zelfdoding van hun kind onverteerbaar. Zeker wanneer het kind mede om veiligheidsredenen in een gesloten instelling zit. Dat realiseert Erwin Duits zich heel erg goed. Maar voor de medewerkers is het eveneens zeer traumatisch, wil hij een keer gezegd hebben. Zeker voor de personeelsleden die op de innovatieve gesloten groep De Smaragd zeer intensieve zorg verleenden.

Patricia was speciaal vanuit Zeeland naar Deelen gekomen omdat de gesloten groep De Smaragd een vernieuwend initiatief was binnen de gesloten jeugdzorg. De Smaragd was juist voor jongeren met complexe problemen die nergens anders -meer- terecht konden en bood bijzondere vormen van therapie aan, zoals therapie met een (hulp)hond. De Smaragd begeleidde kinderen soms zelfs één op één. Het doel was ze voor te bereiden op het leven buiten een gesloten jeugdzorginstelling.

En ondanks deze intensieve behandeling, valt suïcide van een jongere niet altijd te voorkomen. En een zelfdoding komt altijd keihard aan, stelt Erwin Duits:

'Je ziet natuurlijk de emotie bij de ouders, maar óók bij de begeleiders. Die werken daar niet om een kind zichzelf te laten ophangen. Dan zie je volwassen mannen en vrouwen huilen, omdat ze zichzelf mislukt vinden. Omdat ze er niet in geslaagd zijn zo'n jongere te helpen. Terwijl ze zo goed bezig waren.'

Ronduit ontstemd is Duits over het inspectierapport waarin staat dat Patricia in de begintijd meerdere suïcidepogingen deed, soms zelfs vaker op één dag. Maar ook wil hij benadrukken dat de pedagogisch medewerkers op de groep hun stinkende best deden om Patricia te helpen. Patricia werd vaak één op één begeleid, er waren waakdiensten tijdens de nacht, een hulphond werd voor haar geregeld.

Desalniettemin oordeelt de inspectie kritisch: de psychiater, de hoofdbehandelaar, was niet aanwezig bij het wekelijks overleg met het team. En de twijfels die DHG had over het feit of ze Patricia wel konden behandelen, waren niet met de ouders gedeeld.

Uitgebreid ging de inspectie in op het 'suïcide protocol' bij De Hoenderloo Groep. De pogingen tot suïcide werden niet goed genoeg geregistreerd, en geëvalueerd. En het personeel zou onvoldoende geschoold zijn in suïcide preventie. Directeur Duits windt zich vooral over dat laatste op:

'Wil je het horen wat het grootste commentaar was? Ik was zó boos. 'Suicide protocol niet op orde'. Ik denk: 'Waar gaat het nu over? Waar gaat het in godsnaam over? In feite worden we op de vingers getikt omdat we het bureaucratisch niet op orde hebben. Zo komt het bij mij over.'

Want het suïcide beleid was bij De Smaragd wel degelijk goed, ook bij Patricia vindt Erwin Duits en hij licht dat toe:

'Onze kinder- en jeugdpsychiater was continu betrokken bij dat meisje. Dat is voor mij veel belangrijker dan of ik een vinkje mag zetten en dat dit vastligt in verslaggeving. Dat noem ik weer dat bureaucratiseren. En het bang maken van een instelling. Dat als ik niet kan afvinken, heb ik het fout gedaan.'

‘Hulp vanuit contact’

Niels Eemstra, dan nog teamleider van de groep De Smaragd, staat nog steeds achter deze vernieuwende vorm van gesloten jeugdzorg. We zitten in de lentezon op een terrasje bij een bakker, vlakbij De Hoenderloo Groep. Eemstra is een vriendelijke, ambitieuze jonge man met een missie.

Hij licht toe hoe hij en zijn collega's juist zéér gestimuleerd en gefaciliteerd werden door directeur Erwin Duits bij dit alternatief voor de traditionele gesloten jeugdzorg. Die instellingen, bijna gevangenissen, waar kinderen gedwongen verblijven maar niet beter worden. Erger nog: waar ze slechter uitkomen, zoals talloze deskundigen benoemen en ook blijkt uit de vele verhalen in *Kinderen van de Staat*.

Niels Eemstra is zeer kritisch over deze traditionele gesloten instellingen. Volgens hem zijn die grote instellingen met repressie en isoleercellen ‘voor een kind met trauma's en een hele geschiedenis, en een rugzak dat het bij zich heeft’, simpelweg niet geschikt.

Daarom is Eemstra blij dat hij de kans krijgt om het op De Smaragd anders te doen:

'De Smaragd is voor dát type kind, dat gewoon geholpen moet worden en ziek is. Dat onbegrepen is en niet in ons hokjessysteem past. En daardoor letterlijk en figuurlijk achter een deur terecht komt. Daarom zijn wij De Smaragd begonnen. Zonder deuren die op slot gaan, zonder afzondering. Vanuit contact.'

Eemstra droeg zijn visie over deze andere vorm van gesloten jeugdzorg vaak uit. Overal hield hij een enthousiast verhaal over De Smaragd. Over het succes van de zeer intensieve begeleiding van de kinderen.

Hij benadrukte echter dat de hele grote, dure gebouwen waarover eigenlijk alle instellingen voor jeugdzorg beschikken, een financiële belemmering vormen voor alternatieve zorg in kleine groepen, zoals De Smaragd.

Hij kreeg gelijk: De Smaragd bestaat niet meer. De organisatie Pluryn verkoopt zelfs alle gebouwen van DHG in Hoenderloo en Deelen, waarover later meer.

Jason, het bekende Kind van de Staat, verbleef als laatste óók vier maanden op De Smaragd. Dat was het gevolg van een overleg van de ‘experttafel’ in Amsterdam waar de jongeren met complexe problematiek worden besproken. Niels Eemstra van DHG zat daarbij, en wees op de nieuwe gesloten jeugdzorg De Smaragd. Zo belandde Jason, na een zwerftocht langs andere jeugdzorg instellingen en psychiatrische klinieken, uiteindelijk op de Veluwe.

Jason, met ruime ervaring in de JeugdzorgPlus, spreekt inderdaad in mildere bewoordingen over De Smaragd dan over twee andere gesloten instellingen waar hij daarvóór verbleef; De Koppeling in Amsterdam en 't Anker in het Gelderse Harreveld.

De Smaragd zorgde voor Jason een omslag, zegt hij oktober 2016 in dagblad Trouw. Jason geeft, dan nog als het meisje Latisha, een interview over zijn ‘Dagboek uit de jeugdzorg’. Jason zegt daar:

‘In Harreveld zat ik nog in een scheurpyjama in een isoleercel, nu kreeg ik weer gewone kleren. Begeleiders deden ineens normaal tegen me.’

In dit boek, waarin Jason schrijft over het geweld, de agressie en de vernederingen in de gesloten instellingen, worden ook problemen op De Smaragd benoemd. Toch werd het dagboek op initiatief van directeur Erwin Duits van DHG gepubliceerd.

Maar het vernieuwende initiatief De Smaragd is een jaar na het gesprek met de bevlogen Niels Eemstra een stille dood gestorven. De Smaragd, waar zelfs minister Hugo de Jonge van VWS kwam kijken omdat het een paradepaardje van de gesloten jeugdzorg was, bestaat niet meer. Voordat De Smaragd moest sluiten, was Eemstra al vertrokken. Hij heeft de jeugdzorgsector zelfs verlaten. Oud-directeur Erwin Duits betreurt de sluiting van ‘zijn’ Smaragd:

‘De Smaragd bestaat niet meer, de groep is helemaal weg. Het is gewoon weg, het is finito.’

Moederorganisatie Pluryn wil op dat moment, najaar 2019, niet toegeven dat De Smaragd is opgedoekt. Marian Draaisma, *marketing director* van Pluryn / DHG ontkent de sluiting van De Smaragd:

‘Nee, dat klopt niet’, antwoordt Draaisma op vragen over de sluiting. Maar ze bevestigt dat er iets aan de hand is:

‘Wel klopt het dat bij een onderdeel van De Smaragd geen nieuwe jongeren worden aangenomen. Dat heeft met name te maken met krapte op de arbeidsmarkt waardoor wij voor dat onderdeel onderbezet waren.’

Kort daarop wordt helder dat het opdoeken van De Smaragd een ordinaire bezuinigingsmaatregel van moederorganisatie Pluryn is. Sterker nog: heel De Hoenderloo Groep sluit de deuren, waarover later meer. Pluryn zit aan de financiële afgrond. Het komt in *Twee reuzen* verder aan bod.

‘Niet altijd voldoende deskundigheid’

Nog even terug naar de inspectie die kritisch was over het ‘suicide protocol’ van de gesloten instelling DHG. De directeur was daar boos over, maar dat gebeurde niet voor niets. Het raakt namelijk een fundamenteel probleem: het aantal suicides in gesloten instellingen, ofwel de JeugdzorgPlus, is de laatste jaren sinds de decentralisatie van de jeugdzorg, toegenomen. En nogal wat suicides vonden plaats in Gelderland, waar in de bosrijke gebieden op de Veluwe zich van oudsher veel -gesloten- instellingen bevinden. Het gebied wordt in de jeugdzorg sector wel de ‘Gelderse Vallei’ genoemd.

In korte tijd, november 2018 en begin 2019, pleegden twee jongeren in een andere Gelderse gesloten instelling eveneens zelfdoding; in de Ottho Gerhard Heldring (OGH) in Zetten. In beide gevallen oordeelde de inspectie daarover snoeihard.

Allebei de keren ontbrak het volgens de inspectie bij het personeel aan kennis van complexe psychiatrische problematiek, die de jongeren in de JeugdzorgPlus in Zetten hebben. En volgens IGJ waren de pedagogisch medewerkers in Zetten te weinig ‘geschoold in suicidepreventie’.

De toename van zelfdodingen in de gesloten instellingen zijn wederom illustratief voor de problemen in de jeugdzorg sector, zoals de wachtlijsten en het feit dat kinderen vaak niet op de juiste plekken zitten. Wanneer ze uit arren moede tenslotte in een gesloten instelling voor jeugdzorg belanden, is de kans groot dat het met zo'n jongere daar alsnog fout afloopt omdat de problematiek dan te ernstig geworden is.

Bovengenoemde twee rapporten over suïcides bij OGH in Zetten gaan daarover. Daarin haalt de inspectie niet alleen uit naar de gesloten instelling waar de jongeren zichzelf van het leven beroofden, maar nadrukkelijk óók naar de betrokken gemeentes; de verantwoordelijken voor jeugdzorg. De inspectie hekelt het uitblijven van hulp. En dat is opvallend. De inspectie stelt zich eigenlijk altijd formalistisch op, en doet normaal gesproken alleen inhoudelijke uitspraken over de kwaliteit van de zorg.

Nu geeft de inspectie in wezen een politiek statement af, zoals in haar rapport van 21 november 2019 over OGH waarin ze schrijft:

'Een van de conclusies van de inspectie is dat er sprake is van wachtlijsten voor de inzet van een aantal vormen van behandeling gedurende het verblijf van jeugdigen in de gesloten jeugdhulp. Deze conclusie raakt niet alleen de betrokken organisatie, maar het is ook een signaal naar de gemeente. Zij zijn verantwoordelijk voor de beschikbaarheid van een passend hulpaanbod. Wanneer een jeugdige in de gesloten jeugdhulp wordt geplaatst met als doel dat passende behandeling zo spoedig mogelijk plaats vindt, dient deze hulp tijdig beschikbaar te zijn.'

En dat gebeurt nu maar al te vaak niet.

De jongere, die begin 2019 zelfdoding in Zetten pleegde, zat dan wel in een JeugdzorgPlus instelling maar had eigenlijk in een psychiatrische kliniek opgenomen moeten worden. Dat *'bleek op dat moment niet mogelijk in verband met een tekort aan plekken'*, aldus de inspectie.

Terwijl de kinderrechter, bij verlenen van toestemming voor een spoedplaatsing van deze jongere in de gesloten instelling OGH, nog wel expliciet had aangegeven dat het van belang was dat *'behandeling op zo kort mogelijke termijn plaatsvindt.'*

Desondanks gebeurde er niets, aldus een kritische IGJ. Deze jongere moest zelfs na opname nog 'meerdere maanden' wachten op psycho-educatie, op therapie en op gezinsmaatschappelijk werk.

Juiste zorg bij kinderen in een -gesloten- instelling blijft inderdaad vaak uit, bevestigt wetenschappelijk onderzoek waarvan de uitkomsten in 2018, onder de titel 'Een gat tussen wetenschap en praktijk', werden gepubliceerd in het Tijdschrift voor Orthopedagogiek. De onderzoekers Hilde Tempel en Charlotte Vissenberg, zelf werkzaam in de jeugdzorg, bestudeerden 32 dossiers van kinderen die waren opgenomen in een gesloten instelling. De jongeren hadden gedragsproblemen, adhd, een trauma, hechtingsstoornissen, gebruikten verdovende middelen of waren suïcidaal.

Opvallend en schokkend is de constatering van de onderzoekers dat veel relevante informatie in de dossiers van deze kinderen, met zeer ernstige problemen, ontbrak. Terwijl gedragstherapeuten in de jeugdzorginstellingen op basis van die dossiers wel met deze kinderen aan de slag gaan. Opmerkelijk is dat relevante informatie die wél beschikbaar was, feitelijk werd genegeerd. In alle dossiers van dit onderzoek was bijvoorbeeld te lezen dat de kinderen een 'belaste voorgeschiedenis' hadden van verwaarlozing, mishandeling of vanwege problemen van ouders.

Slechts in één geval bleek dat hulpverleners met die informatie daadwerkelijk iets hadden gedaan. Ze hadden een analyse gemaakt van de relatie tussen deze 'belaste voorgeschiedenis' en de problemen van het kind. Daarop baseerden ze hun behandeling.

Uit dit artikel bleek dat -gesloten- residentiële instellingen 'slechts' muziektherapie, creatieve therapie of psychomotorische therapie (agressieregulatie, red.) aanbieden. Vaak van alles tegelijkertijd. Of jongeren medicijnen geven. En dat ze nauwelijks behandelingen aanbieden die volgens de richtlijnen in de jeugdzorg worden aanbevolen, zoals gedragstherapie of gezinstherapie.

De reden daarvoor ligt voor de hand; er zijn voor deze behandelingen wachtlijsten, en er is een groot gebrek aan therapeuten. Precies het probleem waar ouders tegenaan lopen, en waarover de inspectie haar grote zorgen uit.

De conclusie van deze twee wetenschappers over de instellingen voor jeugdzorg die geen of niet de juiste behandeling aanbieden, is al met al niet mals. Ze schrijven :

'Tot slot willen wij kritische kanttekeningen plaatsen bij het opnemen van jeugdigen in een residentiële setting. Een residentiële opname (in instellingen en in pleeggezinnen, red) is een vergaande maatregel met mogelijk ernstige nadelige gevolgen voor jeugdigen. Hoewel het uitgangspunt van een residentiële plaatsing een combinatie van care en cure is, blijkt uit ons onderzoek dat maar liefst 40 procent van de jeugdigen geen behandeling (cure) krijgt.'

'Wel geld voor een beugel'

Ze heten Noa of Patricia. Of heten -veel onpersoonlijker- 'jeugdige' in een inspectierapport. Allemaal zijn het jongeren met zeer complexe, vaak psychiatrische problemen, die in toenemende mate niet de zorg krijgen die ze nodig hebben.

Hoogleraar kinderpsychiatrie Manon Hillegers, werkzaam in Erasmus MC in Rotterdam, benoemt dit serieuze probleem begin 2018 bij het aanvaarden van haar ambt. In haar oratie *Onze kostbare kinderen* maakt zij treffend inzichtelijk dat het thans aan goede psychiatrische zorg ontbreekt.

Ze hield haar publiek pijnlijk voor hoe een kind met een blinde darmontsteking en dreigende perforatie in ons land 's nachts acuut wordt geopereerd. Maar stelt daar tegenover dat een kind met psychiatrische problemen niet de juiste hulp krijgt.

Hillegers geeft daarvan een voorbeeld. 'Eva' is 's nachts door de huisarts naar het ziekenhuis gestuurd omdat ze al dagen op bed ligt, niet meer eet en suïcidale uitspraken doet:

'Haar ouders durven zo niet de nacht in en maken zich grote zorgen. Er is voor de kinderarts op basis van lichamelijk onderzoek geen reden voor opname', aldus Hillegers.

Maar de psychiater van de crisisdienst denkt daar anders over, vervolgt zij:

'Die beschrijft in zijn rapportage een ernstig depressief beeld met suïcidaliteit bij een adolescente en vermoedelijk een eetstoornis. Hij indiceert een opname. Eva en ouders stemmen hiermee in. Ondertussen wordt in de regio en daarbuiten naar een opnamebed gezocht. Na twee uur bellen blijkt er in het hele land geen plek beschikbaar.'

Zó gaat het tegenwoordig, stelt de hoogleraar kinderpsychiatrie:

'Helaas is de zoektocht naar een opnamebed voor een ernstig ziek kind met een psychiatrische ziekte een feit. Urenlang zijn collega's in het hele land op zoek naar een plek. Ouders plaatsen wanhopige berichten op Facebook of sturen filmpjes van hun zieke kind naar de wethouder.'

Professor Hillegers maakt nog een illustratieve vergelijking: de helft van de jongeren in Nederland heeft een beugel, om puur cosmetische redenen. Die kost 2500 euro. Maar dat vinden we niet duur, stelt Hillegers.

Voor kinderen met kanker is alles mogelijk. Bij kinderoncologie lijken de bomen tot de hemel te groeien, terwijl dat in de kinderpsychiatrie absoluut niet het geval meer is. Hoogleraar Hillegers zegt het zo:

'Het Prinses Maxima Centrum, het ziekenhuis kost bijna 200 miljoen euro. Hier hebben, naast de overheid, heel veel private partijen aan bijgedragen. Er wordt altijd grif gegeven voor de jaarlijks ongeveer 550 kinderen die kanker krijgen.

Maar realiseert u zich dat ongeveer 180.000 kinderen (dat is 5 procent van alle kinderen) in Nederland een psychiatrische aandoening hebben die leidt tot ernstige beperkingen in hun functioneren of tot verhoogd risico op een verstoorde ontwikkeling? Voor deze kinderen is kwalitatief goede zorg met continuïteit van behandelaar inmiddels niet meer vanzelfsprekend.'

De carroussel

Het probleem van deze gebrekkige psychiatrische zorg voor kinderen vindt zijn oorsprong in de nieuwe Jeugdwet. Sinds niet meer de zorgverzekeraars voor de kind- en jongerenpsychiatrie betalen maar de gemeentes, beslissen niet meer medici zoals de huisarts over doorverwijzing naar een specialist, maar de gemeentelijke wijkteams. De 'weeffout' in de nieuwe Jeugdwet van 2015, zoals critici het noemen. Met als gevolg dat de boel regelmatig totaal uit de hand loopt.

Daar komt bij dat er steeds minder plaatsen zijn voor kinderen in psychiatrische klinieken.

Niet alleen vanwege bezuinigen. Ook omdat steeds meer de opvatting terrein wint dat kinderen beter ambulant, vanuit huis, kunnen worden behandeld. En ze beter niet meer op een psychiatrische afdeling moeten worden opgenomen.

Bij Accare, instelling voor psychiatrische zorg met het hoofdkantoor in Assen hebben ze vanwege die overtuiging bijvoorbeeld minder plek in de klinieken, zo licht kinderpsychiater en bestuurder Peter Dijkshoorn toe: 'Wij hebben het aantal bedden afgebouwd van 140 naar 45, in ongeveer acht jaar tijd.'

In de praktijk komen die 'ambulante' behandelingen door de lange wachtlijsten of door inschattingfouten echter niet of veel te laat van de grond. En zo stapelen problemen bij jeugdigen met psychiatrische aandoeningen zich op en ontstaan er ernstige crisissituaties. Waardoor er uiteindelijk steeds meer jongeren met steeds zwaardere -psychiatrische- problematiek in de gesloten jeugdzorg terechtkomen.

Dat overkwam Alicia, waarover Maasja Ooms in 2017 een aangrijpende documentaire maakte. Alicia, als klein kind uit huis geplaatst, wil niets liever dan 'normaal' zijn en net als de andere kinderen uit haar tehuis in een pleeggezin wonen. Maar dat gebeurt al die jaren niet. Waarom, wordt in de documentaire niet duidelijk.

Als puber belandt dit meisje uiteindelijk, inmiddels boos en agressief en onhandelbaar, in een gesloten instelling. Alicia werd, net als heel veel anderen, eindeloos 'rondgepompt'. Dat heet in de jeugdzorg de 'carroussel'. Kinderen gaan van pleeggezin naar gezinshuis, en van instelling naar instelling. Uiteindelijk belanden deze inmiddels zwaar beschadigde jongeren regelmatig in een gesloten instelling voor jeugdzorg. Ook Alicia.

Alicia werd een begrip. Op bijeenkomsten over jeugdzorg, in artikelen, door deskundigen in de sector, werd sinds vertoning van deze aangrijpende documentaire steevast verwezen naar Alicia, als voorbeeld van hoe we het *niet* willen met z'n allen. Maar het gaat zo wel. En de carrousel is sindsdien alleen maar harder gaan draaien. Kinderen worden om de banaalste redenen, en steeds vaker, overgeplaatst.

Omdat op de plek waar ze zouden horen te zitten, geen plaats is. Omdat een gezinshuis of instelling voor jeugdzorg zich met de problematiek of de agressie van een kind geen raad weet. Of omdat de gemeente waar het kind is ingeschreven, de hulp voor dat kind in een andere plaats weigert te betalen.

Jason, één van de Kinderen van de Staat, werd ook 'rondgepompt'. Hij zat in één jaar tijd in vijf -gesloten- instellingen, en had te maken met 130 verschillende hulpverleners.

Deskundigen, onder wie Peer van der Helm, zien met lede ogen aan hoe het aantal overplaatsingen alsmaar toeneemt. Met als gevolg dat kinderen weer telkens nieuwe behandelaars of begeleiders zien. Zo raken kinderen die toch al beschadigd zijn het vertrouwen in de jeugdzorg, en in volwassenen, definitief kwijt.

Van der Helm illustreert de carrousel in de jeugdzorg pijnlijk met dit voorbeeld:

'We hebben nu in een gezinshuis een jongen van 16 jaar en die heeft op 22 plekken gezeten. Mijn record is 42 plaatsingen voor een jongen in één jaar.'

Pittig en onderbetaald

Een belangrijke reden voor slechte zorg die in de instellingen voor jeugdzorg wordt geleverd, heeft te maken met personeelsproblemen. Werken in de jeugdzorg, ook in instellingen, is pittig en onaantrekkelijk. De mensen werken keihard. Maar de lonen zijn laag. En de medewerkers ontvangen heel veel kritiek. Reden voor veel hulpverleners om de sector te verlaten, of om de overstap te maken naar een gemeente. Daar worden ze beter betaald, hoeven ze niet meer in de frontlinies te staan en hebben ze geen onregelmatige diensten meer. Het verloop onder personeel in de jeugdzorg is gigantisch groot en het is een structureel, schier onoplosbaar probleem.

Debbie is een hulpverlener die de overstap naar de gemeente maakte. Ze was gezinsvoogd (thans heet dat jeugdbeschermer, red.) en werkte op een crisisdienst voor jeugd. 'Ook dag en nacht', licht ze toe. Debbie ging twee jaar voor de decentralisatie als regisseur jeugdzorg voor een grote gemeente werken. Zij is een geëngageerde vakvrouw, die vanwege haar positie niet met haar echte naam kan worden genoemd.

Ambtenaren en wethouders konden wel wat 'inhoudelijke kennis over jeugdzorg' gebruiken, licht Debbie haar overstap naar de gemeente diplomatiek toe. Ze geeft daarvan een voorbeeld: *'Op het gemeentehuis wordt jeugdzorg aangestuurd door een wethouder. Er zitten beleidsmedewerkers die niet weten wat er in de praktijk gebeurt. Mensen met goede ideeën, hart voor de zaak. Iedereen heeft de beste bedoelingen. Maar ze zijn óók allemaal heel druk bezig met aanbestedingen. Ik heb natuurlijk met mijn voeten in de klei gestaan.'*

Debbie is nu een schakel tussen beleidsmedewerkers en de 'uitvoering'; de mensen die in de praktijk de jeugdhulp verlenen. Maar zij ziet het in de sector verkeerd gaan. Debbie daarover: *'De wachtlijsten nemen weer toe, het hele budget voor de gemeentes is met 15 procent wegbezuinigd. Dat betekent dat bedden (in instellingen, red.) zijn weggenomen. Met het idee: 'We gaan veel meer thuis en dichtbij hulp verlenen.'*

Maar dat is niet gebeurd, stelt deze regisseur jeugdzorg:

'En dus zitten er kinderen thuis te wachten op hulp en dan heb ik het écht over crisishulp. Maar zelfs dat team, dat een uit huis plaatsing probeert te voorkomen, heeft een wachtlijst van soms wel zeven maanden.'

Eén van de doelen van de decentralisatie was, naast bezuinigen, juist om het anders te doen: 'hulp dichtbij huis' en zorgen voor meer 'samenhang in de hulp'. Het staat met zoveel woorden in de Jeugdwet van 2015 omschreven. Gezinnen kampen dikwijls namelijk al met veel meer problemen, wanneer een wijkteam op het toneel verschijnt. Dat kunnen schulden zijn, opvoedproblemen en een verslaving tegelijkertijd.

Volgens de Jeugdwet is het de bedoeling om alles in samenhang aan te pakken. Maar alle benodigde hulp integreren, valt in de praktijk lastig te realiseren, weet Debbie uit ervaring. Omdat wel de wet, maar de werkwijze in de jeugdzorgsector zelf niet fundamenteel is veranderd. Iedereen pakt het volgens haar toch weer op zijn eigen manier aan. Ze zegt het zo: *'In de wijkteams zitten mensen met allemaal een andere achtergrond, en die vliegen problemen in een gezin vanuit hun eigen expertise aan.'*

Verder wordt sinds de decentralisatie veel uitgegaan van 'eigen kracht', van hulp van familie of vrienden en bekenden. Té veel, vindt een kritische Debbie. Het is volgens haar niet reëel, en ze licht dat toe:

'De maatschappij is zó geïndividualiseerd. Ik heb hier al bijna geen contact met mijn burens. Terwijl ik een weldenkend, sociaal mens ben. En mensen met problemen hebben vaak niet de capaciteit om bij de burens voor hulp aan te kloppen. Maar dat wordt wél verwacht door de overheid. Dat vind ik een rare gedachte.'

En zo ziet deze regisseur Debbie dat de problemen in gezinnen zich opstapelen, en dat dit uiteindelijk ten koste gaat van de kinderen. Zo herhaalt de geschiedenis zich, meent Debbie: *'Elke keer veranderen we het systeem. En dan vinden we dat dat niet werkt, en dan veranderen we wéér het systeem. Maar we krijgen met die decentralisatie niet de tijd voor een cultuuromslag. We vinden dat jongeren niet te lang onder toezicht moeten staan, eigenlijk niet gesloten geplaatst moeten worden. Dat er veel meer preventie moet zijn, zo licht mogelijke hulp, en zo dichtbij als mogelijk. Maar we zien nu gewoon nog dat jongeren uit huis geplaatst worden omdat er géén hulp is die je thuis kan inzetten. Dat heeft vooral heel veel met geld te maken. Dat zien wij in onze stad ook. Uiteindelijk, omdat je niet kan inzetten wat nodig is, loopt het helemaal uit de hand.'*

Smart rapporteren

Hij heeft een baard en een grijze pet op met visgraat motief. Ik ontmoet Henk ten Berge op de studiedag van de Stichting Beroepseer over jeugdhulp in Ulft. Tussen de aanwezige wethouders, ambtenaren, managers en inkopers jeugdzorg is deze vriendelijke man, de zestig gepasseerd, een opvallende verschijning. Hij valt ook op door zijn rust.

Wat Ten Berge vertelde tijdens een gesprek in de wandelgang *'Ik heb me laten afschalen'* blijft de weken daarna maar door mijn hoofd spelen. We spreken elkaar daarom later nog een keer.

Hij verpersoonlijkt de enorme werkdruk, in jargon *caseload* genoemd, waarmee al die jeugdhulpverleners te maken hebben. En waarover het in alle gesprekken voor *Kinderen van de Staat* telkenmale gaat. Henk ten Berge is bij verschillende werkgevers in dienst, en ervaart die werkdruk bij allemaal. Hij licht zijn uitspraak over het *'afschalen'* verder toe:

'Ik was Intensief Ambulant Gezinsbehandelaar. Dan behandel je.' Met ironische toon voegt hij daaraan toe:

'Maar dat is tegenwoordig zó intensief dat het helemaal is uitgehold.'

Hij doelt op de enorme bureaucratie, waar iedereen het over heeft.

'De functie houdt ook in: héél veel gesprekken, behandelplannen schrijven in een bepaald systeem, je moet een bepaalde zorgtaal bezigen. Mijn leidinggevenden zeggen allemaal: 'Dat hoort er nou eenmaal bij'. Maar dat is niet aan mij besteed.'

Ten Berge vindt al dat geschrijf namelijk grote onzin:

'Ik moet smart rapporteren. Dat is een term in de zorg, het moet allemaal meetbaar zijn. Ik moet héél veel pagina's schrijven zodat mensen die daar óók weer wat van vinden, kunnen zien en lezen wat er aan de hand is met mijn cliënt. Maar dat is allang bekend, want mijn cliënt is allang gediagnostiseerd.'

Hij licht de onzin van al dat rapporteren verder toe; hij werkt veelal met personen met een verstandelijke beperking, of met jongeren met autisme:

'En die heeft geen been gebroken dat geneest. Die heeft iets waar die nooit meer van afkomt. Die heeft deze aandoening levenslang.'

En dus zijn al die verplichte keukentafelgesprekken van de gemeentelijke wijkteams die worden gevoerd over de eventuele hulp voor deze mensen, ook grote onzin, én zonde van de tijd, vindt hij. Feitelijk gaan ze vooral over de financiering van de zorg.

Een kritische Ten Berge: *'Het draait uiteindelijk allemaal om geld.'*

Het gaat nu iets beter bij gemeentes, meent deze hulpverlener. Maar hij heeft sinds de decentralisatie vooral ambtenaren tegenover zich zitten die zelf niet in de zorg hebben gewerkt. Henk ten Berge legt uit tot welke ongewenste situaties dit leidt omdat deze ambtenaren vooral de hand op de knip houden:

'Die geven minder uren voor jeugdzorg, terwijl ik er méér nodig heb. Die ambtenaren worden geprogrammeerd om bepaalde dingen wel en niet te zeggen. 'Als we dat bij iedereen doen, is de gemeente over vijf jaar failliet', zeggen ze letterlijk.'

Ten Berge lacht:

'Maar ik zeg dan: 'En wat als de gemeente failliet is? Krijgen we dan géén zorg meer? Laten we die cliënten van ons dan gewoon rondlopen?'

Uiteindelijk raakte zelfs deze ervaren en relaxte Henk ten Berge in een burn out:

'Ik had het overzicht niet meer. Ik had met enige regelmaat het gevoel dat mijn harde schijf vol zat. Ze blijven maar eisen stellen. Ik ben bij mijn grootste werkgever met een derde nieuw computersysteem bezig. De rapportages moeten in een bepaald format. Dat zijn bakken met werk. En dan kom je thuis op de vrijdagavond, en zegt mijn leidinggevende: 'Kijk eens, ik heb een leuk nieuwtje, over hoe we nog meer ontspannen kunnen werken met de computer.' En dan krijg je weer een nieuw formatje. Voor mijn cliënten die ik begeleid, gaat mijn telefoon nóóit uit, ook niet in het weekend. Ze moeten op me kunnen bouwen. Maar het weekend onbetaald doorwerken voor een format?'

Jeugdwerker Linda, weer iemand die niet met eigen naam wil worden genoemd, vertelt over de enorme werkdruk die zij ervaart: *'De jeugdbescherming is de zwaarste baan in de jeugdzorg',* zegt zij. *'We moeten altijd méér doen. Waarschijnlijk zijn hulpverleners mensen die toch maar door blijven rennen omdat ze niet willen afhaken. Ik heb in één jaar tijd verschillende managers gehad, elke keer komt er een nieuw team. Dus dan denk ik. 'Ok, en jij heet...?'*

En dan de caseload ofwel de enorme werkdruk waar zij mee te maken heeft. Linda zegt daarover: *'We vergaderen één keer in de week. Dus we behandelen tientallen zaken in een paar uur waar je dan alleen het hoogstnodige mag bespreken.'*

Het is simpelweg ondoenlijk, licht ze toe:

'Ik moet in zo'n multidisciplinaire vergadering bespreken dat ik hulp aan wil vragen voor een kind. Crisissen en bijna crisissen worden daar besproken. Dus die krijgen voorrang. Als ik over 'mijn' kind, dat niet in crisis zit, zeg dat het wél thuisbegeleiding nodig heeft, dan past dat vaak niet meer in die vergadering.'

En dat is zeer frustrerend, stelt Linda:

'Je wil zorgvuldig met alles omgaan. Alleen de zwaarte van het werk maakt dat je altijd tijd tekort komt. Ik heb het idee dat ik elke dag op ijsschotsen loop. Het moet stevig voelen, maar ik val alleen maar om.'

Met stoelen gooien

Vele verschillende rampverhalen over de jeugdzorg dus. Vanuit verschillende hoeken. Maar verantwoordelijk minister Hugo de Jonge blijft optimistisch. Juni 2019 zei hij in het artsblad Medisch Contact over de ingrijpende stelselwijziging van de jeugdzorg:

'Ik ben niet somber geworden over de decentralisatie.'

Kinderombudsman Margrite Kalverboer is dat daarentegen wél. Maart 2019 schrijft ze deze pittige brief aan de minister van VWS over de problemen in de jeugdzorg:

'Geachte heer De Jonge,

Als Kinderombudsman is het mijn wettelijke taak u te adviseren over wetgeving en beleid dat de belangen van kinderen raakt. In de afgelopen maanden ontving ik vele signalen dat de problemen in de jeugdhulp, jeugdbescherming, jeugd-GGZ, en het Passend Onderwijs zich opstapelen. Uit deze signalen leid ik af dat het ons, ondanks onze inspanningen op verschillende domeinen, gezamenlijk onvoldoende lukt om de ontwikkeling, de veiligheid en het perspectief van een grote groep kinderen te waarborgen. Ik maak mij ernstig zorgen.'

Zorgen over organisaties waarin ouders vastlopen en zorgen over de wachtlijsten. Kalverboer daarover: *'Een groeiend aantal kinderen wacht op specialistische zorg, zelfs als de situatie kritiek is.'*

Ze maakt zich eveneens grote zorgen over de cruciale rol die geld in de jeugdzorg speelt: *'Continuïteit en kwaliteit van hulp zijn in gevaar vanwege financiële druk en belemmerende aanbestedingsprocedures. Te vaak hoor ik over kinderen die geen passende oplossing krijgen omdat niet duidelijk is wie verantwoordelijk is of omdat de juiste zorg niet is ingekocht.'*

De situatie is ernstig, stelt Kalverboer:

'Handelen in het belang van het kind wordt bemoeilijkt door systemen, wetten, regels, afspraken, organisatiebelangen en financiële onmogelijkheden.'

De Kinderombudsman signaleert nóg een belangrijk probleem: de toenemende werkdruk, waarover de hulpverleners hierboven spreken. Kalverboer zegt daarover:

'Ervaren krachten verlaten de zorg en jonge medewerkers gaan met angst naar hun werk, omdat ze onvoldoende uitgerust zijn om bij escalaties goed te kunnen handelen en de veiligheid van de kinderen die ze onder hun hoede hebben, te waarborgen.'

Een begeleider die werkte in de gesloten instelling voor jeugdzorg Schakenbosch in Leidschendam, die eveneens alleen anoniem wil spreken, herkent dit helemaal.

Hij weet dat door gebrek aan personeel en door de vele tijdelijke en onervaren medewerkers die op groepen staan, situaties uit de hand lopen. En zegt daarover:

'Het is drukte, het is chaos. Ze lopen de hele tijd achter de feiten aan.'

Over deze gesloten instelling hoor ik hetzelfde geluid van lector Peer van der Helm: 'Een student SPH (Sociaal Pedagogische Hulpverlening, red.) van mij ging in Schakenbosch werken. Ik kwam haar tegen en ze zei: 'Ik heb nog niet één dienst met een vaste medewerker gedraaid.' Ze werkte er twee maanden. Zie hoe het water over de schoenen van die instellingen loopt. Niet één vaste medewerker, allemaal uitzendkrachten.'

Dit leidt, zeker in een gesloten instelling waar kinderen zitten met ernstige problemen, geheid tot agressie, zegt Van der Helm:

'Dat is natuurlijk de schurft. Als jij elke dag een andere opvoeder voor je neus krijgt, dan ga je wel met stoelen gooien.'

Hoofdstuk 4

Waarheid

'De feiten worden constant verdraaid. Er wordt niet gedaan aan waarheidsvinding. Zaken worden zó gedraaid dat Bureau Jeugdzorg of de Raad voor de Kinderbescherming in feite altijd gelijk krijgen. Dat moet ook wel, zij zijn de bij wet aangewezen deskundige organisaties. De rechter moet daarom wel afgaan op wat zij vertellen.'

Desiree van Doremalen spreekt uit ervaring. Ze heeft kinderen 'met een stoornis', zoals ze het noemt. Tien jaar geleden was één zoon zo ontspoord dat Bureau Jeugdzorg de Raad voor de Kinderbescherming vroeg te onderzoeken of de rechter een onder toezicht stelling over hem zou kunnen uitspreken; een ots, zoals dat in jargon heet.

‘Dan komt er een gezinsvoogd die meekijkt bij de opvoeding en in de gaten houdt of de boel niet escaleert’, licht Van Doremalen toe.

Zij en haar man, ze zijn nu dertig jaar getrouwd, wisten die ots plus een uithuisplaatsing waarmee werd bedreigd, uiteindelijk af te wenden.

Maar de meeste ouders lukt dat niet, zegt Van Doremalen. En die ouders staat zij bij. Desiree van Doremalen werd steun en toeverlaat van vaders en moeders die noodgedwongen strijden tegen de Staat; tegen een onterechte ots, of erger nog: tegen het uit huis halen van hun kind.

En dat uit huis halen gebeurt in Nederland heel erg vaak. Er wonen ongeveer 46.000 kinderen niet meer bij hun ouders. Jaarlijks hebben zo’n 30.000 ouders en kinderen te maken met een ots.

Het erge is, volgens Van Doremalen: 80 procent van de ondertoezichtstellingen is onterecht. Omdat de instanties die erover gaan niet nauwkeurig uitzoeken wat er in die gezinnen daadwerkelijk aan de hand is. Ofwel: omdat de instanties in de jeugdzorg *niet* aan waarheidsvinding doen.

Desiree van Doremalen ontvangt me hartelijk in haar woning in Maassluis. De namen van de vier gezinsleden prijken pontificaal op de voordeur. Buiten is het snikheet. Binnen is er koffie en een kakelverse appelflap.

Niet het kind *uit* huis maar de juiste hulp *in* huis, was wat Van Doremalen en haar echtgenoot tien jaar geleden wilden. De zoon die het betrof, had autisme en adhd. Ze kregen daarvoor al heel lang hulp die werd betaald van een persoonsgebonden budget (pgb). Desondanks ging het met hun jongen niet goed en Bureau Jeugdzorg wilde ingrijpen omdat ze vonden dat hij ontspoorde. Ze wilden hun zoon onder toezicht stellen en uit huis plaatsen. Maar dat was niet de oplossing voor de serieuze problemen die waren ontstaan, meenden Van Doremalen en haar man:

'Ik zei dus: 'Géén ots maar de zorgvraag uitbreiden. De hulp thuis inzetten.' Maar dat wilde Bureau Jeugdzorg niet. Ik was lastig, ze vonden dat ik een grote mond had.'

Bureau Jeugdzorg zette de procedure voor een ots gewoon door. Waarop de Van Doremalens een goede jeugdrechtsadvocaat inschakelden. Met succes, licht Desiree van Doremalen toe:

'Er kwam een nieuw onderzoek van een kinderpsychiater en die concludeerde dat een uithuisplaatsing met ots alléén maar schadelijk was. Het ging niet om ontsporing maar om wat de juiste zorg was. We hebben de zaak gewonnen. De rechter besliste dat ze de pgb moesten ophogen, en er meer zorg thuis moest komen. Daar hebben Bureau Jeugdzorg en de Raad voor de Kinderbescherming bakzeil moeten halen.'

De meeste ouders zijn echter niet tot een dergelijke ingewikkelde en soms kostbare strijd in staat, zegt Van Doremalen. En dus krijgen hun kinderen wél een onder toezicht stelling opgelegd, en volgt eventueel nog een uithuisplaatsing. Soms raken ouders het gezag over hun kind helemaal kwijt middels een ontheffing uit de ouderlijke macht.

Dat bleef de Van Doremalens allemaal bespaard. Maar alleen omdat Desiree het gevreesde Bureau Jeugdzorg wel aankon, licht ze toe:

'Ik bleef altijd keurig en correct, en ben niet gaan schreeuwen. Want dan kunnen ze je pakken. Ik heb ze altijd gewezen op de feiten. En heb er op gestaan dat we dáár steeds van uit zouden gaan.'

Van Doremalen hield verder steeds zelf de regie in handen bij het onderzoek dat jeugdzorg uitvoerde. Dat is noodzakelijk, licht ze toe.

'Ze komen aan informatie door met iedereen te gaan praten. Ik heb dat ondervangen door te stellen: 'Je stelt de vragen maar schriftelijk en er komt een schriftelijk antwoord. Van school, ons, informanten. Dan kan de zaak niet worden verdraaid.'

Ze voegt daar aan toe:

'Maar weet je, niet alle ouders zijn zo slim om dat te doen.'

En dan worden die ouders slachtoffers van het systeem.

Zo niet de Van Doremalens. Nadat zij erin waren geslaagd om hun kind thuis te houden, ging Desiree wat 'aanmodderen', zoals ze het bijstaan van andere ouders noemt die in conflict zijn gekomen met jeugdzorg:

'En toen kwamen er steeds meer mensen bij mij die zeiden: 'Ik heb problemen met jeugdzorg, wat gaan we doen?' Ik ben gaan helpen. Maar mijn insteek is altijd geweest: 'Ik kan je alléén helpen als ik het hele dossier heb.' Dat spit ik altijd helemaal door. Ik ben geen jurist, dus zet ik vaak een advocaat op zo'n zaak.'

Maar heel vaak worden ouders die over hun kinderen lijnrecht zijn komen te staan tegenover Bureau Jeugdzorg of de Raad voor de Kinderbescherming, niet door een advocaat bijgestaan. Het zou volgens Van Doremalen wél moeten, licht ze toe:

'Want in de jeugdbescherming word je feitelijk door de Staat gedaagd. De Raad voor de Kinderbescherming doet het onderzoek, dat is het Ministerie van Justitie.'

Ouders zouden standaard hulp moeten krijgen van een jeugdrechtsadvocaat die de Staat betaalt, aldus Van Doremalen. Dat dit niet gebeurt, is vreemd, zegt zij.

Van Doremalen maakt een vergelijking: in het strafrecht heeft elke verdachte wél het recht om op kosten van de Staat te worden bijgestaan door een advocaat, en ouders die ongewild in een rechtszaak over hun kinderen verzeild raken, hebben dat recht niet.

Dat is oneerlijk, vindt Van Doremalen die daarover zegt:

'Je krijgt géén juridische ondersteuning. Sterker nog: Je wordt er door de organisaties vaak niet eens op gewezen dat je recht hebt om een vertrouwenspersoon of een advocaat in te zetten. Ouders worden bij zo'n zitting rechteloos gemaakt. Ouders gaan er als weerloze lammetjes heen.'

heeft verwijderd: varkens

Feitenonderzoek

Desiree van Doremalen is strijdbaar, en dat is zoals ze in de wereld van jeugdzorg bekend staat. Een congres over jeugdzorg? Van Doremalen is er bij. Een misstand? Ze geeft op internet commentaar. Een rapport? De Maassluisse heeft het meestal als een van de eersten in handen. Een hoorzitting? Ze zit erbij. Deskundigen? Ze heeft contact met ze. Cliëntenbelangen

in de jeugdzorg? Desiree van Doremalen bemoeit zich daar mee. Nieuws? Ze appt het onmiddellijk door. Ze geeft iedereen de informatie die nodig is om zaken over jeugdzorg te snappen. Haar ervaringsdeskundigheid gebruikt ze om ouders bij te staan. Het doel van haar bemoeienis met ouders is, zo zegt Van Doremalen, de juiste strategie te vinden in hun relatie met jeugdzorg. Deze vragen zijn dan relevant:

'Hoe blijf je uit de klauwen van jeugdzorg? Hoe kun je zo lang mogelijk met deze ouder ervoor zorgen dat die ots of uit huis plaatsing er niet komt?'

Ze is, zo wil ze benadrukken, niet per definitie tégen uithuisplaatsing van een kind.

'Soms is het nodig', zegt Van Doremalen stellig.

'Ik zeg niet dat je een land moet worden zonder jeugdbescherming. Sommige kinderen kunnen gewoon echt niet thuis wonen.'

Maar aan een uithuisplaatsing kleven immense nadelen, en daar wil Van Doremalen óók voortdurend op wijzen. *'Die leidt bijna altijd tot een hechtingsstoornis en een trauma.*

Doordat je de kinderen losrukt van de biologische ouders', licht ze toe. *'En dan hebben ze het allemaal over onthechting. Maar het is Bureau Jeugdzorg die de onthechting zelf op gang brengt. Want wat gebeurt er? Een kind wordt uit huis geplaatst, ouders mogen één keer in de week twee uur op bezoek komen, in een pleeggezin nog minder vaak. Na een half jaar of een jaar komt er een toetsing en wordt er gezegd: 'Het kind is gehecht aan de situatie waar die nu zit.' Maar jeugdzorg heeft die onthechting aan de ouders zelf op gang gebracht. Jeugdzorg doet aan oudervervreemding.'*

En dat doet jeugdzorg bij vele duizenden kinderen per jaar. Terwijl er heel vaak geen noodzaak is om zulke zware maatregelen te treffen, zegt Van Doremalen daarover:

'Ik durf te stellen dat 80 procent van de ots-en en uithuisplaatsingen gewoon onnodig zijn. We hebben zoveel onder toezicht stellingen omdat het proces vaak niet goed verloopt. Het grootste probleem in de jeugdzorg zijn de gedragswetenschappers die in een multidisciplinair team oordelen over jouw kind. Terwijl ze dat kind nooit hebben gezien, gesproken of onderzocht. Die doen alles op aannames van de gezinsvoogd.'

Waar het aan schort is waarheidsvinding, ofwel feitenonderzoek, blijkt uit de vele gesprekken hierover voor *Kinderen van de Staat*. Het probleem is van alle tijden en het is groot.

Het recht op een goed feitenonderzoek werd in 2015 wel vastgelegd in de nieuwe Jeugdwet.

Maar dat zorgde desondanks niet voor een verbetering.

Er is sprake van een fundamenteel probleem, licht Harry Berndsén toe. Hij volgde de opleiding voor maatschappelijk werk en studeerde daarna af als sociaal pedagoog aan de universiteit van Leiden. Thans is hij gepensioneerd, maar nog zeer actief als onderzoeker en als mediator, ook in de jeugdzorg.

Berndsén weet uit ervaring en door zijn onderzoek waarom het zo slecht met die waarheidsvinding is gesteld:

'Kernprobleem van jeugdzorg is dat er mensen werken die zich raadsonderzoeker noemen of Veilig Thuis-onderzoeker of gezinsvoogd, maar die niet zijn berekend op hun taak', licht hij in een gesprek toe.

In de jeugdzorg werken voornamelijk mbo'ers en hbo'ers, stelt Berndsén. En die zijn onvoldoende opgeleid om goede rapportages te kunnen maken:

'Hun taak is feitenonderzoek. Dat leer je op de universiteit. Ik kan erover meepraten, want ik heb zowel op het hbo gezeten als op de universiteit. Ik ken het verschil. Die mensen kunnen dat niet. Die houden interviewtjes, en zeggen dan: 'Dit heeft de geïnterviewde gezegd.' Maar dat is geen waarheidsvinding. Die mensen moet je niet met zo'n taak belasten. Dat is een

grote systeemfout waardoor alles verkeerd gaat op het punt van rapportage en het informeren van de kinderrechter. Waardoor er verschrikkelijke domme maatregelen worden genomen.'

Het is een veelgehoorde klacht dat de hulpverleners in de jeugdzorg wél verregaande bevoegdheden hebben, maar niet voldoende bekwaam zijn om die zeer zware taken uit te voeren. Het gaat al mis bij de gesprekken die zij met de ouders moeten voeren, stelt Berndsen. *'Waar het vooral om gaat is dat je goed in staat bent om een conflictgesprek te voeren. Ik heb heel vaak zelf bij die gesprekken gezeten. En heb veel aan mediation gedaan. Wat voortdurend niet gebeurt, is dat men op een gegeven moment als een soort parapluutje erboven gaat hangen en kijkt wat er nou gebeurt in zo'n gesprek. Dat kan men gewoon niet. Daar is men niet in getraind.'*

En dan gaat het mis, en escaleert de boel, weet pedagoog Harry Berndsen:

'Dan ontstaan er enorme defensiemechanismen, bij met name onzekere gezinsvoogden of onzekere onderzoekers. Als iemand maar eventjes een beetje kritisch wordt is het: 'O jee, u gaat de strijd aan', en 'O, u wil geen samenwerking', en 'O, we gaan de rechter informeren'. Het is echt niet te geloven wat een ondermaats niveau daar zit. Van alle gezinsvoogden die ik ken, is maar vijf procent aan de maat. Het is echt heel verschrikkelijk.'

Keteninfantiliteit

Harry Berndsen schreef over dit fundamentele probleem in 2017 het manifest *Keteninfantiliteit in de jeugdzorg*. Daarin beschrijft hij als volgt wat er mis gaat bij de waarheidsvinding:

'Buren-, familieruzies en conflictscheidingen zijn toenemend aanleiding om valse meldingen te doen. Beschuldigingen over huiselijk geweld, kindermishandeling en seksueel misbruik van jonge minderjarigen worden door instanties overijverig opgepakt. Ook het stigmatiseren van personen door hen een psychiatrische aandoening toe te schrijven. Aandoeningen als borderline en narcisme zijn redelijk populair, en nemen hand over hand toe. Het elkaar dwarszitten door Veilig Thuis op iemands dak te sturen is daarbij het bovenliggende motief. Veilig Thuis (meldpunt voor mishandeling, red.) is geneigd om deze valse meldingen al te serieus te nemen, met alle emoties en spanningen van dien voor de onterecht beschuldigen.' Ouders worden op basis van deze roddels vervolgens heel vaak ten onrechte door een kinderrechter 'veroordeeld' en krijgen een ots of er volgt een uithuisplaatsing van hun kind(eren). Berndsen zegt het zo:

'Voor minderjarigen en ouders zeer ingrijpende en traumatische beslissingen worden doorgaans genomen op basis van een boterzachte onderbouwing of nog erger, op basis van drijfzand.'

Harry Berndsen bestudeerde eveneens in 2017, toen gebrek aan waarheidsvinding actueel was, voor het tv-programma *De Monitor* dossiers van ouders die beticht werden van kindermishandeling. In 8 dossiers vond hij toen 189 (!) onwaarheden. Het is het kwalijke gevolg van knip- en plakwerk van verkeerde informatie, stelt Berndsen:

'Een fout in het rapport van Veilig Thuis staat ijskoud in het rapport van de Raad voor de Kinderbescherming en vervolgens in het rapport van jeugdzorg. En blijft jarenlang in stand.'

Berndsen geeft in dit tv-programma voor onderzoeksjournalistiek daarvan een concreet voorbeeld. Een psychiater concludeert dat een vrouw niets mankeert, de huisarts bevestigt dat nog een keer en een sociaal psychiatrisch verpleegkundige schrijft, aldus Berndsen: *'Deze mevrouw is een normale gezonde vitale vrouw die vecht voor haar twee kinderen want die zijn uit huis geplaatst'*. Berndsen schetst hoe het desondanks vervolgens toch fout loopt:

‘Dan komt een gezinsvoogd, niet bevoegd om een uitspraak te doen over psychiatrische dingen, die zegt: ‘Op dit moment bestaat het beeld bij Bureau Jeugdzorg dat er bij u sprake is van een psychiatrische- of psychosociale problematiek’. Dat komt zo maar ergens uit de koker van een gezinsvoogd’, aldus Berndsen. En dat kan natuurlijk niet, stelt hij:

‘Die verzint dat, want die kan dat niet diagnosticeren. Want die is niet bevoegd en niet bekwaam.’

Maar zo’n verzonnen diagnose staat wel in het dossier. En blijft daar in staan. Weer een voorbeeld van ‘keteninfantiliteit’ zegt Berndsen:

‘Het is een ‘proces waarin de schakels in de jeugdzorgketen klakkeloos of uit gebrek aan bekwaamheid of uit luiheid of bewust (misleiding) elkaars onbenulligheden en onwaarheden overnemen.’

Politiek

Waarheidsvinding in de jeugdzorg is een terugkerend thema, ook in de politiek. En er zijn de afgelopen jaren talloze onderzoeken en rapporten over verschenen. Kinderombudsman Marc Dullaert kwam eind 2013 over dit gebrek aan waarheidsvinding al met het meer dan honderd pagina’s tellend rapport *Is de zorg gegrond? Analyse van het feitenonderzoek aan de basis van ingrijpende jeugdzorgbeslissingen*.

Het begint aldus:

‘Elk kind heeft het recht om te wonen en op te groeien bij zijn ouders. Ouders moeten ervoor zorgen dat kinderen goed kunnen opgroeien. Dat staat in het Verdrag voor de Rechten van het Kind. Als ouders daar niet toe in staat zijn, dan is de overheid verplicht om te helpen. Vaak is een duwtje in de goede richting voldoende, soms zijn verstreckende maatregelen noodzakelijk.’

Maar die verstreckende maatregelen zijn vaak niet op de juiste feiten gebaseerd, stelt de Kinderombudsman. Hij erkent dat er op het gebied van feitenonderzoek in de jeugdzorg ernstige missers worden gemaakt die grote gevolgen hebben. Dullaert zegt daarover:

‘Jeugdzorg is mensenwerk en mensen maken fouten. Het schrijnende is dat fouten in de jeugdzorg enorme impact kunnen hebben op kinderen en hun ouders.’

En dus moet volgens de Kinderombudsman helder worden binnen welke kaders er aan waarheidsvinding moet worden gedaan.

Dat was in 2013.

Het recht op een goed feitenonderzoek werd daarna nog vastgelegd in de Jeugdwet van 2015, juist omdat het zo belangrijk is. Maar nóg bleek dat geen garantie voor adequate waarheidsvinding.

Het bleef regelmatig onderwerp van politieke discussie. Kamerlid Vera Bergkamp (D66) hield zich er bijvoorbeeld intensief bezig. Ze was er mede verantwoordelijk voor dat het recht op waarheidsvinding in de Jeugdwet werd vastgelegd.

Najaar 2016 nam de Tweede Kamer een motie van Bergkamp aan waarin ze vraagt om een actieplan waarheidsvinding. Bergkamp ziet dat ‘waarheidsvinding nog niet overal zo wordt toegepast als de wet dit vereist.’

Kamerlid Bergkamp stelde in deze motie daarom dat ‘alle medewerkers in de jeugdhulp en bij de Raad voor de Kinderbescherming en kinderrechtshouders op de hoogte dienen te zijn van een wettelijke verplichting tot waarheidsvinding.’

Daarnaast wil de D66-politica dat het ‘voor ouders helder moet zijn waar zij terecht kunnen met klachten.’

Tijdens het debat in de Tweede Kamer hierover zei Bergkamp dat ze in het actieplan vastgelegd wilde hebben dat *'kinderrechters een dossier, dat echt niet voldoet aan normen die we stellen, terugsturen.'*
Of dat ooit is gebeurd, is maar de vraag.

Bijna twee jaar later, juni 2018, komt minister Sander Dekker voor Rechtsbescherming inderdaad met een *Actieplan Verbetering Feitenonderzoek in de Jeugdbeschermingsketen*. Hij doet dat in samenwerking met minister Hugo de Jonge van VWS.
In de brief waarmee Dekker zijn 28 pagina's dikke actieplan aanbiedt aan de Tweede Kamer, legt hij uit waarom de kindbescherming in ons land zulke verregaande bevoegdheden heeft: *'Als een kind ernstig in zijn ontwikkeling wordt bedreigd, moet de overheid ingrijpen. De rechter legt dan een kindbeschermingsmaatregel op. Het opleggen daarvan betekent dat wordt ingegrepen in het privéleven van het kind en zijn ouders.'*
Maar dat ingrijpen moet, aldus de minister wel *'zorgvuldig worden voorbereid en onderbouwd, zodat de rechter op basis van de juiste feiten en omstandigheden kan beoordelen of een maatregel genomen moet worden.'*

En dat gebeurt nog te vaak niet, erkent deze minister die daarover schrijft:
'Feitenonderzoek wordt nog niet altijd zorgvuldig genoeg uitgevoerd. Dat moet beter kunnen. Zeker omdat het om verregaande ingrepen gaat voor ouders en voor kinderen.'
Zijn plan moet het tij keren, stelt Dekkers: *'Het voorziet in circa 20 acties, die aanzienlijk kunnen bijdragen aan het verbeteren van het feitenonderzoek en de rapportages in de jeugdbescherming.'*

Daarna volgt er oktober 2018 nog een Rondetafelgesprek over het *Actieplan Verbetering feitenonderzoek in de jeugdbeschermingsketen*. Desiree van Doremalen voerde toen eveneens het woord namens de belangengroep *Ouderkracht voor 't kind*.
Van Doremalen wees er andermaal op dat ouders regelmatig van dingen worden beschuldigd, zonder dat er goed feitenonderzoek is gedaan. En dat ouders en jongeren een zwakke rechtspositie hebben wanneer een onder toezicht stelling of uithuisplaatsing dreigt.
Zij hield de Tweede Kamerleden voor dat vanwege een vermeende onveilige situatie waaruit een kind zou moeten worden gered, tot een onder toezicht stelling of een uithuisplaatsing wordt overgegaan zónder dat helder is wat nu precies die bedreigde ontwikkeling van een kind is. Van Doremalen zei daarover:
'Thans is het overheidsingrijpen, door middel van een ots / uhp, volledig gericht op de verplichting het jonge leven te kaderen en te beschermen, omdat de rechtvaardiging van ingrijpen wordt gekoppeld aan het risico en gevaar, c.q. veiligheid en bedreigde ontwikkeling. Rond het kind wordt een 'cordon sanitair' ontwikkeld. De vraag die beantwoord moet worden is: kunnen we van tevoren inventariseren of de gedragsnormoverschrijding ingrijpen noodzakelijk maakt?'

Maar dat gebeurt heel vaak niet. En ondanks alle debatten, plannen en rapporten, komt er van die waarheidsvinding in de jeugdzorg nog steeds maar weinig terecht, stelt Desiree van Doremalen tijdens het interview. De verankering van feitenonderzoek in de Jeugdwet noemt zij een 'papieren tijger', en zij licht dat toe: *'Want hoe een feitenonderzoek er uit zou moeten zien, werd gemakshalve maar niet vastgelegd.'*
Van Doremalen durft zelfs te beweren dat, als er wél aan goede waarheidsvinding zou worden gedaan, dit arbeidsplaatsen in de jeugdzorg gaat kosten. Ze legt uit hoe dit zit:
'Als jij goed aan waarheidsvinding doet, net zoals het hoort in een politieproces, dat je van a tot z alles gaat uitzoeken en kijkt: 'Is dit waar, of niet? Is het een mening of een feit? Is het

bewijsbaar? Is het verifieerbaar?' Als je dat allemaal goed uitzoekt, kom je uiteindelijk bij het punt dat je minder ots-en en waarschijnlijk minder uithuisplaatsingen hebt. Want je doet je werk beter. En minder uithuisplaatsing betekent vrijwel automatisch dat je minder gezinsvoogden nodig hebt en minder raadsonderzoekers. Uiteindelijk is dat verlies van werkgelegenheid.'

Desiree van Doremalen pakt er een dik boek bij. Het is *Tirannie in de Jeugdzorg*, het proefschrift van René Clarijs uit 2013. Hij is bestuurskundige en was directeur van De Glind, een klein dorp bij Barneveld met bijna dertig gezinshuizen waar uithuisgeplaatste kinderen wonen.

Van Doremalen heeft een plakkerijtje op pagina 116 zitten. Daar stelt Clarijs dat we in Nederland in de jeugdzorg soms te snel of te rigoreus ingrijpen omdat niemand een fout durft te maken.

Van Doremalen is het daar roerend mee eens, en leest de passage voor die gaat over 'een veiligheidsutopie'. Het betoog van Clarijs, enigszins ingekort:

'De jeugdzorgsector kan gekenschetst worden als een zero-error-sector. Fouten zijn niet toegestaan. Zoals piloten en chirurgen hun werk niet kunnen doen door te koersen op een 'negen van de tien keer goede uitvoering', zo ligt dat ook voor de jeugdzorg. Het niet mogen maken van fouten betreft een sector waar het medische principe in dubio abstine (als je twijfelt, niet doen) niet gehanteerd kan worden. Een ander in de medische wereld toegepast uitgangspunt van Hippocrates primum non nocere (niet ingrijpen als dat schade oplevert) gaat voor de jeugdzorg verder dan behoedzaam optreden. De jeugdzorg(er) móet acteren. Deze situatie brengt menig professional regelmatig in verlegenheid. Er dient opgetreden te worden, maar vaak is niet duidelijk wat het beste is.'

Onduidelijkheid dus omdat de waarheid niet op tafel ligt. Van Doremalen maakt net als Clarijs de vergelijking met de medische wereld: *'Als ik bij een dokter kom, kijkt die en vraagt zich af: 'Wat is het beste dat ik kan doen?' In de jeugdzorg vragen ze zich dit helemaal niet af, stellen ze niet de vraag: 'Als ik dit ga doen, levert het dan méér of minder schade op?'*

Dát is het hele probleem, zegt Van Doremalen. En dus wordt er regelmatig overhaast gehandeld: *'Het is creëren van schijnveiligheid. Als je een kind uit huis plaatst, is het idee: 'Dan is het dáár in elk geval weg'. Maar dan plaats je het wel in een instelling waar het óók niet veilig is.'*

Daarover meer in *Geweld en Commissies* en in *Vikingmannetjes*.

Roddelbak

Dan hoor ik nog iemand die klaagt over de slechte kwaliteit van rapportages in de jeugdzorg. Het is advocaat Maria de Jong - de Kruijf, die in Leiden op gesloten jeugdzorg promoveerde. Zij zegt: *'Het verhaal in de dossiers is vaak niet het verhaal van de ouders of de jongere zelf. Maar iedereen neemt het van elkaar over.'*

De Jong is tevens voorzitter van een klachtencommissie van Veilig Thuis, de organisatie waar iedereen kindermishandeling kan melden.

Ze weet, óók uit ervaring, dat er soms verregaande maatregelen genomen worden, zelfs een onder toezicht stelling, of een uithuisplaatsing, op basis van een niet kloppend verhaal.

De Jong licht toe wat ze in de praktijk zoal tegenkomt:

'Ik doe niets anders dan dossiers lezen en dan denk ik: 'Tjonge, wat is dat een slechte kwaliteit.' Veilig Thuis rapporten zijn vaak echt heel miserabel. En daar begint de zaak vaak wel mee. Daar wordt heel lang op voortgeborduurd.'

Want het is Veilig Thuis die uiteindelijk moet vaststellen of er daadwerkelijk sprake is van kindermishandeling en of er vanwege een 'onveilige situatie' moet worden ingegrepen. De Jong stelt dat zij een 'verregaande onderzoeksbevoegdheid' hebben en licht dat toe: *'Veilig Thuis gaat een onderzoek doen. Ze mogen Jan en Alleman bevragen. Veilig Thuis mag de huisarts bellen, mag de leraar bellen. Die moeten kunnen vaststellen: 'Is er sprake van kindermishandeling?'* Ouders denken: *'Nu gaat de waarheid boven tafel komen'.* Maar dat gebeurt niet. Bewust niet, aldus De Jong: *'Veilig Thuis roept voortdurend heel hard: 'Wij doen niet aan waarheidsvinding'.'*

Belabberd feitenonderzoek speelt niet alleen bij onder toezicht stellingen en uithuisplaatsingen als de veiligheid van een kind in het geding is. Bij vechtscheidingen worden eveneens dikwijls ingrijpende beslissingen genomen op basis van gegevens die niet kloppen. Goede rapportages maken over ouders en kinderen is zeer lastig wanneer ruziënde ex-partners volop met modder naar elkaar gooien, weet De Jong: *'Rapporten lijken soms een roddelbak. Heel veel rapporten gaan over kinderen van ouders die in een vechtscheidingssituatie zitten. Mensen doen meldingen over elkaar. Dan moet Veilig Thuis in zo'n soort roddelsituatie de waarheid boven tafel halen. Ik snap dat dit niet lukt. Want je kunt gewoon niet achterhalen of moeder inderdaad 'klotevent' tegen vader heeft gezegd op die en die avond. Je doet geen politieonderzoek.'*

Hoe gruwelijk het mis kan gaan wanneer er een onderzoek voornamelijk op roddels is gebaseerd, blijkt eind oktober 2019. Een vader uit Voorschoten die zijn kinderen, een zoon van 11 en een dochter van 8 niet meer mag zien, gaat zelfs in honger- en dorststaking wanneer hij lijnrecht tegenover de jeugdbescherming komt te staan. Hij wil niet onder zijn echte naam maar alleen met zijn initialen S.J. in de publiciteit treden.

Het gaat hier om een vechtscheiding. Deze man kwam in 1994 als Iraans vluchteling naar Nederland. Na acht jaar liep het huwelijk van hem en een Nederlandse vrouw op de klippen. Aanvankelijk kwam er een regeling voor gelijk co-ouderschap, maar die eindigde al na een jaar. Nu heeft hij nog slechts het recht zijn kinderen één uur in de maand te zien. Hij is het daar natuurlijk niet mee eens.

Deze vader verwijt de Jeugdbescherming West (JBW) 'plichtsverzuim, machtsmisbruik en kindermishandeling'. Volgens hem koos de voogd vanaf de allereerste dag partij voor zijn ex-vrouw. Vanuit een 'onderbuikgevoel', zegt hij daarover in de krant.

Hij licht toe waarom hij in hongerstaking is gegaan:

'Voor sommige mensen is het waarschijnlijk niet te begrijpen wat ik doe. Maar ik kan zo niet meer leven. Mijn kinderen hebben door deze regeling nu al geen vader.'

Wanneer hij een interview geeft aan het Leidsch Dagblad, is hij een dag in hongerstaking. Hij heeft hoofdpijn en een droge mond. Maar hij gaat door met zijn strijd en zegt daarover:

'Ik ben bereid mijn leven te geven om mijn kinderen terug te krijgen.'

De hongerstaking en publiciteit daarover hadden succes: na ruim drie dagen willigde de Jeugdbescherming West zijn eisen over een eerlijke omgangsregeling met betrekking tot zijn kinderen alsnog in.

Samenwerken

Zeer recent, mei 2020, verscheen er nóg een rapport over waarheidsvinding: *Samen werken aan feitenonderzoek*, gemaakt door het Nederlands Jeugd Instituut NJI. Het kennisinstituut voor jeugdzorg dat voor een groot deel drijft op subsidies van het ministerie van VWS, maar ook van andere ministeries en organisaties subsidies en opdrachten krijgt.

De titel is opvallend en geeft aan waar het NJI vindt dat het voornaamste probleem ligt: de jeugdbescherming die moet ingrijpen en de ouders die onder toezicht dreigen te worden gesteld, of zelfs de kans lopen dat hun kind uit huis worden geplaatst, moeten beter samenwerken. Het NJI schrijft in het rapport dit daarover:

‘Jeugdbeschermingsmaatregelen worden niet zo maar getroffen. Ze zijn gebaseerd op een oordeel van de rechter. Dat oordeel moet zijn gevoed door informatie over de situatie waarin kinderen opgroeien en ouders opvoeden. Over die informatie is veel te doen. Cliënten uiten frustraties over onzorgvuldig onderzoek en onjuiste informatie die hen lang kan achtervolgen. (...) Tegelijkertijd zien we dat jeugdprofessionals vaak moeten handelen in het spanningsveld tussen ‘weten’ en ‘vermoeden’ en op basis van die onzekere of gebrekkige informatie moeten adviseren over een ondertoezichtstelling of zelfs uithuisplaatsing. Daarnaast vragen acute situaties om snel handelen en is er niet altijd tijd om op gedegen wijze informatie te verzamelen. Niet handelen kan in sommige gevallen ernstige consequenties hebben. Bij calamiteiten komen de professionals en hun organisaties niet zelden onder vuur te liggen. Ook dat is niet niks.’

Daarmee erkent het NJI dat professionals in de jeugdzorg dikwijls vergaande maatregelen nemen die niet zijn gebaseerd op keiharde feiten. Een belangrijke reden daarvoor is volgens het NJI dat de betreffende organisaties te maken hebben met een enorme werkdruk: *‘Gebrek aan personeel en het grote verloop zorgen voor discontinuïteit in de teams.’*

Omdat de rapportages vaak niet kloppen, leidt dat logischerwijs regelmatig tot -grote- conflicten met ouders die op basis van slechte rapporten geen gedwongen hulp willen aanvaarden. En het er al helemaal niet mee eens zijn dat hun kinderen op basis van foute gegevens van hen worden afgepakt.

Het NJI-rapport beschrijft dat het contact tussen ouders en mensen van de jeugdbescherming vaak stroef verloopt, maar drukt het nog zacht uit:

‘Cliënten kunnen het gevoel hebben dat zij bij een eerste kennismaking met een hulpverlener twee-nul achterstaan. (...) Daarnaast zitten ze in veel gevallen niet te wachten op ‘ongevraagde hulp’. Het is dus goed voor te stellen dat een dergelijke situatie emoties als angst, wantrouwen en boosheid veroorzaken. Ook voor professionals is het misschien spannend om ongevraagd hulp te verlenen. (...) Daarnaast is het invoelbaar dat het ongevraagd binnendringen in het privédomein van een gezin spannend is.’

Het rapport beschrijft dat ouders, met name bij een uithuisplaatsing, nogal eens door het lint gaan. Plus dat hulpverleners daar niet altijd even gelukkig op reageren:

‘Veel jeugdzorgmedewerkers die werkzaam zijn in de jeugdbescherming hebben te maken met verbale en fysieke agressie, intimidatie en geweld door cliënten. Op hun beurt kunnen professionals hierop met een stressreactie reageren.’

Het moet allemaal dus beter. De makers van het NJI-rapport menen dat er een ‘goede werkrelatie’ tussen ouders en jeugdzorg moet komen en schrijven daarover: *‘Cliënten willen zich veilig kunnen voelen in het contact met de hulpverlener.’*

Maar die werkrelatie is niet de kern van het probleem, zegt pedagoog Harry Bernds. Hij was aanwezig bij een van de bijeenkomsten van het NJI waar jongeren met ervaring met

jeugdzorg, ouders en professionals in ‘focusgroepen’ aan ‘gesprekstafels’ met elkaar over het feitenonderzoek in discussie moesten gaan.

Alle betrokkenen mochten later op het concept-plan hierover reageren. Berndsen schreef op persoonlijke titel een reactie waarin hij stelde dat niet het ontbreken van een ‘goede werkrelatie’ het fundamentele probleem is, maar de slechte, niet kloppende verslagen die worden gemaakt. Berndsen daarover:

‘Het is al jarenlang bekend en aangetoond dat de kwaliteit van de rapportages in de jeugdzorg ondermaats is. De kinderrechtshouders ontvangen input die leidt tot onverantwoorde en ongefundeerde beslissingen over jeugdigen.’

In reactie op het rapport spreekt de pedagoog van ‘keteninfantiliteit’ en hij licht die als volgt toe: *‘Het is een proces waarin de schakels in de jeugdzorgketen klakkeloos of uit gebrek aan bekwaamheid of uit luiheid of bewust (misleiding) elkaars onbenulligheden en onwaarheden overnemen. Sterk verouderd en dikwijls onbetrouwbaar materiaal wordt klakkeloos en kritiekloos overgeschreven.’*

In de jeugdzorg mag niet langer worden weggekeken wat betreft waarheidsvinding, zegt Berndsen. Hij licht het nader toe: *‘Men kijkt weg. Durf nou eens te zeggen als gecertificeerde instelling: ‘Inderdaad, onze gezinsvoogden zijn niet in staat tot een objectief evaluatieonderzoek. Ze evalueren hun eigen onder toezicht stellingstrajecten of uithuisplaatsingstrajecten. De slager keurt zijn eigen vlees.’*

De jeugdzorgsector moet eindelijk eens erkennen dat het feitenonderzoek niet goed verloopt, meent Harry Berndsen. Hij mag dat zeggen, vindt hij. Want hij spreekt op basis van ruime ervaring. Berndsen daarover:

‘Ik heb de afgelopen twintig jaar 380 dossiers bestudeerd, evaluatierapporten van gecertificeerde instellingen. Je komt nooit tegen, maar dan ook nooit, dat een gezinsvoogd iets fout heeft gedaan. En dat is buitengewoon verdacht. Dat kan niet. Ik merk dat gezinsvoogden heel veel fouten maken. En ze verzinnen dingen gewoon. En vervolgens verklaren ze dat tot feit.’

Verbolgen

Ouders en ‘cliënten’ uit de jeugdzorg zijn verbolgen over het rapport *Samen werken aan feitenonderzoek* van het Nederlands Jeugdinstituut, waar zo lang op is gewacht. Over de inhoud, en over het proces van de totstandkoming. Dat verliep voor hun gevoel rommelig. Vervolgens kregen ze slechts zeven dagen de tijd om op het concept te reageren. Omdat hier veel kritiek op was, werd de termijn met drie dagen verlengd. Daarna was er ter afronding vanwege corona geen gewone, maar een online bijeenkomst.

Ouders, verenigd in verschillende groepen, gaven ondanks de korte tijd die ze kregen, veel kritiek. Maar die werd niet meer in het rapport verwerkt. Hun reacties werden simpelweg onder aan het rapport geplakt.

Alfred Groenen van het SWV, Samenwerkingsverband van Ouders met Jeugdzorg, is vooral boos over het lage niveau van de bijeenkomsten die werden gehouden en de manier waarop ouders werden bejegend. Hij schrijft namens de ouders in zijn reactie:

‘Over de inhoud en kwaliteit van de bijeenkomsten waren de meest gebezigde termen: ‘infantiel, irrelevant en onprofessioneel.’ Nog veel erger vinden wij dat tijdens de sessies diverse mensen werden genegeerd, en ongewenste meningen, vragen en verzoeken gewoonweg werden afgekap.’

Desiree van Doremalen, die bij zo'n 'focusbijeenkomst' was, is eveneens verontwaardigd. Tijdens de sessies mochten ouders en cliënten geen foto's en geen geluidsopnames maken, stelt zij: *'Maar de mensen van het NJI deden dat wel'*, aldus Van Doremalen. *'Er was geen sprake van gelijkwaardigheid.'*

Zij reageerde schriftelijk, op persoonlijke titel, en stelde cynisch vast *'dat het een mooi rapport is qua lay-out maar dat het qua inhoud is toegeschreven naar de volgende conclusie: 'Alles blijft zoals het is, we gaan ingesleten patronen niet verbeteren / veranderen en we doen niets om de rechtspositie van ouders en hun kinderen te verbeteren'.'*

Op deze bijeenkomsten was geen goede 'werkrelatie'. En de onderzoekers van het Nederlands Jeugdinstituut stelden zich arrogant op. Zo voelen de ouders het althans.

Illustratief daarvoor is volgens Van Doremalen dat er in het rapport geen enkele aandacht is voor het recht van ouders om bijgestaan te worden door een advocaat. Desiree van Doremalen benoemde het belang daarvan weer tijdens deze bijeenkomst, zoals ze telkenmale doet. Maar het wordt in dit rapport toch weer *niet* genoemd. Van Doremalen koppelde dat terug naar de mensen van het NJI maar is boos over de reactie die ze kreeg:

'Ik merkte op dat ze wederom niet hebben meegenomen dat ouders een advocaat kunnen en mogen inschakelen. Toen gaven ze als antwoord dat niet iedere ouder een advocaat kan betalen en dat ze het daarom niet hebben opgenomen. Ze ontnemen ouders dus een mogelijkheid tot rechtsbescherming.'

Een jongere die aan een focussessie deelnam, mailde dat hij zich totaal niet serieus genomen voelt, en schreef:

'Waar ik op stuitte was een amateuristische sfeer. Zonder proper debat en vol met allerlei drogredenen. Ik ben hier behoorlijk van geschrokken omdat ik er vanuit ging dat het hier om professionals ging. (...) Dit is een uitermate belangrijke kwestie waar ik zelf mee van doen heb gehad. Het voelde echter alsof ik straal werd genegeerd. Toen het uiteindelijke rapport verscheen bleek dat dit inderdaad het geval was. (...) Waarom werd ik uitgenodigd als men vervolgens niet eens wilde luisteren?'

Het NJI is zelf, zo blijkt uit de samenvatting, niet geheel tevreden over het rapport *Samen werken aan feitenonderzoek*. Hoe er in de toekomst voldoende waarheidsvinding in de jeugdzorg kan zijn, is hierdoor niet duidelijk geworden. Het NJI schrijft over deze gemiste kans: *'Om de vraag te beantwoorden hoe bovenstaande op concreet niveau gerealiseerd kan worden, is vervolgonderzoek nodig. De reacties en de adviezen uit de focusgroepbijeenkomsten geven hiervoor onvoldoende aangrijpingspunten.'*

Er komt dus een volgend onderzoek.

Schrijnend verhaal

Een vader die in hongerstaking gaat, ouders die agressief worden. Allemaal om een overheid die ingrijpt omdat ze meent dat ouders niet goed voor hun kinderen zorgen of hen zelfs mishandelen. En dat allemaal op basis van rapportages die rammelen van de fouten. Onderstaand verhaal, uit het blad *Ouders Online*: *'Uithuisplaatsing, missie mislukt'* met als onderkop *'Hoe het ons niet lukte om twee uit huis geplaatste kinderen te redden. Tegen de William Schrikker Groep konden we niet op'*, geeft schrijnend weer tot welke drama's slecht feitenonderzoek kan leiden.

Het gaat over Omar, Khadija en hun kinderen. Moeder Khadija benaderde *Ouders Online* in 2017, dertien jaar na de uithuisplaatsing van hun kinderen, en tekende haar verhaal op in dit digitale blad. Door een brute uithuisplaatsing van hun jonge kinderen, en door alles wat er daarna nog gebeurde, raakte iedereen uit dit gezin beschadigd en getraumatiseerd. Zij wilde dat het in de publiciteit kwam. Hun verhaal.

De stichting voor jeugdbescherming William Schrikker Groep (WSG) haalde in 2004 hun kinderen, Yasmina, een zuigeling van twee weken, en Yassine, haar broertje van 2, zonder aankondiging uit huis. De moeder was bezig borstvoeding te geven toen haar baby bij haar werd weggerukt. Zij mocht zelfs niet meer haar melk afkolven.

'Iedereen was perplex', staat in het artikel van Ouders Online over deze uithuisplaatsing, waaraan de politie meewerkte. 'Het gezin stond goed bekend, en er was niets aan de hand. Hoe kan dat dan? In het kort: er was een kraamverzorgster - van de baby - die 'iets' had gezien en dat had gemeld. Als ze wist waar dat toe zou leiden, had ze het vast niet gedaan. Dat 'iets' ging over niet opgeruimde spullen, en de afwas die nog niet was gedaan.'

De kinderen werden bij hun ouders weggehaald zónder dat de Raad voor de Kinderbescherming een onderzoek had gedaan. De rechter gaf een machtiging uithuisplaatsing op basis van aannames. In 2014 kregen ze nog een dochter, Kaoutar. Die mocht wel bij haar ouders wonen.

Het digitale blad voor onderzoeksjournalistiek *Follow the Money* (FTM) maakte december 2017 een reconstructie van deze uithuisplaatsing met desastreuze gevolgen.

In FTM stond meer achtergrondinformatie. Vader was onder behandeling bij de GGZ voor schizofrenie maar functioneerde prima met medicijnen. De GGZ had de indruk dat het stel zwakbegaafd was, maar ze testte dat niet en er kwam geen diagnose. Vader Omar miste enkele afspraken bij de GGZ en toen startte de 'bemoeizorg', met onaangekondigde bezoeken thuis.

De woning van het gezin, dat midden in een verhuizing zat, zou chaotisch zijn. En vader zou zijn medicijnen mogelijk niet slikken, aldus de GGZ-medewerker.

Toen de kraamverzorgster enkele maanden later troep in huis zag, en ze meende dat de moeder niet genoeg gevoel had voor haar kind, plus het vermoeden dat het gezin geen contact had met burens en familie, bracht zij daarvan het meldpunt kindermishandeling (AMK, nu Veilig Thuis, red.) op de hoogte.

Later zegt deze kraamverzorgster, aldus *Follow The Money*, 'dat haar verklaring anders is opgeschreven dan ze hem destijds heeft gedaan'. Over feitenonderzoek gesproken.

Maar een week na deze melding werden de kinderen wél met spoed uit huis gehaald. De kinderen werden op een geheime plek geplaatst in een 'crisisgezin', dat later het pleeggezin van de kinderen werd. Met de ouders werd niets besproken.

Omar en Khadija mogen hun kinderen eens in de twee weken, vier uur bezoeken, bij een oom. Ze zien hun kinderen nooit meer alleen. De ouders voeren nog wel rechtszaken om hun kinderen terug te krijgen, maar dat is vergeefs. De rechter volgt steeds de adviezen van de verschillende voogden van de WSG op die blijven volhouden dat de kinderen niet meer thuis kunnen wonen, en de maatregelen tot uithuisplaatsing worden telkens verlengd.

De ouders krijgen een steeds meer gespannen relatie met de diverse voogden en raken in 2011 daardoor óók nog het ouderlijk gezag over de kinderen kwijt.

De twee kinderen gaan vervolgens gedragsproblemen vertonen in het pleeggezin. De jongen Yassine, die eveneens zwakbegaafd zou zijn, wordt uiteindelijk in 2014 in de instelling 's

Heeren Loo voor mensen met een verstandelijke beperking geplaatst. Zijn zusje begint daarna ook gedragsproblemen te vertonen en gaat in de weekenden naar deze instelling.

FTM liet een deskundige, onderzoeker Piet Wentzel, GGZ-psycholoog en pedagoog, het hele dossier bestuderen en de zaak becommentariëren. Die ziet ongeveer hetzelfde gebeuren als pedagoog Harry Bernds en. De kinderen krijgen van jeugdbeschermer WSG zo maar ‘verschillende diagnoses’. En Wentzel trekt die allemaal in twijfel.

Hij concludeert dat er nóg een grote fout wordt gemaakt, waar helemaal aan voorbij wordt gegaan. Wentzel oppert dat het lastige gedrag van de kinderen wel eens kan zijn veroorzaakt door de jeugdbescherming zelf. Wentzel zegt daarover:

‘Nergens wordt de mogelijkheid genoemd van een relatie tussen de gedragsproblemen van de kinderen en hun bewogen leven in de pleegzorg na een traumatische, abrupte en met politiegeweld gepaard gaande uithuisplaatsing. Terwijl dat zeker voor de hand zou liggen.’

Dossiers

Tot slot nog aandacht voor de dossiers zelf. De jeugdzorgsector wordt geplaagd door enorme bureaucratie, zoals eerder toegelicht. We turven en leggen alles vast. Er ontstaan overal stapels dossiers met onderzoeks- en gespreksverslagen of met andere stukken over een kind. De kwaliteit van al deze verslaglegging, de wijze waarop cruciale zaken worden onderzocht en opgeschreven is, zoals we zagen, gebrekkig.

Maar er is nóg een probleem. Er is geen controle op de manier waarop de tientallen duizenden dossiers die jaarlijks worden aangemaakt, worden bewaard.

In de Jeugdwet staan wel bewaartermijnen daarvoor. Een dossier jeugdhulp blijft minimaal 15 jaar bestaan na afloop van de zorg. Of langer, als dat nodig is. De Raad voor de Kinderbescherming bewaart een dossier tot een kind 24 jaar is. Als er een ots of een voogdijmaatregel is uitgesproken, moet een dossier blijven bestaan tot het betreffende kind 30 jaar is geworden. Als de termijnen zijn verstreken, mogen organisaties het dossier vernietigen. Wat eigenlijk altijd gebeurt.

Jongeren of volwassenen hebben het recht om hun eigen dossiers te raadplegen. Vooral voor mensen die een trauma hebben opgelopen in de jeugdzorg, is dat van groot belang. Maar meestal lukt het na al die jaren niet (meer) om hun dossier te bemachtigen.

Hierover schreef het NJI, in opdracht van Pro Juventute, van oudsher de voorloper van de bureaus jeugdzorg, een rapport: *Terugvinden van jeugdzorgdossiers uit het verleden*.

Tegenwoordig is Pro Juventute een steunfonds dat geld beschikbaar stelt voor kinderen en jongeren in de problemen, en een fonds voor onderzoek.

Het NJI moest, aan de vooravond van de decentralisatie van de jeugdzorg in 2015, in kaart brengen hoe dossiers voor ex-cliënten uit de jeugdzorg toegankelijk gemaakt konden worden. Verschillende organisaties uit de jeugdzorg werd gevraagd om hierover mee te denken. Maar die hadden daar geen belangstelling voor, aldus het NJI dat schreef:

‘Zorgaanbieders gaven aan dat zij nauwelijks vragen van oud-cliënten ontvingen. Daarnaast bleek dat de zorgaanbieders over het algemeen weinig oude archieven beheren.’

Daar zit een probleem, constateert Pro Juventute. Omdat zij ondervindt dat ‘een groep ex-cliënten juist op latere leeftijd op zoek gaat naar informatie.’ Maar dat lukt niet omdat de instellingen voor jeugdzorg bijvoorbeeld de dossiers bijna allemaal na 15 jaar vernietigen.

Het is echter eveneens lastig om aan dossiers te komen wanneer het helemaal niet lang geleden is dat iemand een instelling voor jeugdzorg verliet, of dat andere hulp stopte. De geïnterviewden voor *Kinderen van de Staat* lukte het veelal alleen met heel veel moeite om hun dossier te bemachtigen, zoals Judith.

En als het wel lukt om het dossier te pakken te krijgen, en zij dat gaan lezen, zien zij heel vaak zaken staan die simpelweg niet juist zijn. Eigenlijk alle geïnterviewde Kinderen van de Staat, of hun ouders, hebben kritiek op de rapportages die over hen zijn gemaakt. Er staan diagnoses in die volgens hen nooit zijn gesteld, en veel meer feiten kloppen niet, zeggen ze. Ook in hun dossiers wordt de waarheid onrecht aangedaan.

Jason bijvoorbeeld beweert dat in de gesloten instelling Harreveld bijna niets in zijn dagverslagen werd opgeschreven. Een vergelijking van zijn dossier met passages uit zijn boek *Jeugdzorg, mijn dagboek*, dat hij over zijn verblijf in gesloten instellingen schreef, toont dat dit juist is.

Nola's moeder beweert eveneens dat het dossier van haar dochter niet klopt. Ergens is er ooit in terechtgekomen dat Nola seksueel zou zijn misbruikt. Haar moeder zegt daarover stellig: 'Maar daar is geen sprake van.'

Het kan nog erger: in Tims dossier staat letterlijk, in een verslag van een bijeenkomst over zijn hulpverleningsplan: '*Onduidelijk is of ouders getrouwd zijn geweest en wanneer deze relatie wordt beëindigd.*'

Het was wel wat ingewikkeld. Want de moeder en haar partner waren twee keer getrouwd, en hadden in totaal drie keer een relatie. Maar de onduidelijkheid had niet hoeven bestaan: zowel moeder als stiefvader waren aanwezig bij dit bewuste overleg waar blijkbaar de vraag rees over hun huwelijkse staat.

Bestudering van Tims dossier wijst uit dat deze rare passage over de status van de relatie van zijn (stief)ouders nooit wordt gecorrigeerd, maar keer op keer wordt 'geknipt en geplakt', en telkens weer terugkomt in het volgende verslag.

Dit eindeloos 'knippen en plakken' van hele passages, met name over de thuissituatie en het verleden van een kind, gebeurt in alle dossiers van de Kinderen van de Staat. Ook als er zaken in staan die niet overeen komen met de werkelijkheid. De *keteninfantiliteit* zoals Harry Berndszen het treffend noemt.

Dan het bemachtigen van Tims dossier. Tim verbleef lange tijd in een instelling van De Hoenderloo Groep (DHG) in Deelen. Hij krijgt op verzoek zijn dossier.

Maar alles wat in de jaren daarvoor gebeurde, jaren waarin jeugdzorg zich al intensief bemoeide met hem en met zijn familie, zit daar niet in. Over heel veel vragen die hij over deze periode heeft, blijft Tim in het ongewisse. Om te achterhalen wat er vóór zijn opname in DHG is gebeurd, moet hij weer bij de jeugdbescherming zijn, zo wordt hem meegedeeld.

Maar dat is nog niet zo makkelijk. Hij is er zelf niet toe in staat. Dus pak ik het voor hem op. De speurtocht naar zijn dossier leidt zelfs tot een ontmoeting met zijn voogd, op het kantoor van Jeugdbescherming Gelderland in Nijmegen.

Ze kent Tim nog, zegt ze. En het gezin waar hij uit kwam. Het is al vele jaren geleden dat ze Tim onder haar hoede had. Zij was het die Tim hoogstpersoonlijk afleverde bij de instelling voor jeugdzorg van De Hoenderloo Groep.

Maar deze meewerkende jeugdbeschermer kan het dossier dat gaat over de jaren dat zij Tims voogd was, echter niet overhandigen. Ze licht toe dat ze zijn complete dossier heeft overgedragen aan de jeugdbescherming van het Leger des Heils in Zutphen. Tims jongere

broer had een voogd toegewezen gekregen van deze organisatie omdat hij naar een pleeggezin in die regio zou gaan. Vandaar. Het leek logisch Tims dossier maar bij het Leger des Heils in Zutphen neer te leggen.

Hier strandt het 'project jeugdzorgdossier opvragen' voor Tim. Hij is er te slecht aan toe, en kan het niet meer opbrengen om aan allerlei formaliteiten te voldoen die vereist zijn om zijn oudere dossier alsnog in bezit te krijgen.

Het kan nog gekker. Alle Kinderen van de Staat, anders wel hun ouders, zit het dwars dat jeugdzorg zo onzorgvuldig met dossiervorming te werk gaat.

Ook in de stukken over Patricia, die zelfdoding pleegde op de gesloten groep de Smaragd van DHG, staan rare dingen. Moeder Lucia begint tijdens het interview uit zichzelf over grote onzin in één van de verslagen. *'Vader kwam met stiefmoeder'* staat er. Dat klopte niet, licht ze toe: *'Het was haar mentor van school!'*

Lucia lacht een beetje cynisch en zegt:

'Het is intriest. Weet je wat het is: wij hebben al zo'n soapserie meegemaakt, mij verbaast niks meer.'

Dan ook nog Vanessa. In haar papieren staat dat *'vader niet ter zitting was verschenen'*.

Vanessa zegt daar droogjes over:

'Dat kon ook niet, want mijn vader was dood.'

Een soap

De gang van zaken rond Judiths dossier tot slot, is letterlijk een *soap*. Het kostte alleen al een half jaar om het op te sporen. Hier volgt een uitgebreide weergave van *déze* speurtocht omdat die treffend illustreert hoe achteloos niet alleen met de inhoud, maar ook met de fysieke jeugdzorgdossiers wordt omgegaan.

Kinderen en ouders zijn op dit vlak eveneens aan de goden overgeleverd, zo lijkt het. Ze zijn vaak rechteloos als ze hun dossier willen hebben. Een schril contrast met de medische sector. Daar moet binnen twee weken het dossier aan de patiënt worden verstrekt.

De ervaringen van Judith met het opvragen van haar jeugdzorgdossier: Judith zat tot medio 2013 in de gesloten instelling De Lindenhorst in Zeist. Het was een voormalige justitiële instelling voor jongeren, maar in Judiths tijd was het al veranderd in een gesloten instelling voor JeugdzorgPlus van VWS. De organisatie Internetzo voor jeugdzorg nam de instelling in Zeist later weer van het Rijk over. Al deze veranderingen in eigendom, zijn mede de oorzaak van de verwarring rond de dossiers van de jongeren die in De Lindenhorst verbleven.

Toen we Judiths dossier opvroegen, stuurde Internetzo, de organisatie die thans verantwoordelijk is voor de gesloten jeugdzorg in De Lindenhorst, het verzoek klakkeloos door naar Hagem, de afdeling jeugdzaken van het ministerie van Justitie. En niet naar het ministerie van VWS, wat wel had gemoeten omdat de gesloten instelling in 2013 nog onderdeel was van VWS.

De allerhoogste ambtenaar van VWS, secretaris generaal Erik Gerritsen, moest er aan te pas komen om beweging in de zaak te krijgen. Judith wilde haar dossier per se ontvangen en lezen, om haar -traumatische- ervaringen in de gesloten instelling De Lindenhorst te kunnen verwerken.

Erik Gerritsen beantwoordde een mail over de onvindbare dossiers van De Lindenhorst bijna per onmiddellijk. Hij schakelde meteen zijn collega bij VWS in die over de jeugdzorgdossiers ging.

Maar *nog* kwam het dossier niet boven water. Judith diende daarop, met hulp, een klacht in bij Intermetzo. De klachtenfunctionaris Trudy Croonen pakte het serieus op en meldde januari 2018, toen de speurtocht naar het dossier al een half jaar gaande was:

'Ik ben er voor u achteraan gegaan. Toen De Lindenhorst opging in Intermetzo, zijn de dossiers van de jongeren die niet in de instelling zaten, overgedragen aan VWS. Van de jongeren die er nog zaten, bleven de dossiers achter.'

Waar die oude dossiers, waaronder dat van Judith, zich dan wel bevonden bij VWS, wist Intermetzo niet. En ze weigerden om het uit te zoeken. Hier hield het voor klachtenfunctionaris Croonen op. Ze zei geïrriteerd:

'Ons budget is voor zittende cliënten. Er is geen geld voor om dat uit te zoeken. We kunnen het budget van cliënten die nu bij ons verblijven daar niet voor gebruiken.'

De klachtencommissie dacht daar later echter anders over: zij bood uitputtend excuses aan voor de gang van zaken en meende dat Intermetzo 'als rechtsopvolger van VWS' wel degelijk alles in het werk had moeten stellen om het dossier van Judith boven water te krijgen.

Inmiddels was door eigen spoorwerk duidelijk geworden dat haar dossier bij Doc-Direkt in Winschoten was, het bedrijf dat dossiers voor de overheid beheert en digitaliseert.

De zeer welwillende ambtenaar Luit Humbert van VWS vond Judiths naam op de inventarislijst van het Lindenhorst-archief bij Doc-Direkt. Humbert had, na de overdracht van De Lindenhorst aan Intermetzo, persoonlijk gezorgd voor nette archivering van de dossiers van de oud-pupillen van deze gesloten rijksinstelling.

Hij viste bij Doc-Direkt zeer snel Judiths dossier op. Althans een deel. Alleen dát wat is gedigitaliseerd.

Nu was er een volgende hobbel te nemen. Dit digitale dossier moest om formele redenen van Doc-Direkt naar VWS, en vandaar moest het weer naar De Lindenhorst worden gestuurd. Want de instelling was, volgens VWS, verantwoordelijk voor de overhandiging van het dossier.

Al met al duurde het bijna een jaar eer Judith haar eigen dossier in handen had.

Ondergelopen kelders

Het gaat nog verder. Wanneer Judith haar dossier eindelijk kan ophalen, blijkt dat teleurstellend dun. Haar papieren dossier zit er niet bij. Uit de inventarislijst van alle documenten die er over haar zijn, en die Judith eveneens ontvangt, is echter op te maken dat De Lindenhorst of VWS niet alles aan haar wil verstrekken.

In Zeist, in het kantoor van de directeur van De Lindenhorst, bladert Judith meteen door de kopieën die ze wél krijgt. Ze zoekt de 'dagverslagen' waarin wordt genoteerd wat er op de leefgroep gebeurt. Daar is ze vooral in geïnteresseerd. Maar Judith zegt geschrokken: *'Die zitten er niet bij!'*

Directeur Christa Schrodeur, die het dossier zelf aan Judith wil overhandigen, antwoordt:

'Ik weet het niet meid. Ik snap dat je die wil hebben, die zijn voor jou het belangrijkste. Ik hoop dat die er nog zijn. Ze zijn bij VWS terecht gekomen.'

Schrodeur belooft met spoed uit te zoeken hoe Judith alsnog aan deze verslagen kan komen. Maar ze laat een dag later weten dat ze toch niet weet waar die zijn. Het lukte haar niet het te achterhalen. Ze meldt dat het voor haar hier ophoudt. En Schrodeur verbreekt abrupt het – lastige - telefoongesprek.

Het is de praktijk dat organisaties voor jeugdzorg deze dagverslagen niet standaard verstrekken, blijkt later. Oud pupillen moeten niet alleen om hun dossier vragen, maar ook expliciet om de groepsverslagen. Anders krijgen ze die niet. De instellingen overhandigen die niet graag omdat er namen van behandelaars en groepsleiders in staan. Ze willen de namen van hun werknemers, uit bescherming, liever niet prijsgeven.

Micha de Winter, hoogleraar pedagogiek en voorzitter van de Commissie Geweld in de Jeugdzorg, waarover in *Geweld en Commissies* meer, constateerde in het uitgebreide onderzoek dat hij deed, gepresenteerd in een vijfhonderd pagina's dik rapport, dat het veelal chaos is met de jeugdzorgdossiers.

Toen hij juni 2019 zijn rapport presenteerde, bleek hoe belabberd het is gesteld met de (oude) archieven van de instellingen en hoe lastig het is om aan dossiers te komen. Het was zelfs voor deze vooraanstaande commissie lastig geweest om aan waarheidsvinding te doen, zo stelde ze. Ze konden de verhalen van mensen die misstanden over instellingen bij de commissie hadden gemeld, té vaak niet verifiëren omdat hun dossiers er niet meer waren. De Winter daarover in het rapport:

'Persoonsdossiers verdwijnen gemiddeld na 15 jaar in de papierversnipperaars en de overgebleven archieven bleken meestal slecht toegankelijk. Daarnaast bleken veel archieven door jeugdzorginstellingen weggegooid bij fusies of wegens ruimtegebrek.'

Micha de Winter herkent de problemen van jongeren om hun recente dossiers te bemachtigen. Hij zegt dat desgevraagd - per mail - maar verwijst voor een verklaring daarvoor toch weer door:

'Het klopt zoals u stelt dat veel nieuwe dossiers niet aanwezig waren of van slechte kwaliteit waren. De commissie heeft dat treurige feit simpelweg geconstateerd. Wij weten niet waarom de dossiers in slechte staat of afwezig zijn, die vraag moet aan de instellingen worden gesteld.'

Maar die instellingen weten vaak zelf niet hoe het met de dossiers van de oud-cliënten is gesteld, ook als het nog geen jaren geleden was dat ze daar zaten. Ze vinden goede archivering blijkbaar niet belangrijk. Bovendien kost zorgvuldig beheer van archieven veel geld.

Lector Peer van der Helm herkent het allemaal. Een dossier over jeugdzorg bemachtigen lukt betrokkenen maar ook wetenschappers heel vaak niet. Van der Helm geeft een voorbeeld van een ervaring die hij op dit vlak had:

'Ik deed onderzoek in een van die instellingen, en wilde weten hoe het met kinderen was gelopen. Toen bleek dat zeker de helft van de dossiers niet vindbaar was. Ik moest door half ondergelopen kelders lopen en achter plantenbakken zoeken. En als je dan die dossiers opende, zaten er ook gegevens van andere cliënten in. Het was één grote puinbak.'

Van der Helm bevestigt dat wat Judith met betrekking tot haar Lindenhorst-dossier overkwam, in de wereld van de jeugdzorg gangbaar is:

'Je wordt van het kastje naar de muur gestuurd. Vaak is het er niet. Die instellingen hebben elkaar telkens overgenomen. En zo'n pand moet dan soms leeg, en alles wordt in de vuilnisbak geflikkerd. Zo gaat dat. Gewoon weggeflikkerd. Het is normaal.'

Hoofdstuk 5

Weggerukt

'Ze kwamen hier 's avonds. Met zijn allen. Terwijl hij achter de computer zat. We hadden net gegeten. Twee man politie, de kinderbescherming, de voogd, het wijkteam. Het ergste is dat het kind uit huis is geplukt door de politie. Ik heb er therapie voor nodig gehad. Ik kon het niet verwerken dat in je eigen huis zes man binnen komen om zo'n kind op te halen.'

Oma Marianne vertelt hoe haar kleinzoon Tibo, niet zijn echte naam, bij haar 'uit huis is geplukt door de politie', om hem daarna af te voeren naar de gesloten instelling De Lindenhorst in Zeist. Oma Marianne wilde helemaal niet dat ze haar kleinzoon, destijds 17, bij haar ophaalden en zeker niet dat ze hem naar een gesloten instelling voor jeugdzorg zouden brengen. Maar het gebeurde wel.

Zij en haar man ontfermden zich over Tibo omdat hij zowel bij zijn vader als bij zijn moeder - zijn ouders waren gescheiden - niet meer te handhaven was. Hij blowde, slikte pilletjes, dronk, zwierf 's avonds op straat rond, vocht met zijn vader, sloeg de boel kort en klein. En hij had grote problemen op school.

Marianne wilde dat haar kleinzoon, van wie ze vermoedde dat hij autisme had maar niet was gediagnostiseerd, de juiste hulp zou krijgen. En met die hulp, kon Tibo bij hen blijven wonen. Maar zijn oma en zijn moeder zaten op dit vlak niet op één lijn, licht zij toe. De moeder wilde dat Tibo naar een crisisopvang zou gaan.

Ze woont in een schitterende vrijstaande woning, midden in de bossen. Het huis is omzoomd door grasvelden, terrassen en bloeiende rododendrons. Marianne is een betrokken vrouw. Het is lastig te begrijpen dat haar kleinzoon juist bij haar op zo'n brute wijze werd weggehaald.

Tibo wilde bij zijn oma blijven, had hij steeds aangegeven. Maar Samen Veilig, een organisatie die in actie komt als de veiligheid van een kind in het geding is, en de kinderbescherming vonden oma en opa niet geschikt om voor hun kleinzoon te zorgen. Tibo's moeder en de instanties voor jeugdzorg wilden hem per se in een gesloten instelling plaatsen. Marianne, die vanwege de privacy van haar kleinzoon niet met haar achternaam wordt genoemd, werd voor het blok gezet, licht ze toe:

'Op een gegeven moment werd ik gebeld, want hij was weer hier. Zegt mijn dochter: 'We komen er aan want hij wordt nu geplaatst'.'

Marianne was het er niet mee eens dat haar kleinzoon vanuit haar woning naar een gesloten instelling zou worden gebracht, en maakte dat duidelijk. Marianne daarover:

'Ik zeg, 'Maar ik heb jullie aangegeven dat hij niet van hieruit geplaatst mag worden. Hier voelt hij zich thuis, hier voelt hij zich veilig. Als je dat wil, moet je dat vanuit je eigen huis doen en niet vanuit mijn huis'. Dat had ik ook tegen jeugdzorg en de kinderbescherming gezegd.'

Maar er werd niet naar oma geluisterd en dus kwamen ze Tibo met man en macht bij haar en haar echtgenoot ophalen. Marianne wordt emotioneel als ze het erover heeft:

'Hij verzette zich, want dat wilde hij natuurlijk niet. Ik mocht er niet bijkomen, ik moest vreselijk huilen. Want dat is iets wat je helemaal niet wil. Hij rende naar de keuken, ze hebben hem daar beet gehouden. Hij ging natuurlijk trappen, dus hij had een klein handvatje van een la kapot getrapt. Wat staat er in het verslag? 'Hij heeft de koelkast in elkaar getrapt'. En dan denk ik: 'Wie doet dat nou? Wie schrijft nou zulke dingen op?' Hij heeft van zich afgetrapt met zijn benen en van de onderste la is een handvatje afgebroken. Nou ja, dan denk ik: 'Ach ach ach, het is gewoon zielig'.'

Uit alle verhalen voor *Kinderen van de Staat* blijkt hoe overrompelend een uithuisplaatsing van een kind, of van meer kinderen tegelijk, is en hoe hard het er altijd aan toe gaat. Maar ook hoe traumatiserend het voor iedereen is.

Het overkomt meer dan 46.000 kinderen in Nederland per jaar. Ten opzichte van het buitenland is dat heel erg veel. Nederland staat in Europa hiermee in de twijfelachtige top van uithuisplaatsingen. En sinds de decentralisatie van de jeugdzorg in 2015, daalde het aantal uithuisplaatsingen niet, wat wel was verwacht, maar steeg het juist met meer dan 14 procent.

Een uithuisplaatsing gaat altijd met veel emotie gepaard. Met duw- en trekwerk en met geschreeuw. Kinderen huilen. Ouders zijn altijd overstuur. En boos. Altijd is er politie aanwezig. Niet zelden voelen de mensen van de jeugdbescherming, de voogden die de kinderen bij hun ouders weghalen, zich bedreigd.

Begin november 2019 luidden jeugdzorginstellingen daarover de noodklok en zochten de publiciteit. Zestien instellingen voor jeugdbescherming en jeugdreclassering schreven samen het pamflet *Handen af van onze jeugdbeschermers* en stuurden dat aan het kabinet en aan de Tweede Kamer. Directe aanleiding daarvoor was een rapport van het CBS (Centraal Bureau voor de Statistiek) waaruit blijkt dat ruim 80 procent, dus acht op de tien, van de werknemers in de jeugdzorg te maken heeft met agressie of fysiek geweld. Vaak geuit op sociale media nadat de kinderen bij hen zijn weggehaald.

'Niet alleen worden ze in hun werk bedreigd', staat in het pamflet, 'agressieve cliënten en ouders weten de jeugdbeschermers steeds vaker in hun privéleven te raken.

Jeugdbeschermers komen in een gezin als er al veel hulpverlening is geweest. We begrijpen de wanhoop en onmacht van ouders maar keuren agressie nooit goed.'

De zestien organisaties eisten dat hun medewerkers betere bescherming zouden krijgen van de politie. Tijdens en na uithuisplaatsingen.

De NOS besteedde groot aandacht aan het onderwerp. En publiceerde, op de website, een compilatie die jeugdbeschermers de William Schrikker Groep (WSG) maakte van bedreigingen die op sociale media tegen hun werknemers worden geuit.

Het begint met een geluidsfragment van een boze vader die een voogd van de WSG bedreigt: *'Mij moet je echt niet naaien, ik maak je kankerkapot.'* Dan volgt een schriftelijke bedreiging:

'Ik zoek jou nog steeds, en ik zweer je. Ik vind jou. Al moet ik alle adressen afgaan met die achternaam, ik vind jou. Jij zal de eerste vrouw zijn die ik met alle opgekropte ellende en woede, door jouw leugens veroorzaakt, al je tanden uit je kankermuil zal slaan.'

Daarna is een filmpje te zien van een pistool dat wordt doorgeladen.

Dan is weer een intimiderende tekst in beeld:

'Beste WSG. Moet jullie gebouw plat? Rookbom erin? Moeten er eerst doden vallen?'

Grof

Heftige taferelen dus wanneer kinderen uit huis worden gehaald. En woedende reacties en bedreigingen van ouders die het overkomt. Medewerkers van jeugdzorg en ouders staan stevast lijnrecht tegenover elkaar. Dat blijkt ook op *Youtube*, het onlineplatform voor filmpjes. Daar staan talloze video's over uithuisplaatsingen van kinderen waarbij het compleet escaleert.

Zoals bij dit gezin. Juli 2019 vallen politie en jeugdbeschermers van de William Schrikker Groep een woning binnen in Middelburg om een meisje van elf maanden bij haar ouders weg

te halen. Vader filmt in opdracht van moeder. Het filmpje staat met de titel: *Gruwelijke praktijken van uithuisplaatsing van jeugdzorg* op Youtube.

Moeder zit samen met haar dochtertje in bad. Ze is naakt als twee dames van de WSG en twee politieagenten boven komen. Nog eens twee agenten staan beneden, in het halletje onder aan de trap en in de deuropening. De politie noemt vader en moeder bij naam. Ze kennen elkaar duidelijk. De hele buurt kan meekrijgen wat in deze woning gaande is.

Een sympathieke politieman verontschuldigt zich en zegt tegen de vader: *'De rechter machtigt ons. Ik heb een opdracht.'*

'Op welke gronden?', vraagt vader.

De agent antwoordt: *'We gaan het zo duidelijk maken.'*

Het is helder dat de ouders totaal worden overrompeld.

'Jullie zijn niet goed snik, jullie weten niet waar jullie mee bezig zijn', roept de vader.

En: *'Moet je die zure koppen nou zien.'*

De vader mag van de politie niet naar boven. Hij probeert zich in te houden maar is natuurlijk woest: *'Het is kinderhandel. Ze nemen je kinderen mee.'*

Het is ook duidelijk dat er eerder al andere kinderen uit dit gezin zijn weggehaald. Vader weet wel waarom de WSG hun kinderen allemaal afpakt. De ouders krijgen daarover dit steeds te horen, zegt vader: *'Jullie zijn niet goed in opvoeden, daar zijn jullie niet capabel voor.'*

Dan gaat hij schelden: *'Maar jullie denken dat jullie de Übermensen zijn, Hitlers nakomelingen lijken jullie wel. Gadverdamme, gadverdamme. Uuh. Jullie zijn echt niet goed snik, jullie halen alles weg. Gadverdamme, stelletje padden.'*

Terwijl de jeugdbeschermers boven het kind van moeder proberen af te pakken, zegt één van hen tegen haar: *'X, (geanonimiseerd, red.), je schreeuwt heel hard.'* Dan klinkt er enorm gekrijs van het dochtertje. Een vrouw komt de trap af met het naakte dochtertje op de arm. Half in een handdoek gewikkeld, met de shampoo nog in de haren.

'Doei X, het is de laatste keer dat ik jou zie waarschijnlijk', roept vader tegen zijn dochtertje. *'Dit zijn allemaal gemene mensen die komen jou weghalen.'*

De agent vraagt of vader nog een kus wil geven?

'Een kus geven?', antwoordt hij. *'Ik wil haar gewoon hebben.'* Als de vader zich even later bedenkt en zijn dochter toch nog snel wil zoenen, is het kind al afgevoerd.

Twee andere agenten, er waren er vier aanwezig, drukken moeder, gestoken in een badjas, boven op de kinderkamer tegen de grond.

'Film wat er gebeurt!', schreeuwt ze. *'Ik ben mijn kindje in bad aan het doen. Ineens komt de William Schrikker Groep in mijn huis. Ik ben een moeder die het goed met haar kinderen voor heeft. Dit gaat groot nieuws worden.'*

Vader staat nog steeds in de hal. *'Ik heb echt met je te doen jongen'*, zegt de aardige politieman. Hij zit duidelijk met deze uithuisplaatsing in zijn maag en vraagt: *'Wanneer is het allemaal begonnen? Er is toch een punt geweest dat ze gezegd hebben: 'Het gaat niet goed?'*

'Ja, valse meldingen. Valse meldingen.', antwoordt vader. *'En de Raad voor de Kinderbescherming, die maken geld en geld. Kijk hoe het is hier in huis, het is toch een mooi huis hier? Zo zijn wij ook. Het huis geeft weer hoe we zijn. Snapt u dat?'*

De agent: *'Ik heb gezien dat de Raad voor de Kinderbescherming hier afgelopen maandag nog een bezoek gebracht heeft. En dat het toen allemaal koek en ei was. Dat er niks aan de hand was.'*

Dan wordt moeder buiten, schreeuwend en in de handboeien, afgevoerd.

Een dag later zet moeder het filmpje op Facebook. En roept alle andere ouders die dit is overkomen, alle 'lotgenoten', op om in 'gele hesjes' naar een geplande demonstratie tegen jeugdzorg te komen. De WSG spant een rechtszaak aan tegen de ouders waarin ze eist dat het

filmpje van Facebook wordt verwijderd. De rechter stelt de WSG, januari 2020, in het gelijk. Uit de uitspraak blijkt dat de WSG -inderdaad- eerder al drie kinderen bij de ouders weghaalde. Juni 2020 staat het aangrijpende filmpje nog steeds op Facebook onder ‘gele hesjes jeugdzorg’. Op *Youtube* is het nog altijd te zien.

Onhandig

Het uit huis plaatsen van meer dan 46.000 kinderen per jaar is Peter Dijkshoorn, kinderpsychiater en tot september 2020 bestuurder van de jeugdzorgorganisatie Accare, een doorn in het oog. Dijkshoorn adviseert de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG), in een poging de jeugdzorg in Nederland te verbeteren. Want dat is hard nodig, vindt hij. Peter Dijkshoorn stelt dat er in een veel eerder stadium hulp aan gezinnen verleend moet worden om te voorkomen dat kinderen uit huis worden geplaatst. Hij benadrukt telkenmale dat ouders hun kinderen niet met opzet verwaarlozen of mishandelen en zegt daarover: *‘Wetend dat bijna geen van die 46.000 ouders dit met plezier doet. Die ouders doen onhandig. Ik zou het vooral onhandig willen noemen en niet misdadig. En omdat het onhandig is en onmacht, moet je ze helpen om handig te worden en machtig.’*

En dus moeten die ouders niet worden gestraft door hun kinderen af te pakken, maar juist worden bijgestaan zodat ze wél op een goede manier voor hun kinderen kunnen zorgen, stelt Dijkshoorn resoluut. Want dat er in Nederland jaarlijks meer dan 46.000 kinderen uit huis worden geplaatst, is niet normaal en zeer onwenselijk. We zijn doorgeschoten, zegt Peter Dijkshoorn daarover met zoveel woorden:

‘Hoe hebben we het voor elkaar gekregen om daar te komen? Nou, gewoon omdat we zagen dat het niet goed ging met kinderen. En daarom hebben we regels gemaakt voor die mensen met wie het niet goed ging. Maar inmiddels is iedereen die niet lekker ruikt, een risicogeval. Iedereen met een verstandelijke beperking is een risicogeval. Dat slaat nergens op, maar zo handelen we wél.’

Dijkshoorn ziet zaken graag in een groter verband. Hij spreekt bij de vele uithuisplaatsingen dan ook van ‘collectieve onmacht van de samenleving’. En licht dat als volgt toe:

‘We hebben in Nederland 125.000 kinderen waarvan we denken dat die mishandeld worden. We hebben in Nederland bijna géén ouders waarvan we denken dat die het leuk vinden om te mishandelen. Dus van die 125.000 kinderen zijn er honderd of zo met volslagen idiote ouders, psychiatrisch zieke mensen die dat mishandelen misschien met plezier doen. Maar de hele rest doet dat vanuit onmacht. Die mensen houden van hun kinderen, en het is onmacht dat ze hun kind mishandelen.’

En juist omdat we in ons land kinderen zo vaak en zo snel uit huis plaatsen, zijn deze onmachtige ouders bang om in een eerder stadium hulp te zoeken, schetst kinderpsychiater en bestuurder Dijkshoorn:

‘We hebben in Nederland zelden of nooit een ouder die uit zichzelf, ontspannen, naar de huisarts gaat of naar het wijkteam en zegt: ‘Dokter, wijkteammedewerker, ik mishandel mijn kind. Dat vind ik heel naar, ik kan er niet zo veel aan doen maar wilt u mij helpen?’ Dat doen mensen niet. Je gaat met alles naar de dokter: met buikpijn, met hoofdpijn, met hartklachten, een verstuite enkel. Dat is allemaal normaal. Met dyslexie van je kind, met angst van je kind, dat is allemaal normaal. Maar je gaat niet hulp zoeken als je je kind mishandelt. Terwijl we weten als samenleving dat die ouders het niet voor hun plezier doen, maar uit onmacht. We

hebben een cultuur met elkaar, niet alleen de wet, waarin dit bespreken leidt tot angst bij mensen. Die denken: 'Als iemand dit weet, nemen ze mijn kind af.'

De akelige realiteit is dat dit relatief vaak gebeurt, stelt Peter Dijkshoorn.

'Dus dat vermoeden, die angst wordt bekrachtigd. Maar doordat ze geen hulp zoeken, duurt het langer en kunnen ze zich verstoppen. Maar uiteindelijk kunnen ze zich niet meer verstoppen en dan is het helemaal mis. En worden die kinderen uit huis gehaald.'

Ouders moeten daarom vooral geholpen worden bij ernstige gezinsproblemen. De kinderen van ze afpakken is niet de oplossing en ongeoorloofd, wil Dijkshoorn aangeven:

'Want het is eigenlijk tegen alle rechten van een mens in dat je een kind weghaalt uit een gezin. En er moet heel veel aan de hand zijn, wil het terecht zijn dat je een kind daar weghaalt.'

Dijkshoorn wil dat het zwijgen over kindermishandeling stopt.

'Daar begint het', stelt hij. 'Met een cultuur waar je niet mag praten over je eigen onmacht.

En omdat je niet mag praten, gaat het nog harder mis. Als we dat zouden weten te veranderen. Als we een cultuur zouden hebben waarin wij, als we een kind mishandelen, rustig naar de huisarts zouden mogen wandelen en zeggen: 'Ik mishandel mijn kind: weet u de weg naar hulp?' En de dokter zegt: 'Ja, ik weet de weg naar hulp' en dat je dan hulp krijgt. Of dat je dat tegen je burens mag zeggen. Of dat de burens tegen jou mogen zeggen:

'Joh, volgens mij gaat het niet goed met jou'. 'Dán zou het volgens Dijkshoorn beter gaan, en zouden er niet meer zo veel kinderen onnodig uit huis worden geplaatst.

Maar het tegendeel gebeurt nu, en de gevolgen daarvan zijn desastreus, meent Dijkshoorn:

'Iedereen is bang voor melden, iedereen is daar mee bezig. En dat creëert ziekte, dat creëert ongeluk. Dat zijn risico's die er nu zijn, omdat we het zó georganiseerd hebben met elkaar.'

Daarmee belandt Peter Dijkshoorn bij de ellende die wordt veroorzaakt door de toename van onterechte meldingen en de rammelende rapporten van de kinderbescherming, vol onjuistheden, vermoedens en roddels, waarover het in *Waarheid* ging.

Hij licht toe wat hij als professional zoal tegenkomt:

'Ik heb raadsrapporten gezien waarin staat: 'Er is sprake van een verstandelijke beperking.' Bij een verstandelijke beperking is grotere kans op seksueel misbruik. En dat wordt rustig in de conclusie meegenomen. Maar er is helemaal geen sprake van seksueel misbruik. Zo zijn kinderen uit huis gehaald die niet uit huis gehaald hadden moeten worden.'

Dijkshoorn ervaart dat kinderen in ons land snel uit huis worden geplaatst om nog een andere reden; omdat niemand in de jeugdzorgsector meer fouten durft te maken. Jeugdbeschermers zijn bang voor de gevolgen als ze niet ingrijpen en het dan mis gaat, stelt Dijkshoorn:

'Als die mensen die dit soort beslissingen moeten nemen, een keer besluiten dat iets niet hoeft, en het gaat een keer fout, dan staan ze met zulke letters in de krant en krijgen ze de inspectie achter zich aan. Of er komen kamervragen. Dat speelt een rol. Dus je kan het die voogden eigenlijk niet allemaal kwalijk nemen. We moeten het systeem veranderen.'

Er is nog een prominente persoon die al lange tijd, en veelvuldig wijst op de fouten in het systeem; Jeugdrechtsadvocaat Reinier Feiner, werkzaam in Rotterdam. De diverse partijen in de jeugdzorgsector, degenen die beslissen over een uithuisplaatsing en dat ook realiseren, hebben te veel macht gekregen. En er is geen controle meer op wat ze allemaal doen, licht Feiner toe:

'Je zou kunnen zeggen dat de jeugdsector, het machten-evenwicht daar, al decennia verstoord is. Omdat de uitvoerende macht, jeugdbescherming, pleegzorg, instellingen van jeugdhulp ketenpartners in de uitvoering zijn geworden.'

Iedereen heeft met elkaar te maken en taken en werkzaamheden van de verschillende organisaties overlappen met elkaar. Feiner voegt er aan toe: *'En die zijn allemaal afhankelijk geworden van de gemeentes'*, waarmee hij doelt op de - financieel grote - opdrachten die alle partijen sinds 2015 van de gemeentes moeten krijgen om jeugdhulp te verlenen. Organisaties voor jeugdzorg zijn financieel van de gemeentes afhankelijk.

Het is ingewikkeld zoals het nu is geregeld. En controle op wat al die uitvoerders doen ontbreekt, aldus een kritische Feiner:

'Het grote probleem is dat die uitvoerende macht onvoldoende gecorrigeerd kan worden. En dat voelen kinderen en ouders. Als ze het ergens niet mee eens zijn, dan hebben ze niet het gevoel dat er sprake is van eerlijke afweging.'

Advocaat Reinier Feiner is dikwijls bij zittingen aanwezig waarbij de rechter beslist dat kinderen uit huis moeten. Dáár ziet Feiner dat het systeem niet meer klopt, en dat de uitvoerende macht, de jeugdbescherming in dit geval, bevoegdheden heeft die ze eigenlijk niet behoort te hebben. Zij zijn het in wezen die bepalen of een kind weg moet bij de ouders of niet. De rechter bekrachtigt zo'n besluit slechts nog formeel. De manier waarop ouders op een uitspraak van de kinderrechter reageren is daarvoor illustratief, meent Feiner:

'Ik zie, als ouders bij een rechtszaak komen en de rechter geeft jeugdbescherming gelijk dat de kinderen uit huis geplaatst moeten worden, dat de boosheid zich niet richt op de rechter die de beslissing heeft genomen, maar zich richt op jeugdbescherming. En dan weet je dat er iets mis is. Waarom? Omdat men kennelijk voelt dat degene die het bepaalt, de uitvoerende macht zelf is.'

Met wapens

De jeugdbescherming is dus de organisatie die een beslissende stem heeft én tegelijk uitvoerder is; zij is immers de instantie die de kinderen uit huis haalt. Op Youtube zijn daarvan veel aangrijpende filmpjes te zien. Altijd is er politie bij betrokken. Altijd is er gekrijs en geschreeuw. Hieronder volgt een voorbeeld van een discutabele uithuisplaatsing, waarbij weer meerdere partijen betrokken zijn.

Voorjaar 2012 halen Bureau Jeugdzorg en de kinderbescherming het Leger des Heils, met hulp van de politie, kinderen weg bij een moeder van niet Nederlandse afkomst. Een politiebusje staat buiten. Binnen loopt een gezette politieagent, pet op, met wit overhemd en stropdas. Hij zegt: *'Er wordt hier niet gefilmd meneer.'*

De escalatie begint.

Iemand filmt toch de brute uithuisplaatsing vanuit het open raam op de bovenverdieping.

'Ik wil naar mama', gilt een kind en roept. *'Nee, nee!'* Een vrouw in bloemetjesbloes met een paardenstaart voert een spartelend en krijsend kind af naar het busje.

Zo te merken gaat het om een vechtscheiding. *'Dit is ongelofelijk'*, zegt de man die filmt en commentaar geeft. *'Jullie hebben amper wat gedaan tegen de ex-man die de kinderen mishandeld heeft. En jeugdzorg doet er alleen maar alles aan om de kinderen met hem te krijgen, tegen hun zin. Het is ongelofelijk. Kijk wat er nu gebeurt!'*

Dan spreekt iemand in de film met zachte stem; het is van de oudere broer van de kinderen die voorjaar 2012 uit dit huis werden gehaald. Hij reflecteert in 2019 op wat er is gebeurd:

'Door middel van bewezen leugens regelde Bureau Jeugdzorg Gelderland een spoed uithuisplaatsing van mijn broertjes en zusje. De redenen waren: spreken van Russische taal thuis, vermoeden dat moeder met de kinderen naar haar geboorteland zou terugkeren. Kinderen zouden een loyaliteitsconflict hebben. Het heeft mijn moeder, onze advocaat en mij twee jaar en acht maanden gekost om de kinderen weer thuis te krijgen.'

Dit gezin zocht de publiciteit. Ook hier dreigde de jeugdbescherming daarover met een rechtszaak. Het Leger des Heils beschuldigde de oudere broer aanvankelijk van 'smaad en laster', later ook van 'bedreiging'. *'En ik mocht van jeugdzorg geen contact hebben met mijn broertjes en zusje als strafmaatregel voor mijn stappen naar de pers',* licht hij toe. Hij dook onder. Zijn moeder kon hem al die tijd niet zien. De politie kwam, naar zijn zeggen, wel zes keer gewapend bij hem langs om hem te arresteren. Twee jaar na de uithuisplaatsing kwam er 'na de zoveelste rechtszaak' een onderzoek van het Nederlands Instituut voor Forensische Psychiatrie en Psychologie over de moeder. De zoon daarover:

'Het rapport was vernietigend. Het Leger des Heils en jeugdzorg hebben zich misdragen. September 2014 waren de kinderen weer thuis.'

Of deze oudere broer de feiten honderd procent juist weergeeft, valt niet te achterhalen. Duidelijk is wel dat deze uithuisplaatsing heeft geleid tot heel veel verdriet en strijd.

Pepperspray

Hoewel uithuisplaatsing, zeker bij grote problemen, soms onontkoombaar wordt geacht, gaat het de mensen die het moeten doen, vaak toch niet in de koude kleren zitten. De zeer ervaren jeugdbeschermer Linda heeft regelmatig een kind uit huis gehaald, maar altijd met een 'bloedend hart', licht ze toe:

'Als een kind na zo'n drama, leed, verdriet wordt weggehaald bij zijn vader en moeder, is dat op dat moment heel traumatisch. Het zegt: 'Maar wat heb ik verkeerd gedaan?' Ik heb heel vaak meegemaakt wanneer wij kinderen uit huis plaatsten, dat ze vroegen: 'Waarom moet ik weg?' Al dat leed was hen al aangedaan en zij werden nu ook nog eens bij hun vader en moeder weggehaald. Geloof me, de loyaliteit van een kind naar een ouder, ongeacht wat hen is overkomen, en dan heb ik het echt over hele schrijnende verhalen van 'gecorrigeerd' worden met sigarettenpeuken tot nou ja... wat ik niet kan bedenken, het gebeurt gewoon; die loyaliteit is heel erg groot. En als je zou vragen: 'Waar wil je het liefste wonen?' dan is dat 'Bij papa en mama'.'

Maar er is geen alternatief voor het weghalen van de kinderen, zeggen de betrokkenen in de jeugdzorg. Het kan wettelijk ook niet. De ouders of één van hen uit huis halen in plaats van het kind, is niet reëel en niet de oplossing, zo wordt uit de vele gesprekken voor *Kinderen van de Staat* duidelijk.

Wanneer Frederique Coelman, directeur van de gesloten instelling voor jeugdzorg De Koppeling in Amsterdam, wordt gevraagd of ouders aanpakken, of hen uit huis halen, niet een beter idee zou zijn, maakt zij duidelijk dat kinderen dát niet willen. Ook de jongeren die in haar JeugdzorgPlus instelling zitten niet. Omdat de band tussen ouder en kind daarvoor te hecht is, zegt directeur Coelman:

'Het gaat er uiteindelijk om dat die kinderen loyaal zijn aan hun ouders. Dat is onvoorwaardelijke loyaliteit. Kinderen zijn óók nog loyaal aan hun ouders als ze zijn geslagen of mishandeld.'

Vanessa, met een aan alcohol verslaafde moeder met ernstige psychiatrische problemen die haar kind verwaarloosde, herkent het. Haar moeder en zij wilden de vele jaren na Vanessa's uithuisplaatsing ondanks alles maar één ding: weer samen zijn.

Vanessa's dossier is daarvan het bewijs. Het bevat vele brieven die moeder en dochter schreven aan de betrokken voogden en kinderrechters, met als doel een hereniging voor elkaar te krijgen. Vanessa over haar moeder:

'Ze heeft me verwaarloosd. Niet mishandeld. Absoluut niet. Ik ben onder toezicht gesteld. Mijn moeder had niks meer te zeggen. Mijn moeder wilde wel weer voor me zorgen. We hebben alles op alles daarvoor gezet, maar dat ging niet. Ik had het natuurlijk wel gewild. Je bent haar kind (Vanessa's gezicht breekt open). Tuurlijk wilde ik bij mijn moeder blijven. Ze was alles voor mij. Het dronken zijn boeide me niet. Ik zat er niet eens zo mee, want ik was het gewend. Ik wilde naar haar toe. Je wil gewoon thuis zijn.'

Rouw en pijn

Kinderpsychiater Dijkshoorn en advocaat Feiner zijn niet de enigen die zeer kritisch zijn over het systeem dat niet deugt, over de vele uithuisplaatsingen in ons land en de traumatische gevolgen die ze hebben voor ouders en kinderen.

Alex de Bokx van Dushi, een innovatieve organisatie met enkele kleinschalige gezinshuizen voor uit huis geplaatste kinderen, stelt eveneens dat het voor ouders 'verschrikkelijk' is als hun kind bij hen wordt weggehaald. En dat het zeer veel schade aanricht. De Bokx daarover: *'Ze hebben heel veel rouw en heel veel pijn. En elke keer weer, als we met ouders in contact zijn, worden ze boos over wat hen is overkomen.'*

Veel uithuisplaatsingen zijn, meent óók De Bokx, onnodig. Hij licht het toe:

'Negen van de tien ouders zouden met hulp thuis prima voor de kinderen kunnen zorgen. Dan maar een keer twee maaltijden in plaats van drie. Als daar maar goed zicht op is. En je bouwt een goed netwerk er omheen. En school is er ook nog, zoals het hoort. Gaat het even niet, dan logeert-ie een weekendje ergens anders. Dat is altijd beter dan op negen of tien plekken zitten.'

Waarmee hij doelt op de vele verschillende opvangadressen waar huis geplaatste kinderen achtereenvolgens terecht komen.

Uit alle gesprekken blijkt nog iets eenduidigs. Voor alle kinderen die bij hun ouders worden weggehaald geldt hetzelfde: ze vechten zich altijd weer terug naar huis, of proberen dat. Bijna alle geïnterviewden hebben het over dit terugvechten en het bijbehorende weglopen van de gezinshuizen of instellingen waar de kinderen zitten. Peter Dijkshoorn licht het toe:

'Het maakt niet zo veel uit wat er thuis is gebeurd. Ook als het daar fout was, willen de kinderen terug. Zo is het nou eenmaal. Dat is op zich een mooi biologisch fenomeen dat dit zo is.'

Bij de Dushi-huizen is dit weglopen niet het grootste probleem. Maar Alex de Bokx weet dat kinderen maar één ding willen, en dat is bij hun eigen ouders zijn. In de Dushi-huizen spelen de ouders om die reden een grote rol, legt De Bokx uit:

'Wij zetten heel stevig in op ouders, en die omarmen we. Want we vinden de relatie tussen kind en ouders belangrijk. Omdat loyaliteit een rol speelt. We kunnen wel leuk doen met een bloemetje op tafel, maar uiteindelijk willen ze bij hun ouders wonen. Of je nou 5 bent of 15 of 25, of 35, jij wil gewoon die relatie met je moeder of je vader hebben.'

De Bokx noemt zichzelf een 'dwarsdenker'. Hij wil dat het anders gaat in de jeugdzorg, en begon om die reden ooit met de Dushi-huizen. Nadat hij eerst informeel enkele kinderen in

zijn eigen huis had opgevangen. Nu is er een stichting met meerdere huizen, en een Dushi-methode. Zo normaal mogelijk, in alles, is het streven van Dushi. Alle kinderen verdienen een thuis waar ze in veiligheid en geborgenheid kunnen opgroeien.

Tijdens een bezoek aan het kantoor van Dushi op het voormalige Kematerrein in Arnhem, en in het Dushi-huis in het Gelderse Ellecom, staan er inderdaad bloemen op tafel en branden er kaarsjes. Er staan koffie en thee plus koekjes of cake klaar. Koffie en thee wordt uit principe geserveerd in een kop, en niet in een papieren bekertje.

Kinderen krijgen verder bijzondere vormen van therapie waarmee ze vooruit geholpen worden, zoals paardentherapie. Er is veel ruimte voor creativiteit, voor schilderen, voor muziek. De jongeren zijn vanaf 15 jaar verplicht een baantje te nemen, zoals de meeste andere kinderen moeten als ze extra geld willen hebben. Dushi wil kinderen die niet bij hun ouders kunnen wonen, tóch zoveel mogelijk het gevoel van een gezinsleven geven. En hen zo zelfstandig mogelijk maken.

Dushi is met name bedoeld voor kinderen die al op heel veel andere verschillende plekken hebben moeten wonen. Vaak hebben kinderen traumatische gebeurtenissen meegemaakt en hebben zij daardoor een hechtingsprobleem. Dushi zet daar vol op in. Dat verklaart waarom er in de Dushi-methode zo'n belangrijke rol voor de biologische ouders van de kinderen is weggelegd, licht een bevlogen De Bokx toe:

'In de reguliere zorg wordt daar niet zo'n aandacht aan besteed. Er zijn natuurlijk bezoekmomentjes, en de voogd doet wat. Maar die zit ook met allerlei beperkingen. Voogden hebben iets van: 'De rechter heeft bepaald dat het kind maar één keer per maand naar ouders moet. Dat betekent dat als jij extra wil, met bijvoorbeeld moederdag, dan mag dat niet.'

In de Dushi-huizen lappen ze deze regels aan hun laars. Kinderen mogen niet alleen, ze moeten hun ouders vaker zien, zegt De Bokx:

'Dat doen we wel. Fuck the system. Want ik vind dat kinderen met moederdag bij hun moeder moeten zijn. En ik denk dat alle moeders die kinderen hebben, al zitten ze in de gevangenis, in de penarie, of zijn ze aan de drugs, dondersgoed weten: 'Het is moederdag en ik wil mijn kinderen zien'. Misschien durven ze het niet te zeggen, zijn ze bang om 'nee' te horen. Denken ze dat het niet mag.'

De Bokx vervolgt zijn betoog:

'Wij vinden het wél belangrijk dat de kinderen op alle bijzondere dagen hun ouders zien. Al die kinderen die bij ons wonen, zien daarom met moederdag hun moeder, met vaderdag hun vader. Er wordt aandacht besteed aan verjaardagen, oma's en opa's worden uitgenodigd. Zoals je thuis bij familie je verjaardag viert, zo vier je die ook bij ons.'

De belemmeringen die na uithuisplaatsingen worden opgeworpen, zijn het gevolg van 'allemaal systeemregels', concludeert Alex de Bokx:

'En dan lijkt het net alsof de wet dat bepaalt, maar dat is helemaal niet waar. Dit soort regels wordt bepaald door instellingen.'

En zo worden ouders bij wie de kinderen zijn weggehaald, nu ten onrechte veel te vaak aan de kant geschoven, vindt De Bokx. En natuurlijk worden ze dan boos:

'Ze worden weggezet als ingewikkeld, onhandelbaar of gewelddadig. Dan gaan ze wel slaan en schoppen. En dat begrijp ik.'

Politie

Er worden niet alleen jonge kinderen bij hun ouders weggehaald omdat die ze verwaarlozen of mishandelen of omdat er vermoedens daarover zijn.

Jeugdbeschermers halen regelmatig, wederom samen met de politie, jongeren uit huis die ontspoord zijn of het verkeerde pad dreigen op te gaan. Jongeren die agressief zijn en vanwege de veiligheid tegen zichzelf of hun omgeving moeten worden beschermd. Deze jongeren worden meestal direct naar een crisisplaats of naar een (gesloten) instelling voor jeugdzorg gebracht. En dat gaat er bijna altijd hard aan toe.

Kinderpsychiater Peter Dijkshoorn houdt zich vanwege zijn nieuwe functie ‘Ambassadeur Lerend Jeugdinstel’ bij de VNG (Vereniging van Nederlandse Gemeenten) tegenwoordig óók bezig met de gesloten jeugdzorg. Hij schrok toen hij in dat verband hoorde hoe het er aan toe gaat wanneer een jongere wordt opgehaald om die naar een gesloten instelling te brengen. En hij kon het amper geloven, stelt Dijkshoorn:
‘Kinderen worden, als ze naar de JeugdzorgPlus gaan, vervoerd in arrestantenbusjes. Je kan het bijna niet gekker krijgen.’

De politie haalde in 2012 Judith op. Ze was ontspoord en sloeg op de vlucht toen ze wist dat ze zou worden opgesloten. Het leek wel een arrestatie. Judith werd in een busje gestopt. Judith vertelt wat er gebeurde:
‘Toen ik dat hoorde van jeugdzorg dacht ik: ‘Mooi dat je me waarschuwt. Ik ga er vandoor.’ Want ik heb verhalen gehoord over een gesloten inrichting. Een vriendin van een vriendin van me die is daarbinnen verkracht. Dus ik had gewoon iets van: ‘Ik ga niet’. Ik ben toen weggelopen en ben gewoon op straat gaan wonen. Van de ene plek naar de andere.’
 Vervolgens dook Judith onder bij haar beste vriendin. Daar werd ze uiteindelijk opgepakt:
‘De politie klopte ineens aan. Die kwamen binnenlopen terwijl ik naakt onder de douche stond. Toen keek ik of ik nog kon ontsnappen. De badkamer had twee deuren. Eentje ging naar de woonkamer. Daar stond een steiger want er werd verbouwd. Dus ik zou in principe daar naar buiten kunnen en naar beneden kunnen klimmen. Ik spiekte door het kiertje, zag dat er niemand stond en ik kleepte me aan. Ik keek nog een keer en toen had de politie het door en ben ik gewoon eruit gekomen. Ze hebben me in de boeien geslagen. Ik heb mijn beste vriendin een knuffel gegeven en ben naar buiten gegaan. Huilend. Ze hebben me meegenomen. Ik ben in een politiecel gestopt voor ongeveer een dag. Ze vertelden me dat De Koppeling vol zat. Dat is een gesloten inrichting in Amsterdam waar ik eigenlijk origineel geplaatst zou moeten worden. Uiteindelijk hebben ze me meegenomen naar De Lindenhorst in Zeist.’

Vaak haalt de politie de jongeren 's nachts uit huis. Dat is een bewuste overval tactiek. De kans dat buurtbewoners zich ermee gaan bemoeien, is in de donkere nacht kleiner. Wetenschapper René Clarijs, die als oud-directeur van het kinderdorp De Glind veel ervaring heeft in de jeugdzorg, vertelt beeldend hoe uithuisplaatsingen verlopen:
‘Het liefst op de meest onmenselijke manier. Twee busjes stoppen voor de deur, er rennen agenten uit, bonken de deur in en sleuren de kinderen eruit. Die denken: ‘Wat is er nou toch aan de hand?’ Het is onbegrijpelijk. De politie zegt: ‘We doen dat expres, half vijf 's nachts is de favoriete tijd. Wij kijken wel uit om dat overdag te doen. Want vervolgens krijgen we de hele buurt tegen ons. En dan gaan ze met z'n allen om dat busje staan en komen wij niet meer weg en worden wij in mekaar gemept. Dus we hebben geen keus. We krijgen als opdracht om die kinderen daar weg te halen, en dan moeten we dat uitvoeren.’

De manier waarop de politie een jongere uit huis haalt of zelfs wegplukt van school, is ronduit intimiderend. Iedereen die het meemaakt, ervaart het zo. Babs, die vertelt wat haar overkwam:
‘Ik was 15 en ik was op school, en toen kwam de politie het schoolterrein op en daarna kwamen ze binnen. Ik dacht alleen maar aan één ding: ‘Run’. Als je politie ziet: ‘run.’ Dus ik

was al een beetje aan het kijken: Hoe kan ik zo snel mogelijk weggkomen? Maar het hele terrein was omsingeld. Er stonden echt overal politiebusjes om het gebouw heen. Ik dacht: 'Wat heb ik nou weer gedaan?' Ik wist het echt niet.'

Babs was al uit huis geplaatst en woonde in een crisisopvang. Waar ze het best fijn vond. 'Ik dacht: 'Eindelijk een beetje een thuis' ', zegt ze daarover. Maar ze moest daar weer weg omdat het een tijdelijke opvang was. Toen Babs werd opgepakt op school, werd zij totaal overvallen door een enorme politiemacht, licht ze toe:

'Ze stonden met acht, negen politiebusjes, met ieder drie, vier man er in om mij te vertellen dat ik daar weer weg moest. Ze waren bang dat ik helemaal zou flippen en agressief zou doen en weet ik wat allemaal. Het was wel een beetje overdreven, ik alleen tegen tachtig miljoen man. Ze stonden al klaar om me vast te pakken. En ik zeg: 'Nee hoeft niet, ik loop wel mee.'

Ze kwam terecht op een woongroep voor jeugdzorg in Oosterhout. Daar ging Babs ervandoor en ze was een paar dagen onvindbaar, licht ze toe: 'Ik kwam terug op die groep. Het enige dat ze zeiden was: 'Je gaat vandaag hier weg. Wij gaan instanties bellen want je moet naar 'gesloten'. Je krijgt geen tijd om je spullen in te pakken en je gaat gewoon nu de deur uit.' Toen ben ik van Oosterhout naar Weurt gelopen. Daar heb ik zo'n twee weken bij een vriendin en haar moeder gewoond.'

Babs werd uiteindelijk daar toch weer gevonden. En zij werd vervolgens 's nachts van haar bed gelicht, zegt ze:

'Toen stonden daar in één keer 's nachts politie auto's en moest ik mee komen naar 'gesloten'. Ik dacht: 'Hadden jullie niet een half dagje kunnen wachten of zo? Dan had ik tenminste mijn spullen fatsoenlijk kunnen pakken.' Maar dit was tactiek. Zodat ik niet kon vluchten.'

Pepperspray

Inzetten van politie is standaard bij uithuisplaatsingen. Hier de andere kant van het verhaal: van iemand die kinderen uit huis plaatst. De politie is daarbij nodig ter bescherming van de jeugdwerkers, de voogden die deze maatregel van de kinderrechter moeten uitvoeren, stelt zij. Jeugdbeschermer Linda, die werkt in een grote stad in Nederland, licht toe dat vanwege de agressie van ouders of het kind zelf, een hardhandige aanpak bij een uithuisplaatsing of oppakken van een kind om naar een gesloten instelling te brengen, meestal niet valt te vermijden.

En dat hulp van politie onontbeerlijk is. Ze geeft een voorbeeld:

'Er was een boom van een jongen. Moeder overleden, familie wilde hem niet meer. Deze jongen lapte echt alle regels aan zijn laars. Hij was niet gevoelig voor enig gezag. Hij kon de boodschap dat hij naar een gesloten instelling moest, niet accepteren. We hebben hem daarom overvallen vanwege gevaar van weglopen. En uiteindelijk hebben wij hem met politie bij zijn buurvrouw moeten weghalen om naar de instelling te brengen. Die jongen gedroeg zich tijdens het gevecht dat was ontstaan als een wild beest. Twee agenten kregen hem niet onder controle. Op een gegeven moment is het dan, vanwege de veiligheid van de jongere en onszelf: vol er op, pepperspray.'

Het met grof geweld oppikken van kinderen die naar een instelling moeten, is al lang een probleem en ontmoet al lang kritiek. Het baarde jeugdrechtsadvocaten uit Rotterdam zo'n twaalf jaar geleden eveneens ernstig zorgen. Ze luidden december 2008 daarover de noodklok in een Open Brief. De overeenkomsten tussen de inhoud van deze oude brandbrief en de

verhalen van de Kinderen van de Staat over de huidige gangbare praktijken, zijn opvallend. De advocaten schreven:

'De wijze waarop uithuisplaatsingen vaak plaatsvinden, vinden wij traumatiserend voor kinderen. Kinderen worden als criminelen van hun bed gelicht, of door de politie van school gehaald. Regelmatig komt het voor dat kinderen voor de ogen van broertjes en zusjes en burens door de politie worden afgevoerd, vervolgens een hele dag in een politiecel doorbrengen en pas 's avonds ergens naar een instelling worden gebracht. Sommige kinderen hebben flinke blauwe plekken op de plaatsen waar zij zijn vastgegrepen.'

Of ze raken gewond. Zoals Nola. Toen zij was weggelopen uit de gesloten instelling het Transferium in Heerhugowaard, draafde de politie óók op. Die bracht haar weer naar het Transferium terug. Nola vertelt hoe dat ging:

'Ik was op de kermis, ik werd ingesloten. Ze draaiden mijn armen heel strak op de rug alsof ik een of andere crimineel was. Ik liep sloom voor hun gevoel dus ze duwden me naar voren en toen ben ik een paar keer gevallen. In die tijd was ik al heel erg agressief. Toen werkte ik dus helemaal niet meer mee want ik werd écht boos. En toen hebben ze me met z'n drieën vastgepakt en één iemand deed handboeien om. Mijn polsen gingen bloeden omdat ze te strak zaten.'

Maria de Jong-de Kruijf, advocaat familie- en jeugdrecht, interviewde voor haar promotie-onderzoek naar JeugdzorgPlus tientallen jongeren in een gesloten instelling en hoorde van hen eveneens steevast hoe hardhandig de politie te werk gaat. De Jong geeft daarvan een voorbeeld: *'Eén meisje werd met zestien man uit een busje gehaald in Harreveld.'*

Maar bij een ander kind was een agent menselijker te werk gegaan toen het werd opgepakt. Maria de Jong vertelt een ontroerende anekdote over wat dit meisje overkwam:

'Ze werd echt in de nacht van het bed getild en naar een instelling gebracht. Helemaal door het lint natuurlijk. De politieagent die dat moest doen, ging op een gegeven moment een liedje voor haar zingen in de bus. Toen kalmeerde dat meisje en kwam ze enigszins rustig aan.'

Het vervoer van de jongeren naar de instelling, óf naar de rechtbank waar wordt beslist over verlenging van een gesloten opname, staat al jaren ter discussie. Het is niet op kinderen gericht en bezorgt hen veel stress. Het vervoer naar de rechtbank gaat nog steeds zoals de Rotterdamse advocaten het in 2008 omschreven:

'De kinderen worden nog vaak in arrestantenbusjes vervoerd. Ze zitten lang in het busje en rijden langs verschillende instellingen door het hele land. Een voorbeeld uit de praktijk: een 15-jarige jongen met een autistische stoornis moest tijdens de lange rit nodig plassen. Er was geen communicatiesysteem tussen het deel van het busje waar hij verbleef en de chauffeur. De chauffeurs hoorden hem niet kloppen door het dikke glas. De jongen heeft in zijn broek geplast en vervolgens de hele verdere dag in zijn natte, vies ruikende broek moeten lopen. Jeugdzorg behoort te zorgen voor adequaat vervoer. Jeugdzorg vergeet vaak dit vervoer te regelen of belt nog steeds de DVO voor het vervoer (Dienst Vervoer en Ondersteuning van justitie, red.).'

De advocaten vinden de manier waarop de jongeren naar de rechtbank worden gebracht te onpersoonlijk en daardoor contraproductief. De advocaten daarover:

'Het komt zelden voor dat een gezinsvoogd het kind zelf ophaalt. Dat vinden wij onbegrijpelijk. Als je de verantwoordelijkheid hebt over een kind, kan juist zo'n rit op een voor een kind heel belangrijke en spannende dag bijdragen aan het versterken van de vertrouwensband.'

Vanessa heeft het, dertien jaar nadat ze uit de gesloten instelling kwam, nog steeds over 'dat parketbusje dat jongeren door het hele land ophaalt'. In 2005 benoemde ze het al, toen ze over gesloten jeugdzorg werd geïnterviewd voor een ander boek, *Onschuldig achter de tralies, het eindstation van de jeugdzorg* van Anna van Es en Bram Hulzebos.

Vanessa toen:

'Dan word je dus opgehaald met dat arrestantenbusje. Heb je die wel eens van binnen gezien? Nou, er kunnen dus drie mensen in vervoerd worden. Er zitten drie hokjes in. Die zijn piep. Zo groot als een wc ongeveer. Daar moet je dus in zitten. Dan haalden ze me 's morgens vroeg op uit Almelo. Maar dan moet je niet denken dat we direct naar Den Bosch gingen. Nee, soms moesten we helemaal over Amsterdam om iemand anders op te halen. Als we dan in de rechtbank kwamen, moest ik in het cellencomplex wachten tot ik naar boven mocht. Dat kon soms uren duren.'

Uit elkaar gerukt

Het uithuisplaatsen van kinderen leidt op nog een andere manier tot veel verdriet en emotionele schade. Heel vaak worden de kinderen eerst weggerukt bij hun ouders, maar dan worden broertjes en zusjes vervolgens uit elkaar gehaald en gaan ze naar verschillende pleeggezinnen of instellingen.

Uit een onderzoek van het Nederlands Jeugdinstituut NJI, het kennisinstituut voor jeugdzorg, blijkt dat naar schatting in de helft van de gevallen broers en zussen niet in hetzelfde pleeggezin of gezinshuis worden geplaatst. *'Dit terwijl zij daar op grond van internationale wet- en regelgeving wel recht op hebben'*, stelt Defence for Children, de organisatie die opkomt voor de rechten van kinderen.

Januari 2019 uitte Defence for Children nog eens haar zorgen over het scheiden van broers en zussen in een brief aan de Vaste Commissie voor Justitie en Veiligheid, in de aanloop naar een debat over personen- en familierecht.

De organisatie schreef: 'Wanneer een kind gedwongen uit huis wordt geplaatst, is dat een ingrijpende gebeurtenis. Het betekent dat het kind van zijn of haar ouders wordt gescheiden, ergens anders gaat wonen en (tijdelijk) minder of zelfs helemaal geen contact heeft met zijn ouders. Voor sommige kinderen betekent de uithuisplaatsing een scheiding van hun broers en zussen omdat zij wel thuis kunnen blijven wonen of omdat de broers en zussen in een ander pleeggezin, gezinshuis of jeugdhulpinstelling worden geplaatst. (...) Het is zorgelijk dat deze kinderen nu niet alleen van hun ouders worden gescheiden, maar ook van elkaar.'

Gebrek aan opvangplekken waar broers en zussen gezamenlijk terecht kunnen, is daarvoor meestal de reden. Maar het is niet goed, aldus Defence for Children die schrijft: *'Doordat broertjes en zusjes gescheiden uit huis worden geplaatst, lopen zij nog meer emotionele schade op en wordt hun familieband aangetast, wat een eventuele terugplaatsing bij hun ouders kan bemoeilijken.'*

De broers en zussen kunnen door het uit elkaar halen maar 'beperkt omgang met elkaar hebben, terwijl zij hier wel recht op hebben', aldus de organisatie voor kinderrechten.

Defence for Children wil daarom dat hier regelgeving voor komt.

Deze huidige praktijk van kinderen uit één gezin uit elkaar halen, is niet in lijn met het VN-Kinderrechtenverdrag en andere internationale richtlijnen, omdat het belang van het kind niet voorop wordt geplaatst.

Eerder genoemde Alex de Bokx van de Dushi-huizen ervaart eveneens dat broers en zussen na een uithuisplaatsing niet naar dezelfde opvangplek gaan. Het is De Bokx een gruwel, en hij

probeert dit altijd te voorkomen. In de periode dat Alex de Bokx een interview geeft voor *Kinderen van de Staat*, doet hij verwoede pogingen om kinderen uit één gezin bij elkaar te houden. Hij licht toe wat er speelt:

'We hadden net de verbouwing van ons huis in Doetinchem achter de rug. Het was klaar. Ons werd gevraagd om kinderen op te nemen, het ging om drie kinderen uit één gezin. Wij hebben gezegd: 'Dat doen we, maar wel alle drie bij elkaar. We gaan kinderen uit één gezin niet uit elkaar halen. Ik heb iets van: die broertjes en zusjes moeten bij elkaar. En dus komen die kinderen tegelijkertijd.'

Het ging om een jongen van dertien, een meisje van zes en een jongen van vier, licht De Bokx toe. 'Ze zouden komen. De jongen zat in de crisisopvang in Middelburg, hij woonde eigenlijk bij zijn vader in Dieren. (Bij Arnhem, red.) Er was nergens anders plek. Deze jongen zit nu al bij ons. De andere twee zouden ook komen. Maar dan zegt plotseling iemand van de jeugdbescherming dat het toch niet goed is dat alle drie de kinderen in Dushi komen wonen. De jongen van vier vinden ze te jong. Een beslissing genomen vanachter een bureau.'

Het maakt De Bokx boos. Hij gaat tegen dit besluit in, maar zonder succes. Acht maanden later, september 2019, zitten de drie kinderen nog steeds niet samen op dezelfde plek. De Bokx toont de felle emailwisseling daarover met de voogd van de jeugdbescherming, de William Schrikker Groep. Zij is niet te vermurwen, tot frustratie van Alex de Bokx. Hij zet uiteen wat de situatie voor deze kinderen nu is:

'De jongen van dertien woont bij ons maar de andere twee niet. Ik heb een gesprek gehad met de William Schrikker Groep maar die bleven bij hun besluit. En tot overmaat van ramp zijn de andere twee óók nog eens uit elkaar gehaald.'

Drie kinderen uit één gezin gaan allemaal naar een andere opvangplek. Terwijl ze alledrie bij Dushi welkom waren. Een gefrustreerde De Bokx daarover:

'Een systeemdingetje. Hele gezinnen uit elkaar halen, tweelingen uit elkaar halen. Het gebeurt allemaal. Iedereen doet zijn best. Maar het is niet goed.'

Hoofdstuk 6

Opgesloten

'Ik zat achter in een politiebusje. Er waren twee hekken. Hele hoge, ik denk dat het ongeveer vier meter was, met prikkeldraad eromheen en overal camera's. Toen ik binnen was, zat daar een bewakingsteam. Ik moest door een poortje lopen om te checken of ik wapens bij me had. Toen werd ik gefouilleerd. Ik moest al mijn kleding uittrekken en moest douchen met luizenshampoo en kleding van hun aantrekken. Daarna hebben ze een foto van me gemaakt.'

Dit is het verhaal van Judith, over wat er gebeurde toen zij arriveerde in de gesloten instelling De Lindenhorst in Zeist. Het is illustratief voor de ervaringen van alle Kinderen van de Staat. Ze worden met geweld opgepakt en vervoerd in politiebusjes als ze naar een gesloten instelling voor jeugdzorg moeten. Dat is al intimiderend. En ze weten dan nog niet wat hen in die instelling verder nog te wachten staat.

Bijna drieduizend kinderen belanden jaarlijks in de JeugdzorgPlus, waar ze voor gedragsverandering en heropvoeding worden opgesloten. Het is een typisch Nederlandse oplossing voor kinderen waar jeugdzorg feitelijk geen raad meer mee weet.

René Clarijs was decennialang werkzaam in de jeugdzorg en als directeur van jeugddorp De Glind is hij fel tegenstander van deze JeugdzorgPlus. Hij schreef het boek *Tirannie in de jeugdzorg* waarop hij in 2013 als bestuurskundige promoveerde, en schreef daarna nog meer artikelen waarin hij de jeugdzorg in ons land vergelijkt met die in het buitenland. Clarijs concludeert dat Nederland voorop loopt met het opsluiten van kinderen. Hij zette de aantallen voor 2012 op een rij; ruim vier jaar nadat Nederland de JeugdzorgPlus invoerde. In Denemarken zaten toen per 5 miljoen inwoners slechts 5 kinderen in een gesloten inrichting, in België waren dat er 15 en in Duitsland 80.

In ons land waren er dat destijds maar liefst 420 en sindsdien zijn de aantallen verder toegenomen. René Clarijs daarover: *'Deze score is niet een beetje slechter, maar heel veel slechter. Nederland staat bovenaan in Europa als het gaat om het aantal opgesloten jongeren.'*

De decentralisatie had het tij moeten keren. Gemeentes zouden hulp 'dichtbij' gaan geven, waardoor problemen van kinderen eerder aangepakt worden zodat de boel niet escaleert. Het tegendeel gebeurde, ontdekte Clarijs. Na de decentralisatie van de jeugdzorg in 2015, waarbij nog eens fors moest worden bezuinigd, steeg het aantal jongeren in de gesloten jeugdhulp in twee jaar tijd juist met 12 procent. Het aantal uithuisgeplaatste jeugdigen nam met 15 procent toe.

De verklaring daarvoor van René Clarijs is dat we wel steeds stelselwijzigingen doorvoeren, maar de jeugdzorg zelf niet veranderen. We bieden hulp aan de 'achterkant', aldus Clarijs. Dure hulp in instellingen waarin een kind terecht komt als de situatie eenmaal uit de hand is gelopen.

Hij probeert al vele jaren lang iedereen in de jeugdzorg én in de politiek ervan te overtuigen dat we juist aan 'voorkant' aan de gang moeten gaan, op de plekken waar kinderen hun vrije tijd besteden. Clarijs noemt dat het 'derde milieu'. Milieu één is thuis, en twee is school. Kinderen zijn vijfduizend uur per jaar in het derde milieu, hun vrije tijd, bezig. Op school zijn ze maar 940 uur. Alleen al daarom moet er veel meer met dat derde milieu worden gedaan, vindt bestuurskundige Clarijs. Dáár moet je jeugdhulp inzetten. Maar dat gebeurt nu niet, licht hij toe. Het systeem zit muurvast, stelt Clarijs:

'Je snapt wel dat al die instellingen helemaal niet geneigd zijn om samenwerking te zoeken met partners in dat voorveld. Dus als je bijvoorbeeld zou zeggen: 'Ben jij bereid om een jonge orthopedagoge uit te lenen zodat zij een paar keer per week naar de voetbalclub kan, naar de voetbaltraining waar kinderen rondlopen die soms wel 's problemen hebben? Die pas in het systeem komen als het veel te laat is?', dan zegt zo'n instelling: 'Wie betaalt dat dan?'

Wat kan mij dat nou schelen wie ze betaalt, waar ze op de loonlijst staan. Kijk nou eens anders naar je werk. Zou dat kunnen? Maar zo ver komt het gewoonweg niet.'

Tot teleurstelling van Clarijs, die de volgende vergelijking maakt over onze huidige jeugdzorg:

'Het betekent, als je een beetje overdrijft, dat wij bij een verkoudheid van kinderen niks doen. We wachten net zo lang totdat het een hele zware longontsteking is, en dan nemen we ze op in het ziekenhuis. Dat is wat er gebeurt. Zo is het systeem ingericht. Gemeentes zitten zó met hun handen in het haar, met het geld dat ze kwijt zijn aan jeugdzorg, dat ze helemaal geen geld hebben om iets aan die voorkant te doen.'

En dus ontspoorde een flink aantal kinderen helemaal, zó erg dat ze uiteindelijk in die instellingen voor JeugdzorgPlus terecht kwamen, stelt Clarijs:

'Omdat er aan de voorkant geen vangnet is, knalt er een aantal kinderen uit en komt aan de achterkant. Ze doen helemaal niks, totdat het inderdaad rotjongens zijn geworden, en ze bij wijze van spreken oude vrouwtjes in elkaar timmeren. En dan komen ze in de gesloten jeugdzorg terecht. Dan denk ik: 'Zijn we nou helemaal gek geworden?' Waarom staan wij op één in Europa als het gaat om opgesloten kinderen? Dat is toch idioot? Zo'n rijk land! Allemaal hoogopgeleide mensen, en we kunnen niet eens met kinderen omgaan.'

Sinds 2017 zijn de cijfers weer iets gunstiger en in 2019 is het aantal plaatsingen in de JeugdzorgPlus weer gedaald tot het niveau van 2015. Maar is Nederland nog steeds kampioen in het opsluiten van kinderen.

Opgesloten gaat over hoe deze JeugdzorgPlus, de gesloten jeugdzorg, er uit ziet. Maar vooral over hoe de jongeren hun opsluiting ervaren.

Gevangenis

Als een gevangenis, zo blijkt. Voor Judith geldt dat in ieder geval. Zij beschrijft hierboven dat ze dit gevoel in 2012 meteen al had bij aankomst bij De Lindenhurst in Zeist. De hekken, het naakt fouilleren, de 'gevangenis-kleding'; ze heeft het allemaal nog haarscherp op het netvlies. Haar verhaal, over waarom ze terecht kwam in deze gesloten instelling is als volgt. Een *run away*, zo noemt ze zichzelf. Judith spijbelde van school. En had last van *mood swings*. Ze blowde en dronk. Maar ze was geen géén crimineel, benadrukt ze. Dat maakt het voor haar des te onbegrijpelijker dat ze, voor haar gevoel, in Zeist in een gevangenis heeft gezeten.

Wanneer we daar zes jaar later terug zijn, om haar dossier op te halen, heeft ze nog steeds diezelfde sensatie. Judith wijst op de hekken en de poort die in een sluisbeweging steeds opent en dichtgaat: *'Er is niks veranderd'*, concludeert ze meteen. *'Ik reed hier naar binnen met een politiebusje. Daar werd ik eruit getrokken. En toen moest ik via de achtergang naar binnen.'*

Na overhandigen van het dossier, waar Judith vele maanden op moest wachten, gaat directeur Christa Schroeder nog even mee naar buiten. Judith rookt een sigaretje. De directeur begrijpt dat ze De Lindenhurst als een onneembare vesting ziet. Terwijl we voor de ingang staan, gaat de poort steeds maar een stukje open en sluit die weer meteen. *'In verband met de loverboys.'*

Uit veiligheid. Die komen de meisjes hier opzoeken', licht Schrodeur toe. Het is nodig om de meiden tegen prostitutie en mensenhandelaren te beschermen, bedoelt ze te zeggen: 'Er komen dreigingen. Het zijn echt kwetsbare meisjes.'

Daarna loopt Judith nog over het terrein. Ze kijkt aandachtig rond, wijst op twee gebouwen en zegt:

'Daar is rood en daar is blauw. Bij rood had ik geen gordijnen op mijn kamer omdat je daarmee zelfmoord kan plegen. Ik moest me bukkend omkleden omdat ze me anders konden zien.'

Het verhaal van Judith is identiek aan de verhalen van alle Kinderen van de Staat die in een gesloten instelling voor jeugdzorg zaten. Ze hebben geen delict gepleegd, maar moesten toch naar de gevangenis. Zó voelen ze het.

Babs, die in 2016 in de gesloten instelling Ottho Gerhard Heldring OGH in Zetten belandde, herinnert zich de aankomst nog exact, en zegt:

'Je komt daar binnen, je ziet eigenlijk overal hekken staan en je rijdt naar het grote gebouw toe. Je hebt meteen óf politie óf beveiliging op je nek. Dan word je meegenomen naar binnen en krijg je een gesprek. Daarna moet je naar je groep lopen waar je komt te zitten en meestal loopt er een beveiliging mee. Daar mag je een urinecontrole doen. Met open deuren. Ze zitten gewoon te kijken terwijl jij zit te pissen. Zij doen daar allemaal heel luchtig over. Maar ik denk: 'What the fuck zit jij te kijken als ik zit te pissen'. Dat mag je daar effe gaan doen en dan mag jij je effe gaan uitkleden helemaal. Om te kijken of je geen wapens en zo meehebt.'

Nog een verhaal. Vanessa leidde als puber een woest leven. Ze werd, nadat ze eerst voor jeugdzorg op de vlucht was geslagen, uiteindelijk door haar eigen moeder en haar voogd naar de gesloten instelling gebracht. Het is vele jaren geleden, maar Vanessa herinnert het zich eveneens nog precies, omdat het zo'n heftige ervaring was. Ze steekt van wal:

'Ik was weggelopen naar Stadskanaal. Ik had een blindedarmontsteking en heb er een week mee rondgelopen. Daar heb ik eerst een ziekenhuis bezocht en hebben ze mij antibioticum gegeven omdat ze dachten dat ik een blaasontsteking had. Maar ik kon het echt niet meer houden van de pijn en had ontzettende koorts. Toen heb ik mijn moeder gebeld en die is me komen halen. Ze heeft me met spoed naar het ziekenhuis in Nijmegen gebracht. Het was kantje boord. Mijn blinde darm bleek geknapt.'

Vanessa moest, nadat ze was geholpen, vervolgens vanuit het ziekenhuis linea recta naar de gesloten inrichting Het Poortje in Groningen, aan de andere kant van het land. Dat was dubbele pech, zegt ze:

'Want ja, toen had jeugdzorg me. Ze hadden me weer te pakken. Mijn moeder mocht niks zeggen, maar zij wist dat ik naar 'gesloten' ging. Ik vroeg aan mijn voogd: 'Kan ik straks dan nog even naar de winkel?' 'Ja, ja, dat kan', zei die nog in de auto. Maar hij had gelogen. Toen ik voor die poort stond dacht ik: 'Ik kan zo meteen helemaal geen boodschappen meer doen.' En dan word je behandeld als een gevangene als je daar binnen bent.'

Bijna alle jongeren vertellen dat ze, wanneer ze voor de eerste keer in de gesloten instelling arriveren, of terugkomen van verlof, naakt moeten bukken, ter controle of er drugs in hun anus of vagina zit verstopt. Visiteren wordt dat genoemd. Dat geldt eveneens voor Vanessa die in diverse gesloten instellingen, in Groningen en in Zetten zat, en op het laatst in Harreveld:

'We moesten ons helemaal uitkleden. Na ieder bezoek ongeacht van wie, zelfs na bezoek van je advocaat, gaan ze je visiteren. Je moet drie keer bukken. Kom op hè? Ik was een kind. Dat is toch belachelijk. Tong omhoog. Haren werden helemaal nagekeken. Rondraaien, drie keer bukken, armen wijd. Ze gingen voelen. Overal kijken.'

Maar al deze verreгаande maatregelen, restricties, controles en sancties hebben weinig effect, blijkt uit de verhalen daarover. Heel veel jongeren raken, of blijven juist binnen een gesloten instelling aan de drugs. Ze ontwikkelen er niet zelden ander, verkeerd gedrag. JeugdzorgPlus is dan officieel wel geen gevangenis, maar er zitten toch nog steeds kinderen met grote problemen die daarnaast óók crimineel of verslaafd zijn. En die hebben een negatieve invloed op de rest van de kinderen. ‘Ze besmetten elkaar met slecht gedrag’, heet het in jargon. Babs spreekt uit ervaring en licht plastisch toe hoe het in de JeugdzorgPlus zit met verslavende middelen:

‘Dat ga ik je nu vertellen en het is echt waar. Gesloten is de plek waar je de meeste drugs ter wereld kan krijgen. Dat is echt niet normaal. Ook cocaïne. Dit zijn de manieren om dat soort dingen binnen te krijgen. Het is heel simpel. Als een jongen een zakje weet heeft, rolt hij dat op en plakt hij het onder zijn ballen. Want daar mogen ze niet komen. Meiden verstoppen het onder hun borsten. Er zijn mensen die shit in een condoom doen en dat in hun reet stouwen.’

Binnensmokkelen en gebruik van drugs wordt afgestraft. Jason vond de controle op drugs echter niet het ergste wat hem in de JeugdzorgPlus overkwam. Hij zat op gesloten afdelingen in de psychiatrie en in drie verschillende instellingen voor gesloten jeugdzorg; in De Koppeling in Amsterdam en op de 'Zeer Intensieve en Kortdurende Observatie en Stabilisatie' ZIKOS, in Harreveld. Als laatste zat hij op De Smaragd, de innovatieve, minder strikte gesloten jeugdzorg van De Hoenderloo Groep. 'Harreveld', van de organisatie Horizon, en met name de straffen die haar daar kreeg, vond Jason het meest verschrikkelijk. Hij licht het toe: *‘Het is daar echt een gekkenhuis. Jongeren kleineren. Voor de minste acties beland je in de isoleercel. Ik ben er meerdere keren in de nekklem gehouden, gewoon om de kleinste dingen word je tegen de grond aangegooid. Het is heel repressief, agressief. Ze sloten je op op je kamer, maar echt uren, uren, uren, zonder dat je wist hoe lang je er moest zitten. Je kon zó 20-22 uur per dag op je kamer opgesloten zitten, met de deur op slot. En dat dan drie, vier maanden lang.’*

Cavia in de fik

Met deze afschrikwekkende verhalen over de gesloten jeugdzorg in mijn hoofd, ga ik kijken in de JeugdzorgPlus-instelling het Transferium in Heerhugowaard. Die dan nog bestaat. Na het verliezen van een Europese aanbesteding mag het Transferium, van de organisatie Parlan, geen gesloten jeugdzorg meer leveren. Waarover later meer.

Directeur Vrank Post van het Transferium ontvangt me uiterst ontspannen. Hij steekt meteen van wal met een toelichting op de jongeren die in zijn instelling zitten:

‘Hier komen kinderen binnen die zijn zó ziek; die steken hun cavia in de fik. Ze zijn erfelijk belast. In hun milieu is wat aan de hand. Een van de ouders is dood, ouders zijn gescheiden, soms is de situatie zó naar, dat het een wonder is dat ze vijftien zijn geworden.’

Post trekt zich de kritiek op de gesloten jeugdzorg aan, hij zou willen dat die helemaal niet nodig was, maar hij verdedigt het bestaan van de JeugdzorgPlus desalniettemin. Er is zelfs meer behoefte aan dan ooit, stelt Post:

‘Mensen moeten blij zijn dat er JeugdzorgPlus is. Wij vangen de meest ingewikkelde kinderen op die niemand wil hebben. Ze worden uit hoerengasten getrokken, uit drugsholen. Wij zeggen geen 'nee' tegen een kind in huis. Ik vind dat er meer recht gedaan moet worden aan het vreselijk ingewikkelde werk dat wij doen. Wij maken de meest afschuwelijke situaties met de kinderen mee.’

Het Transferium is tien jaar geleden speciaal voor de toen nieuwe JeugdzorgPlus gebouwd. *Vandaag is het begin van de rest van je leven*, prijkt in grote letters op de gevels aan het binnenplein. Op de gracht en de hoge muren na, oogt het rode bakstenen gebouw van deze gesloten instelling redelijk open. Prettiger dan veel andere JeugdzorgPlus-instellingen die vaak in voormalige jeugdgevangenissen zitten, en een grimmige uitstraling hebben met hekken, beveiligingspoortjes en tralies. Van dat alles is geen sprake in het speciaal voor de JeugdzorgPlus gebouwde Transferium in Heerhugowaard.

Directeur Post heeft zelf óók een open houding: hij staat pers te woord zonder een communicatiemedewerker erbij, hij stelt vooraf geen voorwaarden aan het gesprek en vraagt niet of hij de tekst mag lezen voor publicatie. Opmerkelijk in deze branche.

Op zijn kamer staat een kooi met een bruin konijntje met hangoren. Het is van een meisje dat stemmen in haar hoofd heeft die zeggen dat ze het konijn moet doodmaken, licht Post toe. Hij waakt over het beestje:

'Ik heb gezegd: 'Het is jouw konijn, jouw verantwoording. Als jij stemmen krijgt van 'Het moet gebeuren met het konijn', dan mag je het bij mij neerzetten'.

In de kamer van Vrank Post zitten we aan een ronde tafel op stoelen van doorschijnend paarsgekleurd perspex. Aan de muur hangt een schilderij van een zigeunerjongetje met tranen. Op de wanden van de gang prijken nog meer verdrietige zigeuners. Post daarover:

'Kunst moet beroeren. Ik krijg veel opmerkingen over die huilende kinderen. Maar ze vertellen een verhaal. De jongeren hier hebben allemaal hechtingsstoornissen. Een kind dat zegt: 'Ik vermoord mijn moeder of neuk mijn hond', is boos. Maar feitelijk is het verdriet.'

Post werkte eerder zelf in een justitiële instelling voor jongeren. Hij schreef vijf boeken die gaan over jeugdgevangenissen, kindsoldaten en criminaliteit. Ze haken aan bij de problematiek van de jongeren in het Transferium. En die is ronduit heftig, licht Post toe. Hij geeft daarvan een voorbeeld:

'We hadden een jongen die zat hier al twee jaar. Het kwam niet goed. Hij had het IQ van een parkiet. Hij gaat met verlof. Hij steelt een scooter en pleegt een gewapende overval.'

Jeugdbescherming wilde de jongen vervolgens naar een zwaardere instelling elders overbrengen. Het Transferium verijdelde dat omdat het een drama voor hem en zijn familie zou betekenen, licht Post toe:

'De gezinsvoogdij vond dat hij naar een andere instelling moest, naar het oosten van het land. Daar zijn wij echt vóór gaan liggen. Die moeder woont in Noord Holland. We wilden hem bij haar in de buurt houden.'

Post geeft nóg een voorbeeld van welke kinderen in het Transferium verblijven:

'Er zit hier een jongen van dertien. Die kost een half miljoen per jaar. Met een chihuahua-hondje. Dat is zijn zachte ding. Die zit hier alléén op een kamer. De gemeente betaalt. Hij gaat nu weer naar school en dat gaat acht van de tien keer goed.'

Maar deze jongen zal, wanneer hij 18 is geworden en de – gesloten - jeugdzorg voor hem stopt omdat hij dan volwassen is, het na vertrek uit het Transferium niet zo best gaan maken, vreest Post:

'Hij moet andere hulp zoeken. Zijn leervermogen is niet groot, zijn geweten niet. De kans is groot dat hij een overval pleegt en tbs krijgt.'

Een wrange constatering. Maar bittere werkelijkheid, stelt Vrank Post. Hij vindt dat er ten aanzien van gesloten jeugdzorg 'irreële verwachtingen' zijn:

'Je krijgt kinderen bij wie het vijftien jaar is scheefgegroeid. Wij moeten dat in acht maanden oplossen. Dat kan niet. Dan is het niet klaar. Je moet verder behandelen.'

Advocaat Maria de Jong-de Kruijf stelt dat de JeugdzorgPlus het ‘putje’ is en legt uit wat officieel het doel is van gesloten jeugdhulp. Ze citeert daartoe uit de Jeugdwet van 2015: *‘Ernstige gedragsproblematiek behandelen en een dusdanige gedragsverandering teweeg brengen dat een kind weer kan meedoen in de maatschappij.’*

Ze plaatst daar echter een belangrijke kanttekening bij. Om dat doel te bereiken, worden kinderen óók rechten ontnomen, stelt De Jong. Namelijk: *‘Het recht van een kind om samen te leven met een gezin en het recht op persoonlijke vrijheid.’*

En dán gaat het wringen, zegt deze kritische advocaat. Want wélke maatregelen in zo’n instelling geoorloofd zijn, en waar die behandeling uit moet bestaan, staat niet gedetailleerd omschreven in de wet.

En omdat er zo weinig wettelijk vastligt over de JeugdzorgPlus, komen kinderen óók te gemakkelijk in deze gesloten instellingen terecht. Vaak snappen ze zelf niet eens waarom ze worden opgesloten. De Jong zegt op een studiedag ter ere van haar promotie op haar universiteit in Leiden, dat ze schrok toen ze kinderen in gesloten instellingen voor haar proefschrift ging interviewen:

‘Toen ik aan mijn onderzoek begon, was ik wat naïef over wat voor soort kinderen in de JeugdzorgPlus zitten. Ik was jurist en werkte niet in de instellingen. En elke keer als ik er kwam, dan trof het me: in wat voor leven deze kinderen eigenlijk verzeild zijn geraakt en hoe weinig zelfinzicht er soms is. Hoe moeilijk het is om écht te laten landen waarom ze er zitten. Ik vroeg een keer aan een kind waarom het er zat, en dat antwoordde: ‘Omdat ik twintig kilo moet afvallen’.’

‘Met een sporttas naar een instelling’

Levi van Dam, orthopedagoog en wetenschapper, vindt dat kinderen eigenlijk helemaal niet in een instelling voor jeugdzorg thuishoren, zéker niet in een gesloten instelling. Hij doet onderzoek naar alternatieve, innovatieve vormen van jeugdzorg. In dat verband promoveerde de bevolgen Van Dam aan de Universiteit van Amsterdam op de methode Jouw Ingebrachte Mentor ofwel JIM. Een kind wijst daarbij een vertrouwenspersoon aan die hem gedurende de tijd dat jeugdzorg zich met hem of haar bemoeit, gaat ondersteunen.

De JIM-methode is in eerste instantie vooral bedoeld om een uithuisplaatsing te voorkómen, licht Van Dam toe. Door een kind een mentor te laten kiezen uit zijn eigen netwerk, die meedenkt over welke hulp voor een jongere passend zou zijn, en die het kind bijstaat en steunt. Dergelijke vernieuwing van de jeugdzorg is hoognodig. Om te voorkómen dat kinderen in instellingen, of zelfs in de JeugdzorgPlus terecht komen. Van Dam heeft een groot ‘ongemak over de vele residentiële plaatsingen’ (residentiële jeugdzorg ofwel in instellingen en in pleeggezinnen, red.) van kinderen in ons land, zegt hij en licht dat graag toe:

‘Omdat we de meest kwetsbare kinderen in een hele onnatuurlijke setting zetten. En dat je letterlijk tegen een 14-jarig kind met een sporttas zegt: ‘Over zes maanden mag je weer naar huis komen’.’

Het heeft eigenlijk nooit het beoogde effect, stelt Van Dam die net als Vrank Post meent dat er een veel langere behandeling voor deze jongeren met ingewikkelde (psychiatrische) problemen moet zijn:

‘Omdat er een of ander raar idee is dat je, op het moment dat je iemand uit zijn habitat, zijn eigen omgeving haalt voor zes maanden, je die gaat repareren. Alsof zijn been is gebroken. En dat je dat kind dan weer terugplaatst en denkt dat het dan goed gaat. Ik geloof het niet. Het is inhumaan en ik heb wetenschappelijk gezien dat het niet werkt. Dáár zit mijn ongemak.’

Maar een substantieel deel van het totale budget voor jeugdzorg gaat nu wél naar deze instellingen en het meest naar de specialistische, peperdure gesloten jeugdzorg. Dat moet echt anders, meent Levi van Dam:

‘Als we dáár winst kunnen maken, efficiëntie, dan helpen we én jongeren beter én maak je geld vrij om nog veel meer jongeren te helpen.’

En zo ontstond JIM, aldus Van Dam:

‘Ik dacht: ‘Kunnen we niet iets beters bedenken? Heel simpel.’

De JIM kan de smeerolie zijn in het proces dat tot doel heeft een kind weer op de rit te krijgen. Van Dam en zijn collega’s proberen instellingen voor jeugdzorg en gemeentes van het nut van deze methode te overtuigen.

Ze krijgen daarbij hulp van JIMs, onder andere van de eerder genoemde ‘oma Marianne’. Juist door haar een officiële functie als JIM te geven, kwam kleinzoon Tibo weer op de rit, licht Marianne toe. Ze zet uiteen hoe zij als JIM werkt:

‘Je gaat met elkaar aan tafel. Vader, moeder, kind, de JIM en de hulpverlener. Bij mij was dat iemand van Youké (organisatie voor jeugdhulp, red.). Dan ga je een plan maken. Ik wil als JIM overal bij zijn. Als er iets niet goed gaat met het kind, dan bel je mij. Het kind heeft jou gekozen. Hij vindt het best dat je komt, met hem praat.’

Het pakte goed uit voor haar kleinzoon, aldus Marianne:

‘Ik had al goede band met hem, er veranderde eigenlijk niks.’

Een JIM is goed, maar feitelijk is het weer niets bijzonders, vindt Marianne. Een JIM is een nieuwe vorm van een traditie die helaas teloor is gegaan, licht ze toe:

‘Vroeger, in de jaren ‘30 en ‘40, toen iedereen nog bij elkaar woonde, was het toch ook al zo? Was er een probleem, dan was er toch altijd wel een oom of een tante of een oma die zo’n kind wat hielp? Het is eigenlijk iets ouds hé, zo’n JIM. Dat zeg ik zelf ook elke keer. Weet je, het was er vroeger gewoon.’

Wanneer zij, als nabije oma, eerder de JIM voor Tibo had kunnen zijn, was de opsluiting in De Lindenhorst in Zeist hem bijna zeker bespaard gebleven, stelt Marianne resoluut:

‘Was die uithuisplaatsing, de gesloten plaatsing nou goed?’, vraagt zij zich tijdens het gesprek hardop af. ‘Ik vind van niet. De voogd vond het achteraf ook niet. Daarom ben ik zo enthousiast over JIM. Het kind vertrouwt niemand meer, vader, moeder, hulpverleners. Een zelfgekozen JIM wél. En het voordeel is; een hulpverlener verdwijnt, die krijgt een andere baan. Maar een JIM is en blijft. Die heeft een band met een kind. Die gaat niet weg. Een JIM blijft er altijd.’

Van Dam licht graag toe waarom Marianne als JIM succes boekte met haar kleinzoon:

‘Zij zei zelf daarover: ‘Met dat JIM-verhaal werd ik ineens gezien, gewaardeerd. En had ik een hulpverlener die mij óók hielp om sommige barrières door te breken. Om serieus genomen te worden bij school. Om tegen de jeugdbescherming te zeggen: ‘Nee, dit moet je niet doen, dit is mijn kleinkind. Ik weet hoe het werkt, maar zó niet’. Als ze het vertelt, krijg ik altijd weer kippenvel.’

Levi van Dam en zijn collega’s hebben de wind mee: minister Hugo de Jonge van VWS noemt JIM nu in zijn actieprogramma’s als een voorbeeld voor innovatieve jeugdzorg, laat een trotse Van Dam weten. En een eerste wetenschappelijke evaluatie van oktober 2019 brengt nog meer goeds. Daaruit blijkt dat de JIM-methode inderdaad succesvol kan zijn: bij 70 procent van de jongeren die tot nu de hulp van een JIM hadden, is daadwerkelijk een uithuisplaatsing voorkomen.

‘Met de rug tegen de muur’

Maar ondanks initiatieven, zoals een JIM, die kinderen buiten instellingen voor jeugdzorg moet houden, schiet het ondertussen toch niet zo op. Er worden thans meer kinderen dan ooit in een gesloten instelling geplaatst.

Zoals de 14-jarige Nola, die op dat moment nog in het Transferium zit. Nola en haar moeder vertellen in een grand café hun verhaal. Moeder Jacqueline, een warme vrouw met hese stem, schaamt zich niet voor het feit dat haar dochter in het Transferium zit. Ze zegt dat JeugdzorgPlus élk kind, van élk familie, ook de beste familie, kan overkomen:

‘De buitenwereld heeft altijd het idee dat als je kind in een gesloten instelling komt, je een bepaald slag mensen bent. Maar dat is niet zo’, wil ze benadrukken. ‘Het zijn niet alleen allochtonen, asociale of laag opgeleiden. Ik ben altijd heel open geweest, we wonen in een klein dorp. Ik heb altijd gezegd: ‘Dat en dat is er aan de hand’.’

En wanneer ze dat doet, dan blijkt Jacqueline niet de enige moeder te zijn die kinderen heeft met complexe gedragsproblemen, zo ervaart Jacqueline: *‘Weet je dat je dan opeens best wel veel verhalen krijgt van: ‘O, maar wij maken dat óók mee’.’*

Jacqueline herkent het eveneens dat ouders dikwijls instemmen met het opsluiten van hun kind, puur uit wanhoop. Omdat ze niet meer weten wat er anders nog kan. Dat was het geval toen Nola naar de gesloten instelling moest. Terwijl ze haar dochter teder aankijkt, zegt ze: *‘Niemand hoort daar eigenlijk. Maar wij stonden met onze rug tegen de muur. Waar moesten we met jou heen? Waarom hebben we dit gedaan? Uit eigen veiligheid, en eigenlijk uit ‘houden van’. Uit liefde.’*

De praktijk is echter weerbarstig. De meeste jongeren die in de gesloten jeugdzorg zitten, ervaren hun opsluiting helemaal niet als liefde en worden alleen maar bozer, agressiever of neerslachtig.

Directeur Vrank Post geeft aan dat vooral meisjes in zijn gesloten instelling het Transferium dikwijls na korte tijd al in een depressie belanden. Post legt uit hoe dat volgens hem komt: *‘De meiden hebben vreselijke dingen meegemaakt. Ze worden van bed in een hoerenkeet getild, komen hier en vallen ineens in een brok rust, reinheid en regelmaat. Tuurlijk worden ze depressief. In de periode hiervoor gingen ze van prikkel naar prikkel. Ze waren opgejaagd. Hier komen ze in een leegte.’*

Het zijn de hulpverleners in de gesloten instellingen die zo’n ontspoorde jongere weer moeten laten opkrabbelen. Dat is een hels karwei, aldus Post. Die uitlegt dat het personeel op de werkvloer zich uit de naad werkt in een poging de boel weer op de rails te krijgen.

‘Dat lukt bij een aantal kinderen. Bij veel niet. Dat komt omdat ze zwakbegaafd zijn, of verslaafd, of het komt door de ouders. Ze hebben een rotleven.’

Het liefst schaft natuurlijk óók Vrank Post de gesloten jeugdzorg af. Maar we kunnen simpelweg niet zonder de JeugdzorgPlus, zegt hij daarover:

‘Het zal altijd nodig zijn om kinderen tijdelijk opgesloten te houden. Omdat ze weglopen. Omdat ze vanwege agressie nergens anders te houden zijn. Hier leren ze dat agressie niet altijd de beste oplossing is, en dat weglopen niet de oplossing is. Hier zitten kinderen die met kokend water gooien, een stuk glas uit het raam gooien, die hun kamer stukslaan. Die een groot wantrouwen hebben tegen volwassenen.’

Prikkeldraad

'Daar is een meisje heel erg boos geweest. Het is de ruit van de slaapkamer.'

Dik veiligheidsglas is aan diggelen gegaan en ligt in duizend stukjes buiten. Directeur Jean Paul de Rijk ontdekt het tijdens de rondleiding op het uitgestrekte terrein van de gesloten instelling OGH in Zetten. Hij regelt meteen dat er een nieuwe ruit komt.

We lopen door. Borders met grint in de binnentuin zijn vervangen door kunstgras. De Rijk licht toe waarom: *'De jongeren slikten de steentjes in.'*

Jean Paul de Rijk is een vriendelijke directeur van een instelling voor JeugdzorgPlus die me drie maanden eerder al eens te woord stond. Dat gesprek zou enkel informatief zijn; ik mocht hem toen niet citeren. Er viel niet over te discussiëren. Maar nu mag ik terugkomen voor een rondleiding en wél zijn uitspraken gebruiken.

Ik zie hoe jongeren terugkomen van de school die is gevestigd aan de overkant van de weg. Ze schreeuwen naar elkaar. Een begeleider loopt met ze mee en roept 'schiet op'.

Dit zijn de jongeren die al iets meer vrijheid hebben en niet meer naar de inpandige school hoeven. In de gang discussiëren een meisje en een dame in een witte jurk over het feit of het meisje 'vrij over het terrein mag lopen'.

Directeur De Rijk neemt de tijd. We passeren de leefgroepen. Buiten is alles *hufterproof*. Een tafeltennis is van beton, net als de bankjes die vastzitten aan de grond. Zelfs het spel om te dammen en te schaken is van beton gemaakt.

We bezichtigen de grote sportzaal van olympische omvang. Dan gaan we voorbij het kerkje op een heuvel waar Ottho Gerhard Heldring begraven ligt, de predikant die hier in 1847 een jeugdinternaat stichtte. Zo komen we voorbij het leegstaande statige pand het *Groote Huys*. Ergens anders staan paarden en huifkarren waar de jongeren ritjes mee mogen maken.

Jean Paul de Rijk benadrukt dat er verschil is tussen het strikt gesloten deel en de rest van zijn gesloten instelling. Het strikt gesloten deel heeft prikkeldraad, de deuren zijn loodzwaar en overal hangen stickers met de tekst *deuren sluiten*.

De directeur wijst in de verte naar het meer open deel waar jongeren óók meer vrijheden hebben. Maar dat heeft meteen weer een nadeel, zegt De Rijk:

'Ze kunnen aan de achterkant zó over het hek springen. Het maïsveld in. Dat gebeurt. Twee jaar geleden ontsnapten hier drie jongens. We hebben de politie gebeld en die is vanuit Amsterdam met een helikopter gekomen. Met infrarood licht hebben ze de jongens gevonden.'

Soms gaat het echter dramatisch mis, zoals in mei 2017. Toen verdronk een 17-jarige jongen in de dichtbij gelegen Nederrijn, nadat hij uit de Zettense gesloten instelling was gevlucht.

We lopen verder door een corridor, een pad dat gebouwen verbindt maar is afgesloten door een glazen wand. Het doet denken aan Burgers' Zoo in Arnhem, de dierentuin waar je het wild vanuit een glazen gang kunt aanschouwen. De jongeren mogen hier alleen onder begeleiding lopen. Het móet wel, want anders gaan ze gekke dingen doen of er vandoor, licht De Rijk toe. Hij wijst op een spleet tussen de onderkant van het glas en de grond en zegt: *'Hier was nog discussie over omdat er een baksteen onderdoor geschoven kan worden waarmee ze het glas kunnen inslaan. En aan de andere kant konden ze spullen aan elkaar doorgeven. Er zit nu gaas. Ze klommen over het hek van de binnenplaats. Daar zit nu weer prikkeldraad.'*

Kort na de rondleiding komt door een rechtszaak in de publiciteit dat OGH in Zetten veel last heeft van *loverboys* die meisjes voor gedwongen prostitutie ronselen in gesloten instellingen. De meiden moeten tegen deze *loverboys*, het zijn pooiers, worden beschermd. Veelal betreft het zwakbegaafde meisjes. Tijdens het interview en de rondleiding in Zetten wordt echter met geen woord over *loverboys* gerept.

Scheurjurk

'Als ik naar de ene kant keek, zag ik acht meter tralies met prikkeldraad eroverheen. Als ik naar de andere kant keek, zag ik zo'n stalen deur met een klein kijkgaatje. Een cel. Weet je wat het is? OGH is heel veel geweest. Het begon met vrouwenopvang voor zwangere tieners. Voordat het gesloten werd, was het jeugddetentie. Dus die gebouwen hebben ze nooit veranderd.'

Babs verbleef gedwongen in OGH in Zetten. Twee jaar geleden zat ze hier nog opgesloten. Ze beschrijft dat OGH eerder óók een Justitiële Jeugd Inrichting was, een JJI, die werd omgevormd tot JeugdzorgPlus. En dat dit nog steeds voelbaar is: de jongeren hebben in Zetten te maken met een 'gevangenisregime'.

Babs vertelt over haar ervaringen:

'Ik werd de eerste dag al op de grond gelegd en in een isolatiecel gegooid. En gefouilleerd en gevisiteerd. Ze hebben mijn tas doorzocht en vonden geld, cocaïne, wiet, een wapen en zeven telefoons. Daarna sta ik nog doodleuk in die scheurjurk. Zeggen ze: 'We moeten je even visiteren.' Ik zeg 'Sorry, wát gaan jullie doen?' Dan gaan ze dus eigenlijk je hele lichaam zo ongeveer af, behalve de plekken waar het officieel verboden is. Gaan ze gewoon even helemaal leuk voelen. Maar als jij gefouilleerd wordt, heb je je eigen kleren nog aan. Als je gevisiteerd wordt, sta je in je nakie in een scheurjurk.'

Het woord is weer gevallen: de scheurjurk. Iedereen heeft het erover. Bij een gesloten instelling voor jeugdzorg hoort blijkbaar een scheurjurk, die kinderen vanwege hun eigen veiligheid aan moeten wanneer ze naar de isoleercel gaan. Eindelijk kan ik die hier in Zetten aanschouwen.

In een kantoortje bij de isoleercellen pakt directeur Jean Paul de Rijk er een uit een kast en haalt het plastic er af. Het is een blauwe soepjurk van zware spijkerstof. Niet kapot te krijgen. Jongeren kunnen die dus niet in repen scheuren waarmee ze zich zouden kunnen verhangen of 'stranguleren', zoals verwurgen in jeugdzorg-jargon heet.

We zijn op de *intensive care* waar zich de isoleercellen bevinden. Ofwel de *comfort rooms*, een naam die de associatie heeft met luxe kamers in een duur hotel. En een *Extra Beveiligde Kamer*. Ik zie bedden die vastzitten aan de vloer, plastic matrassen, camera's.

De Rijk noemt de kamer met de lichtgroene vloer '*De koning onder de isoleercellen*'. Met een 'luikje in de deur voor het eerste contact', met wc en douche en met een groot scherm in de wand. Het is een *tv / touchscreen*. Directeur De Rijk daarover: '*Jongeren kunnen een film kijken, of zien welk weer het is. En zelf het licht en de temperatuur regelen.*'

Maar er zijn geen gordijnen aan een rails, licht hij desgevraagd toe: '*Daar gingen ze mee slaan.*' Gedurende de nacht wordt daarom nu met behulp van klittenband een verduisterende lap voor het raam gehangen.

Ze is nu niet aanwezig, maar hier verblijft een meisje dat zich ernstig snijdt, vertelt Jean Paul de Rijk. De toiletspullen die er liggen, zijn het bewijs dat er momenteel inderdaad een meid in deze 'koning onder de isoleercellen' vertoeft.

'Ze bijt in de wonden. Ze hapt stukken er uit', aldus De Rijk over het letsel dat het meisje zichzelf toebrengt. En dus kreeg zij, ter bescherming gips, licht De Rijk verder toe:

'We hebben haar arm eerst in rechte positie in het gips laten zetten, maar dat trok ze er steeds af. Nu is het gips gebogen; dat kan ze er niet meer afhalen.'

Op de groepen bij de gesloten instelling OGH zijn verder nog 'prikkelarme kamers'. Die bezichtigen we niet. Mogelijk heeft Babs daar wel gezeten. Zij heeft het over de 'Plus isolatiecel' waar ze naartoe moest, en ze vertelt hoe die eruit ziet:
'Met overal witte, plastic kussens. Om je te beschermen tegen jezelf. Dat is écht Celblok H. Als je daar zit, word je panisch, word je echt helemaal gestoord.'

Imago

Dan is de volgende gesloten instelling, De Koppeling in Amsterdam aan de beurt. Die vroeger een jeugdgevangenis was; 't Nieuwe Lloyd.

Een clubje jongeren passeert. Ze komen van school en lopen naar hun groep voor de lunch. Veel joggingbroeken, makkelijk zittende sweaters, petjes op. Een mix van blank en gekleurd. Twee jongens versperren de weg. Eén roept met een lachend gezicht :

'Ik ga je ontvoeren. Nee grapje.'

Ik lach terug. Maar heb zeer met ze te doen.

De Koppeling ligt aan de rand van de stad op een troosteloos en winderig terrein met *grand café* 'Zip & Zo' en de fast food restaurants KFC en Burger King. De instelling bestaat uit twee delen. De oudbouw, de voormalige JJI. En de nieuwe vleugel die De Koppeling in 2012 op verzoek van het ministerie van VWS bouwde, in het kader van de JeugdzorgPlus.

De ingang daarvan heeft felgekleurde geglazuurde tegeltjes.

Alle gesloten instellingen die ik bezoek, hebben een fleurige receptie. Daar zit duidelijk een gedachte achter. Het kan niet anders of dit moet de sfeer zachter maken. Maar die vrolijkheid haalt de harde indruk van de gesloten instelling niet weg. Want in die kleurige ruimtes zitten toch óók weer sluizen met dubbele deuren, detectiepoortjes en camera's.

Bij De Koppeling houdt personeel achter glas op vijftien schermen de verschillende ruimtes van het grote complex in de gaten. Hier moeten bezoekers zich melden. Bewakers met rammelende sleutelbossen aan hun riem lopen af en aan. Een meisje van een jaar of 15, het haar strak opgebonden op haar hoofd, volgt als een *zombie* een begeleider.

Het gesprek met directeur Frederique Coelman over De Koppeling en JeugdzorgPlus verloopt moeizaam. Ze gebruikt omfloerste taal. Ze noemt de JeugdzorgPlus *'zorg achter gesloten deuren'*. Volgens Coelman hebben wij hiermee in Nederland *'een enkelvoudige oplossing gecreëerd voor eigenlijk een heel complex vraagstuk'*.

Maar we grijpen wel bijzonder vaak naar deze 'enkelvoudige oplossing', geeft Coelman toe:
'Ik weet dat wij in Nederland de meeste gesloten plaatsingen hebben, vergeleken met het buitenland.'

Na afloop van het stroeve interview, leidt directeur Coelman me toch nog kort in De Koppeling rond. We stuiten op een muur, en op hoge hekken met pinnen er op. Coelman zegt:
'Dit was de oude ingang. Detectiepoortjes, sluis, camera's, bewakers achter glas. Dat wilden we niet meer, we zijn geen gevangenis meer. We hebben nu een nieuwe ingang aan het parkeerterrein.'

De ingang met de kleurtjes dus. Maar hekken en prikkeldraad kwamen uiteindelijk hier toch weer terug, moet Coelman eraan toevoegen:

'De jongeren liepen hier steeds weg. Dat wilden de ouders niet.'

De citaten uit het interview die ik de directeur volgens afspraak vooraf toestuur, letterlijke uitspraken die op band zijn opgenomen, komen compleet herschreven terug. Zowel Coelman als haar voorlichtster die bij het gesprek aanwezig was, hebben driftig in de tekst zitten

krassen. En ze geven, al neem ik hun 'correcties' over, géén toestemming voor publicatie. Maar dat was de afspraak niet.

Middeleeuws regime

De Koppeling is na kritische vragen over de gesloten jeugdzorg blijkbaar bang voor negatieve publiciteit, bang voor een slecht imago. De vrees is gerechtvaardigd. Want gesloten instellingen liggen onder een vergrootglas. De JeugdzorgPlus is feitelijk toch weer een gevangenis, is de breed gedeelde mening. Wellicht zelfs nog erger, omdat er voor de jongeren zo weinig geregeld is. En daarover komen steeds meer slechte verhalen naar buiten.

Zoals over Iboya. Zij zat in de gesloten instelling Schakenbosch in Leidschendam. Haar oma, Jose van der Helm, schrok zich lam van wat ze daar zag. Ze zocht eveneens een aantal malen de publiciteit over de JeugdzorgPlus. Iboya belandde, zonder ooit maar één keer met justitie in aanraking te zijn gekomen, voor haar gevoel, maar ook voor het gevoel van oma, in een gevangenis.

Thuis ging het niet meer tussen Iboya en haar moeder. Er moest iets gebeuren, licht oma toe. Daarom had Van der Helm vooraf over Schakenbosch nog in positieve woorden tegen haar kleindochter gezegd: *'Joh, het is een tijdelijk woonplekkie. Dan ben je ineens van al die ruzies af thuis.'*

Toen Van der Helm echter met eigen ogen zag wat deze gesloten instelling in de praktijk is, veranderde ze radicaal van mening. Ze legt uit waarom. Iboya's moeder en oma brachten Iboya samen naar Schakenbosch. Het voelde meteen niet goed, aldus Jose van der Helm: *'We gingen naar binnen. Hek open, hek dicht. Door een norse jongen werd haar tas nagekeken. Ik denk: 'He, wat is dit joh?' En deuren op slot. Ik denk: 'We zitten hier in een gevangenis.' We moesten er daarna uit, en Iboya moest huilen. Ik ben eerder weggegaan en effe een bak koffie gaan drinken. Ik kon niet meer fietsen zó van slag was ik. Mijn dochter schrok. Die had niet verwacht dat het zó gesloten was. Nou, het was een gevangenis.'*

Het verblijf van haar kleindochter in die gesloten instelling, waarover in *Vikingmannetjes* meer, was één grote, negatieve ervaring. Jose van der Helm voelt zich sindsdien geroepen in de media haar afkeuring over de JeugdzorgPlus te laten blijken, als de actualiteit daartoe aanleiding geeft. *'In juni heeft er een stukje van mij in het AD gestaan. Ik heb die krant hier nog'*, zegt ze tijdens het interview.

Het was zaterdag 15 juni 2019 dat een lange ingezonden brief van haar in het Algemeen Dagblad werd gepubliceerd, als reactie op het rapport van de Commissie De Winter over *Geweld in de Jeugdzorg*, dat toen net was verschenen. Uit dit rapport blijkt dat geweld alom aanwezig was en nog steeds is, in de instellingen voor jeugdzorg in ons land. Met name in de gesloten instellingen, waarover in *Geweld en Commissies* meer.

Van der Helm leest voor wat ze als reactie op het nieuws over dit rapport van De Winter schreef:

'Als de ministers niet weten dat kinderen van omstreeks 13 jaar worden opgesloten in instellingen met een middeleeuws regime, dan lopen ze met hun ogen dicht. Mijn kleinkind van 15 kwam terecht in een jeugdzorginstelling. Nooit met justitie in aanraking geweest, maar een lastige puber. Ze werd opgesloten in een klein kamertje, dag en nacht. Als ik al op bezoek mocht komen, werden we in een kaal kamertje gezet met een bewaker erbij die zichtbaar niet de beste nachten achter de rug had. In één woord weerzinwekkend. Omdat de deur van haar kamer niet goed sloot, was ze regelmatig het mikpunt van andere kinderen. Toen ik het

afdelingshoofd hierop aansprak, deelde ze mij mee dat dit goed was om harder te worden. Het hoorde bij het beleid.'

Tijdens het gesprek is de emotie van Jose van der Helm, na al die tijd nog steeds voelbaar. Ze kan en wil niet begrijpen dat kinderen met opvoedproblemen in gevangenisachtige instellingen terecht komen. Dit is haar conclusie over wat de opsluiting met Iboya heeft gedaan:

'Voor mijn kleinkind blijft dit een zwarte periode in haar leven, waar ze niets van opgestoken heeft.'

Deskundige Peer van der Helm, géén familie, is fervent tegenstander van de gesloten jeugdzorg. Hij zegt begin december 2019 in dagblad De Stentor, toen net bekend was geworden dat de JeugdzorgPlus-instelling De Hoenderloo Groep DHG in Deelen moest sluiten – vanwege misstanden bij OGH en door financiële problemen bij de koepel Pluryn – dat hij er al tijden 'met smart op wacht'. Van der Helm licht zijn mening toe:

'Dit systeem moet je echt niet meer willen. Er zijn zo'n vier- à vijfduizend jongeren in Nederland die in gesloten jeugdzorg leven (ook psychiatrie, red.) en met repressie te maken hebben. Zo'n 1600 kinderen wonen in JeugdzorgPlus, zoals in Deelen, en dat aantal kinderen in de JeugdzorgPlus is groeiende. Morgen ga ik naar een meisje dat al twee jaar vastgebonden is, en niemand wil dat horen.'

Lector Peer van der Helm is er bitter over hoe we met jongeren met complexe problematiek omgaan in Nederland, en dat er maar niets verandert. Het blijkt uit dit citaat van hem in De Stentor:

'Ik heb net suïciderapporten gelezen van jonge meiden. In dit soort uitzichtloze situaties, in de separeer. Of lekker makkelijk onder een dekentje in de hoek van de kamer. Hoeft het personeel er niet over na te denken. Totdat ze aan de douchestang hangt. En is er dan iemand verantwoordelijk? Tuurlijk niet. Niemand. Maar het gebeurt wel. En de ouders worden altijd gezien als querulanten.'

Tijdens eerdere gesprekken voor *Kinderen van de Staat* laat Peer van der Helm weten dat hij een van de zeer weinigen is die zich, voor zijn gevoel, durft te roeren. Die de misstanden in de - gesloten - jeugdzorg aan de kaak durft te stellen. *'Ik blijf natuurlijk roepen en toeteren dat het niet kan'*, zegt hij over de klokkenluidersrol die hij feitelijk vervult. Op de vraag hoe lang hij dat blijft doen, antwoordt hij resoluut: *'Tot mijn pensioen.'*

Het wordt hem niet in dank afgenomen. Van der Helm wordt door bestuurders van de instellingen voor jeugdzorg zelfs op het matje geroepen als hij kritiek uit. Het is hem meermalen overkomen, zegt hij.

Er zit hem nóg iets dwars; de onderzoeken naar het leefklimaat in de tehuizen die hij al vele jaren op een rij in opdracht van de gesloten instellingen heeft geproduceerd, maken die instellingen vervolgens niet openbaar. Ze zijn bang voor de gevolgen. Het zou wél moeten, meent Van der Helm.

Want het gaat slecht in de gesloten instellingen voor jeugdzorg. Ze moeten daar open over zijn, meent hij, en de misstanden op het gebied van agressie, straffen en bijvoorbeeld isoleren van jongeren aanpakken.

Het meest kwetsbaar zijn, zegt Van der Helm, de meisjes in de JeugdzorgPlus. In De Stentor illustreert hij, eveneens naar aanleiding van de aangekondigde sluiting van De Hoenderloo Groep, hoe beroerd het voor meiden in een gesloten instelling is:

'Vaak al misbruikt, en dan in een instelling als Hoenderloo weer. De meiden snijden zichzelf, zijn gewelddadig naar zichzelf. Daar kan het personeel niets mee. Dus krijg je de gekte regels. 'Als je twee keer niet spuugt, mag je tien minuten je telefoon' en 'Je mag met de

feestdagen niemand zien, behalve je ouders op tweede kerstdag tussen 17.00 en 19.30 uur', of 'Je mag alleen een scheurjurk aan, en als je die hebt, krijg je geen maandverband'.

Isoleercel

Daar is de scheurjurk weer die jongeren in de isoleercel aanhebben. Waarmee een volgend, zéér heikel punt van de JeugdzorgPlus aan bod komt; de isoleercel ofwel de separatuimte. De lichtere varianten in terminologie zijn de *chill-out* of de *time-out*. De schatting is dat in de gesloten instellingen voor jeugdzorg jaarlijks tenminste duizend keer een kind in zo'n afzonderingsruimte terecht komt. Daarover komen steeds vaker schrijnende verhalen naar buiten.

Zoals die van Jason. Hij zat in diverse gesloten instellingen. Maar ZIKOS van Horizon in het Gelderse Harreveld was voor hem de meest vreselijke ervaring die hij met jeugdzorg had. Jason belandde in Harreveld aan de lopende band in de isoleercel. Hij schreef daarover, én over zijn ervaringen in andere gesloten instellingen, uitvoerig in *Jeugdzorg, mijn dagboek*. In Hoenderloo, op De Smaragd, een vernieuwde, minder stringente vorm van gesloten jeugdzorg, ging het uiteindelijk beter met hem. Het was zijn laatste verblijf in een instelling. Erwin Duits, directeur van DHG waar De Smaragd toe behoort, en Jasons begeleider ontdekten daar dat Jason zeer treffend in zijn dagboek schreef over zijn ervaringen in de JeugdzorgPlus. Zij stimuleerden hem om er een boek van te maken en gaven het uit in eigen beheer. Zij wilden dat de buitenwereld kon vernemen wat gesloten jeugdzorg met kinderen doet.

Erwin Duits over Jasons boek: *'Ik heb er een traantje bij weggepinkt.'*

De uitgave werd hem door zijn superieuren van moederorganisatie Pluryn echter niet in dank afgenomen, zegt hij: *'Dat was nog wel een dingetje.'*

Vanuit het bestuur gezien begrijpelijk. De inhoud van het dagboek is namelijk schokkend. Er staan zeer heftige passages in. Ook over isoleren.

Jason is transgender. Destijds was hij – nog - het meisje Latisha, ook wel Asha genoemd. Het vaakst kwam hij op ZIKOS in de isoleercel terecht. Ontelbare keren, licht Jason in een gesprek toe: *'Hoe vaak ik in de isoleercel heb gezeten, kan ik niet meer bijhouden. Maar ik kwam héél vaak in de isoleer. Meestal een paar uur of een nacht.'*

Jason beschrijft in *Jeugdzorg, mijn dagboek* hoe het ging toen hij op ZIKOS geruime tijd in de time-out zat en daar werd betrap met scheermesjes waarmee hij zichzelf aan het snijden was. Dit gebeurde er vervolgens, aldus Jason:

'Ik haalde mijn mesjes die tussen mijn tanden en mijn wang zaten eruit en hield ze vast. Toen de deur weer openging, gaf ik ze aan. 'Asha', zei een van hen. 'Je gaat naar de separeercel.' (...) Die nacht heb ik in de separeercel moeten doorbrengen.'

Over de volgende dag meldt hij in zijn boek:

'Ik deed mijn ogen open, toen er een aantal mensen voor mij stonden. Het licht van de separeercel verblindde mijn ogen en verpestte mijn zicht. (...) Ik had geen oog dicht gedaan. Onder de douche vulde mijn hoofd zich met gedachten. Ik had niet eens mijn eigen kleding mogen pakken omdat ze bang waren geweest dat er nog mesjes tussen zaten.'

Bijna een maand later beschrijft Jason in zijn dagboek hoe hij, wederom in Harreveld, wordt afgezonderd. Ditmaal in de chill-out:

'Toen klemde Jaap zijn arm om mijn nek en liet ons beiden op de harde grond vallen. (...) Toen sleepten ze me mee en gooiden me in de chill-out. (...) In paniek keek ik rond in de met kussens bedekte kamer. Alles wit. Kamer zes.'

In het gesprek licht Jason verder toe hoe verschrikkelijk een chill-out is:

'Chill-out, time-out. Je kan het wel een andere naam geven, maar het is óók een afzonderingsruimte, een isoleercel. Het is officieel geen isoleer, maar het is hetzelfde. Het is een lege ruimte maar dan enger. Met kussens op de vloer, voor echt psychiatrische mensen. Daar werd ik echt elke keer in opgesloten in Harreveld.'

Een chill-out is een hallucinerende ruimte, vindt Jason. Daarom is het verschrikkelijk om erin te zitten. Jason vertelt over een van zijn zeer slechte ervaringen daarmee:

'Ik had mijn capuchon op. Dat mocht niet. Toen heb ik een stoel omgekeerd en daar ben ik onder gaan zitten. Dat was mijn enige gevoel van veiligheid. Maar die hebben ze óók afgepakt.'

Heftige verhalen, die telkens weer voorbijkomen in alle gesprekken voor *Kinderen van de Staat*. Gesprekken met jongeren, medewerkers en bestuurders. Eigenlijk iedereen zit met die isoleercellen in zijn maag. Ze staan zeer ter discussie en daarmee tegelijkertijd politiek op de kaart.

Minister Hugo de Jonge van VWS heeft bepaald dat gebruik van isoleercellen per 2021 moet zijn afgeschaft, in zowel de ggz als in de gewone jeugdzorg. Maar of die datum wordt gehaald, betwifelen velen.

Het is inderdaad een lastige opgave, zo blijkt. Uitbannen van de isoleercel in de gesloten jeugdzorg zal, als het al lukt, nog vele jaren in beslag gaan nemen omdat het om een geheel andere manier van werken vraagt. En in een sector die in chaos is, waar iedereen vooral aan het overleven is, en waar moet worden bezuinigd zoals eerder bleek, valt zo'n cultuuromslag niet zo makkelijk te realiseren.

De inspectie IGJ heeft echter de gestelde termijn op het netvlies, en kwam juni 2019 daarover al met het stuk *Terugdringen vrijheidsbeperkende maatregelen*. Daarin staan de zaken die moeten worden geregeld om te bereiken dat kinderen in de gesloten jeugdzorg inderdaad vanaf 2021 niet meer in de isoleercel belanden.

Uit datzelfde *factsheet*, zoals het stuk heet, blijkt echter óók al dat het heel erg ingewikkeld zal worden om de gestelde deadline daadwerkelijk te halen. De inspectie heeft het proces daarnaartoe, de maatregelen die nodig zijn, in de *factsheet* gevisualiseerd.

De positieve ontwikkelingen met betrekking tot het afschaffen van de separeerruimtes staan in een groene kolom. De 'belemmerende factoren', zoals IGJ het noemt, staan in een oranje kolom. Eén blik is genoeg om te zien dat er nog een lange weg is te gaan: de oranje kolom is twee maal zo lang.

Kind- en jeugdpsychiater en bestuurder Peter Dijkshoorn wil echter per se dat de isoleercellen in de ggz én in de gesloten jeugdzorg verdwijnen. Samen met vijftien psychiaters, psychologen, orthopedagogen, bestuurders en onderzoekers richtte hij eind 2018 daartoe al de *Beweging van Nul* op.

In samenwerking met journaliste Tilly van Uffelen schreef hij over het uitbannen van de isoleercellen het boek *Jij hebt de sleutel* met als ondertitel: *Naar humane jeugdhulp zonder isoleren*, dat medio 2019 verscheen. 'Binnen de jeugdhulp groeit het besef dat separeren moet stoppen', staat op de achterflap. Dan volgt een heldere boodschap:

'Als het aan de minister ligt worden kinderen en jongeren vanaf 2021 niet meer gesepareerd. Als het aan de jongeren ligt die het hebben meegemaakt, stoppen we er vandaag mee.'

In de instellingen van zijn eigen organisatie Accare voor jeugdhulp is de separeer cel in 2006 al in de ban gedaan, licht Peter Dijkshoorn toe. Sindsdien daalde het aantal afzonderingen bij Accare van 400 tot nog maar één per jaar. *‘Het was een intens proces, dat veel heeft gevraagd van de medewerkers. Ze hielden het vol door steeds terug te keren naar de overtuiging dat separeren inhumain en onnodig is’*, staat daarover in *Jij hebt de sleutel*.

Tijdens een interview laat Dijkshoorn nog eens zijn oprechte aversie tegen de isoleer cel blijken. Hij noemt het de *‘rotsepareer’*.

Of het stoppen met isoleren in de hele jeugdzorg-sector per 2021 echt gaat lukken, betwijfelt Dijkshoorn. *‘Maar het kán wel’*, voegt hij daaraan toe. En hij zegt wat zijn eigen instelling doet om dit te bereiken:

‘Bij Accare zitten wij al nu al jaren op gemiddeld twee separaties per jaar. En elke separatie wordt geanalyseerd. Waarom is het nou misgegaan? Hoe kan het nou beter? Wat kunnen we de volgende keer anders doen?’

Het was bij Accare nog best een kluif om uit te komen op – bijna - geen separaties.

Dijkshoorn: *‘We hebben het beleid gehad dat we ze zouden stoppen, en de separeerruimtes weg zouden doen. Toen moesten we van de inspectie afspraken maken met een andere organisatie waar dan in geval van nood die kinderen wél naartoe konden. En toen zagen we dat de medewerkers daar nerveus van werden. Ze zeiden: ‘Wat als ze daar dan geen plek hebben, hoe moet dat dan? En als het dan hectisch is, hoe krijgen we hem daar dan?’ Dat soort spanning ontstond. En dat gaf zoveel onrust, dat het risico begon toe te nemen dat we intern tóch weer een probleem kregen. Toen hebben we over de separeerruimte besloten: Dan houden we hem in stand. Het zijn onze duurste vierkante meters, die we niet gebruiken.’*

‘Terug naar nul’

Afschaffen van alle isoleercellen blijkt dus lastig. Toch is de sector wel enigszins in beweging. De gesloten instellingen moeten wel. Ze overleggen met elkaar over het beëindigen van het separeren. Peter Dijkshoorn deed eveneens aan die overleggen mee en zegt daarover: *‘Ik ben bij een bijeenkomst geweest waar collectief besloten werd: ‘We moeten hier mee stoppen. Dat was op dat moment ook doorleefd: ‘Hier moeten we naar toe’.’*

Februari 2018 verklaarden de JeugdzorgPlus-bestuurders dat ze zouden stoppen met separeren. Het heeft alles te maken met het Actieprogramma *Zorg voor de Jeugd* dat er toen aan zat te komen en dat minister Hugo de Jonge van VWS april 2018 presenteerde. Daarin staat dat met de branche is afgesproken dat het ‘gedwongen afzonderen’ eind 2021 met 80 procent moet zijn teruggebracht. En dat najaar 2021 in een wetsvoorstel wordt opgenomen dat een ‘specifieke separatieruimte niet is toegestaan.’

Maar het gaat allemaal nog moeizaam. Dat blijkt uit een rapport over de tweede fase van het project *Ik laat je niet alleen*, dat de mogelijkheden van *het verminderen van afzonderen in de JeugdzorgPlus* moet onderzoeken. Het verscheen juni 2020.

Daarin valt een aantal dingen op. Het woord ‘afschaffen’ van de afzonderingsruimtes is nergens meer te vinden. Er staat wel ‘verminderen’. Ook staat in dit rapport niet dat isoleercellen in 2021 moeten zijn opgedoekt, wél dat ‘gedwongen afzonderen in 2022 moet zijn teruggebracht naar nul.’

De rapporten en plannen over afschaffen van de isoleer cel in de jeugdzorg zijn dus met elkaar in tegenspraak.

Het onderzoeksproject *Ik laat je niet alleen* maakt wél iets anders pijnlijk duidelijk, namelijk hoe vaak we in ons land een kind in de isoleer cel stoppen, of in iets wat daar op lijkt. Alle ‘gedwongen afzonderingen’ van oktober 2019 tot en met mei 2020 werden geregistreerd. Het

is voor het eerst dat de sector verplicht cijfers bijhoudt over zogeheten ‘ongeplande afzonderingen’ ofwel *‘het tegen de wil van de jongere plaatsen in een ruimte die hij of zij niet mag of kan verlaten.’*

De uitkomst van deze recente registratie stemt niet vrolijk. Ondanks alle rapporten, en actieplannen en de uitgesproken intentie om het afzonderen af te schaffen, gebeurt het in de instellingen voor jeugdzorg nog steeds volop. In de acht maanden waarin daarover cijfers werden bijgehouden maar liefst 4575 keer.

Het overgrote deel van het ‘ongepland afzonderen’ betrof kinderen die voor straf of ter bescherming op de eigen kamer moeten blijven. Maar bijna vierhonderd maal (9 procent) belandde een kind dan toch, om allerlei redenen, in een isoleercel of separeerruimte. Nog eens 435 kinderen (10 procent) zaten in een chill-out, in een time-out, in een afzonderingsruimte of in een prikkelvrije kamer, zoals de andere isoleerruimtes eufemistisch worden genoemd. Er wordt dus nog zéér veel naar het middel van separeren gegrepen, zo blijkt. En het werkelijke aantal keren ligt nóg veel hoger. In het rapport is namelijk sprake van ‘onderregistratie’ omdat sommige instellingen geen of slechts halve informatie over het afzonderen aanleverden.

De conclusie van dit rapport is niet hoopgevend. Namelijk dat *‘er nog vaak sprake is van een werkwijze en cultuur binnen JeugdzorgPlus-instellingen die gericht is op controle, beheersing en repressie.’*

Om het gebruik van de separeerruimtes daadwerkelijk tot nul terug te brengen, is er een *‘cultuuromslag’* nodig. Waar het in de praktijk om gaat, en dat blijkt weerbarstige materie, is dat het behandel- en leefklimaat in de instellingen voor JeugdzorgPlus moet verbeteren. Er moeten bijvoorbeeld kleinere groepen komen, waardoor er minder agressie tussen jongeren ontstaat. Instellingen moeten meer tijd steken in contact met de jongeren, waardoor er minder escalaties zijn en separeren kan worden afgewend.

De brancheorganisatie JeugdzorgNederland, die de instellingen voor jeugdzorg vertegenwoordigt, is al met al echter best tevreden en stelt rooskleurig dat de instellingen voortvarend met het afschaffen van de isoleercellen aan de slag zijn gegaan.

‘Jeugdzorg legt fundament voor verminderen gedwongen afzonderen’, staat er in grote letters op de website over fase twee van het project *Ik laat je niet alleen*. Dan volgt een hoop wollige tekst. Maar verderop staat wél iets zeer concreets: *‘de doelstelling van het verminderen van gedwongen afzondering is nog niet gehaald.’*

We moeten geduld hebben, zo valt vooral op te maken. Stoppen met isoleren komt er aan.

Maar het lukt niet voor 2022, stelt de brancheorganisatie. Zij schrijft daarover: *‘Het is niet te verwachten dat gedwongen afzonderen in twee jaar tijd is gereduceerd naar nul.’*

Er is eerst een cultuurverandering nodig, zegt JeugdzorgNederland. En dat is een kwestie van *‘lange adem’*.

Het lijkt er al met al op dat de ingewijden gelijk krijgen, die zeggen dat het allemaal zo traag gaat omdat de bereidheid om de isoleercel in de JeugdzorgPlus in de ban te doen, helemaal niet zo groot is.

Bijvoorbeeld omdat de werknemers in de gesloten jeugdzorg menen dat het niet zónder separeerruimtes kan omdat er altijd jongeren zullen zijn die om veiligheidsredenen afgezonderd moeten worden. Het personeel van Accare dacht er aanvankelijk ook zo over. In een, eveneens bij het jeugdzorg-actieprogramma behorend ander rapport, *De beste zorg voor kwetsbare jongeren* van maart 2019, staat zelfs expliciet dat gedwongen afzonderen nodig blijft.

Of de werknemers blij zijn met dit rapport? Ze worden daarin namelijk gediskwalificeerd. Er wordt met zoveel woorden beweerd dat isoleercellen nodig blijven omdat het personeel in de

gesloten jeugdzorg niet bekwaam genoeg is om het zware werk zónder het machtsmiddel van separeren aan te kunnen. Er staat letterlijk dat:

'... de professionals aangeven dat het werken met zeer kwetsbare jeugdigen niet voor iedereen is weggelegd. Het vraagt om enorme flexibiliteit om echt maatwerk te bieden, intensief persoonlijk contact met jeugdigen en ouders, en lef en handelingsgerichtheid, juist als de situatie onhandelbaar dreigt te worden en gedwongen afzonderen op de loer ligt. Om op zo'n moment andere keuzes te kunnen maken dan separatie, in blijvend contact met de jeugdigen, is een eigenschap die niet bij iedereen voorhanden is of aangeleerd kan worden.'

Het zal je, als hardwerkende begeleider in de jeugdzorg, maar zo worden gezegd.

Tóch zijn er instellingen voor JeugdzorgPlus die ondanks alle belemmeringen aan de slag gaan met sluiten van de separatuerruimtes, zoals het Transferium in Heerhugowaard en De Koppeling in Amsterdam.

De Koppeling besloot de isoleercel per 1 november 2019 helemaal af te schaffen. *'Het is voor mij een principekwestie geworden'*, licht directeur Frederique Coelman dit besluit in de Volkskrant toe. Als er een afzonderingsruimte is, wordt die gebruikt, stelt zij. En ze voegt daaraan toe: *'Dat moet je niet willen. Deze kinderen zijn al zo vaak in de steek gelaten. Als je ze alleen opsluit, laat je ze opnieuw zitten.'*

Deskundige Peer van der Helm is eveneens fel tegenstander van de isoleercel, maar hij is sceptisch over de plannen van de sector om die af te schaffen. Als het de gesloten instellingen daadwerkelijk zou lukken om de separeerruimtes in de ban te doen, dan gaan diezelfde instellingen iets anders verzinnen om kinderen bij heftige situaties toch af te zonderen, voorspelt Van der Helm.

Eén manier is een jongere - heel eenvoudig - op de eigen kamer opsluiten, licht hij toe. Dat gebeurt al massaal en zal in de toekomst nóg vaker het geval zijn, zegt Peer van der Helm. Hij legt beeldend uit wat er dán gebeurt:

'De deur gaat dicht en het meubilair eruit. En dan heb je weer een iso. Wat ze eerst doen: ze zetten een kind op kamer. Wat doet zo'n kind? Die zet zijn stereo op honderd. Dat bonkt door het gebouw heen. Vervolgens komen die gasten weer naar binnen en die halen alles weg; er wordt 'gestript'. Wat doet die jongere vervolgens? Die peutert de elektra draden van de stopcontacten eruit en probeert brand te stichten. Ik ken medewerkers die hebben een ptss omdat ze kinderen uit brandende kamers moesten halen. Dat gebeurt overal. Serieus. En als de elektra er af is, stoppen die kinderen een toiletrol in de wc en trekken duizend keer door. Tot het water onder de drempel vandaan drijft. En dan gaat het water eraf.'

Hoofdstuk 7

Putje

‘Welkom in de Jeugdzorg Plus. Het leven gaat hier niet over rozen.’

Vrank Post, directeur van het Transferium in Heerhugowaard kan het niet mooier maken. We zitten op zijn kamer. Het interview stukt. Vanuit de verte zwelt gekerm aan. Huilen, met horten en stoten. Het geluid op de gang van de gesloten instelling wordt steeds harder. Ik ben afgeleid. Vraag of het daar wel goed gaat? En zeg dat ik een knoop in mijn maag heb.

Post reageert onderkoeld: *‘We hebben rechtszaken vandaag. Ik vermoed dat iemand verlenging heeft gekregen die er niet ontzettend gelukkig mee is. Dit is diep verdriet.’*

Het huilen gaat over in gillen op hoge toon. Pas na vier minuten verstomt langzaam het geschreeuw. Het geeft aan hoe afschuwelijk kinderen het vinden wanneer ze te horen krijgen dat ze nog weer langer in een JeugdzorgPlus instelling moeten blijven.

Een gesloten instelling is het eindstation van de jeugdzorg. Daar komen kinderen en jongeren terecht met wie het heel slecht gaat, of van wie anderen menen dat het slecht met ze gaat. En kinderen waar niemand meer raad mee weet. Ze worden in een instelling voor JeugdzorgPlus opgenomen, in een gesloten instelling met tralies en hekken.

Om ze te beschermen, zo wordt het gebracht. Om een gedragsverandering teweeg te brengen. De kinderen zitten daar vanwege hun eigen veiligheid, of vanwege de veiligheid van mensen in hun omgeving. De kinderrechter moet daarvoor een zogeheten ‘machtiging gesloten jeugdzorg’ afgeven.

Kinderen van de Staat gaat uitgebreid op deze JeugdzorgPlus in. Omdat het de meest ingrijpende en de duurste vorm van jeugdhulp is, én omdat die zeer ter discussie staat.

Nagenoeg alle jongeren die in een JeugdzorgPlus-instelling hebben gezeten - feitelijk een eufemisme voor een jeugdgevangenis - raken er getraumatiseerd.

Steeds meer komt er besef dat deze vorm van kinderen opsluiten vanwege hun ‘bestwil’ toch niet de beste oplossing is bij ernstige gedragsproblemen of bij complexe psychiatrische aandoeningen.

Maar de JeugdzorgPlus is (nog) niet afgeschaft, verre van dat. Nederland is zelfs kampioen in het opsluiten van kinderen. Er zijn ongeveer 1.600 plekken in de JeugdzorgPlus, en tot wel 3.000 kinderen belanden jaarlijks in een gesloten instelling voor jeugdzorg. Omdat ze zijn ontspoord; omdat ze agressief zijn, verslaafd, of omdat ze uit handen van *loverboys* moeten blijven. Maar ook omdat ze autistisch zijn, een eetstoornis hebben, depressief zijn, of zelfs suïcidaal.

Het is de zwaarste en duurste jeugdhulp die er is. Een jaar in een gesloten instelling kost ruim 150.000 euro per kind. En dan zijn onderzoeken of therapieën nog niet in deze prijs inbegrepen.

De JeugdzorgPlus bestaat nog niet zo lang, en kreeg nogal toevallig vorm. Onder verantwoordelijkheid van toenmalig minister André Rouvoet (ChristenUnie) van Jeugd en Gezin kwam in 2008 de Wet op de Gesloten Jeugdzorg. Die ging onderdeel uitmaken van de -voormalige- Wet op de Jeugdzorg. Dat is weer de voorganger van de Jeugdwet die in 2015 van kracht werd.

Tot 2008 zaten jongeren met ernstige gedragsproblemen die géén straf opgelegd hadden gekregen, de *civielrechtelijken*, samen in justitiële jeugdinrichtingen (JJI's) met criminele

jongeren die wél veroordeeld waren, de *strafrechtelijken*. Deze JJI's waren -vanzelfsprekend- onderdeel van het ministerie van Justitie.

Over de vermenging van deze twee groepen was eigenlijk nooit discussie geweest. Maar de visie veranderde. Over het samen plaatsen van criminele en niet-criminele jongeren in JJI's, bestonden toenemende zorgen, vooral bij ouders die bang waren dat hun onschuldige kinderen tussen criminelen zaten, en door hen zouden worden besmet met slecht gedrag. Er kwam in toenemende mate maatschappelijke en politieke druk om hier verandering in te brengen. Minister Rouvoet van Jeugd en Gezin - het ministerie bestaat niet meer - gaf daar gehoor aan, en kwam met de Wet op de Gesloten Jeugdzorg. Die maakte de komst van de JeugdzorgPlus-instellingen in Nederland mogelijk.

Familie- en jeugdrechtsadvocaat Maria de Jong-de Kruijf, die begin 2019 promoveerde op de gesloten jeugdzorg met het proefschrift *Legitimiteit en rechtswaarborgen bij gesloten plaatsingen van kinderen*, noemt de komst van deze instellingen voor JeugdzorgPlus: *'op meerdere fronten een kleine aardverschuiving in het stelsel van kindbescherming en jeugdzorg in Nederland.'*

De wet die dit mogelijk maakte kwam er volgens haar, mede door die maatschappelijke druk in een sneltreinvaart. Juli 2007 begon het juridisch traject voor de Wet op de Gesloten Jeugdzorg en januari 2008 was die wet al klaar. Maria de Jong daarover: *'Er zijn toen heel veel nieuwe instellingen gebouwd, en JJI's zijn omgebouwd. En die moesten natuurlijk allemaal vol.'*

Hoe de JeugdzorgPlus er precies uit zou moeten gaan zien, was bij de start in 2008 echter nog onduidelijk, stelt De Jong. Ze zegt: *'Weet je hoe veel plekken ze dachten nodig te hebben? Landelijk 50! In 2007 dachten ze dat nog.'*

Het zijn er meer dan dertig keer zo veel geworden; ruim 1600. Jaarlijks verblijft er rond de 3000 keer een jongere in de JeugdzorgPlus. Er zitten in de gesloten instellingen ook kinderen met veel complexere problemen dan vooraf was ingeschat, licht advocaat De Jong toe: *'Gelijk toen de gesloten jeugdhulp begon, bleek de doelgroep veel zwaarder dan ze hadden ingeschat. Het valt gewoon gigantisch tegen.'*

Nu zitten we dus in Nederland met duizenden kinderen die jaarlijks in deze gesloten instellingen worden opgenomen. Velen zitten daar ten onrechte, of bij gebrek aan een alternatief. Terwijl minister Rouvoet bij deze supersnelle introductie van de JeugdzorgPlus beloofde dat er óók meer andere vormen van jeugdhulp zouden komen. Maar dat is niet gebeurd. Het was een loze belofte, volgens een kritische Maria de Jong: *'Rouvoet heeft héél nadrukkelijk gezegd, want daar heeft de Kamer nog wel heel streng op doorgevraagd: 'Parallel aan het bouwen, het optuigen van deze gesloten zorg, gaan we met net zo veel, niet gesloten, volwaardige alternatieven voor hele moeilijke jongeren komen. Die gaan wij optuigen.' En dat is gewoon niet gebeurd, dat is ábsoluut niet gebeurd.'*

Kinderpsychiater en lange tijd bestuurder van een grote jeugdzorgorganisatie Accare, Peter Dijkshoorn haalt tijdens het gesprek meermalen het proefschrift van Maria de Jong aan. Hij deelt haar conclusie dat er te veel kinderen in de gesloten jeugdzorg terecht komen die daar niet horen. De oorzaak is volgens Dijkshoorn dat we *'een systeem hebben waarin we niet goed analyseren wat de problemen van kinderen zijn. En dan bedoel ik: alles in kaart brengen. Temperament van het kind, wat die bij aanleg heeft meegekregen, maar ook wat er in een gezin zoal gebeurt, de goede dingen, de minder goede dingen. Hoe de omgeving in elkaar zit, hoe het sociaal werkt. We creëren armoede in de samenleving. Armoede helpt niet in dit soort situaties. Als je in armoede leeft, ben je kwetsbaar als ouder. Nou, weet dat dan. Breng dat dan goed in kaart.'*

Door problemen thuis, mishandeling, agressie, verslaving, schulden, raken kinderen getraumatiseerd en ontwikkelen ze zelf weer problemen. De aandacht en de hulp zou daarom ook, en in een eerder stadium, naar die ouders toe moeten gaan, zegt Dijkshoorn. Om erger te voorkomen, ook de opname van een kind in een gesloten instelling. Maar dat is thans niet de realiteit: *'Dat laten we allemaal gebeuren, het gaat niet goed.'*

'En uiteindelijk komen die kinderen, misvormd als ze zijn, in de JeugdzorgPlus. En de mensen die daar werken, moeten het oplossen. En daarom neem ik het voor ze op. Maar ik vind wél dat we met elkaar moeten zorgen dat we dan stroomopwaarts beter worden. Want dan hoeven zij dat werk zo niet meer te doen.'

Juridisch

Advocaat en wetenschapper Maria de Jong interviewde voor haar proefschrift veertig jongeren in een gesloten instelling. Het is geen vrolijk boek geworden.

De Jong is om veel redenen kritisch over de JeugdzorgPlus, want het lijkt zijn doel om allerlei redenen te missen. Omdat jongeren dikwijls niet snappen waarom ze naar zo'n gesloten instelling moeten, terwijl ze niet door de rechter voor een delict zijn veroordeeld. Omdat ze vervolgens vanwege wachtlijsten, personeels- of geldgebrek geen of de verkeerde behandeling krijgen, of omdat jongeren behandeling weigeren.

Kinderen in de JeugdzorgPlus zijn vooral in verzet, merkte De Jong. De meerderheid van de jongeren probeert uit de gesloten instelling te ontsnappen.

Buitenstaanders begrijpen JeugdzorgPlus heel vaak eveneens niet. De meeste mensen weten niet eens dat we in Nederland jaarlijks zó veel kinderen zonder strafblad opsluiten.

De naam JeugdzorgPlus vindt Maria de Jong niet kloppend:

'Ik vind het verhullend', zegt ze. *'Het slaat eigenlijk nergens op. Er zijn zelfs JeugdzorgPlus instellingen die heten 'orthopedagogisch behandelcentrum'. Maar dat zijn ze niet.'*

Al met al is er volgens De Jong weinig verschil tussen een jeugdgevangenis en een gesloten instelling, vindt zij:

'Ze hebben vaak hufterproof materiaal. Als de kinderen binnenkomen, wordt alles van ze afgepakt. En de taal die de jongeren spreken is echt bajestaal.'

De advocaat krijgt bijval uit onverwachte hoek. Eerder genoemde Erwin Duits, tot april 2017 directeur van de gesloten instelling De Hoenderloo Groep in Deelen, de instelling van Pluryn die de deuren moet sluiten, denkt er hetzelfde over. Hij verliet de jeugdzorgbranche, gefrustreerd door negatieve ervaringen, en is thans voorzitter van de Raad van Bestuur van de Zorggroep Noorderboog met hoofdkantoor in Meppel. Dat maakt wellicht dat hij thans zo vrijuit over de JeugdzorgPlus kan praten.

Duits noemt de scheidslijn tussen een gesloten instelling voor jeugdzorg en een jeugdgevangenis 'héél dun'. Deze scheiding tussen instellingen waar jongeren worden opgesloten is vooral aangebracht om redenen van imago, voor buitenstaanders, zegt hij. In de praktijk verschillen JeugdzorgPlus en een gevangenis niet veel van elkaar, stelt Erwin Duits: *'Het is een toevalstreffer, een keus die je kunt maken voor kinderen. We denken: 'Als je in de gevangenis hebt gezeten, dan ben je erger dan wanneer je zat in de JeugdzorgPlus.' Het is een perceptie die we hebben in Holland. In feite kun je zeggen: het is hetzelfde.'*

Alleen met dat verschil dat kinderen in een gesloten instelling voor jeugdzorg meestal géén strafblad hebben. Ze hebben problemen, en hebben hulp nodig. Het doel van de JeugdzorgPlus is officieel 'gedragsverandering om straks weer in de maatschappij mee te

kunnen doen'. Maar dat doel wordt amper gehaald omdat we te laat zijn, stelt een kritische Maria de Jong.

'Dat lukt vaak niet omdat de kinderen te ernstige problemen hebben. Het is de allerlaatste plek voor kinderen die nergens anders terecht kunnen. Er is een oude onderverdeling: 'mad, bad of sad'. De bad boys komen in de JJI, en de mad kinderen komen op de afdelingen kinderpsychiatrie van de ziekenhuizen. De sad kinderen, waarvan je eigenlijk niet goed weet wat je er mee moet, komen in de gesloten jeugdzorg. Dat is het putje.'

De gesloten jeugdzorg is dus een vergaarbak van kinderen met trauma's, ellende, stoornissen en agressie geworden. En dat 'putje' kost meer dan 150.000 euro per jaar per kind. JeugdzorgPlus is daarmee de meest dure vorm van jeugdzorg, die ook nog eens weinig effectief is. Advocaat Maria de Jong zegt dat in de gesloten jeugdzorg véél geld niet naar de kinderen maar wél naar zaken daaromheen gaat:

'Een jaar JeugdzorgPlus is duurder dan een jaar studeren aan Harvard. Het verbaast me altijd dat, als je zó veel geld in een kind pompt, je dat dan op die manier besteedt. Je steekt gewoon heel veel geld in beveiliging in die instellingen, in die gebouwen.'

Peperdure en zéér ingrijpende JeugdzorgPlus waarvoor kinderrechters toestemming verlenen. Bij gebrek aan beter, stelt Maria de Jong:

'Het allergrootste probleem van de gesloten jeugdzorg is dat je niet weet wat je anders moet doen. Het is een verlegenheidsoplossing. Ik sta ouders bij die niet achter die gesloten plaatsing staan, maar die niet weten wat ze anders moeten. De rechter moet dan kiezen uit twee kwaden: óf hij moet er voor kiezen dat het kind op straat komt te staan, óf dat het 'gesloten' wordt. En dan kiest hij toch voor een gesloten plaatsing.'

Volgens psychiater Peter Dijkshoorn, tot september 2020 bestuurder van Accare jeugdzorg, zijn de kinderrechters geschrokken van het proefschrift van Maria de Jong-de Kruijf. *'Omdat zij zich niet gerealiseerd hebben wat ze doen'*, licht Dijkshoorn toe.

Rechters geven de 'machtiging gesloten jeugdzorg' af, en doen dat op basis van een rapport van de kinderbescherming, die adviseert om een bepaald kind in de JeugdzorgPlus te plaatsen. Op die rapporten van raadsonderzoekers, is net als op de rapporten over een onder toezicht stelling of een uithuisplaatsing van een kind, echter veel af te dingen, stelt een kritische Dijkshoorn. Raadsonderzoekers zijn te laag opgeleid, zegt hij, net als eerder Harry Bernds in het hoofdstuk *Waarheid*. Dijkshoorn daarover:

'De raadsonderzoeker is een hbo-geschoolde en die heeft op de achtergrond iemand die meedenkt. Die rechter beslist op basis van de verkeerde dingen. Die weet niet beter dan dat hij een goed rapport heeft. 'Dat rapport komt van deskundigen', denken rechters. Dus plaatsen zij kinderen in de JeugdzorgPlus.'

Maar ze zijn niet goed. Universitair geschoolden zouden daarom deze rapporten moeten maken. Omdat wetenschappelijk opgeleide mensen deskundiger zijn, breder kijken, en daardoor mogelijk andere adviezen geven. Ook over uithuisplaatsen of over opname in een gesloten instelling, stelt Dijkshoorn. Zij wegen af: *'Wat is de schade van thuisblijven, en wat is de schade van plaatsen in de JeugdzorgPlus?'*

Dijkshoorn schreef daarover in 2016 al een zelfs een blog: *'De raadsonderzoeker is te laag opgeleid'*. Het werd hem niet in dank afgenomen.

'De volgende dag werd ik door de Raad (voor de Kinderbescherming, red.) gebeld. Ze waren wel geschrokken dat ik dat zei, ze waren het er ook niet mee eens.'

Pakje boter

Advocaat Reinier Feiner constateert dat het opsluiten van onschuldige kinderen in een gesloten instelling voor jeugdzorg in ons land wel heel gemakkelijk gaat. Zijn kritiek richt zich met name op de stap die ná het rapport van de raadsonderzoeker volgt.

Om er voor te waken dat een rechter de beslissing te snel neemt, enkel op het oordeel van zo'n raadsonderzoeker, moet óók nog een gedragsdeskundige met die plaatsing instemmen. Maar ook dát is feitelijk een wassen neus. Feiner licht het toe:

'Die 'verklaring gedragswetenschappen' is ooit in de wet opgenomen om niet te lichtvaardig kinderen in gesloten instellingen te doen. Maar men heeft die waarborg zó uitgekleeft dat, om in gesloten jeugdhulp terecht te komen, er slechts een instemmingsverklaring van een gedragswetenschapper nodig is die het kind kort van tevoren bezoekt. Die voert écht een kort gesprekje met het kind. Zo'n instemmingsverklaring is op basis van een gesprek van dertig minuten en op basis van stukken die de jeugdbescherming indient. Het is dus slechts een heel beperkte toets. Dat is geen diagnostisch onderzoek.'

De gang van zaken rond de gesloten jeugdzorg staat daarmee in schril contrast met hoe het er in strafrecht aan toe gaat, wanneer een kind naar een jeugdgevangenis moet, meent Reinier Feiner. Om een kind in een gevangenis op te kunnen sluiten zijn wél uitgebreide, kwalitatief hoogstaande onderzoeken vereist, stelt hij:

'Binnen drie maanden is er een dubbel PO (Persoonlijkheids Onderzoek, red.) gereed als een officier dat aanvraagt. Dan bedoel ik dat een kinder- jeugdpsychiater en een kinderpsycholoog dit bijna onafhankelijk van elkaar, in wel veertig of vijftig pagina's, echt van goede kwaliteit, op basis van meerdere gesprekken, leveren aan de rechter. Zodat de rechter bij de behandeling van de inhoudelijke zaak rekening kan houden met wat er aan de hand is. Zich de vraag kan stellen: 'Is iemand toerekeningsvatbaar?' Maar ook: 'Waar kan die eventueel worden behandeld?'

Het is om nog een andere reden logisch dat het onderzoek voor een instemmingsverklaring voor een gesloten opname thans weinig inhoudt, ten opzichte van een PO bij het strafrecht. Er is voor een instemmingsverklaring namelijk slechts een paar honderd euro subsidie beschikbaar, stelt Reinier Feiner:

'In vergelijking tot de 20- tot 30 duizend euro die besteed wordt aan het gedragsdeskundig onderzoek in het strafrecht, is dit dus helemaal niks.'

Op alle fronten wordt met het opsluiten in de JeugdzorgPlus lichtvaardiger omgegaan dan kinderen vastzetten volgens het strafrecht. Kinderrechters nemen bijna altijd het advies van de raadsonderzoeker over, en geven bijna altijd een machtiging gesloten jeugdzorg af.

Reinier Feiner onderzocht enige jaren geleden hoe dikwijls dit het geval is. Hij paste de Wet Openbaarheid van Bestuur (WOB) toe om voor Rotterdam te achterhalen hoe vaak rechters instemden met de verklaringen van de gedragswetenschappers. En hoe vaak ze weigerden om in te stemmen met opname van een kind in de JeugdzorgPlus.

Feiners vermoeden werd bevestigd. Uit de verkregen informatie bleek dat de rechter in ruim 95 procent van de gevallen instemde met het verzoek tot gesloten opname, en dat in slechts minder dan 5 procent van de gevallen weigerde te doen. Feiner daarover:

'En dat had vaak niet een inhoudelijke reden. Soms bleek die jongere alsnog in een residentiële instelling (een open instelling voor jeugdzorg, red.) te kunnen verblijven waardoor het niet nodig was om naar een gesloten instelling te gaan.'

Tijdens gesprekken voor *Kinderen van de Staat* wordt dikwijls benoemd dat het in de jeugdzorg allemaal om 'beschermen' van kinderen gaat. Vanwege de 'reddersgeest'. En dat iedereen de beste bedoelingen heeft. Advocaat Feiner begint er ook over. Maar dan om aan te

geven dat dit tot onwenselijke situaties leidt. Bij uithuisplaatsingen, zoals hij eerder aangaf, maar óók bij het opsluiten van kinderen in een gesloten instelling.

Feiner licht het toe:

'Wat ik heel belangrijk vind, is dat ik ervan overtuigd ben dat veruit de meeste kinderrechters, jeugdbeschermers, mensen die werken in instellingen, dat echt wel met hart en ziel doen.'

Maar er schuilt een gevaar:

'Het grote probleem daarbij is dat iedereen denkt, en vooral de uitvoerende macht, omdat ze het beste met de kinderen voor hebben dat controle helemaal niet zo belangrijk is. 'We willen die kinderen alleen maar helpen', zeggen ze. Dat is de reden dat er in het civiele jeugdrecht veel meer ruimte is gegeven aan de uitvoerders om te handelen, zonder dat er goed toezicht op is.'

En dus schuilt het gevaar van foute besluiten én van willekeur. Feiner noemt nog een cruciaal verschil met de gang van zaken in het strafrecht. In het civiel recht ontbreekt dikwijls de mogelijkheid van ouders en kinderen om zich te verdedigen. In het strafrecht is die mogelijkheid er altijd:

'Als je in Nederland bij de politie terechtkomt, bijvoorbeeld voor stelen van een pakje boter, krijg je altijd een dagvaarding 'in persoon betekend'. Dat houdt in dat er waarborgen in de wetgeving van strafvordering zijn dat iemand die beschuldigd wordt door de staat, door de overheid, minimaal tien dagen van tevoren per dagvaarding op de hoogte moet worden gesteld. En als niet blijkt dat die dagvaarding 'in persoon is betekend', dan wordt er verstek verleend. Dat betekent dat het vonnis niet in gang kan worden gezet.'

Het is een technisch verhaal, maar zeer belangrijk, licht Feiner verder toe. Iedereen heeft namelijk het recht zich te verdedigen in een proces. In het civiele recht wordt daar echter amper de gelegenheid toe geboden, stelt hij.

Met de uitnodiging voor een rechtszitting gaat het vaak al mis:

'Oproepingen gaan per gewone post: niet aangetekend.'

Dat leidt tot problemen omdat de mensen om wie het gaat, die uitnodigingen regelmatig te laat of helemaal niet zien.

'Veel kinderen en ouders zitten bijvoorbeeld in bewindvoering, of schuldsanering en krijgen die post pas na de zitting. Voorts is er geen check of de post daadwerkelijk aankomt.'

Vanwaar dat verschil met het strafrecht, vraagt advocaat Feiner zich af. Het is oneerlijk, vindt hij. Opnemen in een gesloten instelling bijvoorbeeld is een maatregel met een zéér grote impact voor een kind. Voor uithuisplaatsingen geldt dat eveneens. Betrokkenen moeten van de voornemens van uitvoerders dat ze dergelijke zware maatregelen willen nemen, tijdig op de hoogte worden gesteld zodat ze kunnen reageren.

'We weten allemaal dat de uithuisplaatsing van drie minderjarige kinderen in een pleeggezin voor de duur van een jaar een véél ingrijpender juridische maatregel is, misschien wel de meest ingrijpende die ons recht kent, dan de vraag of je een taakstraf of een geldboete krijgt voor het stelen van een pakje boter.'

Geen softe zooi

Strafrecht- en jeugdrechtsadvocaat Feiner heeft in Rotterdam jarenlange ervaring met rechtszaken over JeugdzorgPlus. Hij ziet af en toe wel eens dat rechters proberen hun invloed uit te oefenen om te bereiken dat er een minder zware vorm van jeugdhulp komt, aldus Feiner:

'Soms is het duidelijk dat een kind niet thuis kan wonen maar twijfelt de rechter ernstig of er niet een minder ingrijpend alternatief voor gesloten jeugdhulp is. Bijvoorbeeld plaatsen in een residentiële instelling of in een opvangvoorziening in de stad.'

Maar er is vaak geen alternatief, zegt Feiner. En dus staan rechters regelmatig voor het blok. In wezen heeft de rechter, wanneer om een machtiging voor gesloten plaatsing voor een jongere wordt gevraagd, dikwijls inderdaad maar twee keuzes:

'Afwijzen of toewijzen. De rechter zit dus heel vaak in een lastig parket. Die denkt: 'Als ik het verzoek tot gesloten plaatsing afwijs, komt het kind op straat.'

De opsluiting van Judith in De Lindenhorst in Zeist was zo'n verlegenheidsoplossing, zegt ze zelf daarover. Er was bij haar simpelweg geen alternatief. Maar er is nog een oneerlijkheid ten opzichte van het strafrecht; in de JeugdzorgPlus kan een 'machtiging gesloten jeugdzorg' heel vaak worden verlengd. Een kind weet vooraf niet hoe lang het in een gesloten instelling moet verblijven. Judith is na jaren nog steeds verontwaardigd omdat ook bij haar de rechters steeds weer toestemming gaven om haar nóg langer op te sluiten:

'Ik had een machtiging van drie of vier maanden. En na die drie maanden kwam er een rechtszaak en nog een rechtszaak. En elke keer was het argument van: 'Er is geen alternatief. En als zij vrijkomt dan kan zij nergens terecht dus dan gaat het weer fout.' Jeugdzorg deed d'r werk gewoon niet. Omdat zij verantwoordelijk was om een alternatieve plek voor me te vinden. Dus ik zat daar gewoon onterecht. Ik was zeventien. Maar mijn ouders hadden graag dat ik gesloten bleef zitten. Dan kon ik geen narigheid uithalen.'

Dit komt in bijna alle gesprekken voorbij: de rechterlijke machtiging gesloten jeugdzorg kan eindeloos worden verlengd. Krijgt een criminele jongere van de strafrechter te horen wat de straf is, drie maanden, een half jaar of een jaar 'zitten', dan weet die voordat de gevangenschap begint, waar hij of zij aan toe is.

Kinderen in de JeugdzorgPlus zijn feitelijk aan de goden overgeleverd. Bij het verlengen van die machtiging, wat het heftig huilend kind in het Transferium overkwam, maar ook Judith, speelt toeval een grote rol. Het is maar nét wat de kinderrechter op het moment dat er over verlenging wordt gesproken, goeddunkt. Plus wat de mogelijkheden of vooral, onmogelijkheden zijn. Jongeren snappen eigenlijk nooit waarom een rechter de periode van opsluiting - soms meermalen - verlengt. En ze zijn altijd boos wanneer dit gebeurt.

'Het is zo triest', zegt Nino Hensen, die onder meer als groepsleider werkte in de gesloten instellingen het Transferium en in De Koppeling in Amsterdam. Het gaat Hensen zeer aan het hart dat kinderen in de JeugdzorgPlus bijna rechteloos zijn. Hij zegt dit over het verlengen:

'Je komt binnen voor drie maanden. In die drie maanden gebeuren twee dingetjes. En die twee dingetjes zijn voldoende voor nóg drie maanden. Dan barst de bom bij die kinderen. En dan weer drie dingetjes en krijg je weer drie maanden. Het is zó onrechtvaardig. Het onrecht maakt het ondraaglijk. En dat maakt dat je er een deuk in je persoonlijkheid aan overhoudt. Als je een inbraak pleegt, kom je na drie of vier maanden vrij. Terecht dat je in de gevangenis moest zitten. Maar deze jongeren hebben soms helemaal niets gedaan.'

Dat was het geval bij Vanessa. Ze zat vanaf haar dertiende vier jaar lang in de gesloten jeugdzorg. Zij heeft de verlengingen eveneens als zeer onrechtvaardig ervaren. Want hoe ze zich ook gedroeg; keer op keer moest ze van de rechter tóch weer langer blijven, zegt Vanessa:

'Och al die brieven, en die beloftes. 'Als je nou goed je best doet en je haalt je diploma hier, dan kan je naar buiten, kan je verder leren'. Nou dus echt niet. Ik heb me kapot geleerd en ik had mijn diploma. Ze wilden mij daar tot mijn achttiende gewoon hebben. Want er was iedere

keer wel weer wat. Dan zeggen ze: 'Ze onttrekt zich aan de behandeling'. Vraag het me niet. Ik weet niet eens wat die hele behandeling in heeft gehouden. Het maakte niet uit of ik nou goed aan het dagprogramma meedeed, of ik het nou goed op school deed. Dan speelde ik weer toneel, terwijl ik goed mijn best deed en probeerde mee te werken. Ze hadden altijd wel een reden om toch weer een verlenging aan te vragen.'

Directeur Vrank Post van het Transferium bevestigt dat het steeds verlengen van de gesloten machtiging voor jongeren lastig te begrijpen is, en ze het als willekeur ervaren:

'Mensen denken altijd dat het softe zooi is, die JeugdzorgPlus, maar het is vreselijk. Je wordt hier geplaatst en zolang wij zeggen dat het nodig is, dan blijf je hier binnen. Als je een fiets jat, weet je dat je over drie maanden weer buiten bent. Dus rechters kiezen ook graag voor deze oplossing van de JeugdzorgPlus. Dan zijn de kinderen langer van de straat af.'

Het is gangbare praktijk. Ik spreek Nola, samen met haar moeder. Zij is voor de tweede keer op verlof vanuit de gesloten instelling het Transferium, die dan nog bestaat. Tijdens het interview gaat Nola's telefoon. Het is haar vriend, die ook in het Transferium verblijft. Hij meldt dat de kinderrechter zojuist wéér de machtiging heeft verlengd.

Nola zit er bedremmeld bij. Ze weet hoe dit voelt, want zij maakte het zelf vaker mee. Niet het opgesloten zijn maar die verlengingen, het ongewisse van haar toekomst, was voor Nola het grootste pijnpunt van de opsluiting in de instelling.

Het is mei als ik Nola spreek. Eind juli zit haar tijd in de gesloten jeugdzorg er op, zo is afgesproken. Maar dát blijkt later niet het geval; Nola kreeg wéér drie maanden verlenging omdat ze tijdens verlof was weggelopen. Nola ervaart gesloten jeugdzorg als zeer onrechtvaardig:

'Ik had niks gedaan en ik had nul duidelijkheid. Alles was onzeker. Het ene moment hoor ik: 'Dan en dan mag je weg'. En dan is je einddatum bijna in zicht en dan zeggen ze: 'Je hebt nog niks bereikt dus je wordt weer verlengd.' Dan liep ik weg en dacht ik: 'Ik heb er helemaal geen zin meer in als jullie zo gaan doen.' Als ik zou hebben moeten kiezen tussen gesloten of toch gevangenis, zou ik voor gevangenis hebben gekozen. Want daar heb je zekerheid. Hier heb je nul zekerheid.'

De JeugdzorgPlus als vreemde eend in de bijt van de jeugdhulp. Omdat het de zwaarste vorm is die er bestaat. En omdat de kinderen, die toch al uitermate kwetsbaar en eenzaam zijn, er voortdurend in onzekerheid leven. Hun uiteindelijke lot ligt in de handen van de rechter. En die kinderrechter kan, in tegenstelling tot een strafrechter zoals eerder beschreven, de termijn van opsluiten in een gesloten instelling, eindeloos verlengen.

Advocaat Maria de Jong snapt dat kinderen dit allemaal onrechtvaardig vinden en verwoordt het zó:

'Als het kind zijn best doet, zeggen ze: 'Blijf nog maar wat langer.' En als het helemaal niet goed gaat met het kind dat gesloten zit, zeggen ze: 'Zie je wel je hebt nog langer hulp nodig'.'

Dat bevordert de motivatie voor een behandeling volgens haar niet.

'De jongeren ervaren het als volgt', zegt De Jong:

'Wat we ook doen, of we het nou goed doen of niet goed doen; we moeten hier toch wel blijven'. Dus wat ga je doen, zeker als je al wat ouder bent? Wachten tot je achttien bent. En dat doen kinderen. Echt wachten tot ze achttien zijn. En dat kan soms héél lang duren.'

Er is nog een patroon zichtbaar. Die verlenging van de gesloten machtiging bezorgt jongeren altijd een emotionele klap, stelt Maria de Jong:

'Op het moment dat de rechter de uitspraak doet en zegt: 'Ik ga een jaar verlengen' dan horen ze niks meer. Dan flippen ze. Slaat alles dood. Als de rechter dan nog gaat uitleggen: 'Om die

en die reden, om dit en dat, daarom', komt die boodschap gewoon niet meer aan. Dan willen ze nog maar één ding: in bed liggen en de dekens over zich heen.'

Soms hebben jongeren geluk en treffen ze een rechter die geen voorstander is van JeugdzorgPlus, zoals kinderrechter Ronny van de Water in Amsterdam. Maria de Jong vindt hem een lichtend voorbeeld:

'Hij is een hele eigenwijze kinderrechter. Hij is heel uitgesproken, echt een activistische kinderrechter. En ik geloof dat een goede kinderrechter op dit gebied heel activistisch moet zijn. Die man had iets van: 'Opsluiting: in principe nee'.'

Maar niet iedereen was altijd even blij met deze activistische kinderrechter, weet De Jong: *'Daar werden mensen wel wanhopig van. Ze wisten: Als we die rechter krijgen, dan weten we niet waar we het kind dan moeten plaatsen.'*

Helaas kan Ronny van de Water niet over zijn werk als kinderrechter spreken. Hij is inmiddels strafrechter en wil zich niet uitlaten over zijn vorige baan. Wel wijst hij vriendelijk op de mogelijkheid om oude uitspraken van hem te citeren.

Na wat zoekwerk op www.rechtspraak.nl blijkt dat Van de Water inderdaad zo min mogelijk meewerkte aan het opsluiten van kinderen in de JeugdzorgPlus. Mede omdat kinderen dan niet gemotiveerd zijn om zich te laten behandelen.

Twee van zijn uitspraken, allebei uit 2013, illustreren dat. Een citaat uit de eerste uitspraak: *'Er is in deze zaak alle reden om kritische vragen te stellen ten aanzien van de noodzaak tot plaatsing in de gesloten jeugdzorg. Het primaire doel van plaatsing in de gesloten jeugdzorg zou motivering zijn om te komen tot een gedragsverandering. Het is algemeen bekend dat dwang zelden leidt tot meer motivatie.'*

In een andere uitspraak stelt deze kinderrechter zelfs dat een kind opsluiten, in dit geval in De Koppeling in Amsterdam, helemaal niet kón volgens het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (EVRM). Omdat het geen verlegenheidsoplossing mag zijn.

Rechter Van de Water zegt daarover:

'Het afgeven van een machtiging in dit stadium acht de kinderrechter in strijd met artikel 5 lid 1 onder d van het EVRM. Het doel van een machtiging tot gesloten jeugdzorg moet immers zijn dat een kind de behandeling krijgt die het nodig heeft. Zeker wanneer eerdere plaatsingen niet het gewenste resultaat hebben opgeleverd dient zorgvuldig vastgesteld te worden welke instelling wel aan de behoeften van de minderjarige voldoet.'

Maar in de meeste gevallen, zo blijkt, en zo zeggen eigenlijk alle geïnterviewden, gaan de rechters wel mee in de verzoeken van de Raad voor de Kinderbescherming om een kind te plaatsen in een instelling voor JeugdzorgPlus.

Vinkjes

'Willekeur' is óók een woord dat advocaat Maria de Jong regelmatig in de mond neemt wanneer ze het heeft over JeugdzorgPlus. In de Wet op de Gesloten Jeugdzorg van 2008 is namelijk bijzonder weinig vastgelegd, zo ontdekte ze tijdens haar onderzoek. Deels omdat de wet nogal gehaast tot stand kwam, en deels omdat het niet helder was hoe die nieuwe JeugdzorgPlus er in de praktijk zou gaan uitzien.

JeugdzorgPlus steekt volgens De Jong, wat willekeur betreft negatief af bij de behandeling van kinderen in jeugdgevangenissen en in de kinderpsychiatrie. Bij de laatste twee is alles tot in detail geregeld, stelt de advocaat, Bij gesloten instellingen voor jeugdzorg is dat geenszins het geval. De mensen die zich in zo'n gesloten instelling met de jongeren bemoeien,

begeleiders, gedragswetenschappers of pedagogisch medewerkers, hebben daardoor erg veel vrijheid en maken veel gebruik van ‘dwangmaatregelen’.

Dat is ook de conclusie van onderzoeker en gedragswetenschapper Sophie de Valk die begin 2019 promoveerde op het proefschrift *Under pressure*. Daarin stelt De Valk dat repressie in de JeugdzorgPlus een 'structureel probleem' is, dat de behandeling van de jongeren in een gesloten instelling belemmert.

Sophie de Valk spreekt uit ervaring. Ze werkte in het verleden als gedragswetenschapper in de gesloten instelling De Vaart in Sassenheim, van Horizon. Ze weet dus hoe gemakkelijk een kind daar bijvoorbeeld in een isoleercel terecht kan komen. Op een studiedag over gesloten jeugdzorg in Leiden legt zij uit tot welke onwenselijke situaties deze verregaande vrijheden van medewerkers in de JeugdzorgPlus veelal leiden:

‘Heel vaak is het zo dat, als een jongere eenmaal binnenkomt, alle vinkjes worden aangezet bij een dwangmaatregel omdat je de jongere nog helemaal niet kent. Dus álles mag eigenlijk in die eerste weken. Waarbij alles en iedereen wordt ingezet en medewerkers zich altijd kunnen beroepen op: ‘In het behandelplan staat dat ik mag afzonderen’. Dus dan wordt het ook gebruikt’, aldus De Valk.

Hier treedt weer rechtsongelijkheid op. In een justitiële inrichting en een psychiatrisch ziekenhuis moet alles nauwkeurig worden geregistreerd en bij de directie of de inspectie worden gemeld. In de JeugdzorgPlus hoeft maar bitter weinig te worden gerapporteerd, waardoor óók de rechtvaardigheid van de dwangmaatregelen niet kunnen worden gecontroleerd.

Bepalingen daarover zijn niet in de Jeugdwet vastgelegd, en dat is voor de medewerkers in een instelling regelmatig een vrijbrief om de jongeren onnodig hard aan te pakken. Alle Kinderen van de Staat die in een gesloten instelling voor jeugdzorg zaten, ervoeren het aan den lijve, waarover in *Vikingmannetjes* en *Geweld en Commissies* meer.

Jason zat verschillende malen in een instelling voor JeugdzorgPlus, maar ook in een psychiatrische kliniek. Hij kan het verschil tussen toepassen van dwangmaatregelen in de gesloten jeugdzorg en in de psychiatrie met elkaar vergelijken. Jason vroeg overal de dagverslagen op, waarin onder meer staat of er maatregelen zijn opgelegd.

Het contrast tussen de verslaglegging daarover van de psychiatrische kliniek de Bascule, waar hij twee keer gedwongen op een gesloten afdeling zat, en die van de gesloten instelling in Harreveld van Horizon bijvoorbeeld, is groot. Volgens Jason is dit een teken dat er in de JeugdzorgPlus geen controle op dwang- dan wel strafmaatregelen is:

‘In de rapportages van de Bascule hebben ze elke dag neergezet wat er gebeurde, heel uitgebreid. In Harreveld rapporteerden ze zó weinig, zó slecht. Mijn dossier telt 28 pagina's, over vier maanden. Dat is belachelijk. Op sommige dagen staat er één zin, of een paar zinnen. Er staat niet eens in hoe lang ik op mijn kamer werd opgesloten elke dag, of hoe vaak ik in de iso heb gezeten of in de chill-out. Het staat er helemaal niet in!’

‘Over de schutting gegoooid’

De JeugdzorgPlus is een ‘putje’, om nog een andere reden. Kinderen die eigenlijk in een psychiatrische kliniek zouden moeten zitten, komen veelal in een gesloten instelling voor jeugdzorg terecht. Jason pendelde tussen de psychiatrie en de JeugdzorgPlus op en neer.

Vrank Post van Transferium bevestigt dit fenomeen en windt geen doekjes om: gesloten jeugdzorg is inderdaad regelmatig een 'verlegenheidsoplossing'. Er zitten kinderen waarvoor elders bijvoorbeeld in de psychiatrie geen plek is, of daar niet (meer) hanteerbaar zijn.

Post: *'Wij krijgen de kinderen die in de jeugd-GGZ niet te houden zijn. Wij hebben hier een aparte groep die psychiatrische behandeling nodig heeft. Daar wordt heel vaak van gezegd: 'Die zijn niet te houden, ze zijn extreem agressief'. En die komen bij ons.'*

Dit neemt de laatste jaren toe. Sinds de decentralisatie stromen de gesloten instellingen voor jeugdzorg steeds voller met deze kinderen met complexe psychiatrische problemen, die vaak agressief of suïcidaal zijn, of een levensbedreigende eetstoornis hebben. Meerdere directeuren van instellingen voor JeugdzorgPlus zeggen met zoveel woorden dat deze kinderen door de psychiatrie bij hen nu 'over de schutting worden gegooid'.

Maar het Transferium in Heerhugowaard weigert niemand, stelt Vrank Post. Uit principe: *'Wij zijn de brandweer. Als er brand is, wil je dat die komt. We hebben hier een combinatie van psychiatrische kinderen, zwakbegaafden of verslaafden. De meesten hebben hechtingsstoornissen. Maar we zeggen niet: 'Dit kind is te gevaarlijk'. Wij vinden het onze morele plicht: we helpen ieder kind.'*

Op het plaatsen van kinderen met complexe psychiatrische stoornissen in de JeugdzorgPlus komt tegelijkertijd steeds meer kritiek. Zoals van professor Arne Popma, kinder- en jeugdpsychiater in Amsterdam UMC. Een gesloten instelling voor jeugdzorg is, ondanks alle goede bedoelingen, voor kinderen met zware (psychiatrische) problemen niet de juiste plek. Van 'over de schutting gooien' is niet per se sprake, meent hij. Want de kinderpsychiatrie probeert juist bewust zo min mogelijk kinderen gesloten op te nemen. Popma is in principe tegen elke opsluiting van kinderen, licht hij toe. Ook in de gesloten instellingen voor jeugdzorg:

'In de JeugdzorgPlus zit de meest ingewikkelde groep jongeren van Nederland. Het vervelende is dat die kinderen in de gesloten jeugdzorg terechtkomen vanuit de gedachte: 'voorkómen dat het nog slechter gaat met deze jongere'. Omdat ze ten einde raad zijn. Maar die jongere zit daar dan met psychiatrische problematiek. Terwijl de psychiatrie al jarenlang heeft bedacht dat een gesloten opname averechts werkt. Dus dat is een Catch 22.'

Veel kinderen die in een gesloten instelling terechtkomen, hadden - eerder - andere hulp moeten krijgen, meent Popma's collega, kind- en jeugdpsychiater Peter Dijkshoorn. Tijdens het interview is net bekend geworden dat de grote instelling Pluryn, dat financieel op omvallen staat, De Hoenderloo Groep - met gesloten afdelingen - gaat sluiten. Dijkshoorn is er niet rouwig om. De Hoenderloo groep is zo'n *last resort* waar kinderen terechtkomen van wie ze niet meer weten wat er mee moet, stelt hij. Dijkshoorn geeft de grote organisaties voor jeugdzorg die deze instellingen runnen - hij is zelf tevens bestuurder bij het grote Accare - hiervan feitelijk de schuld. Ze nemen alle kinderen op, want ze verdienen er aan, stelt Dijkshoorn:

'De JeugdzorgPlus, alle instellingen voor jeugdzorg, wij ook trouwens, zitten echt met het probleem: 'Als je bedden hebt, en ze staan leeg, dan kosten ze geld. En dan kan je dus onderuit gaan.'

En dus moeten die bedden vol.

Geen effect

Maar gesloten jeugdzorg heeft een averechts effect. Juist omdat het dat ‘putje’ is, die ‘verlegenheidsoplossing’. Dat vinden ook de jongeren zelf die meermalen in een gesloten instelling hebben gezeten.

December 2019 verscheen het onderzoek *Leren van herhaald beroep JeugdzorgPlus* dat het adviesbureau JSO maakte in opdracht van de wetenschappelijke organisatie ZonMW, die onderzoek mogelijk maakt op het gebied van gezondheid.

De belangrijkste conclusie uit *Leren van herhaald beroep JeugdzorgPlus* is dat de jongeren die daarvoor werden geïnterviewd, vinden dat meerdere malen opsluiten in een instelling geen enkele zin heeft gehad. Meer dan een kwart van de kinderen zit vaker dan één keer in een gesloten instelling. In het rapport komen jongeren aan het woord die twee of zelfs drie keer in de JeugdzorgPlus hebben gezeten.

Bijna allemaal ervaren ze dat er ‘niets gebeurt’. Ze voelen de opsluiting als ‘straf’ in plaats van als behandeling. Ze verzetten zich daartegen door agressie, weglopen en drugsgebruik. In *Opgesloten* en *Vikingmannetjes* komt dit verder aan bod.

Dit is de kritiek die in bijna alle gesprekken naar voren komt met jong volwassenen die in een gesloten instelling zaten. De ‘casussen’ die in het rapport worden beschreven, komen exact overeen met de verhalen van de Kinderen van de Staat: hun ouders hadden problemen, de meeste ouders waren gescheiden, de kinderen zijn mishandeld, verwaarloosd, ze werden zelf agressief, ze gebruikten drugs, liepen weg, werden al op jongere leeftijd uit huis geplaatst. En ze zaten dikwijls al vóór ze in de JeugdzorgPlus terechtkwamen op heel veel andere, verschillende plekken. Vaak kwamen ze uiteindelijk terecht in een gesloten instelling omdat er geen alternatief was.

En cruciale kritiek in zowel dit onderzoek als van deskundigen in *Kinderen van de Staat* is: de gesloten instellingen zijn gericht op ‘gedragsverandering in de instelling’ en niet op het behandelen van de persoonlijke problematiek. En erger: de jongeren vervelen zich er kapot, er gebeurt niets. Eén meisje verwoordde het zo in het rapport: ‘*Mijn leven staat op de pauzeknop. Ik sta stil.*’

De onderzoekers van *Leren van herhaald beroep JeugdzorgPlus* concluderen dan ook dat kinderen met ‘psychosociale problematiek’ niet in een instelling voor JeugdzorgPlus zouden moeten zitten. Feitelijk stellen ze dat plaatsing van jongeren in gesloten jeugdzorg ‘zoveel mogelijk moet worden voorkomen’.

Vermeldenswaard is nog dat Sophie de Valk meewerkte aan dit onderzoek en dat de grote organisatie Horizon mede voor het onderzoek adviseerde. Zowel De Valk als Horizon duiken vaker op als het gaat over de JeugdzorgPlus: ook in *Kinderen van de Staat*.

Opvallend is óók dat wetenschapsorganisatie ZonMW twee miljoen uittrekt tussen 2011-2020 voor een *Longitudinale Effectmonitor JeugdorgPlus*. Het ‘brengt de opbrengsten van de JeugdzorgPlusinstellingen in kaart en stimuleert de kwaliteit van de JeugdzorgPlus’, staat in de toelichting over dit onderzoek. (Het rapport *Leren van herhaald beroep*, blijkt desgevraagd meer dan 57.000 euro te hebben gekost.)

De vraag hoeveel onderzoeken naar JeugdzorgPlus er nog nodig zijn, lijkt gerechtvaardigd. Uit eigenlijk alle studies die over de gesloten jeugdzorg verschijnen, blijkt namelijk dat het géén goede vorm van jeugdhulp is, en in ieder geval oogst die veel kritiek.

Toch zullen er nog veel onderzoeken volgen. Alleen al op de website van ZonMW staan er voor de komende jaren nog diverse aangekondigd. De grote instellingen - met name Horizon - zijn zeer actief op het gebied van zogeheten wetenschappelijk onderzoek naar de JeugdzorgPlus. Om het te legitimeren. Waarover later weer meer.

Vooraf kritiek dus op de JeugdzorgPlus. Omdat de gesloten jeugdzorg jongeren bijna nooit echt verder helpt. Oma Marianne is zeer kritisch over wat de verplichte opname in de gesloten instelling De Lindenhorst in Zeist haar kleinzoon Tibo uiteindelijk heeft gebracht. Zij zegt dat er niets met haar kleinzoon gebeurde nadat hij met geweld uit haar huis werd gehaald. De Lindenhorst was de therapie voor Tibo 'vergeten', stelt Marianne.

'Hij heeft één keer therapie gehad. Vissen! Dat is deze foto. (ze laat een hengelende kleinzoon zien, red.) Hij heeft één keer visles gehad. Het is de eerste en de laatste keer dat hij therapie heeft gehad. Ze doen niks! Ik weet van iemand die daar heeft gewerkt en die zegt: 'Er zijn kinderen die geen bezoek krijgen, maar er wordt óók helemaal niks met zo'n kind gedaan.' Dat kan toch niet. In Nederland. Godsonmogelijk.'

Omdat oma Marianne het niet kon aanzien dat Tibo wél was opgesloten maar geen behandeling in De Lindenhorst kreeg, schreef ze in vertrouwen deze mail aan zijn voogd. *'Wat is er nu bereikt vanaf april?'* vraagt oma een half jaar nadat Tibo naar de instelling in Zeist ging: *'Er heeft geen behandeling plaatsgevonden, geen therapie. Waarom is hij naar de Lindenhorst geweest, wat is hij daar wijzer geworden? (...) Waarom verwacht iedereen dat een gedragsgestoord kind zonder therapie zich ineens goed (normaal) gaat gedragen?'*

Marianne ging daarna met succes op zoek naar andere hulp voor haar kleinzoon. Ze werd Tibo's mentor ofwel JIM, waarover later meer.

Autisme

Er is nog een belangrijk punt van zorg bij de gesloten instellingen. Tegenwoordig belanden, door uitblijven van de juiste hulp, óók steeds meer kinderen met een autisme spectrum stoornis (ass) in een gesloten instelling voor jeugdzorg. En die zitten daar veelal niet op hun plek.

Uit een analyse van de inspectie van 26 jongeren die in 2017 in een instelling - open en gesloten - zelfdoding pleegden, bleek dat 10 van deze kinderen onder meer autisme hadden. En dat zij mede zelfdoding hadden gepleegd omdat zij niet de juiste begeleiding of behandeling hadden gehad.

Een aanzienlijk deel van de jongeren met een autistische stoornis wordt door het uitblijven van de benodigde zorg uiteindelijk onhandelbaar omdat ze wel stevig worden aangepakt. Heel vaak gaan deze jongeren van opvangadres naar opvangadres, zonder dat ze daar de juiste begeleiding krijgen. Overal loopt het spaak. Kinderen voelen zich – terecht - onbegrepen en worden boos en agressief. En belanden zo vervolgens, bijna als vanzelf, uiteindelijk in de JeugdzorgPlus.

Zoals de autistische Jan Knetsch, die eindigde bij De Hoenderloo Groep in Deelen van de organisatie Pluryn. Zijn ouders probeerden hem jarenlang thuis te stutten en te steunen, Jan kreeg hulp. Maar het was niet genoeg.

Jan ging naar Curium van het LUMC, dat in autisme is gespecialiseerd. Maar Jan had tevens gedragsproblemen en die kregen de overhand. De situatie werd in het Curium onhoudbaar, dus Jan moest daar weer weg. Zijn vader Hans Knetsch daarover: *'Curium is op autisme gebied een 'hoogstaande instelling'. Alleen: ze kunnen niet met gedrag omgaan. Dus 'hup', worden die kinderen over de schutting geflikt.'*

Zo kwam zijn autistische zoon Jan uiteindelijk op een gesloten groep van DHG in Deelen terecht. Maar met Jan gebeurde daar bitter weinig, zegt Hans Knetsch over de plaatsing in deze instelling voor JeugdzorgPlus:

'Mijn zoon heeft daar van oktober 2018 tot juli 2019 'gesloten' gezeten. Bij 'gesloten' is het pappen en nathouden. Een beetje structuur aanbrengen. Qua behandeling gebeurt er helemaal niks. De eerste zes weken, dat noemen ze observatieperiode, moeten ze in het zicht blijven van groepsleiders. Ze mogen echt helemaal niks. Ze moeten op de bank zitten, als ze zin hebben om naar buiten te gaan moeten ze in een straal van drie meter van de groepsleider blijven. En dat dan zes weken lang. Het ergste is nog, een jongen als mijn zoon, die hoort er helemaal niet.'

Jongeren met autisme horen inderdaad eigenlijk niet in een gesloten instelling voor jeugdzorg, zegt Transferium-directeur Vrank Post. Want ze zijn niet genezen na een paar maanden behandeling in een gesloten instelling, licht hij toe. Kinderen met autisme, maar ook kinderen met een andere stoornis die levenslang bestaat, hebben geheel andere zorg nodig, meent Post: *'Je hebt kinderen met gewoon chronische problematiek. Dat wordt niet meer beter. Wij kunnen ze op z'n best leren daar een beetje beter mee om te gaan. Als je autist bent, dan blijf je de rest van je leven autist. Daar kan je weinig aan doen. Dus als je een agressieve autist bent, dan kan je hopen dat wij je leren te herkennen waardoor jij agressief wordt. En kan je hopen dat we een soort handleiding bedenken waarin staat hoe je er dan mee moet omgaan.'*

Twaalf-minners

Dan stuit ik op iets waarvan ik niet kon bedenken dat het in een beschaafd land mogelijk is. Over verlegenheidsoplossing gesproken. Zelfs kinderen jonger dan 12 jaar worden in Nederland in een gesloten inrichting voor jeugdzorg opgeborgen. Dat mag. Omdat in de Wet op de Gesloten Jeugdzorg heel veel *niet* is vastgelegd, zelfs geen minimumleeftijd. Het is een aanzienlijk aantal kinderen dat hier terecht komt. Rond de 5 procent van alle kinderen in een gesloten instelling is onder de 12. Vaak ver onder de 12. In 2017 zaten maar liefst 51 kinderen jonger dan 12 jaar in een JeugdzorgPlus instelling. In 2016 waren het er 45 en in 2018 nog 39. Dat zijn de Kleine Kinderen van de Staat. Het kennisinstituut voor jeugdzorg, het Nederlands Jeugd Instituut (NJI), doet hier niet geheimzinnig over. Het vermeldt de getallen over deze zeer jonge kinderen keurig op zijn website bij de *Plaatsings- en uitstroomgegevens JeugdzorgPlus*.

Ik kon aanvankelijk niet geloven dat we in Nederland onschuldige, kleine kinderen opsluiten. Maar we doen het. En kinderrechters faciliteren dit. Er zijn talloze uitspraken te vinden van kinderrechters die een 'gesloten machtiging' afgeven voor kinderen van onder de 12 jaar. Zoals deze, die gaat over een meisje van 5 jaar.

In 2013 werd dit zeer jonge kind tégen de wil van haar moeder geplaatst in de gesloten instelling Bergse Bos van Horizon in Rotterdam. Moeder verzette zich daartegen en was bang dat haar dochtertje daar zou worden verkracht.

Volgens de rechter was JeugdzorgPlus voor dit meisje - agressief en met een hechtingsstoornis - echter de enige oplossing. Zijn mening was niet onomstreden. De psychiater die het meisje maandenlang had geobserveerd, meende namelijk dat er nog wel een minder ingrijpende oplossing was en stelde voor om het kind, in plaats van in een gesloten instelling op te nemen, medicijnen te geven. Dat vond de rechter geen goed idee 'omdat dergelijke behandeling niet zonder risico's is gelet op de zeer jonge leeftijd van de minderjarige', zo stelde die.

Geen medicijnen dus voor dit kind omdat het te jong was, maar een half jaar opsluiten vond de rechter wél een goed idee.

Advocaat Maria de Jong is zeer kritisch over dit gesloten plaatsen van 'twaalf minners', zoals de jonge kinderen worden genoemd. In haar proefschrift noemt ze dit nog diplomatiek 'onwenselijk'. Temeer omdat deze kleine kinderen in de instellingen tussen allemaal oudere kinderen zitten.

In een analyse op haar persoonlijke en niet wetenschappelijke blog, op de website van de juridische faculteit van de Universiteit Leiden - haar voormalige werkgever - slaat De Jong een andere toon aan. Daar is ze ronduit sceptisch over het opsluiten van niet criminele, jonge kinderen. En over het feit dat dit mogelijk wordt gemaakt door de wet. Ze schrijft:

'Als ik bedenk dat dit blijkbaar als het laatste redmiddel voor al deze 'twaalf minners' werd beschouwd, kan ik niets anders dan me afvragen of met de mogelijkheid die in de wet is gecreëerd om deze jonge kinderen op te sluiten, een wet van vraag en aanbod is geïntroduceerd. Betekent dit dat (sommige) jonge kinderen worden opgesloten alleen omdat dit kan?'

Oftwel, omdat wij die instellingen voor JeugdzorgPlus sinds 2008 hebben gebouwd? Maria de Jong is ervan overtuigd dat dit zo is. Ze zei het eerder al: Als je dergelijke instellingen bouwt of opent, ga je ze vullen.

Hoofdstuk 8

Vikingmannetjes

'Dan word ik boos en dan zie ik al die mensen komen en dan word ik nóg bozer. En dan val ik de leiding aan. Dan gooien ze je op de grond, pakken ze je bij je armen vast, bij je benen en bij je hoofd. Of ze doen de armen plat en draaien ze helemaal zó. Dan probeer ik me los te krijgen. En dan gaan ze op mijn knieholtes zitten, dat ik gewoon echt heel veel pijn heb en niks meer kan. Dan zeggen ze: 'Ben je rustig?' Daarna word ik op mijn knieën gezet en tillen ze me omhoog tot ik sta. Dan pakken ze je bij je hoofd heel strak vast, en je armen en dan nemen ze je mee naar de iso.'

Nola vertelt hoe ze in het Transferium vaker naar de isoleercel werd gebracht. Haar verhaal komt overeen met die van de andere Kinderen van de Staat: het gaat er in de instellingen, vooral in de gesloten jeugdzorg, grof aan toe. Kinderen komen er allemaal beschadigd binnen, en gaan er nóg meer getraumatiseerd vandaan. En er is eigenlijk niemand die hen tegen het geweld van de pedagogisch medewerkers, zoals de begeleiders heten, beschermt.

Bijna alle kinderen maakten mee dat ze door meerdere volwassenen tegelijk, met brute kracht, werden overmeesterd. Meestal om naar de isoleercel te worden afgevoerd. Het gaat er heftiger aan toe dan nodig is, blijkt uit alle verhalen voor *Kinderen van de Staat*.

Deskundigen zeggen dat de situatie in de – gesloten – instellingen de laatste jaren verder achteruit gaat. Veel instellingen voor jeugdzorg zitten financieel aan de afgrond.

'Daarom gaat het heel slecht', stelt lector Peer van der Helm. 'Dit gaat om omvallende instellingen.'

Door bezuinigingen is er te weinig personeel. Er werken veel tijdelijke, te jonge of zelfs onervaren krachten op de leefgroepen in de instellingen. En omdat het personeel deze onwenselijke situatie met té veel jongeren met té ingewikkelde problematiek niet aankan, neemt de repressie en agressie toe.

De instellingen voor jeugdzorg roepen regelmatig de hulp van deskundige Peer van der Helm in. Hij is bijvoorbeeld door de gesloten instelling De Koppeling benaderd vanwege problemen, zegt hij: '*Spirit* (moederorganisatie van De Koppeling, red.) kwam bij me met: '*Help, het leefklimaat is weer slechter bij De Koppeling. Weet jij niet nog iets?*'

De Hoenderloo Groep, van de grote organisatie Pluryn, schakelde hem recent nog in: '*Ze vroegen: 'Peer kom alsjeblieft een keer langs.' Ik heb daar toen gesproken met het hoofd behandeling en met nog een paar andere mensen. En weet je wat hun zorgpunt was? Toenemende repressie. Dus zij zitten zelf óók met dat probleem.'*

'Gek in mijn hoofd'

Het zwaarste wapen dat wordt ingezet om de situatie op een leefgroep in een instelling niet te laten escaleren, is kinderen in de isoleercel plaatsen. Nola beschrijft hoe verschrikkelijk het is om in de separeer terecht te komen:

'Als je de iso ingaat, ligt er een deken op het matras en daar word je heel strak ingewikkeld, zodat je niks meer kan. En dan loopt iedereen weg en dan is het maar de vraag of je er snel uitkomt of niet. Maar ik kan daar niet tegen, zo strak te worden vastgewikkeld. Ik word dan helemaal gek in mijn hoofd. Dan begin ik te huilen en te trillen. De eerste keer lukte het me echt niet, was ik er pas na een paar minuten uit. Ik word daar gewoon benauwd van. Dan word ik boos en ga ik tegen muren slaan.'

Wanneer Nola dit tijdens het gesprek zo gedetailleerd vertelt, zit moeder Jacqueline er stil bij. *'Daar schrik ik van. Deze verhalen hoor ik voor het eerst'*, zegt ze.

Ik hoor deze verhalen over geweld echter niet voor het eerst. De 'knop' die wordt ingedrukt, het alarm of de pieper, en wat er daarna volgt, een groep mannen komt aanstormen en dan bijna altijd de isoleercel en de deken, passeren telkens de revue. Er lijkt de afgelopen jaren niets te zijn veranderd.

Op internet staan zelfs instructiefilmpjes over het in bedwang houden van jongeren in een gesloten instelling. Horizon, de grote organisatie voor jeugdzorg, heeft diverse *Vimeo*-filmpjes waarop is te zien hoe zowel mannelijke als vrouwelijke personeelsleden de kunst wordt bijgebracht van het overmeesteren van een jongere die totaal overstuurt is.

Aan bod komen zoal: *'Bevrijdingstechniek houdgreep'* waarbij ze jongeren bij de keel grijpen. *'Naar de grond rug techniek'* waarbij pedagogisch medewerkers kinderen *'insluiten met de armen'*, naar de grond drukken, en op de benen gaan zitten. *'Dan gaan we afbouwen, met elkaar afspraken maken'*, zegt de instructie.

In een gymzaal doen medewerkers voor hoe een jongere moet worden aangepakt. Met 'de-escalatie', een veel gebezigde term in de gesloten jeugdzorg waarmee wordt bedoeld dat begeleiders moeten proberen om juist géén geweld toe te passen, heeft het echter niets te maken. De mensen van Horizon op de sportmat gaan helemaal op in hun rol. Ze gaan fanatiek te werk en schreeuwen hard wanneer ze een jongere overmeesteren. Blijkbaar hoort dit intimiderende geroep er standaard bij.

Of een jongere recent, of lang geleden in een gesloten instelling voor jeugdzorg zat, maakt niet uit. Hun ervaringen met dit geweld zijn eensluidend. Vanessa maakte het, ruim vijftien jaar geleden al, mee in de gesloten inrichting in Harreveld. Ze herinnert zich nog haarscherp de escalaties:

'Als ze op het knopje drukken, komen er twaalf man en die springen op een jong meisje. Ze leggen je zó neer voor een vechtpartijtje. Ik vind dat allemaal veel te bruut.'

Judith beschrijft hoe elke dag wel het alarm af ging toen zij een paar jaar terug in De Lindenhorst in Zeist zat:

'Er zat overal een noodknop. Als iemand ontplofte werd die ingedrukt en kwam er een heel beveiligingsteam binnenvallen. Dat gooide dan de gedetineerde op de grond en sloeg 'm in de boeien en gooide 'm in de isolatiecel.'

Judith spreekt over 'gedetineerde' omdat zij zich als een gevangene behandeld voelde, en ook - tegen de intenties van de JeugdzorgPlus in - nog steeds tussen criminele jongeren zat.

Niet alleen in de gesloten instellingen is stevast sprake van geweld. Hetzelfde geldt voor de open instellingen. Het personeel is agressief, en heel vaak zijn de jongeren zelf dat eveneens. Tim weet daarvan. Hij verbleef nadat hij uit huis was geplaatst, op heel wat plekken. Onder meer in een crisisopvang en in een pleeggezin. Tim eindigde in 2004 in De Hoenderloo Groep DHG in Deelen.

Tim zat daar 'open', zegt hij. Maar tijdens het interview doemt de vraag op of hij niet toch in een gesloten regime heeft gezeten? Zó gruwelijk zijn de verhalen die hij vertelt:

'Het leek heel erg op een militaire instelling. Het was een soort jeugdgevangenis. Ik kwam op de zwaarste groep. Ik werd in de gaten gehouden alsof ik een crimineel was.'

Dat kan kloppen, blijkt later. In Tims dossier, dat we opvroegen, staat dat hij op een 'besloten' leefgroep zat, een tussenvorm van open en gesloten, waar hij 'altijd in het zicht van de groepsleiding' moest zijn. Tim werd daar inderdaad behandeld als een crimineel, blijkt uit de verslagen. Hij geeft zelf daar nog een voorbeeld van:

'We mochten niet internetten en met bellen luisterde er altijd iemand mee.'

Volgens Tim zijn de begeleiders in DHG onder te verdelen in twee categorieën: In ‘onbenullen of softies’ en in ‘barbaren’. Tim daarover:

‘Mijn groepsleiders waren barbaren. Veteranen. Het waren allemaal oudgedienden. Commando's, luchtmacht, marine. Mijn mentor was een powerlifter. Hij sleurde de jongens met stoel en al door de kamer.’

Dat ook zijn groepsgenoten, de jongeren zelf, agressief waren, ervoer Tim vanaf de allereerste dag dat hij bij DHG was. Hij vertelt wat hem overkwam:

‘Ik houd van klassieke muziek. Ik floot vrolijk op de gang. Er was een jongen Abdel, de naam zal ik niet vergeten, een Marokkaanse jongen. Een stuk ouder dan ik en die zei: ‘Houd je bek eens’, zomaar uit het niets. Ik antwoordde: ‘Hoezo. Ik mag toch gewoon fluiten?’ Maar die jongen komt naar mij toe en echt, zó met zijn hoofd tegen mij: ‘Wat nou hè. Ga je een grote bek hebben? Durf nog een keer iets zeggen’.’

Toen Tim al wat langer in DHG zat, voorkwam hij daar zelfs een steekpartij:

‘Een jongen was zó doorgedraaid dat de groepsleiding het niet aankon. Samen met andere jongens heb ik hem moeten overmeesteren om zijn mes af te pakken.’

‘Gewoon schelden, dreigen, slaan’

Het lijkt of er geen enkele plek in de jeugdzorg vrij is van agressie of geweld. Judith werd er voor het eerst mee geconfronteerd in de crisisopvang Meisa in Amsterdam, waar de medebewoonsters haar standaard bruut wecten, en altijd met elkaar vochten. Judith daarover:

‘In dat huis zaten vijftien meiden. Ze maakten me elke dag wakker door met pannen op elkaar te slaan. Het was altijd ruzie, schreeuwen. We deelden samen de woonkamer en het dagelijks leven. Al die meisjes hadden problemen. Ik denk nu: ‘Hoe kan dat? Zo veel meiden met problemen in één huis?’’

Maar dat kan. En daarna ervoer Judith dat het nog erger kan. Ze moest naar De Lindenhorst in Zeist. Judith was er niet best aan toe. Ze had een tijd lang veel drugs gebruikt, nachten niet geslapen en was broodmager toen ze daar arriveerde. Ze vertelt:

‘Er waren heel veel Marokkaanse meiden. Eentje daarvan was een beetje de ‘alpha-male’, had een schreeuwerige houding, die speelde de baas over de groep. En de andere was een beetje haar ‘partner in crime’. Toen ik de groep op mocht, staarden ze me allemaal aan. Een van de eerste dingen die dat meisje zei - Judith doet een Marokkaans accent na, red. - ‘Wieo, jij bent echt een skelet, iuuw, word je mishandeld of zo? Kreeg je geen eten of zo? Werd je in een kelder gestopt? Eeuwige junk! Jij gebruikt zeker kanker veel drugs, of niet?’’

In deze gesloten instelling was de eerste dag meteen de toon gezet, herinnert Judith zich:

‘Toen ze klaar waren met mij, kwam er een meisje naar beneden dat zichzelf had gesneden. En toen zeiden die meiden: ‘Kijk dan naar haar. Ze is fucking dik. Vieze vuile aandachtstrekker. Daarom was ze zeker zo’n hoer dat ze zichzelf in de ramen zette. Ze moet altijd aandacht hebben en erkenning. En daarom ga je nu niet eten omdat je denkt dat we je aandacht geven. Kijk, ze is fucking dom. Ik ga haar neersteken.’ Dát soort opmerkingen,’ zegt Judith, nog steeds onthutst: ‘Dat meisje was slachtoffer van een loverboy en had echt een eetstoornis, ze had anorexia.’

De groepsdynamiek in de instellingen voor jeugdzorg is inderdaad heel vaak niet al te best. Alle geïnterviewden, de deskundigen, de jongeren, de begeleiders en zelfs de directeuren en bestuurders, hebben het erover.

Vanessa vertelt hoe hard de jongeren in de gesloten instellingen Alexandra in Harreveld en in OHG in Zetten waren:

'Het is óf heel gemoedelijk, óf je bent zwaar het pispaaletje en je hebt geen leven. Gewoon schelden, dreigen, slaan. Ik was een kind, ik was daar echt bang. Ik wilde niet meer van mijn kamer af.'

Jason heeft vooral traumatische herinneringen aan het personeel, inclusief de groepsleiders, dat hardvochtig was. Met name in de beruchte gesloten instelling in Harreveld. En ook Jason begint, net als de rest, weer over het 'alarm'. Als dát afgaat, stormt een aantal mannen binnen en overmeestert het kind. Dat is dan totaal weerloos, zegt Jason:

'Je kan helemaal niks. Op het moment dat groepsleiders er staan, is het te laat. Je kan niet meer zeggen: 'Ik wil meewerken', of: 'Doe dit niet: ik doe alles wat je wil.' Het is op het moment dat ze voor je staan: 'Nee, je gaat nú naar de isoleercel'.'

Vertellen over de heftige ervaringen grijpt de Kinderen van de Staat jaren later nog steeds aan. Ook Judith. Tijdens het interview spreekt ze voortdurend op verontwaardigde toon. Ze loopt naar het open raam van haar appartement om een sigaret te roken en om wat tot rust te komen. Zittend in het kozijn praat ze aan één stuk door. Haar conclusie over haar verleden in de JeugdzorgPlus en het geweld dat ze daar ontmoette:

'Ik zat onterecht tussen meiden die hun eigen familie probeerden uit te moorden. Ze waren suïcidaal en zaten in dezelfde ruimte als meiden die elkaar probeerden neer te steken. Al die meisjes daar hadden bloed op hun knokkels. Ik vroeg waarom? Ze lachten en zeiden: 'Dat merk je wel.' Ik ging óók op de muur slaan. Alle meiden sneden zichzelf. Je kan niks anders.'

Judith is gelouterd uit de JeugdzorgPlus gekomen en zegt daarover:

'Agressief zijn is de enige kans op overleven. Dat heb ik echt aangeleerd in de gesloten inrichting. Zo lang je maar van je afbijt en mensen bedreigt, laten ze je met rust.'

Poep aan de tandenborstel

Wanneer de kinderen agressief zijn, en wanneer het personeel met geweld optreedt, is het 'leefklimaat' in een instelling niet goed, zo heet dat in jeugdzorg jargon.

Dorien Graas, lector Jeugd aan de Hogeschool Windesheim, hekelt op een congres over jeugdzorg, november 2018, openlijk het geweld dat in de instellingen tegen jongeren wordt gebruikt. Ze zegt daarover:

'Als ouders kinderen naar de grond drukken, isoleren, in een kast opsluiten, slaan, dan is meteen half Nederland in alle staten. Terwijl dit nog dagelijks gebeurt in residentiële jeugdzorg. En daar zouden we echt mee moeten stoppen.'

Een bewogen Graas roept terplekke het kabinet op om in te grijpen:

'Laat het niet toe, zoals je het ook niet toelaat aan ouders.'

Jeugdrechtsadvocaat Maria de Jong stelt eveneens dat het geweld, dat tot uitdrukking komt in een slecht leefklimaat, een wezenlijk probleem is, vooral in de JeugdzorgPlus. Zij geeft aan dat de agressie zowel de medewerkers als de jongeren zelf betreft. De Jong zegt daarover:

'Op de een of andere manier wordt de agressie écht getriggerd. Die instellingen weten zich vaak geen raad met het handhaven van de orde. Toen Schakenbosch net open ging, was de politie er iedere week. En als je strafrechtuitspraken leest, zie je dat heel veel delicten in de gesloten jeugdhulp worden gepleegd.'

Deze gesloten instelling Schakenbosch in Leidschendam is vaker in opspraak. Bijvoorbeeld in 2016. Er zaten daar toen 38 kinderen zogenaamd op 'vrijwillige basis' vast, zonder dat een rechter daarvoor de vereiste 'machtiging gesloten jeugdhulp' had afgegeven. De NRC onthulde dit, en de inspectie zat ermee in haar maag. Maar greep niet in.

Eerder genoemd Iboya is één van de jongeren die er destijds zogenaamd ‘vrijwillig’ zat. Alleen had Iboya destijds zelf niet door dat ze opgesloten werd, licht ze toe:

‘Ik werd er door mijn ouders heengebracht, en toen kreeg ik een formulier voor me dat ik even moest gaan tekenen. En dat betekende dus dat ik daar ging verblijven. Uiteindelijk bleek dat ik er niet op vrijwillige basis mocht zitten, en toen kwam er een rechter aan te pas. Dat was pas een jaar later.’

Iboya is de zus van de vlogster Darcy Lazar. Samen met haar - eerder genoemde - oma Jose van der Helm en haar vriend, luidt Darcy in 2017 op Youtube de noodklok over wat haar zus op dat moment in Schakenbosch wordt aangedaan.

Op een filmpje benoemen ze, gedrieën gezeten op de bank, de misstanden. Darcy begint: *‘Dit keer eens even geen moestuintjes, maar wel over een serieus probleem, een serieus onderwerp.’* Dan zegt haar vriend: *‘In Nederland hebben we last van best een groot een probleem. Kinderen die moeilijk opvoedbaar zijn en problemen hebben thuis, komen in contact met bedrijven als Jeugdzorg of andere opvang. Het probleem is alleen dat die bedrijven het vaak nog erger maken, omdat er geen gepaste zorg is en er is natuurlijk steeds minder geld. Daardoor kunnen ze geen gespecialiseerde mensen aannemen. Op Youtube kan je heel veel video’s zien van mensen die in contact zijn met Jeugdzorg waar het helemaal mis gaat.’*

Darcy vervolgt: *‘Vroeger keken we allemaal enorm op tegen Jeugdzorg omdat we niet de waarheid erachter weten. En nu komt er steeds meer uit. En ook bij mijn zusje is het helaas een probleem geworden.’*

Dan vertelt Darcy hoe haar zus in Schakenbosch terecht kwam: *‘Mijn ouders hebben besloten haar in een gesloten instelling te plaatsen.’* Oma vult aan: *‘In de veronderstelling dat het met haar beter zou gaan en iedereen tot rust kon komen.’*

Darcy: *‘Op de website stond dat ze daar geholpen kon worden en beloofd werd dat ze in een veilige omgeving geholpen kon worden en beschermd zou kunnen worden. Mijn zusje wou dit helemaal niet. Mijn zusje kreeg een contract voor de neus geschoven en er werd tegen haar gezegd dat dit snel getekend moest worden en ze het eigenlijk niet mocht doorlezen. Dat heeft ze ook niet gedaan, ze heeft ondertekend en nu zit ze alsnog gesloten.’*

Op het moment dat het filmpje met de aanklacht tegen Schakenbosch op Youtube verschijnt, zit haar zus daar al driekwart jaar. En het is helemaal niet veilig in deze gesloten instelling, vervolgt Darcy, die dit per se wereldkundig wil maken:

‘Mijn zusje wordt getreiterd, ze wordt bedreigd, gepest. Ze is niet de enige. Ik weet dat het bij heel veel andere kinderen op de groep gebeurt.’

Dan vertelt oma: *‘Ik hoorde gegil van een meisje. Tot mijn verbazing zag ik vijf mannen op de grond liggen. Ik hoorde ijselijk gegil van dat meisje dat onder die vijf mannen ergens lag. Het duurde allemaal heel lang. Het meisje piepte op ‘t laatst van benauwdheid.’*

En Darcy zegt: *‘In die wereld heet dit fixeren. Mijn zusje is heel erg bang om gefixeerd te worden. Als ze bedreigd wordt, als ze gepest wordt, als haar dagboek weer ‘s een keer afgepakt wordt en wordt voorgelezen in de groep, durft zij er domweg niks aan te doen omdat ze bang is om gefixeerd te worden.’*

De vriend meldt tot slot: *‘Die pesterijen gaan best wel ver. Ze wordt gewurgd, er wordt gepoept op haar kamer, en vervolgens worden de billen afgeveegd met haar tandenborstel.’*

Oma Jose bevestigt later in een gesprek het verhaal van de tandenborstel:

‘Dat ene kind dat was finaal gestoord. Ik heb klachten ingediend, ik heb er over gesproken. Er wordt niks mee gedaan. Omdat die deur niet op slot kon, kon dat meisje in haar kamer poepen.’

Schakenbosch was toen niet blij met de vlog op Youtube, laat Jose van der Helm daarover weten: 'Ik werd nog gedwongen om het filmpje van Youtube af te halen door een paar personeelsleden van het tehuis Schakenbosch. Maar ik zei: 'Ik kan het er niet afhalen, ik heb het niet gemaakt. Darcy heeft het gemaakt en die is een Youtuber. Maar daarbij: Ik wil het er niet afhalen!' '

Jose van der Helm vertelde eerder al hoe van slag ze was toen ze Iboya samen met haar moeder bij Schakenbosch afleverde: *'Het is de slechtste dag van mijn leven geworden. Ik word er soms nog emotioneel van, als ik daar aan denk'*. Over de sfeer in de instelling zegt ze:

'Dat pesten daar onderling, nou dat is niet normaal. Iboya werd gesard en getreiterd. Er wordt gestolen. Ik had mooie kleding voor mijn kleindochter gekocht, leuke merkkleding. Dat is daar zo weg.'

In haar ingezonden brief in het Algemeen Dagblad, in *Opgesloten* al genoemd, bekritiseerde Jose van der Helm het geweld dat wordt toegepast in Schakenbosch. Over het belagen van dat meisje schreef ze:

'Ik heb gezien hoe zes mannen buiten boven op één meisje zaten. Het kind had blijkbaar geprobeerd te ontsnappen. Ze krijste alles bij elkaar. Toen ik hier wat van zei, deelde men mij mee dat dit fixeren volgens protocol ging. Zes man van rond de 80 kilo boven op een meisje van tussen de 50 en de 60 kilo. Tjonge jonge, dan ben je een vent.'

Iboya zelf is ruim drie jaar later nog steeds zeer negatief over haar verblijf in Schakenbosch, en zegt:

'Op de meidengroep vond ik het echt verschrikkelijk. Ik dacht: waar ben ik beland? Pesterijen, je zit met allemaal meiden. Je doet niet zo veel gewoon, dus je gaat elkaar irriteren, op je zenuwen werken. Je zit met zijn allen in een kleine ruimte, je hebt zelden of nooit privacy.'

Ze bevestigt dat er in een gesloten instelling voortdurend wordt gepest. Of erger:

'Doodsbedreigingen of heftig in elkaar geslagen worden of dat ze met zijn allen tegen één iemand ingaan.'

En de leiding grijpt niet in, stelt Iboya:

'Ik heb wel gehad dat een shampoofles naar mijn hoofd werd gegooit. Ik kreeg de hele tijd bedreigingen zoals: 'Ik ga je dood maken'. Ze wisten wat er bij mij aan de hand was, maar ze hebben het altijd door de vingers gezien alsof ze het niet helemaal door hadden. Tegen mij zeiden ze dat ik er dan hard van werd, dat ik voorbereid was op de toekomst.'

Choking game

Bepaalde instellingen voor gesloten jeugdzorg hebben ronduit een slechte reputatie. Schakenbosch is bijvoorbeeld regelmatig zeer negatief in het nieuws. Recent nog, begin januari 2020, naar aanleiding van het overlijden van de 15-jarige jongen Davey. Het Algemeen Dagblad bracht daarover dit naar buiten:

'In jeugdzorginstelling Schakenbosch in Leidschendam is het niet veilig voor alle jongeren die daar gedwongen zijn geplaatst. Dat zeggen betrokkenen tegen deze krant nadat in het weekeinde opnieuw een cliënt uit het leven stapte. Hij werd 15 jaar oud.'

Het is de tweede zelfdoding in een jaar, meldt het AD verder nog. *'Volgens een ouder van een kind dat op dezelfde afdeling is geplaatst waar het incident plaatsvond, is de begeleiding zaterdag 'nalatig' geweest. 'Hoe kan het anders dat je dit midden op de dag over het hoofd ziet?'*

Deze ouder, die niet met naam wil worden genoemd, omdat het nadelige gevolgen kan hebben voor zijn kind dat eveneens in Schakenbosch zit, wil wél naar buiten brengen hoe onveilig het daar is. Hij zegt over zijn zoon:

'Elke keer als-ie terug moet, sluit mijn kind zich in de instelling op de slaapkamer op. 'Daar ben ik tenminste veilig' zegt het dan. Als ik op bezoek kom, ruik ik soms de wietwalmen als groepjes jongeren langslopen.'

Een professional die in Schakenbosch werkt verklaart - anoniem - dat de situatie er niet goed is: 'Door gebrekkige interne communicatie en een tekort aan geschikt personeel kan Schakenbosch als ik eerlijk ben, op dit moment geen veilige plek bieden voor kinderen die daar geplaatst worden.'

Schakenbosch wil in de krant niet reageren op de dood van Davey. Zijn moeder Tiffany echter wel. Haar zoon was niet suïcidaal, beweert zij. Want als hij dat wél was geweest, dan had Schakenbosch voorzorgsmaatregelen getroffen. Daar is ze van overtuigd.

Deze moeder wilde, net als de ouders van Iboya, zelf dat haar zoon in Schakenbosch werd geplaatst. Hij had adhd en odd, een gedragsstoornis die zich uit in opstandigheid. Thuis was hij niet meer te hanteren, en in een open instelling voor jeugdzorg ging het helemaal mis. Schakenbosch moest Davey weer structuur bieden, en hem weer naar school laten gaan. Dat haar zoon om het leven kwam op zijn kamer in Schakenbosch, betreft volgens haar geen zelfdoding maar een 'tragisch ongeval'.

Davey werd dood gevonden op zijn kamer, waar ook een riem lag. Tiffany weet echter zeker dat haar zoon niet suïcidaal was. Rapportages van onderzoeken naar Davey wijzen dat uit, stelt zij. Hij overleed door het 'spelletje' *choking game* waarbij een broekriem wordt gebruikt die strak om de hals wordt gebonden. Tiffany daarover:

'De bloedtoevoer naar je hersenen stopt. Dan kom je in een euforische roes. Maar als je niet goed oplet, en te lang doorgaat, dan is het dodelijk.'

Daarmee komt een volgend punt over het 'leefklimaat' in de -gesloten- instellingen aan bod. De jongeren zijn niet alleen agressief richting elkaar, ze doen levensgevaarlijke spelletjes - 'challenges' - met elkaar.

Iboya heeft eveneens ervaring met de lugubere spelletjes die jongeren in Schakenbosch spelen. *Chocking game* heeft ze zelf niet gespeeld. De *cinnamon challenge* wel, zegt ze: *'Ik heb daar wel 's meegedaan aan het spelletje dat je een opscheplepel kaneel in één hap naar binnen moest werken. Je kan gewoon stikken. De poeder is best wel droog en dat schiet in je keel. De challenge was om niet te hoesten, en zo de kaneel binnen te houden. Dat het gevaarlijk was, besepte ik toen nog niet.'*

De ideeën over deze gevaarlijke spelletjes krijgen de jongeren via internet. Op Youtube staan talloze filmpjes over de *cinnamon challenge*. Tegelijkertijd zijn er beelden te vinden van artsen die waarschuwen voor dit kaneel happen of zelfs kaneel snuiven zoals met cocaïne gebeurt. Omdat het kan leiden tot vergiftiging, tot blijvende longschade of zelfs tot de dood.

De moeder van Davey stelt dat de dood van haar zoon door tegenstanders van jeugdzorg wordt ingezet in een campagne om Schakenbosch te beschadigen. En die kregen in het AD ruim baan, waar stond dat de zelfdoding van Davey een wanhoopsdaad was:

'Van iemand die het leven uitzichtloos vond geworden na de plaatsing in het internaat, waar een gracht omheen ligt en 's avonds de deuren van de kamers op slot gaan. Net als in een gevangenis, terwijl de kinderen die in Schakenbosch zitten geen criminelen zijn, maar jongens en meisjes met gedragsstoornissen die zo ernstig zijn dat ze op geen enkele andere manier rust, reinheid en regelmaat kunnen worden bijgebracht.'

De strijd tussen de ‘aanhangers’ van de zelfdoding hypothese en de moeder die uitgaat van een ongeluk, laaide hoog op. Tiffany werd door activisten, zoals zij ze noemt, op Facebook zelfs bedreigd. Tiffany snapt hen ergens wel, zegt ze:

‘Het zijn vaak vaders en moeders die uit de ouderlijke macht zijn gezet, en dat gebeurt soms op hele rare manieren. De meeste ouders reageren dan instinctief door te gaan vechten, door jeugdzorg als de vijand te zien. En als je dat doet, loopt het alleen maar meer uit de hand. Geloof me, ik kan het weten, ik ben op m'n zeventiende moeder geworden en heb daarna genoeg met jeugdzorg te maken gehad. Schakenbosch draag ik een warm hart toe, zeker na de herdenking die ze voor Davey hebben georganiseerd.’

Leefklimaat

Jose van der Helm, de oma van Iboya, is géén activiste, maar zij roerde zich weer na de berichtgeving over de dood van Davey in Schakenbosch. Ze zegt daarover:

‘Die mevrouw van wie de zoon is overleden, gaf nog een reactie dat haar zoon geen zelfmoord had gepleegd, maar dat andere mensen Schakenbosch proberen zwart te maken.’

Van der Helm begrijpt echter niet dat deze moeder Schakenbosch zo verdedigt. Het is namelijk simpelweg slecht in deze JeugdzorgPlus-instelling in Leidschendam, stelt ze:

‘Al wat ik schrijf, daar is geen woord van overdreven. Ik ben een heel nuchter mens, ik ben helemaal geen sensatiezoeker. Maar ik had dit nog nooit meegemaakt.’

En daarom schreef ze ook nú weer naar het Voorburgs Dagblad, een kopblad van het AD. Ze licht toe waarom:

‘Ik wil toch wel steeds laten weten dat jeugdzorg niet altijd jeugdzorg is. Ik blijf daartegen protesteren. Omdat jeugdzorg in de meeste gevallen jeugdvernieling is. En Schakenbosch die geeft nogal op over hoe goed ze zijn. Ik blijf daartegen protesteren. Want ze zijn helemaal niet zo goed. Iedereen die daar zijn kind komt brengen denkt, dat dacht mijn dochter ook: ‘Die zit daar goed en dan krijgt ze een stukje behandeling.’ Nee, ze wordt daar alleen de vernieling in geholpen. Ik sta niet recht op de barricade, maar iedere keer als ik zoiets zie, dan wil ik reageren.’

Jose wil dat de buitenwereld weet dat een gesloten instelling voor jeugdzorg niet helpend is.

‘Ja, dat is het enige’, zegt ze daarover. ‘Mijn kleinkind schiet er niks meer mee op. Maar mensen denken: Iboya heeft in een jeugdinstelling gezeten, dan krijgt ze begeleiding toch? Ja, mijn hoela. Je wordt er niet beter van.’

En wederom spuit Jose van der Helm haar ongenoegen over de nare sfeer in Schakenbosch:

‘Ik moest drie maanden wachten eer ik bij haar op bezoek mocht komen. Werd mijn tas gecontroleerd. Nou ja, daar heb ik niet zo’n moeite mee. Maar daar zit je, in een kaal kamertje, met zo’n mica tafeltje met drie stoelen. Ik nam altijd wat lekkers mee, eigen gebakken koek en een smoothie, vers, met leuke bekers of een rietje. Ik had altijd twee van die thermoskannen bij me met koude smoothie erin. Kleedjes legde ik op tafel met een servetje. En dan zat er zo’n chagrijnige vent bij. Vroeg ik: ‘Wilt u ook een lekker koekje of een smoothie?’ Ik dacht: Moet dat nou zo? Dat gechagrijn. Verdorie, doe een beetje leuk tegen die kinderen. Ze zitten hier toch niet voor de lol?’

Peer van der Helm is dé deskundige in Nederland op het gebied van ‘leefklimaat’ in de instellingen voor jeugdzorg, in ggz-instellingen, en in jeugdgevangenissen. Hij onderzoekt het

leef- en werkklimaat aan de hand van speciale vragenlijsten, in opdracht van die instellingen. Tevens adviseert hij directies over verbeteringen.

Peer van der Helm bevestigt tijdens het interview voor *Kinderen van de Staat* dat het in Schakenbosch voor jongeren onveilig is, en zegt daarover:

'Ik heb een tijdje terug met de bedrijfsarts van Schakenbosch gepraat. Die maakte zich heel erge zorgen over het aantal gebroken ribben van de kinderen. Terwijl het één van de betere instellingen is.'

Van der Helm en zijn collega's van de Hogeschool Leiden sparen de instellingen in hun rapportages niet. Een goed leefklimaat betekent minder agressie. Maar niet alle gesloten instellingen houden van pottenkijkers en willen al helemaal niet dat slechte resultaten over hun instelling naar buiten komen. Van der Helm ervoer dit onder meer bij OGH in Zetten als volgt:

'Ik heb daar één keer onderzoek gedaan en de resultaten waren desastreus. Vervolgens mocht ik er geen leefklimaat onderzoek meer doen. Er is véél angst in deze sector. Ik ben door de hoogste baas op het matje geroepen. Hoe ik het waagde iets over zijn instelling in Zetten te zeggen? Ik had gezegd dat het niet goed was daar. In plaats van dat ze het probleem bij zichzelf zoeken, zoeken ze het bij een ander. Iedereen is bang voor zijn reputatie.'

Van der Helm vindt het tekenend dat de gesloten instellingen die het leefklimaat onderzoeken de resultaten niet openbaar willen maken. Het is een terugkerende ergernis voor hem:

'Je krijgt het niet op tafel. Want de instellingen zijn het niet verplicht', zegt hij daarover.

Terwijl de jeugdgevangenen wél alles openbaar maken, weet deskundige Peer van der Helm. Hij doet al heel lang leefklimaat onderzoek in de Justitiële Jeugd Instellingen. 'Twee keer per jaar', licht hij toe. 'Op een gegeven moment heeft een directeur van een van die Rijksinrichtingen gezegd: 'Beste collega's, waarom zouden we nou niet gewoon onze rapportages openbaar maken?'

De directeuren aarzelden aanvankelijk, maar het gebeurt nu wél, zegt Van der Helm. Dat heeft een positief bijeffect gehad:

'Ze gaan naar de Tweede Kamer en dat heeft geleid tot een enorme verbetering van het klimaat in de JIJ's. Het klimaat is daar nu beter dan in de gesloten jeugdzorg.'

Krankzinnig

'Ik heb echt het gevoel: de kinderen moeten gered worden uit de klauwen van gesloten jeugdzorg. Het is te ziek voor woorden, helemaal krankzinnig, compleet gestoord. Jongeren worden er kapot gemaakt.'

Soms trekt personeel zelf aan de bel over het geweld in de instellingen voor jeugdzorg. Nino Hensen kan gerust een klokkenluider worden genoemd. Hij spreekt openlijk over de misstanden in de JeugdzorgPlus, hij schrijft erover en sprak met de Commissie De Winter die het geweld in de jeugdzorg onderzocht, en daarover juni 2019 met haar rapport kwam. Hensen, Surinaams Nederlander, groot en breed, heeft een witte coltrui aan. Een gouden voortand en een tattoo van een spin op zijn hoofd.

Nino Hensen is vooral een uiterst beleefde en sympathieke man. Hij werkte als groepsleider in de gesloten instellingen De Koppeling en in het Transferium. Wanneer ik hem telefonisch overval met het verzoek voor een interview, is hij zijn auto aan het schoonmaken. Als hij hoort waarover ik het wil hebben, is de auto niet meer belangrijk. Hij is blij dat hij zijn

verhaal kan doen. Het onrecht dat jongeren, met name in de JeugdzorgPlus, wordt aangedaan zit hem heel erg dwars.

Nino Hensen zat zelf enkele malen achter de tralies in de jeugdgevangenissen Amsterbaken en 't Nieuwe Lloyd in Amsterdam. 'Voor openlijke geweldpleging, vechten op straat', zegt hij daarover. Hij werd als kind thuis mishandeld en had, zoals dat heet, een moeilijke jeugd. Hij raakte aan de drugs en handelde erin.

Hensen weet dus uit ervaring wat er gebeurt als je jongeren met ernstige problemen in een gesloten groep bij elkaar zet en zegt daarover:

'Ik ging als boefje de gevangenis in en kwam er als crimineel uit. Je zit daar met andere crimineeltjes en iedereen is geënt op overleven. Je zit tussen de leeuwen. Wat je absoluut niet mag doen, is zwakte tonen. Dan krijg je de groep tegen je. Dus je moet sterk zijn, je moet van je afbijten.'

Lloyd werd later de gesloten jeugdzorginstelling De Koppeling waar Nino Hensen uiteindelijk kwam te werken. Maar wat hij daar toen zag, was erger dan wat hij meemaakte in de gevangenis, stelt hij:

'Ik was met stomheid geslagen. Dat personeelsleden er voor kiezen om geweld te gebruiken. Het niet aandoen van een jas is al reden genoeg, of een sigaretje te veel, het niet geven van een aansteker of niet snel genoeg naar binnen. Oftwee plakjes kaas op je brood in plaats van één plakje kaas. Dat zijn de redenen voor straf. Dat zijn de regels. Zo houden ze orde.'

Deze keer vertelt een professional over het 'indrukken van de knop', gangbare praktijk in de gesloten jeugdzorg, en de paniek die daarna uitbreekt. Hensen licht toe hoe het telkens tóch weer zo ver komt dat jongeren zeer hardhandig worden aangepakt:

'Regel nummer één is dat die jongeren gedragsinstructies moeten volgen. Heel logisch. Maar gebeurt dat niet, dan heeft een medewerker het recht om een waarschuwing te geven. Wordt die waarschuwing niet gehonoreerd, dan mag je zó een jongere van de groep verwijderen. Nou dan zeg je: 'Ga maar naar je kamer'. Als dat vervolgens niet gebeurt, wordt de knop ingedrukt. En zodra de knop wordt ingedrukt, is er geen weg meer terug. Dan is het gewoon 'automatische piloot'. En dat is een jongere, desnoods met geweld, naar de isoleercel sleuren.'

Borst vooruit, hij maakt zich breed. Met armen wijd en benen krom loopt Nino Hensen door de kamer van zijn huis in De Bijlmer in Amsterdam. Hij doet voor hoe een *Vikingmannetje* er uit ziet, zoals hij de macho's noemt, de begeleiders die in de gesloten jeugdzorg werken.

Dan demonstreert Hensen hoe ze de jongeren vastgrijpen. Hij zit op de grond, legt zijn armen op zijn rug, maakt draaibewegingen en zegt: *'Meisjes van dertien moeten zó naar de isoleercel worden gebracht. En heb het gore lef maar eens om tegen te strubbelen.'*

Hensen benoemt weer de deken in de isoleercel: *'Dat is dagelijkse kost. Dan wordt er een dekontje voor je neergelegd. En word je ingewikkeld. De laatste van de begeleiders rent snel weg en daar zit je dan in de isoleercel.'*

Hij toont, voorover geknield op de vloer, hoe dit gaat en wringt zich letterlijk in bochten: *'Ben je eerst aan het worstelen om die deken los te krijgen.'*

Nino Hensen werkte relatief kort in gesloten instellingen voor jeugdzorg, maar hij somt desondanks het ene verhaal na het andere op over onrecht en geweld. En vooral over zijn strijd daarover met collega's. Hensen blokkeerde regelmatig de deur van een slaapkamer van een jongere om te voorkomen dat andere medewerkers het kind naar de isoleercel zouden sleuren. Hij probeerde zijn collega's voortdurend op andere gedachten te brengen, zodat ze niet meer agressief zouden zijn.

‘Ik gedroeg me haast als een predikant’, licht hij toe. ‘Ik had maar één missie: stop met vastpakken. Doe het niet want je vernietigt.’

Het gebeurt echter aan de lopende band, stelt Hensen.

‘Het is bedrijfscultuur. En de directie staat machteloos tegenover het personeel. Zodra de directie met nieuwe ideeën komt, worden ze weggelachen. De werkvloer denkt: ‘Dit interesseert me niet, ik wil gewoon geen grote bek van de kinderen.’ Het is de weg van de minste weerstand. ‘Piep piep piep. Bam.’ Dat is het alarm en dat gaat af over de hele instelling. Korte metten. Elk kind weet: daar gebeurt weer wat. En dan zie je al het personeel rennen. Gewoon ‘grijpen, iso, klaar.’

Politiehonden worden zelfs ingezet om een jongere uit zijn kamer te halen en naar de isoleercel te brengen. En om de volgende dag het kind weer uit de isoleercel te halen en terug in zijn kamer te zetten, zegt Hensen: ‘Dat gebeurt met zeer grote regelmaat.’

Of erger, en hij geeft daarvan een voorbeeld:

‘Een meisje ging bam met de kop op de grond. Met een hersenschudding zat ze in de isoleercel. Een collega vertelde mij dat een jongen in hongerstaking ging. Dat ze hem bij de keel grepen, water in zijn bek goten, force feeding, heet dat en dat ze schreeuwden: ‘Je wil niet eten? Nou hier: éten!’ Mijn collega stopte er mee en zei: ‘Dit kan ik niet meer.’ Diezelfde mensen die dat deden, werken er nóg.’

Nino Hensen niet meer:

‘Ik was eerlijk gezegd langzaam kapot aan het gaan daarbinnen. Ik ben daar niet voor gemaakt. Ik kon daar niet slapen ’s avonds. Dat geschreeuw hoor ik nog. Van schouders die bijna uit de kom gedraaid worden, polsen die achterover gedrukt worden, bokkepootje heet dat, kelen die worden dichtgeknepen. Iedereen keurt het af maar ze zeggen tegen me: ‘Hou je mond maar dicht want het is hopeloos. Hou maar op.’ Op een gegeven moment denken ze: ‘Laat die Nino maar gaan, want die is hier niet lang meer.’

Het is de bedrijfscultuur, aldus Hensen:

‘Ze zeggen: ‘Zó doen wij het hier. En als je niet mee wil doen, dan ga je wel weg.’ Als personeel heb je een keuze: Of je komt op voor de kinderen en dan raak je je baan kwijt, en heb je geen vrienden. Of je gaat mee met de stroom, en je houdt je mond en doet zelf zo min mogelijk kwaad. Dat zijn je opties. Maar wil je kwaad stoppen, kwaad voorkómen. Nee, dan word je ontslagen.’

Roy de Grijper

Dat ontslag kwam er voor Nino Hensen inderdaad, na onenigheid met zijn collega's. Zoals dit conflict, zegt hij: ‘Er was een grote man van twee meter. Zijn bijnaam was *Roy de Grijper*. Alle kinderen haatten hem, iedereen wist: Hij grijpt altijd verkeerd in, hij grijpt te hard in en hij grijpt jongeren bij de keel. Wij werden in De Koppeling door hem getraind over hoe je fysiek moet ingrijpen. Tijdens deze training viel mij op dat hij zich zelf niet aan de voorschriften hield. Ik zei: ‘Roy, het is toch de bedoeling dat we de-escaleren, ook na alarm?’ ‘Nee’, zei hij, ‘na het alarm praten we niet meer. We duiken er meteen bovenop want deze jongen is sterk. We grijpen hem bij de keel.’ Ik zei: ‘Je doet die jongen pijn, je gebruikt te veel kracht, je bent 120 kilo en twee meter. Het is een jochie van veertien.’ Dat werd een ruzie en hij stormde de zaal uit, want hij vond dat ik dat niet had mogen zeggen.’

Nino Hensen kon niet meer tegen het geweld, maar hij kan óók niet begrijpen dat het maar kan blijven doorgaan in de instellingen en dat niemand wordt ontslagen:

'Ze zijn strafbaar', zegt Hensen. 'Je bent tuchtrechtelijk aansprakelijk voor al je eigen handelen. Ik heb niet één dienst meegemaakt dat de rechten van kinderen niet werden geschonden. Iedereen weet het. Maar die kinderen houden hun bek. Weet je waarom? De hoop wordt eruit getimmerd. De kinderen zien het zó vaak, en denken: Ze doen toch niks, de directie doet niks, niemand doet wat.'

Al staat het geweld in de jeugdzorg tegenwoordig steeds prominenter ter discussie, en verschijnen er rapporten over; Nino Hensen is niet optimistisch voor de toekomst. Het geweld wordt geaccepteerd, stelt hij:

'Als de overheid dit niet zou willen, zou het er niet zijn. Maar het is er wél! De maatschappij, iedereen is het hier mee eens. Want niemand doet er wat aan.'

Hensen werkt nu als zzp'er, hij coacht en geeft lezingen over zijn ervaringen in de jeugdzorg. Hij heeft een boodschap, maar die is lastig over te brengen op collega's, ondervindt Hensen: *'Als ik zeg: 'Die kinderen hebben liefde nodig', dan word je aangekeken alsof je hogere scheikunde aan het verkondigen bent. Dat zit er gewoon niet bij. 'Wat moet je daar nou mee? New Age. Wat ben jij voor een hippie?', is de reactie. Het woord 'liefde' moet ik niet in de mond nemen. Onder academici, onder al die mensen, in de hele jeugdzorgsector is liefde 'no go'. Dus zeg ik zeg nou maar 'warmte'.'*

Verbinding

Dan spreek ik een man die tot voor kort groepswerker was in eerder genoemde gesloten instelling Schakenbosch in Leidschendam. Hij wil vanwege zijn huidige baan niet met naam worden genoemd maar wél zijn verhaal vertellen. Hij is van Surinaams Nederlandse komaf en ook hij heeft in de criminaliteit gezeten.

Toen hij bij Schakenbosch kwam werken, had hij de opleiding Gespecialiseerd Pedagogisch Medewerker (SPW) afgerond en studeerde hij psychologie. Hij was vanuit zijn verleden wel wat gewend, maar schrok zich kapot.

Ook deze man heeft het weer over 'fixeren' en zegt:

'Het was heel heftig. Al in de eerste week moesten we een meisje fixeren. Ik hoefde het niet te doen, want ik had de training daarvoor nog niet gehad. Het meisje was zeer agressief, de spanning was heel hoog opgelopen. Wat er dus gebeurde is dat echt een heleboel mannen op dat meisje zijn gaan liggen. En toen werd ze dissociatief. Ze was toen dus eigenlijk gewoon lam. Ze tilden haar op, brachten haar naar haar kamer en deden de deur op slot. Ze kwam op een gegeven moment weer uit de dissociatieve staat en werd heel agressief en ging alles in haar kamer kapot slaan. Gewoon heel erg gillen, helemaal hysterisch. Maar ze lieten haar gewoon in die kamer, uit angst dat ze ons zou aanvallen of wat dan ook. Het was een hele nare situatie. Het was elf uur in de avond en ik dacht: Dit kan ik niet. Dit is wel héél heftig. Ik vind dat er een crisisteam ingeschakeld moet worden dat het kind uit die kamer kan halen en op een liefdevolle manier kan benaderen zodat het kalmeert. Dat gebeurde niet. Een crisisteam bestond daar niet. Er waren enkel groepswerkers die alleen hebben geleerd te fixeren als er zo'n situatie is. En dan de kamer op slot, want dan ben je zelf in ieder geval veilig. En geen 'sorry' daarna, ze zeggen niks! Ze gaan er niet meer op in. Terwijl het natuurlijk een traumatische ervaring is voor zo'n kind.'

Het personeel in een gesloten instelling, zoals hier in Schakenbosch, gebruikt geweld uit angst, zegt deze oud-begeleider. En voegt daaraan toe:

'Ik vond dat er een heel andere benadering toegepast zou kunnen worden. Dat je niet gelijk hoeft te fixeren. Dat hoeft gewoon niet. Maar die werknemers lijken bang te zijn. Al voordat

het escaleert, gaan ze gelijk in de stress. Ze drukken héél snel op de knop. En er komen meteen heel veel mensen aanrennen. Maar je moet niet bang zijn. Je moet effe relaxen en ervoor zorgen dat je met die jongens de onderliggende verbinding kan maken en dan kan je ze gewoon kalmeren.'

In tegenstelling tot Nino Hensen ging deze begeleider de strijd met zijn collega's niet aan. Na twee maanden hield hij het voor gezien: *'Ik had een contract. Maar ben weggegaan. Ik kon dat niet zo, ik kon dat niet'*, licht hij zijn vertrek toe.

'Verbinding' is het woord dat deze ex-begeleider telkens in de mond neemt als hij het over goede jeugdzorg heeft. Zoek je die niet, dan loopt het volgens hem helemaal spaak: *'Als je die verbinding niet kunt maken, gaan die kinderen ontsporen. Ze worden alleen maar agressiever en dan ga je ze uiteindelijk maar gesloten plaatsen. Terwijl ik denk: 'Als je véél eerder verbinding had kunnen maken, dan waren ze veel beter geëindigd.' Het komt niet door de jongeren dat ze agressief worden, dat komt door het systeem. Door het beleid en door medewerkers die er niet mee om kunnen gaan. De jongeren zijn vormbaar. Maar als je ze niet vormt, dan raken ze ontspoord.'*

Hoe belangrijk die verbinding is, ontdekte Wilma Aaldering, die onderzocht hoe jongvolwassen meisjes hun verblijf in een JeugdzorgPlus instelling hebben ervaren nadat ze daar - tijdens een crisis - waren geplaatst. Aaldering werkt al sinds 2005 voor de Raad voor de Kinderbescherming, en plaatst zelf minderjarige kinderen vanuit een crisissituatie in een gesloten instelling.

Aaldering schrok van de resultaten van haar eigen onderzoek uit 2017. Vooral van het geweld dat de meisjes in de JeugdzorgPlus ondervonden. Aaldering daarover: *'Alarmerend is dat het probleemgedrag van groepsgenoten en het fysieke ingrijpen van de groepsleiding voor onveilige gevoelens zorgde.'* Met gevolgen voor de langere termijn bovendien, stelt Aaldering. Het werkt voor deze meiden 'nu nog negatief door in het welbevinden en de sociale contacten.'

De verbinding is inderdaad van doorslaggevend belang voor kinderen in een gesloten instelling voor jeugdzorg, stelt Wilma Aaldering in haar rapport, dat niet zonder reden *'Je zou mij eens moeten ontmoeten'* heet. Ze schrijft daarover:

'Een klik met een hulpverlener is helpend. Dat kan zowel tijdens de opname als in de nazorg zijn geweest. De wetenschap dat er iemand voor hen was, die hen hoorde, begreep, serieus nam en positief stimuleerde, maakte dat zij het emotioneel volhielden in de JeugdzorgPlus of daarna. Het zorgt er voor dat zij, ondanks veel negatieve ervaring en soms boosheid, nog vertrouwen dat er mensen zijn met goede intenties. (...) Zij geven aan dat als er beter naar hen geluisterd was, hen vele negatieve ervaringen bespaard waren gebleven.'

In haar rapport citeert Aaldering uitvoerig een meisje dat niet tegen het agressieve klimaat in de JeugdzorgPlus-instelling was opgewassen. Het meisje zegt:

'Het is echt geweld en met geweld in aanraking komen vindt niemand leuk. Het heeft gewoon een bepaalde invloed op je die je niet goed kan uitleggen. Ik heb nu nog wel dat ik het als een filmstrip voor me zie, dat het zo naar boven komt, dat ik het echt weer helemaal beleef. Ja, dan komt echt alles helemaal terug. Dat is wat ik voelde in die periode. Er wordt niet naar me geluisterd, niemand die me geloofde.'

Dit meisje huilt wanneer ze het aan Wilma Aaldering vertelt.

‘Allemaal gevoelsdingetjes’

Hij werkt niet in een gesloten instelling voor jeugdzorg, maar in de – kleinere - gezinshuizen met de naam ‘Dushi’. Alex de Bokx kent de kinderen die in de – gesloten - instellingen hebben gezeten echter goed. Bij ‘zijn’ Dushi komen kinderen die uit huis zijn geplaatst en al op héél veel plekken hebben gezeten, licht De Bokx toe. Ook in de JeugdzorgPlus.

De Bokx:

‘Dushi werkt goed voor kinderen die al zóveel hebben meegemaakt. Kinderen gaan van crisisopvang vaak naar een pleeggezin, en van een pleeggezin naar een gezinshuis, en van een gezinshuis naar een instelling. En dan komen ze bij ons. Dan hebben ze vaak al 4 of 5 plekken gehad. Wij willen kinderen die allemaal wat minder leuke plekken hebben gehad, een toekomst geven.’

En dat zijn de kinderen die in -gesloten- instellingen of pleeggezinnen niet te handhaven waren. Er is met alle kinderen namelijk wél iets aan de hand, aldus De Bokx:

‘Verwaarloosd, geweld, misbruik. Stoornisje x, y, z’, zegt hij daar ultrakort over.

En ja, juist deze kinderen worden soms heel erg kwaad, licht hij toe:

‘Bij ons is het allemaal niet anders. Maar de kinderen die bij ons komen, die al zó veel plekjes gehad hebben, joh: die zijn gewoon boos. Bij ons gaat er wel ’s een stoeltje door de ruimte’, aldus De Bokx. ‘Maar dat gebeurt bij de burens ook. Met opgewonden pubers die het ergens niet mee eens zijn. Ik zeg altijd: ‘Bij ons mag je boos zijn. Dat is heel gezond. Ontlaad je maar lekker.’ Daarna wordt er geknuffeld en gehuild.’

Wat de beste manier is om met deze beschadigde kinderen om te gaan, vond Alex de Bokx in de praktijk uit. Hoe je het beste met jongeren kunt omgaan, die in een pleeggezin of - gesloten - instelling terecht komen, is namelijk niet zo duidelijk, licht De Bokx toe. Alle wetenschappelijk onderzoek over opvoeden gaat tot 9 jaar, stelt hij: ‘En dan stopt alles. Die hele groep die daarna komt, is eigenlijk de meest ingewikkelde groep. Maar daar is niks wetenschappelijks over.’

Dat is, volgens Alex de Bokx de reden dat er in de instellingen voor jeugdzorg sprake is van zo veel repressie: ‘Dan krijg je natuurlijk dat ze vanuit macht gewoon zorg inzetten. ‘Luister je niet naar me. Dan moet je de telefoon 15 minuten inleveren. Krijg je dit, krijg je dat’.

Het is Alex de Bokx een gruwel, en volgens de Dushi-methode, die inmiddels wel wetenschappelijk is onderbouwd, ook uit den boze. Hij geeft een voorbeeld van hoe Dushi met de jongeren omgaat:

‘Ik heb een meisje gehad, dat uit het systeem kwam. Na zoveel plekken zat ze bij ons. En die werd helemaal gek. Zegt ze: ‘Ik ben gewoon gewend dat ik straf krijg, als ik te laat thuis kom. En jij gaat gewoon goedemorgen tegen me zeggen. En je neemt mijn telefoon niet in.’ Ik zeg: ‘Die lol ga ik je allemaal niet gunnen. Je weet wat je fout hebt gedaan. Ik zeg ‘Goeiemorgen, kopje thee?’ (met vriendelijke stem, red.) Het is een kwestie van volhouden hè? Want straf is het meest makkelijke wat er is. En tuurlijk moet je opvoeden. Ik vind straf iets anders dan opvoeden. Je moet opvoeden, je moet duidelijk zijn, je moet zeggen: ‘Tot hier, en daar is de grens.’ Dat is allemaal goed. Maar oooh, al die consequenties die we bedenken.’

Dushi zondert kinderen nooit af, licht De Bokx toe.

‘Opsluiten doen wij überhaupt niet, we hebben geen sloten op de deur. Sommige kinderen vinden het wel fijn om op hun kamer te zijn. Want dat is een veilige ruimte.’

Dushi probeert vooral te doen wat bijvoorbeeld ook Nino Hensen voorstaat: liefde geven, en contact maken met de kinderen. Dat zit in de ‘methodiek training’ voor de medewerkers van Dushi ingebakken, zegt De Bokx:

‘En dat gaat er juist over dat je kinderen uit kan lezen, dáár waar ze in hun stressniveau naartoe gaan. Als ze buiten hun raampje gaan, dan wordt er iets getriggerd, en dan komt die agressie. Die agressie neemt allemaal wel weer af, soms moeten we kinderen wel zó

vastnemen, is het even strubbelen, zitten we 10 minuten in de gang met de kinderen. Uiteindelijk breken ze, en wordt er gehuild, geknuffeld, en drink je een kopje thee.'

De methodiek van Dushi is onorthodox in de jeugdzorg, zegt De Bokx. Dat heeft weer zo zijn gevolgen. 'Mensen klagen zich suf over Dushi.' Maar hij staat voor 'zijn' Dushi, en de bijbehorende methode die cruciaal is voor de kinderen in zijn gezinshuizen. De Bokx licht het toe:

'Die heeft allemaal hele zachte elementen. Allemaal gevoelsdingetjes, met de beesten, met de muziek, met dat knutselen, zoals dingen er uitzien. Gewoon zacht, gewoon het echte leren. Wij hebben hier allemaal programma's lopen, op maat. Het is onderdeel van ons leefklimaat. Het is eigenlijk een beetje behandeling. Muziek maken, creativiteit, met een eigen ateliertje, we hebben een paard waar we mee werken. Huizen hebben dieren om voor te zorgen, we hebben allerlei vormen van massage, mindfulness.'

Nieuw is het allemaal niet, voegt De Bokx daaraan toe:

'Deze dingen deed ik 15 jaar geleden al. Toen verklaarde iedereen me voor gek. Werd ik nog niet opgesloten; zeiden ze net nog niet: 'Deze man is gevaarlijk, want die doet hele rare dingen.' En dan deden we ook nog een beetje biologische voeding. En dan zeiden ze: 'Dat kan helemaal niet want dat kan je niet betalen.' Maar al die elementen hanteren we nog steeds.'

Het probleem in de jeugdzorg zit hem vooral in het feit dat het systeem '20, 30, 40 jaar achter loopt', stelt Alex de Bokx: *'Dat betekent dat die opleidingen die de hulpverleners allemaal moeten klaarstomen voor deze doelgroep jongeren en voor de jeugdzorg, totaal niet aansluiten op wat kinderen nodig hebben nu.'*

En natuurlijk verloopt bij Dushi niet altijd alles even vlekkeloos, zegt Alex de Bokx:

'Ik ga niet Dushi als Walhalla afschilderen. Wij hebben met dezelfde uitdaging te maken als de anderen; goed personeel, je wil dat er voldoende mensen zijn voor de zorg. We gaan niet een stagiaire op tien kinderen zetten. Dat gebeurt natuurlijk op heel veel plekken wel hè? Door personeelsgebrek.'

Want dat leidt tot repressie. Alex de Bokx zou willen dat het daarmee in de jeugdzorg eindelijk een keer klaar is, en hij zegt het zo:

'Al die straffen, op school ook: 'Ga jij maar in het hoekje zitten, ga maar achter de kast zitten'. Ik denk: 'Al die uitzonderingsposities van die kinderen. Als je al beschadigd bent!' Wij weten gewoon niet hoe meer schade we nog meer aanrichten door nog meer te straffen. Dat is straks als ze 15, 16 zijn niet meer te repareren, niet meer te overzien. Die gaan geen relatie krijgen, gaan rottigheid uithalen, gaan naar de klote, krijgen geen baan en gaan in de goot.'

Juist dat personeelsgebrek, of onvoldoende gekwalificeerd personeel op de werkvloer, leidt tot repressie, geweld of (seksueel)misbruik in de instellingen voor jeugdzorg, zoals in het volgende hoofdstuk *Geweld en Commissies* blijkt. En het kan niet worden gestopt.

Hoofdstuk 9

Geweld en Commissies

'Het zijn verhalen die onderzoekers in ons land nooit verwacht hadden te horen. Over kinderen die misbruikt werden, getreiterd of in elkaar geslagen. Fysiek, geestelijk en soms seksueel geweld tegen jongeren die al in de meest kwetsbare situatie denkbaar zaten. Jongeren die hulp nodig hadden en dat zochten bij jeugdzorg.'

Het NOS-journaal op 12 juni 2019. De Commissie Onderzoek naar Geweld in de Jeugdzorg onder leiding van Micha de Winter presenteert haar rapport in drie delen en zestien bijlages. Bijna drieduizend pagina's in totaal. Conclusie: 75 procent van de kinderen in de jeugdzorg werd onderworpen aan fysiek, geestelijk of seksueel geweld.

Het is slechts één van de rapporten die de afgelopen jaren verschenen over misstanden in de jeugdzorg. Eerder zag in 2012 al het rapport van de Commissie Samson het licht; over seksueel geweld in instellingen voor kinderen. De Commissie Deetman had twee jaar daarvoor aangetoond dat er op brede schaal sprake was van seksueel misbruik in de rooms katholieke kerk, én in de katholieke internaten.

Alle rapporten gaan over hetzelfde thema: over macht, misbruik en over misstanden in de doofpot stoppen. Wanneer zo'n rapport verschijnt, waarin staat hoe veel schade kinderen in tehuizen hebben opgelopen, lijkt er steeds hetzelfde te gebeuren: er komen onmiddellijk excuses van de instanties die daarvoor verantwoordelijk zijn, en een geschokte minister toont een enkele keer berouw. Een (media)campagne moet er vervolgens voor zorgen dat de storm weer zo snel mogelijk overwaait.

Voorzitter Micha de Winter wond er juni 2019 tijdens de presentatie van zijn rapport over geweld in de jeugdzorg in het NOS-journaal geen doekjes om, en zei:

'Het verhaal dat de commissie hierna vertelt, is geen gemakkelijk verhaal. We zullen als overheid, als verantwoordelijke organisaties en als professionals moeten erkennen dat we lang niet alle kinderen adequate bescherming hebben geboden waar dat wel had gemoeten. Dat er kinderrechten zijn geschonden en levens zijn beschadigd. Als we dat volmondig erkennen, en maatregelen nemen die ervoor zorgen dat uithuisgeplaatste kinderen en jongeren voortaan wél de veiligheid krijgen die ze verdienen, dan zetten we een wezenlijke stap vooruit in de verbetering van de jeugdzorg.'

Dan komen de verantwoordelijken in het journaal aan de beurt: *'De overheid en betreffende instellingen gaan diep door het stof en bieden excuses aan, aan de slachtoffers'*, aldus de nieuwslezer.

Waarop minister Hugo de Jonge van VWS mag zeggen:

'Jongeren die aan de bescherming van anderen waren toevertrouwd, waar we de veiligheid niet hebben kunnen waarborgen, dan zijn excuses op zijn plaats.'

Vervolgens doet Esther Overweter, bestuurder van branchevereniging Jeugdzorg Nederland, er nog een schepje bovenop:

'Ze zijn onvoldoende beschermd, dat is gebleken. Dat spijt ons als branche maar mij ook, als iemand die al dertig jaar in de jeugdzorg werkt. Dat spijt mij.'

‘Alle vormen van geweld’

Het ligt er niet om. Uitkomsten die ernstiger zijn dan voorzitter en hoogleraar pedagogiek Micha de Winter had verwacht. In 2017 nam hij, bij de streekomroep RN7, al een voorschot op de slechte uitkomsten. Hij was toen begonnen met zijn onderzoek naar de misstanden in instellingen voor jeugdzorg en gehandicaptenzorg en zei, naar aanleiding van seksueel misbruik en een mishandeling van een bewoner in een woongroep van Pluyn in Groesbeek, bij Nijmegen:

‘Als je naar de officiële registraties kijkt, lijkt het of in de verstandelijk gehandicaptensector nooit iets mis is gegaan. Er zijn bijna geen geschreven bronnen, registraties, rapporten dat er met geweld iets is misgegaan. Aan de andere kant zijn er wel heel veel verhalen. Die ook jongeren vertellen of hun ouders vertellen, of soms de groepsleiders. Er is dus een contrast tussen wat er op papier staat en welke verhalen er zijn. Dus dat is de aanleiding om er in te gaan graven.’

Micha De Winter werkt zelf in de jeugdzorg en wist dus dat er misstanden waren, ook uit de wetenschappelijke literatuur: *‘Maar toen ik die gedetailleerde verhalen van mensen zelf hoorde, kon ik die aanvankelijk bijna niet bevatten’*, aldus De Winter over de bevindingen van de commissie. *‘Toen de verhalen over geweld maar bleven komen, verhalen uit alle delen van het land, uit verschillende perioden en uit verschillende sectoren, drong deze zwarte realiteit zich onmiskenbaar op.’*

Trieste constatering is dat de kinderen die in een instelling terechtkwamen, bijna allemaal al waren beschadigd in hun vroege jeugd, stelt De Winter: *‘Kinderen en jongeren hebben vaak al heftige dingen meegemaakt voordat ze uit huis geplaatst werden, zoals mishandeling thuis. Niet zelden leidt dat tot een verhoogde kwetsbaarheid voor geweld, of juist weer tot agressief gedrag jegens anderen.’*

Een vicieuze cirkel dus in de jeugdzorg. Waarover straks het hoofdstuk *Generaties lang* gaat.

Er is een rode draad in alle verhalen over misstanden in de jeugdzorg, stelt de commissie: geldgebrek in de sector. Het is een voedingsbodem voor geweld, aldus De Winter:

‘De groepen waren te groot, de bezetting te laag, groepsleiders werden chronisch onderbetaald en er was sprake van veel verloop en ondergekwificeerd personeel.’

Dan is er nog deze constante in de duizend verhalen die de commissie optekende:

‘Mensen die echt ongelofelijk getraumatiseerd zijn.’

Er is een patroon zichtbaar.

Een rapport verschijnt waarin ernstige misstanden in instellingen voor jeugdzorg worden geopenbaard. Dan volgen er standaard excuses. Van de instellingen voor jeugdzorg zelf, of van de overheid. Er wordt vooraf goed over nagedacht hoe die excuses worden aangeboden, zo blijkt.

Brancheorganisatie Jeugdzorg Nederland had ook in 2012 vóór de rapportage over seksueel geweld van de Commissie Samson openbaar werd, al de volgende spijtbetuiging klaarliggen. Daarin stond:

‘We zijn in het hart geraakt en betreuren ten zeerste dat jongeren binnen de jeugdzorg worden geconfronteerd met seksueel misbruik. Het is triest om te constateren dat zoveel kinderen slachtoffer zijn geworden van misbruik onderling, maar ook door volwassenen aan wie de zorg over hen was toevertrouwd. Elk kind dat dat is overkomen bied ik hierbij namens de jeugdzorg mijn excuses aan.’

Er kwamen niet alleen excuses, hier werd het echt goed aangepakt. Jeugdzorg Nederland wist dat er een lastig rapport aan zat te komen, en had dus meteen al de tegenaanval ingezet. André Rouvoet, oud minister van Jeugd en Gezin, tevens initiator van de JeugdzorgPlus, moest nu ‘kwaliteitskaders’ gaan ontwikkelen. Volgens Jeugdzorg Nederland betekende dat een ‘structurele en vooruitstrevende aanpak van het probleem van seksueel misbruik.’

Feitelijk was het een staaltje van *damage control*. Maar het aanvalsplan werkte. De negatieve publiciteit over het rapport Samson was binnen enkele dagen verstomd.

Een beproefde tactiek, zo blijkt. De jeugdzorgsector weet juni 2019 óók na verschijning van het rapport De Winter de imagoschade beperkt te houden. Er was weinig en slechts korte tijd aandacht in de media. De aandacht die er wel was, betrof vooral verhalen van oudere slachtoffers, over lang geleden.

Een klein deel, maar 13 procent van de slachtoffers, meldde incidenten die ná 2000 plaats hadden bij de Commissie De Winter. Die gingen voornamelijk over geweld in de gesloten instellingen voor jeugdzorg. Actuele verhalen dus. Maar daarover was amper publiciteit.

Mogelijk omdat de verantwoordelijke ministers Hugo de Jonge van VWS en Sander Dekker van Rechtsbescherming wederom, meteen bij verschijnen van het rapport, als volgt uitputtend hun excuses aanboden:

‘Het rapport biedt een indringend beeld met onthutsende verhalen over geweld waaraan kinderen zijn blootgesteld geweest. Zeker anno 2019 vinden wij het niet te bevatten dat deze kinderen, aan wie juist een veilige omgeving geboden had moeten worden, geen veiligheid en geborgenheid hebben gevonden. Dit geweld had niet mogen plaatsvinden. Excuses, erkenning, hulp en ondersteuning van de overheid voor deze slachtoffers zijn hier op zijn plaats.’

Deze ministers voegen aan hun excuses de mededeling toe, dat ze al maatregelen tegen geweld hebben genomen. Ze verwijzen daarvoor naar hun bestaande, gezamenlijke actieprogramma *Zorg voor de Jeugd*.

Tijdschrift De Groene Amsterdammer was kritisch over de gang van zaken en publiceerde een week na verschijning van dit rapport het vlijmscherpe artikel *Systeemgeweld in de jeugdzorg, De slachtoffers van morgen*. De redacteur vindt de geschokte reacties eigenlijk hypocriet, omdat we allang wisten van het geweld in de tehuizen. Maar iedereen keek weg, schrijft hij:

‘Echt heel verrassend waren de bevindingen van de commissie niet. De brancheorganisatie van jeugdzorgaanbieders, Jeugdzorg Nederland, had haar excuses al klaarliggen voordat het rapport openbaar werd. Er is immers de afgelopen twee decennia een niet-aflatende stroom van verhalen op gang gekomen over misstanden in de wereld van de kinderbescherming.’

Schadevergoeding

Niet alleen excuses. De ministers Hugo de Jonge van VWS en Sander Dekker van Justitie komen ruim zeven maanden na het rapport, op 21 februari 2020, nog met een ‘Beleidsreactie’ op de aanbevelingen in het rapport van de Commissie De Winter.

Slachtoffers kunnen zich vanaf najaar 2020 melden voor een schadevergoeding: vijfduizend euro. In de media verschijnen vooral berichten dat de slachtoffers de financiële compensatie onvoldoende vinden. Ze menen bovendien dat een universele regeling ongepast is omdat niet iedereen over één kam mag worden geschoren. En het bedrag is, voor getraumatiseerde mensen die soms al meer dan tien jaar zelf de psychologische- of psychiatrische hulp betalen, veel te laag.

Op 21 februari was er een lotgenotenbijeenkomst in Nieuwegein. Ruim 250 personen waren daarbij aanwezig. Maar deze bijeenkomst werd afgebroken omdat die door schreeuwende mensen werd verstoord. Door boze ouders in ‘gele hesjes’, zeggen mensen die erbij waren. In een nieuwsbrief wordt zó teruggeblikt op deze verstoorde lotgenotenbijeenkomst:

'Het plenaire gedeelte met de presentaties riep veel reacties op, emotioneel, soms zelfs heftig. Wij vinden het spijtig dat dit zo is gelopen. We begrijpen dat er emoties zijn losgemaakt met het presenteren van de maatregelen. (...) De bijeenkomst is geweest. Maar we zijn er nog niet. Eigenlijk is het maatregelenpakket nog maar het begin.'

Een andere maatregel is een website voor lotgenoten. Een digitale plek voor slachtoffers van geweld in de jeugdzorg *'waar niet alleen erkenning, maar ook herkenning kan plaatsvinden; een plek waar lotgenoten verhalen kunnen delen en die daarmee bij zal dragen aan erkenning, verwerking, lotgenotencontact en empowerment.'*

Er moet zelfs een documentaire worden gemaakt over geweld in de instellingen voor jeugdzorg: *'Het is een communicatiemiddel dat een blijvende herinnering biedt, gebruikt kan worden om publiek bewustzijn te creëren en om bij te dragen aan het voorkomen van nieuw geweld.'*

Als klap op de vuurpijl zou er juni 2020 ook nog een congres *Geweld in de Jeugdzorg* komen. Het werd zó aangekondigd:

'In het congres willen branches, ministeries, professionals, ervaringsdeskundigen en jongeren die recent in een instelling verbleven, of er nog steeds verblijven, met elkaar in een open dialoog spreken over wat er is geleerd, hoe we blijven leren en hoe we oplossingen kunnen vinden voor pijnlijke zaken die ook nu nog plaatsvinden.'

Door de corona-crisis kwam dat congres er niet.

Wurgen

Dan de praktijk. Het volgende verhaal over geweld is zeker niet bekend bij de Commissie De Winter. Het gaat over de gesloten groep Taurus van Intermetzo in Eefde, thans Pluryn.

David, het is uit bescherming niet zijn echte naam, zat er vanaf zomer 2017 tot begin 2019 opgesloten. Hij was zeer jong, net 12, toen hij in de gesloten instelling Intermetzo arriveerde. David, nu 14, vertelt voor *Kinderen van de Staat* hoe onveilig hij zich de anderhalf jaar voelde op deze groep Taurus. Op allerlei fronten:

'Ik ben met een mes bedreigd op mijn kamer door een jongen van 18 jaar. Die zei: 'Ik wil seks met je hebben.' Dat is gelukkig niet gebeurd. Die jongen is daarna wel naar een andere groep gegaan. Hij had meerdere kinderen misbruikt. Ik moest drugs voor hem regelen. Maar ik was een 12-jarig jongetje. Bij wie moet je drugs regelen?'

Het is niet de enige nare ervaring van David op de gesloten groep Taurus. David werd er ernstig mishandeld. Zijn moeder overhandigt foto's van David met rode striemen op zijn nek en wangen als bewijs. Hun verhaal is dat David bijna werd gewurgd door een begeleider, toen die probeerde de jongen rustig te krijgen. Het was 30 september 2017. David heeft de datum, en wat er gebeurde, nog op zijn netvlies. Hij vertelt dit daarover:

'Ik was boos. Ik gooide met spullen maar deed niemand pijn. Ik zat gewoon in mijn kamer met de deur dicht. Een groepsleider stond alleen op de groep. Hij had geen telefoontje bij zich waardoor hij op de pieper kon drukken om het alarm af te laten gaan. Toen probeerde hij mij stil te houden met zijn handen op mijn nek. Hij pakte me bij de keel met twee handen vast en legde me op de grond. Daarna drukte hij nog wat harder. De begeleider hoorde andere mensen aankomen van beneden, en toen stopte hij daarmee. Hij draaide me om, en hield me met zijn knieën op mijn rug vast. Toen werd ik weer naar de isoleer gebracht.'

De medewerker bood daarna excuses aan, maar dat was het, zegt David:

'Er is verder niks mee gedaan. Hij heeft daarna wel zelf ontslag genomen.'

Moeder Wilma, niet haar werkelijke naam, maakte de foto's van de rode striemen, duidelijk afdrukken van vingers, toen ze die opmerkte tijdens het bezoek aan David. Het was een dag na het incident, zegt Wilma:

'Ik zag afdrukken van handen aan beide kanten van zijn nek. Een begeleidster zei: 'Hij heeft met een koptelefoon verkeerd geslapen.' Maar dat kon niet. David zat pas net in Eefde, en had al zijn spullen moeten inleveren. Ook zijn koptelefoon.'

De striemen die ze zag op de nek van haar zoon, kon ze niet negeren, licht ze toe. Wilma was ervan overtuigd dat haar zoon door een begeleider was mishandeld en maakte daar werk van.

Wilma: *'Ik ben daar toen meteen verder op doorgedaan. Ik wilde weten: 'Is er een personeelslid aanwezig dat dit heeft gedaan?' Toen heb ik gesproken met de man die het inderdaad had gedaan. Hij gaf het toe en zei: 'Ik ging zelf een beetje door het lint, ik heb zijn keel dichtgeknepen. Ik had het nooit mogen doen, ik heb het uit wanhoop gedaan. David draaide zó door en toen heb ik hem rustig gekregen.'*

Wilma voegt er cynisch aan toe:

'Ja, als een kind geen adem meer krijgt, en je de keel dichtknijpt, wordt het wel rustig.'

David bevestigt dat dit hem, en nog veel meer naars op Taurus in Eefde is overkomen. Hij noemde al de bedreiging met een mes voor seks. Zijn moeder de bijna verwurging.

Maar de sfeer was voortdurend onveilig, zegt David. Zéker voor een jongen van net 12 jaar oud. De leiding realiseerde zich, toen hij arriveerde, goed dat hij nog wel erg jong was, blijkt uit Davids verhaal: *'Ik werd op het kantoor gebracht. Er werden drie andere jongens binnen geroepen. Ze zeiden tegen hen: 'Jullie moeten David zien als een klein broertje. Jullie moeten zorgen dat er niks gebeurt met hem.'*

Maar het haalde weinig uit. De intenties van de begeleiders waren goed, maar hij werd toch weer behandeld als een crimineel, zegt David.

Het begon al bij het ophalen met politie-overmacht. David zat in het elfde gezinshuis in één jaar, en moest daar óók weer weg omdat hij agressief was, en omdat ze dachten dat hij suïcidaal was. De overplaatsing naar de gesloten instelling in Eefde ging geheel buiten zijn moeder om. David daarover:

'Er stond ineens politie voor de deur, een grijs busje. Met zwart getinte ramen en een soort van celletje erin. Daar werd ik in gestopt. Ik kreeg boeien om. Ik wist niet wat er aan de hand was. Toen ben ik naar een gesloten groep gebracht.'

Na aankomst in Eefde werd David helemaal niet als een jongen van 12 behandeld, blijkt uit zijn verhaal:

'Ik moest al mijn spullen inleveren, en alle kleren uitdoen, zodat ze konden onderzoeken of ik geen drugs had. En ik moest meteen in de isoleer, 24 uur.'

David voelde zich totaal ontredderd en zegt:

'Ik dacht: 'Waar zit ik? Weet mijn moeder hiervan? Wat moet ik doen?' Ik was de jongste van het hele terrein.'

Het was er verre van veilig, bleek al snel. David werd bijvoorbeeld gedwongen om van alles te doen dat niet bij zijn leeftijd paste:

'Ik moest van de jongeren sigaretten roken, drugs gebruiken en alcohol drinken.'

Moeder Wilma zegt dat het permanent mis was in Eefde:

'Ik ging elke week op bezoek bij mijn zoon. Ik kwam elke week nieuwe problemen tegen.'

Het verhaal van David komt overeen met andere verhalen over de JeugdzorgPlus. Over het geweld en de agressie. Maar óók over het ontbreken van een diagnose.

David had ernstige gedragsproblemen, maar er kwam geen gedegen onderzoek en hij werd zonder diagnose feitelijk behandeld als een gevangene. Pas veel later, David woonde weer bij

zijn moeder thuis, werd er wél goed onderzoek gedaan. En toen bleek dat David autisme heeft, adhd en dat hij licht verstandelijk beperkt is.

Moeder Wilma daarover:

‘Zijn agressie was boosheid, en kwam door zijn aandoening. Hij werd niet begrepen en is nooit behandeld.’

Seks

Een duizenden pagina’s tellend rapport, excuses en heel veel plannen om het geweld in de instellingen aan te pakken. Maar het is er nog steeds, volop. Opmerkelijk is dat de helft van alle meldingen in het rapport van de Commissie De Winter gaat over jongeren die elkaar te lijf gaan of (seksueel) misbruiken in de instellingen.

De inspectie Gezondheidszorg en Jeugd IGJ is daarvan al lange tijd op de hoogte. Cijfers daarover worden echter pas sinds kort bijgehouden. De cijfers van de afgelopen twee jaar: In 2018 was er in de instellingen voor jeugdzorg 150 maal sprake van (seksueel) misbruik, waarvan 60 keer binnen de relatie ‘patiënt-patiënt’, ofwel tussen de jongeren onderling. In 2019 kwamen hierover 90 meldingen binnen, waarvan 40 maal binnen de relatie ‘patiënt-patiënt’.

De inspectie maakt die cijfers in het *IGJ Jaarbeeld* bekend. Waarom het aantal meldingen in één jaar zo omlaag ging, weet de inspectie niet. In de ggz was er juist een toename. ‘We hebben hier geen inhoudelijke verklaring voor’, licht IGJ toe.

Het onlineblad voor gezondheid *Skipr* ging na hoeveel keer zorginstellingen en slachtoffers vervolgens aangifte hebben gedaan van misbruik bij de politie, en hoe vaak dat heeft geleid tot een rechtszaak. Dat weet de IGJ niet.

Het kan niet anders of de daadwerkelijke cijfers van (seksueel) misbruik in de instellingen voor jeugdzorg zijn - vele malen - hoger dan die van IGJ. Lang niet altijd worden misstanden namelijk bij de inspectie gemeld. Dat bleek ook tijdens de vele gesprekken voor *Kinderen van de Staat*.

Dat misbruik in de jeugdzorg op grote schaal voorkomt, blijkt uit het feit dat daarover al meerdere rapporten, van andere commissies, zijn verschenen.

Over seksueel geweld in instellingen voor jeugdzorg verscheen in 2012 al *Omringd door zorg, toch niet veilig* van de Commissie Samson. Met de ondertitel: *Seksueel misbruik van door de overheid uit huis geplaatste kinderen*.

Er zaten, toen dit rapport uitkwam, ongeveer 47.000 kinderen in residentiële jeugdzorg ofwel in instellingen en in pleeggezinnen. En er kwamen steeds méér incidenten van seksueel misbruik aan het licht, stelde de Commissie Samson. De overheid moest hier wat mee doen. Temeer daar in 2010 óók al een zeer beschuldigend rapport van de Commissie Deetman was verschenen, over seksueel misbruik in de rooms katholieke kerk en de katholieke instellingen. De Commissie Samson had een vette kluit aan het onderzoek naar seksueel geweld in de jeugdzorg, blijkt uit haar eindrapport. Er staat:

‘Het onderzoeksveld is voor de commissie uiterst weerbarstig gebleken. Seksueel misbruik laat zich per definitie moeilijk onderzoeken, omdat het een heikel onderwerp is waarover niet gemakkelijk gesproken wordt. Praten over dit onderwerp is nog steeds met taboes omgeven. Seksueel misbruik is moeilijk te ‘meten’ omdat veel kinderen er niet over praten, signalen van kinderen geen officiële meldingen worden, opvattingen en praktijken veranderen in de tijd, archieven er weinig informatie over bevatten.’

En dat is ernstig. Want uit huis geplaatste kinderen in instellingen voor jeugdzorg, lopen twee keer zo veel kans seksueel te worden misbruikt als andere kinderen. Geestelijk gehandicapte

kinderen zelfs drie keer zo vaak. Omdat de overheid, de Staat, nalaat ze te beschermen. De Commissie Samson geeft weer wat er gebeurt:

‘Kinderen die door de overheid uit huis geplaatst worden, komen vooral uit de sociaal zwakkere groepen van de Nederlandse samenleving. En als een kind uit dergelijk milieu uit huis wordt geplaatst op last van de overheid, dan draagt die overheid een bijzondere verantwoordelijkheid voor de zorg voor veiligheid van deze kinderen.’

Het tegendeel is het geval, stelt de Commissie Samson:

‘Uit de verhalen van de slachtoffers blijkt dat de kinderen zich in de periode van uithuisplaatsing vaak ontheemd, ontredderd, eenzaam en machteloos voelen. Relatief veel kinderen worden in juist die situatie die bij uitstek veilig zou moeten zijn, het slachtoffer van seksueel misbruik.’

‘Etterende zweer’

Drie commissies die de afgelopen tien jaar grote misstanden in de instellingen voor jeugdzorg blootleggen. En ondertussen blijven de schandalen zich opstapelen. Deskundige Peer van der Helm stelt dat het ‘leefklimaat’ in de instellingen niet beter wordt, maar juist alsmaar slechter. Gesloten instellingen noemt hij een ‘etterende zweer.’

Ook De Hoenderloo Groep DHG, waarover recent een reeks schandalen naar buiten kwam. In de JeugdzorgPlus van DHG pleegden de afgelopen jaren enkele kinderen zelfdoding. En jongeren, in zowel open als gesloten groepen, werden door het personeel gestraft met een ‘stilzitmaatregel’: ze mochten aan tafel niet praten of bewegen of niet van hun kamer komen. ‘Bevriezing’, noemde de inspectie dit, die DHG daarvoor op de vingers tikte.

Uit allerlei bronnen klinkt op dat moment het geluid dat ten gevolge van het gebrek aan ervaren personeel het ‘leefklimaat’ ofwel de sfeer bij De Hoenderloo Groep niet goed is. Er zou sprake zijn van veel agressie en repressie en DHG zou daarvoor hulp hebben ingeroepen van deskundigen. Desgevraagd antwoordt woordvoester Marian Draaisma van Pluryn dat dit in 2017 het geval was en DHG ‘een gerenommeerd extern bureau onderzoek’ heeft laten doen: *‘Dit bureau heeft gesproken met jongeren, leidinggevenden, begeleiders, behandelaars. De resultaten van het onderzoek zijn meegenomen in de aangescherpte koers van DHG.’*

Dan volgt nog een toelichting op het personeelsgebrek, ook in deze instelling. Maar dat is niet typisch een probleem van Pluryn. Dat is overal het geval, stelt Draaisma:

‘Verder kampt De Hoenderloo Groep - net als de sector - met krapte op de arbeidsmarkt en een hoog ziekteverzuim.’

Zij meldt dan niet, oktober 2019, dat Pluryn de vestigingen van DHG in Hoenderloo en Deelen gaat sluiten. Dat maakte Pluryn pas december 2019 bekend. Het sluiten gebeurt om financiële redenen, Pluryn stond op omvallen, waarover in *Twee reuzen* meer. Maar ook omdat de omstandigheden bij De Hoenderloo Groep te slecht geworden waren. Voorzitter van het bestuur van Pluryn, Karel Verweij, lichtte tijdens een bijeenkomst met ouders toe dat sluiting onvermijdelijk is, omdat de zorg in de twee instellingen voor jeugdzorg te belabberd is geworden. Verweij daarover:

‘De kwaliteit van zorg is (zeer) dubieus doordat er bij het merendeel van de groepen sprake is van instabiele teams. Er wordt al lange tijd voor een groot deel met invalkrachten gewerkt. Dat is niet goed voor cliënten. (...) Meerdere keren zijn door Pluryn de laatste jaren nieuwe managers en hoofden behandeling aangesteld om het tij te keren, maar dat is niet gelukt.’

Peter Dijkshoorn, kinderpsychiater en bestuurder bij de jeugdzorginstelling Accare is dan vóór sluiting van deze – gesloten – instelling, en zegt:

'Ik heb daar op LinkedIn een stukje over geschreven. Dat het vreselijk is voor kinderen die misschien nu eindelijk een goede plek hebben, want die zijn er, en het is gewoon vreselijk. En we hebben de plicht om goed voor die kinderen te zorgen. Maar ik heb geschreven: 'Er zijn veel te veel kinderen in Hoenderloo die daar zitten op grond van verkeerde argumenten en op grond van een verkeerde geschiedenis.' En dat moet gewoon stoppen en daarom moet Hoenderloo dicht. Het klopt niet dat we kinderen eerst zó ziek laten worden dat ze daar uiteindelijk naartoe moeten.'

Zijn stuk leverde veel reacties op, stelt Dijkshoorn:

'Er waren 15.000 lezers in één weekend. Dat was wel een beetje veel. Dat zegt dat het erg leeft. Er waren heel vele boze mensen, maar ook veel mensen die het er erg mee eens waren.' Deskundige Van der Helm is eveneens blij dat DHG dicht gaat, en dat de JeugdzorgPlus daar verdwijnt. Van der Helm in dagblad De Stentor daarover:

'Het is stelselmatig al heel lang niet goed in Hoenderloo. Het zit tussen de muren. Daarmee bedoel ik dus ook het personeel. Decennia is het al mis daar.'

Peer van der Helm komt als behandelaar, hij is psycholoog, en als lector Residentiële Jeugdzorg in ongeveer alle gesloten instellingen in Nederland, en weet op welke plekken het slecht is. De achteruitgang van de woon- en werksfeer in de tehuizen van de laatste jaren is mede een gevolg van de decentralisatie van de jeugdzorg in 2015, stelt hij. De sector kampt met financiële problemen: 'Het gaat om omvallende instellingen.'

De verklaring voor de misstanden bij de Pluryn-instellingen De Hoenderloo Groep en Intermetzo is simpel, stelt Van der Helm:

'Pluryn is failliet. Die hebben gewoon geen geld meer om het daar fatsoenlijk te doen. Het is gewoon één grote puinhoop.'

Erwin Duits, oud directeur van De Hoenderloo Groep, hij was tevens kort werkzaam bij Intermetzo in Eefde, wist wel dat er in 2017, toen hij bij moederbedrijf Pluryn vertrok, al sprake was van een 'noodlijdende financiële situatie' maar niet dat het zó erg was.

Dat het zo slecht gaat met Pluryn, heeft echter grote gevolgen, licht Duits toe. 'Instellingen in financiële problemen gaan bezuinigen en verkeerde beslissingen nemen.' Er wordt overal op beknipt en dat heeft negatieve gevolgen voor de jongeren in de instellingen én voor het personeel, stelt Duits. Hij ervoer dat al in zijn tijd bij Intermetzo in Eefde:

'De goede mensen gaan lopen. En wat blijft er dan over? De mensen die het niet helemaal goed doen. Dan kun je wachten tot er problemen ontstaan. Bij Eefde hadden ze echt een tekort aan personeel. Er was geen leiding, geen structuur. En dan loopt het personeel weg. Je houdt de vaste kern over. Dat zullen niet altijd de beste mensen zijn. Met wat invalkrachten. Het is gewoon een rommeltje.'

Voor Erwin Duits komen de recente beroerde verhalen over Eefde bekend voor. Het geweld, de slechte sfeer, het vele weglopen van de jongeren vond Duits destijds in Eefde al extreem: *'Ik ben me kapot geschrokken toen ik bij Intermetzo mocht rondlopen. Hoe slecht het was. Dan zie je hoe fragiel het allemaal kan zijn.'*

Verkrachting in washok

Wat er gebeurt als er te weinig, of onervaren personeel op een groep staat, wordt duidelijk op de gesloten groep Taurus van, wederom, Intermetzo in Eefde. Niet alleen David werd in deze Pluryn-instelling door mede-pupillen mishandeld en misbruikt. Het overkomt veel meer kinderen.

Nóg een schokkend verhaal ter illustratie. Het is uiterst actueel en gaat over de 17-jarige Jakko, die begin 2020 nog in Eefde verblijft. Zijn moeder Manon wil de vreselijke misstanden

over Internetzo, én over haar eigen zoon, naar buiten brengen. Totaal ontredderd en overstuurd vertelt ze welke afgrijselijke dingen haar eigen zoon daar heeft gedaan. Moeder en zoon worden niet met hun echte naam genoemd. Manon licht, huilend, toe hoe haar Jakko, begin oktober 2019 bij Internetzo in Eefde medeschuldig was aan een groepsverkrachting: *'Ze hebben met z'n drieën de nieuwe en de zwakste jongen op de groep meegesleurd het washok in. Met drie man hebben ze hem vastgehouden. Mijn zoon heeft de jongen met een bezemsteel in zijn anus gestoken.'*

Jakko moest het, nog diezelfde avond van de begeleider die dienst had, bij zijn moeder opbiechten. Manon kreeg plots een telefoontje, licht ze toe:

'Hij belde op toen het net was gebeurd. Zijn pb'er (persoonlijk begeleider, red.) zat er naast. Die heb ik aan de lijn gehad. Die zei dat ze geschrokken waren. Dit hadden ze nog nooit meegemaakt, zei hij. Ik reageerde heel heftig en boos naar mijn zoon toe. Ik was zó kwaad, ik vond het misselijkmakend.'

Manon kon op dat moment verder eigenlijk alleen nog maar denken aan de jongen die in het washok door haar zoon was verkracht, want zo noemt ze het:

'Ik heb gelijk gevraagd hoe het met het slachtoffer was', zegt ze. 'Op het moment dat ik gebeld ben, was slachtofferhulp nog onderweg.'

Wat haar nu, ten tijde van het interview, letterlijk dag en nacht bezighoudt, is vooral dat ze niet weet hoe de gesloten instelling dit gaat afwickelen. Ze wordt niet of amper geïnformeerd. Haar vrees is dat Jakko straks, als hij 18 is, en vrij rondloopt, nóg meer slachtoffers maakt. Want Jakko heeft zich eerder schuldig gemaakt aan seksueel misbruik, licht ze toe.

Uit stukken die ze overhandigt, blijkt dit in één geval inderdaad zo te zijn. Jakko heeft toegegeven dat hij, jaren geleden, zijn halfzusje heeft misbruikt. Ander seksueel misbruik waarover wordt gesproken en dat ook in het dossier wordt benoemd, bij een vriendje van zijn halfbroer, ontkent hij. Ook wanneer ik Jakko zelf spreek.

‘Hij zit zijn tijd uit’

Moeder en de hulpverleners van Jakko zijn er echter van overtuigd dat hij méér kinderen heeft misbruikt. Zijn eerste slachtoffer was zijn halfzusje, het tweede slachtoffer die jongen. Manon daarover:

'Jakko zou een jongetje gevraagd hebben om zijn geslachtsdelen aan te raken. En de kont te likken. De ouders en het kind kozen er toen voor om geen aangifte te doen. Ze kozen ervoor om niet de hele mallemlaan door te gaan. En ze wilden dat Jakko hulp kreeg.'

Natuurlijk moet ik de zware beschuldigingen verifiëren. Het lukt om Jakko te spreken. Hij belt me vanuit Eefde op. Jakko moet toestemming vragen om te telefoneren en kan mij alleen te woord staan als hij liegt en zegt dat hij een tante belt. Hij klinkt rustig, op de achtergrond is herrie te horen.

Het misbruik van zijn halfzusje geeft hij onmiddellijk toe. Dat van de jongen, jaren geleden, niet. De groepsverkrachting in het washok, ligt wat anders dan wordt beweerd, zegt Jakko. En is anders dan aan zijn moeder werd verteld. Zijn versie nu van het verhaal:

'Ik was op de grond aan het stoeien met de jongste van de groep, hij was 14. Toen kwam een andere jongen binnen. Ik had een bezem in de hand, en heb hem bij zijn billen geraakt. Hij had zijn broek nog aan. Ik ben niet met de steel naar binnen gegaan.'

Het gaat hier om een jongen van 17 jaar, die door de kinderrechter in een instelling voor gesloten jeugdzorg is geplaatst en inmiddels ervan wordt verdacht in totaal drie kinderen te hebben misbruikt. En voor wie er geen oplossing in zicht lijkt.

Het begon allemaal in een gezinshuis van jeugdzorgaanbieder Entrea in Elst, in de Betuwe. Op enig moment verscheen daar de zedenpolitie om Jakko te verhoren over de verkrachting van zijn vermoedelijke tweede slachtoffer, dat jongetje.

In het dossier van Jakko staat daarover: *‘Na uitgebreid onderzoek van de politie blijkt het zeer aannemelijk dat het seksueel overschrijdend gedrag daadwerkelijk heeft plaatsgevonden.’*

Maar óók dat bij hem sprake is van ‘hoog risico’ op plegen van seksueel misbruik.

Jakko heeft méér problemen. Hij loopt weg, is agressief en steelt aan de lopende band.

Zijn seksueel ontoelaatbaar gedrag was echter de belangrijkste reden om Jakko maart 2019, met spoed over te brengen naar de gesloten instelling Intermetzo in Eefde.

Zijn moeder begrijpt niet dat haar zoon juist in deze gesloten instelling tóch weer een jongen kon verkrachten? Manon vraagt zich van alles af.

‘Jakko ging er naartoe vanwege de veiligheid, en dan gebeurt dit? Hoe kunnen jongens op een gesloten afdeling überhaupt in een washok terechtkomen en ongezien hun gang gaan? En wat zijn nu de consequenties voor de langere termijn?’, wil Manon weten:

‘Ik krijg het bijna mijn keel niet uit’, zegt ze: ‘Mijn zoon is gestraft. Maar wat het inhoudt? Hij heeft corvee gekregen. Zijn privileges zijn ingetrokken. Hij mocht niet roken, en niet naar huis voor bezoek. En hij mocht een week niet naar school. Dat was het.’

Verder gebeurt er helemaal niets.

Ze vindt het niet genoeg, zegt Manon:

‘Ik wil dat er aangifte wordt gedaan. Ik heb geëist dat het nou wél gebeurt. Ook al ben ik zijn moeder, dan nóg vind ik dat hij tegenover het slachtoffer hier niet mee weg mag komen. Hij is de dader. Punt. Ik vind dat hij hulp nodig heeft, maar ook dat hij de consequenties moet ervaren.’

Waarmee ze meteen in een duivels dilemma zit, licht ze toe:

‘Als hij in de bajes belandt, ben ik heel bang dat hem daar iets overkomt. Als ze weten dat je voor een zedenmisdrijf zit, ben je niet veilig. Ik vind dat hij gestraft moet worden. Maar daarmee breng ik ook mijn kind in gevaar.’

Die kans is inderdaad reëel. Dat in de gesloten jeugdzorg medebewoners eigenhandig afrekenen met jongeren die zich aan seksueel misbruik schuldig hebben gemaakt, is bekend. Jakko moet nu bijvoorbeeld, om veiligheidsredenen, op het complex van Intermetzo in Eefde naar school. *‘Omdat er geruchten gaan dat andere jongeren op het terrein wraak willen nemen op de daders van het incident’*, zo blijkt uit een mail van een medewerker van Pluryn. Nog een verdrietige zaak. Het verblijf van Jakko in de JeugdzorgPlus is al met al zonder succes: *‘De plaatsing hier levert niks op’*, zo staat in Jakko’s dossier:

‘Hij zit zijn tijd uit en leert niks, het boeit hem niets, ze pakken zijn privileges en spullen af maar het kan hem niets schelen.’

Jakko krijgt helemaal geen behandeling, zegt Manon over haar zoon:

‘We hebben een heel plan van aanpak opgesteld. Maar er is na zeven maanden nog helemaal niks op touw gezet.’

Stil

Moeder Manon maakt zich gierende zorgen over Jakko. Hoe moet het straks verder met hem? En ze is boos over het feit dat Pluryn deze misstand van het seksueel misbruik in de gesloten instelling binnenskamers houdt. Het lijkt er inderdaad op dat Pluryn dit bewust doet.

Wanneer Pluryn om een reactie over beide incidenten op Internetzo wordt gevraagd, de verwurging van David en de verkrachting door Jakko, komt er per ommegaande een afwerende mail van woordvoester Marian Draaisma terug met deze tekst:

'Ik spreek mijn verbazing uit over je insinuerende houding. Je vragen en de manier waarop je dit alles als feiten presenteert. Komende week krijg je een officiële reactie.'

Die reactie van Pluryn is er echter, ondanks herhaald verzoek, nooit meer gekomen.

Davids moeder Wilma is eveneens zeer verbolgen over het stilhouden van de misstanden rond haar zoon. Zij trok, nadat ze de wurgstriemen op nek en wangen bij David had ontdekt, overal aan de bel. Ze wilde dat de mishandeling, en de eerdere bedreiging door een medebewoner om seks, niet werden toegedekt maar juist zouden worden aangepakt.

Ze ving echter overal bot, licht ze toe:

'Ik heb de foto's aan de rechtbank gegeven (bij een zitting voor de verlenging van de gesloten machtiging, red.), aan de politie, de gezinsvoogd. Maar er is niets mee gedaan.'

Wilma levert het bewijs van alle instanties die ze gevraagd heeft om zich te buigen over de bijna verwurging, het seksueel misbruik en de chaos bij Internetzo in Eefde.

Uit het 'Contactjournaal' van de verantwoordelijke Leger des Heils Jeugdbescherming & Reclassering blijkt dat Wilma op 2 oktober 2017 inderdaad de crisisdienst belt en mailt, en daar vertelt dat haar zoon in Eefde is misbruikt en wordt mishandeld. Ze uit haar zorgen over de onveiligheid in de instelling.

Wilma schakelde verder de inspectie IGJ in. Ze sprak enkele malen vergeefs met een 'senior inspecteur', is op te maken uit de brief die ze kreeg. De reactie van IGJ op haar melding was zo:

'U benoemde daarbij twee incidenten die waren voorgevallen waarbij sprake was van mogelijke bedreiging, seksueel overschrijdend gedrag en fixatie. Naar aanleiding van uw signalen heeft de inspectie Pluryn-Internetzo gevraagd om een reactie. Pluryn-Internetzo heeft beide voorvallen onderzocht en recentelijk de inspectie over de uitkomsten van haar onderzoek geïnformeerd. Op basis van deze onderzoeksresultaten ziet de inspectie op dit moment geen aanleiding om uw signalen verder te onderzoeken.'

Het verslag van Pluryn daarover heeft Wilma niet gekregen.

In het logboek dat Wilma bijhield, staan nog de dossiersnummers van de meldingen die ze deed bij de gewone politie, de zedenpolitie, en bij de klachtenfunctionaris van Internetzo in Eefde. Ze sprak in de gesloten instelling eveneens met de directeur, de vierde in de tijd dat David daar zat. Maar ook dát leverde geen resultaat op.

Er gebeurde wederom helemaal niets.

Alle incidenten van geweld en (seksueel) misbruik in de instellingen voor jeugdzorg moeten bij de Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd IGJ worden gemeld. De woordvoerder van de inspectie laat, desgevraagd, over de verwurging en de verkrachting in het washok bij Internetzo - Pluryn diezelfde dag nog weten:

'Ik heb navraag gedaan over de calamiteiten die je beschrijft. Maar op basis van de beschikbare informatie halen we niets uit ons registratiesysteem. Dit wil echter niet zeggen dat ze niet gemeld zijn.' De woordvoerder voegt daaraan toe dat instellingen zes weken de tijd hebben om een melding te doen.

Ik stuur IGJ uitgebreidere informatie: namen, geboortedatum, foto's van stukken over de incidenten als bewijs.

Op 28 november 2019, meer dan zes weken na de verkrachting in het washok, antwoordt de inspectie dat daarover echt niets in de registratie is te vinden. En voegt daaraan toe:

'Het is voor ouders of wettelijk vertegenwoordigers mogelijk om alsnog een melding te doen over deze gebeurtenis. Dat kan via het Landelijk Meldpunt Zorg.'

Van de eerdere, bijna wurging van David is wél melding bij de inspectie gedaan, zegt de woordvoerder nog. Wat klopt. Want dat deed zijn moeder immers zelf.

Op de vraag wat er nu toch allemaal exact met deze twee jongens in de gesloten instelling in Eefde is gebeurd, kan IGJ geen antwoord geven, laat ze weten:

‘De IGJ deelt de inhoud van calamiteitenonderzoeken die de instelling heeft gedaan niet met derden omdat het onderzoeksrapport op basis van vertrouwen aan de inspectie is toegezonden. De inspectie deelt dat niet omdat organisaties veilig en in vertrouwen informatie moeten kunnen delen bij de inspectie. Alleen dan kunnen organisaties leren en verbeteren.’

De veiligheid van de organisaties, de instellingen, staat blijkbaar voorop. En die lijkt boven de veiligheid van de kinderen te gaan. De diverse commissies die onderzoek deden naar (seksueel) geweld in de instellingen voor jeugdzorg, wezen daar feitelijk al op.

De ouders van de jongen die op Taurus met de bezem in het washok werd verkracht, hebben uiteindelijk wél aangifte gedaan bij de zedenpolitie. Jakko moest zich melden op het politiebureau in Den Bosch, en is daar verhoord voor aanranding.

De zaak is nog onder de rechter.

‘Niks aan 't handje’

Dit is zoals het gaat. Geweld, (seksueel) misbruik; het wordt onder het tapijt geveegd. Zo voelen in ieder geval de ouders van de kinderen, en de kinderen zelf het.

Zij zijn niet de enigen. Nino Hensen, die werkte in de gesloten instellingen De Koppeling en het Transferium, denkt er net zo over.

Hij sprak eveneens met de Commissie De Winter. Hensen wilde daar vooral kwijt dat de instellingen de incidenten en het geweld in hun eigen rapportages consequent afzwakken, of erover liegen. ‘Nuanceren’ noemt Hensen dit:

‘Ik heb daar verteld wat er gebeurt maar vooral hoe verhalen genuanceerd worden per laag. Dus de eerste laag is het personeel. Die nuanceren dingen door gewoon keihard te liegen in de rapportages. Dan gaat het naar een behandelcoördinator, en dan wordt het daar genuanceerd want die willen geen nare verhalen horen. Bij afdelingshoofden wordt het helemaal voorzichtig gebracht. Of er wordt gezegd: ‘Er zijn nog wel eens wat incidenten geweest de laatste tijd.’ Meer niet.’

Nino Hensen weet waarom ze dit zo doen: *‘Als ze alles opschrijven wat er echt gebeurt, dan kunnen ze sluiten.’*

De dossiers in de instellingen zijn onbetrouwbaar, en de meld- en klachtenprocedures rammelen. Dat zeggen betrokkenen, en dat concludeert de Commissie De Winter.

Die stelt dat jongeren de klachtmogelijkheden ‘amper wisten te benutten’, en de overheid het toezicht ‘stiefmoederlijk heeft bedield.’ Het staat zó in het rapport:

‘De toezichthouders hebben de pupillen in de jeugdzorg die geweld hebben ondergaan, in de meeste gevallen onvoldoende beschermd en onvoldoende ingegrepen na geweldsincidenten. Voogden en gezinsvoogden die wettelijk verantwoordelijk waren voor de uitvoering van de maatregelen van kindbescherming en die moesten toezien op de ontwikkeling en de veiligheid van een kind, hadden vanwege hoge caseload weinig contact met kinderen in pleeggezinnen en instellingen. Het externe toezicht door de Inspecties was over de hele periode onvoldoende. De overheid heeft zich onvoldoende ingespannen om geweld te voorkomen.’

Klachten indienen heeft geen zin, zo leert de ervaring van de Kinderen van de Staat.

Judith bijvoorbeeld trok dikwijls aan de bel, maar ze had er niets aan, zegt ze:

'Ik heb duizend keer een klacht ingediend. Heb met de klachtencommissie gepraat; met drie man in een kamertje. Die zei: 'We gaan het voor je regelen', maar ze kwamen pas na driekwart jaar bij me aankloppen, toen ik daar weg mocht. Ik heb toen gezegd: 'Jezus, laat maar zitten'.'

Judith klaagde bijvoorbeeld over de manier waarop ze werd behandeld in De Lindenhorst in Zeist. Ze mocht niet naar school, kon niet sporten of kreeg om het minste of geringste straf. Zo werd ze agressief benaderd door personeel, en door de andere jongeren. Judith roerde zich. Maar het haalde niets uit, en de inspectie deed niets. Een bezoek van de inspectie ervoer ze als een toneelstukje, licht Judith toe:

'Het lullige is: er is één keer controle geweest in de tijd dat ik er zat. Alles werd opgefleurd. En het was: 'Niemand in de isoleercel en niks aan 't handje.' Er kwamen drie mannen. En die hebben alles goedgekeurd. En dan ging die controle weg, en was er bloed overal, en mensen staken elkaar neer.'

Jason heeft dezelfde ervaring. Hij diende, toen hij nog op ZIKOS in Harreveld zat, eveneens een klacht in over gebrek aan onderwijs bij de organisatie Horizon. Maar officieel klagen is ingewikkeld, zegt Jason: *'De drempel om dat te doen bij de instelling waar je op dat moment afhankelijk van bent, is héél hoog. Ik merkte dat mijn begeleider op de groep dat niet kon waarderen.'*

Jason bleef echter strijdbaar. Hij belde eveneens zelf de inspectie over geweld op ZIKOS.

Maar hij raakte daarover gedesillusioneerd, zegt hij:

'Die zijn een keer langsgegaan. En die krijgen dan koekjes en thee. Dat was het, heb ik gehoord.'

Het is bekend dat mensen vaak bot vangen bij de inspectie IGJ. Dit was eveneens een onderwerp bij het 'rondetafelgesprek' dat na verschijnen van het rapport van de Commissie De Winter werd gehouden. Deskundigen in de jeugdzorg wisselden op 11 november 2019 van gedachten met leden van de Vaste Kamercommissie van VWS. Kinderombudsman Margrite Kalverboer was erbij.

De Ombudsman is zeer kritisch over de inspectie. Ze schreef, als volgt, dat het moeilijk voor kinderen is om misstanden aan te kaarten. Met als effect dat die wantoestanden niet bekend worden. Kalverboer daarover:

'Wat de commissie De Winter heeft geconcludeerd herken ik. De afgelopen twee jaar ontving de Kinderombudsman weinig signalen en klachten over geweld van en over kinderen in pleeggezinnen en instellingen. De oorzaak hiervan is niet duidelijk, maar het is goed voorstelbaar dat dit een indicatie is van hoe lastig het voor kinderen kan zijn om geweld binnen de jeugdzorg aan te kaarten.'

Kalverboer bezocht de afgelopen tijd verschillende gesloten instellingen. En merkte toen ook dat de omstandigheden zijn verslechterd, schrijft zij.

'De jongeren spraken over onveiligheid op de groep. Een onveilig leefklimaat gaat samen met onveiligheid van de jongeren. Onzekerheid kan leiden tot stress en geweld. De huidige problemen in de jeugdzorg, waarover ik de minister van VWS in mijn zorgenbrief d.d. 26 maart 2019 informeerde, dragen bij aan onveiligheid. Een van de jongeren verbleef een aantal jaren eerder in dezelfde instelling. Hij gaf aan dat het in vergelijking met toen onveiliger was geworden. Er werden minder behandelingen aangeboden. De onveiligheid zit in het contact tussen de jongeren onderling, maar ook vanuit de groepsleiding. Zo gaven de jongeren aan vaak op hun kamer te moeten zitten en wordt er veel alarm geslagen.'

Op het personeel heeft de Kinderombudsman eveneens forse kritiek:

'Er zijn veel verschillende groepsleiders, met elk hun eigen interpretatie van de regels. De jongeren hebben geen zin meer om een band met de groepsleiders op te bouwen, want ze zijn toch zo weer weg.'

Er is een fundamenteel probleem, zegt Kalverboer. Het *'ontwikkelingsbelang van het kind staat in de jeugdzorg niet voorop'*, is haar snoeiharde conclusie.

Dit is volgens de Kinderombudsman daarvoor de reden:

'Andere belangen staan voorop, zoals belangen van instellingen, ouders, gemeenten of wetten, en regels en beschikbaarheid van zorg.'

Almacht

Een overheid die kinderen vanwege veiligheid uit huis haalt, en onder haar hoede neemt, kan vervolgens niet voorkómen dat deze kinderen in instellingen slachtoffer worden van misbruik of geweld. Dit is realiteit in de jeugdzorg. En er is eigenlijk niemand die voor de mishandelde kinderen in de huizen opkomt. Ouders zijn vaak ver weg, de kinderen mogen zelden bezoek ontvangen. Vaders en moeders hebben zelf vaak grote problemen, of hebben geen ouderlijke macht meer over hun eigen kinderen. De voogden, bij wie het gezag ligt, hebben het te druk om de kinderen in de gaten te houden en komen amper in de instellingen; de *caseload* waarover De Winter spreekt.

Reinier Feiner, een activistische jeugdrechtsadvocaat in Rotterdam, verwondert zich al jaren over het feit dat we ons wél druk maken over de slechte omstandigheden in de verzorgingstehuizen, maar niet om uit huis geplaatste kinderen.

We hebben een lang gesprek. Feiner, vriendelijk, hip overhemd, haren wild op zijn hoofd en een brilletje op, houdt bescheiden kantoor in een oud pand in het centrum van Rotterdam.

Feiner sluit zich aan bij de andere critici en schuwt boude uitspraken niet.

Jeugdzorg heeft, door dit afwezig zijn van ouders en meestal van voogden, én door het ontbreken van toezicht door de inspectie, een 'almacht' gekregen, vindt hij:

'Die kinderen zijn vaak in de situatie gekomen dat ze géén ouderlijke bescherming meer hebben. Of onvoldoende. Die bescherming wordt overgenomen door die instellingen. En dan ontstaat er een probleem: controle en toezicht is er onvoldoende. En de inspectie is in de afgelopen jaren steeds meer op afstand komen te staan. De jeugdbeschermingsketen of jeugdzorg heeft daardoor een soort almacht.'

De Commissie De Winter heeft het eveneens over een 'inspectie op afstand'. Die zich arrogant opstelt, door feitelijk niet echt mee te werken aan het onderzoek, zo valt in het rapport te lezen. De commissie stelt namelijk dat het onderzoek bij de inspecties 'moeizaam' verliep en schrijft daarover:

'De commissie heeft geen goed overzicht van de inspectiearchieven kunnen krijgen. De commissie kreeg geen vrije toegang en kon niet bepalen welke archieven relevant waren voor haar onderzoek.'

Dat heeft gevolgen, stelt de commissie aldus: *'Het onderzoek naar de overheidsrol, vooral naar het toezicht, is vanwege het gebrek aan toegang tot de inspectiearchieven rudimentair gebleven.'*

Rudimentair is diplomatieke taal voor: het stelt niets voor.

De obstructie, gepleegd door diezelfde inspectie ging nóg verder, zo blijkt:

‘Bij het opvragen van de archiefstukken van de Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd ging de commissie noodgedwongen akkoord met het aliassen van dossiers. Dit kostte veel geld en tijd en leidde tot een minder scherp zicht op het onderzoeksonderwerp dan wenselijk was.’

Ofwel simpel gezegd: de commissieleden konden amper bij de archieven van de inspectie en als ze al stukken kregen, waren daarin relevante passages veelal zwartgelakt, en dus onleesbaar gemaakt.

De woordvoerder van VWS laat desgevraagd weten dat dit lakken wettelijk vereiste is:

‘Vanwege het medische beroepsgeheim moest een groot aantal dossiers worden geanonimiseerd.’

Voorzitter Micha de Winter van de commissie wil hier helaas niet méér over zeggen. Per mail geeft hij deze – diplomatieke - reactie:

‘Het onderzoek bij de Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd is moeizaam verlopen. Dit wordt in het rapport op p.21 beschreven. Het is aan het Kabinet en de Tweede Kamer om daarover te oordelen.’

IGJ valt onder VWS. Dus daar weer navraag gedaan over de samenwerking met de commissie. Het ministerie antwoordt. Maar ontkent dat er sprake was van obstructie ten aanzien van het onderzoek van de Commissie De Winter. De woordvoerder van VWS zegt dit daarover: *‘De IGJ heeft alle medewerking aan het onderzoek gegeven, en heeft de commissie inzage verleend in alle beschikbare dossiers.’*

Een oordeel over de obstructie van het Kabinet en de Tweede Kamer, dat voorzitter De Winter graag hierover wil hebben, was er tot op heden niet.

Criminelen en Netflix

Geweld is niet het enige probleem van de gesloten instellingen. Ze kampen met nóg een groot probleem: het weglopen van de kinderen. Eigenlijk iedereen heeft het ook dáár over.

Directies zeggen dat het erbij hoort. Als jongeren uitzicht hebben op het einde van de behandeling in de JeugdzorgPlus, krijgen ze meer vrijheden om te oefenen in het normale leven. Zoals verlof. Zeer regelmatig echter komen ze dan na zo’n verlof niet meer terug. Maar ook kinderen die nog niet toewerken naar ‘een leven buiten de instelling’, gaan er voortdurend vandoor, of proberen dat.

David bijvoorbeeld liep in Eefde eveneens aan de lopende band weg, aldus moeder Wilma. Wederom het gevolg van personeelsgebrek of vanwege begeleiders die niet goed zijn gekwalificeerd, stelt zij:

‘Er werd helemaal niet naar de kinderen omgekeken. ’s Nachts om één uur stond David bij mij op de stoep. Hij was van Eefde naar Velp gefietst. Hoe vaak mijn zoon niet is weggelopen, terwijl hij op een gesloten instelling zit! Hij is wel eens een week zoek geweest. Eén keer zijn ze zelfs met 17 jongens tegelijk weggelopen. Ze gingen in het dorp jatten en drugs gebruiken.’ De kinderen die in Eefde zaten, melden hetzelfde over Internetzo: *‘De gesloten instelling is zo open als wat. Er zitten gaten in het hek, dat het terrein scheidt van het bos. Personeel vergeet de poort dicht te doen. We lopen weg tijdens een uitje’.*

Zoals Jakko. Na een ijsje eten bij de McDonald’s rende hij heel hard weg, terwijl de rest van de groep al in het busje zat om terug naar de instelling te gaan. Later ging hij er nóg een keer met een grote groep jongens vandoor. Toen overvielen ze een cafetaria in het dorp. Jakko daarover: *‘We wilden de kassa leeghalen, maar er zat niets in.’* Ze braken vervolgens enkele auto’s open. Jakko: *‘We haalden de TomToms eruit.’* Dit leverde hem weer een taakstraf op.

Drugsgebruik, en handel in drugs, is het volgende grote probleem in de – gesloten - instellingen voor jeugdzorg. Alle geïnterviewde jongeren, en hun ouders, hebben het daarover. Jakko gebruikt dagelijks drugs in Intermetzo, bevestigt hij.

‘Het wordt meteen buiten de poort verkocht. En hasj komt heel gemakkelijk binnen’, zegt hij daarover. ‘Ik krijg gratis hasj, als andere kinderen op verlof zijn geweest. Je moet gewoon goede vrienden hebben.’

Dan de criminaliteit. Moeder Wilma wist niet wat ze zag in de gesloten instelling Intermetzo: *‘De jongeren hadden vuurwapens, messen verstopten ze in het bos. Ik hoorde van een jongen die een medewerker wilde ombrengen. Ik weet van een jongen van een andere groep dat die een tractor had gestolen.’*

Hun zoons zitten in Eefde tussen de criminelen, zeggen de beide geïnterviewde moeders. Er zitten jongeren uit bendes ‘gesloten’ bij Intermetzo, verklaart Manon: *‘Jason gaat daar om met jongens uit gangs in Rotterdam en Tilburg. Die hebben oorlog, het zijn mafkezen die drills maken, waar al een jongen door is doodgestoken.’* Drill Music zijn raps met duistere en gewelddadige teksten, razend populair onder straatjongeren. Allemaal op Youtube te zien.

Op de leefgroepen van Intermetzo gebeurt er verder met de jongeren bitter weinig, zegt Manon, die schetst hoe het er bij de groep Taurus aan toe gaat:

‘De jongeren zijn de hele dag alleen maar aan het gamen op de banken. Wanneer, welk tijdstip je komt: al die kinderen liggen daar maar te liggen. Het is verveling. Ze liggen de hele dag te Netflixen. Voor de rest gebeurt er niks. Een keer smoken, en ze gaan weer liggen. Er zit geen leven in. Als ik vraag ‘Jakko, wat heb je gedaan?’, dan is het antwoord ‘niks’. Als ik vraag of er al iets is ondernomen, dan is het steeds ‘nee’. Dan zijn ze overal nog mee bezig.’ Het zit Manon heel erg dwars. Ze wil dat het verandert, en hoopt wat te bereiken door er met een journalist over te praten:

‘Ik wil bekend maken dat er in de instellingen te laks, te makkelijk wordt omgegaan met deze kinderen’, zegt ze. *‘Ik zie mijn kind steeds verder bergafwaarts gaan. Het was een druk, actief buitenkind. Hij deed aan freerunnen, ik werd af en toe crazy als ik hem drie uur om me heen had. Als je hem nu ziet; hij loopt erbij als een zombie. Alsof ze allemaal onder de medicatie zitten.’*

Wilma benoemt expliciet de lamlendigheid van de jongeren bij Intermetzo:

‘Ze verveelden zich rot. Ze mochten niks. Om half 10 moesten ze op de kamer zijn, werd de stroom uitgezet. Ze hadden geen licht, geen elektriciteit om maar iets te doen.’

Zij wil nóg iets kwijt over de gesloten groep Taurus van Intermetzo, en daar waarschuwde de Commissie De Winter voor: het handelen van de werknemers.

Wilma: *‘Zoals personeel met de kinderen omgaat; het kan niet door de beugel. Een kind van 12 zit meer dan 24 uur opgesloten in de isoleer. Er wordt niet meer naar gekeken, zoek het maar uit.’*

Ook het gebouw zelf van Intermetzo was niet in orde, constateert Wilma:

‘Het is niet schoon, het is geen kindvriendelijke situatie. Totaal niet. Het is echt schandalig, ik heb er geen woorden voor.’

Uiteindelijk raakte haar zoon David er depressief. Hij probeerde enkele malen zelfdoding te plegen, zegt Wilma:

‘Puur uit wanhoop. De jongen draaide op een gegeven moment zó door, dat hij met het snoer van de televisie heeft geprobeerd zich op te hangen op zijn slaapkamer. Twee keer waren ze op tijd erbij. Ze hebben hem één keer bewusteloos gevonden.’

Deze verhalen komen overeen met de inhoud van rapporten van de inspectie IGJ over andere instellingen in de JeugdzorgPlus. April 2020 verscheen er bijvoorbeeld een vernietigend rapport over de Haagse gesloten instelling Midgaard, van de organisatie Horizon. Het rapport

heeft - wederom - een nietszeggende titel: *‘Elk kind een veilig thuis en een gezonde ontwikkeling.’*

De inhoud is echter zéér veelzeggend: het is ronduit beroerd gesteld op Midgaard en het beeld dat de inspectie van deze instelling schetst, is hetzelfde als het beeld dat opdoemt uit de verhalen over Intermetzo: het gebouw is onveilig, de leefgroepen zijn verwaarloosd. Er zijn loshangende elektriciteitsdraden, kapotte ramen zijn dichtgetimmerd, plafonds, banken en muren zijn stuk. Er liggen glasscherven op de grond en het is er vuil. En 's nachts is er geen toezicht.

Het gebouw is *‘dusdanig verwaarloosd dat dit respectloos is naar zowel jeugdigen als ouders’*, aldus de IGJ. En het duurt maanden eer *‘ingeslagen ramen, kapotte deuren of beschadigd meubilair’* worden gemaakt.

De hulp in de gesloten instelling Midgaard, met een mild regime, sluit niet aan bij de zware problematiek van de kinderen. De inspectie schrijft dat Midgaard jeugdigen - met een gesloten machtiging van de rechter - opneemt, óók als de gedragswetenschapper inschat dat Midgaard de jongere met zware psychiatrische problematiek of een ‘forensisch profiel’ geen passende behandeling kan bieden.

Verder beschikt Midgaard niet over voldoende deskundig en opgeleid personeel, aldus IGJ: *‘Zo’n 30 procent van de nieuwe medewerkers vertrekt weer binnen een jaar bij Midgaard. Medewerkers vertellen dat de vier gedragswetenschappers en het merendeel van de pedagogisch medewerkers korter dan een jaar op Midgaard werken.’*

Het personeel dat er wél is, is *‘relatief jong en onervaren’*, schrijft de inspectie.

IGJ geeft de methode JouwZorg, de behandelmethode die Horizon op Midgaard ontwikkelde, een veeg uit de pan. IGJ is zeer negatief over het resultaat en zegt daarover:

‘Hoewel Midgaard in de methodiek JouwZorg de jeugdige en zijn netwerk centraal heeft staan, beoordeelt de inspectie deze verwachting als onvoldoende omdat uit de gesprekken met medewerkers blijkt dat in de praktijk niet gewerkt kan worden volgens deze verwachting. Dit komt door onvoldoende implementatie van de methodiek, het deskundigheidsniveau dat ontbreekt (...) en langdurige onderbezetting waardoor er onvoldoende tijd en aandacht is voor de jeugdigen.’

Juist vanwege deze innovatieve methode JouwZorg wist Horizon - dat valt onder de holding iHUB - eind 2018 een belangrijke aanbesteding voor JeugdzorgPlus te winnen in de Kop van Noord Holland. Goed voor een omzet van ongeveer 8 miljoen euro per jaar.

Maar dat gebeurde op basis van niet kloppende reclameverhalen, zoals later in dit boek nog blijkt.

De inspectie gaat in het rapport over de gesloten instelling Midgaard óók nog uitgebreid in op het geweld. Met name het tekort aan personeel en het inzetten van onervaren medewerkers leidt tot – extra - geweld. Bij opstandig of agressief gedrag van de jongeren weten medewerkers niet wat ze moeten doen, concludeert de inspectie: *‘Hierdoor escaleert het gedrag van de jeugdigen’* en wordt er fysiek geweld toegepast of worden jongeren naar hun kamer gestuurd. Kinderen worden op Midgaard weer voor straf in de isoleercel gezet. De inspectie bepaalde dat Horizon pas weer nieuwe jongeren in de gesloten instelling mag plaatsen als alle tekortkomingen zijn opgelost. Voor IGJ een forse maatregel. Maar de jongeren die er zitten, moeten daar gewoon blijven zitten. En de peperdure ‘zorg’ wordt gewoon aan Horizon doorbetaald.

‘Pittig en goed gebekt’

Naar aanleiding van dit inspectierapport over de gesloten instelling van Horizon, vertellen oud-personeelsleden in het AD, over de wantoestanden op Midgaard. Die gaan vooral over het geweld.

Elke keer dat een vrouwelijke begeleider, ze werkte er maar korte tijd, naar de instelling toe ging, was haar partner bezorgd of ze wel veilig thuis zou komen, laat ze in de krant weten:

‘Dat durf ik wel te zeggen. Het waren de zwaarste maanden van mijn leven.’

Het verloop onder het personeel is inderdaad te groot, zegt deze vrouw. De werknemster, die onder de gefingeerde naam Jolanda haar verhaal vertelt, kreeg bij haar sollicitatie wel te horen dat ze ‘pittig moest zijn en goed gebekt’, maar werken op Midgaard was erger dan ze zich ooit had voorgesteld: ze werd niet ingewerkt en binnen een week stond ze alléén op de groep. De onveiligheid wordt verder veroorzaakt omdat er jongeren zitten met zware, psychiatrische- of gedragsproblemen, én met agressief of crimineel gedrag. Jolanda vertelt tevens hoe de jongeren een deur of een raam intrappen, over spugen, bijten, of kopstoten. Ze zet uiteen hoe het kon dat een jongen van 11 in *no time* wist te ontsnappen:

‘Het heeft denk ik niet eens een week geduurd of hij wist hoe je van een tandenborstel het kopje kon afbreken om vervolgens de steel net zo lang tegen de muur aan te schuren, tot er een scherpe punt aan zit en het een steekwapen wordt.’

Ze vervolgt in de krant:

‘En wat we niet tevoorschijn haalden bij controles op de kamer: in het plafond troffen we drugs, messen, mobiele telefoons aan, zo naar binnen gesmokkeld.’

Rachel, evenmin haar echte naam, vertelt dat de situatie op Midgaard met name door bezuinigingen van moederorganisatie Horizon verslechterde. En hoe de sfeer verhardde, mede omdat er personeel kwam werken dat helemaal niet pedagogisch was onderlegd. Rachel daarover :

‘Er kwam iemand van Defensie, een administratief medewerker, een politieagent. Zelfs iemand die honden had getraind. (...) En ineens werden gaten in muren geslagen, liepen jongeren weg, werden deuren kapot getrapt en ramen ingeslagen. (...) Als je maar hard was voor de kinderen, dan deed je het goed. Je was een goede pedagogisch medewerker als de jongens je haatten.’

De geïnterviewde personeelsleden werken inmiddels ergens anders. Maar ze stellen dat ze terug zouden willen komen op Midgaard als de ‘rotte appels binnen dat personeelsbestand weg zijn’.

‘Het systeem is verrot’

Na een pittig inspectierapport of slechte publiciteit, beloven organisaties voor jeugdzorg stevast de benodigde verbeteringen te realiseren. Of ze daar in slagen, is maar zeer de vraag. Want de repressie en de agressie zijn en blijven in de gesloten instellingen onverminderd aanwezig.

Al die kritische rapporten van de commissies die het geweld in de instellingen voor jeugdzorg zo pijnlijk blootlegden, hebben evenmin effect gehad. Het gigantisch dikke rapport in verschillende delen van de Commissie De Winter zorgde niet voor verandering ten goede. Vier jaar lang deden de leden van deze commissie onderzoek naar het geweld in de jeugdzorg. Ze hoorden verhalen die ze zelf bijna niet konden geloven, zó erg waren ze. De commissie kwam met zeer concrete aanbevelingen om de situatie in de instellingen te verbeteren.

Maar er is nog niets met het rapport gedaan, zegt commissielid Jan Hendriks desgevraagd. Hij is bijzonder hoogleraar forensische orthopedagogische diagnostiek en behandeling aan de Uva en bijzonder hoogleraar forensische psychiatrie en psychologie aan de VU in Amsterdam. Hij stelt dat het van de zijde van de verantwoordelijke ministers De Jonge en Dekker het afgelopen jaar 'angstvallig stil' is gebleven. Het is geen toeval, vreest Hendriks:

'Ik denk dat zij zoiets hebben van: 'Het is leuk dat het allemaal is opgeschreven. We hebben ze al eerder gehoord en we weten wat de problemen zijn.' Ik denk dat ze het zullen negeren, in de hoop dat het dan overwaait', zegt hij.

De bepleite maatregelen ter verbetering van de jeugdzorg komen er niet, vermoedt Hendriks: *'Omdat niemand zich echt verantwoordelijk voelt. De centrale overheid denkt: 'Het ligt bij de gemeenten', de gemeentes kijken naar de centrale overheid en zeggen: 'Jullie moeten geld geven anders kunnen we niet veranderen'.'*

Jan Hendriks is geen deskundige die alleen maar achter een bureau zit, hij is tevens een man uit de praktijk. 'Ik ken dat soort instellingen van binnen en van buiten', licht hij toe. 'Ik kom er al meer dan dertig jaar.'

Hij kent dus de kinderen die daar terechtkomen, en heeft gezien dat hun problematiek de afgelopen jaren steeds heftiger is geworden. Waardoor de sfeer in de instellingen weer verhardt. Hendriks daarover:

'De kinderen die nu uit huis worden geplaatst hebben meer gedragsproblemen dan vroeger. Toen kon je uit huis geplaatst worden omdat de moeder een tijdje ziek was, of het gezin te groot was of omdat ze het thuis niet meer aan konden.'

En juist omdat de kinderen tegenwoordig zulke zware gedragsproblemen hebben, worden ze voortdurend van de ene naar de andere plek gestuurd. Wanneer ze aan het eind van de rit bij een – gesloten - instelling arriveren, zijn ze vaak flink beschadigd, weet Jan Hendriks. Hij schetst wat uit huis geplaatste kinderen overkomt:

'In eerste instantie proberen we te kijken: lukt dat in een pleeggezin? Maar er zijn te weinig pleeggezinnen. En er is een groot risico dat pleeggezinnen afbranden op kinderen met dergelijke moeilijke problematiek, want daar zijn ze vaak niet goed op voorbereid. Dat betekent dat die kinderen een aantal teleurstellende ervaringen achter de rug hebben; thuis mislukt, pleeggezin mislukt, volgende pleegouders ook weer mislukt. Dus die kinderen komen met wantrouwen in die instelling, kinderen die flinke gedragsproblemen vertonen.'

Dat vraagt des te meer om de juiste voorwaarden waaronder er in de tehuizen kan worden gewerkt. Maar daaraan wordt nog steeds niet voldaan. In de gesloten instellingen zijn drie basale dingen tegelijk mis. Jan Hendriks benoemt ze:

'De combinatie van te grote groepen, personeel dat te snel weggaat waardoor er geen continuïteit is in de pedagogische zorg, en te weinig geld. Dat betekent een zeer ongunstige samenhang van problemen.'

Hendriks ziet dat de situatie in de – gesloten - instellingen de afgelopen jaren is verslechterd en ook hij wijt dat voor een groot deel aan de overheveling van de jeugdzorg in 2015 naar de gemeentes; de verandering van de financiering in de jeugdzorg, de decentralisatie. Hendriks daarover:

'Dat is niet alléén de reden van het probleem, er waren al problemen. Maar voor nu, omdat het allemaal is gedecentraliseerd, is op een gegeven moment de vraag: wie gaat die handschoenen weer oppakken? Wie doet dat nou? Want de centrale overheid heeft zoiets van: 'Het probleem ligt bij de gemeenten, de gemeenschap.' Maar die gemeentes hebben te weinig geld gekregen van de overheid, want het begon allemaal met een bezuiniging. Dus die gemeentes zeggen tegen de overheid: 'Dat is leuk wat jullie allemaal doen. Je kunt wel zeggen: 'Wij moeten het oplossen', maar ondertussen zitten wij met de ellende. Geef ons dan

geld om het op te lossen. 'Men zit allemaal naar elkaar te kijken, en uiteindelijk betekent het, dat er niet wordt bewogen.'

Jan Hendriks vindt dat er 'toch weer centrale regie moet komen'.

'Ik denk dat de overheid gewoon moet zeggen: 'We gaan de financiering weer naar ons toetrekken. Het hele gedoe rond controles en inspectie die niet functioneert, dat trekken we óók naar ons toe.' Het moet weer een taak van de overheid zijn, net zo goed als men zorgt voor het openbaar vervoer.'

Hendriks is echter niet negatief over de medewerkers. Alhoewel daar natuurlijk rotte appels tussen zitten, zijn die niet hoofdverantwoordelijk voor de beroerde situatie in die instellingen voor jeugdzorg, meent Jan Hendriks:

'Het is van mij geen verwijt naar die groepsleiders, die werken gewoon keihard. Die moeten hun hoofd boven water houden, met name in een aantal gespecialiseerde instellingen, JeugdzorgPlus, Rijks Justitiële Jeugd Inrichtingen, de instellingen voor lvb (licht verstandelijk beperkten, red.) Daar is het werk gewoon zwaar.'

Het probleem ligt buiten hun macht, en is fundamenteeler van aard, meent Hendriks:

'Je hebt een ongunstige combinatie van moeilijke kinderen, groepsleiding die eigenlijk voortdurend overvraagd wordt en dan weer weggaat. Wat hebben die kinderen nou juist nodig? Continuïteit en veiligheid. En dat is er dus niet.'

Hij vergelijkt het werk van het personeel in de instellingen voor jeugdzorg met dat van Boa's, de buitengewoon opsporingsambtenaren van de gemeentes, die óók steeds meer mikpunt zijn van kritiek. Het commissielid over de pedagogisch medewerkers:

'Het zijn mensen die met hart en ziel daar werken voor deze kinderen. Maar die eigenlijk in een onmogelijke positie worden geplaatst. En dat is wel extra schrijnend. Het is net als met Boa's. Die worden voor de meest verschrikkelijke klussen ingezet, die het politiewerk raken. Ze krijgen op hun lazer. Maar ze worden onvoldoende opgeleid en toegerust. Dat is in feite met de groepsleiders die in de jeugdzorg werken heel vaak het geval. Die toch te weinig geschoold zijn, te weinig ondersteuning krijgen, zich vaak alleen ervoor voelen staan. Die krijgen een hoop ellende over zich heen. Terwijl verreweg de meesten met de beste wil, de beste inzet werken. Het gaat dus niet om die individuele groepsleiders, het gaat om het systeem. Dat is verrot. Daar hebben we als commissie heel veel aandacht aan willen besteden.'

Maar de leden van de Commissie De Winter vrezen dat een belangrijk deel van de adviezen niet opgevolgd gaat worden. Hun rapport lijkt voor de bewindslieden feitelijk niet meer te zijn dan een schaamlap.

'Het is best een beetje negatieve gedachte dat zo'n commissie gebruikt wordt door te zeggen: 'Jongens, we hebben ons best gedaan. We hebben een commissie in het leven geroepen, er zijn allerlei werkgroepen in het leven geroepen, we zijn goed bezig.' Het is mogelijk dat de commissie als legitimatie dient voor een zich terugtrekkende overheid, aldus een diplomatieke Hendriks.

Maar dat er nu verder niets gebeurt, is niet in de haak, vindt hij.

'Dat is waar we voor vreesden en dat wordt op dit moment bewaarheid. Het is gewoon heel beschamend. Een commissie, waar vele miljoen in zijn omgegaan.'

Omdat er een jaar na presentatie van het rapport nog geen teken was dat de verantwoordelijke ministers maatregelen nemen zodat de wantoestanden en daarmee het geweld in de jeugdinstituten verdwijnen, uitten twee commissieleden hun ongenoegen in de NRC over het feit dat er met de vele aanbevelingen uit het rapport niets wordt gedaan: Jan Hendriks en professor Mariëlle Bruning, hoogleraar jeugdrecht in Leiden.

Hendriks concludeert in de NRC dat veel aanbevelingen uit het rapport van de Commissie De Winter vrijwel identiek zijn aan die van de Commissie Samson, over seksueel misbruik in pleeggezinnen en instellingen. En dat er in al die jaren niets is verbeterd:

'Toen schreven we: verklein de groepsgrootte, investeer in maatregelen tegen het hoge verloop. Zeven jaar later denk ik: goh, de situatie is nog exact hetzelfde.' En ja, zegt hij: *'daar word je inderdaad wel cynisch onder.'*

Wellicht dat hun kritische uitlatingen in de krant alsnog iets gaan opleveren, zegt Hendriks:

'Ik hoop dat ze wél gaan reageren, dat er een telefoontje komt van een of andere hoge ambtenaar van: 'Laten we eens praten met elkaar, met een aantal leden van de commissie.' Dat ze vragen: *'Waarom zijn jullie zo bezorgd? Wat kunnen we doen om het te bespoedigen, om jullie zorgen een beetje weg te nemen?'*

In alle gevallen vinden de leden van de Commissie De Winter, dat het hun taak is om wederom de trom te roeren over de slechte situatie in de instellingen voor jeugdzorg. Ze doen dat, zegt Jan Hendriks:

'Omdat we grote zorgen hebben. Als we niks zeggen, dan bloedt het allemaal dood, vrees ik. Dan is het allemaal wel gezegd maar dan is het onder een dikke laag zand begraven. Wij voelen de morele plicht, als commissieleden, om tóch te blijven roepen: 'Jongens: het is niet opgelost.' En we kunnen straks wel een nieuwe commissie in het leven roepen, maar dat heeft geen zin.'

Hoofdstuk 10

Trauma's

'Ik heb nog steeds sterke emotie-schommelingen. Soms moet ik de hele tijd huilen. Ik heb een post traumatische stress stoornis, ik ben het grootste deel van mijn leven depressief geweest, had mood swings. Ik word soms plotseling agressief. En ik heb insomnia, ik kan nachtenlang niet slapen. Het is heel normaal dat ik niet meer helemaal goed in elkaar zit na alles wat ik heb meegemaakt.'

Judith schetst hoezeer ze is getraumatiseerd door haar negen maanden durende verblijf in de gesloten instelling De Lindenhorst in Zeist. Het is bijna vaste prik bij kinderen die in een – gesloten - instelling voor jeugdzorg terechtkomen; iedereen loopt er een trauma op, alle Kinderen van de Staat.

Meestal worden deze kinderen driemaal getroffen. Ze komen vaak al getraumatiseerd in een pleeggezin of instelling aan, door jarenlang misbruik, geweld of verwaarlozing thuis. Dan raken ze verder beschadigd in een instelling. En als ze volwassen zijn, en 'uit de jeugdzorg' zoals dat heet, gaat de beschadiging door. Omdat trauma-therapie er niet is, of niet succesvol is. Ze lopen vast in hun leven, op heel veel fronten.

Judith heeft trauma's. Wanneer zij zes jaar na dato voor het eerst naar De Lindenhorst teruggaat om haar dossier in ontvangst nemen, wordt tastbaar waarom het verblijf in deze JeugdzorgPlus instelling haar zo beschadigde.

Ik haal Judith van het station in Zeist op. Ze is nerveus. De Lindenhorst ligt in de chique wijk Lyceumkwartier aan de Verlengde Slotlaan. Wanneer we die inrijden, komen bij Judith meteen de herinneringen boven.

'In dat huis woonden jongens en die schreeuwden naar ons, en nodigden ons uit voor feestjes. En hier liepen we langs de weg naar de Jumbo.'

Judith spreekt gehaast en constateert dat er niks is veranderd. Ze wijst op de poort:

'Daar werd ik uit het busje getrokken. Ik smeekte de hele tijd om een sigaret want ik had twee dagen niet gerookt. Ik werd naar binnen gebracht. Ik werd gefouilleerd en ik moest mijn kleren uitdoen en stond toen naakt voor een groep mensen. Daarna moest ik douchen en met luizenshampoo mijn haren wassen.'

Judith wil voordat wij naar binnen gaan eerst weer een sigaretje roken. De vogels fluiten in deze bosrijke omgeving. 'Er hangen hier overal camera's', merkt Judith droog op. Ze kucht van de zenuwen.

Dan bellen we aan. We wachten op banken die felgekleurd zijn; groen, geel, oranje en grijs. Voor de balie met veiligheidsglas staat een meisje met een rolkoffer. Naast haar staat een vrouw. Haar advocaat? Haar voogd? Er worden formaliteiten geregeld. Even later loopt het meisje alleen de deur door en verdwijnt met haar koffer achter zich aan, in de gangen van De Lindenhorst.

Judith wil wéér even naar buiten om te roken. Dan komt een secretaresse ons eindelijk ophalen. We gaan door deuren, door gangen, we gaan trappen op. Judith heeft een herbeleving en zegt:

'Ik was hier een paar keer met mijn ouders.'

We arriveren bij Christa Schrodeur, directeur van De Lindenhorst. Ze noemt zichzelf 'locatiemanager'. Een reusachtige vrouw met lang donker haar en een zeer zware stem met

een - zo lijkt - Duits accent. Ze probeert Judith op haar gemak te stellen. 'Hai, hai, Christa Schrodeur. Hoe lang is het geleden dat je hier bent geweest?'

Judith vertelt dat ze 17 jaar was toen ze kwam en bijna 18 toen ze medio 2013 weer wegging.

Ze wijst vanaf haar stoel uit het raam: 'Ik zat daar. Op de hoek was mijn kamertje.'

'In blauw', reageert Schrodeur. Wéér kleuren. Op De Lindenhorst geven die aan, in welk gebouw en dus in welk 'regime' - streng of met meer vrijheden - een jongere zit.

Schrodeur probeert Judith wat te laten ontspannen en vraagt: *'Heb je een goede tijd hier gehad?'*

'Nee, natuurlijk niet', antwoordt Judith bits. *'Ik heb totaal geen goede tijd gehad.'*

En ze barst los:

'Drie maanden mocht ik niet naar school. Dat is gewoon een mensenrecht. Dat is belachelijk! Hoe kan je dat iemand aandoen? Er was antisemitisme. Een begeleider die me fysiek aanvalt. Die begeleider komt uit het leger. Of mij in een isoleercel stoppen omdat ik tien minuten te laat thuis kom. Of mijn verlof afpakken omdat ik mijn boeken vergeet. Dat zijn gewoon dingen die kan je echt niet maken. Ik heb duizenden keren gezegd: 'Waarom doen jullie me dit aan? Ik heb al genoeg meegemaakt, ik heb hulp nodig, ik heb steun nodig.' Ik ben in huilen uitgebarsten. En iedereen trapte me alleen maar in mijn buik en maakte het een stuk erger. Dus ik vraag me af of dat allemaal in het dossier staat?'

Judith wil weten hoe het er tegenwoordig aan toe gaat op De Lindenhorst. We vragen of er nog steeds isoleercellen worden gebruikt?

'Afzonderingen werken we niet meer mee', antwoordt Schrodeur nogal technisch. *'Ze zijn er nog wel. Maar al heel lang zit in onze methodiek: 'Een kind moet je niet opsluiten, een kind moet je helpen'.'*

Judith is daar sceptisch over:

'Ik wil zeggen dat ik niet meer kan geloven dat het nu wel goed gaat.'

Directeur Schrodeur haakt dáár op in:

'Ik snap dat jij het vertrouwen verloren hebt. Dat vind ik heel erg. Ik wil het uitleggen. Jij zat hier in een overgangsfase. De Lindenhorst was een JJI. We hadden agressieproblematiek, het was 'dwang en drang'. Als er wat gebeurde met een kind dan zeiden we: 'Die moet tegen zichzelf beschermd worden.' Daarom heb jij zo veel negatieve ervaringen.'

Maar Judith zat er niet in een overgangsfase. Vier jaar vóór haar plaatsing was de wet voor de JeugdzorgPlus er al gekomen. En had De Lindenhorst al van een jeugdgevangenis omgevormd moeten zijn in een 'gewone' gesloten instelling voor jeugdzorg. Maar Judith, die geen straf opgelegd had gekregen, zat er wel degelijk nog tussen de criminelen, zegt ze. En ze heeft daar nu nog last van:

'Ik zat hier met kinderen die probeerden hun eigen familie uit te moorden, in één groep met een meid die haar eigen moeder wilde ombrengen. Toen ik eruit kwam dacht ik alleen maar aan messen. Het concept is ziek. Dat samen stoppen van kinderen op een groep maakt zieker en zieker. Het moet er uit.'

Dat Judith zo van slag is in Zeist, zegt wat. Ze heeft haar verblijf in de gesloten instelling zo te merken nog niet verwerkt. Gelukkig is ze wel hard bezig om haar toekomstdroom te verwezenlijken. Judith is *street artist*. Met behulp van steigers en hoogwerkers spuit ze wonderschone kunstwerken op gevels of op immense doeken. Een gevelgroot en indringend portret van de overleden zangeres Amy Winehouse in de Fokke Simonszstraat in Amsterdam is één van haar wapenfeiten.

Zangeres Amy en street artist Judith hebben overeenkomsten. Uiterlijk lijken ze op elkaar, ze zijn allebei zeer getalenteerd, ze zijn van Joodse komaf en leefden beiden aan de 'zelfkant van

de samenleving'. Alle twee werden ze van school gestuurd. Amy omdat ze alleen maar wilde zingen, Judith omdat ze altijd en overal wilde tekenen.

De Britse zangeres overleed toen ze 27 was door een verslaving aan alcohol en drugs.

Judith is bezig aan een glansrijke carrière. Ze maakte ook het kunstwerk voor de omslag van *Kinderen van de Staat*.

‘Doe maar een valhelm op’

‘Het kan zijn dat ik wartaal ga praten. Maar ook dat ik op het Engels overga. En het kan gebeuren dat ik omval. Wil je in dat geval een kussen onder mijn hoofd leggen?’

Tim is nog jong, maar loopt met een stok. Hij kan niet eens aan de toekomst denken want hij is enkel aan het overleven. Tim waarschuwt me dat herinneringen aan zijn verleden in de jeugdzorg heftige reacties bij hem teweeg kunnen brengen.

Het is maar goed dat hij me voorbereidt. Want tijdens het marathoninterview in zijn appartement zijn alle drie de dingen gebeurd. Na een half uur gaat hij ineens Engels spreken, de wartaal was er al voortdurend. Na anderhalf uur valt Tim plotseling omver. Hij vroeg vooraf al of ik, als dit zou gebeuren, een kussen onder zijn hoofd wilde leggen. Maar dat is niet meer nodig. Tim valt zijwaarts op de bank, met zijn hoofd precies op een kussen. Ik was gewaarschuwd, maar schrik toch en vraag ‘Gaaf-je?’ Er komt geen antwoord. Ik zet het opnameapparaat maar uit.

We hadden het over de ruim drie jaar die hij doorbracht bij de instelling De Hoenderloo Groep in de Kop van Deelen. Tim kwam daar terecht nadat hij daarvoor al op een crisisopvang en in een pleeggezin had gezeten.

DHG was geen jeugdgevangenis. Een rechter bepaalde niet dat Tim moest worden opgesloten. Maar op basis van wat Tim vertelt, lijkt hij wel in een ‘gesloten regime’ te hebben gezeten. Tim daarover:

‘Het leek op een militaire instelling. Waar je als crimineel wordt behandeld. Ik kwam op de zwaarste groep. Er werd altijd gevochten.’

Enkele maanden na dit gesprek bladert Tim in zijn dossier dat we voor *Kinderen van de Staat* hebben opgevraagd. Daaruit blijkt dat hij op een tussenvorm heeft gezeten: een ‘besloten afdeling’, waar kinderen rechten worden ontnomen, maar waarvoor géén rechterlijke machtiging ‘gesloten jeugdzorg’ is vereist.

Tim wist dit zelf niet.

Hij weet niet of hij het aankan om in zijn dossier te kijken. Maar hij doet het dan toch en zegt: *‘Ik wil je iets laten lezen. We moesten voetballen. Dat kon ik niet omdat ik vocht in mijn heup had. Maar ik móest voetballen. En er werd bedreigd dat als ik dat niet zou doen, ik een fysiek conflict zou krijgen. Ik loop verdomme nog steeds met een stok vanwege mijn heup! Ik heb een allergie. Ik kan geen aardappels schillen en ik verdraag geen noten. Ik ga er niet dood van, maar ik krijg wel eczeem. Als ik appels eet, krijg ik het benauwd. Maar ik moest gewoon alles eten.’*

In de zogeheten ‘dagverslagen’ over de groep waar hij woonde, is verder te lezen dat Tim ‘niet meer mag mompelen’, dat hij ‘met fluiten moet stoppen’, en dat hij zich beter moet verzorgen en niet zo ‘dwingend’ moet zijn.

Uit de rapportages is tevens af te leiden dat Tim in deze instelling voor jeugdzorg in plaats van geholpen, voornamelijk werd afgebroken.

Wanneer we, ruim tien jaar na dato, spreken over het strenge regime op DHG, wordt het Tim uiteindelijk te veel, en valt hij flauw. Bij de volgende ontmoeting weet hij niet eens meer dat hij tijdens het interview *knock out* is gegaan.

Tim legt uit wat er met hem aan de hand is. Hij lijdt aan een conversiestoornis:

'Ik heb uitvallen van mijn zicht, ik kan de helft van de dag niet praten. Ik val veel en heb epileptische aanvallen. Ik dacht eerst dat ik iets in de hersenen had, er neurologisch iets beschadigd was in mijn brein. Ik ben vaak gevallen en heb vroeger veel klappen op mijn hoofd van mijn vader gehad. In de meest heftige periode had ik vijftien tot twintig uitvallen per dag. Mijn huisarts zei: 'Doe maar een valhelm op.' Ik kwam elk half jaar bij de neuroloog. Ik werd er niet beter van. En heb uiteindelijk een mri-scan gehad. Daar was niets op te zien. En toen moest ik wel aannemen dat het allemaal psychologisch was.'

Hij is getraumatiseerd door zijn verleden. Het flauwvallen begrijpt Tim nu:

'Ze hebben me uitgelegd dat dit kan gebeuren als je zo lang in de stress hebt gezeten. Het is net als bij schapen. Die vallen ook zo maar even half dood. Dat is beschermen van de geest tegen overbelasting.'

Tim werd vóór hij in deze instelling in Deelen terecht kwam, thuis geestelijk en lichamelijk mishandeld door zijn moeder en stiefvader. Er was van alles in dit gezin aan de hand.

Tim werd met elf jaar uit huis geplaatst en zat op vele verschillende plekken. Hij had vijf voogden van wie hij er één nooit heeft gezien, beweert hij. Hij had een nare jeugd. Maar hij raakte vooral beschadigd door zijn drie jaar durend verblijf -van 2004 tot 2007- op De Hoenderloo Groep, zegt hij zelf.

Hij kreeg een 'onder toezicht stelling' en een - hem onbekende - voogd besloot hem uit huis te plaatsen. Tim licht toe hoe dat ging:

'Op een gegeven moment was ik thuis en toen kwam die nieuwe voogd. Echt een monster, een vreselijke vrouw. Ik noem haar altijd Bulstronk van de film Matilda. Die verschrikkelijke dame. Het ging zó: Zij had met mijn moeder een heel traject richting Hoenderloo geregeld. Ik kom thuis uit school, mijn moeder zit aan tafel met een wildvreemde vrouw. Die zegt: 'Jij gaat volgende week naar De Hoenderloo Groep.' Ik wist niet wat dat was toen. Ik had wel eens gehoord van internaten maar was me er totaal niet bewust van wat dat dan inhield. Dus ik dacht: 'O, die andere groepen waren op zich wel goed, dus het zal wel leuk zijn.'

Tim heeft in totaal vijf voogden gehad, in zijn herinnering. 'Bulstronk' heeft hij na dat gesprek aan tafel 'nooit meer gezien of gehoord.' Tim: *'Wel één keer een andere vrouw, een streng wijf. Daarna had ik weer een andere voogd, van buitenlandse afkomst. Die is met mij naar Hoenderloo gegaan. Sarina. Die deed gewoon wat haar was opgedragen: een jongen wegbrengen. We zaten in een kennismakingskamertje, met z'n drieën. Een heel klein hokje, intimiderend achteraf.'*

Deze voogd zag Tim twee keer:

'Sarina is één keer teruggekomen. Die vrouw heeft me dus aangemeld en ik heb haar nog een keer gezien. Daarna heb ik haar nooit meer gesproken. Op een gegeven moment hadden mijn broertje en ik een gezamenlijke voogd. Die heb ik helemaal nooit gezien. Ze heeft me wel een keertje gebeld.'

Bij DHG belandde Tim in de hel, zegt hij. Andere kinderen voelden het net zo, en sommigen maakten er zelfs een eind aan hun leven, licht Tim toe:

'Toen ik daar zat waren er in de eerste week twee zelfmoorden. O, er hebben zoveel jongeren zelfmoord gepleegd in die tijd dat ik er zat. Echt heel erg. Ook een meisje. Er was een jongerensoos, ik ging met haar om. Zij is binnen twee, drie maanden dat ik haar kende, voor de trein gesprongen. Ik vond dat zó kut.'

Tim wil heel erg graag bekend maken wat er allemaal in 'Hoenderloo' gebeurde. Want volgens hem durft bijna niemand deze misstanden naar buiten te brengen. Tim daarover: *'Er heerst zo'n angstcultuur. Als er een jongere binnenkomt wordt meteen duidelijk: 'Hier praat jij met niemand over als je weggaat'.'*

Maar Tim spreekt er wel over. En hij verhaalt óók weer, net als de andere jongeren, van begeleiders die veteranen uit het leger zijn, of *powerlifter*. Hij heeft het over straffen die worden uitgedeeld, over knokpartijen en over intimidatie. Tim: *'Tussen jongens onderling en van de groepsleiders die de boel runnen en echt schade aanrichten. En hoe erger je was naar de rest toe, hoe meer kans je had om het zelf goed te hebben.'*

Kinderen raken door het leven in zo'n onveilige omgeving zeer getraumatiseerd. Ook Tim, die regelmatig over DHG denkt: *'Ik moet de boel opblazen met mezelf erbij.'* Tim verdooft zijn gevoelens van ellende met 'middelengebruik' zoals hij zijn verslavingen mild omschrijft:

'Ik heb zwaar gedronken, geblowd, Ritalin misbruikt en morfine. Om maar van die nare gedachten af te komen. Duizend therapieën helpen niet. Een banaan of een kop koffie helpen niet. De middelen wel.'

Soms lukt het Tim om de positieve dingen te zien. Hij zegt daarover:

'Ik prijs mezelf gelukkig dat ik niet als drugsdealer met een geweer, als een gangster rondloop. Ik heb in ieder geval een huis, en mensen om me heen.'

Maar het leven wordt voor hem in plaats van beter, inmiddels alsmat ingewikkelder. Zo voelt Tim het:

'Ik heb geen enkele hoop meer op een gezinnetje of een baan', licht hij verdrietig toe. 'Dat is echt onmogelijk voor me geworden. En door de manier waarop ik reageer, blijven de problemen zich opstapelen. Ik krijg hier 's nachts zelfs de politie aan de deur. Een paar weken geleden nog. Ik was zó doorgedraaid dat ik tegen de politie heb gezegd: 'Kom alsjeblieft en schiet me neer'.'

Tim is 'levensmoe', zegt hij in een volgend gesprek. Het liefst zou hij 'vredig in slaap vallen'. Het is voor hem te veel geworden, en De Hoenderloo Groep is voor hem de grootste boosdoener, stelt Tim:

'Ik heb heel erg de behoefte om naar buiten te schreeuwen: 'Kijk eens wat er gebeurt. Hoe ze daar mensen kapot maken, beschadigen.' Ik ben geen miljonair. Ik kan dus geen dure advocaat betalen. Maar ik zou het liefst elke groepsleider voor de rechter willen slepen. Ik zoek mijn oude groepsleiders wel eens op Facebook op. Die zitten er goed bij, ze hebben kinderen. Ze beseffen niet wat ze hebben aangericht. Ze moeten die mensen stoppen! Ze moeten worden vervolgd voor hun acties, want dit kan gewoon niet. Het is te erg voor woorden.'

Pleeggezin

Vanessa, midden dertig, is oudste van de Kinderen van de Staat. Ze wil met mij praten over de trauma's die zij heeft opgelopen in de jeugdzorg.

'Ik ben er achter gekomen dat ik heel veel niet verwerkt heb uit het verleden', zegt Vanessa. 'Dat ik constant in behandeling ben, ofwel van verslavingszorg, of in behandeling ben bij de psychiater. Dat ik te maken heb met depressie. De psychische problemen blijven. Ik blijf alsmat hulp nodig hebben.'

Sinds kort realiseert ze zich echter pas dat zij die trauma's heeft. Ik spreek Vanessa in haar kleine en donkere arbeiderswoning. Tijdens het gesprek gaat ze regelmatig roken, staand in de open deur van de zelf geïmproviseerde aanbouw, waar ook de eettafel staat. Vanessa vertelt hoe het met haar gaat:

'Ik ben gokverslaafd sinds twee jaar. Ik ga naar het casino en gok online. Ik gok in combinatie met Ritalin. Die pillen koop ik gewoon van iemand die ze krijgt voorgeschreven maar ze zelf niet slikt. Met Ritalin blijf je langer zitten. Ik kan zo uren gokken, soms wel acht tot negen uur achter elkaar.'

Haar verhaal. Vanessa moest op haar achtste het huis uit. Haar ouders hadden altijd ruzie. Moeder was alcoholist. Vader snoof, gokte óók en was koppelbaas. Vanessa's zus werd eerder al naar een pleeggezin gestuurd omdat ze onhandelbaar werd bevonden. Vanessa's ouders gingen scheiden. Daarna woonde Vanessa kort bij haar vader en stiefmoeder. Maar ze kwam al snel in hetzelfde pleeggezin als haar zus terecht; bij de familie Oenstra in een klein dorp bij Nijmegen, licht ze toe. Het werd gerund door oma, haar zoon en zijn vrouw.

Daar liep Vanessa forse littekens op. *'Die mensen waren verschrikkelijk'*, zegt Vanessa. En dat wil zij óók per se in dit boek vertellen:

'Ik wil dit naar buiten brengen. Het is echt iets dat aan me knaagt. Ik rijd er nog wel eens langs. Ik heb best wel vaak voor het huis gestaan. Ik heb wel 's gedacht om het in de fik te zetten. Zó veel woede hebben die mensen in mij losgemaakt.'

Eigenlijk was alles daar mis, vindt Vanessa en ze geeft daarvan een voorbeeld:

'De oudsten moesten altijd voor de jongsten zorgen.'

De kinderen moesten zelf koken in een aparte keuken. Het gezin en de pleegkinderen waren strikt van elkaar gescheiden. Met aparte woonkamers en een apart terras. Vanessa daarover: *'Ze hadden twee woonkamers. Die van hun was heel chique. Zij hadden een heel grote tuin. Maar we zaten daar gescheiden van elkaar. Wij hadden achter een terras en zij een heel mooi terras aan de zijkant van het huis. Het is schandalig. Echt.'*

De getraumatiseerde Vanessa is intensief met haar voormalige pleeggezin bezig. Ze rijdt nog wel eens langs het statige huis, en zoekt op internet of ze informatie over oma, over zoon Johan en Coby zijn vrouw, en over hun kinderen kan vinden. Vanessa spreekt in de tegenwoordige tijd over haar pleeggezin:

'Ik heb foto's op mijn telefoon van het huis. Het stond te koop. Ik heb het allemaal opgeslagen. Hoe de huiskamer van ons er uit ziet, en hoe de huiskamer van hen er uit ziet. Dat is een wereld van verschil. Ik snap niet dat een gezinsvoogd dat niet ziet! Dat kan ik niet begrijpen. Dát is toch al niet goed? Dan klopt er toch iets niet? Dan horen wij er toch niet bij? Waarom zijn wij daar dan?'

De pleegkinderen werden achtergesteld bij de eigen kinderen van het gezin, zo ervoer ze dat althans. Vanessa geeft een voorbeeld van iets dat haar diep raakte:

'Ik kreeg van mijn moeder van die Mattel poppen. Die zijn prijzig, en ik had er een heleboel van. Die jatte de dochter, en ik jatte ze weer terug. Ik kreeg dan straf. Het sloeg nergens op. Ik moest spullen afgeven aan die dochter omdat ze haar geloofden wanneer ze zei dat die van haar waren.'

En Vanessa werd er op een schrijnende manier voorgelogen. Haar vader die in het criminele circuit zat, werd op enig moment vermoord. Maar dit werd haar niet eerlijk meegedeeld.

Vanessa daarover:

'Mijn vader is, terwijl ik daar woonde, doodgegaan. Ze hebben me toen zogenaamd heel lief op schoot genomen. En me een heel verhaal verteld dat hij in het ziekenhuis lag. Nou het verhaal klopte van geen kanten, want hij was gewoon opgehangen!'

Daar moest Vanessa later dus achter komen.

De zoon van oma was volgens Vanessa het ergst:

‘Johan, met zijn krulsnor, was een monster. Hij trok me aan mijn haren de trap af. Toen mijn vader nog leefde, was hij nog aardig voor me. Mijn vader gaf Johan altijd extra geld. Na het overlijden van mijn vader was hij helemaal niet aardig meer.’

Vanessa liep regelmatig weg om de, voor haar onhoudbare situatie te ontvluchten. Het werd er alleen erger op, licht ze toe:

‘Ik was nog jong, acht, en wilde naar huis. Als ze me dan weer hadden gevonden, of de politie bracht me terug, dan scholden ze me uit. Alles heb ik verteld aan mijn voogd, maar ik werd daar niet weggehaald. Ik snap niet dat de jeugdbescherming dit toeliet. Ik heb ze zó vaak verteld hoe het er daar aan toeging. Niemand geloofde me. Ik ben daar zo verdrietig over geweest toen, en dat vreet nóg aan me.’

Het zit diep bij Vanessa:

‘Heel raar dat het nog steeds zo aan me vreet. Ik kan echt niet begrijpen dat zij een gastgezin geweest zijn. Zij hadden dat nooit mogen zijn. Maar ik kon niks. Niemand luisterde naar mij.’

Dan blijkt ik nog iemand gesproken te hebben die er zat, en eveneens vertelde dat hij het vreselijk vond in dit pleeggezin. Het is Tim. Hij verheugde zich er aanvankelijk nog wel op dat hij naar een pleeggezin ging, licht hij toe:

‘Ik mocht naar een pleeggezin. De familie Oenstra, die naam mag je noteren. Mijn voogd bracht mij ernaartoe. Ik dacht echt helemaal van ‘wauw, ik mag naar een pleeggezin. Eindelijk.’ Maar ik kwam gewoon in een weeshuis terecht! Ik was volgens mij nummer 19. We zaten in een keet vol kinderen. Er woonden kinderen in de leeftijd van 11 tot 18 jaar. Ik ben daar weggelopen. Ik vond het echt verschrikkelijk.’

Tim schetst eveneens hoe dit ‘pleeggezin’ werd gerund door een echtpaar en een oma die ‘omi’ werd genoemd. Hij heeft het over drie woonkamers:

‘Een voor de jongens, een voor de meisjes en een voor de pleegouders. Wij mochten niet met de meisjes samen zijn. Ik moest blij zijn dat ik in een pleeggezin zat. Maar dit was een weeshuis, uitbuitelij! De kinderen moesten het huishouden doen, en grasmaaien. En dat niet voor de lol. De Oenstra’s hadden een gigantisch landhuis met een belachelijk grote tuin en wij waren daar een beetje de slaafjes daar. Wij waren de housekeepers. Er was een werkkeuken, daar moesten wij als kinderen koken. Soms onder begeleiding van de ouders, soms onder die van een van hun kinderen. De ouders hadden hun eigen kamer, en ze aten apart. Het pleeggezin had een apart terras.’

Tim vertelt over de eigen (klein)kinderen van de Oenstra’s:

‘Die hadden het allemaal heel goed, dankzij ons. Het was géén pleeggezin, maar een kindertehuis. Het was allesbehalve fijn. Het waren helemaal geen ouders. Ik paste daar niet. Ik was zo enorm eenzaam. Ik ben daar helemaal depressief geraakt.’

De oma leek verder wel de keizerin zoals ze behandeld werd, schetst Tim. En er was nagenoeg geen empathie voor de kinderen, meent hij:

‘Op een gegeven moment werd ik op gesprek geroepen. Ze zeiden: ‘Als er iets is, dan moet je er zelf mee komen.’ Maar ik zei, ‘Ik zou het fijn vinden als jullie mij een beetje helpen om te praten, want ik weet niet hoe ik dat moet doen.’ Het waren geen mensen waar je prettig naar toe stapte, er was totaal geen connectie.’

Tim was boos. Hij voelde zich beetgenomen. Zijn jongere broer was wel in een écht pleeggezin terecht gekomen, zegt hij:

‘Mijn broertje had een pleegzusje, had een hondje gekregen, een puppy. Hij had vriendjes, hij had alles. En in plaats daarvan kom ik in een weeshuis.’

Tim gaf meermalen bij zijn voogd aan dat hij het bij de Oenstra's niet fijn vond. Zonder succes: *'Die voogd heeft in die tijd maar één keer contact opgenomen. Is maar één keer komen kijken.'*

Tims redding was dat het hem lukte om uit dit grote huis van zijn 'pleeggezin' te ontsnappen. Tim daarover:

'Ik heb er nog geen twee maanden gezeten denk ik. Toen ben ik maar te voet gewoon weggelopen, in een half dagdeel ben ik naar het huis van mijn moeder gelopen. Ik heb daar aangebeld en gezegd: 'Ik ben weggelopen, ik wil er niet meer naar terug en ik ga er niet meer naar terug.'

Daarmee eindigde zijn 'avontuur' bij de familie Oenstra.

Wat Vanessa niet begrijpt, is dat de jeugdbescherming, de voogden, ondanks de slechte verhalen die ze over dit pleeggezin hoorden, er telkens toch weer nieuwe kinderen plaatste. En dat dit nog vele jaren is doorgegaan, tot 2013. Vanessa daarover:

'Ik vind het niet normaal dat zij een pleeggezin mochten zijn. Ik snap niet hoe dat ooit is gekomen. Hoe dat kan?'

De naam van de familie is niet anoniem gehouden omdat verschillende bronnen verwijzen naar dit pleeggezin. Omdat we hoor- en wederhoor wilden toepassen is er lang gewerkt en gewacht om de familie te kunnen spreken. De familie Oenstra wilde reageren op de aantijgingen van de getraumatiseerde kinderen. Behalve hoor- en wederhoor zijn de uitspraken van de diverse familieleden ook van belang omdat zij eveneens een vinger op de wonden leggen inzake het handelen van de jeugdzorg. Gezinshuizen kunnen net als instellingen een financieel belang hebben en hoe is de controle daarop? Hieronder volgt het commentaar en de diverse verklaringen.

Coby was zelf pleegkind bij 'omi' en kreeg een relatie met zoon Johan, licht zij toe. Coby runde daarna met oma vooral het pleeggezin. Ze zegt over de beschuldigingen van de ex-pleegkinderen:

'Weet je, ze kunnen ons onder smeren, maar dan heb ik toch liever dat jeugdzorg onder gesmeerd wordt. Die heeft bij ons kinderen geplaatst die eigenlijk niet bij ons mochten wonen. Ze hadden een hele grote rugzak. We hebben gewerkt met zmlk (zeer moeilijk lerende kinderen, red.) met mlk (moeilijk lerende kinderen, red.), kinderen met incest, kinderen van ouders met alcoholgebruik. We hebben ons best gedaan, door ze een warm hart toe te dragen, door altijd te zorgen dat ze naar een goede school gingen, door te zorgen dat het gezellig was.'

Als we het over die aparte kamers hebben waar de voormalig pleegkinderen over vallen, geeft ze toe dat het inderdaad zo was. Maar volgens haar was het toch een beetje anders:

'Wij hadden één avond in de week, dat we even met onze eigen kinderen aten, dat we een gesprekje hadden. Dan werd er aan de andere kant gewoon door de kinderen gegeten, mijn moeder zat daar.'

Coby zegt: *'Het was eigenlijk niet eens een pleeggezin, het was een familiehuis.'*

Ze vertelt over surfen met de kinderen, over uitjes, over een vakantie op Texel van twee weken met alle kinderen samen.

Dat de pleegkinderen bang waren voor Johan? Coby maakt er korte metten mee:

'Ja dat kunnen ze wel vinden. Die was duidelijk. Als er iets niet door de beugel kan, kan dat niet door de beugel.'

Kinderen die vertellen over aan de haren trekken?

'Nee, daar ga ik me tegenin verzetten, dat gebeurde echt niet.'

Dat ze werden geslagen?

Coby: *'Nee, dat gebeurde niet.'*

Dan blijkt dat het toch niet altijd even soepel liep in dit gezinshuis. Coby begint uit zichzelf over alle beschadigde kinderen die ze voor jeugdzorg moesten opvangen. Ze noemt een voorbeeld en vertelt van een kind dat eigenlijk té getraumatiseerd was voor dit pleeggezin: *'Wij hebben een jongen in huis gehad, die is gesprongen, en achteraf dacht je van: wat is dit? Daar had jeugdzorg een stukje laten liggen, die had nooit bij ons geplaatst moeten worden.'* Deze jongen beschuldigde Johan van seksueel misbruik.

Coby: *'Maar die heeft nooit wat gedaan hoor. Never. Dat klopt niet. Hij heeft 's avonds die jongen aangesproken, want hij kon niet van de meisjes afblijven. En dát hadden ze moeten onderzoeken, en dat hebben ze niet gedaan.'*

Er bleven maar beschadigde kinderen komen, stelt Coby die een volgend voorbeeld noemt: *'Wij kregen twee jongetjes in huis. Op een gegeven moment dachten we: 'Wat is dit?' Die poepten in de kast. Noem allemaal maar op. Ze hebben een trauma voordat ze komen. Wij hebben zo goed mogelijk geprobeerd dat te doen. Maar jeugdzorg zei altijd naderhand van 'Sorry dat dit gebeurd is'. Op een gegeven moment werden wij gewoon de prullenbak. Als er iets niet kon was het: 'Oh, doe maar effe naar de Oenstra's'. Zo ging dat.'*

Coby sluit haar verdediging over de beschuldigingen daarom zó af: *'Ik heb altijd vanuit mijn hart gewerkt. Ik zie het kwaaie niet.'*

Dreigen

De dochter van Johan en Coby, Skadi, die van ongeveer dezelfde leeftijd is als Vanessa, vertelt hoe zij de pleegkinderen altijd als broertjes en zusjes heeft beschouwd. *'En zo heb ik ze behandeld',* zegt ze.

Wanneer ze hoort welke beschuldigingen worden geuit, dat kinderen zich slaafjes voelden omdat ze bijvoorbeeld altijd zelf moesten koken, lacht ze er om.

'Ja', zegt ze: *'De kinderen móchten altijd samen koken. Het was puur om hen zelfstandig te maken, om ze te ondersteunen. Dat ze straks, als ze in de open wijde wereld komen niet in één keer voor een verrassing komen te staan dat ze niet kunnen koken.'*

Maar feitelijk waren het haar oma of haar moeder die altijd voor het eten zorgden. En dat apart eten? Dat gebeurde inderdaad af en toe, zegt Skadi:

'Met barbecueën hadden we twee perkjes, maar zij kregen hetzelfde eten als wij. Het is niet altijd met een pleeggezin als je gaat barbecueën dat je altijd met z'n allen aan een tafel hoeft te zitten. Soms heb je quality time met je eigen kinderen. Wij wilden wel eens aandacht van alleen onze ouders.'

Dat de kinderen moesten helpen met schoonmaken, klopt eveneens, aldus dochter Skadi:

'Iedereen moet wel een keer een poetslapje in zijn handen houden, dat heb ik ook gemoeten.'

En die aparte woonkamers hadden een reden:

'Het waren televisiekamers. De jongens wilden voetbal kijken, de meisjes niet.'

Op de aantijging dat de kinderen in hun huis getraumatiseerd raakten, reageert ze echter fel, en met dezelfde argumenten als haar moeder:

'Kom op zeg! Sommige kinderen hadden er nooit geplaatst moeten worden.'

De kinderen kwamen al zwaar getraumatiseerd daar aan, zegt Skadi:

'Je mag best weten, wij hebben in die tijd kinderen gehad die zwaar misbruikt waren. Die waren zó beschadigd dat gewoon een boterham met pindakaas op de keukentafel de doorslag gaf dat ze in paniek raakten. Met zweepslagen zijn ze mishandeld door de vrouw waar hun vader toentertijd mee liep. Ze waren in de wasmachine gestopt, ze zijn opgesloten geweest op kamers. De ander heeft gezien, de moeder is zwaar ziek geweest, dat haar vader gewelddadig was en dronken. Die heeft zulke nare dingen gedaan.'

De meeste kinderen hadden een rugzak met ellende bij zich. Skadi:

'Die kinderen waren soms al zó getraumatiseerd voordat ze bij ons kwamen. Er zijn hele jonge kinderen hier geplaatst, die helemaal niet bij ons thuishoorden. Die dusdanig beschadigd waren, die eigenlijk al een steekje los hadden in hun hoofd. Die leefden gewoon in een waanwereld.'

Skadi is zelf in therapie geweest vanwege de heftige dingen die ze in hun gezinshuis hoorde en zag van de pleegzusjes en pleegbroertjes, licht ze toe:

'Hoe ze zich gedragen hebben bij mijn ouders. Dat ze midden op de snelweg gingen liggen en zeggen: 'Rij me maar kapot, ik wil niet meer.' Dat je er uiteindelijk achter komt dat de vader van een klasgenootje het kind zó dusdanig seksueel misbruikt heeft en zei: 'Ik geef haar wel even bijles.'

Tot slot wil ook Johan Oenstra een reactie geven. Hij komt aan de telefoon na het eerdere gesprek met zijn vrouw. Echt alle kinderen waren getraumatiseerd, zegt Johan:

'Als een kind niet beschadigd was, dan kwam het niet bij ons binnen. Wij waren een pleeggezin voor probleemgevallen. Dat was later wel duidelijk.'

Johan was naast zijn werk als kapper prominent aanwezig in het gezinshuis. Telkens wanneer hij door ons wordt geconfronteerd met zaken die de pleegkinderen als pijnlijk hebben ervaren, lacht hij. Hij geeft aan dat de praktijken van de jeugdzorg daartoe bijdroegen, en geeft daarvan weer een voorbeeld:

'Als wij de maatschappelijk werker over de vloer krijgen en die zegt tegen een kindje waar we bij staan: 'Als je goed oppast, mag je over een jaar bij mama gaan wonen.' En dan zeggen ze tegen ons: 'Dat gebeurt toch nooit meer.' Dan denk je: 'Ja jongens, wie houdt wie voor de gek?' Dus dat kind ging zijn best doen, en denkt: 'Dan kan ik bij mama wonen.' Daar hoor je ook. Die heeft het kind niet voor niks op de wereld gezet. Maar als dat niet kan door drank of drugs, dan is dat een ander verhaal. Maar het liefst wil die bij de ouders wonen.'

Uit Johans verhalen blijkt dat het er in het gezinshuis heftig aan toe kon gaan. Johan geeft nog een illustratie daarvan. Het betreft weer die jongen die wou springen.

'Wij hebben ooit meegemaakt. Iemand die was kortstondig begonnen met een pleegcentrale. En die heeft met zijn dikke Range Rover een jongen bij ons afgezet. Die jongen is 's avonds uit de dakgoot gesprongen, het was 8 meter hoog. Hij is vol in de ligusterheg gesprongen, en dat heeft zijn leven gered. Die jongen was helemaal van het padje af. Hij was 15, 16 jaar.'

Voor de Oenstra's was het pleeggezin runnen zwaar, wil Johan graag benadrukken. En daar is volgens hem geen waardering voor:

'We hebben wel tegen elkaar gezegd, mijn vrouw en ik: we zouden zelf een boek willen schrijven over die tijd. Over wat ons, krom en recht, is aangedaan. Wat je gedaan hebt voor het goed gevoel. Wat achteraf is ontvangen als afbraakmethodiek.'

Kritiek op wat er in hun pleeggezin gebeurde, wuift Johan stelselmatig van de hand. Op de vraag of hij herkent dat hij werd gezien als een bullebak, dat de kinderen vooral bang waren van hem, antwoordt hij:

'Ja, dat komt, ik was de enige eigen zoon hè? Dan ben je altijd de Zwarte Piet. Als enige eigen kind ben je altijd een totempaal.'

En na de vraag of het klopt dat hij kinderen aan de haren heeft getrokken, lacht hij hard:

'Och, och, och. Je kunt ook fantasie hebben. Maar ik zit niet om smaad en laster verlegen. Dan onderneem ik actie, dat is duidelijk. Ik heb een advocaat bij de hand. Dan gaan we er werk van maken.'

Het gesprek met Johan gaat de verkeerde kant op. Johan Oenstra dreigt een zaak aan te spannen tegen degene die deze 'onzin' gaat publiceren. Hij stelt daarover:

'Het moet ook nog kloppen. Die kinderen klikken tegen elkaar, en maken hetzelfde verhaal. Dat is allemaal prima. Maar ik laat me niet zomaar door het schuurwerk halen. Ik heb niets

met die rare dingen te maken. Ik was te goeder trouw, ook voor die kinderen. En je had een taak van opvoeden. Je hebt geprobeerd dat zo goed mogelijk te doen.'

Boos beëindigt hij het gesprek met de woorden:

'Als we elkaar maar duidelijk verstaan, dat ik niet door de strontkar overreden wil worden. Ik voel me bedreigd omdat ik zwartgemaakt word terwijl het niet zo is. Ik laat me niet zo maar in een hoek wegzetten.'

Zowel de voogd in kwestie, als de Jeugdbescherming Gelderland gevraagd om een reactie over pleeggezin de Oenstra's, hebben niet op mail en telefoon gereageerd. De

Jeugdbescherming Gelderland wilde desgevraagd niet reageren op vragen over dit pleeggezin.

De verhalen van deze twee pleegkinderen die bij deze pleegfamilie zaten, staan echter niet op zichzelf. In pleeggezinnen was dikwijls van alles aan de hand.

De Commissie De Winter die onderzoek deed naar geweld in de jeugdzorg vanaf 1945 tot heden, meldt in haar rapport dat kinderen niet alleen in de - grote - instellingen voor jeugdzorg, maar óók in pleeggezinnen trauma's opliepen. Een onderbelicht aspect in de jeugdzorg.

Slachtoffers vertelden aan de commissie over fysieke mishandeling in een pleeggezin, zoals slaan, schoppen, duwen, door elkaar schudden, aan de haren trekken, onder de koude douche zetten, voedsel naar binnen proppen en zelfs onder stroom zetten of wurgen.

Vaak gebeurde dit 'als straf of bij conflicten met de pleegouders', aldus de commissie. Die daarover tevens noteerde:

'Waarbij de buitensporigheid ervan soms in geen enkele verhouding staat tot de aanleiding. Soms was het fysiek geweld een vergelding. Vaak kwam het zomaar.'

Slachtoffers maakten eveneens melding van seksueel misbruik in pleeggezinnen. Tijdens de vele interviews voor *Kinderen van de Staat* is dat vaker benoemd. Een enkele vrouw vertelde aan de commissieleden zelfs dat een pleegvader haar zwanger had gemaakt.

Dit (seksueel) geweld en geestelijke mishandeling in pleeggezinnen is echter amper naar buiten gekomen omdat de kinderen zich machteloos voelden, stelt de Commissie De Winter: *'Ze konden geen kant op en er was niemand aan wie ze iets konden vertellen, mede door de dreigementen van de dader(s). Bijvoorbeeld dat ze zouden worden weggestuurd of worden gescheiden van een broertje of zusje als ze iets zouden vertellen. Die machteloosheid maakte hen woedend tegenover hun pleegouders. Sommige kinderen probeerden weg te lopen naar familie, naar vrienden of zomaar zonder doel, om aan het geweld te ontsnappen. Wanneer ze terugkeerden naar hun pleeggezin of werden gevonden, escaleerde het geweld alleen maar verder.'*

Uitbuiting of exploitatie, waar de pleegkinderen Tim en Vanessa over spreken, wordt eveneens in het rapport van de Commissie De Winter genoemd: het gaat om jonge kinderen die worden gedwongen om in een pleeggezin te werken. Vroeger gebeurde dat vooral op de boerderij, of op het veld. Maar het komt - nog steeds - voor dat de kinderen moeten werken in het huishouden van zo'n pleeggezin, zo blijkt uit het rapport.

Opvallend is dat uit het onderzoek van deze commissie blijkt dat er inderdaad weinig toezicht was in de pleeggezinnen. Het komt overeen met de ontredderde gevoelens van Tim en Vanessa daarover.

Door de hoge werkdruk bezochten en bezoeken voogden de pleeggezinnen te weinig. De Commissie De Winter is daar zeer kritisch over en zegt:

'De (gezins)voogd is een figuur die betrekkelijk veraf staat en een grote onbekende is voor pleegkind en -ouders.'

Dat moet volgens de commissie anders.

Luisteren

De meeste aandacht, in ieder geval van de wetenschap, gaat uit naar kinderen die de zwaarste vorm van jeugdzorg hebben gehad, de JeugdzorgPlus, en die daar getraumatiseerd raakten.

Onder anderen van Wilma Aaldering. Zij werkt al vijftien jaar bij de Raad voor de Kinderbescherming (RvdK) in Almelo en deed voor de master *Health Care and Social Work* aan Saxion Hogeschool in Enschede onderzoek naar de ervaringen van jongvolwassen meisjes, van 18-23 jaar, die in een gesloten instelling hadden gezeten.

Uit haar rapport *Je zou mij moeten ontmoeten*, dat medio 2017 verscheen, blijkt pijnlijk dat gesloten jeugdzorg meer schade aanricht dan goed doet. Dat is een systeemfout, legt Aaldering uit.

Meiden voelden zich bijvoorbeeld onveilig door probleemgedrag van groepsgenoten en fysiek ingrijpen van groepsleiding. Dat kan niet, stelt Aaldering:

‘De RvdK plaatst jongeren in de JeugdzorgPlus om hen een veilige omgeving en een voorspoedige ontwikkeling te bieden. Meer dan de helft ervaart het echter als een onveilige plek met nadelige consequenties op de lange termijn.’

Op het gebied van onderwijs gaat er van alles mis. De schoolcarrière van de kinderen is door de opname in een instelling bijna altijd geknakt. En jongeren zijn na het verlaten van de instelling bijna standaard niet meer welkom op hun oude school of op een school van vergelijkbaar niveau.

Het komt overeen met alle verhalen van de Kinderen van de Staat. Bijna allemaal hebben ze hun oorspronkelijke opleiding niet afgemaakt. En alle jongeren die gesloten zaten, hebben een stigma. Mede daardoor is het ingewikkeld voor hen om weer een opleiding te volgen of om werk te vinden.

Bij de meeste jongeren is tevens het vertrouwen in de hulpverlening compleet weg, aldus Wilma Aaldering:

‘Ze geven aan dat als er beter gekeken en naar hen geluisterd was, hen vele negatieve ervaringen bespaard waren gebleven.’

Ze vonden een plaatsing in de gesloten instelling zonder uitzondering onterecht.

De meiden die Aaldering sprak, zijn door de JeugdzorgPlus allemaal boos, verhard en getraumatiseerd.

Aaldering, die eerlijk toegeeft dat ze als hulpverlener van de Raad voor de Kinderbescherming zelf kinderen naar een gesloten instelling voor jeugdzorg stuurt, laat blijken dat ze daar steeds meer twijfels over heeft. In haar rapport en op andere plaatsen. Op *Vimeo* staat een verslag van een discussiebijeenkomst in Zwolle, eind 2018, naar aanleiding van de documentaire Alicia. Die gaat over een meisje dat van jongs af aan in tehuizen zit omdat haar moeder niet in staat is voor haar te zorgen. Alicia is een kind dat héél graag naar een ‘gewoon’ pleeggezin wilde, en daar jaren op wachtte. Voor alle kinderen om haar heen werd wel een pleeggezin gevonden. Voor haar lukte het nooit. Omdat ze ‘anders’ was, werd haar verteld. Dat ‘anders’ kon zijn: te oud of te moeilijk. Het wordt in de documentaire niet echt duidelijk. Uiteindelijk wordt de verdrietige en boze Alicia zó onhandelbaar dat ze naar een gesloten instelling moet.

Ditzelfde maken heel veel kinderen mee die in de JeugdzorgPlus belanden, licht Wilma Aaldering op de discussiebijeenkomst toe.

Wat óók gebeurt, is dat in de jeugdzorg steeds meer in grote haast moet worden gehandeld. En daar heeft Aaldering eveneens toenemende twijfels bij:

‘Wij worden de afgelopen jaren steeds vaker geconfronteerd met de vraag: ‘Help hier is een kind ontzettend aan het ontsporen. Het kind moet nu gesloten geplaatst worden. Vragen jullie een machtiging aan bij de kinderrechter zodat het kind gesloten geplaatst kan worden.’ Ik merkte dat ik daar zelf altijd erg veel moeite mee had en dacht: ‘Goh, wat betekent dat wel in godsnaam voor een kind en wat gaat er verder met zo’n kind gebeuren? De Raad zegt: ‘Wij vinden het zo belangrijk om de ontwikkeling, de veiligheid van kinderen te waarborgen’, maar doen we dat op het moment dat we kinderen een ticket geven naar de gesloten jeugdzorg?’

Jeugdbeschermer Aaldering is er niet meer zo van overtuigd dat de JeugdzorgPlus een goede oplossing is. Het onderzoek dat ze voor de Saxion Hogeschool deed, bevestigt haar gevoel dat een gesloten instelling heel vaak niet helpend maar juist beschadigend is. Aaldering daarover: *‘Ik heb een heleboel meisjes gesproken die inmiddels volwassen waren, die in hun puberteit kortere of langere tijd in gesloten jeugdzorg verbleven. De meerderheid geeft aan: ‘Het is zeker geen goede tijd voor ons geweest, we hebben héél, héél veel nare dingen meegemaakt waar we nu nog last van hebben.’*

Eigenlijk alle jongeren lopen in de gesloten instellingen een trauma op, schetst Wilma Aaldering in haar onderzoek:

‘Doordat ze moesten samenwonen met kinderen die heftige (gedrags)problemen hadden, wat tot onrust leidt en tot gevoelens van onveiligheid. De jongeren raakten daardoor verhard, ze hebben weinig empathie voor anderen, hebben nog veel boosheid over de opname en (bijna) geen vertrouwen in anderen meer. Daarnaast hebben ze een trauma door het fysieke en onvoorspelbare ingrijpen door de groepsleiding. De jongeren hebben herbelevingen en kunnen geen onrecht meer verdragen. Bij de meesten komen de trauma’s pas achteraf naar boven, als er meer rust is in hun leven.’

Een geïnterviewd meisje zegt in *Je zou mij moeten ontmoeten* van Aaldering dat de gesloten instelling haar zó veel stress heeft gegeven, dat ze vaak heftig reageert.

‘Bijvoorbeeld als ik zie dat iemand in elkaar geslagen wordt hier, dan zou ik er gewoon bijspringen, ik zou er alles voor over hebben om diegene te helpen, al zou ik zelf doodgeslagen worden. Ik zou gewoon doorgaan. Het heeft iets in mij getriggerd, het geweld opgesloten. Er waren echt meisjes die een sleutel in elkaars hoofd geslagen hadden. Zo, en dan zat die sleutel gewoon vast in je schedel. Daar zaten echt heel gekke meisjes.’

Het gaat eigenlijk met alle meiden na het verblijf in de JeugdzorgPlus niet goed, ontdekte Wilma Aaldering. Zij ziet meisjes die steeds bozer worden en verdrietiger. En alle geïnterviewden gaven aan dat er echt onvoldoende naar hen is geluisterd. Aaldering daarover: *‘Ze zeggen: er wordt heel veel tégen ons gepraat, er wordt heel veel óver ons gepraat. Je moet écht met ons praten, écht horen wat wij te zeggen hebben. Eén meisje zei: ‘Je zou me echt eens moeten ontmoeten, je zou me echt moeten zien in wie ik ben, me echt leren kennen. De tijd voor me moeten nemen. Alles van mij horen en weten wat ik wil. Dat betekent niet dat je alles hoeft te doen wat ik wil, maar wel dat je laat weten wat maakt dat je misschien tot een andere beslissing bent gekomen.’*

Maar ‘tijdgebrek’ of ‘automatisme’ maken dat dit veel te weinig gebeurt, stelt Wilma Aaldering. De jong volwassen vrouwen hebben eigenlijk met niemand echt meer een klik, een vertrouwensband, licht ze toe:

‘Ze zeggen. We hebben zó ontzettend veel wisselingen aan gezichten gehad, zo vaak opnieuw moesten we ons verhaal vertellen.’ Ze zeggen: ‘Zo veel wisselingen is eigenlijk funest.’ Het geeft hen het gevoel dat niemand zich echt om hen bekommert, niemand die hen echt begreep,

dat maakte dat ze zich uiteindelijk steeds meer terugtrokken en dachten van 'zoek het maar uit'.

Aaldering schetste tijdens de discussiebijeenkomst hoe kinderen die door de gezinssituatie beschadigd zijn geraakt, vervolgens wéér worden bedrogen door jeugdzorg. Dat komt mede door het *'heel complex jeugdzorgsysteem'*, aldus Aaldering, *'waarin veel wordt beloofd, en het vervolgens niet lukt die dingen waar te maken. En dat het vanuit hun eigen onmacht niet lukt het tij te keren. En dan zie je dat het gaandeweg alleen maar erger wordt.'*

De meiden die gesloten hebben gezeten geven volgens Aaldering allemaal aan dat het niet goed met ze gaat. Ze zeggen daar echter over:

'Eigenlijk zou ik hulpverlening moeten zoeken, maar ik heb er gewoon geen zin meer in, ik heb er gewoon geen vertrouwen meer in.'

‘Wat een leven’

Vanessa past naadloos in het beeld dat Wilma Aaldering schetst over wat de gesloten jeugdzorg met jongeren doet. Het pleeggezin is niet het enige waar zij een groot trauma aan overhield. Het andere trauma liep Vanessa op in de gesloten jeugdzorg.

Vanessa had er vier jaar mee te maken. Ze zat een half jaar in OGH in Zetten en daarna drie en een half jaar in Huize Alexandra in Almelo. Van alle inrichtingen was de laatste de ergste, stelt Vanessa. Ze zat in Alexandra tussen meiden die een delict hadden gepleegd. Eén meisje had zelfs een baby verkracht.

Vanessa blijkt haar jeugdzorgdossier in haar bezit te hebben. Een uitzondering. Ze gaat het boven halen en komt met een metershoge stapel terug. *'Ik lees het niet'*, zegt ze. *'Dan word ik denk ik alleen maar nog kwader.'*

Maar dan gaat zij tóch weer bladeren. Ze pakt een stuk uit een dikke, rode ordner en zegt:

'Kijk: 'Welkom in het Groote Huys.'

Ze toont het boekje met alle regels in de gesloten instelling in Zetten. Dat zijn er nogal wat: *'Het gebouw wordt niet verlaten tijdens het verblijf. Tandartsbezoeken worden uitgesteld totdat je hier weg bent. Bij binnenkomst in 't Groote Huys kijken we jouw spullen na en word je zelf gefouilleerd. Wij voeren een actief en preventief beleid om alcohol- en drugsverslaving tegen te gaan. Om dit te kunnen controleren hebben wij de mogelijkheid om via de urine (jouw eigen plas dus) naar sporen te zoeken van o.a. alcohol en / of drugs.'*

De afsprakenlijst onder het kopje ‘Veiligheid’ is nog langer. Het is tekenend voor het repressieve regime in deze gesloten instelling. Maar zelfs dát vonden de hulpverleners voor Vanessa niet zwaar genoeg. In het evaluatieverslag staat dat *'Vanessa dermate veel structuur, begrenzing en controle nodig heeft dat zij voorlopig aangewezen zal zijn op een maximaal gesloten regime.'* Dat werd de - toen nog - justitiële inrichting ‘Sector Alexandra van Jongerenhuis Harreveld’ in Almelo.

Vanessa loopt in ‘Harreveld’, zoals huize Alexandra ook wordt genoemd omdat in die plaats nog een andere gesloten instelling van dezelfde organisatie was, definitief een groot trauma op.

Diverse smeekbedes aan de kinderrechter in haar dossier tonen aan hoe verschrikkelijk Vanessa het er vond. Keer op keer vraagt ze of ze naar huis mag. In december 2003 schreef ze:

'Ik weet niet zo goed hoe ik moet beginnen. Want dit is al de zoveelste brief die ik schrijf. Maar volgens mij dring ik niet door. Ik zit al bijna twee jaar achter elkaar opgesloten en heb

drie jaar geen kerst en oud en nieuw thuis gevierd. En al twee jaar geen verjaardagen meer. In mei word ik 16 en ik bid nu al elke avond dat ik die leeftijd thuis kan vieren. En ik weer dingen kan doen die meiden kunnen doen van mijn leeftijd. Gezellig winkelen en naar de bioscoop, gezellige dingen met mijn moeder. Ik snap niet dat ik zo erg ben dat jullie me dat allemaal afpakken. Jullie doen net of ik een grote crimineel ben.'

In het dossier valt te lezen dat Vanessa in Harreveld voor straf 24 uur op haar kamer moest blijven omdat ze niet op tijd was gewekt, en daardoor vijf minuten te laat aan het ontbijt verscheen. Dan zit er nog een brief van Vanessa aan de rechter in haar dossier, waarin staat: *'Ik zit tussen meisjes die een poging tot moord hebben gedaan, of een moord hebben gepleegd. Dit is niet goed voor me. Meisjes die constant bezig zijn met zelfmoordpogingen en dan aan mij vragen wat ze 't beste kunnen doen, hun polsen doorsnijden of een beker chloor drinken? Daar heb ik dag in dag uit mee te maken. Ik heb mijn rust hier niet. Overal om je heen is harde muziek. Als je naar je kamer gaat ook, dan komt 't van alle kanten. En overal gebonk tegen deuren als meisjes boos zijn, van 's morgens vroeg tot 's avonds laat.'*

Tussen haar papieren zitten verder nog enkele emotionele gedichtjes van haarzelf, zoals dit: *'Ik kan het niet meer aan, ik wil mezelf snijden. Ik wil niks meer voelen, niet meer lijden. Elke dag zoveel pijn en verdriet. Godverdomme ik wil dit niet.'*

Het geeft treffend weer hoe wanhopig Vanessa in deze gesloten instelling was.

Uit de vele brieven van de betrokkenen voogden blijkt dat alles er inderdaad op was gericht om Vanessa zo lang als kon vast te houden, uit vrees dat ze overmatig zou gaan blowen, stelen of zelfs in de prostitutie terecht zou komen.

Nergens blijkt dat Vanessa serieuze therapie kreeg.

Op haar zeventiende ontsnapte ze uit Alexandra en was ze lange tijd op de vlucht.

Alleen aan sommige meiden in de gesloten instelling heeft ze een goede herinnering overgehouden. Vanessa houdt als bewijs een boekje met een kaft van paarse pluche vast en zegt vertederd:

'Dat hebben de meisjes van Alexandra voor mij geschreven. Er staan foto's en namen bij.'

Een jaar geleden kwam Vanessa in de verslavingszorg terecht vanwege het gokken. Toen pas werd duidelijk hoe getraumatiseerd ze is door haar jeugdzorgverleden, aldus Vanessa:

'Mijn behandelaar zei: 'Wat een leven. Je moet verder terug'.'

En dat doet Vanessa nu. Ze gaat onder meer, letterlijk, terug naar de plekken waar ze in een pleeggezin of instelling zat. Ook naar het oude huis van de Oenstra's, waar ze niet ver vandaan woont. Maar daarmee zijn haar trauma's nog niet verwerkt, zegt Vanessa:

'Ik blijf maar jagen in mijn leven. Ik heb totaal geen rust. Ik heb zoveel opgesloten gezeten. Ik wil er uit. Ik ren. Dat zegt ook iedereen. Met lopen, dingen doen. Hectisch. Alles snel, snel, snel. Ik ben nooit rustig. Nooit. Ik moet altijd controle houden en ik vertrouw niemand. Ik heb een hele diepe depressie gehad, ik kwam mijn bed niet meer uit. Het was vreselijk, ik zag het niet meer zitten. Ik heb stemmingswisselingen, ben zó chaotisch. Er zal vast iets niet goed zijn in mijn kop, maar het is wel daardoor gekomen.'

'Ik moet het loslaten'

Heel veel jongeren komen uiteindelijk getraumatiseerd uit de jeugdzorg, zeker de gesloten jeugdzorg. Iboya raakte beschadigd in de JeugdzorgPlus-instelling Schakenbosch, al probeert ze niet al te rancuneus daarover te zijn. Maar het verblijf heeft haar niets goeds gebracht. Ze

heeft géén contact meer met haar ouders die haar vrijwillig ‘gesloten’ plaatsten, en ze woont nu bij haar oma. Iboya over wat er gebeurde:

‘Mijn ouders en ik waren dusdanig uit elkaar gegroeid dat het heel erg botste. Er was totaal geen communicatie tussen mij en mijn vader en moeder. In Schakenbosch kreeg ik therapie om de band tussen mij en mijn ouders weer enigszins te herstellen. Dat ging met vlagen. De ene keer was het weer helemaal goed, de andere keer was het contact weer helemaal terug bij af. Maar met mijn ouders is het niet goed gekomen. Ik zie ze niet meer.’

Iboya begrijpt achteraf niet dat ze opgesloten werd. Ze zegt daarover:

‘Ik denk niet dat het noodzakelijk was geweest. Ze hadden wel eerst eens mogen kijken: ‘Waar ligt het probleem, en wat gaat er mis in dit gezin en hoe kunnen we het beste daarbij helpen?’ In plaats van dat ik gelijk ‘hop, boem’ met een leugen naar een gesloten instelling ging.’

JeugdzorgPlus was bovendien een veel te zwaar middel, vindt Iboya:

‘Ik had een hele lichte vorm van pdd nos, een vorm van autisme, maar ze zeiden wel dat je er bij mij eigenlijk helemaal niks van merkt. Het was geen ernstige vorm van autisme, het was heel licht, zeiden ze.’

Ze hoorde daarom niet in Schakenbosch thuis, zegt Iboya: *‘Schakenbosch was voor zwakbegaafde kinderen.’*

Iboya is inmiddels, na haar ervaringen, om principiële redenen tégen de JeugdzorgPlus:

‘Ik denk dat het belangrijk is voor jeugdzorg om te kijken hoe ze een kind écht kunnen helpen in plaats van iedereen altijd maar opsluiten. Want daardoor gaan jongeren zich gewoon vervelen en worden ze nog meer chaotisch. Als je allemaal probleemjongeren in een kleine ruimte opsluit, gaan er héél veel dingen juist niet goed.’

Achteraf kijkt ze op Schakenbosch terug als ‘een rollercoaster van emoties’, zegt Iboya.

‘Qua therapie heb ik er niet echt iets aan gehad. Ik ben er niet boos meer over. In het begin wel, héél erg tegenover mijn ouders. Maar op een gegeven moment is het: ‘Het is gebeurd. Ik moet het loslaten.’

Iboya antwoordt dit wanneer haar wordt gevraagd of ze zelf vindt dat ze door de gesloten instelling is getraumatiseerd:

‘Op het moment zelf had ik dat wel heel erg. Nu, heb ik iets van: ‘Ik kan wel altijd heel boos blijven maar daar bereik ik niets mee.’

Ze wil vooral verder met haar leven. Maar dat bestaat – straks - toch weer uit een beetje vluchten, zo blijkt:

‘Ik werk nu bij de McDonald’s en spaar om over een jaar naar het buitenland te gaan. Om te backpacken in Australië. Ik heb er familie wonen en het leek me goed, na alles wat is gebeurd, heel die rollercoaster de afgelopen jaren, om even op mezelf te zijn.’

Praten over haar verleden in de jeugdzorg doet ze niet graag. Ze wil er niets meer mee te maken hebben, zegt Iboya:

‘Ik heb een afkeer van jeugdzorg gekregen. Ik wil geen hulp meer, die heb ik nu al zo lang gehad. Het hoeft voor mij niet meer.’

Opvallend is dat bijna alle jongeren, en hun ouders, zeggen dat de kinderen in de – gesloten - instelling voor jeugdzorg helemaal geen (trauma)therapie hebben gehad. Anne Krabbendam, psychiater in Curium LUMC in Leiden, wil dat echter graag nuanceren. Zij promoveerde op een onderzoek naar hoe het jonge vrouwen verging nadat ze in een JeugdzorgPlus-instelling hadden gezeten.

Krabbendam zegt dat het soms lijkt alsof er niets is gebeurd, maar dat dit niet altijd zo hoeft te zijn:

‘Een goed leefklimaat, rust en regelmaat, weer naar school gaan is al een belangrijk onderdeel van de psychologische hulp. Je kunt geen trauma behandelen als iemand niet naar school gaat, ligt te blowen, en de hele dag op bed ligt.’

Waarmee volgens Krabbendam niet is gezegd dat het niet anders zou moeten:

‘Eigenlijk iedereen in de gesloten jeugdzorg moet systeembehandeling krijgen. (Voor het hele gezin, red.) We moeten out-reaching te werk gaan. In plaats van dat de mensen, bijvoorbeeld de ouders, naar de jeugdzorg toekomen, moeten wij naar ze toe gaan. Dat kost enorm veel tijd en veel geld. Maar ik vind dat iedere jongere die hulp moet krijgen.’

Dat gebeurt echter niet. En zo worden kinderen met grote regelmaat weggehaald bij hun ouders. Terwijl dat regelmatig niet nodig was geweest, als tenminste tijdig de juiste hulp was ingezet. Wanneer kinderen uiteindelijk in een instelling worden opgesloten, en ze daar liefdeloos worden behandeld en worden blootgesteld aan geweld, lopen ze nóg meer trauma's op.

Te complex

Het relaas van Jason is daarvoor illustratief. Jason vertelt wederom hoe beschadigd hij raakte door de gesloten jeugdzorg. Zó beschadigd dat hij nu niet (meer) kan worden geholpen. Jason zegt daarover:

‘Ik haal de 25 niet. Ik denk dat die traumabehandeling niet meer komt. Ik word overal afgewezen. Ik ben te complex.’

Jason laat dit weten wanneer ik hem lange tijd na het interview bij hem thuis weer tegen het lijf loop op een studiedag over gesloten jeugdzorg in Leiden. Jason twitterde daarover:

‘Er is een studiedag over jeugdzorg maar er zijn geen jongeren.’

Toen werd hij alsnog uitgenodigd, als enige ‘ervaringsdeskundige’.

Jason wordt in Leiden als een held ontvangen. Hij heeft een zwarte trui aan met de tekst *Ik ben een probleemkind*. Een grijze pet houdt hij de hele middag op. Hij heeft een buikspreekpop bij zich. ‘En in mijn tas zit een knuffel’, laat hij weten.

Jason spreekt, zoals altijd, in eloquente volzinnen over zijn ervaringen met jeugdzorg. De mensen, wetenschappers, jeugdbeschermers, kinderrechtters, jeugd- en kinderrechtadvocaten, pedagogisch medewerkers, hangen in de houten bankjes van de monumentale collegezaal van de rechtenfaculteit bewonderend aan zijn lippen. Na afloop dringen ze om Jason heen om met hem te kunnen praten.

Deze vertoning voelt niet goed. Het heeft alle schijn van een schaamlap van de professionals. Door een jongere, getraumatiseerd door jeugdzorg, op dit congres over gesloten jeugdzorg aan het woord te laten en zó te omarmen, lijkt schuldgevoel over een falend jeugdzorgsysteem te worden afgekocht.

‘Je krijgt toch wel geld voor je optredens?’, vraagt een gezinsvoogd van de

Jeugdbescherming van het Leger des Heils nog goedbedoeld. Jason antwoordt dat hij reiskosten vergoed krijgt en dat hij het niet voor het geld doet, maar dat hij betere jeugdzorg wil.

Jason is de verpersoonlijking van een kind dat nergens de hulp kreeg dat het nodig had. Hij is het reclamebord geworden van alles dat er mis is in de jeugdzorg, stelde presentator Jeroen Pauw, die Jason meermalen in zijn talkshow ontving en eveneens zichtbaar onder de indruk was van hem.

Het is echter pijnlijk om dit allemaal te zien. Zijn sterke voorkomen tijdens zijn optredens is namelijk schone schijn. Jason is uiterst kwetsbaar.

Wanneer ik hem korte tijd na dit congres weer eens bel, schrik ik nog méér. Jason maakt het nog veel slechter dan ik al dacht en zegt:

'Ik ben super destructief. Twee weken geleden zat ik op een 24-uursvoorziening. Als time out. Ik had me daar opgehangen, en toen mocht ik weg.'

Dan volgt een verhaal over een andere recente zelfmoordpoging, met een heliumtank. Het is pijnlijk. Mondige Jason, die overal in de media, vaak op televisie verschijnt. Jason die dapper strijdt tegen gesloten instellingen en isoleercellen en wachtlijsten in de jeugdzorg, déze Jason is er zelf dramatisch slecht aan toe.

In dezelfde periode verschijnt Jason uitgebreid in het tv-programma *Tygo in de psychiatrie*. Daar komt een zeer getraumatiseerde Jason aan het woord. Te zien is hoe hij zich in zijn badkamer opsluit en daar op de grond, onder het gekleurde licht van een discobal, worstelt met zichzelf.

Er is te veel schade bij hem aangericht. Jason is zó getraumatiseerd dat hij tijdens ons laatste gesprek begint over *'demonen, een meisje in een blauwe jurk met blond haar, die zijn lijf in schieten'*.

Over zichzelf dagenlang wakker houden met behulp van grote hoeveelheden drugs. Over in bewaring stellingen (gedwongen opnames in een psychiatrisch ziekenhuis, red.). En over vastzitten op het politiebureau.

'Ik moet die plek opblazen en mezelf erbij'

Het is dan meer dan drie jaar geleden dat Jason voorgoed de JeugdzorgPlus verliet omdat hij 18 jaar werd. Hij is inmiddels een 'bekende Nederlander', maar zijn trauma's zijn niet verwerkt.

Aan de gesloten instelling in Harreveld - de officiële naam is tegenwoordig 't Anker - heeft óók Jason zijn grootste trauma's overgehouden, licht hij toe. Hij zat er drie maanden op ZIKOS, de Zeer Intensieve Kortdurende Observatie en Stabilisatie van Horizon. Maar van dat observeren was nauwelijks sprake, stelt Jason:

'Hoe kan je zeggen dat je gespecialiseerd bent in observatie als al je kinderen de hele tijd op kamers zitten?'

Bijna alle kinderen hebben het hierover: in de instelling zit je eendeloos 'op kamer'. Een jongere zit dan wel niet in een isolatiecel, waar veel over te doen is, maar ook dit opgesloten worden op de slaapkamer blijkt uiterst traumatiserend.

Jason, die er toen nog als het meisje Latisha zat - hij is transgender - verzette zich tegen deze opsluiting. In Harreveld 'draaiden' ze groepen, legt hij uit. Wat inhoudt dat de leefgroep werd gesplitst. Vooral vanwege personeelsgebrek, is zijn verklaring. Terwijl een deel van de jongeren in de woonkamer verbleef, zaten de andere kinderen opgesloten op hun kamer.

Uit zijn dossier blijkt dat de verhalen hierover kloppen. Er staat:

'Latisha ageert in de gesprekken. Ze kan het niet verkroppen dat we in 2 groepen draaien.'

En: *'Omdat er drie groepjes gedraaid worden, zit Latisha veel op kamer.'*

Jason belandde in Harreveld vaak in de isoleercel of in de *chill-out*, een cleane kamer met overal kussens. Hij vertelt dat groepsgenoten soms weken in de isoleercel zaten. Zelf zat hij er meestal 'slechts' enkele uren, nooit langer, zegt hij. En vooral in de nacht.

Uit zijn dossier van ZIKOS, dat meer lijkt op een verslag van een militaire operatie dan een verslag over jeugdzorg, blijkt dat dit isoleren weer met grof geweld gebeurde:

'Latisha vindt het moeilijk dat ze wordt afgezonderd. Ze loopt uiteindelijk zelfstandig mee, in de afzondering gaat zij in verweer en moet zij middels MFT (Mentaal Fysieke Training-

methode, red.) naar de grond worden gebracht. Zij blijft in verweer waardoor pm'er (pedagogisch medewerker, red.) genoodzaakt is haar vast te blijven houden en uit te kleden. Dit gaat onder hevig protest van Latisha. Zij vindt het niet nodig wat er gebeurt.'

In Harreveld gebeurt wel meer dat niet nodig is, blijkt eveneens uit het dossier. Jason krijgt wel heel veel straf, maar géén behandeling. Dus raakt Jason steeds gefrustreerder én agressiever, valt op te maken uit de verslagen. Hieronder beschrijft een begeleider één van de vele escalaties op ZIKOS waarvan Jason het slachtoffer werd:
'Ze blijft doorrazen en volgt instructies niet meer op en begint te schelden tegen pm'ers. Latisha gezegd dat ze even naar haar kamer kan om over haar gedrag na te denken en wat ze daarin kan veranderen. Op kamer gaat ze helemaal los, trapt tegen de deur, blijft vol schreeuwen en schelden, gericht naar pm'ers. Als andere jeugdigen daar last van ondervinden, besluiten pm'ers haar naar de chill-out te brengen.'
 Het wordt daarna alleen maar erger. Camera's worden zelfs ingezet. Een gedragswetenschapper schrijft daarover in de overdracht:
'Ik heb een maatregel toegevoegd in kamer 4 plan. Afzondering met cameratoezicht gedurende de nacht. Er is geen zicht door luikje, dus wanneer het risico groter wordt, is wellicht cameratoezicht nodig.'

Jason houdt het bestuur van Horizon, de organisatie waar Harreveld onder valt, verantwoordelijk voor de schade die hij in deze JeugdzorgPlus-instelling opliep. En hij is rancuneus, zo blijkt. Jason steekt het niet onder stoelen of banken en zegt daarover :
'Ik had, toen ik uit de jeugdzorg kwam, echt héle erge ptss-klachten van Harreveld. Ik had nachtmerries dat ik terug moest. Ik heb overwogen er met een bommengooier binnen te lopen. Dacht: 'Ik moet die plek opblazen en mezelf erbij. Dat is de bonus.' Het is dat ik geen rijbewijs heb, anders was ik met een autootje Harreveld binnengereden.'

Wanneer ik Jason najaar 2019 n g eens in zijn containerwoning zie, zit hij op een warme dag in een korte broek en heeft hij een shirt aan met korte mouwen. Hij verbergt niet (meer) dat zijn benen en armen volledig vol littekens zitten, sommige zijn zelfs nog zeer vers. Het gevolg van het zichzelf snijden.
 Jason is dan net gestart met de HBO-opleiding *Social Work* aan de Hogeschool van Amsterdam HvA. Het is een patroon: zeer veel kinderen die in instellingen voor jeugdzorg zaten, of anderszins met jeugdzorg in aanraking kwamen, worden later ervaringsdeskundige of zelfs hulpverlener.
 Jason doet allebei. Hij is ervaringsdeskundige bij ExpEx, *Experiences Experts*, en wil als professioneel hulpverlener aan de slag. Liefst na eerst nog een universitaire studie te hebben gedaan.
 Maar deze HBO-opleiding volgen vergt, met al zijn trauma's en stoornissen, al veel van hem. De zoektocht naar een traumatherapie heeft hij naast zich neergelegd, laat Jason weten. Hij richt zich nu op zijn studie.

Uit een artikel in het blad van de hogeschool, waarvoor hij later wordt geïnterviewd, blijkt hoe slecht Jason het maakt. Het begint treffend met een schets van de dingen die in zijn rugzak zitten:
'Hulphondje Lennon ('voor mental support'), hele zure snoepjes ('die brengen je terug in de werkelijkheid'), een stressbal, een crisiskaart, een scherp voorwerp ('om in mijn hand te prikken als ik er niet bij ben') en medicatie. Waar een gemiddelde student misschien vooral een laptop en wat te eten in zijn tas heeft, is dat voor Jason Bhugwandass (21, Social Work) heel anders. 'Zonder deze spullen durf ik de deur niet uit.'

Dan geeft Jason voorbeelden van de meer dan dertien diagnoses die hij heeft gekregen, en die hij overal benoemt: *‘Posttraumatische stressstoornis, genderdysforie, stemmingsstoornissen, depressieve perioden met psychotische kenmerken, ernstige gedragsstoornis en een emotieregulatiestoornis met risico op suïcide.’*

In dit interview vertelt Jason dat hij denkt niet ouder dan 25 jaar te worden, en dat hij met zijn rug tegen de muur staat. Omdat hij in deze toestand niet voor traumatherapie in aanmerking komt. Het ligt aan het systeem:

‘Het risicomijdende beleid in de geestelijke gezondheidszorg zorgt ervoor dat Jason momenteel niet behandeld kan worden voor posttraumatische stressstoornis (PTSS). Omdat hij meer dan tien labels heeft, is hij volgens hulpverleners een te groot risico om te behandelen.’

Jason zegt daar zelf over in het artikel:

‘Om te kunnen beginnen met traumatherapie mag ik bijvoorbeeld niet suïcidaal zijn, maar zodra ik terugga naar mijn trauma kan ik suïcidaal worden. Ik zit dus klem.’

Opstekers zijn er echter ook: Jason won eind november 2019 de *Shaking Tree Award* (!), van het ministerie van VWS. De jury licht toe waarom Jason de prijs kreeg:

‘Ontwapenend en tegelijkertijd met scherpe observaties en reflecties, schudt hij de jeugdzorg, en met name de gesloten jeugdzorg, op. Hij is een graag geziene gast in de media en weet zo de aandacht te trekken van politiek en beleid voor wat beter kan in de jeugdzorg.’

Dan volgt als kers op de taart, een uitnodiging voor de Nieuwjaarsreceptie van de koning en de koningin.

Maar daar is Jason niet verschenen. Hij is té getraumatiseerd om naar een bijeenkomst met allemaal politieagenten te gaan, zegt hij daarover februari 2020 in de Volkskrant.

Tijdens dit interview zit Jason niet in de badkamer met een discobal, maar in een tentje met aan de buitenkant allemaal sterren. Jason licht toe waarom:

‘Ik zit graag in mijn ruimteschip. Het universum is mijn nieuwe obsessie, het staat voor de ultieme vrijheid. Omdat ik in de gesloten zorg heb gezeten, ben ik erg gespitst op vrijheid.’

Hoofdstuk 11

Generaties lang

‘De meesten hebben een baby gekregen, in de gesloten inrichting of daarna. Ik heb laatst een steekpartij zien langskomen. Voor mij lijken ze geen druppel veranderd.’

Judith maakt het van alle Kinderen van de Staat relatief het beste. Maar de opsluiting in De Lindenhorst beheerst haar leven nog steeds. Ze volgt via Facebook nog altijd andere meiden die tegelijk met haar in Zeist opgesloten zaten. En ze ziet dat die eigenlijk allemaal een rotleven hebben.

Zoals met de meeste jongeren het geval is die in een instelling voor jeugdzorg, en zeker in de JeugdzorgPlus, hebben gezeten. De vraag is gerechtvaardigd wat die opsluiting hen uiteindelijk heeft opgeleverd? En het antwoord is bijna altijd: weinig tot niets.

Omdat de problemen van deze kinderen al te groot zijn wanneer ze binnenkomen. Ze zijn door geweld of misbruik thuis, gepleegd door ouders die zelf grote problemen hebben, meestal al zó ontspoord en getraumatiseerd, dat er in een instelling geen redding meer aan is. Omdat de behandeling daar vervolgens weer faalt of zelfs helemaal nooit op gang komt, kunnen deze jongeren wanneer ze de instelling hebben verlaten, zeer vaak een ‘gewoon’ leven niet aan.

Daardoor komen ze dikwijls óók weer in dezelfde ellende terecht als waarin hun ouders verzeild waren geraakt. Ze zijn agressief, worden verslaafd, depressief of suïcidaal. Of ze worden crimineel. Meiden raken bovendien vaak al heel jong zwanger.

De kinderen van deze kinderen worden dikwijls óók weer uit huis geplaatst.

En die negatieve spiraal is bijna nooit te doorbreken. De problemen gaan over van generatie op generatie.

De verhalen die de Kinderen van de Staat vertellen, illustreren dit. Judith meldt dat de meeste meiden met wie zij in De Lindenhorst zat in de instelling al, of snel daarna, een kind kregen. Nola, slechts veertien, vertelt tijdens het gesprek eveneens over jonge meisjes die zwanger waren in de gesloten instelling in Heerhugowaard, waar zij dan zit. Alsof het normaal is zegt Nola daarover:

‘Twee goede vriendinnen van me zijn allebei zwanger geweest. Eentje vóór ze in het Transferium kwam en eentje toen ze in het Transferium zat. Die was dertien en zwanger toen ze binnenkwam. Ze hebben allebei een abortus gehad.’

Deze meisjes hielden het kind dus niet.

Vanessa kreeg op haar zeventiende wél een zoon. Ze was weggelopen uit de gesloten instelling Harreveld en zij raakte meteen daarna zwanger. Zij wilde dit kindje per se hebben.

Nu had ze iets van haarzelf dat niemand haar zou afnemen, zegt Vanessa daarover:

‘Oh, ik wou hem zó graag. Hij was zó gewenst.’

En ook Babs heeft al een kind.

Mei 2019 kreeg ze een dochter. Babs was net 19 jaar toen ze beviel:

‘Het was helemaal niet de bedoeling. We kwamen er pas heel laat achter’, zegt ze.

De komst van haar dochter betekende wel meteen weer een probleem. Toen Babs op haar werk, in een supermarkt, vertelde dat ze zwanger was, werd ze diezelfde dag nog ontslagen.

Babs zorgt nu alle dagen voor haar dochtertje. Ze woont samen met haar vriend, de vader van de baby. Ze wil, via thuisstudie, alsnog haar vmbo-diploma halen in een ‘economische richting’. Volgens Babs gaat het ‘supergoed’. Ze zegt:

‘Ik focus me vooral op mijn dochter, want dat is het belangrijkste.’

De geboorte van haar dochtertje bracht nog iets moois, in de familiesfeer. Dat wil Babs eveneens heel graag benadrukken:
'Ik ben trots op mijn moeder. We hebben weer wat contact. Ze doet ontzettend haar best om een goede oma te zijn.'

Wetenschap

De wetenschap houdt zich natuurlijk bezig met gesloten instellingen, en wat het opsluiten met jongeren doet. Er zijn méér onderzoeken over meisjes dan over jongens. Zoals dat van Anne Krabbendam die in gesloten instellingen werkte en nu kinder- en jeugdpsychiater is in Curium van het Leids Universitair Medisch Centrum. Zij promoveerde in 2016 op het proefschrift *Troubled girls, troubled futures*.

Krabbendam wilde graag weten hoe het met jonge vrouwen ging, enkele jaren nadat ze de gesloten instelling hadden verlaten. En dat was niet best, licht ze toe.

Van de geïnterviewde meiden had 90 procent ernstige trauma's. Een groot deel had een psychiatrische stoornis. De meisjes vertoonden, eenmaal buiten de instelling, vaak agressie. Tegen zichzelf gericht door zich te snijden of te branden, of tegen hun omgeving.

Véél jonge vrouwen waren suïcidaal. Enkelen waren op het moment van verschijnen van het proefschrift zelfs al overleden.

Het onderzoek van psychiater Anne Krabbendam is één van de bewijzen dat behandeling in de JeugdzorgPlus weinig succesvol is. Omdat de kinderen al zó beschadigd binnenkomen dat er bijna geen redden meer aan is. Krabbendam zegt het zo:

'Als ze in de gesloten jeugdzorg komen, zijn we al zestien jaar te laat.'

Krabbendam zag nog meer zorgelijks. Veel meiden worden inderdaad op jonge leeftijd zwanger, licht ze toe:

'Een derde van de meiden die in gesloten jeugdzorg zaten, hadden ten tijde van ons onderzoek alweer een kind. Als dat vijf jaar later was geweest, dan was dat mogelijk wel 50 procent geweest. En van die kinderen was een groot percentage al weer uit huis geplaatst of onder toezicht geplaatst van een gezinsvoogd. Dan krijg je de situatie dat je zegt: 'Reserveer over tien jaar maar weer een plaatsje in een gesloten instelling voor dit kind'.'

In haar proefschrift *Troubled girls, troubled futures* werpt Anne Krabbendam de vraag op of we sommige jongeren die uit de – gesloten - jeugdzorg zijn gekomen, simpelweg niet zouden moeten verbieden om een kind te krijgen. In een poging zo te voorkómen dat de ellende van generatie op generatie overgaat.

Er was veel publiciteit voor Krabbendams promotie, maar het is opmerkelijk dat niemand, ook geen enkele journalist, dit delicate onderwerp destijds oppakte. Terwijl over dit onderwerp wél regelmatig verhalen verschijnen in de media. Dat dit niet werd opgepikt verbaasde Anne Krabbendam zelf eveneens.

Zij licht toe dat ze persoonlijk vóór verplichte anticonceptie is, om te voorkomen dat -jonge- meiden met grote problemen zelf weer jong kinderen krijgen. Krabbendam daarover:

'Maar wie gaat beslissen dat we iemand verbieden om een kind te krijgen? De wet staat wel toe dat als iemand écht niet in staat is om voor een kind te zorgen, dat je dat kan verbieden. Maar dat geldt niet voor alle meisjes uit de gesloten jeugdzorg. Is sterilisatie een optie? Ik denk het niet. Wel goed inzetten op anticonceptie. Een deel krijgt heel bewust al weer op zeer jonge leeftijd een kind. Maar een groot deel krijgt een kind omdat ze 5 keer zijn vergeten de pil te slikken. Je zou hen beter de prikpil kunnen geven dan een pil die je iedere dag kan vergeten.'

Wat volgens Krabbendam echter vooral moet gebeuren, is de meiden die een kind krijgen ook na hun verblijf in de gesloten instelling héél veel steun blijven bieden. Om zo te bereiken dat zij zelf voor hun kind kunnen zorgen. Krabbendam daarover:

‘Je zou vóór de bevalling al moeten zeggen: ‘Ik ben degene die jou gaat helpen, zodat jij je kind kunt houden. Deze tienermoeders moet je intensief begeleiden, bijvoorbeeld in huizen voor tienermoeders.’

Maar de jonge moeders zijn getraumatiseerd door jeugdzorg. En weigeren daarom regelmatig steevast alle hulp. Krabbendam geeft daarvan een voorbeeld:

‘We hebben voor het onderzoek de moeders gevraagd of we gegevens over hun kind bij het consultatiebureau mochten opvragen, maar dat wilden ze vaak niet. Ze zijn bang dat er iets uit komt en dat hun kind dan uit huis wordt geplaatst. Die moeders houden zorg heel erg af. Ze hebben er geen goede ervaring mee.’

Goede zorg is volgens haar wél dat tienermoeders en hun kinderen samen kunnen zijn.

Hulpverleners moeten zich volgens Anne Krabbendam daarom altijd de vraag stellen:

‘Hoe kan je, als het enigszins mogelijk is, toch moeder en kind bij elkaar houden?’

Krabbendam vindt dat dit de insteek moet zijn:

‘Want het heeft geen zin als zo’n kind weer van tehuis naar tehuis gaat. Uithuisplaatsing is vaak niet beter voor het kind én niet voor de moeder.’

Maar een uithuisplaatsing van een kind voorkomen is in het huidige jeugdzorg landschap nog niet zo makkelijk te realiseren, weet psychiater Krabbendam. Zij zegt daarover:

‘De ggz-zorg sluit vaak niet goed aan. Voordat je vragen gaat stellen over de opvoeding, moet je eerst naar de mensen toe, vertrouwen winnen. Als ze 10 keer niet komen, moet je in plaats van het dossier sluiten, zelf weer naar ze toekomen. En nóg 50 keer. Dát is de zorg die nodig is. Maar dat kost heel veel geld.’

En dat geld is er helemaal niet, zeker niet meer sinds de decentralisatie van de jeugdzorg, weet Krabbendam. En dus wordt er helaas vooral goedkopere, minder specialistische hulp van wijkteams ingezet:

‘De wijkteams, of ouder kind team, of jeugd- en gezinsteams, of hoe ze heten, zijn wel laagdrempelig. Maar dit zijn zulke complexe gezinnen, daar moet een heel team van psychologen, psychiaters, borderline deskundigen, maatschappelijk werkers naartoe.’

Krabbendam zou graag zien dat er vaker hulp van zogeheten Fact-teams komt; Flexible Assertive Community Treatment, ofwel multidisciplinaire teams die inderdaad aan huis komen. Die boeken vaak goede resultaten, meent Anne Krabbendam. En ze zegt:

‘Maar daar zijn er maar heel weinig van.’

Het heeft weer te maken met geld: deze flexibele Fact-teams, die preventief werken, worden inderdaad te duur bevonden.

‘Ouders behandelen’

Er is nog een wetenschapper, kinder- en jeugdpsychiater Peter Dijkshoorn, tevens bestuurder bij de zorgorganisatie Accare, die meent dat we het anders moeten doen. Hij stelt eveneens dat de aandacht niet alleen naar de kinderen moet uitgaan, die uiteindelijk in de gesloten instellingen terechtkomen, maar vooral ook naar de ouders.

Zij beschadigen hun kinderen meestal onbedoeld, omdat ze zelf beschadigd zijn en een trauma hebben, zegt Dijkshoorn.

En wanneer beschadigde mensen zelf weer kinderen krijgen, trappen ze in dezelfde valkuil als hun ouders. Zij gaan op hun beurt hun kinderen mishandelen, of geestelijk of lichamelijk verwaarlozen waardoor die kinderen weer zeer grote (gedrags)problemen ontwikkelen. En zo gaan de problemen van generatie op generatie over, maakt Dijkshoorn duidelijk. *'Dat betekent dat je die getraumatiseerde ouder moet helpen. Want als we die getraumatiseerde ouder helpen, dan kan die beter opvoeden en ontstaat er geen gedoe thuis en dan hoeft dat kind niet weg.'*

En dus moet hier véél meer aandacht voor komen, stelt Peter Dijkshoorn in een lang gesprek. In zijn ggz-organisatie Accare zijn ze daar in ieder geval mee begonnen. Accare is een onderzoek 'Ketenbreed leren' gestart waarin 75 complexe jeugdhulpkasussen worden geanalyseerd:

'We bestuderen de gehele keten van begin tot eind, dwars door alle organisaties heen.'

Het betreft kinderen die in de JeugdzorgPlus zitten, of in de ggz, of in een Justitiële Jeugd Inrichting JJI. Of kinderen met een verstandelijke beperking die zorg ontvangen.

Dijkshoorn daarover:

'Van die kinderen gaan we hun hele levensloop uitvogelen, met ouders en kinderen, hun hele behandelgeschiedenis uitpluizen, en de sociale omstandigheden. Allerlei andere factoren gaan we in kaart brengen. En we gaan kijken: 'Vinden we nou patronen bij die 75 jongeren die in die setting terecht zijn gekomen waar we vervolgens op kunnen sturen?'

Er zijn een aantal dingen waarvan de onderzoekers nu al denken: 'Die zullen er wel uitkomen', aldus Peter Dijkshoorn:

'En één daarvan is trauma's bij ouders.'

Wanneer het inderdaad klopt dat veel ouders van kinderen in instellingen een trauma hebben, dan moet het personeel in de zorg daar beter op worden getraind, licht Dijkshoorn toe:

'We moeten eigenlijk de mensen scholen op 'trauma sensitiviteit bij de ouder'. Want als die mensen daar beter in worden, dan kunnen ze die ouder helpen om te praten over dat trauma.'

En dat hoeft allemaal helemaal niet zo ingewikkeld te zijn, meent Dijkshoorn. Er is de laatste jaren immers veel vooruitgang op het terrein van traumatherapie geboekt, stelt hij:

'Tien jaar geleden konden we daar niet zo veel mee. Maar gelukkig is de laatste jaren traumabehandeling heel erg goed ontwikkeld. Die behandeling bestaat dus, maar dan moeten we het wel gaan neerzetten. We moeten die ouders behandelen zodat ze beter in staat zijn om hun kinderen op te voeden. We weten inmiddels dat er gewoon goede hulp is. En dat die dan best snel klaar is. En dat je die personen die het betreft, daarmee van een heleboel pijn verlost. Die hulp voorkomt dat ze een zwakke ouder worden. Een liefhebbende, maar zwakke ouder.'

Psychiater Dijkshoorn praat verrassend begripvol over ouders van wie de kinderen uit huis zijn geplaatst. Hij veroordeelt ze niet. Hij spreekt over ouders die 'onhandig' zijn en over 'onmacht'.

'En omdat dát zo is, moet je ze helpen om handig te worden en machtig', zegt hij.

'En net zo goed als dat we niet alle kanker kunnen genezen, kunnen we dat ook niet altijd. En dan moet het kind misschien weg. Maar dan staan we voor de uitdaging om te kijken of we het kind het volgend jaar misschien wel weer thuis kunnen helpen.'

Dijkshoorn vindt dat, wanneer professionals besluiten om een kind uit huis te plaatsen, er net als in de medische wereld het geval is, vooraf veel meer onderzoek moet komen naar de oorzaken van de problemen in een gezin. En dat er gekeken moet worden of dáár eerst wat aan kan worden gedaan. Dijkshoorn maakt wederom de vergelijking met de behandeling van kanker:

'In de kankerzorg wordt voortdurend geploeterd om tot betere medicijnen te komen, om beter te begrijpen, hoe komt iemand nou aan die kanker? En dan komen er oorzaken voorbij: 'O, dat zit in de genen, o, dat zit in het roken, o, dat zit in de luchtvervuiling. Dan moeten we daar iets aan doen, dan moeten we iets aan die nieuwe pillen doen, dan moeten we ook iets doen aan die bijwerkingen van die pillen'. We blijven zoeken om tot die steeds betere zorg voor mensen met kanker te komen. Ooit ging 95 procent van de kinderen met leukemie dood, en nu overleeft 95 procent. Dat is gewoon hard werken geweest. Onderzoek doen, nóg meer onderzoek doen, uitproberen. Als het lukt dóórgaan, als het niet lukt stoppen. Volgende stap...'

Zó – wetenschappelijk en vasthoudend - moet er in de jeugdzorg worden gewerkt, stelt Peter Dijkshoorn:

'We hebben 46.000 kinderen uit huis geplaatst. Maar hadden we dat met die 46.000 kinderen moeten dóen, is de vraag. We moeten uitzoeken: 'Wat had er nou eerder in dat leven anders gekund?' Kwam het door het roken, om de vergelijking met die kanker door te trekken. Kwam het doordat die ouders zelf getraumatiseerd waren als kind? Waar kwam het allemaal door?'

Goed analyseren en preventief werken dus. Het probleem van de vele kinderen die beschadigd raken in – gesloten - instellingen kan alleen worden voorkómen als die kinderen simpelweg niet meer in die instellingen worden geplaatst, stelt Dijkshoorn resoluut:

'Dat betekent dat je moet zorgen dat de instroom naar de JeugdzorgPlus gewoon opdroogt. Dat we dus beter moeten worden om te zorgen dat die kinderen daar niet kunnen komen.'

En dat begint met zorgen voor hun ouders.

Babs

De kinderen die in een pleeggezin of in een instelling voor -gesloten- jeugdzorg terechtkomen, ontspoorde dikwijls omdat hun ouders zelf een nare jeugd hadden. Een jeugd waardoor ze getraumatiseerd raakten en om die reden niet in staat waren om later hun eigen kinderen een goede opvoeding te geven.

Oók Babs, die zichzelf probeerde te verhangen in de gesloten instelling in Zetten, en met koud negentien jaar zelf alweer moeder werd, had een ellendige jeugd. Ze past in het hierboven geschetste plaatje. Deze 'bagage' kreeg zij mee, zegt Babs:

'Het was voor mij niet veilig thuis. Nadat mijn vader overleed, is mijn moeder mij gaan mishandelen. Ik was altijd het zwarte schaap, kreeg altijd de schuld en was degene die klappen incasseerde. Ze heeft spullen naar me gegooit en dan bedoel ik niet een keertje een schoen of slipper maar echt een tafel.'

Babs' ouders scheiden als ze twee is. Ze is 7 jaar als haar vader - 'ik was beste vrienden met hem' - plotseling aan uitgezaaide kanker overlijdt. Babs daarover:

'Mijn vader betekende alles voor mij. En toen was hij in één keer weg. Ik heb een maand lang niet gepraat. En ik was heel agressief naar iedereen. Mijn moeder had jeugdzorg ingeschakeld. Ik kreeg veel onderzoek en therapieën. En ging in deeltijd behandeling.'

Maar het ging toch mis:

'Mijn moeder sloeg me een keer toen er een vriendin was, zó hard dat die het boven op zolder nog hoorde. Zij vertelde het thuis. De volgende dag kwam ik met een blauw oog, met blauwe plekken en een gebroken arm op school. Mijn moeder had mijn arm zó ver gedraaid dat mijn bot gescheurd was. School schakelde hulp in.'

De ouders van deze vriendin bekommerden zich daarnaast om Babs, en namen haar een poosje in huis. Na korte tijd ging Babs toch weer terug naar haar moeder. En ging ze het ggz-circuit in. Babs vertelt wat er met haar gebeurde:

‘Moet je na school met een taxi daarnaartoe om te kijken of je gestoord bent. Ze geven je stickers om je te vertellen dat je adhd hebt of autisme. Ik heb dat een jaar gedaan, tot mijn elfde. Toen ben ik helemaal het foute pad op gegaan. Ik was suïcidaal, heb mezelf gesneden, begon met drinken en roken. Ik jatte geld: honderd-, tweehonderd euro van mijn moeder.’

Babs ging dealen. En zij werd alsmaar agressiever, zegt ze:

‘Een jongen van zestien is door mij, ik was twaalf, in het ziekenhuis beland met gebroken botten. Het ging over geld dat hij mij nog verschuldigd was. Ik was super leip op hem. Het was al de tweede keer dat ik iemand het ziekenhuis in heb geholpen. Daarvoor, toen mijn vader net was overleden, durfde een meisje op de basisschool tegen mij te zeggen: ‘Lekker voor je dat je vader dood is’. Toen heb ik haar met haar hoofd aan haar haren op een punt van het hek gestoten.’

Dan zegt Babs lacherig:

‘Ze heeft daar nou nog steeds een kale plek.’

Babs kwam in diverse jeugdinstituten terecht, waar het er weer fors aan toe ging.

‘Ik had echt schijt aan mijn begeleiders’, licht ze toe. ‘Ik gooide zó een drankfles tegen hun hoofd. Ik sloopte alles wat los en vast zat, ik viel uit het niets meisjes aan. Weet je, ik was too heavy for that shit.’

En dus werd Babs overal óf weggestuurd óf ze liep zelf weg, zoals deze keer toen ze werd ontvoerd:

‘Ik heb vier dagen vastgezet bij een of andere fucking gekke gozer. Ik liep in het centrum van Nijmegen. Het was avond en er was niet veel volk. Ik werd meegenomen door drie mensen. Ontvoerd. Ze hebben me verkracht, mishandeld, ghb gegeven, ze hebben me de gekste dingen laten doen. Ik mocht alleen in mijn string en naveltruitje lopen. Ik heb voor ze moeten dealen.’

Na een ruzie over foute hasj, ‘het was klei’, die ze voor deze mensen moest verkopen, kreeg Babs óók nog een mes op haar keel van de man die haar vasthield. Ze was doodsbang, zegt ze daarover:

‘De vierde dag is het me gelukt om mijn telefoon te vinden, dus ik heb 112 gebeld en gezegd: ‘Ik zit hier ergens maar ik heb geen idee waar.’ Toen zijn ze me gaan zoeken en hebben ze mij gevonden. Ze troffen mij aan onder de blauwe plekken, onder het bloed, met brandwonden van sigaretten, van jointjes. Die man is via het balkon weggevlucht. De politie heeft de deur ingeramd en mij eruit gehaald.’

Met deze bagage kwam Babs aan, in de gesloten instelling OGH in Zetten. Waar de behandeling of heropvoeding kon beginnen.

Tim

‘Mijn moeder werkte in een café. Op een gegeven moment wordt er aangebeld, ’s avonds heel laat. Een taxichauffeur zegt: ‘Je moeder heeft mijn taxi volgepist’. Ik zeg: ‘Ik kom wel even helpen om haar eruit te halen.’ Inderdaad: de hele taxi ondergepist en straalbezopen. Ik wilde mijn moeder naar binnen brengen, want die kon niet meer op eigen benen lopen. Ik probeerde haar van haar tas af te helpen. Maar ze draaide helemaal door, ging compleet door het lint. Hélemaal agressief.’

Wéér een verhaal over doffe ellende van kinderen thuis. Ditmaal van Tim, die vertelt hoe hij die bewuste avond verantwoordelijkheid nam en probeerde te voorkomen dat zijn moeder vervolgens de woonkamer in zou gaan:

'Ik was doodsbang. Ik had haar de trap op willen helpen. Ze duwt me weg en krabt me. Ik schrik me kapot en loop de huiskamer in. Wat zij opeens doet: 'Paf', met haar blote vuist door de ruit naast de kamerdeur. Ze maakt de deur open en loopt de kamer in. We hadden een barretje. Mijn moeder pakt een bierglas en slaat dat 'pats' stuk en zegt: 'Ik maak je dood, ik maak je dood. Geef nú mijn tas terug.' Ik laat de tas vallen en ren naar boven. Ik barricadeer mijn slaapkamerdeur en bel mijn zus en vraag haar: 'Wat moet ik doen?' Die zegt: 'Bel de politie maar'. Die kwam. Ik ben op een gegeven moment uit het raam geklommen, want ik was zó bang. Ik hoorde mijn moeder jankend schreeuwen. Het was zo'n bizarre situatie. Ik was nu de schuldige en mocht van de politie het huis niet meer in.'

Tims verhaal gaat weer over een zeer complexe jeugd. Tim en zijn broertje groeiden op bij moeder. Zij was niet meer samen met hun biologische vader, en ze had nog drie kinderen uit een eerder huwelijk. Tim verhuisde regelmatig. Hij maakte mee dat ze van een groot huis in het groen, van zijn stiefvader, 'afzakten' naar een kleine sociale woning in een buitenwijk. Ze woonden een jaar in een caravan op een naturistencamping in Spanje. De sfeer was nooit goed. Op enig moment knapte er daarom plotseling iets bij Tim. Hij was de chaos en het mishandelen door zijn stiefvader 'helemaal beu', zegt hij: *'Ik ben met stoelen gaan gooien. Ik heb alle dertien deuren in huis ingetrapt. Ik heb een halve verdieping aan rotzooi en meubilair naar beneden gegooit. Ik ben helemaal doorgedraaid. Zo werkt dat dus ja. Het was acht jaar aan opgebouwde stress. Ik was agressief. Want dat werd ik dus.'*

Tim belandt, zoals zovelen, op een crisisplek, en gaat daarna naar een instelling van De Hoenderloo Groep in Deelen. Hij komt getraumatiseerd binnen, getekend door de onveilige situatie thuis. En vertrekt er drie jaar later nóg getraumatiseerder dan hij al was.

De ouders

Dan gebeurt er iets bijzonders. Tims moeder hoort van *Kinderen van de Staat* en wil haar verhaal doen. Ik reis af naar een toeristisch dorp in Overijssel, waar ik me op straat tussen hordes Chinezen door moet wringen. Daar woont Anneke, dan 60, met Tims stiefvader Bart, dan 86. De familieleden van Tim figureren niet onder hun eigen naam in dit verhaal. Anneke en Bart wonen in een zomerhuisje. Het is vol en niet zo schoon. Onder de glazen plaat van de salontafel liggen doosjes met medicijnen in het zicht. Tims moeder rolt *shaggies* en vraagt of ze mag roken. Ze steekt er flink wat op. De kleine woonkamer ziet op het eind van het gesprek blauw van de rook. Mager, haren in een staart en een rode bril op, zit ze aan tafel. Die staat tegen de muur van de kleine woonkamer, pal naast de koelkast. Stiefvader zit in een luie stoel. Het eerste kwartier zegt hij niets.

Anneke vindt het prima dat haar zoon Tim meewerkt aan het boek en zij nu ook: *'Ik kan me er helemaal in vinden. Met liefde en plezier'*, zegt ze. Over de ervaringen met jeugdzorg van haarzelf en haar vijf kinderen zegt Anneke: *'Het doet nog steeds heel veel met me.'* Wijdlipig vertelt ze over haar eigen achtergrond.

Het huwelijk van haar vader en moeder was harmonieus, aldus Anneke. Haar vader kreeg maagkanker toen zij 8 was, maar dat is haar pas verteld toen ze 16 was. Ze spreekt liefdevol over hem:

‘Hij was vaak ziek maar deed er alles aan om ons een fijne jeugd te bezorgen. Ik mis die man nog elke dag. Wij hadden zó’n sterke band.’

Anneke trouwde jong en kreeg drie kinderen.

Dan vertelt ze over bekende personen die ze kent zoals het ‘medium’ Jomanda. Over haar kookkunsten, haar werk in een restaurant. Ze spreekt lichtvoetig. Anneke en Bart lijken niet te beseffen hoe veel schade ze bij hun kinderen hebben aangericht, en dat we daarom nu samen in die kleine woonkamer zitten te praten.

Over de ingewikkelde relaties die ze had, de ongewone gezinssamenstellingen spreekt ze luchtig. Anneke had drie kinderen met haar eerste man. ‘Hij kreeg een liefde’, zegt ze over de scheiding.

Anneke kon redelijk goed met haar schoonfamilie opschieten:

‘Althans beter met mijn schoonvader dan met mijn schoonmoeder. Wij zaten qua intelligentie en muziekeus, lezen, veel meer op één lijn. Ook wat koken betreft. Dat is altijd mijn hobby geweest.’

Die schoonvader, de vader van haar ex ‘was een getrouwde man met vijf kinderen’, zegt Anneke over hem. Hij wordt zelfs de vader van haar vierde en vijfde kind: van Tim en zijn jongere broertje. Deze man is tevens de opa van de oudste drie kinderen van Anneke.

Lacherig zegt ze over deze ongebruikelijke en onduidelijke situatie:

‘En al die kinderen dachten dat ze neefjes en nichtjes waren van elkaar tot ze erachter kwamen dat ze halfbroers en halfzussen waren. Zo ging dat toen. Lekker in het geniep allemaal.’

Daarna kwam Anneke’s derde man op het toneel, dat was de 26 jaar oudere Bart. Ook dit is wederom geen gewone relatie. Anneke trouwde twee keer met Bart, en scheidde twee maal van hem. Ze zijn nu voor de derde keer samen, maar niet (meer) getrouwd.

Toen ze Bart leerde kennen, was hij een man van statuur. Het is nog te horen aan de manier waarop Bart spreekt. Hij was directeur van een instelling voor geestelijk gehandicapten en woonde in een grote boerderij met honden en paarden.

Bart ‘wettigde’ Tim en zijn broertje, zoals hij het noemt; waardoor ze zijn achternaam kregen. Maar diezelfde kinderen waren óók telkens de reden voor de scheiding van Bart en Anneke, beweren ze.

Bart was een zeer luxe leven en geen kinderen gewend. En nu had hij er opeens vijf. Vooral de twee kleinste jongens, Tim en zijn broertje, vond hij ‘lastig’. Dat vertelt Bart zo ook.

Hier volgt hún verhaal over het plotse ‘flippen’ van Tim. Anneke begint:

‘Wij zaten beneden. En toen hoorden we toch een partij herrie. We dachten dat een van de twee van de trap viel. Toen kwam allerlei speelgoed omlaag en vloegen er kisten en noem maar op naar beneden.’

Ze zegt tegen Bart: *‘En toen heb jij de politie gebeld.’*

‘Klopt’, bevestigt Bart. ‘Dat heb ik gedaan. Omdat hij niet te hanteren was. Je bent radeloos. Je zit beneden en dan gebeurt dit.’

Anneke heeft het nog zó op haar netvlies, licht ze toe:

‘De politie kwam met een paar auto’s, met geladen pistolen. Ze dachten dat Tim een jongen van 18 was, maar hij was pas 11.’

Ik vraag of ze willen horen wat Tim hierover vertelt?

Dat willen ze, dus steek ik van wal:

'Tim zegt dat hij zó vaak is geslagen door Bart, met een riem, met de broek omlaag, en dat er voortdurende dronkenschap was thuis, dat er iets bij hem knapte. Hij werd zó gek van al het geweld, jullie sloegen elkaar ook, dat hij degene was die nu de boel een keer kort en klein sloeg.'

Het is stil. Dan zegt Bart stellig: *'Ik heb nooit met een riem geslagen.'*

Anneke vult zijn relaas aan: *'Je hebt ze allebei wel 's een klap verkocht. Maar dan hadden ze zó het bloed onder onze nagels vandaan gehaald.'*

Bart vervolgens over Tim: *'Ik heb hem wel flinke tikken gegeven. Een draai om de oren, denk ik. Anneke en ik hadden heel vaak groot meningsverschil over de opvoeding van de kinderen. Zij waren agressief naar haar toe. Ik wilde haar beschermen.'*

Maar dronken in een taxi plassen, zoals Tim beweert? Laveloos op de bank, óók overdag? Dat herinnert Anneke zich niet. Ze nuanceert Tims verhalen:

'Het is enigszins overtrokken maar tuurlijk, we dronken wél. Een glas wijn voor het eten en bij het eten. Tja, als je één glaasje op hebt, drinkt het tweede en het derde gemakkelijk weg. Maar wat is 'drinken en drinken'?''

Toen werd haar dochter ernstig ziek, zegt Anneke:

'Daarna ben ik om alles maar te vergeten wél gaan drinken.'

Het gesprek wordt steeds pijnlijker. Anneke zegt:

'Wij hebben Tim op advies laten testen. Dan komt er toch adhd en pddnos uit. Volgens mij lijdt iedereen daar tegenwoordig aan.'

Dus oorzaken als adhd en pddnos, een vorm van autisme, maakten volgens Anneke en Bart dat Tim onhanteerbaar was.

De band met jeugdzorg was echter niet al te best, zegt ze daarover desgevraagd:

'Dat was nooit echt super. Je vraagt om hulp, een handreiking.'

Het begon volgens haar met de methode *Family First*: *'Daar gingen ze mee aan de slag. Twee mannen, die hadden keurige lijstjes met stickers. Wij zagen niet echt een verbetering. Zij vonden het beter dat Tim maar het huis uit ging. Achteraf bekeken, hebben we absoluut niet de adequate hulp gekregen. Ik denk dat iemand, desnoods twee om de beurt, in huis hadden moeten komen. Om het hele gezin te begeleiden. Ik denk dat er dan een veel beter beeld was ontstaan.'*

Het ging dus mis, zegt Anneke.

'Je zit in een maalstroom, in een neerwaartse spiraal die alleen maar erger wordt. Je komt in een situatie waar alles uit je handen wordt genomen.'

Maar Tim is echter niet de enige bij wie het spaak liep in dit gezin. Jeugdzorg kwam om meerdere redenen jarenlang bij Anneke en haar kinderen over de vloer. Dan blijkt hoe groot de problemen waren met óók de andere zoons van Anneke. Twee jongens werden eerder al uit huis geplaatst en kregen een voogd toegewezen.

Tims jongste broer moest, omdat hij in de opvang waar hij weer zat, en waar hij 'na een verschrikkelijke ruzie iemand ernstig had mishandeld', negen maanden de gevangenis in, zegt Anneke.

De ellende rijgt zich aaneen. Ik leg Tims moeder en stiefvader óók nog voor dat Tim vertelde hoe zijn oudste halfbroer, Robin, een keer zó woest was dat hij Bart compleet in elkaar heeft geslagen. Vól op zijn gezicht. En dat het een afschuwelijke, bloederige vechtpartij moet zijn geweest. Tim heeft onder meer hiervoor traumatherapie gehad en verklaart daarover:

'Elke keer zie ik deze beelden voor me. Dag en nacht.'

Anneke reageert echter onderkoeld op het verhaal over deze knokpartij van haar zoon en antwoordt: *'Nee, nee, dat viel heel erg mee.'*

Ze richt zich tot Bart: *‘Maar Robin en jij hebben wel een keer een handgemeen gehad. Toen heb jij gezegd: ‘En nou eruit en niet meer terugkomen’.’*

Bart zwijgt. Anneke relativeert de mishandeling van de kinderen verder:

‘Dat vind ik het hele lastige. De een zegt als er met één vinger wordt gewezen al: ‘Ik word mishandeld’. De ander zegt dat pas als er met zwepen wordt geslagen.’

Na bijna twee uur praten, vertrek ik. Verdrietig en geschokt over het feit dat dit allemaal kan gebeuren. En over het gegeven dat ouders zich niet lijken te realiseren of niet willen toegeven, welke schade ze bij hun kinderen aanrichten. En dat niet zozeer de ouders, maar feitelijk hun kinderen, daardoor levenslang worden ‘gestraft’.

De voogd

Het komt niet vaak voor dat alle kanten van een ingewikkeld verhaal op tafel komen, maar bij Tim is dit wel het geval. Door toeval.

Omdat zijn dossier van de Jeugdbescherming Gelderland maar niet boven water leek te komen en Tim het per se wilde hebben, mede om zijn verleden beter te begrijpen dan wel te verwerken, moesten we navraag doen op het kantoor van de jeugdbescherming in Nijmegen. Tim was er zelf niet toe in staat.

En het ongelooflijke is waar: één van Tims voogden blijkt daar na al die jaren nog te werken. Ze is op kantoor aanwezig en wil me graag te woord staan. Over het dossier én over Tim en zijn familie. Ik mag haar citeren, op voorwaarde dat haar echte naam niet bekend wordt. Ze ‘heet’ Sarina.

Sarina herinnert zich Tim nog goed. Zij was het die hem persoonlijk afleverde bij de gesloten instelling, licht ze toe:

‘Ik heb Tim naar ‘Hoenderloo’ gebracht om hem te ondersteunen. Tim werd op een groep geplaatst die was gespecialiseerd in gedragsproblemen. Hij had odd, (oppositional defiant disorder, ofwel extreem opstandig gedrag, red.). Hij isoleerde zichzelf heel erg.’

Een volgende stoornis die Tim opgeplakt kreeg. Héél veel kinderen in gesloten instellingen, zoals de Kinderen van de Staat, hebben deze ‘diagnose’ in hun dossier staan.

Maar odd is heel vaak geen psychiatrische stoornis op zich. Het extreme oppositionele gedrag van de kinderen moet waarschijnlijk vooral worden opgevat als ‘heel erg boos’.

Sarina herinnert zich óók het gezin waar Tim uit kwam nog goed. Zij laat zich zeer kritisch over zijn ouders uit. Sarina:

‘De vader en de moeder, het was heel apart. Ze legden álles bij Tim neer. Ze keken helemaal niet naar zichzelf. Hun huis was te vol en te druk en niet schoon. Tim zat heel veel op zijn kamer, achter de computer. Zijn moeder zat bovenop hem, het was aantrekken en afstoten.’

Ze bevestigt dat ‘moeder en de partner’ geen vertrouwen hadden in Jeugdbescherming Gelderland en dat de samenwerking uiteindelijk spaak liep. Sarina zegt daar diplomatiek over: *‘Als gezinsvoogd moeten we een kind steunen en begeleiden. Naar ouders toe hebben we een adviserende rol. Maar de meeste ouders leggen de adviezen naast zich neer.’*

Dan begint deze vriendelijke voogd uit zichzelf erover dat veel kinderen om verkeerde redenen veelal in een instelling terechtkomen. Dat zij bijna nooit zelf de basis van het probleem zijn, maar dat ze in een ‘problematische thuissituatie’ zitten. Ofwel: ze zitten in een – gesloten – instelling voor jeugdzorg omdat de ouders niet functioneren.

Sarina zegt over de aanhoudende ellende in sommige families:

‘Dingen worden doorgegeven van generatie op generatie. Ik hoop, dat wanneer ik help, we dat wel kunnen doorbreken. Maar ik houd heel vaak mijn hart vast. Het gaat echt om intergenerationele problematiek.’

Als oplossing wordt bij een uit de hand gelopen situatie heel vaak gekozen om een kind dan maar uit huis te plaatsen. Voogd Sarina doet dat nooit graag, zegt ze:

‘Een kind uit huis plaatsen is héél zwaar. Soms zou je liever de ouders uit huis willen plaatsen, maar dat kan niet. Je moet dan kiezen tussen twee kwaden.’

Sarina licht toe dat ouders helaas niet kunnen worden gedwongen om dingen anders, beter te doen. Daarover is namelijk niets in de Jeugdwet vastgelegd. En dus is er voor dwang ten aanzien van de ouders geen wettelijke basis.

De jeugdbescherming kan daarom alléén maatregelen ten behoeve van kinderen nemen. En die zijn vaak rigoreus, zoals het weghalen van kinderen bij hun ouders.

Waar de ontmoeting met de voogd eigenlijk voor was bedoeld: bemachtigen van Tims dossier, mislukt. Omdat het contact tussen Tims ouders en de Jeugdbescherming Gelderland jarenlang uiterst stroef verliep, werd op het laatst van de rit een gezinsvoogd van het Leger des Heils Jeugdbescherming de nieuwe voogd van Tim. Daarmee droeg Jeugdbescherming Gelderland het complete dossier van Tim over aan deze, andere organisatie.

De nieuwe gezinsvoogd van het Leger des Heils was al de pleegmoeder van Tims jongere broertje. Maar Tim zegt dat hij nooit steun of hulp van zijn laatste voogd heeft gehad. Hij beweert zelfs dat hij deze voogd van het Leger des Heils nooit heeft gezien.

Vanessa

Als er iemand is die aan den lijve ondervindt hoe de ellende van generatie op generatie kan overgaan, is het Vanessa. Zij vertelt over wat zij allemaal meemaakte als kind.

Vader was een koppelbaas en gewelddadig. Moeder was alcoholist, zegt Vanessa:

‘Mijn vader heeft mijn moeder heel veel geslagen. En die dronken moeder. Altijd dronken.’

Vanessa komt uit een samengesteld gezin, zoals dat heet:

‘Ik heb nog een halfzus, zij is zeven jaar ouder. Mijn vader kreeg een andere vrouw en ik bleef bij mijn moeder. Zij wilde haar leven weer beteren, zoals zo vaak, en liet zich opnemen in een kliniek. Toen zou ik bij papa gaan wonen. Die had een crimineel leven, hij snoof heel veel. Hij kon mij niet aan. Maar ik had het gevoel dat mijn stiefmoeder liever niet had dat ik er was. Binnen zes weken heeft hij mij naar dat vreselijke pleeggezin gebracht, waar mijn oudste zus al was.’

Haar vader overleed daarna op gruwelijke wijze, vertelt Vanessa:

‘Hij was gewoon opgehangen. Gewoon crimineel. Hij ‘koppelde’ en dan betaalde hij af en toe niet. Je kon er op wachten.’

Dit is de prille jeugd van Vanessa. Een opeenstapeling van verwaarlozing en geweld. En ook Vanessa begon, getekend door de misère, aan een lang leven in de jeugdzorg. Ze ging van de ene plek naar de andere. Vanessa daarover:

‘Ik ben naar gezinnen geweest, naar crisisopvang. De volgorde weet ik niet meer uit mijn hoofd. Ik heb door het hele land gezeten. Wezep, Vriezenveen, Groningen, Zetten, Ressen, en Den Bosch.’

Als laatste zat Vanessa in de gesloten instelling Huize Alexandra, waar ze met een rugzak vol trauma's aankwam. Maar ook bij haar had deze opsluiting in een instelling voor jeugdzorg, met als doel haar klaar te stomen voor een zelfstandig leven, niet het gewenste resultaat.

Vanessa vluchtte uiteindelijk uit deze instelling. En raakte vervolgens bijna onmiddellijk zwanger:

'Toen ik 17 was. Heb je iets van je eigen hè? Iets wat ze je niet afpakken. Zo werkt het.'

Ze leidde op dat moment nog een wild leven:

'Ik slikte heel veel pillen in die tijd, gewoon feesten, stappen. Maar toen ik zwanger was, was het in één klap voorbij. Alles deed ik voor de baby. Je had een doel!'

Vanessa lacht enigszins verontschuldigend. Ze was ontsnapt uit de gesloten instelling, maar ze had zó uit het proefschrift *Troubled girls, troubled futures* van psychiater Krabbendam weggelopen kunnen zijn. Alle elementen uit deze wetenschappelijke studie zijn op haar van toepassing: het verhaal van een onveilige jeugd, opsluiting, en een problematisch leven ná de gesloten instelling.

Vanessa vertrouwde toen ze daaruit was ontsnapt, helemaal niemand meer:

'Jeugdzorg of welke instantie dan ook: ik wilde er niks meer mee te maken hebben.'

Vanessa stond met haar 17 jaar vervolgens helemaal alleen voor de opvoeding van haar zoon. Zes jaar later kreeg ze een tweede zoon, van een andere man. Het gesprek wordt nu echt heftig.

'Ik wil een sigaret', zegt ze. Vanuit de open deurpost praat Vanessa verder.

'Het tweede kind wou ik eigenlijk niet. Na een infectie aan mijn baarmoeder moest mijn spiraaltje er uit. Mijn dokter zette me meteen aan de pil. Maar hij had me niet verteld dat die de eerste maand niet veilig was. Ik was gelijk zwanger.'

Negen maanden leefde Vanessa 'in een hel'. Ze wilde het kind niet hebben, licht ze toe:

'De vader wilde het houden maar ik wist eigenlijk al dat wij niet samen zouden blijven. Ik dacht: 'Wéér een kind alleen opvoeden?' Dat wou ik niet. Ik ben bij een abortusarts geweest. Die zat maar tegen me aan te praten van: 'Je hébt toch al een kind?' Uiteindelijk was ik over de twintig weken zwanger. Abortus mag dan niet meer.'

Er was dus voor haar en haar kind beslist. Leefde ze bij de eerste zwangerschap uiterst gezond, ditmaal deed Vanessa compleet het tegenovergestelde:

'Ik ben doorgaan met drinken, snuiven. Weet je, het interesseerde me niet.'

Aardappelmes

Vanessa moest weg bij haar ouders omdat die door verslavingen, schulden en huiselijk geweld niet voor haar konden zorgen. Maar de uithuisplaatsing bracht haar alleen maar dieper in de ellende. Zoals bij eigenlijk alle uit huis gehaalde kinderen gebeurt.

Vanessa raakte, net als haar ouders, uiteindelijk weer verslaafd, had gewelddadige partners, gebruikte zelf geweld en zat, net als haar moeder, in de prostitutie.

'Ik heb het korte tijd gedaan, voor mijn vriend', licht ze deze stap toe.

'Het was een noodsituatie. Ik heb drie partners gehad, en ze waren alle drie fout. De één gebruikte drugs, de ander sloeg me bont en blauw, het was altijd mis.'

Haar laatste vriend was het ergst, zegt ze. Vanessa bolt haar hand voor haar gezicht en doet voor hoe ze er tijdens de relatie met deze man vaak uit zag, nadat hij haar had mishandeld:

'Zúlke ogen had ik. Ieder weekend politie hier. We bleven samen ja. Ik hield te veel van hem. Dat snap ik nu ook niet hè? Nu kan ik het niet meer begrijpen.'

Oók bij Vanessa, getergd door alle agressie en fysiek geweld, knapte er uiteindelijk iets. Zij belaagde op haar beurt deze vriend toen hij haar voor de zoveelste keer had mishandeld. De kinderen waren op dat moment gelukkig niet thuis, zegt Vanessa daarover:

'Ik heb hem gestoken met een aardappelschilmes. Vijf keer. In zijn hand en in zijn been en op één hele linke plek hier (ze wijst op haar nek, de halsslagader, red.). Maar het is tegen zijn sleutelbeen aangekomen. Hij stond hier in het trapgat: 'Niet doen, niet doen', zei hij maar ik bleef er maar op inhakken. Hij had me toen al op mijn gezicht geslagen, heel erg. Ik heb 112 gebeld en tegen de politie gezegd: 'Als je nu niet komt, steek ik hem met een mes.' Ik had het al in mijn handen. En toen ze er eenmaal waren, was dat allemaal gebeurd.'

Spijt heeft Vanessa niet:

'Ik ben blij dat ik het gedaan heb. Ik vond het heerlijk toen ik eindelijk het lef had om een keer te steken. Ik was zó klaar met hem. Zijn verdiende loon. Drie jaar liet ik me helemaal kapot slaan. Dertien aangiftes heb ik gedaan en hij heeft nooit een keer vastgezeten. Terwijl ik er niet uitzag.'

Vanessa zat wel vier dagen vast, maar ze kreeg uiteindelijk alleen een taakstraf; ze moest schoonmaken in een verzorgingstehuis. De straf viel relatief laag uit omdat de politie door het naluisteren van haar 112-melding had kunnen vaststellen dat Vanessa, vóórdat ze stak, inderdaad al door haar vriend was afgetuigd.

Deze steekpartij betekende wél een kantelpunt in haar leven, zegt Vanessa. Ze moest van de hulpverleners kiezen, licht ze toe:

'Ze zeiden tegen me: 'Of je gaat nu voor je kinderen, of voor hem.' En toen heb ik voor mijn kinderen gekozen.'

Maar dat was nog niet zo makkelijk. Na de komst van haar tweede kind was Vanessa in een postnatale depressie beland. Het viel haar allemaal gigantisch tegen, laat ze weten.

'Alles waarom ik dacht dat ik het kind niet moest nemen, is uitgekomen.'

Deze tweede zoon is nog steeds 'héél moeilijk', zegt Vanessa:

'Zó lastig, dat ik het af en toe niet meer aankan.'

Haar zoon heeft - ook weer - odd en adhd, licht ze toe:

'Die kleine heeft mijn leven helemaal op de kop gezet. Hij volgt speciaal onderwijs, cluster vier. Verder kan je niet zakken. Vanaf twee jaar slikt hij al Ritalin. De psychiater zei: 'Ik heb nog nooit zo vroeg een kind Ritalin gegeven'. Nou dan weet je het wel. Maar ja ik hou van hem.'

Haar zoon woont nog thuis, maar de problemen stapelden zich in de loop der jaren op. En de instanties voor jeugdzorg hadden nu óók Vanessa weer in het vizier:

'Ik heb vaak zat AMK (Advies- en Meldpunt Kindermishandeling, red.) op de stoep gehad' zegt ze daarover.

'Maar ze zijn altijd weer gegaan. Ze hebben geïnformeerd bij school en zo. Maar daar kwam toch altijd uit: 'Ze zorgt écht goed voor die kinderen'. Dus er is nooit reden geweest om uit huis te plaatsen.'

Al overwoog Vanessa het zelf soms wel om de kinderen de deur uit te doen. Héél even, om die gedachte van uithuisplaatsing daarna altijd weer meteen van zich af te werpen:

'Dat is voor mij heel wat hè? Ik heb overal gezeten, ik ben er héél erg op tegen. Dus dat gebeurt niet. Al ga ik er zelf aan kapot. Dat kan ik mijn kinderen niet aandoen. Als mijn kinderen uit huis moeten, hoeft het voor mij niet meer.'

'Hoe vroeger hulp, hoe beter'

De Kinderen van de Staat passen, hoe triest ook, in het plaatje van al het wetenschappelijk onderzoek dat laat zien dat een slechte jeugd zúlke trauma's oplevert, dat die het latere leven van deze kinderen kunnen verwoesten.

Maar ook dat deze kinderen vervolgens weer kinderen krijgen die reële kans lopen om eveneens weer een problematisch leven te -moeten- leiden. Het is een vicieuze cirkel van negativiteit, en het blijkt uiterst lastig om die te doorbreken.

Psychologe Elsa van der Molen toonde in 2013 al aan dat meisjes die ‘gesloten’ hebben gezeten, bijzonder kwetsbaar zijn. Zij trok dramatische conclusies over hun leven na de instelling. Vrijwel allemaal, 96 procent, gebruiken de jonge vrouwen drugs en hebben ze geen – zinvolle – dagbesteding. Ze hebben financiële problemen en een derde van de meiden is voor hun twintigste al zwanger.

Het is een ‘keten van geweld, verwaarlozing en mishandeling’, zeggen Linda Terpstra en Anneke van Dijke, bestuursleden van Fier, in weer een ander artikel over de problemen die generaties lang in families bestaan. Fier richt zich vooral op meiden die prooi zijn geworden van *loverboys*, pooiers.

Voor alle kinderen die al jong met nare en traumatische gebeurtenissen worden geconfronteerd, geldt dat ze een groot risico lopen op problemen in hun latere leven, stelt ook dit deskundig tweetal. Ze waarschuwen voor een belangrijk iets: het is volgens hen een denkfout te stellen dat kinderen wel weer over al die negatieve ervaringen ‘heen groeien’. Dat kan niet. Daarvoor zijn hun problemen té fundamenteel.

Over een slechte jeugd groei je niet heen. Het leidt juist bijna altijd tot trauma’s, tot depressies of tot suïcidaliteit. Dat blijkt uit het boek *Uithuisgeplaatste jeugdigen, sleutels tot succes in behandeling en onderwijs* uit 2020 van enkele wetenschappers. Onder wie bijzonder hoogleraar Annemiek Harder. Zij bekleedt aan de universiteit van Rotterdam de Horizon-leerstoel, die door de jeugdzorgorganisatie Horizon wordt betaald. Ze onderzoekt gedrags- en opvoedproblemen.

Jongeren vertellen in dit boek hoe verwoestend geestelijke - en lichamelijke - mishandeling door ouders werkt. Marieke die uiteindelijk ontspoorde en in een instelling voor jeugdzorg terecht kwam zegt dit daarover:

‘Ik was tien jaar, en het was eigenlijk elke dag wel zo dat ik geslagen werd. Ik heb van de psychische kant meer last gehad dan van de fysieke kant. Mijn vader was depressief en agressief. Hij zei dingen als: ‘Ik hang vier touwen op en dan hang ik jullie allemaal inclusief mezelf op’. Zulke dingen doen mij meer dan het geslagen worden, een blauwe arm gaat weer weg. Ik voelde me thuis erg alleen. Ik heb zelfmoordneigingen gehad toen ik 11-12 jaar oud was. De ruzies, de mishandelingen, ik wilde niet meer leven. Op mijn veertiende ging ik van havo-vwo naar het vmbo. Het slaan thuis ging gewoon door. Ik werd toen zelf agressief, op school vocht ik met leraren en studenten. Ik was meestal tot laat buiten, met vrienden blowen ofzo, dus vroeg op school zijn werd hem vaak niet. Ik werd ’s nachts, als ik al in bed lag, uit mijn bed getrokken door mijn vader. Maar wanneer ik was geslagen door mijn vader was ik één minuut erg emotioneel en verdrietig. Daarna kon ik niet meer voelen of denken. Ik voelde me op straat veiliger dan thuis.’

Jason, het bekende Kind van de Staat, heeft vergelijkbare ervaringen. Hij is een voorbeeld van een kind dat al te getraumatiseerd is, wanneer er eindelijk hulp voor hem komt. En nu zó beschadigd is dat hij, in het huidige zorgsysteem, eigenlijk niet meer geholpen kan worden. Het verhaal over zijn vroegste jeugd: Jason werd geboren in een Blijf van mijn Lijfhuis. Zijn vader was alcoholist en agressief. Hij mishandelde Jasons moeder en de kinderen. De jeugdbescherming was al bij het gezin betrokken toen Jason pas 2 jaar oud was.

Vader belandt in de gevangenis vanwege een zware mishandeling waaraan hij zich schuldig maakte. Eén oudere broer komt in de gevangenis terecht, nadat hij iemand heeft neergestoken. Een andere oudere broer is psychotisch.

Door al die ellende thuis, is er weinig aandacht voor Jason, die steeds depressiever wordt en zich vaak en lang opsluit in zijn slaapkamer. Als Jason 16 is, komt hij in de psychiatrie terecht. Hij heeft inmiddels eetproblemen, snijdt ofwel verminkt zichzelf en hij is suïcidaal. De politie haalt Jason regelmatig uit huis omdat hij te explosief is en brengt hem dan naar de crisisopvang of naar een gesloten – psychiatrische - instelling.

Bij Jason blijkt weer dat schade, aangericht in de kinderjaren, zorgt voor nóg grotere problemen later. Maar daar wordt in de jeugdzorg te weinig rekening mee gehouden, stelt kinder- en jeugdpsychiater Arne Popma.

Hij heeft tevens ervaring met jongeren in gesloten instellingen. ‘Hoe vroeger hoe beter’, zou volgens Popma de leidraad voor de hulp van jeugdzorg moeten zijn. En niet pas laat hulp bieden, of zorg verlenen met slechts korte - en dus goedkope - trajecten zoals nu om financiële redenen meestal gebeurt.

Sommige kinderen hebben nu eenmaal jarenlang hulp nodig, wil er nog iets van hun leven terechtkomen, zegt Popma. Zeker wanneer ze uit gezinnen met ingewikkelde problemen komen. Hij doet een klemmende oproep daartoe:

‘Zorg dat in het begin zo stevig mogelijk hulp om een kind heen zit. Bezuinig daar nou niet op! En onderken dat er kinderen zijn die of door thuis, of omdat in de eerste jaren niet de goede hulp op gang is gekomen, zó beschadigd zijn dat je moet zeggen: ‘We gaan er van uit dat je tot je achttiende hulp mag krijgen van ons’.’

Popma bekritiseert de huidige pogingen om op jeugdzorg te bezuinigen ten eerste. Er wordt nu zo veel mogelijk lichte-, of slechts kortdurende hulp aangeboden. Maar tijdige, goede hulp in een gezin thuis, en als het moet langdurig, kan een plaatsing van een kind in een - gesloten - instelling juist voorkómen, stelt deskundige Popma.

Dat is een beter resultaat van jeugdzorg, en het is uiteindelijk, op de lange duur, ook nog eens goedkoper, licht Arne Popma toe:

‘Ik denk dat vóórdat gesloten plaatsing überhaupt wordt overwogen, er veel te winnen valt bij echt intensieve ambulante thuiszorg, van jeugdzorg en ggz gezamenlijk. Dat betekent: véél duurdere hulp dan de hulp die ambulante teams nu geven. Ik pleit voor teams die bij wijze van spreken dagelijks bij een gezin langs kunnen gaan. Dat is altijd nog véél goedkoper dan een gesloten plaatsing. En dat is natuurlijk vanuit moreel oogpunt ook veel beter.’

Hoofdstuk 12

Black Box

'Wij moeten uit 100 puzzelstukjes in die black box de informatie zelf bij elk sprokkelen. Niemand weet écht hoe het zit. Dat is niet alleen onwerkbaar, maar ook onbegrijpelijk. De minister neemt niet het voortouw om écht zicht en grip te krijgen op de situatie. Wij vragen dus nu zelf de nodige informatie op.'

Maaïke van der Aar, bestuurder van de vakbond FNV Zorg & Welzijn, geeft met dit citaat kernachtig aan dat de wereld van jeugdzorg sinds de decentralisatie, de overheveling van taken naar de gemeentes in 2015, een chaos is. Maar niemand weet wat er allemaal fout gaat. De FNV vindt het van groot belang wel te weten wat er speelt, of wat er misloopt op het gebied van jeugdzorg, en diende daarom juli 2019, in het kader van de Wet Openbaarheid van Bestuur WOB, daarover een informatieverzoek in bij minister Hugo de Jonge van VWS. De vakbond is niet de enige die in het duister tast. Onderzoekers, wetenschappers, journalisten, politici: allemaal merken ze dat de meeste feitelijkheden of cijfers over jeugdzorg niet vallen te achterhalen. De belangrijkste reden daarvoor is dat de decentralisatie van de jeugdzorg in 2015 ook op het gebied van registratie voor veel onduidelijkheid heeft gezorgd. Ondertussen gebeuren er zeer ernstige dingen in de sector, waarover niets of te weinig bekend is.

Zoals over suïcides. Onder jongeren tot 20 jaar bedroeg het aantal zelfdodingen 51 in 2018. (CBS). Maar dan: In alle residentiële instellingen voor jeugdzorg ofwel tehuizen pleegden 18 jongeren in 2019 zelfdoding. Daarvan pleegden 4 jongeren zelfdoding in een gesloten instelling voor jeugdzorg. Die getallen zijn niet zonder meer beschikbaar. Om dat laatste cijfer te achterhalen, was speurwerk nodig. Want over aantallen zelfdoding in de JeugdzorgPlus was tot voor kort eveneens niets bekend. Omdat er centraal niets wordt geregistreerd. De toezichthouder, de Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd IGJ, moet cijfers over suïcide in de gesloten jeugdzorg ook telkens weer zelf bij elkaar sprokkelen.

Het is slechts één voorbeeld van de mist die er heerst op het gebied van cijfers in de jeugdzorg. Wanneer onderzoekers, deskundigen, politici of journalisten getallen over allerlei zaken op een rij proberen te zetten, blijkt dat telkenmale niet te lukken. Eigenlijk iedereen die de cijfers goed op een rij wil hebben, spreekt over dit gebrek aan gegevens zijn zorgen uit. Zo zijn er ook géén actuele cijfers over het aantal kinderen dat bij ouders uit huis wordt gehaald. Er is geen enkele instantie die een getal daarover kan verstrekken, omdat niemand de uithuisplaatsingen bijhoudt.

De Raad voor de Kinderbescherming, die er bijna altijd bij is betrokken *'beschikt niet over cijfers van het aantal uithuisplaatsingen'*, laat de woordvoerder desgevraagd weten. Ze schrijft: *'Wij hebben enkel cijfers over hoeveel maatregelen wij hebben verzocht bij de rechter, maar geen cijfers over de daadwerkelijk aantal toegekende uithuisplaatsingen.'*

De bureaucratische acties ten aanzien van de rechtbank worden bijgehouden, zo blijkt. Maar wat er in de praktijk vervolgens met de kinderen om wie het gaat gebeurt, blijft onbekend. Iedereen die meer inhoudelijke informatie wenst te hebben, moet dus omwegen bedenken om tóch aan de juiste gegevens te komen.

Het Ministerie van Justitie deed het bijvoorbeeld. Want dat wilde per se weten hoe het met die uithuisplaatsingen van kinderen zit. En dus vroeg het ministerie juli 2019 of het Centraal Bureau voor de Statistiek CBS wellicht met een getal kon komen?

Het CBS toverde vervolgens inderdaad een cijfer uit de hoed. Het berekende dat in 2018 in totaal 19.200 kinderen in Nederland uit huis zijn geplaatst.

Maar helemaal transparant wordt het daarmee nog steeds niet. Want de verandering van woonplek van deze kinderen wordt dan weer niet in de 'basisregistratie personen', waar het CBS uit putte, vastgelegd. Met andere woorden: we hebben een aantal, maar niemand weet waar de uit huis geplaatste kinderen zijn gebleven.

Een voorbeeld van nóg meer mist. Het programma Zembla onthulde oktober 2019 dat er een autistisch meisje met levensbedreigende anorexia al anderhalf jaar, dag en nacht, in een Brabants ziekenhuis op een bed ligt vastgebonden. Omdat niemand haar kan behandelen. Dat is het schrijnende en onthutsende verhaal over één meisje dat stof deed opwaaien. De vraag dringt zich logischerwijs op hoeveel andere kinderen eveneens in zo'n belabberde situatie zitten? Bij hoeveel kinderen met zeer ernstige problemen adequate hulp uitblijft? Het is simpelweg onbekend.

Pingpongen

De mensen die zich, vanuit welke discipline dan ook, bezighouden met jeugdzorg kunnen niet begrijpen dat er over allerlei zaken, óók over de meest heftige dingen zoals zelfdoding van jongeren, zo weinig concrete informatie is. Ze wijzen het verantwoordelijke ministerie van VWS er ook telkenmale op dat dit niet kan.

Zoals de FNV, die helderheid wil over wat er in de jeugdzorgsector speelt. Om te achterhalen waar bijvoorbeeld de 3,5 miljard euro die jaarlijks beschikbaar is voor jeugdzorg aan wordt uitgegeven, stelde de vakbond ook dáárover gedetailleerde vragen. Aan de minister, en tegelijkertijd aan de 355 gemeentes afzonderlijk.

Maar alleen die vragen stellen, was al niet eenvoudig. Het blijkt zelfs voor een goed ingevoerde FNV lastig te achterhalen bij wie de vakbond nou eigenlijk voor welke informatie over jeugdzorg moet zijn, licht Maaïke van der Aar van de FNV toe.

En de reden daarvoor is, voor de zoveelste keer op een rij, de decentralisatie van de jeugdzorg, en het voortdurende afschuiven van verantwoordelijkheid.

Van der Aar schetst waar ook de FNV tegenaan loopt:

'We zien dat wanneer we iets aankaarten bij gemeentes, de vinger heel snel naar de ander gaat. Dat er ontzettend gepingpong wordt tussen gemeentes en VWS, het Rijk. Wij zeggen tegen het Rijk: 'Er is budget te weinig.' Zeggen zij: 'Moet je bij de gemeentes zijn.' Zeggen de gemeentes: 'Ja maar wij krijgen het niet van het Rijk.' Zeggen die: 'Ja maar de gemeentes hebben beleidsvrijheid. Die moeten dat zelf maar weten, en er gaat heel veel geld naar toe.' Zeg ik: 'Hoeveel dan?' Zeggen zij: 'Zo'n en zo'n bedrag.' En dan zeg ik: 'Waar blijft dat dan?' Dat weet niemand.'

Ruim drie jaar is de FNV bezig geweest om alle relevante informatie over jeugdzorg op tafel te krijgen. Een onmogelijke opgave, zo is gebleken. In plaats van concrete informatie en bedragen te leveren, bombardeert de minister van VWS iedereen plat met onderzoeken en actieplannen, waar geen financiële onderbouwing bij zit, zo ervaart de FNV.

Het is een veelgehoorde klacht over minister Hugo de Jonge van VWS, die door critici ook wel 'de minister van de mooie schoenen en de vlogs' wordt genoemd. Omdat hij wél steeds vrolijke filmpjes op zijn weblog zet, en heel veel praat, en belooft, maar niet helder wordt wat hij concreet doet om de jeugdzorg te verbeteren.

Tweede Kamerlid Lisa Westerveld van Groen Links is kritisch over minister De Jonge.

Klein van stuk, lange blonde haren. Ze komt op de fiets naar de afspraak. Haar telefoon ligt op tafel. Daar kijkt ze regelmatig op. Ze heeft het razend druk, maar maakt graag tijd voor een gesprek.

Westerveld is gevierd in de wereld van de jeugdzorg, bij jongeren én bij professionals. Omdat ze zich echt in het dossier jeugdzorg vastbijt. Haar tomeloze inzet als parlementariër op dit dossier en de wens om veel te weten, wordt echter niet altijd gewaardeerd door het ministerie van VWS, zegt ze zo diplomatiek mogelijk. Westerveld:

'Het ministerie is niet zo blij met onze (Groen Links, red.) inzet op jeugdzorg. Ik heb al een paar keer terug gehoord van mensen van het ministerie: 'Je stelt wel héél veel vragen.' En: 'Weet dat we achter de schermen alles doen. We proberen veel meer geld los te krijgen en dingen te regelen.' Westerveld is daar cynisch over: 'Ja, leuk dat dit achter de schermen gebeurt. Maar ik ben natuurlijk gekozen volksvertegenwoordiger. Ik wil weten wát er dan gebeurt, ik wil worden geïnformeerd.'

Bestuurder Maaike van der Aar van de FNV komt met een vergelijkbaar verhaal: *'Minister De Jonge, zijn woordvoerder, zegt tegen ons: 'We zijn met niks zo druk geweest als met jeugdzorg het afgelopen jaar. Ik heb tegen Tom (Kummel de woordvoerder, red.) gezegd: 'Ik weet niet waarmee. Wij zien het niet.' Jullie onderzoeken, maar er zijn gewoon geen merkbare verbeteringen op de werkvloer. En op het moment dat jullie iets gaan onderzoeken, worden nèt de vragen die wij hebben, dát wat wij willen weten, niet beantwoord. Dan doe je weer een deelonderzoek, en komen er weer vragen uit en doe je weer een deelonderzoek.'*

De irritatie bij informatievragers, is groot. Maar de irritatie bij het ministerie van VWS over buitenstaanders die alsmaar maar informatie willen krijgen, is óók groot.

Journalisten mogen evenmin veel vragen stellen, zo blijkt. Een voorbeeld: ik stuur dezelfde woordvoerder Kummel juni 2019 een mail in het kader van *Kinderen van de Staat*. Met zo'n twintig vragen die ik, ondanks alle research, toen toch nog had.

De volgende dag komt er een niet zo vriendelijk bericht terug waarin staat:

'Dat zijn nogal wat vragen.' De woordvoerder moppert over de hoeveelheid maar geeft weinig concrete antwoorden. De mail staat vooral vol met 'links' naar websites en naar rapporten of naar zogeheten kamerbrieven van de minister.

Wanneer Kummel er telefonisch op wordt gewezen dat al die websites, rapporten en kamerbrieven waarnaar hij verwijst, natuurlijk bekend en gelezen zijn, maar dat die niet de informatie geven waar behoefte aan is, loopt het spaak. Het is geen gezellig gesprek meer.

Woordvoerder Kummel is geïrriteerd en zegt:

'Ik krijg zó maar een mail met vragen waarvan ik de context niet ken. Ik krijg zo maar een enorme onderzoeksopdracht van u en daar ben ik niet van gediend. Een waslijst aan vragen en 'succes ermee.' Zo werken wij niet.'

Hoe werkt het ministerie van Volksgezondheid Welzijn en Sport dan wel?

De FNV die informatie wil, loopt vast. Leden van de Tweede Kamer eveneens. En ook journalisten voor wie kwesties onderzoeken *core business* is, krijgen van VWS te horen dat ze (te) veel vragen over jeugdzorg stellen.

De conclusie dat het dus onmogelijk is om de juiste feiten over de complexe jeugdzorgsector weer te geven, lijkt een vanzelfsprekende. Het lukt ook niet in dit boek. Het ongenoegen daarover wordt met VWS gedeeld. Uiteindelijk belooft de woordvoerder om binnen drie weken met *'antwoorden in de context'* te komen.

Het worden geen drie weken, maar zes en een halve week eer er antwoorden komen. Dan stuurt de woordvoerder een lange mail. Maar dan blijkt ook dat hij nog steeds over héél veel vragen niets zinnigs kan zeggen, omdat er geen cijfers of gegevens bekend zijn, laat hij weten.

Wat de belofde ‘context’ inhoudt, wordt evenmin duidelijk. Wel geeft hij wederom linkjes van websites waarop onderzoeken, *fact sheets*, rapporten of brieven van de minister over jeugdzorg staan.

Obstructie

Het is een patroon gedurende de hele research voor *Kinderen van de Staat*. Boosheid en geïrriteerdheid, trainen of zelfs obstructie wanneer woordvoerders van ministeries, van gemeentes of van organisaties of instellingen voor jeugdzorg om concrete informatie wordt gevraagd. Dit wordt helemaal manifest wanneer er eind 2019 veel onduidelijk is over een aanbesteding voor gesloten jeugdzorg, uitgeschreven door achttien gemeentes in de regio Noord Holland Noord. De aanbesteding wordt in *Waaninnige gevolgen* en *Politiek aan zet* verder beschreven.

Ook op dit dossier is wederom sprake van pertinente onwil van VWS om informatie te verschaffen. Terwijl minister Hugo de Jonge als ‘systeemverantwoordelijke’ - namens de Rijksoverheid die uiteindelijk verantwoordelijk is voor de Jeugdwet, red. - nauw betrokken is bij deze aanbesteding. Een aanbesteding die inmiddels ook landelijk onder de deskundigen zéér ter discussie staat.

De NRC schreef bijvoorbeeld op 21 november 2018: *‘De slag om de moeilijke jongere. Gemeenten willen de jeugdzorg vernieuwen. Is dat slim als het de zorg voor de moeilijkste jeugd betreft? De rechter moet oordelen.’*

En het Noord Hollands dagblad meldde op 27 oktober 2019: *‘Verontrustende informatie’ van de Castricumse fracties van GroenLinks, PvdA en SP. Vreemd luchtje aan de aanbesteding van de gesloten jeugdzorg.’*

Vragen voor dit boek over deze aanbesteding worden door de woordvoerder van VWS eerst niet beantwoord *‘omdat de minister druk is met de begroting’*. Wanneer het ministerie na een maand andermaal wordt gevraagd of er nog antwoorden over de aanbesteding vallen te verwachten, komt van woordvoerder Tom Kummel deze mail:

‘We gaan er naar kijken. Je vragentotaal komt nu op zo’n 50 stuks. Dat mag, maar ik hoop dat je je realiseert dat veel beleidsambtenaren hier heel veel tijd aan kwijt zijn. Tijd die ze ook kunnen gebruiken om het beleid merkbaar beter te maken voor kwetsbare jongeren en hun ouders.’

Hij voegt er nog aan toe dat hij het zo ‘wel voldoende’ vindt.

Het is de werkwijze van VWS waarover óók de FNV en Kamerleden klagen; jeugdzorg is een *black box* en de bereidheid om openheid van zaken te geven is zeer gering. Degenen die om concrete informatie vragen, krijgen telkenmale te horen dat de tijd die ambtenaren kwijt zijn aan het bij elkaar zoeken van de antwoorden op al die vragen, beter besteed kan worden aan zorg voor ‘kwetsbare kinderen’. Ook gemeentes of instellingen voor jeugdzorg nemen die term ‘kwetsbare kinderen’ regelmatig in de mond wanneer zij op lastige, publicitair gevoelige zaken worden bevraagd.

Maar niemand mag blijkbaar exact weten wát er nu precies met die meest kwetsbare kinderen van Nederland gebeurt.

Achttien gemeentes die gezamenlijk een zeer omstreken miljoenenaanbesteding deden voor de gesloten jeugdzorg in de regio Noord Holland Noord, gaven ook voor *Kinderen van de Staat* telkenmale laat, slechts ten dele, of helemaal geen antwoorden over de aanbesteding en de nieuw geopende JeugdzorgPlus-instelling Antonius in Bakkum van de grote organisatie

Horizon. Zelfs over de beloofde evaluatie van het eerste jaar van die gesloten instelling kunnen - of willen - de gemeentes niet gewoon antwoord geven: het ligt allemaal blijkbaar véél te gevoelig.

Februari 2020 zou de financiële evaluatie over de instelling voor JeugdzorgPlus er zijn, was eerder toegezegd. Maar toen ik daarom vroeg, kwam daarover dit antwoord van Leonie den Hartog, woordvoerder namens de achttien gemeentes.

‘De cijfers van het eerste jaar Antonius kunnen we u op dit moment nog niet toesturen. Er is inmiddels wel een document gereed, maar dit moet eerst binnen de gemeenten afgestemd worden alvorens we dit met u kunnen delen.’

Ze voegde daaraan toe:

‘Tot zover. Heeft u nog meer vragen, dan horen wij het graag.’

En natuurlijk waren die vragen er. Maar het duurde vervolgens weer vier (!) maanden tot juni 2020 voordat de woordvoerder het evaluatierapport, op verzoek, mailde en er dus ook inhoudelijke vragen konden worden gesteld.

Die lang verwachte evaluatie blijkt uiteindelijk uiterst kritisch te zijn over Antonius in Bakkum. De gemeentes vinden dat de organisatie Horizon zich aan zeer veel afspraken niet heeft gehouden. Maar óók dat de zorg voor de opgesloten kinderen onder de maat is.

En dus is deze evaluatie aanleiding om wederom een reeks vragen te stellen. Zoals de vraag of de gemeentes het contract met deze grote aanbieder van jeugdzorg gaan verbreken nu Horizon zich niet aan de afspraken houdt?

Maar antwoorden kwamen er voorlopig wederom niet. Den Hartog mailde:

‘We gaan met de vragen aan de slag. Gezien de drukke agenda’s en deadlines voor het zomerreces, komt de beantwoording wel pas in de week van 6 juli. Eerder gaat ons helaas niet lukken.’

Na protest daarover, kwam het volgende bericht van de woordvoerder:

‘Bedankt voor je e-mail. Mocht er onverwachts een gaatje in de agenda’s komen, zullen we uiteraard jouw vragen eerder beantwoorden.’ Dat gebeurde – natuurlijk - niet.

De Partij voor de Dieren PvdD in Alkmaar, één van de achttien gemeentes die deze aanbesteding uitschreven, volgde de gang van zaken rond de gesloten instelling Antonius eveneens zeer kritisch op de voet. En ging nu dus ook met die evaluatie aan de slag.

Fractievoorzitter Janine Visser van de PvdD mailde op 26 juni 2020 daarover:

‘We hadden toch nog een paar vraagjes... 44 maar. Vandaag ingediend.’

De Alkmaarse afdeling van deze politieke partij had de evaluatie nauwgezet bestudeerd, en stelde uiterst inhoudelijke schriftelijke vragen. Maar ook zij moesten wachten.

Najaar 2020 zou die evaluatie van het eerste jaar ‘Antonius’ pas op de politieke agenda van al die achttien gemeentes komen.

Ook het WOB-verzoek van de vakbond FNV inzake de daadwerkelijke verantwoording van de 3,5 miljard voor de jeugdzorg leverde weinig op. Minister Hugo de Jonge schreef ruim een maand nadat de FNV het indiende, op 30 augustus 2019, een brief aan bestuurder Maaïke van der Aar. Daarin stelt het ministerie van VWS dat de vragen van de FNV volgens hem geen verzoek betreffen conform de Wet Openbaarheid van Bestuur WOB. Maar minister De Jonge en minister Dekker van Rechtsbescherming gaan de vragen wel zoveel mogelijk beantwoorden, voegen zij daaraan toe.

En dan gebeurt er weer waar iedereen juist zo over klaagt: er komen uiteindelijk vage antwoorden. En ook nú verwijst de minister weer naar al zijn ‘actieplannen’ voor de jeugdzorg.

Over de ‘arbeidsmarktsituatie en de werkdruk’ in de sector zegt De Jonge bijvoorbeeld dat hij die zorgen ‘uiterst serieus’ neemt. Hij schrijft:

‘Goed opgeleide professionals zijn het kapitaal van de jeugdsector. Graag wil ik daarom met u, gemeenten, aanbieders en beroepsorganisaties het werken in de jeugdsector aantrekkelijker maken en houden. Met het actieprogramma Werken in de Zorg zijn we aan de slag met een aanpak voor de gehele sector zorg en welzijn.’

Daarna gaat de minister ook nog als volgt op de (gevraagde) financiën in:

‘Naast de in gang gezette acties rond ontwikkeling vakmanschap van de aanpak van arbeidsknelpunten is van belang dat financiële randvoorwaarden op orde zijn. Ik vertrouw erop dat de extra financiële middelen die deze kabinetsperiode beschikbaar zijn gesteld voor jeugdhulp en jeugdbescherming (in 2019 € 420 miljoen extra en in 2020 en 2021 jaarlijks € 300 miljoen extra) bijdragen aan het aantrekkelijk(er) maken en houden van werken in de jeugdsector.’

Méér inzicht in de *‘besteding van de jeugdhulpmiddelen die gemeenten van het Rijk ontvangen’*, kan minister De Jonge van VWS echter niet verschaffen. Hij schrijft daarover: *‘In dit verband meld ik u dat het Verdiepend Onderzoek jeugd dat ik de Tweede Kamer op 24 april 2019 heb aangeboden, bij gemeenten en mij tot vervolgvragen heeft geleid. In een aanvullend onderzoek willen de VNG en ik daarom meer zicht krijgen in de patronen van de uitgavenontwikkeling bij gemeenten zoals zorg, uitvoeringskosten, toegang en administratieve lasten en ook een inzicht in hoe de uitgaven verdeeld zijn over de verschillende typen zorg en hoe dit zich in de afgelopen jaren heeft ontwikkeld.’*

Er komt dus wéér nader onderzoek.

Isoleercel

Tijdens de zoektocht voor dit boek blijkt dat er eigenlijk op alle gebieden een chronisch gebrek aan informatie en cijfers over jeugdzorg is. Zelfs over de meest dramatische zaken is niets bekend. Of het wordt niet bekend gemaakt.

Informatie over het opsluiten van kinderen in een isoleercel in de gesloten instellingen, is bijvoorbeeld eveneens zo’n onontgonnen terrein. Terwijl alle geïnterviewden daarover veel nare en indringende verhalen vertellen. Zoals Babs die daarover zegt:

‘Daar zit je dan in een isoleercelletje. Met je ondergoed aan. En daar gaat dat ding, de jurk, overheen. Er ligt een matrasje op de grond, van dat dikke plastic. Er is een stalen wc’tje, dat zit gewoon zo vast. Als je geplast hebt, moet je op de intercom drukken, dan moeten ze doortrekken. Verder stond er niks. Geen tafel of stoel. Eten kreeg je door een luikje. Je moest het op het matrasje opeten.’

Babs belandde regelmatig in de isoleercel en had ook een zogeheten scheurjurk aan. Het gewaad van stugge stof dat niet in stroken kan worden gereten waarmee een jongere in de cel zich zou kunnen ophangen of verwurgen. De term ‘anti-scheurjurk’ zou eigenlijk treffender zijn.

Ook Nola belandde veelvuldig in de isoleercel, laat ze weten. Ze vond het vreselijk:

‘Ik ben heel vaak in de iso terechtgekomen. De eerste maand dat ik er zat heb ik bijna wel elke dag alarm gehad. Dan word ik boos en dan zie ik al die mensen komen en dan word ik er nóg bozer op. En dan val ik de leiding aan.’

Al deze verhalen over die isoleercel zijn reden om dieper op deze materie in te gaan. Want alle jongeren vertellen op schrijnende wijze dat ze in de instellingen vaak, meestal ook nog met geweld, in de isoleercel worden gesmeten. In alle – wetenschappelijke - literatuur over gesloten jeugdzorg komt de isoleercel eveneens bijna altijd uitgebreid aan bod. Omdat gesepareerd worden zo’n traumatische ervaring voor kinderen is.

Cijfers over het aantal keren dat kinderen in JeugdzorgPlus-instellingen in de isoleercel belanden, zouden daarom zó op te hoesten moeten zijn. Maar dat is niet het geval. Om een wonderlijke reden: in de Jeugdwet is namelijk niet opgenomen dat separaties moeten worden geregistreerd. En dus bestaan hierover géén landelijke getallen.

Omdat het afzonderen van kinderen zo'n ingrijpende maatregel is, zit de organisatie voor kinderrechten Defence for Children daarover, net als anderen, op het vinkentouw. Het probeerde eveneens inzicht te krijgen in de omvang van het isoleren in de jeugdzorg. Maar instellingen voor jeugdzorg weigerden daarover informatie te geven omdat *'zij geen wettelijke grond zien om dergelijke cijfers te verstrekken'*, zo lieten ze Defence for Children weten. Ze spreken bovendien van *'een onmogelijke inspanning'* omdat de cijfers alleen zijn te achterhalen door alle dossiers van pupillen één voor één te doorploegen. En dat doen de instellingen niet. En dat kunnen buitenstaanders niet.

Journaliste Ilona Dahl probeerde in 2017 om de isolaties in de instellingen te achterhalen. Het lukte haar om het aantal, slechts bij benadering, te berekenen. Zij publiceerde hierover in het digitale blad De Correspondent.

Een door oud-minister Rouvoet beloofde landelijke database over isoleren, was er nooit gekomen. Daarom moest Dahl ook weer een beroep doen op de WOB, en vervolgens gaan schatten. Ze vroeg aan alle JeugdzorgPlus-instellingen om hun eigen cijfers over separeren te verstrekken. Aan de hand daarvan berekende Dahl dat opsluiten in de isoleercel in de gesloten JeugdzorgPlus meer dan duizend keer per jaar gebeurt. (JeugdzorgPlus is geen ggz instelling. Bij de ggz zijn de cijfers bekend, red.)

Maar ook Ilona Dahl kreeg niet van alle instellingen een antwoord. Het werkelijke aantal keren dat een kind in de gesloten jeugdzorg in de isoleercel belandt moet daarom zeker wel groter zijn dan de door haar geschatte duizend maal per jaar. Daar zijn ook de deskundigen van overtuigd.

Wat is nu dan een richtgetal van duizend waard wanneer het toch óók weer een slag in de lucht is, is de vraag die zich opdringt. En waarom worden de gesloten instellingen voor jeugdzorg niet simpelweg gedwongen om cijfers over separeren bij te houden, én ook te verstrekken aan bijvoorbeeld de inspectie of aan het ministerie van VWS? Net zoals gebeurt in de ggz-instellingen?

Kinder- en jeugdpsychiater Peter Dijkshoorn, tot september 2020 bestuurder bij Accare, kan ook geen cijfers over separeren achterhalen. Hij is fervent tegenstander van de isoleercellen in de jeugdzorg, waartoe hij ook de ggz rekent. Hij schreef met mede auteur en journalist Tilly van Uffelen, het boek *'Jij hebt de sleutel, naar humane jeugdhulp zonder separeren.'*

Daarin meldt Dijkshoorn dat de cijfers over afzonderen voor de ggz wél bekend zijn, omdat de instellingen voor geestelijke gezondheidszorg het moeten melden bij de inspectie wanneer ze 'dwangmaatregelen', waaronder separeren, toepassen.

De IGJ heeft de cijfers van 2010-2017 van de ggz (de meest recente, red.) daarover op een rij. En dan blijkt dat ook daar getallen bijhouden wel degelijk zin heeft. Want het bleek dat in die zeven jaar het aantal keren dat iemand in de ggz naar een isoleercel ging niet minder was geworden, maar juist fors was toegenomen. In 2017 gebeurde het 320 keer alleen al in de ggz. Waarom het aantal steeg, weet de inspectie dan weer niet. Maar die stijging kan dus ook in de 'blinde' JeugdzorgPlus hebben plaatsgevonden.

Voor de jongeren die niet in een psychiatrische instelling maar in de gesloten jeugdzorg zitten gelden echter andere regels, leert het boek *Jij hebt de sleutel*. Kinderen in gesloten instellingen vallen onder de Jeugdwet. Die *'kent elf vrijheidsbeperkende en controlerende maatregelen, waaronder vastpakken, tijdelijk overplaatsen, afzonderen, gedwongen*

medicatie, urineonderzoek, visitatie en kamercontrole’, aldus de auteurs van het boek. Ze voegen daaraan toe: *‘De instellingen zijn niet verplicht te melden hoe vaak deze maatregelen toegepast worden.’* Ook zij verwijzen naar het geschatte aantal van De Correspondent, van zo’n duizend isolaties per jaar.

Peter Dijkshoorn die zich voor de Vereniging van Nederlandse Gemeenten VNG tegenwoordig inzet voor het verbeteren van de jeugdzorg vindt dat er in deze sector, net als in de ggz, véél meer moet worden geregistreerd. Met een duidelijk doel, licht hij toe:

‘Je kunt in de ggz altijd de cijfers terugvinden. Je kunt patronen zien.’

Hij licht overal in de media, in zijn boek en nu ook hier, andermaal toe dat zijn organisatie Accare in principe niemand meer in de isoleercel plaatst. Alles goed registreren is voor de uitvoering van dit beleid van groot belang, stelt Dijkshoorn:

‘We blijven voortdurend zoeken hoe we nóg een slagje kunnen maken. Dat kan mede op basis van cijfers.’

‘Wij (van Accare, red.) separeren twee keer per jaar gemiddeld. Als wij nou over 2019 straks in één keer constateren: ‘We hadden het niet in de gaten, maar we hebben 80 keer gesepareerd, dan hebben we dus iets om te onderzoeken. Om werk van te maken. Dan heb je cijfers, en door die cijfers kun je stappen zetten, en kan ik het begrijpen. Als organisaties vooruit willen, dan moeten ze de cijfers gaan bijhouden.’

Medio 2019 blijkt dat de situatie in de ggz wat uitbannen van het separeren betreft, minder rooskleurig is dan gehoopt. *‘Het afschaffen van de isoleercel mislukt’* schrijft dagblad Trouw juli 2019 daarover. Hoe kan dat? Als in 2016 veertien ggz-instellingen al beloofden om de isoleercel per 2020 af te schaffen? Zij ondertekenden daartoe het *‘Dolhuys-Manifest’*. Maar de missie is niet gelukt.

En dat werd – wederom - alleen maar bekend doordat Platform voor onderzoeksjournalistiek Investico, samen met dagblad Trouw en tijdschrift De Groene Amsterdammer, dit onderzochten. Zij vroegen vijftien instellingen naar de stand van zaken inzake de isoleercellen, en genereerden zó recente cijfers over het separeren. Opvallend is dat vier instellingen die het *Dolhuys-Manifest* mede ondertekenden, hierover nu aan de journalisten géén antwoord wilden geven.

Uit cijfers van het Nederlands Zorginstituut, die Investico ook analyseerde, bleek echter dat een kwart van de ggz-instellingen tussen 2014 en 2017 niet minder, maar juist méér patiënten heeft gesepareerd. Hoe het er op het gebied van de isoleercel bij de instellingen voor jeugdzorg voor staat, is nog steeds geheel onbekend.

‘Ik wil niet dood’

Een ander zorgelijk punt in de jeugdzorg is zelfdoding of in de spreektaal: zelfmoord. Cijfers over zelfdoding in de gesloten instellingen waren tot voor kort niet voorhanden. En getallen over pogingen daartoe zijn er nog steeds niet. Terwijl het ook hier weer om zéér ingrijpende zaken gaat.

Een geslaagde suïcide in een instelling voor jeugdzorg is echt een drama, zegt Vrank Post van het Transferium in Heerhugowaard. Voor álle betrokkenen, stelt hij:

‘Een zelfmoord verandert de mentaliteit van een instelling. Dat is als het ware een ontmaagding. Als ik ooit met dit werk stop, dan is een zelfmoord daarvoor de reden.’

In zijn instelling maakte hij het gelukkig nog niet mee. Maar met ex-pupillen wel, zegt Post: *‘Veel plegen alsnog zelfmoord als ze hier weg zijn. Ik ben de afgelopen jaren op de crematie van zo’n zes mensen geweest.’*

Voor ouders is zelfdoding van hun kind ondraaglijk. Zeker wanneer dit in een gesloten instelling gebeurt, een plek waar een kind vanwege de veiligheid verblijft. Gerard vertelt over zijn dochter Patricia die in 2017 op 15-jarige leeftijd zelfdoding pleegde. Ze kwam helemaal vanuit Zeeland naar De Smaragd van De Hoenderloo Groep / Pluryn in de Kop van Deelen. Daar zou ze na jarenlang wachten op de juiste therapie, een intensieve behandeling op maat kunnen krijgen.

En toch ging het mis. Na anderhalve maand op De Smaragd, wurgde Patricia zichzelf met een schoenveter. Ze probeerde daar, de laatste weken van haar leven, zeer vaak zelfdoding te plegen.

'De eerste dag deed ze daar al een suïcidepoging', zegt Gerard.

'Wil je weten hoeveel pogingen ze deed?', vraagt Patricia's moeder Lucia.

'Drie, vier keer in de week.'

Gerard vult haar aan:

'Verstrengelen. Met schoenveters, sokken. Kleren scheurde ze in reepjes. Ze zei altijd: 'Ik wil niet dood'. Dat heeft ze altijd gezegd.'

Maar Patricia is wel dood. En Gerard zorgde ervoor dat ze weer thuiskwam:

'Ik heb haar opgehaald. Ze lag bij het uitvaartcentrum naakt in een laken in de koeling. Ik heb haar met mijn zus aangekleed en in de kist gelegd. De begrafenisondernemer heeft haar samen met mij naar Zeeland gebracht.'

We gaan weer even terug naar de getallen achter dit verschrikkelijke verhaal. En het spoorwerk dat er voor nodig was om die getallen te achterhalen.

Patricia is één van de 5 jongeren die in 2017 zelfdoding pleegden in een gesloten instelling voor jeugdzorg. Ook dat cijfer was eerst niet bekend. Het werd pas publiek omdat ik er voor *Kinderen van de Staat* achteraan was gegaan. Daardoor lag het cijfer op enig moment uiteindelijk óók bij de inspectie IGJ klaar.

De inspectie stelde aanvankelijk dat alleen achter het juiste aantal was te komen, door deze vraag over de suïcides zelf maar aan alle afzonderlijke gesloten instellingen voor jeugdzorg te stellen, deelde de woordvoerder van IGJ daarover mee.

Een monnikenwerk. En bovendien was het maar de vraag of de instellingen die informatie aan een journalist zouden verstrekken?

Toenmalig IGJ-woordvoerder Kees Paling twijfelde daar bij nader inzien ook aan. Hij zag echter het belang in van meer gedetailleerde informatie hierover, en was zo vriendelijk het voor me uit te zoeken.

Enige tijd later stuurde hij cijfers. Tussen 2013 en 2017 was er sprake van zeven suïcides in de gesloten jeugdzorg, liet hij weten. Het meest recente getal dat hij had gevonden was van 2017. Toen pleegden er vijf jongeren zelfdoding in een gesloten instelling.

Nu had ik cijfers. Maar tegelijk ook weer een vraag: vijf keer zelfdoding in gesloten jeugdzorg in één jaar. Is dat nu veel of niet? Het blijft in het duister tasten, want het getal is nergens mee te vergelijken.

Het blijft dan ook lastig om iets zinnigs te melden wanneer het gaat over zelfdoding bij jongeren. Gegoochel met cijfers lijkt zelfs bij dit precaire onderwerp echter normaal te zijn. Een voorbeeld daarvan:

Zomer 2018 meldde het CBS dat het aantal zelfdodingen onder *alle* jongeren in Nederland in één jaar tijd bijna was verdubbeld van 48 (2016) naar 81 (2017). Het actualiteitenprogramma Nieuwsuur meldde daarop dat van die 81 jongeren er 19 zelfdoding pleegden in een of andere instelling voor jeugdzorg. Paniek brak uit.

Minister Hugo de Jonge kwam vervolgens echter met andere getallen. Hij zei dat niet 19 maar 'slechts' 10 jongeren in 2017 zelfdoding pleegden in een instelling.

Het was rommelen met cijfers dat ook kamerlid Lisa Westerveld opviel. En het irriteerde haar, zegt ze daarover:
'Het antwoord was vaag geformuleerd. En het bleken er helemaal geen 10 te zijn, maar het waren er veel méér; 26.'
 Weer een ander getal.

De inspectie moest van de minister nu beoordelen of deze 26 - vanaf nu het officiële cijfer - kinderen in de instellingen voor jeugdzorg eigenlijk wel de goede behandeling hadden gekregen?
 Toen de inspectie dat helder had, en de uitkomst niet zo positief was, maakte de minister die informatie vervolgens niet actief bekend.
 Die werd halfbakken 'openbaar gemaakt' in het inspectierapport met de verhullende titel *Verkenning suïcidemeldingen bij de IGJ: kansen voor preventie?*
 De gegevens werden vlak voor Kerst 2018 geruisloos op de website van de inspectie geplaatst. Wederom tot ongenoegen van Kamerlid Westerveld die daarover verontwaardigd zegt:
'We hebben er in oktober om gevraagd en de inspectie heeft op 21 december, de eerste dag dat de Kamer met reces gaat, heel toevallig, een factsheet online gezet. Waarom is dat niet naar ons als Kamer toegestuurd?'

Hoogstwaarschijnlijk omdat de inspectie geen fijne boodschap had. De inspectie concludeerde namelijk dat de jeugdzorg voor eigenlijk alle 26 jongeren die in de instellingen uit het leven stapten had gefaald. En IGJ schreef daar kritisch over:
'Veel rapporten maken melding van gebrek aan passende zorg. Bij 7 suïcides is aangegeven dat de jeugdige zich niet gehoord voelt. Bij 16 suïcides was sprake van tekortkomingen in de samenwerking. In een grote meerderheid van de gevallen was sprake van een langdurige hulpverlenings-geschiedenis, vaak vele jaren. Vaak is er een gebrek aan perspectief en regelmatig voelde de jongere zich in het hulpverleningstraject onvoldoende gehoord.'

Trieste gebeurtenissen

De concrete informatie over suïcides in gesloten instellingen voor jeugdzorg ligt sinds kort wel op tafel. Sinds 2016 moeten alle instellingen een zelfdoding van een jongere verplicht melden bij de inspectie. Alleen splitste IGJ die cijfers vervolgens niet uit naar suïcides gepleegd in open instellingen en in de JeugdzorgPlus.
 Pas omdat journalisten en Kamerleden daarover vragen stelden, gebeurt dat nu wél. De IGJ maakt de cijfers op verzoek bekend. En uit dit actuele overzicht blijkt dat in 2016 één jongere zelfdoding pleegde in een gesloten instelling. In 2017 waren dat er echter plotseling vijf. In 2018 pleegden er drie jongeren zelfdoding in de JeugdzorgPlus. En in 2019 waren er dat weer vier. De inspectie zegt geen verklaring te hebben voor het feit dat de aantallen per jaar zo schommelen.

Zelfdoding van jongeren in instellingen is thans, mede door de vele publiciteit daarover, onderwerp van onderzoek, op allerlei niveaus. De inspectie IGJ licht het belang van haar onderzoek naar zelfdoding in de instellingen voor jeugdzorg nader toe. En schreef eind 2018 daarover:

'Na iedere suïcide vindt onderzoek plaats. Doel van deze onderzoeken is om op instellingsniveau te leren en verbeteren en zo suïcides te voorkomen. Deze trieste gebeurtenissen kunnen ook gebruikt worden om landelijk met en van elkaar te leren. Vorig

jaar zijn de onderzoeken naar de 26 suïcides uit 2016 en 2017 geanalyseerd om te beoordelen of sprake is van informatie die zou kunnen bijdragen aan terugdringen van suïcides.'

Maar wat blijkt uit dit onderzoek? Iets waar criticasters, zoals de FNV, voor waarschuwen: namelijk dat de verantwoordelijken zich suf onderzoeken, maar vaak zonder resultaat. Dat blijkt ook nú weer het geval inzake het falen van de jeugdhulp in relatie tot zelfdoding van de kinderen. Volgens de IGJ moet dit weer nader worden bestudeerd. Zij schrijft:

'Dat meer onderzoek nodig is naar passende hulpverlening bij jeugdigen met een lange hulpverlenings-geschiedenis. De centrale vraag in de jeugdhulpverlening is hoe passende hulp geboden kan worden. Instellingen hebben zich gespecialiseerd in bepaalde problematiek, maar door gecombineerde / complexe problematiek van de jeugdige is het moeilijk om hulpverlening geïntegreerd aan te bieden.'

Parlementariërs die zich met jeugdzorg bezighouden, gaat het allemaal niet snel genoeg. Tijdens het debat over suïcides in de jeugdzorg, in februari 2019, was Attje Kuiken van de PvdA daarover zeer uitgesproken. Ze zei over de zelfdodingen in de instellingen voor jeugdzorg:

'We zijn de afgelopen jaren niet in staat geweest om deze kinderen voldoende te helpen. Sterker nog, het gaat eigenlijk alleen nog maar slechter. Sinds 2010 neemt het aantal geslaagde suïcides alleen maar toe. Toch is het rustig op de tribune. Ik zie geen enkele journalist. Sorry aan degenen die wel via het beeldscherm meekijken. Het Malieveld staat nog niet vol. We demonstreren voor andere zaken die we belangrijker vinden en we laten onze kinderen eigenlijk in de steek. Ik begrijp het niet zo goed. Of misschien begrijp ik het wel. Misschien hebben we de jeugdzorg te veel ondergedompeld in een jeuk-bingo-woordenboek, zoals ik dat noem, van certificeringen, normeringen, warehouse-aanbestedingen, complexe materies en decentralisaties. Het is complex. Iedereen is verantwoordelijk, maar uiteindelijk niemand.'

Lisa Westerveld van Groen Links stelde meteen ook inhoudelijke vragen over de cijfers. *'Voorzitter. Nog meer vragen',* zei ze. *'Veel jongeren die suicide plegen, hebben een autistische stoornis. Wat gaat de minister doen om kennis over autisme te versterken? Wanneer krijgen wij zicht op de wachtlijsten? Ik vraag hier al sinds mijn allereerste debat over de jeugdzorg om.'*

Concrete antwoorden kreeg Westerveld echter niet.

In de fik

De suïcides in de jeugdzorg, en in de instellingen voor jeugdzorg, staan nu op de kaart. Ook cijfermatig. Maar de pogingen tot zelfdoding in de instellingen voor jeugdzorg, de niet gelukte zelfdodingen, worden desondanks nog steeds niet – centraal – bijgehouden. De inspectie moet de instellingen hierover allemaal apart vragen stellen. Er is géén landelijk registratiesysteem voor.

Kinderen die een eind aan hun leven proberen te maken, vormen echter een wijdverbreid fenomeen in met name gesloten instellingen voor jeugdzorg. Dat is alom bekend. Zeer veel kinderen proberen daar één keer, of meerdere tot vele malen, zelfdoding te plegen. Iedereen heeft het er ook veelvuldig over; de kinderen, de ouders, de professionals.

En al die suïcidepogingen hebben eveneens een gróte impact op de hele instelling, licht directeur Vrank Post van het Transferium toe. Hij somt op wat jongeren in zijn gesloten instelling zoal doen wanneer ze proberen een einde aan hun leven te maken:

'Batterijen slikken, glas eten, met het hoofd tegen de muur bonken tot het bloed eruit komt. Jezelf proberen te verzuipen in de wc-pot. Je kan het zo gek niet bedenken of het gebeurt. Ze verzinnen altijd iets anders dan dat jij denkt dat ze gaan verzinnen.'

Hier ook nog enkele gruwelijke voorbeelden uit de praktijk, verhalen die achter de cijfertjes van suïcidepogingen schuilgaan.

Zo maakte Vanessa rond de eeuwwisseling mee hoe iemand in de gesloten inrichting Huize Alexandra in Almelo probeerde een einde aan haar leven te maken. Het was zeer heftig, zegt ze daarover:

'Een meisje zat in de iso. En zij heeft, toen ze haar papieren iso-pak aantrok, onder haar borsten een aansteker verstoppt en zichzelf in de fik gestoken. Ze is niet overleden maar had wel brandwonden. Ze hebben haar gelijk in een heel koud bad gegooit.'

Dit is het recentere verhaal van Babs, uit 2016. Ze probeerde zichzelf met een koord op te hangen in de JeugdzorgPlus-instelling OGH in Zetten. Babs doet wat lacherig als ze daarover vertelt:

'Ik heb vroeger leren haken. En ik had echt vijf meter touw. Dus ik heb dat allemaal heel doodleuk aan elkaar gehaakt. Ze hebben ramen die een heel klein stukje open klappen, en er zit zo 'n balk aan de muur. Ik heb het touw aan de balk geknoopt en om mijn nek gedaan. We hebben een krukje op onze kamer. Je gaat er op staan, gooit dat ding om en 'klaar'.'

Babs' zelfmoordpoging mislukte omdat een oplettende en bezorgde bewaker haar vond. Babs vertelt:

'Hij moet iedere avond kijken of alle deuren op slot zijn van de kamer, de cel. Dat gebeurt niet altijd even goed. Hij kwam even checken hoe het met mij ging, want ik deed een beetje raar die dag.'

Babs had nou juist aan déze beveiliging een hekel, zegt ze:

'Want hij wilde altijd praten, maar ik had daar geen zin in. Hij kwam te dichtbij. Mensen die te dichtbij komen en het dan ook nog goed bedoelen, dat kán gewoon niet. Hij trekt die deur open en ziet me hangen. Hij zou eigenlijk alarm moeten slaan, maar dat heeft hij niet gedaan. Hij heeft me daar afgehaald, me neergelegd en gewacht tot ik weer bij was. Toen ik wakker werd, was het eerste dat ik deed, hem aanvliegen. Ik heb geprobeerd hem te vermoorden. Hij had me moeten laten hangen, hij had zich er niet mee moeten bemoeien.'

Maar daarna gebeurde er iets moois:

'Ik heb op een gegeven moment toch geaccepteerd dat hij me heeft geholpen. En toen begon ik hem aardig te vinden. Hij heeft me wel 's verteld hoezeer hij was geschrokken. En hij heeft er spijt van dat hij niet eerder heeft gezien dat het zo zwaar mis was met mij. Hij heeft daar zijn excuus voor aangeboden. Terwijl dat raar is. Hij kende mij amper. Hij is alleen maar beveiliging. Geen hulpverlener die dat allang had moeten zien.'

Het vrijdelen van deze beoogde zelfdoding betekende ook de ommekeer in Babs' leven, licht ze toe:

'Toen ik ben gered, is bij mij het knopje omgegaan. En ik heb samen met hem, in plaats van met mijn behandelaar, op een rij gezet wat ik wil doen in mijn leven. Hij vroeg: 'Wat wil je later allemaal bereiken?' Ik zei: 'Ik wil een leuke vriend, ik wil een leuk huisje, het hoeft niet heel groot te zijn, ik wil gaan werken.' Hij zei: 'Dan gaan we dat gewoon regelen, dan gaan we dat doen. Alleen moet jij zelf óók wat doen.' Toen is het heel goed met me gegaan. En binnen vijf maanden was ik van het terrein af.'

‘Heel veel uitzoekwerk’

Pogingen tot zelfdoding in de instellingen lijken er dus bij te horen. Iedereen lijkt het normaal te vinden. Er zijn jongeren die wekelijks, soms zelfs dagelijks, lepels, vorken, bh-beugels, batterijen, chloor, glas, waspoeder of wat ze ook maar te pakken kunnen krijgen, inslikken. Met als gevolg een geperforeerde maag of darm, een doorgesneden keel, vergiftiging of verstikking. Of ze proberen zichzelf op te hangen.

Vele kinderen ‘krassen’ of ‘snijden’ ook met scherpe voorwerpen, zoals het in jargon wordt genoemd. Het betekent in gewone taal dat ze zichzelf ernstig verwonden. Ze bloeden vervolgens heftig en moeten regelmatig met spoed naar de dokter of naar het ziekenhuis om te worden gehecht.

Wetenschapper Peer van der Helm vindt al deze pogingen van de kinderen om een einde aan het leven te maken in de instellingen voor jeugdzorg uiterst zorgwekkend, en hij ziet dan ook met lede ogen aan dat er zo weinig over bekend is en over wordt bijgehouden.

Dat komt mede omdat medewerkers niet goed weten wat de definitie van een zelfmoordpoging is. Van der Helm daarover:

‘Probleem is: wat is een serieuze suïcide poging? Inslikken van paracetamol? Heel veel jongeren doen zeer regelmatig pogingen, soms twee keer per dag. Dat maakt het allemaal ingewikkeld. Alle dodelijke incidenten moeten aan de inspectie worden gemeld en er wordt altijd onderzoek naar gedaan. Mijn grote zorg zit in een aantal malen dat een kind het probéert. En dat wordt niet bijgehouden.’

Eigenlijk iedereen in de sector zit daarmee in zijn maag. Toen eenmaal bekend was dat het aantal zelfdodingen of pogingen daartoe in de jeugdhulp alsmaar toeneemt, kwam minister De Jonge van VWS, vooruitlopend op het politieke debat daarover, met een lange brief aan de Tweede Kamer. Die verschaftte echter weinig helderheid. Wel was het wederom een brief waarin werd gerefereerd aan ‘actieplannen’, ‘proeftuinen’ en ‘versteving en verdere professionalisering’.

Over het geworstel om aan juiste cijfers te komen over suïcides of pogingen daartoe, zei de minister in dit document evenmin iets.

Leden van de Tweede Kamer die zich met jeugdzorg bezighouden, verbazen zich daarover.

Tijdens het debat over suïcides in de jeugdzorg februari 2019 kwam dan óók weer het gebrek aan cijfers over de pogingen tot zelfdoding van jongeren in de instellingen aan bod. Wederom Atje Kuiken stelde daar deze vragen over:

‘Het aantal suïcides is toegenomen, maar hebben we ook zicht op het aantal serieuze pogingen tot suïcides? Dan heb ik het niet over zelfmutilatie, maar echt over verhangen, verstikking, verwurgingen en pogingen met medicijnen. Want volgens mij is dit alleen nog maar het topje van de ijsberg. Hebben we er echt voldoende zicht op?’

Het antwoord is ‘nee’. Daar is onvoldoende zicht op, zo blijkt uit de antwoorden die minister Hugo de Jonge van VWS gaf. Het registreren van pogingen tot zelfdoding is namelijk een tijdrovende zaak, zei hij tijdens het spoeddebat over *Zelfdoding in de jeugdzorg* in februari 2019. De Jonge is dan ook niet van plan te regelen dat deze pogingen tot suïcide in de instellingen voortaan systematisch worden bijgehouden. Hij zei daarover:

‘Als je dit type registratie op een goede manier op orde wil krijgen, kost dat heel veel uitzoekwerk.’

Kamerlid Joël Voordewind van de CU had de minister daarvóór eveneens expliciet gevraagd of het mogelijk is om instellingen voor jeugdzorg te verplichten ‘serieuze zelfmoordpogingen’ te registreren?

Minister De Jonge gaf de CU-parlementariër dit, onbegrijpelijke, antwoord:

'De staatssecretaris informeert de Tweede Kamer jaarlijks over én de suïdecijfers en de cijfers met betrekking tot zelf toegebracht letsel. En als het gaat over de meldingen bij de inspectie, dan is het zo dat iedere instelling verplicht is om een calamiteit te melden. Dus als een suïcidepoging ernstig letsel tot gevolg heeft, wordt dat ook bij de inspectie gemeld.'

Het spoeddebat over dit gevoelige onderwerp, dat live werd uitgezonden, verzandde in een semantische - en gênante - discussie over cijfers van *'serieuze suïdepogingen'*.

Het vage antwoord van de minister aan Voordewind werd kamerlid Kuiken dan ook te gortig.

Ze interrompeerde en zei:

'Er zitten nu een aantal ouders thuis mee te kijken. Zij denken: waar gaat het over? We hebben het weer over cijfers in plaats van over kinderen. Maar gelijktijdig zeg ik ook tegen die mensen thuis: 'Het is wel belangrijk om het exact te weten, want als we weten hoeveel kinderen het betreft en wat de achtergronden zijn, kunnen we ook zorgen dat we dit zoveel mogelijk voorkomen.'

Kuiken vervolgde haar vragen aan de minister en probeerde alsnog zaken over - pogingen tot - suïcides in de instellingen voor jeugdzorg op een rij te krijgen. Ze vroeg:

'Maar dan nog even heel scherp. U leest op, dat we ook cijfers hebben over 'zelf toegebracht letsel'. Maar 'kinderen die zichzelf snijden' is niet hetzelfde als 'een serieuze poging tot zelfmoord?'

'Klopt', was het antwoord van minister De Jonge.

Daarmee verstomde eigenlijk ook meteen het politieke debat over de pogingen tot zelfdoding van kinderen in de instellingen voor jeugdzorg. Van die – gevraagde - centrale registratie van suïcide pogingen in deze instellingen is vooralsnog niets meer vernomen.

Hoofdstuk 13

Metten is weten

‘VWS onderzoekt en actie-plant zich een ongeluk, maar het is een continue stroom van deelonderzoeken. Waaruit dan de noodzaak blijkt voor wéér een deelonderzoek, enzovoorts. De meest belangrijke informatie ontbreekt stelselmatig zoals waar het jeugdzorggeld naartoe gaat.’

Bestuurder Maaike van der Aar van vakbond FNV Zorg & Welzijn verwoordt wederom tegen welk probleem iedereen aanloopt, die op een of andere manier bij jeugdzorg is betrokken. Kamerleden, onderzoekers, wetenschappers, en ook journalisten lukt het maar niet om aan de informatie te komen die ze nodig hebben om de ontwikkelingen en gebeurtenissen op het gebied van jeugdzorg te begrijpen. Terwijl het steeds urgenter wordt om de informatie en cijfers wél snel op een rij te krijgen. Daar is ook iedereen goed van doordrongen. Het systeem van de jeugdzorg faalt; het loopt aan alle kanten vast, zoals ook in *Kinderen van de Staat* is omschreven.

Van der Aar van de FNV spreekt zelfs van een ‘ravage’. En ze noemt minister Hugo de Jonge van VWS desgevraagd de ‘meest onwrikbare minister’ die de vakbond ooit heeft meegemaakt.

Iedereen luidt de noodklok, óók de vakbond, stelt Van der Aar:

‘Verzin het en we hebben het gedaan’, schrijft Van der Aar in een opiniestuk in het Parool. Maar het ministerie van VWS neemt tot haar frustratie alle zorgwekkende signalen van de vakbond niet serieus. En de minister kan ook zijn beleid niet met cijfers onderbouwen. Dat vindt de FNV onbestaanbaar. Maaike van der Aar uit haar ongenoegen over VWS verder in een gesprek en zegt:

‘Ze hebben héél veel niet. Op basis waarvan maak je je beleid dan?’

Wie heeft de benodigde cijfers over jeugdzorg wél, is dus haar vraag. De Vereniging van Nederlandse Gemeenten VNG zou zeer veel moeten hebben. De gemeentes zijn immers plaatselijk verantwoordelijk voor jeugdzorg. Het geld voor jeugdzorg komt ook uit het Gemeentefonds. Maar cruciale informatie over jeugdhulp kan de VNG toch niet verstrekken. En daarop is eveneens weer veel kritiek.

De Algemene Rekenkamer uitte in het rapport *Resultaten verantwoordingsonderzoek 2019 Ministerie Justitie en Veiligheid*, behorend bij het jaarverslag van dit ministerie, zijn zorgen over het feit dat het geld voor jeugdzorg niet geoormerkt is. Ook het extra geld niet, meer dan een miljard euro, dat het kabinet voor de periode in 2019-2021 aan de gemeentes gaf om de tekorten in de jeugdzorg enigszins op te vangen.

‘Volgens het kabinet worden gemeenten zo in staat gesteld om belangrijke en noodzakelijke veranderingen op gang te brengen en voldoende passende jeugdzorg te blijven bieden’, aldus de Algemene Rekenkamer.

Maar er is geen enkele controle, concludeert de rekenkamer die tegelijkertijd zegt:

‘Wij willen er op wijzen dat dit extra budget, net als het overige geld dat sinds 2015 vanuit het Rijk aan gemeenten is verstrekt voor de financiering van de jeugdzorg, via het gemeentefonds loopt. Dit betekent dat de bedragen niet zijn geoormerkt en vrij besteedbaar zijn voor gemeenten. Gemeentebesturen leggen over de besteding van deze middelen alleen verantwoording af aan de gemeenteraad en niet aan het Rijk. Het is dus achteraf niet vast te

stellen, noch door de minister van VWS, noch door de Algemene Rekenkamer, of het toegekende geld adequaat is geweest en of de beoogde doelmatigheid is bereikt.'

De Algemene Rekenkamer waarschuwde hier al eerder voor, maar het haalde niets uit. Er is veel meer onbekend op het gebied van de financiering van de jeugdzorg. Zo valt bijvoorbeeld evenmin te achterhalen hoeveel bepaalde instellingen voor jeugdzorg hebben gekregen uit het 106 miljoen tellende *Transformatiefonds* voor vernieuwende initiatieven in de jeugdzorg. Het geld werd december 2018 aan diverse gemeentes uitgekeerd die het weer mogen doorsluizen naar gecontracteerde zorgverleners. Maar een poging uit te vinden wie van de jeugdzorgaanbieders, hoeveel miljoenen uit dit potje krijgen, loopt wederom spaak. De Vereniging van Nederlandse Gemeenten verwijst daarvoor nu ook weer door naar de afzonderlijke gemeentes. Maar alle 355 gemeentes hierover benaderen is natuurlijk onbegonnen werk, al helemaal voor een journalist. Dat begrijpt de VNG ook wel, laten ze desgevraagd weten. Toch staat de VNG zelf met lege handen.

De woordvoester van de VNG antwoordt - per mail - over de onbeantwoorde vragen over de besteding van al dat geld:

'Sorry dat we je niet verder kunnen helpen en succes met het zoekwerk. De VNG houdt nooit cijfers etc. bij. Daar hebben we de mensen niet voor en zijn we ook niet voor ingericht.'

Crisis

Geén cijfers van de VNG dus. De hoofdrolspeler in de jeugdzorg, die wel allerlei plannen over jeugdzorg opstelt, tarieven vastlegt, en spelregels voor de sector bepaalt, vindt het niet haar taak nadere getallen te verzamelen. VWS eigenlijk ook niet, want jeugdzorg is immers een gemeentetaak.

En dus is er sprake van een gatenkaas op het gebied van de cijfers. Ook als het om uiterst belangrijke onderwerpen gaat. Zoals bij noodgevallen in de jeugdzorg, ofwel wanneer een kind of gezin in crisis is.

Als er sprake is van zo'n crisis, worden er zonder uitzondering zéér ingrijpende maatregelen genomen. Een kind kan onder toezicht worden gesteld middels een ots. In het ergste geval wordt een kind uit huis geplaatst. Bij het treffen van zulke heftige maatregelen, zou het logisch zijn dat ook helder is wat hulpverleners nu eigenlijk onder 'crisis' verstaan. Maar het blijkt verkeerd gedacht.

Want ook rond 'crisis' is weer veel onduidelijk. 'Crisis', 'veiligheid' zijn namelijk subjectieve begrippen, zoals blijkt uit alle interviews met deskundigen. Iedere jeugdhulpverlener bepaalt zelf wat 'crisis' of 'onveilig' is. En neemt de maatregelen die hij of zij in een bepaalde situatie goeddunkt. En omdat er sprake is van zo'n subjectieve waarneming, is het ook weer onmogelijk om helder te krijgen hoeveel kinderen volgens een 'crisisplaatsing' in een gesloten instelling terechtkomen.

Het ministerie van VWS weet dit zelf evenmin, en de woordvoerder legt weer uit waarom: *'Door jeugdzorginstellingen en professionals wordt er heel erg verschillend gedacht over het begrip crisis. Wat is nu precies een crisis? Crisis is een heel breed begrip. Dus dat is heel moeilijk te registreren.'*

Een crisis- of spoedplaatsing in een gesloten instelling wordt door alle betrokkenen, kind, ouder en professioneel hulpverlener, altijd als zeer ingrijpend ervaren. Een jongere moet metéén naar een gesloten instelling als wordt geconstateerd dat er 'onmiddellijk gevaar' voor een jongere is, óf voor zijn of haar omgeving.

Ook als er - slechts nog - een 'vermoeden' van gevaar is. In dit geval ook wordt er geen reguliere, gewone machtiging voor gesloten jeugdzorg afgegeven, maar een zogeheten *spoedmachtiging*. Een kind gaat in zo'n spoedsituatie zonder officieel besluit van de rechter naar een gesloten instelling. Binnen 14 dagen moet in zo'n geval wel alsnog een zitting bij de kinderrechter worden gehouden. Want de rechter moet altijd een 'machtiging gesloten jeugdzorg' afgeven. Die rechterlijke toets is immers noodzakelijk omdat een kind van zijn vrijheid wordt beroofd.

Zeer veel deskundigen, ook jeugdrechtsadvocaten, uiten echter hun zorgen over die spoedplaatsingen, die volgens hen alsnog toenemen. Onder wie Maria de Jong - de Kruijf die op de rechtmatigheid van gesloten jeugdzorg promoveerde. Zij is uiterst kritisch over deze 'crisisplaatsingen'. Omdat het allemaal zeer snel gaat, veelal weinig zorgvuldig gebeurt, én omdat een jongere in een crisisopvang niet wordt behandeld, licht ze toe:

'Daar wordt het kind gestald tot er een oplossing is gevonden. Dus je probeert zoveel mogelijk de normale dingen te blijven doen, zoals naar school gaan, maar er wordt verder in crisis niet op de lange termijn nagedacht. Absoluut niet.'

Heel veel kinderen in de JeugdzorgPlus komen ook vanuit zo'n crisisopvang, merkte De Jong tijdens de talloze gesprekken die ze voor haar onderzoek hield. Het komt óók regelmatig voor dat een beoogde plaatsing in een gesloten instelling van een kind dat in een crisisopvang zit, wordt stilgehouden, aldus Maria de Jong:

'Soms kiest een gezinsvoogd er voor niet te zeggen tegen een kind dat het opgesloten wordt, want dan kan het wegllopen.'

Die crisisplekken vormen een grijs gebied in de wereld van de instellingen voor jeugdzorg, licht een kritische De Jong verder toe. Op allerlei fronten:

'Officieel zijn crisisopvangen niet 'gesloten'. Ze hebben ook geen wettelijke bevoegdheden. Ze mogen geen vrijheidsbeperkende maatregelen toepassen. Maar ze zullen natuurlijk wél zo veel mogelijk proberen dat te doen. Het lastige is dat de wet eigenlijk geen kader biedt. Het is wettelijk óf open instellingen óf gesloten instellingen. Maar 80 procent van onze instellingen in Nederland zit daartussen.'

Crisis is in de jeugdzorgsector in ieder geval wél een zeer belangrijk issue. Het is dus bizar te noemen dat er zo weinig over bekend is. Dat vond Kinderombudsman Margrite Kalverboer ook. In haar rapport *Mijn belang voorop* uit 2016 noemde ze het al 'opmerkelijk' dat instellingen het zelfs niet met elkaar eens zijn over wat zij onder een *crisisplaatsing* verstaan. De Kinderombudsman haakte toen in op de actualiteit. Het begon medio 2016 pijnlijk duidelijk te worden dat er steeds grotere problemen ontstonden in de jeugdzorg. En er verschenen in de media talloze berichten over een forse toename van '*crisis uithuisplaatsingen*'.

De NRC bijvoorbeeld schreef dit toe, in het artikel *Een beetje hulp tot het te laat is*, aan gebrek aan deskundigheid en aan dralen van de gemeentelijke wijkteams voor jeugdzorg. Die zouden te lang proberen om kinderen met ernstige problemen met té lichte hulp, lees 'goedkope', op de been te houden. Met als resultaat dat er dikwijls sprake was van een escalatie.

Natuurlijk kwamen politici na dit alarmerende krantenbericht weer in actie en wilden ze getallen hierover hebben, onder wie Tweede Kamerlid Fleur Agema van de PVV. Toenmalig staatssecretaris Martin van Rijn (PvdA) van het ministerie van VWS kon die gevraagde cijfers over crisisplaatsingen echter niet verstrekken.

Hij zei daarover:

'Er zijn geen cijfers beschikbaar die antwoord geven op de vraag of het aantal acute uithuis- of crisisplaatsingen is gestegen sinds de decentralisatie.'

Daar moest Agema het maar mee doen.

Maar de Kinderombudsman nam met dit antwoord van staatssecretaris Van Rijn géén genoegen. Dat was de reden om nu zelf maar dit zorgelijke fenomeen, het aantal kinderen dat via een 'spoed- of crisisplaatsing' in een gesloten instelling terecht komt, te gaan onderzoeken. En ze schrok van de uitkomst: acht JeugdzorgPlus instellingen meldden namelijk dat dit bij 70 procent van hun pupillen het geval was. Bij één instelling was het zelfs 85 procent. En ja, het klopte dat dit het gevolg was door het uitblijven van de juiste hulp, meldden ze aan Kinderombudsman Kalverboer.

Met die feiten op tafel was de ombudsman des te kritischer over de toename van spoedplaatsingen in de JeugdzorgPlus. Ze stelde dan in haar rapport:

'Steeds vaker wordt te lang gewacht met ingrijpen bij problemen, of gaan gemeenten te lang door met lichte hulp, waardoor er een crisis kan ontstaan. Dan moeten gemeenten ineens snel beslissen om een kind in een gesloten instelling te plaatsen en vragen ze pas achteraf toestemming aan de rechter. Dat vindt de Kinderombudsman niet goed.'

Spoedmachtiging

Er verschenen nog meer rapporten over deze 'crisis- of spoedplaatsingen' in de JeugdzorgPlus. Omdat iedereen zich eigenlijk toch wel zorgen maakt over de stijging van het aantal crisisplaatsingen in gesloten instellingen.

Argos Advies, met onder anderen onderzoekster Sophie Hospers, ging voor het ministerie van VWS de spoedplaatsingen in de JeugdzorgPlus onderzoeken. In oktober 2016 verscheen het rapport over het *Verkenkend onderzoek Crisissituaties in de jeugdhulp in 2015*.

Argos Advies liep ook vast, en meldde daarover:

'Het landelijke beeld van het aantal crisissituaties is diffuus. Er bestaat geen eenduidige definitie voor het begrip 'crisis' en bestaande criteria voor het bepalen of er sprake is van een crisissituatie worden in de praktijk niet strikt gehanteerd.'

Datzelfde vertelt de woordvoerder van VWS ruim drie jaar later nog steeds. Er zijn om die reden géén cijfers over spoedplaatsingen in de JeugdzorgPlus.

Er was wel een adviesbureau, Argos Advies, dat hengelt naar weer een nieuwe opdracht:

'Gezien de soms tegenstrijdige berichten in de media (tekort aan gecontracteerde hulp, wachtlijsten, werkwijze wijkteams) en de bevindingen van dit onderzoek, lijkt aanvullend onderzoek naar de achtergronden van de signalen zinvol.'

VWS en brancheorganisatie Jeugdzorg Nederland verstrekten die opdracht inderdaad. Ditmaal echter niet meer aan Argos Advies, wél aan Sophie Hospers Coaching en Advies, aan dezelfde onderzoekster dus, maar in een andere setting. Ze gaven de opdracht omdat zij wilden weten of de stijging van crisisplaatsingen inderdaad het gevolg was van gebrekkig functionerende wijkteams. Een zeer delicaat onderwerp.

Maar dit rapport *Crisis in Context* van april 2017 verschaftte evenmin helderheid. Het rapport is daardoor van weinig waarde. Niet alle instellingen voor gesloten jeugdzorg gaven namelijk de benodigde informatie, blijkt uit de rapportage. Omdat de instellingen nog steeds niet het aantal spoedplaatsingen bijhouden. De onderzoekers zeggen daarover:

'In de gegevensuitvraag heeft een aantal instellingen geen cijfers over het aantal spoedplaatsingen aangeleverd. Zij registreren dat niet standaard en zouden daarvoor alle

dossiers hebben moeten lichten. Dat is niet gebeurd omdat het te veel werk zou kosten, terwijl het in hun ogen niet de moeite waard is.'

Er werden dus geen dossiers met de hand doorgeplozen, en er kwamen geen adequate cijfers over spoedplaatsingen in de JeugdzorgPlus. Maar de kwestie 'crisisplaatsingen' bleef wel actueel.

De gesloten instelling De Koppeling in Amsterdam wilde daarom weten hoe veel jongeren met een 'spoedmachtiging' nu bij haar terecht waren gekomen. Ze zocht dit in 2019 uit, samen met de Jeugdbescherming Regio Amsterdam. En zij schrokken eveneens van de uitkomsten. Want méér dan de helft, 61 procent van de kinderen, bleek via zo'n omstrede spoedmachtiging in De Koppeling te zijn geplaatst.

Het zou echter niet zo moeten zijn, vinden deze twee partijen. In hun rapportage zeggen ze daar dan ook over: *'Het plaatsen van een jongere in een gesloten setting is al een traumatische ervaring en wanneer dit met spoed gebeurt, is de impact nog groter.'*

Vaak ook wordt de spoedmachtiging ingezet wanneer een jongere is weggelopen of zelfs vermist, zo blijkt tevens uit het rapport. Wanneer een kind weer ergens opduikt, is een spoedmachtiging handig omdat het daarmee direct naar de gesloten instelling kan worden gebracht.

De auteurs van dit stuk over spoedplaatsingen in De Koppeling hebben nog meer kritiek. Ze ontdekten, tegen de bestaande ideeën in, dat er niet te lang was gewacht met inschakelen van hulp door bijvoorbeeld de jeugdbescherming, wanneer kinderen met spoed in een gesloten instelling belanden. Gemiddeld bleek de jeugdbescherming namelijk al twee jaar betrokken te zijn bij de gezinnen van deze jongeren, voordat er een spoedaanvraag voor plaatsing in De Koppeling werd ingezet. Al die tijd was het niet gelukt *'om veiligheid voor de jongere in diens gezinssituatie te realiseren.'*

Omdat een kind hulp weigerde, omdat ouders weigerden of omdat de juiste hulp om allerlei interne redenen, zoals geldgebrek of wachtlijsten in de jeugdzorg, simpelweg niet voorhanden was.

Carrousel

Een zeer zorgelijke ontwikkeling is dat uit huis geplaatste kinderen van hot naar her gaan. Van crisisopvang naar pleeggezin, weer naar het volgende pleeggezin en van instelling naar instelling.

Lector Peer van der Helm, deskundige op het gebied van residentiële instellingen voor jeugdzorg, hield bij in hoeveel verschillende gezinshuizen kinderen zitten. Hij kwam uit op een gemiddelde van 3,6 adressen. Maar Van der Helm schat dat zo'n 5000 kinderen nog véél vaker worden overgeplaatst.

Het zure is, licht Van der Helm desgevraagd toe, dat elke overplaatsing weer een nieuwe negatieve ervaring is voor een kind en leidt tot nóg moeilijker gedrag. Veel jongeren komen daardoor uiteindelijk, wanneer de gedragsproblemen zich maar blijven opstapelen, terecht in een gesloten instelling, mét alle ingrijpende vrijheidsbeperkingen. Waardoor een kind nog weer bozer, en agressiever, wordt.

Er zijn deskundigen die proberen cijfers over het doorschuiven van uit huis geplaatste kinderen, ook wel de 'carrousel' genoemd, op een rij te krijgen. Ze vinden het van de zotte dat hierover geen officiële cijfers beschikbaar zijn. Zoals Alex de Bokx van de Dushi gezinshuizen. Over de belangrijkste zaken, zoals die 'vermaledijde' overplaatsingen zijn

gegevens niet bekend. En over futiele zaken moeten de hulpverleners een complete boekhouding bijhouden. De Bokx daarover:

'We moeten wel registreren hoe vaak een kind naar de wc gaat, maar dat soort dingen niet. Dat geeft aan dat het systeem héél ver weg staat van waar het echt over gaat.'

De Bokx heeft geen hapklare cijfers tot zijn beschikking, maar hij ziet met eigen ogen, en ook met lede ogen aan hoe er met kinderen in de jeugdsector wordt gezeuld.

'Kinderen gaan van crisisopvang vaak naar een pleeggezin en van een pleeggezin naar een gezinshuis en van een gezinshuis naar een instelling en dan komen ze bij ons. Dan hebben ze vaak al 4 of 5 plekken gehad. Heel soms komen ze rechtstreeks bij ons, maar dat is eigenlijk niet de bedoeling. Wij willen kinderen een toekomst geven die allemaal wat minder leuke plekken hebben gehad.'

Waarmee hij wil zeggen dat Dushi vooral een veilige plek wil bieden aan kinderen die al heel vaak zijn overgeplaatst.

Vinger in de pap

De zoektocht strandt eveneens naar een verklaring voor de lange wachttijden voor jeugdzorg, een ander pijnpunt waarover steeds meer zorgelijke berichten in de media opduiken.

Advocaten, de kindermobdsman, en deskundigen luiden allemaal daarover de noodklok.

Het kenniscentrum Nederlands Jeugdinstituut inventariseerde en analyseerde het beschikbare cijfermateriaal maar concludeerde in 2017 dat het *'niet mogelijk is om landelijke informatie over wachttijden en wachtlijsten te genereren. Een landelijk overzicht van verschillen in wachttijden en wachtlijsten tussen gemeenten is er dan ook niet.'*

Opvallend is dat alle onderzoekers, politici, professionals en ook weer journalisten alsmaar op hetzelfde probleem blijven stuiten; het lukt ze niet om de juiste gegevens en cijfers op tafel te krijgen. Opvallend is ook dat niemand dit zwarte cijfer-gat lijkt te kunnen dichten. Ook de eerstverantwoordelijke minister van VWS Hugo de Jonge niet.

Louis de Mast van de actiegroep *Lijm de Zorg* noemt het 'onaanvaardbaar' dat er geen helderheid is over de wachtlijsten voor jeugdzorg en ggz, en dat die er ook niet lijkt te komen. Hij hekelt de opstelling van minister De Jonge op dit vlak. De Mast:

'Er ligt een kamerbrede motie van Kamerleden Westerveld (Groen Links) en Kooijman van de SP dat er inzicht moet komen over die wachtlijsten in de jeugdzorg. Maar hij weigert die gewoon uit te voeren. Het is een schoffering van de Tweede Kamer.'

De Mast doelt op een motie van juni 2017 waarin staat dat gemeentes onvoldoende transparant zijn over die wachtlijsten, en dat dat minister Hugo de Jonge van VWS hiervoor *'stelselverantwoordelijke'* is en er dus voor moet zorgen dat er inzicht in de wachttijden voor jeugdhulp komt.

De Jonge houdt registratie van de wachtlijsten echter met een drogreden tegen, meent een sceptische De Mast. Hij beschrijft wat minister De Jonge daarover destijds aan de kamer antwoordde:

'Als ik vraag aan die instellingen om die wachtlijsten bij te houden, zorgt dat ook nog eens voor heel veel bureaucratie. En daar zitten die instellingen niet op te wachten.'

De Mast: *'Dat vind ik bullshit. Want je kunt die wachtlijsten op 'tig' manieren bijhouden. Ook zó, dat er géén bureaucratie bij de hulpverleners komt te liggen.'*

Met lector Peer van der Helm spreek ik nader over het grote belang van zuivere cijfers die inzicht moeten verschaffen over ontwikkelingen binnen jeugdzorg. Tevens over het feit dat die

zo vaak niet beschikbaar zijn. En dat in rapporten over jeugdzorg negatieve zaken omfloerst, of zo ‘klein’ mogelijk, of zelfs helemaal niet worden geopenbaard.

Van der Helm heeft daarvoor een simpele verklaring: *‘Voor een deel wordt onderzoek gemanipuleerd. Mag iets ook niet naar buiten komen.’*

Een belangrijke rol daarbij speelt volgens hem dat opdrachtgevers een dikke vinger in de pap hebben bij de opzet van het onderzoek, én bij het eindresultaat, de conclusies in de rapporten.

Van der Helm daarover:

‘Eerst moet een onderzoek worden goedgekeurd. Daar begint het al. Ik heb zelf vroeger voor een onderzoeksbureau van de VNG gewerkt. Daar werd ik ook op het matje geroepen door de directeur, die zei: ‘Haal dit er uit, en haal dat er uit.’ Maar ik deed het niet.’

De druk op onderzoekers en adviesbureaus is echter gróót, zegt Van der Helm. En die zijn daar ook gevoelig voor, want ze hebben natuurlijk graag weer een volgende opdracht.

Sturing van onderzoek, ook op het vlak van jeugdzorg, is dus aan de orde van de dag. En het heeft vooral een strategisch doel, stelt Van der Helm. Ook bij de grootste opdrachtgever het ministerie van VWS. Van der Helm:

‘Want als er één ding is dat de minister niet wil, dan zijn het kritische Kamervragen.’

Voorzichtigheid troef dus. Ook bij de onderzoekers. Die zijn zelfs terughoudend in wat ze over hun onderzoeken vertellen. Of argwanend wanneer journalisten vragen stellen over een lopende opdracht.

Zoals Katja Crooijmans van Rebel die werkte aan een volgend onderzoek waarin onder meer de toename van plaatsingen in een crisisopvang nader werd beschouwd. Het was door minister Hugo de Jonge in de Tweede Kamer aangekondigd dat het rapport daarover eraan zat te komen. Maar juni 2018 schrok Crooijmans toen ik voor *Kinderen van de Staat* informeerde hoe het ermee stond:

‘Mag ik vragen via welke route u heeft vernomen dat wij aan een onderzoek voor VWS werken? Het onderzoek waar u aan refereert is nog niet opgestart. Verder kan ik gedurende de onderzoeksperiode geen informatie delen over het onderzoek. Het is vervolgens aan onze opdrachtgever te bepalen of en op welk moment een en ander openbaar wordt.’

Haar huiver was ten onrechte. Het Rebel-rapport over de crisisplaatsingen werd uiteindelijk gewoon openbaar. Al was dit niet van harte. De minister van VWS bood op 5 november 2018 het rapport aan de Tweede Kamer aan met de lastig te begrijpen titel: *Jeugdhulp met verblijf, anders dan.*

Dat deed hij tegelijkertijd met nóg vier andere rapporten die over jeugdzorgzaken waren geproduceerd. Waardoor de aandacht van het rapport met een lastige boodschap over de crisisplaatsingen, werd afgeleid.

Volgens *‘Ander verblijf’* van Rebel was er namelijk inderdaad sprake van een toename van crisissituaties en zat in 2017 een recordaantal van 2.725 kinderen in één of andere crisisopvang. De manier waarop de conclusies in dit rapport werden gepresenteerd was echter uiterst opmerkelijk. Niet de onderzoekers zélf, zoals valt te verwachten, maar een geïnterviewde hulpverlener mag de vervelende boodschap over de enorme toename van crisisplaatsingen tussen de regels door, en ook nog anoniem, in een citaat weergeven: *‘2017 was een crisisrampjaar. Dat leidt er ook toe dat cliënten die even ergens naartoe moeten, maar waar niet echt sprake is van crisis, toch op crisis geplaatst worden.’*

Een rapport, gemaakt in opdracht van VWS, waarin niet de onderzoekers in een conclusie maar een anoniem persoon zeer gevoelige informatie over een *‘crisisrampjaar’* in de jeugdzorg bekend moet maken. Blijkbaar durfden de onderzoekers dit nadelig gevolg van de decentralisatie van de jeugdzorg zelf niet zo boud te benoemen.

Minister De Jonge maakte daar op zijn beurt weer handig gebruik van. Hij stelde dan ook dat er voor die toename van ‘crisis’ géén hard bewijs was. In de begeleidende brief waarin de minister dit Rebel-rapport aan de Tweede Kamer aanbiedt, valt minister De Jonge de onderzoekers feitelijk af. Hij schrijft:

‘Aanbieders stellen dat er vaker sprake is van crisissituaties maar deze conclusie wordt niet ondersteund door de cijfers.’

Daarmee was voor de minister deze politieke kous af; namelijk de discussie over de toename van crisisplaatsingen. En voor de parlementariërs blijkbaar ook.

Een raadsel

Op het inhoudelijke vlak is er in de jeugdzorgsector nog veel meer onduidelijkheid. Wederom als het gaat om de meest ingrijpende vorm van jeugdhulp: een plaatsing in de JeugdzorgPlus. Het gebeurt vaak, weten we. Maar het is dikwijls een raadsel waarom een kind eigenlijk in een gesloten instelling voor jeugdzorg terecht is gekomen.

Kind- en jeugdpsychiater Peter Dijkshoorn, werkzaam bij de grote organisatie Accare voor jeugdzorg, deed daar samen met anderen onderzoek naar. Dijkshoorn:

‘We hebben een pilot gedaan in Flevoland. We hebben 32 dossiers met de behandelaar onderzocht, bij 4 organisaties. Ik denk dat bij 5 van de 32 dossiers een analyse zat zoals wij vinden dat een analyse zou moeten zijn.’

Het gebrek aan een goede ontleding van wat er met zo’n kind aan de hand is, heeft grote gevolgen, aldus Dijkshoorn:

‘Dat betekent dat je niet behandelt op basis van een goede analyse.’

Dijkshoorn maakt een vergelijking, en stelt dat dit ontbreken van een goed klinisch onderzoek in de medische wereld onbestaanbaar zou zijn. Hij geeft daarover een concreet voorbeeld:

‘Als jij buikpijn krijgt en je huisarts zegt: ‘O hier heb je een rode pil’, dan zou jij daar niet intrappen. Jij zou vragen: ‘Maar weet jij dan waar die buikpijn vandaan komt?’ Je wil een analyse van die buikpijn. Als je géén analyse gemaakt hebt, hoe wil je dan goed behandelen?’

Feitelijk blijft bij kinderen in een gesloten instelling óók de juiste behandeling achterwege, juist omdat er geen goed zicht is op de problematiek, omdat daar geen goed onderzoek naar is verricht, stelt Dijkshoorn.

Het bleek eveneens uit het onderzoek naar de 32 dossiers in Flevoland. Dijkshoorn daarover:

‘We zagen dat een derde van die kinderen of adhd hadden, of angst of trauma. En ze waren er nóóit voor behandeld.’

Door het goed bestuderen van de dossiers van deze kinderen kwam nóg iets op tafel:

‘Een spectaculaire uitkomst uit het onderzoek was ook: één derde van de kinderen werd behandeld voor problemen die vóór de opname niet bestonden: agressie. Door alle gedoe worden ze agressief.’

Deze dossierstudie in Flevoland heeft direct effect gehad, zegt Dijkshoorn.

‘Iedereen is heel erg van geschrokken van dit onderzoek, in die regio. En ze doen ook echt hun best om het anders te gaan doen.’

Deze studie bereikte de landelijke politiek.

‘Het onderzoek is in de kamer gebruikt, de minister heeft het gebruikt.’

En dat klopt. PvdA-parlementariër Attje Kuiken noemde het onderzoek inderdaad tijdens het eerder behandelde debat in de Tweede Kamer over suïcides in de jeugdzorg, op 13 februari 2019. Ze zei daarover:

‘Er is onderzoek gedaan in Flevoland. Van veel kinderen die in een jeugdzorginstelling komen, 30 procent, weten ze niet waarom ze in bepaalde jeugdzorg-instellingen zijn geplaatst. Niet omdat de kinderen het niet wisten, want dat wisten ze ook niet, maar omdat hulpverleners niet meer konden traceren, niet meer konden uitleggen waarom een specifiek kind in een instelling was geplaatst. 30 Procent van de kinderen.’

Attje Kuiken vroeg aan de minister:

‘Erkent en herkent de minister deze cijfers? Zo ja, is het dan niet verstandig om een landelijk onderzoek te doen om te kijken van hoeveel kinderen we nog kunnen achterhalen waarom ze ergens zijn geplaatst? Want als we dat niet weten, doen we maar wat. Dan worden de kinderen een speelbal van onze systemen en instituties, en van alle ingewikkeldheden die we hebben opgetuigd.’

Minister De Jonge antwoordde als volgt:

‘Ik zie hier staan dat ik het onderzoek ken, maar de eerlijkheid gebiedt te zeggen dat wij het onderzoek op het departement kennelijk kennen maar dat ik het zelf niet heb gelezen. Als u mij vraagt of ik dat begrijp: eerlijk gezegd begrijp ik er helemaal niets van.’

De Jonge beloofde dat hij zich er alsnog in zou gaan verdiepen:

‘Ik ga dat onderzoek dus nu ook echt zelf lezen. Als het gaat om de toeleiding naar gesloten jeugdzorg, moet er namelijk altijd een machtiging gesloten plaatsing worden afgegeven. Je krijgt echt geen machtiging gesloten plaatsing om zweetvoeten. Daar is dus iets heel serieus, iets ernstigs aan de hand. Je moet namelijk aantonen dat een machtiging gesloten plaatsing nodig is om schade aan zichzelf of aan anderen te voorkomen. Kortom, dat de reden onbekend zou zijn waarom kinderen in de gesloten jeugdhulp zitten, klinkt mij vreemd in de oren. Ik wil dat onderzoek dus zelf zien.’

‘Cijfers verzamelen is duur’

Of minister Hugo de Jonge vervolgens iets met dit onderzoek heeft gedaan, en zo ja wat, is onbekend. Maar het Flevoland-onderzoek illustreert dat er veel vaag is én ook blijft over de jeugdhulp die wordt ingezet, zelfs over de zwaarste vormen van hulp zoals de JeugdzorgPlus. Deskundigen en wetenschappers denken daar niet zo positief over. Ze vermoeden dat er wel eens bewust weinig data zouden kunnen worden verzameld over jeugdzorg, onder wie Ton Liefwaard, hoogleraar Kinderrechten aan de Universiteit Leiden. Hij betwijfelt of er daadwerkelijk een gebrek is aan juist cijfermateriaal, en zegt daarover:

‘Er zijn natuurlijk wel cijfers, maar de vraag is welke, en wie wil die naar buiten brengen?’

Liefwaard vindt het onaanvaardbaar dat verantwoordelijken voor concrete cijfers en gegevens steeds naar een ander wijzen. Hij spreekt uit ervaring. Hij is een van de deskundigen die enkele jaren geleden meewerkte aan het *Advies Kinderrechtenmonitor 2016*, dat er wederom in opdracht van de Kinderombudsman kwam.

Op zijn kamer op de universiteit licht Liefwaard toe wat er destijds gebeurde. Zijn verhaal over het proces rond hun onderzoek voor de Kinderrechtenmonitor lijkt op dat van de FNV en op dat van anderen.

‘Wij kregen van VWS óók terug dat we bij gemeentes voor cijfers moeten zijn. Maar het is natuurlijk ondoenlijk om bij alle driehonderd-en-nog-wat gemeentes aan te kloppen.’

Liefwaard legt de verantwoordelijkheid voor deugdelijke data over jeugdzorg terug bij het Rijk. Waar die hoort, zegt hij. Die moeten voor juiste cijfers zorgen, vindt de Leidse hoogleraar. Maar de landelijke overheid neemt de verantwoordelijkheid niet. Het Rijk vindt goede cijferverzameling en het maken van betrouwbare databanken te duur, stelt Liefwaard. Al formuleert hij het - wetenschapper eigen - redelijk diplomatiek:

'Cijferverzameling kost tijd en geld. En ik weet niet in hoeverre dat prioriteit krijgt bij het ministerie van VWS.'

Professor Liefwaard vindt het eveneens ronduit merkwaardig dat het ministerie van VWS vrijblijvend kan opereren wat cijfers betreft voor de gesloten jeugdzorg. Zwaar beveiligde instellingen waar kinderen alleen met een machtiging van een rechter mogen worden geplaatst. Daar zou VWS toch op zijn minst goed zicht op moeten hebben. Maar het is niet zo, en ook Liefwaard wijst er op dat deze praktijken wederom in schril contrast staan tot hoe er binnen de justitiële wereld met gegevens over gedetineerde jongeren wordt omgegaan.

Bij het ministerie van Justitie en Veiligheid hebben ze de cijfers over jeugdgevangenen namelijk veel beter op orde. Noodgedwongen, stelt hij:

'Daar wordt een hele strakke planning- en controle cyclus gehanteerd. En dat heet ook letterlijk zo. Inrichtingen moeten allerlei cijfers ophoesten. Justitiële Jeugd Inrichtingen moeten allemaal aangeven: Hoeveel jongeren komen er binnen? Hoe lang zitten ze daar? Op welke titel? Hoe vaak is er gedoe? Hoe vaak is er afzondering? Hoe vaak is er een klacht ingediend, en met welk resultaat?'

Justitie heeft de zaakjes dus veel beter op een rij, stelt de zoveelste deskundige. Waarmee niet is gezegd dat het ministerie van VWS of instellingen zelf helemaal niets onderzoeken op het gebied van jeugdzorg. Integendeel. Er wordt zeer veel onderzocht, alleen niet altijd met het gewenste resultaat. En wie graag meer wil weten over de onderzoeken die worden gedaan, stuit dikwijls op een muur van onwil. Deze (advies)bureaus of wetenschappers vertellen niet graag wát ze exact onderzoeken, laat staan wat ze aan zo'n rapport hebben verdiend. Het is concurrentiegevoelige informatie.

Er gaan vele miljoenen om in al die onderzoeken over jeugdzorg. Dat is duidelijk. Maar hoe veel? Soms valt een bedrag te achterhalen, al is het via een omweg.

Veel onderzoek naar jeugdzorg wordt gedaan door, of uitgezet en gecoördineerd door ZonMW. Dat is het instituut dat voorheen 'zuiver medisch wetenschappelijk onderzoek' (vandaar de afkorting ZonMW, red.) deed. Maar thans op veel meer gebieden onderzoek doet, zoals op het gebied van jeugdzorg. ZonMW werkt voor een zeer groot deel in opdracht van, en krijgt dus veel geld van, het ministerie van VWS.

Voor onderzoek naar de gesloten instellingen bijvoorbeeld heeft ZonMW, voor de periode 2011-2020, een bedrag van 2 miljoen euro gekregen en gereserveerd in het kader van de *Longitudinale Effectmonitor JeugdzorgPlus*. Dat onderzoek '*brenge de opbrengsten van de JeugdzorgPlus-instellingen in kaart en stimuleert de kwaliteit van de JeugdzorgPlus*', staat daarover op de website van ZonMW.

Maar dan wordt het toch weer gissen. Er worden allerlei onderzoeken naar de effecten van gesloten jeugdzorg gedaan, zoals het onderzoek dat eind 2019 leidde tot het rapport *Leren van herhaald beroep*. Het rapport waaruit bleek dat het vaker opsluiten van een jongere in een JeugdzorgPlus-instelling die jongere niet helpt, maar eerder schade toebrengt.

Nergens echter is op de website te zien wat dit deelonderzoek heeft gekost. Desgevraagd laat ZonMW weten dat voor dit specifieke project een bedrag van 57.230 euro is toegekend. '*Op basis van een ingediende projectbegroting en het bevat posten voor het onderzoek, inclusief het publiceren van het rapport.*'

Bijna 60 duizend euro werd er dus neergeteld voor een project en een rapport waarvan eigenlijk iedereen vooraf de uitkomsten al wist: JeugdzorgPlus werkt niet, het levert kinderen vooral trauma's op.

Busjes

Wat iedereen weet, omdat de kinderen het zelf vertellen of hun ouders of advocaten, is dat de kinderen bijna altijd in busjes van de politie of van justitie naar een instelling voor JeugdzorgPlus worden gebracht. Allemaal hebben ze het over busjes met een ‘celletje’ of een ‘hokje’ erin, over ‘geblindeerde ramen’ en over het harde optreden van de politieagenten die bij het oppikken van jongeren assisteren.

Reden om eens bij de Dienst Vervoer en Ondersteuning (DV&O) van het ministerie van Justitie en Veiligheid te verifiëren of het klopt dat er inderdaad busjes van justitie worden gebruikt om kinderen naar een gesloten instelling voor jeugdzorg af te voeren?

En als dat klopt, is de volgende vraag hoe vaak zij met hun busjes de jongeren ophalen om ze naar een instelling voor JeugdzorgPlus te brengen?

Het antwoord dat het Ministerie van Justitie op deze vragen geeft, is bijna ongelooflijk.

‘Wij kunnen geen cijfers aanleveren over het aantal jongeren dat is vervoerd naar een gesloten instelling voor de jeugdzorg’, staat in de mail die de woordvoerder terugstuurt.

Het ontbreekt wederom aan de meest basale gegevens, zo blijkt. Justitie schrijft:

‘Of iemand naar een open of gesloten gedeelte deel van een instelling gaat, wordt namelijk niet door ons geregistreerd.’

Wanneer ik daarna vraag hoe vaak DV&O, welke kinderen dan ook, in het kader van jeugdzorg vervoert, is het antwoord nóg opmerkelijker:

‘Geen idee om wat voor aantallen het gaat in totaliteit. Er zijn meerdere partijen die dit vervoer uitvoeren. Ik kan u helaas niet verder helpen.’

Op een laatste vraag wie die partijen dan wel mogen zijn, antwoordt de woordvoerder:

‘Veelal zijn dit particuliere vervoersbedrijven. Wellicht dat de instellingen hierbij kunnen helpen.’

Met dit antwoord suggereert de woordvoerder om aan alle instellingen voor jeugdzorg afzonderlijk deze vragen over de inzet van busjes te gaan stellen. Maar ook dit is natuurlijk wederom onbegonnen werk.

Een enkele keer komt er via een andere route tóch wat missende informatie boven water. In het geval van het vervoer met de busjes verschaft een - eerder genoemd - gezamenlijk rapport van de gesloten instelling De Koppeling en de jeugdbescherming in de regio Amsterdam, over de spoedplaatsingen een beetje inzicht. Daaruit blijkt dat de kinderen inderdaad in busjes als ‘criminelen’ naar De Koppeling werden gebracht. Er staat: *‘Zij zijn opgehaald door de politie of door de Dienst Vervoer en Ondersteuning (van Justitie).’*

Te lezen is ook dat de samenstellers van het rapport dit onwenselijk vinden. Het vervoer van de kinderen die naar een gesloten instelling moeten, zou liefst in een eigen auto, eventueel met ggz-vervoer moeten gebeuren. En ze stellen nóg een voorwaarde aan het transport van de kinderen: *‘Niet geboeid en niet met een DV&O busje.’*

Het was maar een klein onderzoekje, gedaan onder een handjevol jongeren en ouders. Er staan dus géén cijfers in over – landelijke – aantallen.

Maar het is duidelijk dat de DV&O busjes wel degelijk op grote schaal worden ingezet om kinderen naar een instelling voor JeugdzorgPuls te brengen. Ook wordt andermaal helder dat de geïnterviewde jongeren de manier waarop ze met die busjes worden opgehaald, als *‘traumatisch en schaamtevol’* ervaren. Verder noemen zij het machtsvertoon van de politiebusjes bij het ophalen, *‘stigmatiserend in de buurt.’*

Of het nu gaat over aantallen keren dat kinderen de isoleercel in gaan, of dat het gaat over wachtlijsten, over spoedplaatsingen in een gesloten instelling of over het vervoer in

politiebusjes: de bezorgdheid over gebrek aan cijfers in de jeugdzorgsector wordt zéér breed gedeeld. Dat bleek weer eens op een studiedag over jeugdzorg in het oosten van het land, met het thema *Doen wat echt nodig is*, georganiseerd door de Stichting Beroepseer. Deze stichting die ‘opkomt voor het belang van professionaliteit’ en dat ook doet voor de professionals in de jeugdzorg, presenteerde op die dag, in november 2018, een boek met dezelfde titel *Doen wat echt nodig is*.

Dorien Graas, Lector Jeugd aan de Hogeschool Windesheim in Zwolle, trapte deze bijeenkomst in Ulft af. Zij benoemde daar eveneens háár zorg om de jeugdzorg. Zij liet echter een geheel ander geluid, ronduit een tegengeluid horen over het vermeende chronische gebrek aan juiste informatie en cijfers in de jeugdsector. Volgens Graas wordt iedereen juist overspoeld met rapporten en plannen. En blijft iedereen maar bezig met het verzamelen van cijfers. Maar dat leidt volgens haar allemaal niet tot betere hulpverlening aan kinderen. Terwijl dat toch wél zo zou moeten zijn.

Het geduld van deze wetenschapper op het gebied van jeugdzorg is, vier jaar na de decentralisatie, eigenlijk wel zo’n beetje op. Dorien Graas licht haar ongeduld als volgt toe: *‘Het boek is ontstaan vanuit oprechte zorgen over de jeugdhulp, maar met name zorgen voor de jeugd. Als je op ‘Google nieuws’ zoekt naar jeugdhulp, dan gaat het alleen over de financiering, de tekorten. Het gaat niet over kinderen. En dat vind ik heel zorgwekkend. We zijn namelijk enorm hardnekkig. Er wordt al decennialang beleid gevoerd om zo dicht mogelijk bij het gezin te staan, om naast het gezin te staan. Maar nog steeds zitten we met grote problemen op financieel gebied en blijven we elkaar in de greep houden; gemeenten, jeugdzorg-instellingen, professionals, ouders. Ik zou niet willen zeggen: ‘Die vechten mekaar de tent uit’ maar het is wel een héél hardnekkig en hardleers probleem.’*

Er zijn zo langzamerhand niet te weinig, maar meer dan genoeg cijfers verzameld, vindt Graas. Nóg meer getallen boven water halen, brengt volgens haar niet de oplossing: *‘Het Rijk zegt wel: ‘Met en is weten’, Maar wat dóe je met die kennis?’*, vraagt Graas zich hardop af.

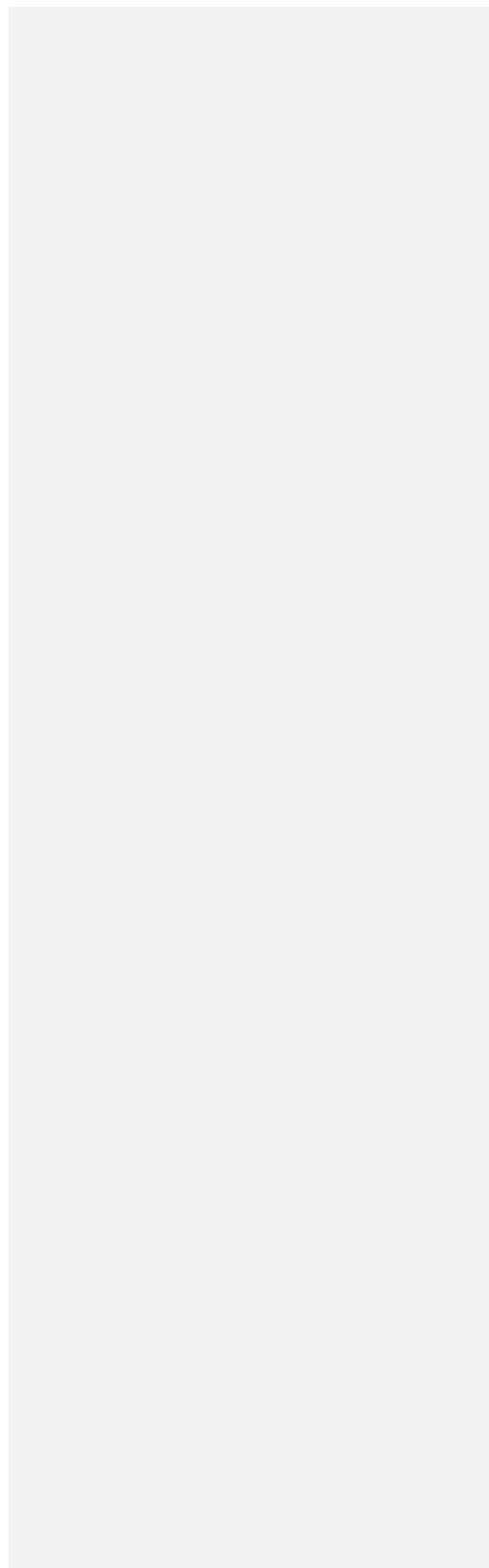
Ze pleit voor radicale actie. Ze zou het liefst zien dat er een rechtszaak tegen de overheid over het ontbreken van adequate jeugdzorg wordt aangespannen.

Ferme taal voor een wetenschapper. Maar ze doet serieus en openlijk een dringende oproep tot zo’n rechtszaak. Dorien Graas zei letterlijk op het congres tegen haar toehoorders: *‘Ik hoop dat er misschien een advocaat in de zaal is die zegt: ‘We gaan de overheid aanklagen voor extreme verwaarlozing van kwetsbare kinderen.’ Omdat het een schande is dat je zó veel weet, en er vervolgens niet veel mee doet. Ik wil bijna een emotioneel beroep doen op eenieder van ons. Met en is weten, maar ook handelen en verbeteren!’*

Lector Graas kreeg een daverend applaus.

Deel II

Desastreuze marktwerking

Hoofdstuk 14

Twee reuzen

‘Het draait uiteindelijk allemaal om geld en belangen. Dat is het hele verhaal.’

Hans Knetsch, vader van een zoon met autisme, concludeert dit over de sluiting van jeugdzorginstelling De Hoenderloo Groep DHG van Pluryn. Zijn zoon Jan woont daar vanwege een autisme spectrum stoornis en daarmee gepaard gaande agressie. Hij was thuis, niet langer te handhaven, na jaren van alles te hebben geprobeerd. In Curium van het LUMC in Leiden lukte het evenmin. Bij DHG was Jan uiteindelijk goed op zijn plek.

Maar Pluryn sluit de vestigingen in het Gelderse Hoenderloo en op de Kop van Deelen. De moloch Pluryn zit financieel aan de afgrond. De sluiting van deze instelling voor jeugdzorg werd een affaire waar de Kinderombudsman, minister Hugo de Jonge van VWS en de inspectie zich mee hebben bemoeid. Waar gemeenteraadsleden die voor de kinderen opkwamen, van overspannen zijn geraakt.

De ontmanteling van DHG is ook illustratief voor hoe het er thans in de jeugdzorgsector aan toe gaat: de zorg voor de kinderen staat lang niet altijd op de eerste plaats, geld wel. Jeugdzorg is een markt waarin schaalvergroting het toverwoord is. Instellingen fuseren voortdurend, grotere organisaties nemen de kleinere over. Groot, groter, grootst is het devies. Groeien. En zo drukken de grote organisaties de kleintjes weg. En al deze overnames en fusies, soms zelfs sluitingen van instellingen, hebben voor kinderen en hun ouders enorme gevolgen.

Volgens de ‘constructieve dwarsdenker’ René Clarijs gaat het in de jeugdzorg enkel nog om *‘macht, instellingsbelangen en geld’*.

Voor deze bestuurskundige, met jarenlange ervaring in de jeugdzorg, is het glashelder: *‘De jeugdzorg is een industrie geworden. Natuurlijk hebben we onze mond vol van de goede bedoelingen en een groot hart. Maar bij welke beleidsvergadering je ook zit, daar valt het woord ‘kind’ niet. Dat is buitengewoon pijnlijk.’*

Alex de Bokx van de kleine Dushi gezinshuizen, van Doetinchem tot Den Haag, gespecialiseerd in hechtingsstoornissen bij kinderen, noemt het systeem van de jeugdzorg ‘pervers’ en ‘puur geldgedreven’. *‘Alléén maar. Het gaat heel erg over geld en macht.’* De Bokx schetst hoe de ‘kleine jongens’ zoals Dushi het afleggen tegen ‘een paar heel invloedrijke organisaties in de jeugdzorg’ en hij noemt de groten, Pluryn en Horizon bij naam. *‘Die zie je groeien als idioten allemaal. Ze gaan allemaal fuseren. Wij moeten maar zien.’* Kleine clubs zoals Dushi worden zeer regelmatig gedwongen om samen te werken met die grote organisaties die De Bokx allemaal ‘vertegenwoordigers van het systeem noemt’. *‘Als de gemeente zegt: ‘Nee, je bent toch te klein, we gaan alleen met de grote jongens in zee, je moet onderaannemen’, dan moet je een andere partij zien te vinden. Doe je dat niet, dan kan je gewoon de toko sluiten en de kinderen op straat zetten.’* Kleine instellingen zoals Dushi gaan ondertussen bijna allemaal failliet, licht De Bokx toe. *‘Ze kunnen het gewoon niet bolwerken. Ze krijgen het financieel niet rond. Achter de schermen niet, ze krijgen aanbestedingen er niet doorheen, ze kunnen niet aan de kwaliteitseisen voldoen. Er zijn gezinshuizen die zelfstandig ondernemen. Als ze niet aangesloten zijn bij een grote club, moeten zij zelf de aanbestedingen doen. Ga dat maar eens doen als eenling. Dan ben je heel druk bezig.’*

De Bokx noemt het zelfs ‘schandelijk’ zoals het er thans in de jeugdzorg aan toe gaat. Met name bij de grote organisaties met residentiële instellingen:

‘Bedden moeten gevuld worden, anders kan het personeel niet worden betaald. Ze zullen het ontkennen maar het is wél zo. De hele zorg is geld gedreven.’

En dat heeft volgens hem eigenlijk alleen maar negatieve gevolgen:

‘Zó hebben wij het gefinancierd, zó hebben wij het besloten. Dat is het pijnlijke. Als je directeur bent van een instelling, en je hebt duizend man in dienst, dan zal jouw Raad van Toezicht jou als bestuurder vooral afrekenen op de continuïteit van de organisatie. Want jij hebt duizend gezinnen te voeden, je hebt duizend medewerkers, die moeten allemaal aan het werk blijven. En als dat beter kan door te fuseren, dan doe je dat. Het gaat helemaal niet om kinderen, het gaat over werkgelegenheid óók. Dat speelt allemaal mee. En natuurlijk wordt er dan een verhaal verteld dat het beter is, of dat de deskundigheid gekoppeld wordt. Allemaal onzin!’

Linda Bijl, oprichter en voormalig directeur van de Opvoedpoli, thans directeur van FamilySupporters, een organisatie die kinderen en gezinnen op heel veel gebieden ondersteunt, ervaart hetzelfde. Zij zegt: *‘Er zijn twee of drie grote organisaties. Een beperkt aantal heel grote spelers die van oudsher eigenlijk als overheidsinstelling functioneerden. Het is geen echte markt, dit zijn gesubsidieerde instellingen van oudsher. Die alles wat aan nieuwe initiatieven komt, dreigen op te eten.’*

Groei, groter worden is voor hen het doel, aldus Bijl die daarover zegt:

‘Als jij bestuurder bent van zo’n grote instelling, dan is jouw kerntaak om die instelling in stand te houden. Je doet het goed als je groeit. Dan ben je een goed bestuurder. In ieder geval niet krimpen, dat is helemaal geen goed idee. Dan ga jij dus zorgen dat jouw instelling steeds meer positie krijgt en ruimte en centjes en capaciteit en allerlei mooie dingen. De dynamiek is dus waar jij kansen ziet. En dat noemt men dan ondernemerschap. Maar dat heeft er niks mee te maken. Want ondernemerschap betekent dat je zelf onderneemt, en niet dat je ergens bestuurt.’

Horizon Jeugdzorg en Onderwijs en Pluryn, waartoe ook De Hoenderloo Groep en Intermetzo behoren, zijn twee zéér belangrijke marktleiders. In gesprekken voor *Kinderen van de Staat* vallen veelvuldig de namen van deze twee *Reuzen*.

Ze proberen in het hele land hun territorium uit te breiden. Beide reuzen, met machtige en invloedrijke bestuurders, leveren zo ongeveer alle vormen van jeugdzorg. En als ze een specialisme niet in huis hebben, dan proberen ze ook dát – alsnog – te veroveren. Ze pakken alles aan om maar meer cliënten en daarmee meer geld binnen te halen.

Om dat doel te bereiken, hebben ze ook weer grote marketingafdelingen en verkoopteams die orders bij gemeentes binnenslepen. Zij moeten daarvoor vaak ingewikkelde en kostbare aanbestedingsprocedures voeren.

En toch gaat het bij deze grote organisaties mis. Dan blijken ook zij weer in de financiële problemen terecht te komen, zoals Pluryn. Omdat ze te snel zijn gegroeid.

Maar die reuzen zijn inmiddels zó groot en belangrijk geworden dat ze niet mogen omvallen. Omdat er dan te veel kinderen, en te veel werknemers worden gedupeerd; zij zijn *too big to fail*.

Pluryn

Over Pluryn, dat ten onder dreigt te gaan, heeft minister Hugo de Jonge van VWS recent letterlijk gezegd dat het *too big to fail* is. Pluryn nader beschouwd.

Het Nijmeegse Pluryn was van oudsher een organisatie die zorg aan gehandicapten leverde. Inmiddels levert Pluryn ook op grote schaal jeugdzorg en is het een mega-organisatie met meer dan zeventuizend werknemers.

Volgens Pluryn leverde dit alles een goede marktpositie op. Pluryn geeft daarover zelfs boeken uit. Juli 2019 verscheen de derde titel: *Sterk merk in de Zorg*. De organisatie prijst haar boek over het succes zó aan: *'Daarin passeren een groot aantal bouwstenen de revue zoals merkpositionering, merkbefORTE (pay off), internal en external branding (ambassadeurs) en het bieden van toegevoegde waarde door unieke waardeproposities en merkactivaties.'* Opvallend is dat het woord 'zorg', de *core-business* van Pluryn, in deze opsomming ontbreekt.

Fusies en overnames zijn zéker van toepassing op Pluryn. Het fuseerde in 2011 met eerder genoemde De Hoenderloo Groep, organisatie voor jeugdzorg met - gesloten - instellingen in Hoenderloo en Deelen. Daarmee ging Pluryn voor het eerst jeugdzorg leveren, tot dan nog onontgonnen terrein.

In 2016 fuseerde Pluryn met een volgende club uit de jeugdsector; Intermetzo met enkele - gesloten - instellingen. Intermetzo verkeerde op het randje van een faillissement en werd 'gered' door Pluryn. Overname is echter een beter woord.

Maar het merk van het alsmaar expanderende Pluryn blijkt in 2019 toch niet zo sterk. Hadden ze in 2017 nog een winst van 4,7 miljoen euro, het jaar erop leed deze mega instelling, met een omzet van 411 miljoen euro, een verlies van maar liefst 15,6 miljoen. Het nieuws sloeg in als een bom.

Pluryn blijkt té snel en in chaos groot geworden en stond op omvallen. Het is ook de verklaring die Pluryn zelf geeft over de dramatische tekorten, maar dan in iets andere bewoordingen: *'Pluryn is in korte tijd enorm gegroeid in omvang en complexiteit. De professionaliteit van de bedrijfsvoering groeide onvoldoende mee.'*

Pluryn moest worden gered, maar de eerdere poging daartoe was vergeefs, aldus de digitale uitgave voor onderzoeksjournalistiek *Follow The Money FTM*. Dat schreef februari 2020 over de mislukte reddingspoging: *'Pluryn huurde in 2018 een leger interimmers in om een analyse te maken. Er liepen consultants van BDO rond, en een team consultants van PwC brengt via een 'quickscan' de financiële en organisatorische scores van de mega-instelling in kaart. De oplossingen die zij aandragen, komen te laat: in het voorjaar van 2019 komt Pluryn onder bijzonder beheer van de banken te staan.'*

Daarna leek Pluryn in een vrije val terecht te zijn gekomen. Maar dat was toen nog niet publiek bekend. Pluryn hield de enorme financiële problemen zo lang als het kon binnenskamers. VWS en de inspectie IGJ, plus enkele gemeentes met wie ze zaken deden, waren als enigen op de hoogte.

Dat de jaarrekening over 2018 van Pluryn niet tijdig werd gepubliceerd op de website www.jaarverantwoordingzorg.nl was – achteraf - al een teken van de financiële problemen.

Voor *Kinderen van de Staat* wilde ik september 2019 de salarissen van bestuurders van grote instellingen achterhalen (daarover later meer). Maar de jaarrekening van Pluryn was toen nog niet openbaar, terwijl die verplicht vóór 1 juli moest zijn gepubliceerd. Pluryns woordvoerder Marian Draaisma meldde destijds daarover slechts: *'De jaarrekening moet nog worden gedeponeerd. Er is uitstel gevraagd. De jaarrekening is er op 15 oktober.'*

Pluryn publiceerde de jaarrekening inderdaad op de beloofde dag. En toen bleek dat Pluryn op de rand van de financiële afgrond stond.

Het jaar erop deponeerde Pluryn de jaarrekening wél op tijd. Daaruit blijkt dat Pluryn in 2019 nog steeds een verlies leed van 12,9 miljoen.

Sluiting Hoenderloo

Het drama wordt nog groter. Twee maanden nadat bekend werd dat het in grote financiële problemen zat, meldde Pluryn dat De Hoenderloo Groep met vestigingen in Hoenderloo en de Kop van Deelen moest sluiten. DHG leed miljoenenverliezen, en gemeentes zouden Pluryn te weinig betalen voor de dure specialistische zorg voor kinderen in deze gesloten instellingen op de Veluwe, aldus de verklaring daarvoor.

Voorzitter van de Raad van Bestuur Karel Verweij meldde in een bijeenkomst met ouders dat de financiële situatie van DHG 'zeer zorgelijk' was. En hij zei: *'Dit jaar wordt maandelijks een verlies geleden van 0,5 miljoen euro. De verliezen van DHG zijn het grootst van heel Pluryn. Dit kan Pluryn niet blijven opbrengen zonder zelf in de gevarezone te komen.'*

Sluiting was volgens het bestuur óók nodig omdat de zorg van DHG al vele jaren onder de maat was, aldus de verklaring van Pluryn daarvoor.

De Ouders Hoenderloo Groep, actievoerders die per se wilden dat DHG open bleef, waren het daar niet mee eens. Ze schreven in een bezorgde brief dat de ontstane problemen het gevolg waren van de expansiedrift van Pluryn en het gebrek aan synergie tussen Pluryn en jeugdzorgclub DHG die Pluryn in 2011 had overgenomen.

Ze stelden: *'Of een voornamelijk gehandicaptenzorg instelling in staat zou zijn het bewind te voeren over een zeer gespecialiseerde jeugdzorg instelling, was hierbij niet een vraag. Drang naar groter, groter, zonder een heldere visie op jeugdzorg was van die zijde ook eerder aan de orde.'*

Een medewerker die 43 jaar bij DHG in dienst was geweest, hekelde de overname van Internetzo door Pluryn eveneens. Hij hoorde een dag na zijn pensionering dat 'zijn' instelling zou worden opgedoekt en wond zich in een mail aan de gemeente Apeldoorn, waar DHG grotendeels is gevestigd, zéér op over de rücksichtsloosheid van Pluryn. Deze man schreef:

'De overname door Pluryn heeft ons helaas niet veel goeds gebracht. (...) Het was een stuitende overname, er werden nieuwe leidinggevendenden vanuit Pluryn aangesteld en die zouden wel even laten zien hoe het wel moest. Ik heb aan den lijve ondervonden hoe dit op zeer arrogante en schofferende wijze gebeurde. Er ontstond vanaf de eerste weken een zeer onveilige sfeer. (...) Locatiemanagers kwamen en gingen, al naar gelang ze de koers van de bestuursvoorzitter wel of niet wilden of konden volgen. We werden overgoten met een stevige Pluryn saus. (...) Al die tijd zijn we eigenlijk aan ons lot overgelaten, nooit een blik van waardering. (...) Ik geloof ook niet dat ze ooit begrepen hebben wat de wezenlijke verschillen zijn tussen LVG (Licht Verstandelijk Gehandicapt, red.) en jeugdzorg en dat ze daar ook niet erg in geïnteresseerd waren. De interesse lag wel bij schaalvergroting.'

(Oud)medewerkers die een doorstart wilden maken met De Hoenderloo Groep, maar zónder Pluryn, de groep 'Klein Hoenderloo', zijn er eveneens van overtuigd dat DHG puur door 'mismanagement' moet sluiten. Ze benadrukken dat DHG tot en met 2017 altijd 'positieve exploitatiesaldo's' had en schrijven:

'Met in 2017 nog bijna een miljoen positieve bijdrage met een goed eigen vermogen. Echter als gevolg van een mismanagement moesten daarna dure krachten ingehuurd worden, waardoor de exploitatie in 2018 flink onder druk is komen te staan. Voorbeeld hiervan is een interimmanager voor onderwijs in een dienstverband van 144 uur per maand die een salaris van maar liefst twintigduizend euro per maand kreeg. Medewerkers kwamen en gingen verder en de sfeer in de organisatie binnen de Hoenderloo groep werd er steeds slechter op. Incidenten konden dan ook niet uitblijven.'

Twee inspectierapporten uit 2017 en 2018 over DHG, één over kinderen die voor straf uren moesten stilzitten en niet mochten praten, plus een ander rapport over slechte hulp aan slachtoffers van *loverboys*, waren volgens de medewerkers een illustratie van de gevolgen van het slechte bestuur bij Pluryn.

Follow The Money trekt dezelfde conclusie. Het blad kreeg het reddingsplan *Focus* in handen dat Pluryn medio 2019 aan de banken presenteerde en schreef daarover: *‘Waar het verlies over 2018 van 15,6 miljoen euro vandaan kwam, is na lezing van dit document geen raadsel meer. Pluryn verloor onder meer geld doordat het de boel bar slecht bestierde, of, zoals het in Focus verwoord staat: ‘de bedrijfsvoering was suboptimaal’.*

FTM constateert tevens dat vooral de expansiedrift Pluryn de kop heeft gekost. Volgens het online blad blijkt dat eveneens uit *Focus*: *‘Dat document legt vast hoe de veel te grote zorgorganisatie miljoenen bloedt. De omvang en complexiteit van Pluryn is in korte tijd enorm gegroeid (...) waardoor de organisatie moeilijk is aan te sturen.’*

Uiteindelijk leidde dit inderdaad tot slechte zorg. Omdat de bedrijfsvoering *‘onvoldoende is meegegroeid’* zijn, volgens het blad, *‘belangrijke basisprocessen onvoldoende op orde’*.

In het jaarverslag over 2019 dat Pluryn mei 2020 publiceerde, gaat het voornamelijk in op de *‘verslechterde’* financiële situatie in 2018. De bestuurders schrijven: *‘Oorzaken waren o.a. de decentralisatie van de jeugdzorg en de complexiteit die dit met zich meebracht, niet kostendekkende jeugdzorgtarieven en tekorten op de arbeidsmarkt met veel dure tijdelijke inhuur tot gevolg.’*

Er staat echter óók dat Pluryn *‘door verschillende fusies en overnames’* snel was gegroeid maar *‘onvoldoende in staat was de professionaliteit van de bedrijfsvoering te laten meegroeien.’*

Oud directeur van De Hoenderloo Groep, Erwin Duits, ziet de problemen, óók bij andere mega-organisaties die in de jeugdzorg zijn ontstaan, alleen maar toenemen. Volgens Duits, die de sector van de jeugdzorg inmiddels heeft verlaten, zijn de te lage tarieven niet zozeer het probleem. Wél bestuurders die verkeerde keuzes maken. Duits zegt daarover:

‘Dat zie je nu ook bij Pluryn, en dat is ook mijn frustratie, dat de bestuurders zeggen: ‘Ja het gaat slecht, want we krijgen ook te weinig geld.’ Ze investeren in marketingafdelingen die er eigenlijk niet toe doen. Maar ze spenderen het geld niet aan de jongeren. Als jij als bestuurder kiest voor al dat soort onzin eromheen, dan heb je uiteindelijk ook te weinig geld om begeleiders voor die jongeren aan te trekken.’

Risico voor de kinderen

Uit een brief van de inspectie IGJ aan de Raad van Bestuur van Pluryn van eind februari 2020, blijkt dat de kwaliteit van de zorg van DHG inderdaad onder de maat was. Enkele medewerkers tipten de Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd daar zelf over, stelt IGJ die ook *‘signalen kreeg over een ervaren onveilige cultuur binnen Pluryn (...) voor medewerkers.’* Zéér kritisch is IGJ over de inzet van de vele flexpool krachten en medewerkers via een uitzendbureau. Uitzendkrachten draaien zelfs diensten zonder dat er een vaste medewerker bij is. Dat brengt onveiligheid, aldus de inspectie, die daarover zegt: *‘Zo hebben uitzendkrachten geen toegang tot het digitale cliëntendossier’*. En: *‘In meerdere groepen betekent de inzet van flexpool medewerkers en uitzendkrachten meer dan zeven extra gezichten voor de jeugdigen op de groep.’*

De inspectie noemt de afbouw van DHG die tot sluiting moet leiden daarnaast *'risicovol'* voor de kinderen. IGJ houdt de afbouw van DHG dan ook nauwgezet in de gaten en komt telkens met een voortgangsbericht daarover.

April 2020 blijkt uit zo'n voortgangsbericht dat voor veel kinderen van De Hoenderloo Groep nog steeds geen andere plek in een instelling elders is geregeld. Maar ook dat het personeelsprobleem nog weer groter is geworden: 40 pedagogisch medewerkers vertrokken bij DHG sinds bekend werd dat het moest sluiten, ofwel 20 procent van de vaste personeelsleden. Dat leidt tot nog meer problemen, aldus IGJ die daarover zegt: *'Ouders melden de inspectie dat er steeds meer incidenten zijn, en kinderen gefixeerd worden.'*

Babette Brouwer, moeder van Sebastiaan, eveneens met een autisme spectrum stoornis en agressieproblematiek, meldt over de zorg van DHG dat die nu *'echt heel rap achteruit gaat.'* Brouwer: *'Ik heb iemand gesproken die stelde dat haar kind nu al een aantal keren een zelfmoordpoging gedaan heeft, een jongetje van 12. Die heeft gewoon geprobeerd met een riem zich op te hangen. En die zit daar nu dus nog. Hij kan gewoon de onduidelijkheid niet aan.'*

Ook de kwaliteit op de groep van Sebastiaan holt achteruit, stelt Brouwer: *'Er zijn bijna geen vaste mensen meer. De onrust bij de kinderen wordt natuurlijk steeds groter.'*

Brouwer neemt het de bestuurders van Pluryn kwalijk dat DHG definitief ten onder gaat. Kinderen én personeel zijn de dupe van de aangekondigde sluiting, stelt zij: *'Het is een sterfhuiskonstructie en ik roep steeds: 'Er wordt gewoon doelbewust op gestuurd dat het naar de knoppen gaat en dat ze dan achteraf kunnen zeggen: 'Zie je wel, de kwaliteit was ook heel slecht.''*

Een voorbeeld van nog meer incidenten bij DHG. Een ouder van de groep de Rots hoort dat zijn zoon 's nachts niet van de slaapkamer af mag, terwijl hij bloedneuzen had. En dat de jongens niet naar de wc mogen maar op hun kamer in een urinaal moeten plassen. *'Hier is sprake van een vrijheidsbeperkende maatregel'*, stelt de vader in een mail aan de leiding. Ook moet zijn zoon een week lang een half uur eerder naar bed omdat hij zich een paar minuten had verslapen. De ouder noemt dit *'buitenproportioneel'* en eist dat deze straf *'per ommegaande wordt teruggedraaid.'* De begeleidster die hierop wordt aangesproken, ontkent echter dat de jongens 's nachts worden opgesloten. Maar bevestigt wel, per mail aan vader, dat het hoofd van de zoon *'overvol is rondom de gebeurtenissen van de overplaatsing. En alle randzaken er omheen.'* De zoon is volgens haar daarom al een paar maal *'geëscaleerd'*: hij gooide een stoel door de kamer, schopte een groepsgenoot en moest 'fysiek begrensd' worden.

De inspectie noemt het opmerkelijk dat de toename van deze recente incidenten bij DHG niet is terug te vinden in de officiële registratie. IGJ is daar zelfs argwanend over, zo blijkt. Zij schrijft in haar voortgangsbericht van april 2020 dan ook: *'Er is sinds een maand iets vreemds aan de hand: volgens ouders nemen de incidenten in de groepen toe, maar de kpi's (kwaliteit prestatie indicatoren, red.) geven een daling aan. Deze nijper wordende zorgpraktijk roept onmiddellijk vragen op over de geloofwaardigheid van het achterliggende beleid. Neemt Pluryn voldoende tijd en geld voor het creëren van nieuwe zorgplekken en zorgvuldige begeleiding en verhuizingen van alle afzonderlijke kinderen?'*

De ouders, en zo te merken nu ook de inspectie, vinden van niet.

Pluryn registreert wel meer niet, zo blijkt. De Jeugdautoriteit, opvolger van de Transitie Autoriteit Jeugd TAJ, de organisatie die – financieel - hielp bij het proces van het overhevelen van de jeugdzorgtaken naar de gemeentes vanaf 2015, eiste dat het noodlijdende Pluryn een

subsidie van 32 miljoen euro zou terugbetalen. De subsidie was eerder gegeven aan Internetzo, voordat Pluryn het inlijfde.

Maar een groot deel van het geld verdween in een ‘zwart gat’. Het is een ingewikkeld verhaal waarbij twee dingen eruit springen: de accountant van Pluryn wilde geen oordeel geven over een bedrag van 16,3 miljoen. En 3,9 miljoen was duidelijk ‘onrechtmatig’ besteed, aldus de autoriteit. De rest betrof een subsidie voor liquiditeitssteun aan Internetzo en hoefde sowieso niet te worden teruggegeven, aldus de eigen verklaring van Pluryn.

Minister Hugo de Jonge van VWS gaf hierover deze uitleg in een brief aan de Tweede Kamer. Hij meldde onder meer: *‘Over een bedrag van € 16,4 miljoen valt geen oordeel te geven, omdat de administratie bij Internetzo die voor de vaststelling benodigd is niet meer kan worden aangeleverd.’*

Maart 2020 bepaalde minister De Jonge dan ook dat Pluryn helemaal niets van die 32 miljoen hoefde terug te betalen omdat de organisatie Internetzo, dat in 2016 op omvallen stond, zéér snel had overgenomen. En daarmee destijds de continuïteit van zorg voor *‘meer dan 3000 kinderen met complexe, specialistische problematiek’* had *‘geborgd’*.

Wanneer Pluryn deze ‘transitiesubsidie’ van Internetzo nu óók nog moest terugbetalen, zou dat *‘leiden tot een acuut liquiditeits- en financieringsprobleem bij Pluryn. Daarmee dreigde de continuïteit van alle zorg die Pluryn nu levert aan meer dan 7000 cliënten in gevaar te komen’*, lichtte de minister toe. Ofwel: als Pluryn omvalt, komt de zorg voor té veel mensen in gevaar. In de terminologie van de minister: jeugdzorgmoloeh Pluryn is inderdaad *‘too big to fail’*.

Wanhopige mails

En zo kan Pluryn, als grote zorgmoloeh, op allerlei gebieden klaarblijkelijk zijn gang gaan. Zelfs een minister die ‘stelselverantwoordelijke’ is zoals dat heet, lijkt niet tegen Pluryn te zijn opgewassen.

Hetzelfde blijkt het geval bij de grote problemen die Pluryn heeft bij de overplaatsingen van de ruim tweehonderd kinderen van DHG dat sluit. Het bestuur van Pluryn, en ook minister Hugo de Jonge, beloofden dat er voor alle ‘Hoenderloo’ kinderen elders een geschikte plek zou zijn, maar de praktijk is weerbarstig.

Een ouder, van wie het kind slechts tien dagen in DHG zat toen de sluiting werd aangekondigd, mailt daarover het volgende aan de gemeente Apeldoorn, die reacties over het opdoeken van DHG verzamelde: *‘Er zou geen één kind tussen wal en schip vallen en er kwam een passende plek.’* Maar het tegendeel gebeurt, aldus deze ouder. Pluryn biedt slechts een plaats binnen Pluryn aan die nog ontwikkeld moet worden: *‘Nu moeten wij beslissen op basis van lucht waar onze zoon heengaat. Het huis waar hij komt te wonen willen wij zien, de groepsleiding willen wij kennis mee maken, hoe ziet zijn kamer er uit, hoe gaat het op school, wat voor behandeling gaat hij krijgen etcetera, allemaal vragen die zij niet kunnen beantwoorden. Dus sta je als ouders met de rug tegen de muur.’*

Ze voelen zich door Pluryn niet serieus genomen en ‘voor het blok gezet’. En dit geldt voor de meeste ouders en kinderen. Een andere ouder verwoordt zijn verdriet daarover zó: *‘Verplaatsing of algehele sluiting veroorzaakt trauma en veel leed. Dat trauma bestaat al bij de kinderen en wordt verergerd. (...) Deze plek kregen ze ook niet zomaar. Daar ging een lange zoektocht aan vooraf, allerlei testen en onderzoeken. Vaak al in de prille basisschooltijd en overplaatsingen naar speciaal onderwijs. De kinderen zijn psychisch zeer kwetsbaar. Mijn hart huilt voor deze kinderen.’*

De ouders zijn wanhopig omdat hun kinderen na sluiting van deze ‘landelijke voorziening’ voor kinderen met autisme of een hechtingsstoornis nu nergens meer terecht kunnen, blijkt ook uit notulen van een overleg van ouders met de Raad van Bestuur van Pluryn. Omdat die plek er simpelweg niet is. Ze schrijven:

‘Er zijn in de regio waar deze ouders vandaan komen geen geschikte voorzieningen beschikbaar. Hun kinderen zijn al op veel plekken (soms 6-8) opgenomen geweest, telkens niet op hun plaats geweest, en nu gelukkig bij DHG geplaatst. De gemeenten en de overheid hebben niet door dat er voor een beperkt aantal kinderen en jongeren in Nederland geen geschikte driemilieu voorziening (wonen, school, vrije tijd, red.) te vinden is.’

De kinderen zelf, om wie het uiteindelijk gaat, ervaren de voorgenomen sluiting van De Hoenderloo Groep eveneens als dramatisch, blijkt uit dezelfde notulen:

‘Kinderen bellen soms in paniek hun ouders doordat er nog geen duidelijkheid is. Sommige ouders zijn bang dat hun kind zichzelf wat aandoet. Sommige kinderen hebben het idee dat niemand hen wil hebben, dat ze nergens welkom zijn.’

Apeldoorn, met DHG binnen haar grenzen, houdt zich logischerwijs actief met de sluiting van De Hoenderloo Groep bezig. Uit een brief van burgemeester Ton Heerts (PvdA) aan de gemeenteraad van maart 2020, blijkt dat Apeldoorn vreest dat de kinderen van het sluiten van DHG de dupe worden. Heerts uit zijn ongenoegen over de insteek van Pluryn, dat de kinderen vooral ergens in de eigen organisatie wil ‘wegzetten’. En niet helpt om weer zorg dichtbij de eigen woonplaats te vinden, zoals de Jeugdwet beoogt. Heerts schrijft daarover:

‘Wij zien weinig terug van afspraken die we maakten en vastlegden over met name de zorg voor de jeugdigen. Wij hebben consequent aangegeven dat zorgcontinuïteit voor jongeren voorop staat en dat deze primair moet worden gezocht in de regio van herkomst. Pas nadat gebleken is dat dit niet mogelijk of wenselijk is voor een jeugdige, is een andere plek binnen Pluryn aan de orde. Wij zien echter dat het aanbod van Pluryn leidend lijkt te zijn.’

Dat ervaren de ouders van de kinderen ook. Onder wie eerder genoemde Hans Knetsch, vader van Jan. Pluryn heeft ook zijn zoon in eerste instantie een plaats aangeboden bij de eigen Jan Pieter Heije (JP) Stichting in Oosterbeek. *‘Ook weer in de bossen’*, aldus Knetsch. Waarmee hij doelt op een gesprek van ouders met minister Hugo de Jonge van VWS over de sluiting van DHG, waarbij Knetsch aanwezig was. De Jonge benadrukte daar tégen grote, afgelegen instellingen voor jeugdzorg te zijn, beweert Knetsch: *‘De minister zegt ook heel duidelijk: ‘Kinderen in de bossen is niet meer van deze tijd.’ En wat doen we dan? We pakken die kinderen op in Hoenderloo en die plempen we ergens in een ander bos.’*

De gemeente Apeldoorn maakt zich druk om het lot van de kinderen en dat van de werknemers. Maar andere betrokken gemeentes houden zich opvallend stil. Ook de grootste gemeente Utrecht, die namens alle gemeentes de regie over Pluryn / Intermetzo heeft, roert zich amper.

Utrecht is zogeheten *accounthouder* voor Pluryn, door de VNG aangewezen. Die moet in actie komen *‘als de zorg bij een grote, landelijke aanbieder onder druk staat’*, schrijft de Utrechtse wethouder Eelco Eerenberg (D66) over deze aan Utrecht toebedeelde rol. In een raadsbrief praat de wethouder, belast met onder meer jeugdzorg, zijn gemeenteraad bij over Pluryn / DHG. Ook hij maakt zich ‘belangrijke zorgen’. Met name over het herstelplan *Focus binnen Focus* van Pluryn. Zijn zorgen betreffen *‘financiën, vastgoedvraagstukken, onderwijs en veiligheid’*, aldus Eerenberg die schrijft: *‘Wij verwachten dat Pluryn hierin transparant opereert en tijdig en pro-actief afstemming zoekt met de betreffende gemeenten en regio’s.’* Maar dat doet Pluryn niet, stelt deze wethouder. Pluryn stemt volgens hem ook veel te weinig af *‘met stakeholders’* én Pluryn neemt *‘onomkeerbare stappen’*, zonder met andere betrokkenen te overleggen. Ofwel: Pluryn gaat volgens de wethouder zijn eigen gang.

In de praktijk heeft de ‘accounthoudende rol’ van de gemeente Utrecht, dat zelf slechts vier kinderen uit de gemeente in De Hoenderloo Groep had ondergebracht, weinig om het lijf, zo blijkt. De Utrechtse woordvoerder meldt daarover: *‘Utrecht organiseert overleggen tussen Pluryn en gemeentes en maakt, in afstemming met andere betrokken gemeentes, procesafspraken met Pluryn.’*

De gemeente Apeldoorn volgt alle ontwikkelingen rondom de sluiting van DHG echter op de voet. De leden van de gemeenteraad van Apeldoorn zijn ook zeer begaan met de kinderen. Ze vragen zich af of die straks nog wel de juiste zorg krijgen?

Omdat er vanwege het coronavirus geen bijeenkomsten mochten worden gehouden, kon iedereen via een speciaal mailadres zijn mening geven over de sluiting van DHG. Het liep storm: in korte tijd kwamen er 85 serieuze reacties binnen bij de gemeente, vaak schrijnende. Soms zelfs regelrechte noodkreten. Een moeder schrijft over haar zoon die bij DHG weer tot leven kwam: *‘Stel je voor dat je veertien jaar oud bent. Veertien jaar en je hebt autisme. Je bent een intelligente jongen, maar de wereld is zo vreemd en groot dat je voortdurend zoekt naar duidelijkheid en voorspelbaarheid. Als het daaraan ontbreekt, word je zo angstig dat je dwingend en boos wordt. En als je boos wordt, verlies je alle grip op jezelf en kan niemand je meer bereiken. Dan word je een gevaar voor jezelf en je omgeving.’*

Haar zoon kreeg bij DHG therapie met een hulphond, ging weer sporten én weer naar school. Ze zegt: *‘Dit verhaal gaat over mijn zoon, over mij, over ons gezin. Over zijn plek binnen de Hoenderloo groep waar hij weer een leven aan het opbouwen is, waar hij weer een gevoel van eigenwaarde heeft gekregen en waar hij weer toekomstperspectief heeft. Een plek waar geluisterd wordt, waar we ons serieus genomen voelen. Een plek waar hij onderwijs krijgt.’*

Ze uit haar grote zorgen over de toekomst van haar zoon, nu DHG sluit:

‘Dit verhaal gaat over mijn zoon die na een hele lange zoektocht een plek heeft gevonden waar hij zich thuis voelt. (...) Dit verhaal gaat over een toekomst, over een leven dat gesloten wordt vanwege geldproblemen. (...) Voor de 216 kinderen wordt een nieuwe plek gezocht, staat in de nieuwsberichten. Dat klinkt als goede zorg, als een verzachtende belofte. Maar waar zijn al die nieuwe plekken dan? Wat is er gebeurd met de wachtlijsten? Zijn die plotseling weg? (...) Het gaat niet om honden die even een nieuw hok krijgen. Het gaat om kinderen. Beschadigde kinderen.’

Eén vader spreekt de gemeente Apeldoorn aan op de misstanden rond DHG: *‘Gemeente Apeldoorn, hoe hebt u het zover kunnen laten komen dat u iemand als (naam is weggelakt, maar het moet Pluryn-bestuurder Karel Verweij zijn, red.) (en minister De Jonge) vertrouwde dat ze met de jeugdzorg en in dit geval met de jongeren op de Hoenderloo het beste voor hadden? It's all about the money. Opbrengst uit verkoop van de prachtige locatie om andere gaten binnen Pluryn op te vullen.’*

Een medewerker van DHG gebruikt nóg forsere bewoordingen en schrijft dat Pluryn *‘niet eerlijk lijkt te zijn over de werkelijke reden van sluiting. Cijfertjes die niet kloppen en door Pluryn niet verhelderd worden, antwoorden op vragen die door Pluryn niet beantwoord worden. Dit zaakje stinkt aan alle kanten.’*

Uit de veelal wanhopige mails die medewerkers van DHG en ouders aan de gemeenteraad en het college van Apeldoorn stuurden, blijkt overduidelijk hoe ongerust zij zijn over de zorg die Pluryn na sluiting van DHG zegt te gaan regelen of zegt zelf te leveren.

Deze wanhopige reactie van een moeder die eveneens een plek voor haar zoon in JP Heije in Oosterbeek kreeg aangeboden, illustreert dat. Zij schrijft:

‘Onze zoon, ADHD / PDD-NOS woont sinds november 2018 bij DHG Kop van Deelen. Waar hij eindelijk weer vooruit ging, zich iemand voelde en weer leerbaar werd. Ik werd weer moeder in plaats van psychiater / boksbal. Broer en zus konden weer ademen. En de

weekenden dat onze grote vriend thuis kwam, was het weer gezellig. Wat een ramp dat deze sluiting komt. (...) Een maand later word ik door mijn zoon gebeld, totaal overstuur stond hij in het bos, hij wilde niet meer leven. (...) Wat een hoopje ellende.'

Deze moeder eindigt haar noodkreet als volgt:

'Ik heb namelijk nog één doel: mijn zoon op een passende plek krijgen, inclusief zijn geliefde en vertrouwde groepsworkers. En ik heb één wens: dat hij zichzelf in de tussentijd niets aandoet.'

Geld, en niet andere dingen, is de enige reden voor Pluryn om juist De Hoenderloo Groep te sluiten. Daar is eigenlijk iedereen van overtuigd. De gebouwen van DHG staan namelijk op een schitterend terrein. De medewerkers die een doorstart zonder Pluryn willen, zijn dan ook cynisch en schrijven: *'De eigendommen van DHG vertegenwoordigen een economische waarde van 50 miljoen euro (het onroerend goed locatie Deelen en Hoenderloo is onlangs naar zeggen getaxeerd op 85 miljoen). Toeval of niet, die waarde gaat nu gebruikt worden om de schulden van de overige onderdelen van de gehandicapteninstelling substantieel te verlagen. Het enige dat deze huidige bestuurder (Karel Verweij, red.) hoeft te doen is het terrein vrijmaken van 215 jongeren en 400 medewerkers en het dan in de verkoop zetten met als rookgordijn 'kwaliteit en verlies'.'*

Het terrein van DHG ligt inderdaad in een prachtige omgeving en heeft ongekend mooie voorzieningen; er is een crossbaan, een survivalbaan, een sporthal en er staan paarden. Voorstanders van een instelling 'in de bossen' benadrukken juist het positieve daarvan. Het terrein van DHG is bij uitstek geschikt voor kinderen die goed gedijen in een rustgevende en prikkelarme omgeving.

Pluryn benadrukt vooral dat het kleine voorzieningen wil, en dat kinderen in instellingen in de bossen wegzetten niet meer van deze tijd is. Pluryn benadrukt echter óók dat het terrein van 75 hectare zeker 18 miljoen waard is. En nog vele malen méér wanneer de gemeente Apeldoorn de bestemming wijzigt van 'natuur' en 'maatschappelijk' (zorg, red.) in 'bouwen'. Dát is waar het in geldnood verkerende Pluryn op koerst.

Werner Ludwig, voorzitter van Dorpsraad Hoenderloo, is daar weer boos over. Hij noemt de praktijken van Pluryn in dagblad De Stentor *'shocking'* en *'aanmatigend'* en stelt: *'Ze zijn op een verholen manier bezig de opbrengst zo hoog mogelijk te maken. Dit getuigt van een onfatsoen zoals je zelden meemaakt. Pluryn is bezig zichzelf rijk te dromen.'*

Maar niks dromen. Pluryn zegt namelijk dat het al concreet over verkoop met partijen onderhandelt. In het 'Beslisdocument' over de afbouw van DHG meldt Pluryn dat ze hierover óók al met de gemeente Apeldoorn in gesprek is.

Volgens burgemeester Heerts klopt daar echter weer niets van. Hij ergert zich er aan dat Pluryn zo voor de troepen uitloopt en schrijft daarover, maart 2020 in zijn brief aan de gemeenteraad: *'Hierbij doet Pluryn uitspraken over een geïnteresseerde exploitant en over een stedenbouwkundige / landbouwarchitect die opties in kaart brengt. Ook doet Pluryn enkele inhoudelijke uitspraken over de mogelijkheden van het terrein, die zouden kunnen doorwerken in bestemmingswijzigingen. De realiteit is echter dat er hierover geen enkel contact is geweest met gemeente Apeldoorn.'*

Zestiende plekje

Kinderombudsman Margrite Kalverboer is verbolgen over de gang van zaken rond de sluiting van DHG. Maar vooral over de opstelling van Pluryn, zo blijkt. Zij komt in juni 2020 met een vernietigend rapport *Belangen van kinderen voorop?* over de afbouw van De Hoenderloo Groep. De ombudsman zegt expliciet dat haar onderzoek zich *niet* richt op de vraag of Pluryn

op basis van de financiële situatie en de kwaliteit van de zorg van DHG wel of niet tot sluiting had moeten overgaan. Kalverboer kijkt alleen *'in hoeverre de belangen van de kinderen die bij DHG verbleven zijn onderzocht en meegewogen in de besluitvorming over sluiting, rond de vormgeving van de huidige zorg en de toewijzing van nieuwe zorg.'*

Kalverboer, die zichzelf ook de Kinderombudsvrouw noemt, schetst dat de kinderen inderdaad *'veel last ervaren en zelfs schade ondervonden van de dynamiek die rond de sluiting is ontstaan.'* Een ouder met een zoon met autisme vertelde haar: *'Hij staat op scherp. En dan ontploft hij en ligt hij weer in de time-out.'* Een andere ouder meldde: *'Mijn kind is onrustig, verdrietig en doet suïcidale uitspraken.'*

Het personeel wil al helemaal niet dat DHG de deuren sluit, stelt Kalverboer: Ze geven echter óók aan dat DHG *'last resort'* was en het *'afvalputje'* van de jeugdzorg. En juist omdat alle kinderen met zeer complexe problematiek bij DHG werden geplaatst, kwam de kwaliteit van de zorg in het geding, stellen de medewerkers.

Kinderombudsvrouw Kalverboer concludeert al met al dat de individuele belangen van de kinderen niet voorop stonden. En dat *'De stakeholders, waaronder het ministerie van VWS als stelselverantwoordelijke, vooraf aan het voorgenomen besluit tot sluiting onvoldoende bij het proces zijn (...) betrokken.'*

Wat betekent dat de reus Pluryn ongestoord zijn gang lijkt te kunnen gaan, al zegt Kalverboer het wat meer omfloerst.

Hoewel Pluryn het tegendeel beweert, lijkt het toch niet in staat om voor alle kinderen daadwerkelijk geschikte 'vervolgplekken' te regelen. Hans Knetsch weigerde bijvoorbeeld om zijn zoon naar JP Heije in Oosterbeek van Pluryn te laten gaan. Pluryn wilde daar twee speciale groepen voor kinderen met autisme maken. Knetsch geloofde er niet in en zei daarover: *'Er is helemaal niets concreet. Ze moeten nog mensen zoeken, ze moeten de school nog helemaal inrichten. Je kan het ook uitleggen als experimenteren met kinderen.'*

Knetsch is extra cynisch over het aanbod van JP Heije omdat voorzitter Karel Verweij van de Raad van Bestuur van Pluryn toegaf dat het besluit om kinderen over te plaatsen naar deze Pluryn-instelling voornamelijk is ingegeven door financiële motieven. Hans Knetsch daarover: *'Heel simpel, hij heeft gewoon gezegd: 'Het is voor ons ook goedkoper als we dát vol kunnen stoppen'.'*

Bovendien wil Knetsch niet meer dat Jan wederom zó ver weg in een instelling komt te zitten. Hij startte een proefproces tegen de gemeente Katwijk, de woonplaats van de familie Knetsch, om af te dwingen dat Jan ditmaal daadwerkelijk dichtbij huis passende zorg krijgt, zoals VWS en gemeentes willen.

'Ik wil verdorie dat die jongen hier in de buurt komt. Hij hoort niet bij Arnhem. Hoe mooi het ook is daar, ons leven speelt zich hier af. Ik wil niet meer dat ik iedere week honderden kilometers moet rijden om mijn zoon te zien. Het is mijn strijd met het systeem. We hebben de Jeugdwet van 2015 die beoogt dat de gemeentes die zorg overnemen, en dat het allemaal kleinschalig en dicht bij huis zou zijn. Maar in werkelijkheid worden die kinderen ook gewoon tegen de Duitse grens aangeplempt. Daar ben ik helemaal klaar mee.'

Voor alle jongeren die in hetzelfde schuitje zitten als Jan, is de sluiting van DHG rondt een drama. Knetsch daarover: *'Ik ken ouders die vertelden: 'We zijn nu op zoek naar het zestiende plekje. Wat denk je dat dit doet met kinderen ? Als je om het halfjaar moet verhuizen ?'*

Pluryn is op haar beurt verbolgen over de commotie en de negatieve publiciteit rond de sluiting van DHG. *'Pluryn-topman Karel Verweij wil rust rond Hoenderloo Groep: 'Wij liggen voortdurend onder een vergrootglas', staat er op 27 juni 2020 boven een interview met Verweij in wederom De Stentor. Bestuurder Verweij is boos op de Kinderombudsman vanwege haar vernietigende rapport en zegt dat zij 'geen representatief onderzoek' deed*

omdat ze maar een handjevol mensen zou hebben gesproken. Verweij: *'Het is steeds hetzelfde groepje van enkele ontevreden ouders dat zich roert. Ik vind het niet verantwoord op basis van zo'n klein groepje conclusies te trekken die een zware impact hebben op onze medewerkers, de jongeren en de andere ouders. Ik vind het not done.'*

De bestuurder voegt daaraan toe: *'Het genereert veel onrust. Wat we nu willen, is rust.'*

Het plan om dertig kinderen over te brengen naar JP Heije is verder weer van de baan, aldus Verweij in de krant: *'Hier zijn we op teruggekomen. De meeste kinderen zouden elders een nóg betere plek kunnen krijgen.'*

Nu creëert Verweij echter zelf onrust. Juli 2020 blijkt het namelijk tóch iets anders te liggen. Er komen wel twee 'kleinschalige groepen' bij JP Heije, laat Monique Mulders - een andere - woordvoerder van Pluryn weten. Daarnaast komen er twee nieuwe groepen in het jeugddorp De Glind in de buurt van Barneveld. Dat is eveneens van Pluryn, voor kinderen met autisme en hechtingsproblematiek. Dan blijkt dat aan elf ouders daar een plaats voor hun kind is aangeboden, maar dat nog slechts vier ouders dit aanbod hebben geaccepteerd.

Een belangrijke reden voor de weigering of aarzeling van ouders betreft het onderwijs.

Volgens hen is dat óók in De Glind weer niet geregeld terwijl Pluryn zegt dat er 'passend onderwijs' is voor alle kinderen in de J.H. Donnerschool, voor speciaal onderwijs, op het terrein. *'Wij gaan de Donnerschool daar extra bij ondersteunen'*, voegt Mulders daaraan toe. Directeur en bestuurder Jan Hofman van de J.H. Donnerschool, die niet onder het bestuur van Pluryn valt, laat echter een ander geluid horen en meldt dat het onderwijs voor de kinderen die van DHG komen nog niet helemaal is geregeld. In de meivakantie liet Pluryn pas weten dat er wellicht twee groepen kinderen naar De Glind komen, licht hij toe.

Passend onderwijs regelen 'vraagt maatwerk en afstemming met allerlei partijen, ook met gemeenten', aldus Hofman. *'Daar zijn we met elkaar druk mee. Ik ben optimist, maar kan niet volmondig 'ja' zeggen op de vraag of we in september al voor elk kind een uitgewerkt en aangepast lesprogramma hebben.'*

Hij vindt dat er regie moet komen op een proces als de sluiting van DHG, doelend op de instelling, gemeentes en de ministers als 'stelselverantwoordelijken' die allemaal naar elkaar doorverwijzen, maar niet hun verantwoordelijkheid nemen. Jan Hofman ziet het in de nabije toekomst zo vaker fout gaan en zegt daarover: *'Véél meer plekken sluiten. Mijn angst is: waar gaan we alle kinderen plaatsen?'*

Natuurlijk kwamen in De Stentor boze reacties op het interview met bestuurder Verweij die klaagt dat Pluryn 'onder het vergrootglas' ligt en zegt dat hij rust wenst. Michiel ter Heerdt, docent van Het Hoenderloo College, wond zich zeer op en stelt dat de bestuurder richting ouders, kinderen (leerlingen) en medewerkers in de media ten onrechte het beeld schetst dat de Kinderombudsman, de inspectie, het zorg- en onderwijspersoneel en de Medezeggenschapsraad van Pluryn, de vakbonden en kamerleden, allemaal 'niet lief' zijn voor Pluryn, en zij het bij het verkeerde eind hebben wat betreft de sluiting van De Hoenderloo Groep. Deze docent vindt het, met zoveel woorden, schandelijk dat Verweij stelt dat *'niet de bestuurder maar de medewerkers en de bonden er voor zorgen dat de kwaliteit van onderwijs en zorg achteruit gaan.'* En dat *'Pluryn zich aan alle wetten, regels, afspraken en fatsoensnormen houdt.'*

Ter Heerdt adviseert het bestuur dringend om aan 'zelfreflectie' te doen. En dat 'complexe zelfreflectieproces' wil deze docent wel begeleiden, voegt hij daaraan toe.

Het Apeldoornse raadslid Hanna Riezebos van de Christen Unie (CU) zag alles, sinds de aankondiging dat DHG zou sluiten, met lede en ook boze ogen aan. Ze schreef over de ontmanteling van DHG: *'Het is voor deze en andere zorginstellingen blijkbaar kinderlijk eenvoudig geworden om te handelen tegen het algemeen belang in. Het vertrouwen in de democratie komt dit zeker niet ten goede.'* En het belang van *'de betrokken jeugdigen'* staat volgens haar helemaal niet voorop.

Riezebos die zich als een van de weinige politici van alle betrokken gemeentes helemaal ingroef in dit dossier, vindt zich ook op over het handelen van Pluryn en schreef op 18 mei 2020 op haar laatste blog: *'Ik sluit af met een persoonlijke noot. Voor mij, als woordvoerder Jeugdzorg sinds 2014, is dit het meest ingrijpende dossier sinds de decentralisatie van de jeugdzorg in 2015. Als lokaal volksvertegenwoordiger kan ik niet anders dan concluderen dat, gezien het chronisch gebrek aan financiële verantwoording en transparantie, het beleid van Pluryn rond de sluiting van De Hoenderloo Groep en daarmee de verhuizing van vele tientallen kinderen, ongeloofwaardig is. Het lukt me niet dit aan de Apeldoornse kiezer uit te leggen.'*

Hanna Riezebos hangt het dossier DHG aan de wilgen. Wanneer haar eind juni 2020 voor *Kinderen van de Staat* nog om een reactie wordt gevraagd, meldt ze dat ze daar niet meer toe in staat is. Ze laat per app weten dat ze 'DHG' aan haar fractievoorzitter Ben Bloem overdraagt en licht toe waarom: *'Ik ben door dit dossier overwerkt geraakt en ga vroeger met zomerreces. Heel fijn dat de pers het oppakt.'* Ze is daar blij mee en zegt: *'De kinderen verdienen het.'*

Ben Bloem reageert meteen. Hij noemt de sluiting van DHG *'een ongeluk.'*

Dat Pluryn failliet dreigt te gaan, staat volgens hem niet op zich. Fractievoorzitter Bloem: *'Er zijn heel veel financieel noodlijdende instellingen. Er zitten heel veel instellingen in zwaar weer. Misschien is er volgend jaar wel weer een andere aanbieder die hetzelfde heeft.'*

De conclusie van Ben Bloem is vooral dat gemeentes heel weinig kunnen uitrichten tegen zo'n grote jeugdzorgorganisatie als Pluryn. Bloem daarover: *'Onder de streep blijft toch, ook al komen ze met nog zulke waardeloze argumenten, dat wij, zeker als gemeenteraad maar ook als college, eigenlijk geen machtspositie hebben ten aanzien van zo'n aanbieder. Het enige dat wij hebben is een contract met de aanbieder. Maar daar staat niet in: 'Die zorg moet daar op die locatie plaatsvinden.'*

De CU-voorman is sceptisch over de verplaatsing van DHG: *'In deze situatie hebben we er grote vraagtekens bij of dat wel echt nodig was? Of dat het vanuit de visie van Pluryn gezien vooral financieel gedreven was? Maar zelfs dan gaan we er dus niet over. Dat is heel frustrerend.'*

Een gemeente kan uiteindelijk zeer weinig uitrichten wanneer kinderen door zo'n gecontracteerde zorgmoloch worden vermalen, stelt Bloem: *'Dat is het gevolg van die hele, hele, hele grote organisaties, die daardoor ook heel ondoorzichtig worden.'*

Bloem noemt ze: *'Olietankers waar je geen grip op hebt. Als ze de goede dingen doen, hebben heel veel mensen daar in één keer profijt van. Gaat het niet goed, dan heb je er enorm veel last van. En dan is bijsturen buitengewoon moeilijk.'*

Reus Horizon

Hoe machtig de olietankers, anderen noemen hen ook wel 'mammoettankers' in de jeugdzorg zijn, ondervonden eveneens raadsleden maar vooral jeugdrechtsadvocaten die sinds najaar 2018 probeerden om de feiten over een miljoenenaanbesteding voor de JeugdzorgPlus in de regio Noord Holland Noord op tafel te krijgen. Een omstreden aanbesteding voor gesloten jeugdzorg van 18 gemeentes die de andere moloch in het jeugdzorgsector, Horizon won.

Over die aanbesteding en de oprichting voor een nieuwe gesloten instelling Antonius in Bakkum gaat het later nog uitgebreid in *Kinderen van de Staat*. Die aanbesteding illustreert tevens weer hoe weinig invloed valt uit te oefenen op grote jeugdzorgorganisaties die met vereende krachten op fusie- en op overnamepad gaan en aanbestedingen winnen. Maar niet de zorg leveren die ze in hun reclamepraatjes beloven.

Ook bij de reus Horizon komt goede zorg voor de kinderen lang niet altijd op de eerste plaats. Rapporten van de Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd IGJ over de JeugdzorgPlus-instelling Antonius, en tevens vernietigende rapporten uit 2020 over de gesloten Horizon-instelling Midgaard in Den Haag, zijn daarvan het concrete bewijs. Niets lijkt moloch Horizon Jeugdzorg en Onderwijs, met als thuisbasis Rotterdam, echter in de weg te staan om nog groter te worden en alsmaar machtiger.

Horizon zit ingebed in een ingewikkelde organisatie. Boven Horizon hangt de koepelorganisatie iHUB, die voor vier clubs die daaronder hangen, feitelijk alle andere zaken dan de alledaagse zorg regelt. iHUB gebruikt vele namen voor zichzelf. Ontwikkelplein, scholenkoepel, opleidingscentrum, alliantie, net hoe het uitkomt.

Het is iHUB dat een steeds groter deel van de jeugdzorgmarkt in Nederland veroverd. En iHUB is daar, net als Pluryn, trots op. Begin februari 2020 stelt iHUB in een brief aan zijn relaties in ronkende taal alle acht ‘nieuwe regiodirecteuren’ voor, en prijst tevens het nieuwe product ‘familiezorg’ als volgt aan:

‘iHUB is volop in beweging. Samen met onze werkmaatschappijen Horizon, Altra, de Opvoedpoli en De Nieuwe Kans geven wij vorm aan een nieuwe topstructuur vanuit een focus op familiezorg. Of kinderen zich positief kunnen ontwikkelen en veilig kunnen opgroeien, hangt nauw samen met het welbevinden van hun ouders of opvoeders en de mate van bestaanszekerheid voor het hele gezin. Ouderproblemen vallen nu eenmaal heel vaak samen met kinderproblemen.’

iHUB gaat er duidelijk werk van maken, blijkt uit de woorden die ook weer doen denken aan de marketingtaal van collega Pluryn. iHUB schrijft: *‘Daarom geven wij met onze deskundige professionals familiezorg nog steviger vorm. Met elkaar gaan we voor sterkere families.’*

Overnames, fusies, samenwerkingen en winnen van aanbestedingen zijn óók bij iHUB nodig om die ‘familiezorg’ en andere jeugdzorg in het hele land te realiseren. Daar moet iHUB regio’s voor veroveren. Dat gaat iHUB goed af, wil die maar benadrukken.

In de brief staat namelijk ook een kaart van Nederland. De gekleurde delen geven aan in welke gebieden iHUB al actief is. Dat zijn er veel; namelijk in een derde deel van ons land. Dit komt mede omdat de grote organisaties voor jeugdzorg, iHUB-Horizon voorop, op het gebied van jeugdzorg inderdaad alles gaan aanbieden. Door bij aanbestedingen uit te dragen dat ze op alle gebieden expertise in huis hebben, kunnen ze die aanbestedingen winnen en nog weer groter worden.

Linda Terpstra, bestuurder van Fier, expert in meiden die slachtoffer zijn van *loverboys* en seksueel misbruik en seksuele uitbuiting, schreef daarover een manifest. In de hoop deze praktijken te stoppen. Op bevlogen maar kritische toon zegt ze over haar manifest: *‘Ik betoog daarin dat er weinig meer te kiezen valt door de manier waarop er door het stelsel wordt ingekocht. Ik heb het over het niet faciliteren van innovatie, van verschillen. De decentralisatie en de inkoopprocedures maken dat dit mogelijk is. Wat maakt dat ze geen dikke streep hierdoorheen zetten?’*

De reuzenorganisaties in de jeugdzorg moeten worden afgebroken, vindt Terpstra van Fier en ze licht dat toe: *‘Als de inkopers kritische vragen gaan stellen en op de kwaliteit gaan zitten en zeggen: ‘We willen eigenlijk geen instelling die zegt alle problematiek aan te pakken. We willen een klein beetje differentiatie, wij willen dat een aantal instellingen ergens heel goed in zijn, en dat kunnen bewijzen.’ Dan druk je ze uit het systeem. Dan houden ze wel op met al die*

constructies die er verzonnen worden. Als ze zeggen: 'Instellingen groter dan tweeduizend mensen vinden we eigenlijk al niet meer interessant om in te kopen.' Moet je kijken hoe snel ze ontmantelen.'

Poetins

Zo helder als de voorstelbrief over de regiodirecteuren en de familiezorg van iHUB is, zo ondoorzichtig is de organisatiestructuur en de bijbehorende financiële ordening van Horizon. Met name die van iHUB, de koepel. Een poging tot ontrafeling.

Onder iHUB vallen de vier in de brief genoemde organisaties. Tot 2020 was Hans du Prie enig bestuurder van iHUB. Hij is een zéér belangrijke man in de jeugdsector. Overal duikt zijn naam op: bij overleggen van de VNG, in stukken van het ministerie van VWS, in een eindverslag van de Transitie Autoriteit Jeugd, in gesprekken voor *Kinderen van de Staat*. Bestuurder Hans du Prie van iHUB / Horizon speelt bij deze profilering van iHUB al vele jaren, een prominente rol.

Hans du Prie is voorjaar 2019 graag bereid tijd vrij te maken voor een interview. Wachtend op dit gesprek valt bij de balie in het hoofdgebouw van Horizon / iHUB, aan de Mozartlaan in een buitenwijk van Rotterdam, een bord te zien met deze prikkelende spreuk: *'Professionals weten wanneer het beter is om zich niet aan de regels te houden, maar kunnen zich altijd verantwoorden.'* De gedachte dat dit interview nog wel eens interessant kan worden, dringt zich daarmee extra op.

Du Prie stelt zich vriendelijk voor. Maar komt ook meteen ter zake en zegt:

'Ik ben bestuurder van iHUB. Daar zijn vier jeugdzorg- en onderwijsinstellingen bij betrokken, De Nieuwe Kans, de Opvoedpoli, Altra en Horizon. En aan mij is de eer om de optocht te organiseren. iHub heeft zich voorgenomen om te zoeken naar maatschappelijke doorbraken. Nou, dan hebben we een leuke tijd hè? Daar zitten we middenin.'

Nogal wat bestuurders in de jeugdzorg hebben niet zo'n best imago. Hen wordt verweten dat ze vooral uit zijn op macht. Du Prie is één van de machtigste bestuurders uit de jeugdzorgsector. Hij loopt al vele jaren mee en duikt overal op. Maar hij is niet overal even geliefd, blijkt uit de vele interviews voor *Kinderen van de Staat*. Verschillende mensen laten weten dat ze zelfs bang voor hem zijn. Omdat hij zou intimideren en dreigen, vooral als hij zijn zin niet krijgt, zoals bijvoorbeeld bij samenwerkingen of fusies. Hij zet mensen op een zijspoor van wie hij last heeft of met wie hij niet meer door één deur kan, hij laat hen zwijgcontracten tekenen, zo wordt verteld.

Allemaal anonieme, bange bronnen zeggen: *'Het is een gevaarlijke man gewoon.'* En: *'Als je niet voor hem bent, dan ben je tegen hem.'* Of: *'Hij is buitengewoon agressief.'*

Deze mensen leveren daarvoor ook bewijs. Ze durven echter niet met naam te spreken uit angst voor repercussies. *'Hij heeft een tweeledige strategie'*, zegt een bron die evenmin bekend durft te worden. Du Prie denkt volgens deze persoon als volgt: *'Ofsamenwerken, en dan druk ik de andere bestuurder er uit. Of de samenwerking mislukt, en dan ga ik in die regio het allemaal inkopen, en probeer ik alsnog die ander eruit te drukken.'* *'Wat monopolisten doen. Wat hij ook in Noord Holland heeft gedaan'*. Daarmee doelend op de aanbesteding voor gesloten jeugdzorg die Horizon won in Noord Holland. Daarmee drukte Horizon inderdaad de enige regionale aanbieder Parlan / Het Transferium van gesloten jeugdzorg uit de markt.

Een zeer ervaren bestuurder in de jeugdzorgsector, die ook als interimmer en als adviseur werkte, Linda Bijl herkent het. De directeur van de innovatieve organisatie FamilySupporters zegt dat bestuurders heel *'naar kunnen zijn tegen alles en iedereen die hen dreigt tegen te*

houden'. Bijl daarover: *'Er zit veel angst in dit soort organisaties. Ook intern. Macht. Het is echt denken dat jij God bent. Dat je de baas bent. Dat iedereen naar jou moet luisteren.'* Het heeft volgens Bijl mede te maken met het feit dat veel bestuurders al heel lang in deze sector werken. Bijl daarover: *'Oude bestuurders in de jeugdzorg zijn allemaal doorgegroeid. Die zijn vaak niet zo heel hoog opgeleid. En ze zitten al héél lang in die organisatie. Het is 'fusie, fusie, fusie'. Dat hele patroon is er ook op gericht om steeds groter te worden. Je groeit met je instelling. En met name die categorie bestuurders is ingewikkeld.'*

Wat Horizon / Hans du Prie betreft: soms stopte een samenwerking vroegtijdig zodat er uiteindelijk geen sprake – meer – kon zijn van een fusie of overname. Dat was het geval bij Fier en Horizon in de pilot *Roffa*. De twee organisaties voor jeugdzorg startten gezamenlijk eind 2014 in Rotterdam, thuisbasis van Horizon, de pilot *Roffa* voor meisjes die slachtoffer zijn van *loverboys* en seksueel misbruik.

Linda Terpstra, bestuurder van Fier daarover: *'We hadden een prachtige ambitie. We zaten samen in één gebouw. Aan de rechterkant zat Fier, aan de linkerkant zat Horizon. Wij hadden onze eigen groepen, zij hadden hun eigen groepen. Horizon had de meisjes die gesloten zaten. Wij zagen soms dat de meisjes er bij ons uitkwamen en gesloten moesten. Het plan was: Meisjes gaan vanuit ons een deur verder, éven een week gesloten bij Horizon. Een schuifje. En zodra het weer kan: terug naar open bij Fier. We wilden gewoon die samenhang beter maken: kinderen korter gesloten houden en ook meteen behandeling opstarten.'*

Een prachtige ambitie, en een prachtig plan. In een mooi pand. Toenmalig staatssecretaris Martin van Rijn van VWS en voormalig Rotterdams wethouder Hugo de Jonge gaven het startschot voor *Roffa*. Prinses Beatrix kwam later ook nog bij *Roffa* op bezoek. Maar anderhalf jaar later ging de stekker alweer uit dit gezamenlijke project.

Meerdere bronnen zeggen dat Terpstra van Fier en bestuurder Hans du Prie van Horizon niet door één deur konden. Linda Terpstra wil daar tijdens het interview desgevraagd niet over spreken. Er valt duidelijk angst te bespeuren bij de bestuurder van Fier voor de consequenties wanneer zij wél openheid van zaken zou geven.

Ik vraag Terpstra, die enkele malen in de Top 100 van de invloedrijkste vrouwen stond van het blad *Opzij*, andermaal wát er nou met *Roffa* precies is gebeurd. Maar ze weigert het exacte verhaal te vertellen. Wanneer haar wordt gevraagd of dit uit angst is voor de reus Horizon en voor bestuurder Hans du Prie, antwoordt ze kort: *'Ja, dat klopt.'*

Maar met modder gooien wil ze niet, licht ze toe. Dus over haar relatie met Horizon en met name die met Hans du Prie houdt zij, veelbetekenend, haar mond. Het blijft in nevelen gehuld waarom die samenwerking stopte.

Op het bestaan van die reuzen in de jeugdzorg zoals iHUB / Horizon en de negatieve gevolgen daarvan, wil Linda Terpstra echter wél in gaan. Ze vindt het niet goed voor de zorg voor de kinderen dat die hele grote instellingen er zijn, én ook zo dominant zijn. Terpstra daarover: *'Het is het gevolg van de perverse prikkels die achter alle aanbestedingstrajecten zitten. En de reuzen spinnen er garen bij.'*

Expertise, zoals een kleine club als Fier die heeft, is namelijk thans niet meer het belangrijkste in de sector. Ook Terpstra stelt dat gemeentes liever grote organisaties contracteren die alles kunnen, of in ieder geval zeggen te kunnen.

Zij schetst hoe de ambtenaren die de aanbestedingen moeten organiseren te werk gaan:

'Die ambtenaren doen dat uit goede bedoelingen, ik wil er niet aan denken dat er kwade wil aan ten grondslag zit. Maar zij beginnen gewoon, niet gehinderd door historische kennis. Het zijn vaak jonge mensen en die gaan er vól in, die kijken naar de vinkjes. We moeten de aanbesteding met allemaal vinkjes doen. Dat gaat zó: Je hebt een aanbieder. En de

ambtenaren vragen dan: 'Heb je expertise met slachtoffers van loverboys?' En die aanbieder zegt: 'Vink! Ja die heb ik'. En bij de volgende expertise zegt die óók 'Vink!' Ze kunnen alles.' Die reuzen halen zo zéér grote contracten binnen bij gemeentes. Maar het klopt niet, vindt Terpstra. De bestuurder van Fier zegt daarover: *'Droom lekker verder! Echt, dat gáát niet. Je kan niet overal goed in zijn.'*

Dat bestuurder Hans du Prie rücksichtlos te werk gaat wanneer hij aanbestedingen wil winnen of andere jeugdzorginstellingen wil inlijven, blijkt eveneens uit verhalen van meerdere betrouwbare bronnen, die uit angst voor represailles ook weer allemaal anoniem willen blijven. Ze noemen Du Prie een *'geslepen verkoper'* en melden dat Du Prie betrokken is geweest bij verschillende samenwerkingen of fusies en dat hij uiteindelijk altijd als enig bestuurder overblijft. Een opmerking: *'Als hij komt vragen om samen te werken dan weet je toch wat het script is?'*

Du Prie wordt vanwege de methodes die hij gebruikt wel vergeleken met dieren. In een brief van betrokkenen uit de jeugdzorg aan de Tweede Kamer zelfs met een *'nijlbaars'*, de roofvis die alle vissen, óók zijn eigen jongen, opeet. Anderen noemen hem een *'koekoeksjong'*. Omdat de koekoek haar eieren legt in een vreemd nest en de andere eieren plus de jonkies daarna eruit gooit. Hij hanteert deze praktijken met maar één doel: *'Hij is zijn macht aan het uitspreiden over dit land'*, is de conclusie van een ingewijde.

Anne Punter, publiceerde op 2 december 2015 als directeur van FamilySupporters op LinkedIn, een oproep waarin hij zich betitelde als *'klokkenluider'*. Hij schreef: *'De (Jeugd)zorg is volop in beweging. Het is noodzakelijk om het stelsel te veranderen, maar van binnenuit moet er ook het e.e.a. gebeuren. Ik heb jarenlange ervaring in de zorg, ik heb in heel wat instellingen gewerkt. Overal kwam ik betrokken en gepassioneerde bestuurders tegen. Maar.... ik ben ook wel wat rotte appels tegengekomen. Bestuurders die vooral met macht regeren, die niet het cliëntenbelang vooropstellen, maar gaan voor de eigen positie. Die met die macht angst zaaien in hun club. Ik ken collega's en professionals die hier letterlijk ziek van zijn geworden, en de hele Jeugdzorg lijdt er onder. Er is 1 bestuurder die in elk geval het predicaat rotte appel verdient en dat is de bestuurder van Horizon. (Hans du Prie). Het zou de Jeugdzorg beter maken en toekomstige slachtoffers schelen als deze bestuurder gaat worden gestopt. (...)'*

Harrie Verbon, hoogleraar Openbare Financiën die zich zeer in de gang van zaken in de (jeugd)zorg heeft verdiept, ziet eveneens een patroon bij bestuurders van de grote organisaties voor jeugdzorg en antwoordt zonder omhaal op vragen over de vermeende methodes van iHUB / Horizon-bestuurder Hans du Prie: *'Deze man zit al zolang in de top van deze zorgmoloeh, dat hij zich waarschijnlijk niet kan voorstellen dat mensen niet doen wat hij wil. En hij kan zich waarschijnlijk nog minder voorstellen dat hij niet in staat zou zijn mensen in zijn richting te laten buigen. Wij kennen allemaal de Poetins van de grote semipublieke organisaties (vooral in zorg en onderwijs), maar u en ik weten ook dat als het erop aankomt, mensen die met deze Poetins te maken hebben gehad, liever het zwijgen ertoe doen.'*

Hans du Prie van Horizon / iHUB dreigt en intimideert, zeggen verschillende bronnen. Ook ten aanzien van de verschijning van *Kinderen van de Staat* dreigde Horizon met juridische stappen, waarover meer in *Politiek aan zet*.

Datzelfde wordt tevens van Pluryn gezegd. Van meer kanten komen er geluiden van intimidatie of dreiging. Ouders die kritisch zijn over de sluiting van De Hoenderloo Groep, en zich daarover ook in de media uitlaten, worden door bestuurder Karel Verweij gesommeerd daarmee te stoppen.

Het overkwam Babette Brouwer, moeder van Sebastiaan. Hoewel ze excuses aanbood voor een onhandige uitspraak op Facebook - zij vond die zelf achteraf ook niet zo fraai - greep bestuurder Verweij keihard in, aldus Brouwer:

'Een paar uur later al kreeg ik een mail van Verweij. Alles moest acuut van social media af, ik mocht mij niet meer negatief uitlaten in de pers, niet naar de inspectie. Ik moest mijn mond houden, daar kwam het op neer. En als ik dat niet deed, dan overwoog hij de zorgrelatie (met Sebastiaan, red.) stop te zetten. Twee weken later kregen alle ouders een vervolgplek voor hun kind aangeboden. Ik kreeg toen een mail dat ik maar buiten Pluryn moest gaan zoeken want de zorgrelatie was ernstig verstoord. Dat is echt door Verweij op persoonlijke titel allemaal gedaan.'

Brouwer levert de correspondentie daarvoor als bewijs en zegt: *'Een paar dagen later kreeg ik een brief. Eerst werd ik gebeld door de hoofdbehandelaar die zei: 'Er is besloten dat hij tóch mag blijven. Je gaat een brief krijgen en daar ga je wat van vinden.'* Dat was een soort zwijgcontract.'

Brouwer tekende dat natuurlijk niet en zegt: *'Maar het neveneffect van zijn actie is wel geweest dat leden van de kerngroep (van ouders van DHG, red.) sindsdien eigenlijk niet meer naar buiten durven te komen. Die durven zich niet meer te roeren in de pers, durven niet meer heel kritisch te zijn. Want die zijn bang dat hij datzelfde flikt.'*

Babette Brouwer zwicht echter niet voor de intimidatie van bestuurder Karel Verweij. Op 4 juli 2020 staat van haar tóch weer een ingezonden brief in De Stentor als reactie op het lange interview met Verweij. Ze wil kwijt dat de roep om rust door deze bestuurder *'zuiver is gestoeld op de wens verdere imagoschade voor Pluryn te beperken en de focus te verleggen van het feit dat er nog steeds 94 kinderen verblijven in grote onzekerheid op De Hoenderloo Groep.'*

Linda Bijl, directeur van FamilySupporters herkent deze bestuurscultuur en zegt daarover: *'Ik denk echt al heel lang na over wat hier gebeurt. Want het lijkt in de jeugdzorg erger dan in andere sectoren. En ik denk dat we te maken hebben met een soort parallel proces. De jeugdzorg heeft een doelgroep, en dat zijn kwetsbare kinderen en kwetsbare ouders. En wat wij dan doen. Die kinderen kunnen nog niet voor zichzelf zorgen en die ouders soms ook niet, en dan moeten we ingrijpen als maatschappij. Daarmee ontstaat macht. Je wordt ook de baas over zo ongeveer het meest essentiële wat je als mens kunt hebben: namelijk kinderen. En jouw zeggenschap, je gezag wordt je afgenomen, of gedeeltelijk of helemaal en de gesloten jeugdzorg is daarvan natuurlijk de ergste variant. Dan ga je echt héél diep in de vrijheid van mensen. Bij jeugdzorg gaat het over beslissingen nemen over anderen. Hugo Borst, (columnist, red.) heeft het laatst 'bestuurlijke obesitas' genoemd, dat vind ik eigenlijk een hele mooie term, want dat is heel herkenbaar.'*

Deze bestuurders lukt het tevens om veel aandacht in de media te organiseren. Hans du Prie verschijnt regelmatig in de pers. In kranten, in het ambtenarenblad Binnenlands Bestuur. Of op andere fora, zoals op de website van het consultancybureau *MarketResponse*. In de rubriek *Human Insights* die gaat over de drijfveren van mensen, vertelt auteur Willem Brethouwer eind mei 2020 dat hij de bestuurder van iHUB eerder trof *'rondom het thema positionering en communicatie. In het bijzonder met betrekking tot de werkgeversrol van Ihub, ofwel 'employer branding' zoals dat tegenwoordig heet.'*

Du Prie geeft in *Human Insights* een bedenkelijk inkijkje over hoe hij over de verantwoordelijkheden en luxe problemen van ouders denkt:

'In de opvoeding is dat de onvoorwaardelijke steun van de ouder naar het kind. Dat is de primaire verantwoordelijkheid. Luxe problemen afwentelen op de jeugdzorg of het

schoolstelsel zijn nu even nu even niet aan de orde. Het klinkt hard, maar laten we er maar aan wennen.'

Ook vertelt Hans du Prie dat het op dat moment in de gesloten instelling Midgaard van Horizon goed mis is, al noemt hij de instelling niet bij naam. Du Prie lijkt de hand in eigen boezem te steken en zegt: *'Op één van onze afdelingen ging het zodanig slecht dat het leidde tot een aanwijzing van de inspectie. Op de afdeling bepaalden de jongeren wat er gebeurde in plaats van de begeleiding. Die afdeling zakte door de kwaliteitsbodem. We waren te veel bezig met reorganiseren in plaats van dat we signalen serieus namen die mensen afgaven. Kortom, we kregen een draai om de oren. Het is ons overkomen. Ik ben er niet trots op maar we pakken ons zelf wel aan de haren en trekken ons uit het moeras. We zijn open over de worsteling.'*

De grote instellingen voor jeugdzorg zijn echter niet open over hun intimidaties. Zeker niet over het onder druk zetten van 'samenwerkingspartners' of professionals die de kinderen bijstaan. Dat ook dit gebeurt, blijkt eveneens uit de gesprekken voor *Kinderen van de Staat*. Maar wederom durven ook deze professionals het, uit angst voor de negatieve gevolgen, alleen anoniem te vertellen. Zij laten weten dat zij contactverboden ten aanzien van de kinderen opgelegd krijgen wanneer die zich voor hulp tot hen richten. Of zelfs een terreinverbod. Bestuurders dreigen verder dat ze naar de bazen van deze personen zullen gaan. *'Zo gaan die dingen'*, verklaren zij: *'Dit gaat om macht, status en geld'*. Ook de kinderen zelf worden gedupeerd. Van kinderen in instellingen die hulp zoeken bij deze professionele begeleiders die hen bijstaan, worden computers en telefoons afgepakt. Of ze krijgen andere straf.

'Bah, bah'

Terug bij reus Horizon. Hier komt de bestuurscultuur en de financiële organisatie van Horizon / iHUB nog aan bod. Als illustratie van hoe het er op dit vlak verder in de sector aan toe kan gaan. Veel geïnterviewden zeggen dat de grote organisaties voor jeugdzorg ten onder gaan aan de enorme *overhead*. Apparaatskosten wordt dat ook wel genoemd. Directeur Linda Bijl van de organisatie FamilySupporters daarover:

'Het probleem zit 'm erin dat er veel te veel overhead in de systemen zit. In de gemiddelde jeugdzorg-instelling zit toch echt wel tussen de 40-50 procent overhead, als je goed naar de jaarrekeningen kijkt. En dat is dubbel erg. Want het kost allemaal geld en daardoor kan je die zorg niet goed uitvoeren. Maar die overhead gaat óók wat doen. En dat is eigenlijk nog erger. Die gaat regels maken en lobby's opzetten, en marketingplannen en communicatie-afdelingen. En die zijn allemaal bezig om de belangen van die instituten te verdedigen. Daardoor komt de uitvoering, komen de cliënt, de kinderen, de ouders, de professionals te kort.'

Dan zijn er nog de exorbitant hoge salarissen van de bestuurders. Het is niet het grootste probleem in de jeugdzorg volgens sommigen, maar het leidt wel tot forse kritiek en zelfs boosheid van velen. De beloningen zijn ondanks de grote financiële problemen van de sector onverminderd hoog. Al is het soms lastig om er achter te komen hoe hoog exact. Hoeveel bestuurder Hans du Prie van de grote club Horizon bijvoorbeeld verdient, valt *niet* te achterhalen. Ook niet na intensief spoorwerk. Een reconstructie daarvan.

In het jaarverslag 2018 van Horizon staat dat Du Prie bijna 186.000 euro krijgt. Het maximaal toegestane salaris voor bestuurders van zorginstellingen is volgens de Wet Normering Topinkomens WNT 189.000 euro.

Du Prie is 100 procent in dienst van Horizon. Maar Hans du Prie is ook – enig - bestuurder van de stichting iHUB, de holding waar de vier genoemde werkmaatschappijen onder vallen. Volgens de jaarrekeningen krijgt Du Prie bij Altra en de Opvoedpoli óók een bezoldiging. Hoe het allemaal exact zit, is echter niet inzichtelijk te krijgen.

Een jaarverslag van iHUB over 2018 en 2019 is niet beschikbaar. Op de website van iHUB is alleen de jaarrekening van 2017 te vinden die Hans du Prie, na herhaald verzoek, medio 2019 mailt. En die iHUB daarna óók meteen op de website plaatst. Vervolgens werden er geen jaarrekeningen van iHUB meer geopenbaard, ook niet op verzoek.

De jaarrekening van 2017 is daarmee het enige ijkpunt. En in dit financieel verslag van iHUB staan 142.877 euro bestuurskosten vermeld. Namen of organisaties worden niet genoemd bij dit bedrag. Dus moet er een schatting worden gemaakt, die we later ook voorleggen. Omdat Du Prie enig bestuurder is van iHUB, tellen we alle – mogelijke - beloningen voor hem bij elkaar op. Hij is immers ook bestuurder bij Horizon en daar vallen de beloningen ook onder de wet topinkomens (max € 189.000). Tel daar de vergoedingen van Altra bij op en dan komen we uit op een bezoldiging van minimaal zo'n vier ton voor deze topbestuurder.

Ik probeer op allerlei manieren te achterhalen of deze berekening ook juist is. Om te beginnen bij Du Prie zelf. Maar die kan vragen over zijn salaris die ik na het eerste gesprek in Rotterdam nog stel, niet waarden en wordt boos:

'U bent vooringenomen. U stelt alleen maar achterdocht vragen. Hier klinkt een toon uit alsof het niet zou deugen en ik mijn zakken zou vullen. Bah, bah', schreeuwt hij door de telefoon. Helderheid verschaft hij niet.

Dus de vragen maar bij het bureau van Horizon / iHUB neergelegd. Bestuurssecretaris Karen de Laet van iHUB neemt de moeite om uitgebreid te antwoorden. Ze schrijft:

'Ik begrijp de verwarring wanneer u kijkt naar alle jaarrekeningen. De WNT wetgeving zit complex in elkaar. De heer Du Prie was in het verleden directeur en later bestuurder van Stichting Horizon, één van de werkmaatschappijen van iHUB. Thans is de heer Du Prie bestuurder van iHUB. De heer Du Prie staat van oudsher nog op de 'loonlijst' van Horizon. Van daaruit worden zijn kosten doorbelast naar iHUB en vanuit iHUB verdeeld over de verschillende werkmaatschappijen.'

Een welwillende Karen de Laet probeert het op verzoek nog wat verder te verduidelijken:

'De WNT regels vereisen dat het volledige salaris van de bestuurder opgenomen wordt in de jaarrekening van de werkmaatschappij waar hij op de loonlijst staat. Daarnaast moet de verdeling / doorbelasting ook zichtbaar gemaakt worden in de jaarrekeningen van de andere werkmaatschappijen. Ik heb al vaker aangegeven bij onze accountant dat het verwarring op kan leveren wanneer men de bedragen bij elkaar op gaat tellen. De accountant is dat met ons eens, maar de wet is de wet. Het is een ingewikkeld verhaal, maar ik hoop dat het duidelijkheid geeft. U vindt de totale vergoeding van de heer Du Prie dus in de jaarrekening van Stichting Horizon.'

Maar in de betreffende jaarrekening staat alleen dat de bestuurders onder het maximum vallen van de wet op de topinkomens. Niets over Du Prie binnen alle stichtingen en bv. Daarmee komt de gevraagde helderheid er toch niet. Wanneer de bestuurssecretaris andermaal om toelichting wordt gevraagd, suggereert zij maar te rade te gaan bij degene die de jaarrekening opstelde en zegt: *'U kunt navraag doen bij onze accountant EY. Deze heeft de bezoldiging van de bestuurders gecontroleerd en vastgesteld dat alle bestuurders onder de WNT norm van 189.000 euro blijven.'*

Dat navragen loopt helaas spaak. De desbetreffende accountant, Maarten Verschoor, reageert niet op mails met vragen over het salaris van bestuurder Du Prie. In de jaarrekeningen van Horizon legt de accountant wél verantwoording af over wat hij deed. Er staat dat hij de ‘anticumulatiebepaling’ en de ‘bezoldigingsmaximum’ niet controleert.

De conclusie kan zijn dat dit betekent dat een bestuurder inkomsten in principe kan ‘stapelen’, waardoor die alsnog straffeloos de WNT-norm kan overschrijden.

Laatste strohalm is de Raad van Toezicht van Horizon / iHUB. Maar ook die verschaft geen transparantie in de doorberekeningen van het honorarium van Du Prie, ook niet over de bijna 143.000 euro bestuurskosten van iHUB. Jan Kweekel, lid van de Raad van Toezicht mailt wel maar zegt, zeer formeel: *‘Het salaris klopt met de door de accountant EY geaccordeerde stukken en het is uiteraard conform de WNT.’*

Accountantsverklaringen bieden echter regelmatig geen soelaas. Bestuurder Du Prie klaagt oktober 2016 tegelijkertijd over de ballast daarvan voor de instellingen in het blad Binnenlands Bestuur. Alle accountants werken volgens een landelijk protocol om de ‘rechtmatigheid te toetsen’ van de financiën van een instelling voor jeugdzorg, licht hij toe. Dit uniforme protocol had de administratieve lasten voor gemeentes en zorgaanbieders moeten verminderen. Maar gemeentes werken daarnaast ook steeds meer met een ‘eigen’ protocol. In Binnenlands Bestuur laat Hans du Prie daarover zijn ergernis blijken. Hij stelt dat we met de financiële controles zijn doorgeschoten in het ‘jeugdhulpverleningslandschap’.

Du Prie: *‘Dat betekent een aparte accountantscontrole, dubbele administratieve lasten en onnodige kosten.’* Hij ergert zich daaraan en zegt: *‘We schieten door.’* Du Prie noemt het *‘verantwoordingsterreur.’*

Ondanks die verantwoordingsterreur, wil de mist over het salaris van bestuurder Hans du Prie niet optrekken. Er volgt meer speurwerk. Naar het CIBG dus: het CIBG staat oorspronkelijk voor: ‘Centraal Informatiepunt Beroepen Gezondheidszorg’. Di is een zogeheten uitvoeringsorganisatie van het ministerie van VWS dat is belast met de website www.jaarverantwoordingzorg.nl, waar alle jaarverslagen moeten worden gepubliceerd.

Dat levert weer iets opmerkelijks op. Het CIBG faciliteert dat alle zorginstellingen hun jaarrekeningen kunnen publiceren. Maar ze controleren die verder niet, zo blijkt. Soms staan jaarverslagen in het geheel niet, of niet op tijd op zijn website. En ook inhoudelijk is er geen controle. Er zijn jaarverslagen te vinden waarvan het grootste deel van de informatie is zwartgelakt. Waardoor de financiële informatie van een organisatie alsnog niet transparant is. *‘Het zijn er te veel, we hebben onvoldoende menskracht’*, is de eerlijke reactie van het CIBG over het uitblijven van controle. Dat verklaart ook het bestaan van zwartgelakte jaarverslagen. Het CIBG kan óók geen verdere inhoudelijke informatie geven over de beloningen voor Hans du Prie bij Horizon en iHUB. Maar gaat, op basis van de vragen voor *Kinderen van de Staat*, daar wel onderzoek naar doen, aldus het CIBG.

Oók naar de vermelde beloningen in de jaarrekeningen van de grote instelling Pluryn. Hoe het met de ingestelde onderzoeken naar iHUB / Horizon en Pluryn staat, communiceert het CIBG dan weer niet, aldus de woordvoerder. Ze mailt: *‘Over lopende onderzoeken doen we helaas geen mededelingen.’*

De enige jaarrekening van iHUB die openbaar is, laat wel nog wat anders zien. Het lijkt alsof er flink met bedragen tussen de verschillende - relatief kleine - onderdelen van iHUB wordt ‘geschoven’. Altra had in 2016 bijvoorbeeld een negatief bedrijfsresultaat van meer dan 3 miljoen euro; in 2017 was dat plots bijna 7 ton in de plus. Bij de Opvoedpoli, door Horizon op agressieve wijze overgenomen, waarover in *Politiek aan zet* meer, verbeterde het bedrijfsresultaat van bijna min 8 ton in 2016, naar een positief resultaat van meer dan 2 miljoen in 2017.

Maar deze paraplu iHUB, waar héél veel geld in omgaat, met bijna 44 miljoen aan liquide middelen in 2017 en in 2016 nog zelfs zo'n 60 miljoen, blijkt dan weer geen accountantsverklaring nodig te hebben. *'De jaarrekening van iHUB is slechts een samengestelde geconsolideerde jaarrekening van de vier werkmaatschappijen'*, geeft bestuurssecretaris De Laet als verklaring.

iHUB is evenmin verplicht om de jaarrekening te publiceren, zo blijkt. Omdat iHUB een holding is, een soort denktank, en geen WTZi instelling (Wet Toelating Zorginstelling, red.) die daadwerkelijke zorg levert.

Een holding wordt in het bedrijfsleven veelal opgezet als rechtspersoon die als bestuurder kan optreden in dochterfirma's zoals Du Prie doet. Als beschermingsconstructie of als belastingconstructie. Een holding valt dus niet onder toezicht. De Raad van toezicht van de holding bestaat bij iHub uit een medewerker van een accountancybureau, een bestuursadviseur/trainer/coach, een bestuurder van een Rotterdams onderwijsinstituut voor de haven, en twee personen uit vwo- en hbo-onderwijs. Mensen uit de zijdelingse bestuurspraktijk, geen enkele vertegenwoordiger van een cliëntenraad, of een ouderraad, of een algemene patiëntenbelangen-organisatie, laat staan een jongere.

De holding is Hans du Prie.

Ook de Inspectie van het Onderwijs had in 2017 en in 2019, al kritiek op het feit dat de toezichtstructuur / afvaardiging niet goed was geregeld bij iHUB / Horizon. Bijvoorbeeld in het rapport van de Inspectie van het Onderwijs over Horizon (Vierjaarlijks onderzoek bestuur en scholen) van 27 september 2017, waarin staat:

'Deze organisatiestructuur brengt mogelijk risico's met zich mee voor de autonomie van het bevoegd gezag en onafhankelijk en deugdelijk georganiseerd intern toezicht. De inspectie zal in een separaat traject de bestuursvorm nader onderzoeken.'

Of in het rapport van 15 januari 2019 dat over de scholen van Altra ging. De inspectie had tevens kritiek op de financiële verantwoording en schreef:

'Altra maak sinds 2016 deel uit van iHUB, een holding met andere instellingen voor onderwijs (Stichting Horizon) en jeugdhulp. Het bestuur van Altra bestaat uit een bestuurscollege van drie leden, van wie één bestuurslid tevens bestuurder is van iHUB. Twee bestuursleden van Altra zijn tevens lid van het bestuur van Stichting Horizon.'

'We vinden verder dat het bestuur in de uitleg over de financiën steeds duidelijk moet maken of het geld dat bedoeld is voor onderwijs ook aan onderwijs wordt besteed. Nu stichting Altra onder iHUB valt, moet ook steeds helder zijn wat onder de verantwoordelijkheid van Altra valt en wat bij iHUB hoort. Dat is onder andere nodig om de medezeggenschapsraad en de raad van toezicht hun werk goed te laten doen.'

‘Niet transparant’

Het financiële beleid van de grote jeugdzorginstellingen, die vaak bestaan uit verschillende stichtingen, is haast onmogelijk te doorgronden. Jaarrekeningen bieden eveneens onvoldoende soelaas om de salarissen te achterhalen, zo blijkt. Deskundige hulp is daarom nodig om helderheid te krijgen over, in dit geval, de beloning voor Horizon / iHUB bestuurder Hans du Prie.

Professor Harrie Verbon, emeritus hoogleraar Openbare Financiën aan de universiteit van Tilburg, is bereid voor *Kinderen van de Staat* alle ter zake doende jaarrekeningen te bestuderen. En Verbon concludeert dat Hans du Prie volgens de Wet Normering Topinkomens, te veel verdient. Hij zegt over zijn onderzoek:

'Ik lees de stukken als volgt. Du Prie is de enige bestuurder van iHUB en de stichting iHUB (vertegenwoordigd door Du Prie) zit in het bestuur van de drie werkmaatschappijen, Horizon, Altra en Opvoedpoli.

Bij iHUB is ook een bestuurscollege, bestaande uit de bestuurder van iHUB (Du Prie) en de bestuurders van de werkmaatschappijen. Bij die werkmaatschappijen staat het salaris van Du Prie vermeld voor de bestuursfunctie bij die werkmaatschappij. Het lijkt mij vanzelfsprekend dat het salaris bij die drie werkmaatschappijen moet worden opgeteld om het totale salaris van Du Prie te bepalen. Dat geeft 184.574 (Horizon 2017) + 17.055 (Altra) + 21.648 + 35.707 (Opvoedpoli) = 258.984 euro.

Verbon vervolgt: 'Conclusie: de salarissen van Du Prie die bij de afzonderlijke werkmaatschappijen staan vermeld, heeft hij gewoon ontvangen. Zijn totale salaris zit dus duidelijk boven de WNT-norm.'

Over de bijna 143.000 euro bestuurskosten van iHUB zegt Verbon: 'Over de bestuurskosten wordt (waarschijnlijk ten onrechte) geen verantwoording afgelegd.' En: 'Daar de jaarstukken van iHUB een geconsolideerde jaarrekening is van de werkmaatschappijen, moet het salaris van Du Prie ook ergens staan in die jaarstukken, maar dat gebeurt dus niet op een transparante manier.'

Hoogleraar Harrie Verbon houdt tot slot nog een kleine slag om de arm:

'Omdat het een geconsolideerde weergave is (oftewel, de optelling van de jaarstukken van de werkmaatschappijen) kunnen die bestuurskosten niet alleen aan Du Prie toegerekend worden. Zij kunnen ook door de bestuurders van de werkmaatschappijen gemaakt zijn, bijvoorbeeld voor hun werkzaamheden in het bestuurscollege van iHUB. Dat weten we natuurlijk niet zeker, maar daar zou iHUB dus verantwoording over af moeten leggen.'

En dat doet iHUB niet.

Om er zeker van te zijn dat de feiten écht goed worden weergegeven, buigt nog een andere deskundige zich over de jaarrekeningen van iHUB en de organisaties die daaronder vallen. Ook deze *register controller*, die vanwege zijn functie niet met naam kan worden genoemd, stelt klip en klaar dat Hans du Prie te veel verdient. Hij vindt eveneens dat de accountant op het gebied van nevenfuncties en accumulatie, stapelen van functies, steken laat vallen. Deze *register controller* concludeert daarover het volgende:

'Alle inkomens uit de verschillende jaarverslagen waarvan Y bestuurder is opgeteld, leiden tot inkomen € X. En dat is ook waar. Het enige wat wij (prof. Verbon en de Register Controller) niet kunnen zien is of er kosten van de éne rechtspersoon (stichting) zijn doorbelast naar de andere rechtspersoon. Daar neemt, vind ik, de accountant onvoldoende zijn verantwoordelijkheid. De accountant moet hier op controleren volgens de voorschriften. Met die beperking dat als de accountant niet weet van een nevenfunctie, ze hier ook niet op kunnen controleren. Maar hier weten ze overduidelijk van deze nevenfunctie. Immers, de rechtspersonen worden genoemd in het jaarverslag als gelieerd. De accountant kan namelijk wél in detail onderzoeken of er wordt doorbelast tussen de verschillende rechtspersonen.'

Maar dat onderzoek doen accountants niet. En dus kunnen bestuurders in de jeugdzorg, als ze dat willen, veel meer verdienen dan wettelijk is toegestaan.

Zorggraiers

Te hoge salarissen van bestuurders zijn geen uitzondering in de jeugdzorgsector. Dat blijkt tevens uit onderzoek dat de Socialistische Partij (SP) regelmatig doet naar veelverdieners in de (jeugd)zorg. In 2017 onderzocht de SP 54 jaarrekeningen van 82 jeugdzorginstellingen.

Meer waren er niet beschikbaar. Want ook de SP stuitte op het feit dat organisaties voor jeugdzorg zonder sanctie hun jaarrekeningen *niet* kunnen publiceren.

Uit de jaarverslagen die wél openbaar waren, concludeerde de SP dat ruim 40 procent van de bestuurders in dat jaar nog steeds meer verdiende dan het WNT-maximum. En dat 8 procent van de bestuurders het WNT-maximum overschreed met maar liefst meer dan 40 duizend euro per jaar. *'Een bedrag waar je ook een voltijd zorgmedewerker voor kunt aannemen'*, aldus de onderzoekers.

Het grote graaien van bestuurders wordt echter niet voortvarend aangepakt, aldus het SP-rapport waarin staat: *'Ze zitten wel in de afbouwregeling, dus wettelijk mag het, maar ze maken daar ondanks de problemen en tekorten in de jeugdzorg dus ook flink gebruik van. Sterker nog: een aantal bestuurders verdient zelfs méér dan het jaar daarvoor.'*

Bij de grote reus Pluryn tot slot is het helder dat de bestuurder te veel incasseerde. Voormalig bestuurder Rob de Jong verdiende jaren op een rij veel meer dan volgens de Wet Normering Topinkomens is toegestaan. De WNT ging in 2013 van kracht. Tot medio 2019 was De Jong voorzitter van de Raad van Bestuur van Pluryn. Hij verdiende in 2016 bijna 263.000 euro waar het maximum destijds 179.000 euro was. Tijdens meerdere gesprekken voor *Kinderen van de Staat* werd hierop gewezen. Het was publiek bekend. Mensen uit de sector ergerden zich daar overduidelijk aan.

Een onderzoek van de SP in 2013 wees uit dat De Jong zelfs in de top drie stond van *'zorggraaiers'* van Nederland. Woordvoerder Marian Draaisma van Pluryn laat daarover weten dat De Jong inderdaad in een *'overgangsregeling'* zit, en dat zijn salaris jaarlijks werd afgebouwd. Maar het afgebouwde salaris bedroeg in 2018 echter nog altijd 244.874 waar het toen maximaal 189.000 euro had mogen zijn; zo'n 55.000 euro te veel.

In het jaarverslag 2019 van Pluryn staat dat het overgangsrecht gold tot 13 juni 2019. En dat De Jong ruim 9.000 euro te veel aan vakantiegeld ontving. Weer mist. In het jaarverslag staat dat dit een *'optische overschrijding'* is. Zonder dat helder wordt wat daarmee exact wordt bedoeld.

Dat Pluryn niet van kritische vragen houdt, blijkt hier wederom. Pluryn-woordvoerder Draaisma had er op enig moment duidelijk geen zin meer in om nog langer verantwoording af te leggen over het salaris van haar bestuurder, én over heel veel andere zaken, zoals over de mishandeling van jongeren in gesloten instellingen van Pluryn, of over de sluiting van De Hoenderloo Groep. Ze mailde op 30 september 2019 resoluut: *'Hiermee sluit ik ook de antwoordenreeks af.'* En voegde daar de wens *'Succes met je boek'* aan toe.

Eind november 2019, vlak voor de bekendmaking dat De Hoenderloo Groep moest sluiten, nam bestuurder Rob de Jong afscheid van Pluryn. Hij kreeg één betaalde vakantiedag mee als cadeau. Maar ook een groots symposium. Van de gemeente Nijmegen ontving hij een koninklijke onderscheiding. Hij werd Ridder in de Orde van Oranje-Nassau.

Tot grote ergernis van eerder genoemd oud werknemer die 43 jaar bij DHG werkte, en zich boos maakte over het opdoeken van *'zijn'* instelling in Hoenderloo. Hij hekelt in zijn mail aan de gemeente Apeldoorn de bestuurscultuur bij Pluryn als volgt:

'Leden van de raad van bestuur wordt het te heet onder de voeten. De RVB voorzitter (onleesbaar gemaakt: Rob de Jong, red.) heeft afscheid genomen, met diepe en door de jaren heen goed gevulde zakken door een salaris ver boven de Balkenende norm. Hij krijgt, hoe ironisch, ook nog een lintje.'

Met de honorering van de huidige bestuurder Karel Verweij van de moloch Pluryn lijkt het beter te gaan. Verweij verdient niet meer dan de WNT-norm, valt in het jaarverslag over 2019 te lezen. Een beetje ongewoon wellicht voor deze bestuurder. Karel Verweij zat namelijk

jarenlang in de top van de Actiz50-lijst *'teveelverdieners in de ouderenzorg'* van de branchevereniging van zorgorganisaties, opgesteld door de vakbond AbvaKabo. Verweij was voorheen lid van de raad van bestuur van de William Schrikker Groep (Jeugdbescherming) en voorzitter van de Amsterdamse zorginstelling Cordaan. Hij verdiende in 2013 bij Cordaan maar liefst 559.954 euro, waarvan 280.000 euro ontslagvergoeding, terwijl hij een maand later een nieuwe baan had. Daar ontstond politieke ophef over, maar het veranderde niets. De bestuurder reed in auto's met een cataloguswaarde van meer dan 70.000 euro. In 2013 kregen ook honderden werknemers van Cordaan ontslag vanwege bezuinigingen, en werd een verpleeghuis onder verscherpt toezicht gesteld omdat de zorg er niet op orde was. Daarna moest de 'zeer ervaren zorgbestuurder' Karel Verweij als interimmer de zaken bij de Arnhemse (ouderen)zorginstelling Insula Dei weer op de rails zien te krijgen nadat de inspectie dit tehuis eveneens onder 'verscherpt toezicht' had geplaatst. Maar dat lukte niet. Voorjaar 2019 zegde de ondernemingsraad van Insula Dei het vertrouwen in bestuurder Verweij op. Hij vond snel weer een andere baan met aanzien: zijn volgende klus was Pluryn redden van de ondergang.

Karel Verweij lijkt bij Pluryn dan wel niet méér te verdienen dan wettelijk is toegestaan; zijn bestuurscultuur is niet veranderd. In ieder geval zijn presentatie valt bij de ouders van kinderen van De Hoenderloo Groep in slechte aarde. Vader Hans Knetsch noemt Verweij *'geen empathische man'*. Knetsch stoort zich tevens aan de luxe auto waarin deze bestuurder ook nú nog rijdt. Knetsch daarover: *'Moet je je voorstellen: Verweij zit in de rats, want het gaat heel slecht met Pluryn, en met DHG. Kom je als ouders samen, en komt er toch een slagschip van een auto voorbij. Dat is dan Verweij. Ja sorry hoor. Je krijgt er toch een ander gevoel bij.'* Van kritiek is deze bestuurder evenmin gediend. Hans Knetsch ervoer hoe Verweij tijdens de besprekingen tussen ouders en het bestuur van Pluryn over De Hoenderloo Groep niet bereid was ook maar enige verantwoording af te leggen. Knetsch daarover: *'Karel Verweij zegt: 'We zijn een private instelling, wij bepalen ons eigen beleid. Punt. Het zijn zorginstellingen. Iedereen denkt: 'Die zijn soft.' Maar het gaat er knalhard aan toe. Iedereen die ook maar één weerwoord geeft, wordt eruit geknikkerd. Het lijken soms wel kleine dictatuurtjes.'*

Bij de grote Horizon is het niet veel anders, zoals blijkt in de slothoofdstukken *Kind van de rekening*, *Waanzinnige gevolgen* en *Politiek aan zet*.

Hoofdstuk 15

Het andere Antonius

‘Ik zou nu alle incidenten kunnen opschrijven maar dan ben ik morgen nog bezig. Mijn dochter is een paar keer naar de grond gewerkt en niet op een normale manier. Tot plekken aan toe op haar armen, schouder, rug. Elke dag worden er ramen, deuren ingegooid. Ook lopen er elke week kinderen weg. Volgens mij hoort een gesloten instelling veilig te zijn voor jongeren. Dat is het niet.’

Een boze moeder schreef een brief, met bovenstaand citaat, aan de burgemeester van Alkmaar, de plaats waar ze woont. Haar dochter zit in de net geopende gesloten instelling Antonius in Bakkum, die Horizon februari 2019 hals over kop opende. Dat moest omdat Horizon Jeugdzorg en Onderwijs een Europese aanbesteding won voor JeugdzorgPlus in de regio Noord Holland Noord, NHN. Daartoe behoren de Kop van Noord Holland, West Friesland en de – grootste - regio Alkmaar.

Haar 14-jarige dochter zit in Antonius en ze wil haar gemeente Alkmaar laten weten hoe groot de chaos in Antonius dan is. Het is slechts één voorbeeld van een ouder die over misstanden aan de bel trekt. Daarvoor, en daarna hebben vele personen en partijen de noodklok geluid over de aanbesteding die flinke stof deed opwaaien. Door enkelen wordt die zelfs frauduleus genoemd. Tevens is er veel commotie over de gang van zaken in de gesloten instelling Antonius zelf, plus over het feit dat het onderwijs er niet was geregeld. Antonius werd een nieuw schandaal.

Hoe kon dit gebeuren ?

Achttien gemeentes, onder aanvoering van Alkmaar, besloten medio 2018 gezamenlijk de gesloten jeugdhulp voor de regio Noord Holland Noord aan te besteden. Het moest goedkoper. Voor slechts enkele tientallen plekken voor jongeren met zware problematiek, betaalden de gemeentes nu nog zo’n 8,7 miljoen euro per jaar.

En het moest anders, zo werd het voorgespiegeld. Er moest worden ‘geïnnoveerd’: géén kinderen voor lange tijd in een grote gevangenis-achtige instelling achter slot en grendel maar kortdurende opvang in meer open, kleinschalige voorzieningen, liefst in een wijk.

Tot dan bood het Transferium, van de stichting Parlan, als enige de specialistische – gesloten - jeugdzorg aan in dit stuk van Noord Holland. Kinderen zaten maanden, soms zelfs een jaar of nog langer in het grote gebouw het Transferium in Heerhugowaard. Een gebouw dat ooit, met overheidssteun, speciaal werd ontworpen en voor 30 miljoen euro werd gebouwd voor de toen gloednieuwe JeugdzorgPlus.

Aan deze praktijk kwam door deze aanbesteding in één klap een einde. De achttien gemeentes gunden de JeugdzorgPlus nu aan Horizon, een organisatie met wortels in Rotterdam. De regionale speler Parlan werd daarmee van de kaart geveegd.

Horizon moest in mum van tijd zorgen voor een andere gesloten instelling voor jeugdzorg ergens in Noord Holland Noord. Maar slaagde daar niet in, althans niet op een nette manier. De gevolgen bleken enorm.

Antonius

Volgens het contract moest Horizon vanaf 1 januari 2019 alle gesloten jeugdzorg in de regio NHN gaan verzorgen. Maar dat was onmogelijk. Halverwege januari 2019 had Horizon pas

een gebouw gevonden; het voormalig kindertehuis Antonius in Bakkum, in de gemeente Castricum.

Meteen nadat Horizon de sleutel had gekregen, startte de organisatie daar op 4 februari met de gesloten instelling, die óók weer de naam Antonius kreeg.

Het is opmerkelijk, anderen noemen het schandalig, dat dit mocht. Het pand, uit de jaren dertig, had acht jaar lang leeg gestaan en was ongeschikt voor de opvang van kinderen. Het moest nog compleet worden gerenoveerd en ingericht toen de eerste jongere arriveerde. De dochter van de boze moeder die de burgemeester schreef, zegt wat ze aantrof toen ze februari 2019 in deze JeugdzorgPlus instelling van Horizon terecht kwam:

'Het was behoorlijk chaotisch. Elke ochtend kwamen er Polen die ze hadden ingehuurd om dingen af te maken. We moesten helpen met spullen sjouwen. Er was ook helemaal geen school.'

De jongeren die van de rechter een machtiging voor gesloten jeugdhulp hadden gekregen, hielpen de bouwvakkers met klussen. Het kwam goed uit, want ze verveelden zich: er was geen school, geen therapie, er waren geen recreatiemogelijkheden, er was eigenlijk helemaal niets.

Diverse andere bronnen bevestigen dat 'Antonius' hals over kop en in chaos startte, onder wie aannemer Ridzert Beetstra die de werkzaamheden in opdracht van Horizon uitvoerde. Er waren inderdaad Poolse werknemers, zegt hij: *'Ik begeleidde hen.'*

Volgens Beetstra was het klussen voor de kinderen echter ook *'een soort dagbesteding'*. Hij dacht met zijn werk oprecht een goede daad te verrichten, licht de aannemer toe:

'Meteen toen de sleutel overgedragen werd, stonden er al kinderen voor de deur die nood hadden. Toen hebben we in goed overleg besloten die kinderen een plek te geven, terwijl wij nog bezig waren met schilderwerk, en het opknappen van de sanitaire voorzieningen.'

De kinderen vonden het niet erg om te klussen, benadrukt Beetstra nogmaals. Het was vrijwillig. *'Sommigen waren bereid om te helpen.'* Dat was volgens hem ook om *'die kinderen wat vrijheid te geven.'* Het was volgens hem meer *'een soort stage dan dat het moeten was.'*

Dat klussen in Antonius was vooral hard nodig. De verwarming deed het op een aantal plekken niet, er waren maar weinig warme douches. Het was ook gevaarlijk. Als het regende viel de stroom uit. Er kwam water binnen boven lichtpunten, aldus de aannemer. *'Op verschillende plekken zijn er lekkages geweest omdat er ergens een dakpan ontbrak. Als dat nèt boven een centraaldoos of een lichtpunt is, dan vliegt de elektra er uit.'*

Verder was er van meet af aan geen ontruimingsplan, zeggen inside bronnen. En de brandinstallatie vloog de eerste tijd voortdurend op hol. Door het vele stof van het schuren dat nodig was voor het schilderwerk, ging het alarm om de haverklap af.

De losse blusapparaten aan de muren zijn vervolgens ook nog weggehaald, verklaart aannemer Beetstra: *'Er hingen brandblussers. Alleen gebruikten de kinderen die om door de ramen heen te gooien. Ze gingen er dingen mee forceren en slopen. Er hangen nu brandhaspels, dat is in overleg gedaan met de gemeente en de brandweer. Een haspel, een slang aan de muur, is moeilijker om eraf te trekken.'*

Opvallend is dat een andere ondernemer die ook veel in Antonius werkte, Floor Los, niets loslaat over de chaos die er zeker de eerste tijd was. Hij mag dat niet, licht hij toe: *'Ons is gevraagd om daar zelf niks over te vertellen. We kregen te horen: 'Als er vragen komen, mag je niks zeggen'.'*

Aannemer Beetstra, die wel toelichting wil geven, wenst de kritiek op de renovatie-chaos echter ook te relativeren. En zegt:

‘Waar de kinderen over praten, is echt de eerste maand. Daarna zijn de kinderen gescheiden van de verbouwing. Met name de eerste groep, rechts onder, de eerste vleugel, de kamers met badkamers, daar is de meeste overlast geweest qua stof en werkzaamheden. Maar dat was gewoon klaarstomen voor de kinderen, zo snel mogelijk. Dat was de opdracht.’

Het pand was, zeker de eerste maanden, feitelijk onbewoonbaar en zeker niet geschikt voor de opvang van kinderen. Zoveel is duidelijk. Medewerkers vonden Antonius het niveau hebben van een ‘kampeerboerderij’, blijkt uit een reconstructie voor *Kinderen van de Staat* over de totstandkoming van Antonius.

Voor het personeel was in aanvang ook maar één mobiele telefoon beschikbaar: in crisissituaties konden de medewerkers elkaar niet bereiken. Een goede telefoon- en internetaansluiting waren er vanaf de start evenmin. Het was alles bij elkaar zó slecht, dat de medewerkers vreesden dat als de inspectie langs zou komen, Antonius per onmiddellijk zou moeten sluiten.

Maar de inspectie kwam pas na een half jaar. Met een aangekondigd bezoek. En pas ná de officiële opening in juli 2019 toen Horizon de boel, voor het oog althans, enigszins op orde had.

‘Alleen maar ellende’

Het pand was niet af, maar het team was evenmin ingewerkt. Feitelijk was er geen team. Antonius draaide op een handjevol medewerkers van Horizon. De rest, tijdelijke krachten, werd met man en macht via uitzendbureaus ingevlogen. Het personeel dat er uiteindelijk wel was, wisselde steeds of was onervaren.

Sommige medewerkers konden de situatie in Antonius totaal niet aan en waren zelfs bang, licht eerder genoemde moeder toe, die vanwege de privacy van haar dochter niet met naam wil worden genoemd. Ze zegt: *‘Een van de jongens had het brandalarm ingedrukt. Het was één groot zootje. De begeleidster zat in het kantoor en riep: ‘Sla me niet, schop me niet.’ Die was heel erg geschrokken. Zij is ook niet meer teruggekomen’, aldus moeder. ‘Jammer wel, want het was een leuke meid.’*

Ze schreef verder dit nog over het team in haar ongezouten brief aan de burgemeester:

‘Zo worden de kinderen hardhandig aangepakt. Als dit een enkele keer zou voorkomen en de kinderen zouden gewoon naar de rustruimte worden gebracht, dan is er niks aan de hand. Maar kinderen blauwe plekken geven en bij de keel vastpakken vind ik absoluut niet kunnen. Ze houden de kinderen vast met 2 of 4 man, mijn dochter is vorige week nog in haar slaapkamer tegen de grond gewerkt en dat alles omdat er een opstand was uitgebroken. Alle kinderen moesten naar hun kamer. Mijn dochter was in haar kamer andere schoenen aan het aandoen omdat er overal glas lag van de borden die de andere kinderen hadden gegoooid. Zij stond bij haar deur, werd geduwd en de deur werd op slot gedraaid. Er was op dat moment ook maar 1 vaste medewerker en een uitzendkracht en iemand die net aangenomen is. Als je met probleemjeugd werkt zal je toch een goed team moeten hebben om de kinderen in het gareel te kunnen houden.’

Van vernieuwing van de JeugdzorgPlus lijkt in Antonius weinig terecht te komen. De intenties daartoe zijn er bij Horizon / iHUB echter wel. Centraal moest de innovatieve methode JouwZorg staan. In het jaarverslag over 2017 prijst Horizon JouwZorg zó enthousiast aan:

‘Meer regie bij ouders en jeugdigen, minder denken vanuit de organisatie en de focus op de klik tussen hulpverlener en cliënt.’

Dat is volkomen nieuw, aldus een trotse Horizon:

'JouwZorg is bedacht en ontwikkeld op het iHUB Ontwikkelplein. Met JouwZorg willen we gesloten jeugdhulp echt anders aanpakken. Het is een experiment om te kijken of we jongeren (die vanuit een crisis worden behandeld binnen de gesloten jeugdzorg) door het betrekken van het eigen gezin en de omgeving, snel weer terug naar huis kunnen laten gaan. Dat is dus de zoektocht: wat is nodig om de jeugdige zo kort mogelijk achter een gesloten deur te houden. Het concept is dat je als JeugdzorgPlus instelling alleen fungeert als crisis stabilisator en dat je vervolgens samen met ouders en kinderen een beslissing neemt over het vervolg van de behandeling, samen met een JIM (Jouw Ingebrachte Mentor).

De ouders, en jongeren die middels een spoedprocedure (dus vanuit een crisis) in de gesloten jeugdzorg worden geplaatst, krijgen zo snel als mogelijk na plaatsing de regie om zelf te bepalen welke alternatieve zorg beter gegeven kan worden in plaats van een behandeling in een gesloten instelling.'

Het klinkt fantastisch. De regie bij het kind en de ouders. Maar de meeste - tijdelijk ingehuurd - medewerkers van de in haast uit de grond gestampte gesloten instelling in Bakkum, waren óf niet bekend met JouwZorg en JIM óf ze hadden geen ervaring met deze nieuwe behandelmethode.

JouwZorg was in de Haagse JeugdzorgPlus-instelling Midgaard van Horizon wel uitgetoetst, maar die pilot stopte vroegtijdig. JouwZorg was door Horizon bij de aanbesteding echter wel als succesvolle behandelmethode verkocht. In Bakkum werd ook geprobeerd om die toe te passen, maar net als in Midgaard, lukte het eveneens niet al te best in Antonius. Het personeel werkte veelal toch weer volgens de oude stempel. Met beheersmaatregelen gaven ze invulling aan gesloten jeugdzorg in de Kop van Noord Holland. Dat ging ten koste van de kinderen. Ook van haar eigen dochter, stelt de Alkmaarse in haar brief aan de burgemeester. Ze zegt daarover:

'Ze heeft er alléén maar ellende gezien. Chaos, hardhandig aangepakt, op de grond gegooid, ramen en deuren die er worden ingegooid, kinderen die zichzelf snijden met glas, kinderen die weglopen. Als dit thuis zou gebeuren, staat de raad van kinderscherming meteen voor de deur en zie je je kinderen nooit meer. Nu heeft zij nog twee maanden verlenging gekregen en ik vraag me af waarom? Want er wordt gewoon niks met haar gedaan op Horizon. Zij slaapt al vijf nachten thuis in de week.'

Moeder zag het een poos aan, maar greep toen in. Ze zei:

'Nú trek ik mijn streep. Genoeg is genoeg. We hebben het niet over pakjes suiker maar over kinderen!'

Deze moeder legt voor Kinderen van de Staat uit waarom haar kind in de JeugdzorgPlus terecht kwam. Haar dochter ontspoorde. Ze zat een tijdje op een open afdeling van het Transferium in Heerhugowaard, en dat ging goed. Eenmaal thuis, belandde ze tóch weer op een slecht pad, stelt moeder: *'Ze had drie weekenden achter elkaar met drugs geëxperimenteerd, en ging weer niet naar school. Het liep echt uit de hand. Ze ging naar Horizon. Ik wist helemaal niet wat Horizon was.'*

Nu weet ze het wel. Maar al te goed, blijkt uit haar verhalen. Daarom wil ze met haar brief de gemeente laten weten dat het niet goed gaat in Antonius. Maar ze wil óók opkomen voor andere kinderen, licht ze toe: *'Mijn dochter kan naar huis. Andere kinderen niet. Dat zijn voogdijkinderen. Wie is dáár voor? Niemand toch?'*

Deze Alkmaarse die haar kind in Antonius had, begrijpt helemaal niet dat gemeentes hun jongeren voor gesloten jeugdzorg naar de hals over kop geopende instelling stuurden. En dat de gemeentes vervolgens niet ingrepen toen bleek dat de zaken daar niet op orde waren. Haar dochter, die hulp hard nodig had, heeft het verblijf in deze JeugdzorgPlus instelling in ieder geval niets opgeleverd.

'We hebben geen diagnose. Niets. Ze zeiden dat mijn dochter baat zou hebben bij cognitieve gedragstherapie, maar die heeft ze óók niet gehad. Er is helemaal niks met haar gebeurd. Ze heeft alleen pmt gehad (psycho motorische therapie, red.) Dat deed ze alléén omdat ze boksen leuk vindt, en ze zich daar verveelde.'

De moeder kreeg van de burgemeester overigens geen persoonlijk antwoord op haar noodkreet. Een beleidsambtenaar Zorg en Veiligheid van de gemeente Alkmaar belde haar wel, verklaart ze desgevraagd: *'Die zou de brief doorgeven aan degene die de contacten verzorgt met Horizon.'*

Dodelijk systeem

'Onder de radar is sprake van schrale armoe. We hebben een dodelijk systeem gebouwd. Zonder fundamentele veranderingen is het over een jaar nog veel erger. Dan voorspel ik grote ongelukken.'

Hans du Prie, bestuurder van iHUB / Horizon, maart 2019 aan het woord in het NRC-artikel *Met kinderen wordt te veel geschoven*. Hij zegt dit op het moment dat Horizon in Noord Holland Noord zelf met kinderen, met de meest complexe problemen, aan het schuiven is. Daar ging het artikel in NRC niet over. Wél over het systeem van de jeugdzorg dat volgens Du Prie faalt bij kinderen met meervoudige, zware problematiek. Du Prie daarover: *'Omdat ze niet goed in de standaardoplossingen passen, wordt met hen het meest geschoven. Door dat eindeloze doorplaatsen, eindigen ze uiteindelijk verkreukeld in de gesloten instelling, fijn gemalen door het systeem.'*

Bij Antonius in Bakkum komen deze kinderen ondertussen binnen. Ze komen daar niet zonder reden terecht. Kinderen worden opgesloten uit veiligheid. Maar de instellingen spinnen eveneens zelf garen bij die opvang. De bedoelde zorg die deze gesloten instellingen leveren, is namelijk zeer duur. Enkel het verblijf in de JeugdzorgPlus kost ongeveer 155.000 euro per kind per jaar. Alle kosten voor therapieën, zoals traumatherapie, komen daar nog bij. Instellingen verdienen dus veel aan JeugdzorgPlus. Kinderen worden er maandenlang, tot wel twee jaar, opgesloten.

De zorg in de JeugdzorgPlus staat echter ook steeds meer ter discussie. Het ministerie van VWS heeft bepaald dat in Nederland in 2030 geen enkel kind in de jeugdzorg meer mag worden opgesloten. Instellingen moeten dus andere behandelingen voor kinderen met complexe (gedrags-) problemen gaan verzinnen.

Dat moet omdat de zorg in een gesloten instelling weinig effectief blijkt: 25 procent van de kinderen komt in de gesloten jeugdzorg terug, soms meerdere keren. Daarom moet dat systeem op z'n kop, licht Horizon-bestuurder Hans du Prie in een gesprek nader toe. Om te beginnen moet worden voorkomen dat kinderen uiteindelijk beschadigd in zo'n JeugdzorgPlus-instelling terechtkomen. Du Prie zegt het tij mee te hebben: *'Het búlkt nu. Elke gemeente heeft tekorten op jeugdzorg, terwijl ze er niet tevreden over zijn. De sector is in crisis. Gelukkig. Dan gaat er wat veranderen.'*

Horizon is intensief bezig om juist deze ineffektieve en kostbare gesloten jeugdzorg te veranderen, wil Du Prie graag uitdragen. Onder meer door te pionieren met JeugdzorgPlus in Antonius, in Noord Holland Noord, dat dan nét de deuren heeft geopend, licht hij tijdens het interview toe.

Hans du Prie, klein van stuk, beetje kalend en een 'dominerende bril', ontvangt me dan nog hartelijk op het hoofdkantoor van Horizon in Rotterdam. Zijn prikkelende uitspraken over kinderen die *'verkreukeld raken'* in gesloten instellingen en over een *'dodelijk systeem'*,

waren de reden om met hem te gaan praten. Niet de nieuwe instelling van Horizon, Antonius in Bakkum.

De uitspraken waren namelijk opmerkelijk. Want de zorgmoloch Horizon heeft de meeste gesloten instellingen van alle jeugdzorgaanbieders in Nederland. Het net gestarte Antonius in Bakkum is de tiende gesloten instelling van Horizon. En volgens het aanbestedingscontract moet Horizon nóg een vestiging in Noord Holland Noord openen.

Het heeft er alle schijn van dat Horizon voorjaar 2019 de publiciteit zoekt om de aandacht van de problemen rond de nieuw geopende JeugdzorgPlus instelling in Bakkum af te leiden. Want daar gaat het ondertussen niet goed, en berichten daarover halen de – regionale – media.

Hans du Prie benoemt die ook. Maar wil in dit gesprek vooral het ‘grote’ verhaal van Horizon / iHUB uitdragen. Hij steekt van wal:

‘We zeggen: ‘We sluiten kinderen niet op.’ We weten wetenschappelijk dat 70 procent van de kinderen slechter uit geslotenheid komt dan dat ze erin gaan. En toch gaan we er lekker mee door. Want de instellingen moeten overeind blijven. Dat prevaleert.’

Dat laatste geldt echter niet voor Horizon, benadrukt Du Prie. Geld prevaleert volgens de bestuurder niet. Horizon staat voor innovatie. Horizon gaat het in de gesloten instelling in Bakkum daarom écht anders doen. *Innovatie* blijkt bij Horizon / iHUB het sleutelwoord.

Tevreden

Op papier ziet het plan voor Antonius er inderdaad fantastisch uit. Geen grote instelling meer die lijkt op een gevangenis. Wel kleinschalig, meer openheid, en een gemotiveerde jongere die met hulp van een JIM - Jouw Ingebrachte Mentor - en ouders zijn eigen zorg organiseert. Plus een korter verblijf; liefst nog maar maximaal drie maanden. Het is ook écht wat Horizon doet in Antonius, beweert Hans du Prie. En volgens de bestuurder gaat het, medio 2019, in Antonius ‘goed’. Du Prie voegt daaraan toe: *‘Ouders zijn ook erg tevreden.’*

Het tegendeel blijkt het geval. Via rechtszaken komen dan de eerste, zeer negatieve berichten over Antonius naar buiten. Berichten die in overeenstemming zijn met wat de eerder geciteerde Alkmaarse moeder benoemt in haar brief aan de burgemeester en met wat andere ouders, jongeren en goed ingevoerde bronnen, over de gesloten instelling in Bakkum verklaren.

Hans du Prie reageert tijdens het interview geagiteerd op kritische vragen over Antonius. Hij ontkent dat het daar niet best zou gaan en slaat meermaals met zijn vuist op tafel. Hij baalt ervan dat iedereen hoopt dat het in Antonius mis gaat. Du Prie licht zijn ‘lange tenen’ hierover toe:

‘Terwijl ik denk dat je óók zou kunnen zeggen: ‘Goh wat fijn dat dit gebeurt. Dat Horizon dit doet.’ Dat is ook waarom ik geprikkeld ben. Nu hoopt iedereen dat er in Bakkum een ongeluk gebeurt.’

Horizon wordt van alle kanten tegengewerkt, zegt Du Prie verder. Omdat iedereen wil vasthouden aan de JeugdzorgPlus zoals die nu is. En die ‘traditioneel reageert op veiligheid met opsluiten’, stelt hij. Geërgerd zegt hij over de negatieve geluiden over de ‘vernieuwde’ JeugdzorgPlus in Bakkum:

‘Dus dan moet je waardering hebben voor de wethouders in Noord Holland. Die het lef hebben om het te doen. Je kunt nog iets over zeggen hoe ze het gedaan hebben, wanneer en hoe laat. Daar ben ik het mee eens. Maar ze hebben wél het lef om hun nek uit te steken en te zeggen: ‘In onze gemeenten willen we vernieuwing’.’

Du Prie zocht, na het winnen van de aanbesteding in het kader van de innovatie van de JeugdzorgPlus, zelfs de samenwerking in de regio, met het Transferium in Heerhugowaard van ‘concurrent’ Parlan, zegt hij: *‘Dan zoek ik mijn collega op, en kijk ik met die collega:*

‘Kunnen we samen die twee jaar aan vernieuwing werken ? Dat jullie je rol erin kunnen vervullen en wij en dan zien we wel weer verder.’ Maar verdomme, laten we staan voor die vernieuwing.’

Die samenwerking kwam er echter niet.

Vernieuwen in de gesloten jeugdzorg zoals Horizon dat in Bakkum wil doen, is verder nog niet zo makkelijk, weet Du Prie inmiddels ook. Ruim twee maanden na de start van Antonius zegt hij daarover:

‘We zullen een lange adem moeten hebben, willen we de komende jaren aantonen dat het op een andere weg, op een andere manier kan.’

Onveiligheid

Horizon bestuurder Hans du Prie ergert zich er duidelijk aan dat iedereen ‘op een ongeluk hoopt’ in de instelling in Bakkum. En het ongeluk kwam. En daarna kwamen er nog meer. Antonius en daarmee Horizon raakten in opspraak.

Niet alleen ouders waren boos. Kinder- en jeugdrechtsadvocaten gingen zich eveneens roeren. Plus enkele raadsleden van de achttien gemeentes die de aanbesteding hadden georganiseerd. Aanvankelijk omdat ze de jeugdzorg van Parlan in het Transferium en daarbuiten voor de regio wilden behouden. Vervolgens omdat ze al snel concludeerden dat de gesloten jeugdzorg van Horizon in Bakkum niet goed was.

Kort na de start van Antonius vroeg jeugdrechtsadvocaat Nicolette Plat, werkzaam in Den Helder, als eerste aan de rechter om voor een kind dat zij bijstond, géén machtiging voor gesloten jeugdzorg voor Antonius af te geven. En wél, tegen het aanbestedingscontract in, voor het Transferium. Plat vond Antonius onveilig, ongeschikt en ongezonder. Haar betoog komt overeen met verhalen van anderen. Advocaat Plat verwoordde het zo:

‘Aardappelschilmesjes liggen voor het grijpen, de ramen kunnen open en er zijn geen piepers in geval van nood. Daarbij is de locatie nog niet gereed om onderwijs te geven omdat het meubilair hiervoor nog niet aanwezig is. Op de locatie wordt nog volop verbouwd, wat voor stof- en geluidsoverlast zorgt. De kamers zijn nog niet gereed, er is sprake van enkel glas, de leefruimtes moeten nog worden gestuct, de vloer moet nog worden gelegd en er hangen stroomdraden uit de muur.’

Maar de rechter ging niet in op het verzoek van deze jeugdrechtsadvocaat. Deze jongere moest en zou per se naar Antonius gaan. De uitkomst van de aanbesteding was leidend. Er was geen keus.

April 2019 beslist een volgende kinderrechter anders. Die vond Antonius wel ongeschikt en regelde formeel de overplaatsing naar het Transferium van een meisje dat, drie dagen na de start van de gesloten instelling, in Bakkum was geplaatst. Dit meisje gebruikte alcohol en drugs, ging niet naar school, had mogelijk met *loverboys* te maken en de vrees bestond dat het meisje zichzelf zou beschadigen. Maar in Antonius zat ze niet goed.

Deze advocaat had daarvoor ongeveer dezelfde motivering als eerder genoemd advocaat, blijkt uit het verslag over het vonnis van de rechter: de verbouwing was nog steeds niet klaar, en er was geen adequate behandeling. Na ruim zes weken was er nóg geen hulp op gang gekomen.

Uit wanhoop was de moeder van dit meisje ook maar naar haar gemeente gestapt. In dit geval naar de wethouder. Een dag later mocht haar dochter plots naar het Transferium. De kinderrechter was het daar mee eens.

Eind april 2019 ging er wéér een jongen van Antonius naar het Transferium. Zijn situatie was eveneens onhoudbaar in Bakkum. Daarover staat in het vonnis van de volgende kinderrechtster: *‘In de anderhalve week dat hij nu op Antonius verblijft, is hij twee keer weggelopen en in totaal vier nachten weggeweest. De eerste keer is minderjarige ontvlucht door met een stoel een raam in te gooien en door het raam naar buiten te gaan. De begeleiding is hem niet achterna gekomen. Hij heeft vervolgens de trein genomen (...) en heeft zich twee dagen later zelf op het politiebureau gemeld, waarna hij is teruggebracht naar Antonius. De tweede keer is hij ontvlucht door tijdens een voetbalpartij het terrein van Antonius af te rennen met drie andere kinderen.’*

De jongen bleef het hele weekend weg. Horizon informeerde de gecertificeerde instelling - waar de voogden voor werken, die verantwoordelijk zijn voor een uit huis geplaatst kind - daarover niet. Ook de moeder niet.

Tijdens de zitting in de rechtbank zat deze jongen er gehavend bij. Diezelfde dag nog had hij wederom een raam ingeslagen bij Antonius. De huisarts moest hem voor de zitting in de rechtbank nog aan zijn hand en arm hechten.

De jongen had eerder op het Transferium gezeten, en hij voelde zich daar veiliger, verklaarde hij voor de rechter. Daar kon hij niet wegllopen. Om die reden wilde de jongen naar het Transferium terug. De kinderrechtster willigde zijn wens in.

Dit verhaal komt eveneens weer overeen met de informatie van binnenuit. Met name door het feit dat de kinderen zo gemakkelijk uit Antonius weg konden, maakte het onveilig. En dus werd Antonius stapje voor stapje toch weer meer gesloten gemaakt.

De ruiten van het voormalige kindertehuis waren aanvankelijk nog van enkel, onbeveiligd glas. Dat sloegen de jongeren probleemloos in. Als tussenoplossing werd er een folie opgeplakt, zodat de ruiten wat meer leken op beveiligd glas, dat in ontelbare stukjes verbreekt wanneer het stuk gaat. Kinderen konden zich zo niet aan een gebroken ruit verwonden.

Daarnaast kwamen er aan de binnenkant ijzeren stangen voor de klappen, zodat de jongeren niet meer zo gemakkelijk via die route konden vluchten. Maar de wanden waren te poreus voor deze constructie, en de jongeren trokken deze stangen er weer moeiteloos af. Toen kwamen er tralies aan de buitenkant. Aannemer Beetstra zegt daar februari 2020 over: *‘We hebben in één vleugel nu als test een stalen frame aan de buitenkant geplaatst. Dat werkt volgens mij een stuk beter.’*

De vraag of er daarmee toch weer sprake is van tralies, beantwoordt hij bevestigend: *‘Dat klopt. Op een gegeven moment waren er kinderen die echt alles konden ‘openbreken of slopen’. Dus dit was uit een stuk veiligheid, ook voor de kinderen.’*

Bewustwording

‘Ik heb hem op zijn bek geslagen. Je mag me op kamer zetten.’

Lachend staan drie knullen te kletsen met een man, een medewerker van Antonius in een zwart-rood geruite blouse, met een half gevulde vuilniszak met spullen in zijn hand. Ze staan buiten op het pleintje voor Antonius. Het gaat er vrolijk aan toe. De uitspraak van een van de jongens over het ‘op de bek slaan’ is een grapje. De man, donker haar met buitenlandse tongval, vraagt: ‘Hoe was het in Beverwijk?’ De jongens zijn daar deze zondagmiddag naar de grote overdekte markt de Bazaar geweest. Maar het feest is voorbij: de pedagogisch medewerker die er met de jongens naartoe ging, maant hen nu naar binnen.

Een papieren bordje met *Antonius Horizon* wijst naar de deur, links van de oorspronkelijke en rijk gedecoreerde hoofdingang. Het enorme witte pand, bestaande uit meerdere vleugels, is

een Rijksmonument uit de jaren dertig. Het ligt niet ver van zee en is ooit gebouwd als een kinderinternaat voor bleekneusjes uit de grote stad.

Ik loop achter de begeleider en de jongens aan en vraag of ik even binnen mag kijken?

‘Het is zondag’, antwoordt de vriendelijke medewerker, een niet al te grote man, in het zwart gekleed. Ik zeg dat ik dit weet, maar dat ik van ver kom en zo nieuwsgierig ben.

Wonder boven wonder kom ik binnen. Misschien wel omdat ik mijn zoon van 17 in mijn kielzog heb?

Deze ‘overvalttactiek’ was nodig. Een half jaar lang heb ik al via voorlichtster Josephine Veldhoen, en aan de bestuurders van Horizon, Hans du Prie en Krijnie Schotel, gevraagd of ik in het kader van *Kinderen van de Staat* een kijkje bij Antonius mag nemen. Met moeite lukt het uiteindelijk om een afspraak te maken met Schotel, dan nog de bestuurder bij Horizon, die over Antonius gaat. Maar de afspraak met Krijnie Schotel werd op de valreep afgezegd, en daarna nóg een keer en nóg een keer. Tot slot kwam er een uitnodiging voor juli 2019, op dagen die precies vielen in de zomervakantie, met gepland verblijf in het buitenland. Het had alle schijn van een strategische uitnodiging. Want in juli was ook de officiële opening van Antonius. Dan moest de boel, voor buitenstaanders, voor gemeentes en voor de inspectie, op orde zijn. Daarna was ik welkom.

Zo lukte het maandenlang niet om bij Antonius binnen te komen. Dus nu, uiteindelijk maar op goed geluk ernaartoe gereden. ‘*Voor liefhebbers*’ staat op een fel groen bord bij de entree van het dorp Bakkum. Iets verderop wapperen langgerekte vlaggen van Horizon trots bij de ingang van het terrein aan de Heereweg. Horizon heeft daarmee letterlijk haar vlag óók in de Kop van Noord Holland geplant.

Eenmaal binnen hangt in de hal van Antonius een kleurrijk bord met in grote letters *JouwZorg* er op. Daaronder staan ‘*routes*’, de fases 1 tot en met 4 van JouwZorg. De behandelmethode waarmee Horizon de aanbesteding wist te winnen.

We gaan een tweede deur door en betreden een gang met felgele tegels tegen de wanden en met gekleurde stenen op vloer. Het heeft de sfeer van een oud schoolgebouw.

De begeleider zegt dat de jongens even moeten wachten, en dat hij ze zo de groep zal binnenlaten. Hij heeft de sleutels van de deuren bij zich. ‘*Niet kloppen op de deur*’, roept hij de jongens toe die ongeduldig staan te wachten. Ze doen dat vervolgens toch. ‘*Roy niet kloppen, ik kom er aan. Salomon, wat zei ik? Niet kloppen!*’, riposteert de medewerker. De namen van de jongeren zijn om redenen van privacy gefingeerd.

De begeleider neemt de tijd en legt uit dat Antonius een monument is, en er dus weinig aan veranderd mag worden. ‘*Maar dat heeft ook wel zijn charme*’, voegt hij er aan toe.

Er zijn twee groepen: links en rechts van de gang, met elk negen jongeren.

Gedwee loopt een meisje, onder begeleiding van een vrouwelijke medewerker, voorbij.

Ze is ook weer in het zwart gekleed, in een strakke broek en een *Queen 01* sweater. Ringetje door de neus. Haren hoog opgebonden.

Terwijl de jongens nog steeds moeten wachten, licht de medewerker welwillend toe wat ze in Bakkum zoal doen: ‘*We moeten overal structuur in brengen. Het gaat hier om de methode JouwZorg. Om bewustwording. We zeggen: ‘Je zit nú op een moment van je leven, dit is niet het eind van alles. De kracht is hier uit te komen en positief verder te gaan. Je zit hier voor jezelf. Het is je eigen vrijheid om er iets mee te doen’.*’

Het komt nogal slogan-achtig over. Een collega komt erbij staan en vult hem aan:

‘*Het mooie hiervan is dat het ook heel vaak aan henzelf ligt hoe het loopt. Het wordt echt gekoppeld aan hun eigen gedrag. We zeggen: ‘Als je de boel loopt te verzieken, moet je niet raar kijken dat de jeugdbescherming of wie dan ook zegt: ‘Blijf toch nog maar effe wat langer’.*’

Hij voegt daar enigszins trots aan toe:

'Het werkt. Over het algemeen doen ze het gewoon hartstikke goed. Ze zien in dat het hier verkort is, en dat het nut heeft om dit pad te volgen. En iedereen heeft verplicht een JIM, anders kan je niet verder in je traject. Ik heb al twee mentorkinderen succesvol naar buiten geholpen.'

In Antonius is het allemaal écht veel beter, vult zijn collega nog aan. Hij zegt:

'Ik heb eerder in De Koppeling gewerkt. Dát is pas een gevangenis ! Dit ziet er, vind ik, nog heel vriendelijk uit.'

JIM

De twee pedagogisch medewerkers, zoals de begeleiders in een instelling voor jeugdzorg heten, benadrukken het cruciale onderdeel van Antonius; de nieuwe methodes JouwZorg en JIM.

Orthopedagoog Levi van Dam is geestelijk vader van JIM. Hij kwam in *Opgesloten* al voorbij. De JIM-methode is erop gericht een uithuisplaatsing van een kind te voorkomen. Een bevlogen Levi van Dam legt uit dat een JIM in een gesloten instelling ingezet kan worden om de opnameduur voor een kind zo kort mogelijk te houden. En om de teruggang naar huis gemakkelijker te laten verlopen. Dat gebeurt nu in Bakkum.

Maar met de JIMs loopt het in Antonius verre van vlekkeloos, zegt eerder genoemde moeder die haar kind naar huis haalde: *'Mijn dochter móest een mentor hebben. Ze wou een vriend, van 21, die had haar drugs gegeven. Ik vond niet dat hij JIM mocht worden.'*

Lange tijd was vervolgens onduidelijk of ook een familielid een JIM kon zijn, stelt zij:

'Toen we eindelijk hoorden dat het mocht, is mijn zusje erbij gekomen. Ze was er met de JIM-installatie. Dan krijg je een taartje. Er is ons gezegd dat ze ondersteund zou worden door de coach die de JIMs traint. Maar dat is nooit gebeurd. Mijn zus is één keer mee geweest naar een gesprek omdat ik dat vroeg. Om me te ondersteunen. Maar voor de rest is met mijn zusje niks gedaan. Hélemaal niks.'

Levi van Dam is op de hoogte van de worsteling met JouwZorg in Antonius, óók met JIM en zegt daarover: *'We zien doorgaans dat het teams zo 'n drie jaar kost om dit echt onder de knie te krijgen. Maar een bepaald niveau moet er wel zijn. En dat haalt Horizon niet'*, stelt een eerlijke Van Dam. Zeker niet in Antonius, licht hij toe:

'Dat daar geleerd wordt is evident, inclusief de valkuilen die daarbij horen. Maar een JIM verwelkomen met een taartje en daarna niet meer mee nemen in het gehele traject, kan absoluut niet.' Van Dam voegt daar in diplomatieke taal aan toe: *'We voeren gesprekken met Horizon, over de locatie Bakkum en over andere locaties.'*

Zo'n andere locatie is bijvoorbeeld de JeugdzorgPlus instelling Midgaard in Den Haag van Horizon. Daar is het dan - eveneens - helemaal mis. Waarover later meer.

Over Antonius laat woordvoerder Leonie den Hartog namens de achttien gemeentes die de aanbesteding in NHN uitschreven, desgevraagd weten dat ze tevreden zijn over hoe het met de JIM-methode verloopt. Zij zegt daar, exact een jaar na de start van Antonius, per mail op formele wijze over:

'De JIM is een onderwerp dat ter sprake komt bij de contractmanagementgesprekken tussen Horizon en gemeenten. In het afgelopen jaar heeft 82 procent van de jongeren een JIM gevonden. Zij kozen deze zelf uit. Gemeenten vinden dit een mooi beginresultaat. Het streven blijft dat alle kinderen een JIM hebben.'

Gezin

Het is er iHUB / Horizon alles aan gelegen de traditionele jeugdzorg om te vormen. In plaats van de focus enkel op kinderen en jongeren te leggen, moet jeugdzorg veranderen in 'gezinszorg'. In de voorstelbrief van iHUB die in *Twee reuzen* werd genoemd, prees iHUB / Horizon dit nieuwe product niet voor niets uitbundig aan.

Hans du Prie is het brein achter deze omslag, zo lijkt. Vol vuur vertelt hij april 2019 tijdens het interview daarover. Du Prie heeft het over 'brutale kinderen' en over 'ouders die geen enkele grip' meer hebben op hun kinderen. Ze hebben hulp nodig, meent Hans du Prie, die daarover zegt:

'Het is één van de essenties natuurlijk in mijn hele verhaal, het gezin. En het wordt een enorme toer om iedereen erin mee te krijgen, om stappen te maken. Dus je moet ook een eindeloos geduld en energie hebben.'

Wanneer Hans du Prie tijdens het gesprek ermee wordt geconfronteerd dat we in Nederland 46.000 uit huis geplaatste kinderen hebben, en dat Horizon een groot deel van die kinderen huisvest, benadrukt hij meteen de noodzaak van die gezinszorg. Hans du Prie over het weghalen van kinderen bij hun ouders: *'U vraagt waarom wij dat doen? Dan zeg ik U: vanuit die reddersgeest, vanuit de jeugdzorg invalshoek.'*

De woordenstroom van een bevlogen Du Prie daarover is bijna onnavolgbaar als hij in rap tempo dialogen letterlijk naspeelt:

'Als wij de familie zorg als invalshoek nemen. Zegt die vader: 'Het is echt onmogelijk. Mijn kind spijbelt op school.' Nu zeggen we: 'Dat valt wel mee. Elk kind spijbelt wel een beetje.' We zeggen niet tegen die vader: 'Hoe denk u dat dat komt? Ik heb nu een halfuur al naar u geluisterd, ik heb alleen maar heel negatief over dat kind gehoord. Bent u zelf ook niet te negatief over uw kind? Als ik u vraag: 'Hoeveel grip heeft u op uw kind, geef 's een cijfer tussen 0 en 10.' Zegt die vader: 'Een 4.' 'Ok' zeg ik dan. 'Wat is er nodig om een 6 te krijgen? Wat moet u doen? Dan wil ik ook helpen. Maar u bent de sleutel tot de verandering'.'

Vraag: Zijn ouders niet bereid mee te werken?

Du Prie: *'Nee, dat hebben wij zelf veroorzaakt. Omdat wij jeugdzorg een soort Albert Heijn is waar je met een karretje doorheen kan lopen en je je diensten kan afhalen.*

Dat is niet zo, je bent als ouder altijd zelf mede onderdeel van het probleem. Je bent mede verantwoordelijk voor de oplossing. En zo benaderen wij ouders niet.

Ouders die bellen ons, en die willen dan meteen hulp. En wij zeggen ook: natuurlijk: komt u maar langs. Als het duidelijk is, dat het familie zorg is, die je niet alleen maar als een soort consument even kan afnemen, maar dat je zelf ook wat moet. Dan zie je dat het heel anders benaderd wordt. Maar nu is het: jeugdzorg helpt me niet.'

Du Prie spreekt redelijk chaotisch. Maar zijn boodschap wordt blijkbaar overal toch goed genoeg gehoord. Hij licht in het interview verder toe hoe de traditionele jeugdzorg via de ouders moet worden omgevormd:

'Als je hen de sleutel maakt tot verandering, is uitplaatsen het laatste wat je doet. Het vak moet totaal veranderen. Wij moeten als volwassenen tegen die vader zeggen: 'Als u zich zo blijft gedragen, als u niet bereid bent ook aan uzelf te sleutelen, dan tekent u voor een uitplaatsing. Wilt u daar 's een weekje over slapen?'

Horizon-bestuurder Du Prie ontkent niet dat hij op zo'n moment ouders met enig machtsvertoon dreigt met een uithuisplaatsing. 'Ja', antwoordt hij daarover. *'Dat is wat ik ook vaak tegen die mensen zeg. Ik doe het nu zelfs bij JeugdzorgPlus. Dan is er paniek: 'Het kind moet opgenomen worden, het moet!'. Dan zeg ik: 'Ok, mooi. We hebben nog een plekje. En u pakt óók uw tas in, dan komt u mee.' Zegt die ouder: 'Nee, ik kom niet mee.' Dat doen we in*

Midgaard in Den Haag, in Harreveld hebben we ook een gezinsafdeling. Dat doen we vanuit het positieve. Zeg ik tegen de ouder: 'Ik snap dat het u tot hier zit. Dat u bang bent dat u haar of hem vanavond wat aandoet. Het wordt nog érgers als we u uit elkaar gaan halen.' Maar dan moet je wel durven, want dan voer je die spanning op.'

Bestuurder Hans du Prie van iHUB / Horizon schetst weidse vergezichten als hij het over de omvorming van de jeugdzorg heeft. Dat niet alles wat hij zegt daadwerkelijk klopt, lijkt voor hem niet zo'n probleem te zijn. Insiders beweren bijvoorbeeld dat er in Midgaard géén gezinsopnames zijn (geweest). En ook in Antonius zijn nooit gezinnen voor behandeling opgenomen. Horizon beweert echter van wel, waarover tevens in *Politiek aan zet* meer. Eenmaal aan het woord, is het betoog van Hans du Prie over de innovatie van de jeugdhulp niet meer te stoppen. Hij gaat door:

'Die reddersgeest is nu te leidend. Ik zeg: 'Wij moeten, ook in Nederland, heel graag een pleidooi houden voor een nationaal opvoeddebat.' De ouders zijn de eerst verantwoordelijke. Dat is iets anders dan schuldig. Totaal iets anders. We moeten hen ook aanspreken vanuit een veilig gevoel. Niet dat we die kinderen afnemen, die gaan we niet afnemen. Maar we moeten zeggen: 'We gaan u helpen weer grip op die kinderen te krijgen. Regie.'

Du Prie werkt in het interview zo toe naar de vernieuwing van de jeugdzorg door Horizon. Door middel van de gezinsopnames, en zegt: *'Sommige ouders die al geen grip hebben, die zullen er heus wel er van wakker van liggen hoor. Geen ouder slaapt lekker als hij zijn kind niet meer in de grip heeft. Dan maar samen in behandeling in een gezinshuis van Horizon. Je moet tegen die mensen gewoon zeggen: 'Wilt u meewerken? Wat heeft u er voor over? Wat is het u waard?''*

In gesloten instellingen zitten de kinderen met de grootste gedragsproblemen, weet Hans du Prie. Dat ligt voor een groot deel aan de ouders. Hij geeft daarvan een voorbeeld: *'Als ik ook bij mezelf nog kom, op een van mijn gesloten afdelingen, dan zie ik soms nog wel kinderen met een hele grote mond, gewoon opvoedingsproblemen. Dan denk ik: 'Kinderen, dat is gewoon een heel brutaal nest.' Dan denk ik: 'Helpt het dan om die op te sluiten?' Nee. 'Had ik niet die ouders gewoon een weekje naar Sporthuiscentrum moeten sturen met een flinke coach?''*

Zijn verhaal over de gezinnen heeft alles te maken met de gesloten instelling Antonius. Hans du Prie vertelt vol vuur dat er vanwege die gewenste heropvoeding eveneens al gezinnen worden opgenomen in Bakkum. De bestuurder nodigt me uit om het met eigen ogen te gaan aanschouwen.

'Ga maar kijken', zegt hij. 'Het is een enorme stap, een enorme uitdaging om gezinnen op te nemen. We hebben natuurlijk in heel korte tijd iets moeten maken vanwege de aanbesteding. Dat hebben we gedaan en we doen het in openheid. We kunnen nu vanaf vandaag of sinds gisteren, het is in zo'n enorm tempo verbouwd, óók gezinnen opnemen. We kunnen het ook in Hollands Kroon doen. De eerste twee aanmeldingen zijn eergisteren daarvoor gedaan in plaats van residentiële opname. Zo gaan we stoeien, experimenteren. En het gaat goed. Maar het wordt vallen en opstaan.'

Het vallen en opstaan is gebeurd. Dat kijken gaat helaas niet door. Maandenlang na het interview in april 2019 laat Horizon in Antonius namelijk geen pottenkijkers toe. Vermoedelijk met een reden: de gesloten instelling Antonius was helemaal niet klaar. Het moment om het aan de buitenwereld te tonen, was nog niet daar.

Nog een keer het gezin. Dat blijkt cruciaal te zijn in de (verkoop)strategie van Horizon / iHUB. Op de website van Horizon wordt vermeld dat zij de *'landelijke specialisatie'*

gezinsbehandeling hebben. Er staat: *'Met de gezinsbehandeling van Horizon wordt het hele gezin behandeld. Zij wonen tijdelijk op één van onze locaties.'* Genoemd worden 't Anker in Harreveld en Antonius in Castricum. Niet Midgaard in Den Haag.

De beweringen op de website van Horizon en die van Hans du Prie tijdens het interview over de gezinsbehandelingen in Bakkum en in Hollands Kroon, blijken bluf.

Dat bevestigen tevens bronnen die het kunnen weten. Horizon had gezinsbehandeling bijvoorbeeld wel verkocht bij de aanbesteding voor Noord Holland Noord, en er werd geprobeerd om in Antonius met gezinnen aan de gang te gaan. Maar het was op dat moment vanwege ontbreken van geschikte ruimtes en vooral vanwege het ontbreken van gekwalificeerd personeel, onmogelijk om er daadwerkelijk mee te starten.

Pas vlak voor de officiële opening in juli 2019 was er - voor de vorm - een appartement met twee slaapkamers, een woonkamer en een eenvoudige keukentje, waar eventueel een gezin zou kunnen verblijven.

In de evaluatie *één jaar JeugdzorgPlus in Antonius* van de achttien gemeentes, die juni 2020 verscheen, bijna anderhalf jaar na de start van de gesloten instelling, valt echter te lezen dat van die gezinsopnames zelfs dan nog niets terecht is gekomen. En dat Horizon in Bakkum ook geen gezinnen meer gaat opnemen. Er staat: *'Het streven is om vanaf zomer 2020 te starten met gezinsbehandeling op een aparte locatie. Op deze locatie wordt het hele gezin opgenomen en werkt men aan behandeldoelen voor het hele gezin.'*

Jubelen

Totdat de officiële evaluatie over een jaar JeugdzorgPlus in Antonius in Bakkum in juni 2020 verschijnt, is de communicatie over de instelling van de gemeentes, maar vooral die van Horizon, ondanks de vele negatieve verhalen, voornamelijk positief van toon.

Op de website van Horizon staat sinds februari 2020, exact een jaar na de start, bijvoorbeeld een jubelend filmpje waar diverse mensen vertellen hoe goed het in Antonius gaat: Yalisa, lange, rood geverfde haren, zwaar opgemaakt, twee piercings in haar onderlip en op haar arm een tattoo, mag haar *successstory* vertellen. Ze zegt voor de camera welke cruciale rol haar JIM Daan voor haar speelt: *'Daan helpt mij vooral bij het vertrouwen bij mezelf en bij vertrouwen in het traject hebben.'*

Een breed lachende, sympathiek ogende Daan komt ook aan het woord en zegt: *'Het meest trots ben ik op de vooruitgang die ik zie bij de jongeren, bij Yalisa. Dat ze gewoon laat zien: 'Ik kan het, ik wil het. Ik ga eruit komen. En hoe je het doet, doe je het, maar ik ga het redden.'*

Dat klinkt niet echt als leken taal.

Yalisa benadrukt nog een keer hoe belangrijk een JIM is: *'Ik denk persoonlijk zelf dat je echt zonder een JIM veel moeilijker en langer in je traject blijft hangen. En met jezelf heel veel gevechten gaat hebben. Een JIM kan je op zoveel vlakken helpen en goed beïnvloeden. En je zoveel goed advies geven, dat ik eigenlijk vind dat iedere jongere wel een JIM moet hebben.'* Betere reclame kan Horizon zich niet wensen.

Maar dat zijn de jubelende pr-verhalen. In werkelijkheid is er in Antonius van alles mis. Voorjaar 2019 kwam daarover nog een email van een anoniem iemand binnen. Die gaat niet over JIM, wél over wantoestanden in Antonius. Het is een brief van *'bezorgde ouders'* van een kind dat tevens korte tijd in Antonius verbleef. Ouders die, in tegenstelling tot wat Horizon beweert, helemaal niet tevreden zijn. Ze schrijven: *'Wij hebben gedurende dit traject veel onzekerheid, verdriet, boosheid en angst ervaren. Dat geldt des te meer voor ons kind.'*

Deze ouders spreken eveneens van incidenten en over *'afzondering in een niet geschikte kamer'* en zeggen: *'Ons kind heeft daar nog steeds veel last van.'*

Deze moeder vroeg eveneens aan haar gemeente om in te grijpen. Door middel van een gesprek met een wethouder, wisten zij uiteindelijk af te dwingen dat hun dochter werd overgeplaatst van Antonius naar het Transferium.

Toch zoeken ze alsnog de publiciteit, maar wederom in de anonimiteit: *'Dit is nodig'*, lichten ze hun actie toe: *'Want dit mag nooit meer gebeuren.'*

Ze doen het óók voor anderen, stellen ze: *'Wij en ons kind zijn namelijk niet de enigen die hier tegenaan zijn gelopen.'*

Deze ouders moesten, ondanks de succesvolle interventie van de wethouder, daarna ook nog naar de kinderrechter die formeel moet instemmen met behandeling in een gesloten instelling, in dit geval het Transferium. Het vonnis werd eerder besproken. Deze rechter veegde de vloer aan met Antonius en noemde de plaatsing van het kind daar zelfs *'in strijd met artikel 4.1.1 van de Jeugdwet.'*

Zorg en veiligheid waren namelijk *'onvoldoende'*, er was geen school; *'aanbestedings- en samenwerkingsproblemen'* belemmerden volgens de rechter de behandeling van het kind. De Raad voor de Kinderbescherming liet zich op de zitting eveneens zeer kritisch uit over Antonius en sprak van een *'onveilige en onacceptabele situatie'*. De raad zei verder over het meisje in kwestie: *'Zij heeft anderhalve maand binnen de geslotenheid verbleven zonder dat er stappen in het hulpverleningsproces zijn gezet.'*

Dat kan niet, aldus de raad. Maar het gebeurt wél, constateert diezelfde Raad voor de Kinderbescherming. Omdat er wat betreft de JeugdzorgPlus in Antonius sprake is van *'verschillende politieke, zakelijke en financiële belangen'*. (geciteerd in een uitspraak 17-04-2019 Rechtbank Noord Holland, red.)

Onvrede

Er is bredere onvrede over Antonius. Hulpverleners, advocaten en rechters benoemen eveneens expliciet dat het gebouw ongeschikt is voor behandeling van kinderen met complexe (gedrags-) problemen.

Dat blijkt wederom wanneer het op 11 juni 2019 volledig uit de hand loopt. Vijf jongeren lopen dan tegelijk weg. Wat toen gebeurde, leek op een gevangenisopstand, valt op te maken uit de verhalen daarover. De kinderen hadden met stoelen de ruiten ingegooid. De moeder uit Alkmaar vertelt hoe groot de chaos was:

' 's Avonds belde mijn dochter mijn zusje, haar JIM. Zij kon door de telefoon horen wat er gebeurde. Er brak ruzie uit. Eentje ging op de grond en werd vastgepakt, een jongere gooide met een kussen en die werd bij zijn keel gegrepen. Een andere jongere werd op zijn kamer opgesloten. Drie zijn er diezelfde avond teruggekomen, maar de andere twee pas de volgende ochtend. Daarvóór was het ook elke keer raak met weglopen, wel twee keer in de week.'

De sfeer is in Bakkum ook niet zo gemoedelijk en open als wordt voorgesteld, blijkt uit het relaas van de dochter in kwestie zelf:

'Ik werd hardhandig vastgepakt door twee, en de laatste keer door vier mannen tegelijk. Sommige komen uit de horeca, sommige hadden gewerkt in een gevangenis.'

Deze moeder haalde haar dochter medio juni 2019 naar huis. Maar ze bleef officieel tot augustus ingeschreven bij Antonius, zegt ze. Of Horizon van de gemeentes al die tijd desondanks het afgesproken tarief van 423 euro per dag voor haar kreeg, weigeren beide partijen desgevraagd te vertellen.

Meerdere bronnen, die allemaal niet met naam durven te worden genoemd, vinden het ‘schokkend’ dat Antonius ondanks de vele signalen over de misstanden, open bleef. En dat de jongeren maar bleven instromen. Een van de bronnen daarover:

‘Niemand greep in, de gemeente niet, de toezichhouders niet. En Horizon nam geen verantwoording door meer tijd te vragen om alles op orde te krijgen. Er werd gedaan alsof alles op orde was.’

Wandelen in het bos

Toch is Antonius een goede JeugdzorgPlus instelling, juist omdat die zo ‘vriendelijk’ is benadrukt een medewerker terplekke. Compleet anders dan de gewone gesloten instellingen, zegt hij: *‘Dit is menselijker. Geen tralies om je heen, mooie bossen, lekker wandelen.’* Buiten is de natuur inderdaad idyllisch. De vogels fluiten. Maar er hangt tegelijkertijd een troosteloze sfeer op het terrein. Een verdwaald vogelhuisje op een muurtje, een leeggelaten plastic zwembad met waterpistolen. Kapotte ballonnetjes; resten van een watergevecht. Een vervallen zandbak vol onkruid en een gemetseld kinderzwembad met ronde overkapping met een mini glijbaan. Leeg. Zónder water erin.

Antonius werd begin juli 2019 feestelijk geopend. Wethouder Ron de Haan van de gemeente Castricum, waar Bakkum deel van is, schonk toen twee voetbaldoelen.

Kleurige reuze potten, van het soort waar *Intratuin* in het hele land rotondes mee opsiert, staan verspreid op het terrein. Het is het gezamenlijk cadeau van de achttien aanbestedende gemeentes. De wethouders plantten er nog vrolijke bloemetjes in. Die vrolijkheid is belangrijk. Antonius van Horizon moet een ‘feestje’ zijn.

Wanneer dat niet zo blijkt te zijn, hebben de verantwoordelijke wethouders een mogelijk probleem met hun gemeenteraden. Hoewel ze verantwoordelijk zijn voor de JeugdzorgPlus in NHN, houden de wethouders over de gesloten instelling in Bakkum desondanks veelal niet hun eigen verhaal. De raadsleden van de achttien gemeentes worden allemaal tegelijkertijd, op exact dezelfde manier, door hun colleges van B&W over Antonius bijgepraat. Dat gebeurt in zogeheten ‘raadsbrieven’ die centraal worden opgesteld en op hetzelfde moment aan alle gemeenteraden worden verstuurd.

Horizon heeft in die raadsbrieven duidelijk een belangrijke vinger in de pap. Ze zijn positief en hebben een ronkende tekst. Mei 2019 stond bijvoorbeeld deze passage in zo’n raadsbrief. De wethouders met jeugdzorg in de portefeuille hadden vlak daarvoor Antonius bezocht: *‘De eerste jongere die opgevangen werd bij Antonius sprak positief over zijn verblijf. Hij bevindt zich nu in fase 3 van het JouwZorg-model. De jongere geeft aan graag zelfstandig te willen wonen, hij is 17.5 jaar. De jongere gaf aan, Antonius en de groene, rustige omgeving een prettige plek te vinden. Het voelt voor hem niet als een gesloten setting door de vrijheden die hij krijgt en de mogelijkheden die er zijn. Wanneer hij even zijn hoofd leeg wil maken, is er altijd wel iemand die met hem buiten wil wandelen of naar het strand wil gaan.’*

Het kan echter niet kloppen wat in deze ‘raadsbrief’ wordt beweerd. In de evaluatie die ruim een jaar later verschijnt, staat namelijk iets anders. Dat Horizon er niet in is geslaagd om de zorg in ‘fase 3’ te realiseren. Ofwel dat het niet lukt om de jongeren een vervolgbehandeling te geven nadat ze de gesloten instelling hebben verlaten. Er staat letterlijk: *‘In het afgelopen jaar is alleen fase 1 tot stand gekomen.’*

Er staat nog meer in de jubelende raadsbrief van mei 2019. Foto’s van een gloednieuwe keuken in Antonius, en een poster met de tekst: *‘Iedere jongere mag er zijn, is welkom en*

verdient alle kansen. ' Een voetbaltafelspel is afgebeeld. Slaapkamers met een tafel en een stoel.

Terwijl de inspectie IGJ twee maanden na verspreiding van deze brief, juli 2019, constateert dat de kinderen, ten onrechte, géén meubels op hun kamer hebben.

Wat in de jubelende pr niet staat, is dat in de begintijd van Antonius meubilair en andere spullen nog bij elkaar gescharreld moesten worden. Het meeste moest nog worden aangeschaft, terwijl de eerste kinderen al in de gesloten instelling Antonius zaten.

'Cowboypraktijk', is volgens bronnen voor deze praktijken het juiste woord.

In die raadsbrieven over Antonius mogen ouders eveneens meejuichen. Horizon drukte deze reactie van een ouder af: *'De hele setting waar mijn kind verblijft op Antonius doet 'vriendelijk' aan; geen tralies en zware straffen, maar volop betrokkenheid en ruimte om te groeien. Natuurlijk zijn er kaders en afspraken waar hij zich aan moet houden en loopt niet alles goed. Maar hij werd twee weken geleden ook in staat gesteld om zijn heftruck-examen te halen. En wat waren we blij toen hij - onder begeleiding - langs kwam om te vertellen dat hij geslaagd was. Dat geeft zo'n fijn gevoel en vertrouwen voor de toekomst.'*

Of deze ouder het ook echt zelf geschreven heeft, is de vraag. Horizon benadert namelijk ouders om positieve dingen over Antonius te schrijven, hoor ik van de moeder die haar dochter uit onvrede naar huis haalde. Ze zegt daarover:

'Ik kreeg op zondagochtend een appje van de dame van communicatie van Horizon. Of ik een brief wilde sturen omdat ze goede dingen over Horizon moesten hebben. De wethouders hadden dat diezelfde dag nog nodig. Ik zei dat ik niet zo'n goede verhalen had, maar ze wilden het wél hebben. Ik mocht kritisch zijn. Toen heb ik een mail gestuurd.'

Moeder lacht: *'En daarna heb ik niks meer gehoord.'*

Proefkonijnen

De raadsbrieven over Antonius werden lang niet door iedereen even serieus genomen. Enkele politici in de betrokken gemeentes begonnen steeds meer te twijfelen aan de praktijken van Horizon in Bakkum. De ChristenUnie in Medemblik zegt mei 2019 op de website van haar partij:

'Horizon heeft een duidelijke en (wellicht) een goede visie op jeugdzorg, althans op papier. In de praktijk moet dat nog blijken. Ouders en advocaten klagen over de Horizon-aanpak in Bakkum. Reactie van Horizon is: aanloopproblemen en wij liggen onder een vergrootglas. Maar wat met de jongeren zelf? Je mag best proberen een andere werkwijze toe te passen in de hoop dat het goed aanslaat. Maar jongeren zijn geen proefkonijnen.'

In Medemblik Actueel, het plaatselijke blad, verwoordt de ChristenUnie het nóg sterker en schrijft: *'De zorg van Horizon in Bakkum is bedenkelijk, onacceptabel en onverantwoord.'*

Ook Roel Beems van de lokale partij Castricum Kernachtig en Gezond, CKenG, is uiterst kritisch. Wanneer hij zijn wethouder Ron de Haan van Castricum vroeg naar de rechtszaken over de kinderen in Antonius, werd Beems niets wijzer omdat de wethouder weigerde daarop in te gaan. Een voorbeeld: *'De wethouder zei iedere keer: 'Het is een privécasus'.'*

Boze jeugdrechtsadvocaten en ouders benaderden de Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd over wantoestanden in Antonius. Maar de inspectie weigerde in te grijpen en meldde - standaard - aan iedereen dat ze na een half jaar in Bakkum zou gaan kijken.

Jeugdrechtsadvocate Meike Terhorst, werkzaam in Alkmaar, voerde een lang gesprek met de IGJ inspecteur over *'een stroom aan incidenten met traumatiserend geweld tegen mijn cliënten, met separeren in een separeerruimte en veelvuldige kamerplaatsingen.'*

Ze vroeg hem deze incidenten te onderzoeken. En bood hem bewijs aan voor de misstanden in Antonius: *'E-mails, verklaringen, foto's en een bandopname.'*
Maar de inspecteur wilde het liever niet hebben, zei hij. Hij was toen net in Bakkum geweest.

Op 10 september 2019 publiceerde de inspectie een -lang verwacht - rapport over Antonius op basis van een ver van tevoren aangekondigd bezoek in juli. Het had de nietszeggende titel *Gezond vertrouwen*. IGJ had wel wat kritiek. De veiligheid was volgens de inspectie, meer dan een half jaar na de start, bijvoorbeeld nog een probleem. Ze schreef daarover:

'Het alarmsysteem waarmee medewerkers elkaar kunnen oproepen, werkt nog niet optimaal, deursignalering op de kamers van de jeugdigen is nog niet aangelegd en de ramen van de kamers van de jeugdigen hebben geen veiligheidsglas.'

IGJ weet deze zaken aan een *'overhaaste start die zich kenmerkte door veel opstartproblemen.'* En vervolgde kritisch: *'Veel positief beoordeelde zaken zijn pas recent op orde. Dat maakt dat de situatie nog kwetsbaar is.'*

Alles overziend was feitelijk de huisvesting van de jongeren in Antonius nog steeds niet op orde, oordeelde de inspectie aldus: *'De twee recent geopende groepen zijn nog niet helemaal af. Ook de kamers van de jeugdigen zijn te kaal, jeugdigen beschikken bijvoorbeeld niet over een stoel of een tafel op hun kamer.'*

Toch mocht Horizon van de inspectie doorgaan met Antonius. Tot verbazing van velen, onder wie Roel Beems die géén hoge pet op heeft van IGJ. Beems daarover:

'Zo'n inspectie komt dan aangekondigd en ze eten een krentenbolletje mee en iedereen vindt elkaar aardig en er komt een voldoende op 37 van de 41 punten. En zo worden we met z'n allen het bos ingestuurd, letterlijk in dit geval.'

Horizon mocht, zoals iedere beoordeelde (jeugd)zorgaanbieder mag doen, een reactie geven op het inspectierapport. Er was geen sprake van zelfkritiek. Horizon schreef:

'Ik ben (er dan ook) trots op dat het team erin is geslaagd een mooie, veilige locatie voor JeugdzorgPlus neer te zetten, met een unieke aanpak waarbij jongeren en ouders mee beslissen.' Anoniem ondertekend door (letterlijk) 'xxx xxx'. (Reactie op 17 september 2019 op website IGJ geplaatst.) De kruisjes moeten wel betrekking hebben op verantwoordelijk Horizon bestuurder Krijnie Schotel.

Diezelfde bestuurder Schotel nodigt me - na zeven maanden erom vragen - najaar 2019 alsnog uit om Antonius te bezoeken. Wel onder de voorwaarde dat we *'procesafspraken'* maken, die voor het gemak in een aparte bijlage alvast worden meegestuurd. De *'procesafspraken'* waren: Rondleiding plus interview met Krijnie Schotel mogen maximaal een uur duren. Er mogen geen vragen worden gesteld met een *'gekleurde en subjectieve toon'* en ik dien er genoeg mee te nemen als Schotel op bepaalde vragen een *'antwoord verschuldigd'* moet blijven.

Ik maak die procesafspraken als onafhankelijk journalist niet. Vier dagen later zegt Schotel de afspraak af. Mede omdat de bestuurder erachter was gekomen dat ik inmiddels al bij Antonius was geweest. Schotel daarover: *'Wij hebben van de locatie vernomen dat u daar op eigen initiatief langs bent gegaan en onze medewerkers op gekleurde en subjectieve toon heeft aangesproken.'*

Horizon is daar boos over en wil daarom het *'contact niet continueren.'*

Omdat vragen over de JeugdzorgPlus in Antonius niet worden beantwoord, maar zich wel nog telkens nieuwe vragen aandienen, die ik ook weer stel, word ik februari 2020 alsnog uitgenodigd om met wethouder Ron de Haan van de gemeente Castricum over Antonius te komen praten. Hij is nu de officiële woordvoerder voor de JeugdzorgPlus namens de achttien gemeenten in Noord Holland Noord.

Ik ga op het aanbod in. Maar dan wordt ook déze afspraak weer afgezegd. De wethouder wil me namelijk alleen ontvangen als Horizon bestuurder Krijnie Schotel en locatiemanager Danial Shafiri van Antonius eveneens bij het gesprek aanwezig zijn. Dat weiger ik om principiële redenen. Omdat ik de wethouder en niet (meer) 'aanbieder' Horizon wil bevragen over Antonius. De wethouders zijn immers verantwoordelijk voor het gunnen van de aanbesteding voor JeugdzorgPlus aan Horizon. Dat interview kan niet goed worden gehouden indien winnaar Horizon van die aanbesteding, die bovendien voortdurend onder vuur ligt, daarbij zelf aanwezig is. Ik laat daarom weten geen behoefte aan een gezamenlijk gesprek met de afgevaardigde bestuurder van de gemeentes en Horizon te hebben. En zo komt er helemaal geen ontmoeting meer met Ron de Haan. De woordvoerder van de achttien gemeentes laat weten alléén een afspraak met de wethouder te mogen maken, als de bestuurder van Horizon en de manager van Antonius, daarbij óók aanwezig zijn.

PR-machine

Alles wijst er op dat Horizon de touwtjes stevig in handen heeft, in ieder geval wat betreft de communicatie met de buitenwereld.

Wie meer wil weten over Antonius en JowZorg en JIM, kan tevens het online *Maggezien* van Horizon raadplegen, dat februari 2020 eveneens geheel is gewijd aan het één-jarig jubileum van Antonius. Hans du Prie steekt daar de loftrumpet over het hekvrije Antonius. Hij noemt het: *'Een doorbraak in de JeugdzorgPlus.'*

Ellis ter Beek, Strategisch adviseur Innovatie en Ontwikkeling van Horizon, mag vertellen hoe ingewikkeld het aanvankelijk in Antonius was: *'Niet alleen waren wij als organisatie nieuw in de regio, we brachten ook nog eens een nieuwe methodiek mee: JowZorg.'*

Niet vermeld wordt in deze uitgave dat Ellis ter Beek dan niet meer bij Horizon werkt, maar inmiddels directeur Zorg' is bij Kroek&Partners Interim zorg. Dat is de organisatie die overal -tijdelijk - personeel voor de gesloten instelling Antonius vandaan moest toveren.

Nita van Veluw van het adviesbureau JSO (Jeugd, Samenleving en Ontwikkeling), sociaal pedagoog en projectleider, houdt ter ere van één jaar Antonius in *Maggezien* vervolgens eveneens een positief verhaal en zegt:

'JowZorg is een radicale cultuuromslag.' En: *'Onze rol was een proces aan te jagen, mensen wakker te schudden, bij elkaar te brengen en te inspireren. Ons perspectief was steeds: wat hebben jullie nodig om deze innovatieslag te kunnen maken? Stap voor stap kwam Horizon tot een concept waarvan ze met z'n allen dachten: 'Ja, zo willen we het gaan doen'.'*

Ze prijst haar opdrachtgever Horizon uitbundig als volgt:

'Dat zo'n experiment slaagt, heeft in de eerste plaats te maken met mensen die erin geloven en er voor gaan. (...) Een tweede hele belangrijke succesfactor is de steun van de directie. Dat gebeurde gelukkig ook: ondanks alle drukte rond de verhuizingen bewogen directeur Bert en bestuurder Krijnie van Horizon telkens mee, door zo goed als dat kon, te voorzien in dat wat er nodig was.'

Wat Horizon hier ook weer niet vertelt, is dat deze bijdrage in *Maggezien* een oud stuk is.

Niet geschreven na één jaar Horizon, maar gemaakt ter ere van de *pilot* van de methode JowZorg in de gesloten instellingen De Vaart en Midgaard van Horizon. En nu gerecycled wordt ter ere van 'een jaar' Antonius. De directeur waarover Ter Beek spreekt is namelijk Bert Koetze, directeur van Midgaard. Hij was nooit actief in Antonius.

Opvallend is verder dat verantwoordelijk bestuurder Krijnie Schotel nergens lovend spreekt over Antonius. Ook zij werkt op het moment van het 'jubileum' niet meer bij Horizon: ze is nu bestuursvoorzitter bij Samen Veilig Midden Nederland, een koepel waaronder ook de jeugdbescherming in de provincies Utrecht en Flevoland valt.

Niet alleen de medewerkers op de vloer, ook de personeelsleden in het hogere echelon van Horizon / iHUB wisselen klaarblijkelijk nogal eens van baan.

Er is nog iets dat opvalt. Sophie de Valk, de gedragswetenschapper die voor adviesbureau JSO de evaluatie over JouwZorg in Midgaard in Den Haag schreef, steekt in dit online blad van Horizon eveneens de loftrompet over dit alternatief voor de gesloten jeugdzorg. Ze vertelt:

‘Voor de UvA doe ik promotieonderzoek naar repressie en dwangmaatregelen in de jeugdzorg. Ik zie hoeveel weerstand repressie oproept en hoe het gedragsproblemen bij jongeren juist kan verergeren. Daarom ben ik zo blij dat JouwZorg uitgaat van een positieve benadering. Ik denk echt dat het een antwoord zou kunnen zijn op de problemen die spelen in de gesloten jeugdzorg.’

Maar ook dit lijkt een hergebruikt stuk te zijn. Het gaat namelijk over haar ervaringen op Midgaard, en niet over Antonius.

In de JeugdzorgPlus instelling Midgaard van Horizon is het op dat moment bovendien foute boel. Dat wordt maart 2020 duidelijk wanneer daarover een vernietigend inspectierapport verschijnt.

Kickbokser

Nergens in de publiciteit rond het eenjarig bestaan van Antonius wordt benadrukt dat de huidige locatiemanager, Danial Sharifi, een semiprofessioneel kickbokser is. Sharifi volgde Michiel van Maaren op. Dat was de eerste locatiemanager van Antonius maar hij werd medio 2019 weggestuurd. Van Maaren werkte bijna 11 jaar bij Horizon en studeerde sociaal-pedagogisch werk en pedagogiek. Waarom Van Maaren na een half jaar Antonius opbouwen het veld moest ruimen, wil hij niet zeggen. Hij verklaart desgevraagd ‘geen behoefte te hebben’ aan praten over zijn ervaringen als leidinggevende in Antonius.

Danial Sharifi, die eerst locatiemanager was bij de gesloten instelling De Vaart van Horizon, nam vlak voor de officiële opening van Antonius het stokje van Van Maaren over. Sharifi komt uit Iran. Zijn bijnaam is de ‘Prince of Persia’. Op internet zijn beelden van Danial Sharifi als vechtsporter in actie te zien. Het is helder dat Horizon nu kiest voor een manager in Antonius die uit een ander hout is gesneden dan de pedagogisch ingestelde Van Maaren. Danial Sharifi treedt ook nadrukkelijk in de publiciteit. Hij is februari 2020, exact rond het eenjarig bestaan, op televisie te zien in het programma ‘Wat ik altijd wilde worden’ van de commerciële zender RTL4. Het is een programma voor mensen op middelbare leeftijd die een nieuwe carrière willen beginnen. Wendy, personeelsfunctionaris, overweegt om over te stappen naar de jeugdzorg. Ze loopt een dagje mee in Antonius. Locatieleider Sharifi - met een strak kapsel, het haar aan de zijkant van zijn hoofd weggeschoren, en met een Iraans accent - legt aan deze vrouw uit wat JeugdzorgPlus is. Hij zegt: *‘Gesloten, zoals je het zegt. Het is echt gesloten dus je kan niet vanzelf in en uit gaan. Hier verblijven jongeren die met verschillende problemen hier komen. Dat kan agressie zijn, jongeren die slachtoffer zijn van mensenhandel, allerlei problematieken.’*

Het valt op dat de manager niet zegt dat Antonius ‘kleinschalig en vernieuwend, en juist open is’.

Het programma wordt gesponsord door Horizon, blijkt uit de aftiteling. De pr-machine van Horizon / iHUB draait blijkbaar op volle toeren.

Danial Sharifi legt uit dat hij altijd veel contact had met jongeren en mensen. En dat hij als student portier was: *'Ik kon goed met agressie omgaan en goed in relatie komen met de jongeren. Toen ik bij de deur stond, ging de agressie omlaag.'*

Wendy mag in alle vroegte de jongeren wekken. Ze doet dat wat lacherig. De deuren van de slaapkamers in Antonius zijn niet op slot, benadrukt Sharifi. Een meisje ligt in een donkere kamer nog te slapen onder een roze deken. Kerstverlichting en een galajurk hangen aan de muur.

Dan gaat Wendy mee ontbijten. Ze vindt het *'gezellig, net als thuis'*, zegt ze.

De jongeren van Antonius leggen haar uit wat je moet kunnen als begeleider in de gesloten jeugdzorg en zeggen daarover: *'Grenzen aangeven, respect hebben voor de jongeren.'*

'Streng zijn?', vraagt Wendy. Het meisje dat door haar werd gewekt antwoordt: *'Niet over je heen laten lopen, want dat is al meerdere malen gebeurd. Als hier leiding nieuw komt, dat gaat meteen fout. Structuur dat is heel erg belangrijk.'*

Daarna wordt het echter wat minder gezellig in de *'Buitenschool'* zoals een ruimte heet waar de jongeren praktisch aan de slag kunnen gaan. Tijdens houtbewerking raakt een meid die een kapstok moet maken, hevig gefrustreerd. De kijker voelt dat de spanning stijgt. Maar de escalatie die bijna zeker daarop volgt, komt niet meer in beeld. Op Wendy maakte de situatie in ieder geval grote indruk. Ze zegt over wat ze in Antonius zag: *'Heftig ook wel. Tijdens handenarbeid ging het wel even mis, en dan schrik ik wel.'*

Verpoosruimte

Waar het in alle pr-verhalen, en in het televisieprogramma evenmin over gaat, is de isoleercel in Antonius. Horizon benadrukt telkens en overal dat de gesloten jeugdzorg in Antonius anders is en in weinig nog lijkt op de traditionele, strenge en gesloten JeugdzorgPlus. Maar uit vele verhalen blijkt dat kinderen in Bakkum toch óók weer worden geïsoleerd, al wordt de kale kamer die daarvoor aanvankelijk dient hier *'rustruimte'* genoemd. Dat klinkt minder naar dan isoleercel.

Het meisje uit Alkmaar dat eerder met haar moeder aan het woord kwam, heeft er ervaring mee en zegt in een gesprekje over de isoleerruimte: *'Ik heb daar best vaak gezeten. Je moet er sowieso tien minuten zitten, en als je dan rustig bent, mag je er uit. Als je niet rustig bent, moet je nóg een keer tien minuten zitten en zo gaat het maar door. Voor onzindingen moest ik er heen. Als ik boos werd, zetten ze me daar neer: 'Hier koel maar effe af', zeiden ze dan. Bij andere kinderen deden ze het óók. Eentje, die ging tegen een deur aantrappen en die werd gelijk in die kamer gegooid.'*

Begeleiders in Antonius bevestigen najaar 2019, tijdens het spontane bezoek, met zoveel woorden dat ook in dit alternatief voor de gesloten jeugdzorg in Bakkum toch weer isoleercellen aanwezig zijn. Zij noemen ze - eveneens bagatelliserend - *'rustruimtes'*. *'Gewoon een lege kamer'*, zegt een van de medewerkers daarover. *'Zodat ze zich nergens aan kunnen bezeren. Waar ze even tot rust kunnen komen.'*

Deze medewerker voegt daaraan toe dat het afzonderen van de jongeren in die kamer in Bakkum wel op menselijke wijze gebeurt. Hij zegt daarover: *'Ik heb wel in andere instellingen gewerkt, en dit valt reuze mee vergeleken met de isoleercellen dáár. Hier hoeven ze geen laken om zich heen, geen matrasje, we kieperen ze er niet als een stel schapen in. We lopen gewoon met ze mee.'*

De man heeft duidelijk ervaring in de traditionele gesloten instellingen voor jeugdzorg.

Het blijft in Bakkum echter niet bij deze ‘rustruimte’. Februari 2020 wordt er in Antonius nog gewerkt aan een ‘verpoosruimte’, licht aannemer Ridzert Beetstra toe. *‘Het is de stressruimte, waar het leer in zit’*, zegt hij daarover.

De vraag of het feitelijk een isoleercel is, beantwoordt hij lachend en bevestigend:

‘Ja. Waar die tv hangt, of dat scherm, waar ze ook televisie kunnen kijken of muziek kunnen luisteren als ze in een stressvolle situatie zitten. Het zijn extra zachte wanden, er zit speciaal licht in, en er is zonsverduistering.’

Het lijkt verdacht veel op de ‘koninklijke’ separeerruimte die ook was te zien bij de gesloten instelling OGH Heldring in Zetten.

De gemeentes die de JeugdzorgPlus gezamenlijk aanbesteedden, bevestigen het bestaan van de kamer waarin kinderen in Bakkum worden afgezonderd. Ze noemen het de ‘kale’

slaapkamer, in antwoord op kritische vragen van de Partij voor de Dieren in Alkmaar. Die ‘kale kamer’ is in bijzondere gevallen nodig, Het wordt zó door de gemeentes toegelicht:

‘Daar kan een jeugdige gebruik van maken als die net van de rechter te horen heeft gekregen dat hij / zij langer in de JeugdzorgPlus moet blijven of wanneer een jeugdbeschermer heeft aangegeven dat thuisplaatsing niet of nog niet mogelijk is. Dit soort boodschappen kunnen leiden tot heftige emoties of agressief gedrag.’

De achttien gemeentes van de aanbesteding bevestigen op dat moment eveneens dat er daarnaast nog een ‘verpoosruimte’ in Antonius komt, zo blijkt uit de toelichting die zij aan de gemeenteraadsleden daarover geven: *‘Dat is een kamer met zachte leren wanden en een scherm, een touchscreen, waarbij de jeugdigen de mogelijkheid hebben om ook telefonisch contact op te nemen met de JIM. In deze ruimte zal een one way screen aanwezig zijn zodat, ook wanneer de jeugdige geen contact/toenadering wil, er toch toezicht kan zijn.’*

Het is opmerkelijk dat Horizon in een vernieuwde vorm van JeugdzorgPlus, in 2020 nog een ‘verpoosruimte’ bouwt. Isoleercellen moeten immers in 2021 in de jeugdzorg én in de ggz zijn afgeschaft. In de evaluatie van de achttien gemeentes over één jaar *JeugdzorgPlus in Antonius* komen de termen ‘rustruimte’, kale kamer’ of ‘verpoosruimte’ niet voor. Daarover meer in *Politiek aan zet*.

Hoofdstuk 16

Waanzinnige gevolgen

‘Ik zag een jongen van 13, zwaar getraumatiseerd door de oorlog in Irak. Hij zat hier net drie dagen en sloeg alles kort en klein. Doordat er te weinig groepsleiding is, werd de politie gebeld. Hij ging met spoed naar Harreveld en moest in de handboeien.’

Een meisje, 15 jaar, verklaart wat zij meemaakte in de gesloten instelling Antonius in Bakkum. De jongen was niet te handhaven in deze JeugdzorgPlus locatie van Horizon in Noord Holland Noord en moest naar het Gelderse Harreveld, ook van Horizon. Deze gesloten instelling, tegen de Duitse grens aan, wordt door jongeren zeer gevreesd.

Hij was niet de enige die daar vanuit Bakkum naartoe moest. Het overkwam nog een 15-jarige jongen, aldus het meisje, dat over hem verklaart: *‘Zwaar adhd en als hij boos werd, was hij goed boos. Uiteindelijk moest hij na drie, vier maanden op Horizon zitten, ook naar Harreveld.’*

Wanneer Leonie den Hartog, woordvoerder van alle gemeentes, wordt geconfronteerd met het bericht over de twee jongens die in de boeien gingen en door de politie naar Harreveld werden ‘afgevoerd’ wordt ze boos. Ze zegt dat het ‘verdachtmakingen’ zijn, afkomstig van bronnen die het niet kunnen verkroppen dat Horizon de aanbesteding voor de JeugdzorgPlus in Noord Holland Noord van het Transferium / Parlan won.

Haar reactie geeft aan hoe controversieel deze aanbesteding is. En hoezeer de aanbestedende gemeentes in de maag zitten met de kritiek over de gesloten jeugdzorg die Horizon in Bakkum levert.

Dit was de situatie negen maanden na de start van Antonius in Bakkum op 4 februari 2019, de gesloten instelling die Horizon opende na het winnen van de Europese aanbesteding. Een organisatie die tot dan geen enkele jeugdzorg verleende in deze regio, werd daar nu de JeugdzorgPlus gegund. Met een reden: Horizon zou een vriendelijker en efficiënter alternatief gaan bieden voor de traditionele gesloten jeugdzorg met een streng regime. De aanbesteding betreft de behandeling in een gesloten setting van zo’n zeventig kinderen per jaar. Er is een bedrag van ruim 8,7 miljoen euro mee gemoeid.

Deze aanbesteding en de gevolgen daarvan liggen echter zéér gevoelig. Raadsleden zeggen dat hun wethouders kritiekloos in verkooppraatjes van Horizon zijn getrapt. De ministeries van Onderwijs en VWS hebben gemeentes en Horizon op de vingers getikt omdat de school in Antonius lange tijd niet was geregeld. Ook de inspectie is kritisch. Rechters zeggen dat kinderen de dupe zijn van ‘aanbestedingsperikelen’. Jeugdrechtsadvocaten noemen de aanbesteding mogelijk zelfs ‘onrechtmatig’ vanwege vermeende belangenverstrengeling. Er gebeurt verder waar iedereen vooraf bang voor was: de innovatieve gesloten jeugdzorg die Horizon aanbiedt in het voormalig kindertehuis Antonius in Bakkum is niet geschikt voor jongeren met complexe, psychiatrische problemen. En dus moeten die kinderen alsnog naar andere, grotere instellingen van Horizon met een zwaarder regime. Vaak ver van Noord Holland vandaan, ver van huis. Tegen de intenties van de Jeugdwet in.

De verliezer van de aanbesteding, Parlan, die tot dan eigenlijk alle jeugdhulp in deze regio verzorgde, komt in de problemen door het kwijtraken van de dure gesloten jeugdzorg in het Transferium in Heerhugowaard; de kurk waar Parlan op dreef.

Anderhalf jaar na de opening concluderen de achttien gemeentes die Horizon de opdracht voor de gesloten jeugdzorg gunden, dat de winnende organisatie met hoofdkantoor in

Rotterdam de meeste belofes niet heeft waargemaakt. Maar ze verbreken het contract met Horizon vooralsnog niet.

Zorgelijke signalen

Het is chaos in Antonius. De achttien gemeentes die de aanbesteding uitschreven en Horizon zelf spreken eufemistisch van ‘opstartproblemen’ in de gesloten instelling voor jeugdzorg in Bakkum. Vele maanden later is het echter nog steeds niet op orde zeggen anderen, onder wie insiders en de kinderen zelf. Zoals bovengenoemd meisje dat er eind 2019 nog zit en middels een schriftelijke verklaring haar verhaal vertelt. Ze ziet óók dat de kinderen uit Antonius massaal ontsnappen, en zij zegt daarover:

‘Het weglopen hier is zo makkelijk. Er zijn afgelopen week een stuk of 10 jongeren weggelopen. Ze slopen hun raam en zijn weg, of ze springen over het hek. Na een paar dagen zijn ze weer terug.’

Wat velen vreessen, gebeurt. De kinderen krijgen in Antonius niet de zorg die ze zouden moeten krijgen, zo blijkt. Peer van der Helm, lector Residentiële Jeugdzorg aan de Hogeschool Leiden, waarschuwde minister De Jonge van VWS november 2018 al voor het gevaar van het ‘experiment’ met de kleinschalige JeugdzorgPlus van Horizon in NHN, laat hij weten. Een onervaren team, dat in Antonius aan de slag moest, zou deze jongeren met de meest complexe problemen niet aankunnen. Hij voorspelde tevens dat aanloopp problemen zouden leiden tot ‘veel incidenten en weglopers’.

Van der Helm ziet zijn vrees bevestigd. De deskundige is, tijdens een interview ruim een jaar na de start, helemaal niet te spreken over de gesloten instelling Antonius. Hij zegt daarover: *‘Het is niet kleinschalig en het is zo lek als een mandje. Antonius is niet beveiligd. Kinderen lopen aan de lopende band weg. Ook is het leefklimaat niet op orde. De kinderen zitten het grootste deel van de dag op hun kamer met Netflix.’*

Hoeveel jongeren er zijn weggelopen uit de meer open JeugdzorgPlus-instelling in Bakkum, willen de gemeentes aanvankelijk niet zeggen. Er komt van gezamenlijk woordvoerder Den Hartog eind 2019 een nogal cryptisch antwoord op vragen daarover. Zij mailt: *‘Deze cijfers kunt u bij Horizon opvragen. Gemeenten hebben samen met de politie van Castricum en Horizon een protocol opgesteld. In dit protocol staat hoe politie, de gecertificeerde instellingen en de ouders worden geïnformeerd in het geval van weglopen. Dit protocol wordt nageleefd.’*

De gemeentes zeggen over dit weglopen tegelijkertijd dat het er nu eenmaal bij hoort: *‘Antonius is een relatief open voorziening waar jongeren meer op hun eigen verantwoordelijkheid worden gewezen. Gemeenten willen uiteraard zo min mogelijk weglopers, maar begrijpen dat een meer open voorziening weglopen in de hand kan werken.’*

Raadslid Roel Beems van Castricum Kernachtig en Gezond CKenG zegt begin juli 2020 dat de vluchtende jongeren wel degelijk een probleem vormen en dat hem nog steeds ‘verhalen bereiken’ over jongeren die ‘gewoon uit Antonius verdwijnen.’ Beems over de weglopers: *‘Die zit daar dan en op een dag zit die er niet meer. En dan weet niemand waar die jongere wel zit. De ouders niet, de politie niet, Horizon zelf kennelijk niet. Die jongere is helemaal uit beeld. Die is dan kennelijk in een bepaald circuit ergens terechtgekomen.’*

‘Bewijsvoering’ heeft hij daarvan niet, zegt hij. Maar Roel Beems neemt de signalen uiterst serieus, licht hij toe: *‘Als dat één keer is, dan kan dat. Maar als dat herhaaldelijk is, dan wordt dat wel heel zorgelijk.’*

Beems krijgt over dat weglopen van de kinderen wel degelijk vaak signalen. Begrijpelijk. Hij woont in de buurt van de gesloten instelling. De kinderen wandelen volgens Beems bij Antonius zó de tuin uit en zijn daarna regelmatig spoorloos. En dat zou niet zo mogen zijn, stelt Roel Beems: *'Ik wil niet zeggen dat ze allemaal op de bodem van het Noordzeekanaal terechtkomen, maar die jongere verdwijnt naar het buitenland of naar een of ander illegaal circuit of zo. Die is daar door tussenkomst van de kinderrechter geplaatst. En niemand weet vervolgens meer waar die jongere is gebleven. Dat is natuurlijk heel bizar als dat herhaaldelijk gebeurt.'*

Weglopende jongeren hebben ook financiële gevolgen voor de gemeente Castricum. Want Castricum doet de voorfinanciering, licht Beems toe. Reden te meer om extra kritisch naar Antonius te kijken. Roel Beems daarover: *'Wij betalen de kosten en als dat allemaal goed gaat, krijgen we dat over twee jaar terug van de andere gemeenten. Het wordt van onze begroting betaald en naar rato krijgen we in 2021 van die andere 17 gemeenten weer een terugbetaling.'*

Het is zelfs de plicht van gemeenteraadsleden om de kosten voor de gesloten instelling te controleren. Zeker voor die uit de gemeente Castricum, stelt Roel Beems: *'Dat wij juist vanuit Castricum zeggen: 'Ja maar dan moet het wel kloppen allemaal', dat vind ik niet meer dan logisch. Want uiteindelijk is dat het budgetrecht van de raad. Zo staat het ook netjes in de Gemeentewet. Dus laten we ons daar maar op baseren.'*

Hoe het met de financiering van de weglopers zit, is Beems niet bekend. Hij vraagt zich af of het wel goed is geregeld: *'Die vergoeding is per dag gebaseerd op wat wij als gemeente betalen. Het is natuurlijk wel vreemd als wij aan het betalen zijn voor jongeren die misschien al wel vier maanden weg zijn daar.'*

De vergoeding aan Horizon is 423 euro per kind per dag. Het werd in de inkoopstrategie van deze aanbesteding zo bepaald.

Niet alleen over het weglopen van de jongeren uit Antonius komen er zorgelijke signalen. Ook de bezetting van het personeel in de gesloten instelling vormt een probleem. Dat blijkt tevens uit de verklaring van het 15-jarige meisje dat najaar 2019 nog in Antonius zit. Er zou op personeel worden bezuinigd met grote gevolgen voor de kinderen, zo wordt duidelijk. Het kan zelfs leiden tot extra politie-inzet. Het meisje schrijft wat daarover aan de jongeren in Bakkum is verteld: *'Vanwege de bezuinigingen komt er binnenkort maar één groepsleiding in de ochtend te staan. Als er dan alarm komt, zou de politie ingeschakeld worden.'*

De achttien gemeentes in de regio NHN wuiven de zorgen over Antonius echter weg, althans in het openbaar. Eind oktober 2019 stellen zij dat ze *'een succesvol aanbestedingstraject hebben doorlopen.'* Ze geven, na alle negatieve publiciteit over Antonius en kritische vragen in de raden van de betrokken gemeentes, weliswaar toe dat er *'opstartproblemen'* waren. Maar ze verklaren dat ze nu *'vertrouwen hebben in Horizon'*.

Alles is er op gericht om uit te dragen dat Horizon in Bakkum goede gesloten jeugdzorg levert. Ook advocaat Jocelyne Tophoff, die deze aanbesteding tot in de puntjes regelde en zich er nog steeds intensief mee bemoeit, zegt dan dat het in Antonius prima verloopt. Zij hoort van wethouders, politie, rechters, jeugdrechtsadvocaten *'écht alleen maar positieve geluiden'*, laat zij desgevraagd weten.

Nicolette Plat van de Werkgroep Jeugdrechtsadvocaten Alkmaar beweert echter het tegendeel. De werkgroep ontvangt volgens deze advocaat van haar leden nog steeds *'herhaaldelijk concrete zorgelijke signalen over Horizon, locatie Antonius.'*

Plat benadrukt dat de zorgen over de gunning van de JeugdzorgPlus aan Horizon, zoals de jeugdrechtsadvocaten die eerder uitten in twee brandbrieven, helaas allemaal zijn bevestigd.

Hieronder een reconstructie van een omstreden aanbesteding, het gevolg van marktwerking in de jeugdzorg.

‘Het komt wel goed’

Een bewogen Europese aanbesteding voor gesloten jeugdzorg dus. Bijna iedereen ging er vooraf van uit dat Parlan / het Transferium, met een monopolie op gesloten jeugdzorg in drie regio's van Noord Holland Noord, deze aanbesteding zou winnen. Het was tevens ondenkbaar dat de gesloten jeugdzorg per 2019 uit het Transferium zou verdwijnen.

Het ministerie van VWS had namelijk nog geen tien jaar daarvoor het Transferium speciaal laten bouwen voor de - toen nieuwe - JeugdzorgPlus. Het complex dat november 2010 werd geopend, kostte destijds 30 miljoen euro. Met woongroepen aan een straatje zodat het de sfeer van een dorp oproept, met veel groen en met goede sportvoorzieningen, was het een paradepaardje van de (gesloten) instellingen voor jeugdzorg. Wooncorporatie Woonwaard ontwikkelde het complex. De provincie Noord Holland stak er ook nog 8,4 miljoen euro in. Parlan huurt het gebouw.

In het Transferium werkt Parlan met andere (jeugdzorg)organisaties samen. Triversum, kinder- en jeugdpsychiatrie, heeft er bijvoorbeeld een polikliniek. Verder zit in het Transferium een polikliniek voor verslavingszorg. De zorg die Parlan in het Transferium bood, stond goed aangeschreven.

Toch gunden de achttien gemeentes tot veler verbazing de gesloten jeugdzorg aan ‘buitenstaander’ Horizon. Volgens directeur Vrank Post van het Transferium was Parlan in deze aanbesteding kansloos.

‘Wij hebben helemaal geen ervaring met aanbesteden in jeugdzorg’, licht Post in een lang gesprek toe. ‘Horizon is gewoon beter in aanbestedingen. Die hebben daar een speciaal team voor. Horizon heeft een plan geschreven dat nergens op slaat, maar wél heel lekker verkoopt. Namelijk: ‘Hef de JeugdzorgPlus op, de behandelingen duren bij ons maar drie maanden en dan gaan de kinderen naar huis’. En: ‘Kinderen kiezen zelf een therapeut uit.’ Weet ik veel allemaal.’

Vrank Post wil niet de ‘ouwe zure zeikerd’ zijn. En zo gedraagt hij zich ook niet. Maar dat Parlan de aanbesteding voor de gesloten jeugdzorg van Horizon verloor, is wél heel zuur. Parlan was niet alleen onervaren in aanbesteden, maar was ook te goedgelovig, zegt Post daar nu over:

‘Wij hebben ons achteraf gezien in slaap laten sussen omdat de mensen met wie wij spraken van de gemeentes tussen neus en lippen door zeiden: ‘Hé man, dat komt goed. Het Transferium is de beste instelling in Noord Holland en we werken zo goed samen, dat is oké zo. En jullie zoeken altijd out of the box oplossingen, en jullie denken altijd mee. De meest moeilijke kinderen worden bij jullie opgenomen.’ Dat dóen wij ook, en we plaatsen nooit kinderen over vanwege moeilijk gedrag, wat in de JeugdzorgPlus nogal eens gebeurt. Iedereen dacht dus: ‘Dat komt wel goed’. Wij dachten zelf óók: ‘Dat komt wel goed.’ Maar het kwam niet goed. Parlan verloor deze belangrijke aanbesteding en leerde hier van, zegt Post: *‘Dat gebeurt je één keer in je leven en daarna ook niet meer.’*

De aanbesteding nader beschouwd. Het was door een klein clubje ambtenaren uit de regio Noord Holland Noord bedacht, zo blijkt. Innovatie van de – dure - gesloten jeugdzorg was doel op zich. Vooraf was er geen enkele discussie geweest in de raden van de achttien gemeentes over deze Europese aanbesteding voor JeugdzorgPlus.

Mei 2018 werd die gepubliceerd op TenderNed, het digitaal platform van de Nederlandse overheid voor Europese aanbestedingen. Daarop staat ook de zogeheten Inkoopstrategie, de eisen waaraan een aanbieder moet voldoen, wil die winnen. Twee organisaties voor jeugdzorg kwamen uiteindelijk met een voorstel: Horizon en Parlan.

Begin oktober wordt duidelijk dat Horizon als winnaar uit de bus is gekomen. De beoordelingscommissie gaf aan Horizon 79 punten en aan Parlan / Transferium 65.

De colleges van burgemeester en wethouders van alle achttien gemeenten, en niet de gemeenteraden, moeten daarna nog een definitief besluit over de gunning nemen. In een stuk waarop, op 9 oktober 2018, geheimhouding is gelegd licht het college van Heerhugowaard alvast toe waarom de - dan nog voorlopige - gunning naar Horizon gaat. Het schrijft daarover: *'Horizon heeft ten opzichte van Parlan beter gescoord omdat deze inschrijving volgens de commissie beter tegemoet komt aan de innovatiewensen van de gemeenten, met een overtuigende en innovatieve methodiek. Horizon heeft in haar inschrijving ten opzichte van Parlan beter inzichtelijk gemaakt hoe zij de familie en omgeving betreft bij de behandeling. (...) Daarnaast was de inschrijving van Horizon ten opzichte van die van Parlan meer gericht op de cliënt zelf, wat de beoordelingscommissie als zeer sterk heeft beoordeeld.'*

Horizon en Parlan horen een dag later wat de uitkomst is.

Uit het geheime stuk *'afweging voorlopige gunning jeugdzorgplus'* van 9 oktober blijkt duidelijk dat de gemeentes zich realiseren dat de gunning aan Horizon dramatisch zal uitpakken voor Parlan. Ze zeggen daarover:

'Parlan is de grootste hulpaanbieder in onze drie regio's. Het verlies van de JeugdzorgPlus kan een grote klap voor hen zijn, waarbij niet duidelijk is of ze het verlies van deze opdracht met ander werk kunnen compenseren. Bij gemeenten is reeds bekend dat de financiële positie van Parlan niet sterk is en dat juist deze opdracht kennelijk van positieve invloed was op de balans van Parlan. De drie regio's zijn gezamenlijk goed voor een productiewaarde van € 7.573.186 (2017) op de JeugdzorgPlus. De vraag is in hoeverre Parlan dit verlies aan omzet kan opvangen? De totale bedrijfsopbrengsten bedragen € 54.590.28 mio.'

Deze *'weggevalen omzet JeugdzorgPlus'* compenseren, vraagt volgens de gemeentes *'wel om een grote switch in bedrijfsvoering bij Parlan. Parlan zal er alles aan moeten doen om de focus te verleggen en op andere vlakken meer productie te maken.'*

Maar verlies van inkomsten hoort ook bij het spel van aanbestedingen, vinden ze. Wethouder John Does van Heerhugowaard verwoordt het zo: *'Aan aanbesteden kleeft onlosmakelijk een ondernemersrisico.'*

Op 29 oktober 2018 wordt officieel bekend gemaakt dat Horizon de winnaar is.

Parlan had tot 30 oktober de tijd om tegen de beslissing bezwaar aan te tekenen. En deed dat. De gemeentes houden er inmiddels serieus rekening mee dat Parlan *'alle mogelijke middelen aan zal grijpen om dit besluit te beïnvloeden / terug te draaien.'* En ze schrijven: *'Denk bijvoorbeeld aan een kort geding, het opzoeken van de media en / of het benaderen van raadsleden en het ministerie van VWS.'*

De achttien gemeenten vrezen nog iets, zo blijkt uit het stuk:

'Een groot risico in dit proces is dat wij als 18 gemeenten tegen elkaar uitgespeeld worden. Goede onderlinge afstemming is dan ook essentieel. Het voorstel is dan ook om alle bestuurlijke communicatie namens de 18 gemeenten via één wethouder te laten lopen.' Er komt een apart stuk over *'een aantal communicatie-afspraken zodat wij als 18 gemeenten met een mond spreken.'*

Dan blijkt uit een ander vertrouwelijk memo wat de gemeentes inhoudelijk gaan communiceren aan hun eigen gemeenteraden en aan de buitenwereld. Het wordt een steuntje in de rug voor Horizon met de kernboodschap: *'De jongeren staan altijd voorop. We doen er*

alles aan om voor hen de allerbeste jeugdhulp te organiseren. En ervoor te zorgen dat zij zo spoedig mogelijk hun leven - buiten de JeugdzorgPlus - goed kunnen oppakken met verdere ondersteuning.'

Dolksteek

Wanneer blijkt dat Horizon de aanbesteding in de wacht heeft gesleept, stort voor Parlan inderdaad de wereld in, zo komt het over. Mariëtte Vos, bestuurder van Parlan, zegt in een gesprek met gemeentes dat de gunning aan Horizon haar *'na tien jaar hulpverlening heeft getroffen als een dolksteek.'*

Parlan moet niet zeuren over het feit dat ze niet gewonnen hebben, vindt echter advocaat Jocelyne Tophoff van het kantoor Victor Advocaten in Alkmaar. Tophoff is gespecialiseerd in aanbestedingstrajecten en regelde ook deze aanbesteding van a tot z. Ze was eveneens aanwezig bij het overleg waar Parlan bestuurder Vos van een 'dolksteek' sprak. Advocaat Tophoff spreekt recht voor z'n raap. Ze maakt in een telefonisch gesprek voor *Kinderen van de Staat* korte metten met de verontwaardiging van Mariëtte Vos over het verliezen van de aanbesteding door Parlan. Tophoff zegt over deze bestuurder: *'Is dát nou intelligent gedrag of niet? In de commerciële wereld zou je er al lang uitgevlogen zijn, en terecht.'*

Bestuurder Vos is er zelf schuldig aan dat Parlan heeft verloren, stelt Tophoff resoluut: *'De hele ophief die er is. Sorry, het begint allemaal met één bestuurder die zit te slapen. En die vervolgens achteraf heel veel energie gaat verspillen om alsnog gelijk te krijgen. En dan zegt mevrouw Vos óók: 'We hadden niet gedacht dat het zo serieus was.' Maar me dunkt. Het is een Europese aanbesteding! Je bent bestuurder van een hele grote club die kennelijk afhankelijk is van deze opdracht. Dan heb je de risico's van tevoren in te schatten en te analyseren. Ook de Raad van Toezicht daar. Die hebben allemaal zitten slapen. Als dit was gebeurd met een schoonmaakbedrijf, dan was de bestuurder naar huis gestuurd.'*

Parlan bestuurder Vos reageert helaas niet op een verzoek om haar kant van het verhaal voor *Kinderen van de Staat* te doen. Advocaat Tophoff geeft bijzonder graag toelichting. Bij de aanbesteding zelf ging het bij Parlan namelijk al mis, meent Tophoff: *'Het plan moest anoniem, op twintig bladzijden worden ingediend. Dat doet Horizon verder prima. Wat doet vervolgens Parlan? Die doet vijf bladzijden geloof ik, of tien, met de naam er op. En het was helemaal onvolledig. Op héél veel vragen is geen antwoord gegeven. Dan wordt er vervolgens gescoord en krijg je te weinig punten.'*

Parlan kan blij zijn dat ze überhaupt nog in de procedure werden toegelaten, bedoelt Tophoff maar te zeggen.

Het ministerie van VWS, ook minister Hugo de Jonge persoonlijk, bemoeide zich meermalen met deze aanbesteding. VWS, groot voorstander van aanbesteden in de (jeugd)zorg, was over deze aanbesteding voor JeugdzorgPlus om meerdere redenen toch zeer kritisch, blijkt uit stukken die werden verkregen via de Wet Openbaarheid van Bestuur.

Onder meer omdat Parlan werd afgerekend op het feit dat *'de offerte slechts de helft van de gevraagde twintig pagina's bedroeg.'* Wethouder John Does van Heerhugowaard, fractievoorzitter van de Heerhugowaardse Onafhankelijke Partij HOP, is één van de drie 'trekkers' – zoals dat bestuurlijk wordt genoemd - van deze aanbesteding en was aanwezig bij dit overleg op 3 december 2018. Hij trok daar het boetekleed aan en beloofde VWS *'in het vervolg de inhoudelijke beoordeling meer voorop te zetten.'*

Maar het kwaad was, volgens velen, al geschied. En de gevolgen voor Parlan alsmede voor de jongeren met zware (gedrags)problemen in Noord Holland Noord, waren groot.

Tijdens gesprekken voor het boek beginnen diverse personen uit zichzelf over deze aanbesteding voor de gesloten jeugdzorg in Noord Holland Noord. Ze hekelen die allemaal. Onder wie René Clarijs die de ontwikkelingen in de jeugdzorgsector op de voet volgt en kritisch is. Clarijs zegt over deze Europese aanbesteding en de rol die Horizon daarbij speelt: *'Zo'n Transferiumkwestie, daar word ik ook heel boos van. Waarom doet Horizon dat? Ze hadden niet verwacht dat ze zouden winnen, maar ze wilden toch wel? Daarom brengen ze een offerte uit?'*

Clarijs kent Hans du Prie persoonlijk. Hij keurt het af dat de bestuurder van Horizon zich in Noord Holland als het ware heeft binnen gevochten. Clarijs zegt het zó: *'Hans du Prie doet er zelf heel driftig aan mee. Door zo'n bod uit te brengen op het Transferium. Laat je collega's daar in de Kop van Noord Holland. Ze doen toch prima werk. Waar bemoei je je mee? Dan worden die kinderen dadelijk ver weg geplaatst in Gelderland. Die ouders kunnen hun kinderen straks niet eens meer opzoeken. Waar zijn we mee bezig?'*, vraagt René Clarijs zich hardop af.

Hans du Prie en Hugo de Jonge kennen elkaar van de tijd dat De Jonge nog wethouder was in Rotterdam en jeugdzorg in zijn portefeuille had. De Jonge opende als wethouder een opleidingscentrum van iHub in Rotterdam en als minister van VWS bezocht hij een project van School2Care. Anne Punter van de opvolger van de Opvoedpoli (FamilySupport) heeft een WOB-verzoek BIJ VWS ingediend om te weten wat er is gebeurd omdat zij geen aanbestedingen meer wonnen. Hij kreeg na een jaar, na inschakelen van een advocaat, een halve meter aan zwartgelakte stukken terug. (zie illustratie)

Oorlog

Het was meteen al na de gunning een omstreden aanbesteding. De gemeentes en ook Horizon hielden er ernstig rekening mee dat Parlan in de aanval zou gaan. Wat ook gebeurde. Oorlog brak uit.

Parlan spande niet alleen een kort geding aan, maar startte tevens een waar media-offensief. Zo argeloos als Parlan met de aanbesteding was omgegaan, zo serieus ging het nú te werk. Voor de publiciteit huurde Parlan een zeer ervaren communicatiedeskundige in om vooral het menselijke verhaal naar voren te brengen.

Met succes. In de media verschenen items over de goede zorgen voor de kinderen in het Transferium, en de ramp die stopzetten van deze hulp zou betekenen. Samen met alle organisaties op het gebied van jeugdzorg in Noord Holland Noord, stuurde Parlan tevens een brief naar de achttien gemeenteraden om ze op deze aankomende ramp te wijzen. Met emotionele reacties van bezorgde 'voogden en ouders' daarin verwerkt.

Wethouder John Does, de bestuurlijke trekker en afgevaardigde namens de achttien gemeenten, ging er op zijn beurt vol in. Deze wethouder floot Parlan terug. Does eiste dat ze de uitspraken over verdwijnen van de gesloten jeugdzorg in de Kop van Noord Holland, zouden rectificeren. Op 13 november 2018 schreef hij aan Parlan daarover:

'Uit citaten en diverse door u gedane mededelingen blijkt dat u stelt dat de JeugdzorgPlus c.q. de gesloten JeugdzorgPlus bij gunning aan Horizon zou verdwijnen uit de regio. Ook is ons gebleken dat u de diverse ketenpartners rechtstreeks (telefonisch) heeft benaderd met deze mededeling. U doet derhalve mededelingen die onjuist zijn, en waarvan u weet of had moeten weten dat die onjuist zijn. Het gevolg van die mededelingen is wel dat er juist bij de

kwetsbare doelgroep van ouders en kinderen onrust is ontstaan. Wij nemen u deze opstelling kwalijk en zijn van mening dat dit onrechtmatig is. Wij verzoeken u dan ook de gedane uitspraken te rectificeren en zich in het vervolg te onthouden van het doen van evident onjuiste mededelingen. Zeker als die zichtbaar leiden tot beroering bij kinderen en hun gezinnen.'

De emoties liepen in deze oorlog soms hoog op. Een vlammend betoog waarin ouder Nico Molenaar waarschuwde voor de nadelige gevolgen van het verdwijnen van de JeugdzorgPlus in het Transferium, haalde volop de (landelijke) publiciteit. Molenaar werd het boegbeeld van de boze en verdrietige ouders die vreesden dat hun kind straks niet meer in het Transferium in Heerhugowaard zou kunnen verblijven.

Molenaar is vader van een – toen - 15-jarig meisje dat succesvol werd behandeld in het Transferium. Zijn dochter was slachtoffer van seksueel misbruik, was suïcidaal en kampte met eetproblemen. Nadat bijna dertig instanties voor jeugdzorg bij zijn dochter niets wisten te bereiken, ging het in het Transferium na vijf weken al beter met haar. Omdat zijn dochter, met een vast behandelteam om haar heen, in het Transferium eindelijk wél op een goede plek zat, aldus Molenaar.

Vlak na bekend worden van de gunning aan Horizon deed een bewogen Nico Molenaar, namens 146 ouders, een klemmend beroep op de leden van de gemeenteraad van Heerhugowaard om niet met Horizon in zee te gaan, en zei:

'Ik sta hier als machteloze ouder, verdrietige ouder en angstige ouder. Machteloos over het falende zorgsysteem, verdrietig om het gemis van mijn dochter en angstig voor hetgeen wat hopelijk niet komen gaat. Het uitbesteden van de zorg aan Horizon uit Zuid Holland. Mocht de zorg uitbesteed worden aan Horizon, dan maak ik echt geen grapje als ik zeg dat ik de begrafenisondernemer kan bellen. Dit is waarheid! Wij hebben inmiddels 29 hulpverleningsinstanties achter ons liggen. 29! Door 28 van deze hulpverleningsinstanties is in eerste instantie geen adequate hulp geboden. Later konden instanties geen hulp meer bieden door het uitblijven van adequate hulp. Het gevolg moge duidelijk zijn. Gesloten jeugdzorg. Zo zitten er meer kinderen in het Transferium die een soortgelijk traject hebben doorlopen.'

Molenaar maakt dan tevens duidelijk waarom hij, uit ervaring, weet dat 'minder gesloten jeugdzorg in kleinschalige voorzieningen', zoals de gemeentes willen voor de JeugdzorgPlus in NHN, niet zal gaan werken.

Hij spreekt verantwoordelijk wethouder John Does daar persoonlijk op aan en zegt: *'Deze minder gesloten jeugdzorg hebben we al geprobeerd bij Fier in Friesland. Ik weet niet onder welke steen wethouder Does heeft geslapen maar dit is utopie.'*

Nico Molenaar waarschuwde de gemeenteraadsleden nog ergens anders voor. Hij wees er eveneens op dat de kinderen uit Noord Holland, met Horizon als aanbieder, straks naar andere gesloten instellingen van Horizon elders in het land zouden moeten. Molenaars voorspellende woorden waren daarover: *'Stel dat de zorg wordt uitbesteed aan Horizon uit Zuid Holland. Wilt u dan dat ik naar Harreveld, Oostvoorne, Monster of Rotterdam (gesloten locaties van Horizon) reis, terwijl ik nu om de hoek woon en werk van mijn dochter. Hoe moet dat met vriendinnetjes? Moeten ook zij dat hele stuk reizen? Mijn dochter raakt volledig in een isolement.'*

Molenaar kreeg gelijk: jongeren worden vanuit Antonius in Bakkum inderdaad naar andere gesloten instellingen van Horizon overgeplaatst, ver van hun familie in Noord Holland vandaan.

Wethouder Does was het mikpunt van alle kritiek. Hij werd zelfs bedreigd. Dat melden uiteenlopende bronnen in gesprekken voor *Kinderen van de Staat*. Onder wie advocaat Jocelyne Tophoff tijdens een telefonisch interview. Tophoff zegt over wat Does overkwam: *'Ik weet niet of u weet wat er met de wethouder is gebeurd? Die is bedreigd!'* De bedreiging haalde ook de media. Er werd zelfs over gesproken tijdens een bijeenkomst op het ministerie van VWS. Daar meldde Does dat het allemaal niet zo ernstig was. Hoe de wethouder is bedreigd en wie dat zou hebben gedaan, is nooit openbaar gemaakt.

Wel helder is dat tegenstanders alles hebben ingezet om voor elkaar te krijgen dat deze aanbesteding weer zou worden teruggedraaid. Parlan probeerde het middels het (gevreemde) kort geding. De advocaat van Parlan betoogde tijdens die rechtszitting dat de leden van de beoordelingscommissie die de punten uitdeelden voor de twee ingediende plannen van Horizon en Parlan, niet deskundig waren.

Hun namen weigerden de gemeentes bekend te maken. Ze hielden de identiteit van de zes commissieleden angstvallig geheim. Daarom werden, op de dag van het kort geding op 21 november 2018, op verzoek van advocaat Tophoff die de gemeentes eveneens in de rechtbank bijstond, snel nog hun namen uit de persmap gehaald.

De advocaat van tegenpartij Parlan maakte de namen van de commissieleden tijdens zijn pleidooi wél gewoon bekend en noemde ook welke functies de leden hadden. De critici zagen hun gelijk bevestigd: er zaten alléén contractmanagers, adviseurs inkoop, strategisch zorginkopers of beleidsadviseurs in de selectiecommissie. Niemand met ervaring in de gesloten jeugdzorg. Daarom waren de leden, volgens de advocaat van Parlan, alle zes *'ongeschikt'* om over JeugdzorgPlus te oordelen.

Vrank Post van het Transferium deelt deze mening nog steeds en zegt daarover: *'Zorginkopers, beleidsambtenaren zaten in die selectiecommissie. Met een redelijk beperkte blik op de JeugdzorgPlus hebben ze onze aanbesteding en die van Horizon gelezen. Dat was niet zo inhoudelijk. Die hebben gewoon op basis van een turflijstje gezegd: 'Wat is de verblijftijd? O, die is bij hun korter, en dat is beter, dat ziet er mooier uit.' Ze hebben gewoon geturfd. Keurig volgens de regels van het aanbestedingsrecht.'*

Ofwel 'gevinkt', zoals bestuurder Linda Terpstra van Fier het noemt. Terpstra steekt over deze aanbesteding, die in het hele land met speciale interesse wordt gevolgd, evenmin haar kritiek onder stoelen of banken en spreekt van een 'systeemfout'. Terpstra: *'De manier waarop we de zorg, de jeugdhulp zijn gaan inrichten, is fout. Dat moet volgens de regels, de Europese aanbesteding. Met contracteren van nog maar drie of vier instellingen, maakt niet eens uit welke. Dan ga je er een zogenaamde concurrentie ingooien. Ik vind gewoon dat we heel verkeerd bezig zijn.'*

Terpstra is uit principe tegen Europese aanbestedingen in deze sector en zegt daarover: *'Ik vind dat we het hele spel van de aanbesteding ook verkeerd spelen. De menselijke maat wordt uit de zorg gehaald doordat we het zo willen juridiseren en bureaucratiseren. Eigenlijk raak je in de relatie het gevoel kwijt over wat een partij eigenlijk écht doet. In de tijd dat we met een paar inkopers te maken hadden, kwamen die bij je binnen. Ze kwamen op werkbezoek. Die hadden een relatie. Maar we zijn het nu op zo'n manier aan het organiseren dat de kwaliteit er uit is, én de menselijke maat.'*

Daarmee geeft Terpstra aan dat de critici die zeggen dat de selectiecommissie niet deskundig genoeg was, wel eens gelijk zouden kunnen hebben. De leden hebben de reclamepraatjes van Horizon niet doorgeprikt. De ambtenaren die de inkoop deden evenmin. Linda Terpstra schetst hoe het volgens haar wél zou moeten: *'Als je een kritische inkoper hebt die een goede relatie heeft met de instellingen in zijn regio, dan ga je ook die perverse prikkels eruit organiseren. En dan ga je zien wat mogelijk 'window dressing' is over wat iemand zegt te doen.'*

Vliegende haast

Het protest over de gunning van de JeugdzorgPlus aan nieuwkomer Horizon in de regio was breed. De jeugdrechtsadvocaten Annemarie Koopman en Meike Terhorst van Koopman Advocaten in Alkmaar, probeerden namens tien jongeren in het Transferium de rechter ervan te overtuigen dat deze aanbesteding om allerlei redenen niet deugde. Ze mochten in het kort geding dat Parlan had aangespannen echter niet tussenbeide komen, zoals dat officieel heet. Deze advocaten, met grote twijfels over het verloop van de aanbesteding alsmede over de kwaliteit van de gesloten jeugdzorg die Horizon zei te gaan bieden, gaven hun strijd niet zo maar op. Ze stuurden, op 29 november 2018, een brief met een bijna zestig pagina's tellend document naar minister Hugo de Jonge van VWS, om aan te tonen dat de aanbesteding niet deugde. Waarover meer in *Politiek aan zet*.

De bezorgde advocaten wezen de minister er tevens op dat de 'innovatieve' gesloten jeugdzorg die Horizon zegde te gaan leveren in Noord Holland Noord niet geschikt zou zijn. Ze stelden dat kinderen met ernstige problemen, die in deze regio in de beoogde kleinschalige voorzieningen van Horizon terecht zouden komen, geen 'proefkonijnen' mochten zijn.

Er waren meer partijen die twijfels hadden over de 'nieuwe' vorm van gesloten jeugdzorg die Horizon beweerde te gaan leveren in Antonius in Bakkum. In notulen van een overleg van samenwerkingsverbanden voor onderwijs, verkregen via de WOB, staat met rode letters het commentaar: *'Wat wordt er verstaan onder de kleinschaligheid van Horizon? Groepen zijn nog steeds 10 jongeren, dat is niet kleiner. Wordt het kleinschalige voordeel dan wel gehaald?'*

Dat vroeg iemand zich toen, in een overleg op 18 maart 2019, een maand ná de start van Antonius, blijkbaar al af. Misschien is het beter te zeggen 'toen pas', want de aanbesteding voor JeugdzorgPlus was immers inmiddels aan Horizon gegund.

In ieder geval was het tijdens deze vergadering van de samenwerkingsverbanden, die ook het onderwijs in de gesloten instelling het Transferium verzorgden, niet duidelijk wat die nieuwe gesloten jeugdzorg van Horizon daadwerkelijk voorstelde.

Het was te voorzien dat Horizon de beloftes over de alternatieve JeugdzorgPlus niet, in ieder geval niet direct, zou kunnen waarmaken, blijkt uit talloze gesprekken voor *Kinderen van de Staat*. Horizon won de aanbesteding definitief na de uitspraak van de rechter op 5 december 2018. Volgens contract moest Horizon binnen enkele weken, per 1 januari 2019, de gesloten jeugdzorg in NHN op poten hebben.

Vader Nico Molenaar voorspelde tijdens zijn toespraak in de gemeenteraad van Heerhugowaard eveneens dat dit Horizon niet zou lukken. Molenaar was daarover zeer sceptisch en verwoordde het zo: *'Goede zorg per 1 januari bieden? In één maand een netwerk opbouwen, afspraken maken en ga zo maar door? Dit is een belofte die niemand waar kan maken. Ik beloof iedereen hier aanwezig een miljoen op 1 januari 2019. Maar als het 1 januari 2019 is moet ik jullie toch gaan zeggen dat het me niet gelukt is om het bij elkaar te sparen. Het antwoord is 'Sorry, het gaat me toch niet lukken'. Dit houdt dus in dat het Transferium inmiddels weg is en er geen goede gesloten jeugdzorg geboden kan worden.'*

Het blijkt dat ambtenaren van VWS eveneens snel na de uitslag van de aanbesteding betwijfelden of Horizon de beloftes zou kunnen waarmaken. In notulen van een bespreking laten ze zich kritisch uit over de achttien betrokken gemeentes. Die zijn immers verantwoordelijk voor goede jeugdzorg in Noord Holland Noord. Een van de ambtenaren zei:

‘Er is geen twijfel aan de bedoelingen. Ook staat de beleidsvrijheid van gemeenten niet ter discussie. Tegelijkertijd maakt VWS zich zorgen over de ontwikkelingen. De grootste zorg ligt bij de snelheid waarmee gemeenten de transformatie, waar VWS het inhoudelijk mee eens is, wil realiseren.’

Deze bezorgdheid over de snelheid was terecht. Horizon moest bijvoorbeeld nog met spoed op zoek naar een gebouw. En ving aanvankelijk op twee plaatsen bot. Medio januari 2019 lukte het Horizon pas om het voormalig kindertehuis Sint Antonius in Bakkum per februari te huren. Op dat moment had Horizon al gestart moeten zijn met de gesloten jeugdzorg in Noord Holland Noord.

Er tekent zich op dit onderwerp een patroon af. Wéér gebeurde alles rond Antonius in het diepste geheim. Het college van de gemeente Castricum, waar Bakkum deel van uitmaakt, was enige tijd op de hoogte van het feit dat Horizon zijn oog had laten vallen op het gebouw ‘Antonius’. Raadsleden werden daarover echter pas geïnformeerd, 48 uur voordat ze over Horizon en Antonius zouden debatteren. En daarover moesten beslissen.

Er was vliegende haast geboden. Burgers werden eveneens overvallen. De gemeente Castricum nodigde de inwoners van Bakkum hals over kop via *Twitter* uit voor een inloopbijeenkomst over Antonius. Die was al gepland voor de volgende dag, 31 januari 2019. Voorafgaand aan de raadsvergadering die over Antonius zou gaan.

Het was letterlijk een ‘inloopbijeenkomst’. Iedereen, ook de sprekers van Horizon en de gemeente, moest aan hoge tafels staan. De Bakkumers die de bijeenkomst bezochten, waren niet boos over de komst van een gesloten instelling voor jeugdzorg in hun dorp maar *‘toonden zich vooral verbaasd’*, aldus het Noord Hollands Dagblad. De omwonenden waren bijvoorbeeld verwonderd over de enorme haast waarmee alles ging, aldus de regionale krant die schreef: *‘Vandaag beginnen de verhuizers al, en maandag gaat de jeugdzorg beginnen. Met één jongetje, aldus Horizon, want de instroom gaat vanaf nu beginnen en er is nog maar één aanmelding binnen.’*

De inwoners op de inloopbijeenkomst vonden dat *‘een beetje zielig voor dat jongetje’*. Ze wezen er, met het oog op de kinderen die er zouden moeten wonen, verder op dat het gebouw jaren had leeggestaan en dus *‘Niet echt sfeervol. Een beetje kil’*, was.

Bestuurder Krijnie Schotel van Horizon beloofde dat alles goed zou komen. Ze zei: *‘Zo snel mogelijk wordt een deel voor het eerste klantje gezellig gemaakt en daarna de rest aangepakt.’* Ook garandeerde Schotel *‘optimale’* bewaking. Daarover zei ze: *‘De kinderen mogen het terrein niet af.’*

De burgers van Bakkum zat nog iets dwars. Ze begrepen de noodzaak van deze aanbesteding, en daarmee de gunning aan Horizon, niet goed. Een inwoner vroeg aan wethouder Ron de Haan: *‘In Heerhugowaard staat een prachtig pand van Parlan dat helemaal voor deze zorg is ontwikkeld, maar waarom moeten ze dan hierheen? Waarom heeft u als gemeenten voor een andere aanbieder gekozen?’*

Krijnie Schotel mocht ook deze vraag beantwoorden. Ze kwam met het ‘innovatieve pr-verhaal’ van Horizon. Schotel stelde dat de methode van Parlan, waar kinderen negen maanden worden opgesloten, was verouderd. En lichtte toe dat Horizon kinderen nog maximaal drie maanden in deze gesloten instelling zou laten zitten. Daarna gaan ze terug naar hun gezin, al dan niet met ondersteuning door Horizon, voegde Krijnie Schotel daar wederom geruststellend aan toe.

Meteen na deze bijeenkomst met bewoners moesten de raadsleden van Castricum instemmen met het starten van de procedure voor een school in Antonius. Daar was die gemeenteraadsvergadering nog voor bedoeld. Over het oprichten van een gesloten instelling op deze plaats in Bakkum ging de raad niet. Er was daarover géén discussie meer mogelijk.

Een gesloten instelling voor jeugdzorg paste namelijk gewoon binnen het bestaande bestemmingsplan dat zorg in Antonius toestond.

De enorme spoed zat 'm in het feit dat de school in de JeugdzorgPlus instelling nog moest worden geregeld. Horizon was daarvoor verantwoordelijk. Bij gesloten jeugdzorg hoort óók onderwijs.

De gemeente Castricum moest om die school in Antonius mogelijk te maken, samen met het samenwerkingsverband Ronduit van scholen voor speciaal onderwijs, vóór 1 februari een 'verklaring van geen bezwaar' indienen bij de minister van Onderwijs. Die was nodig in verband met de bekostiging van de school. De school in Bakkum moest namelijk formeel een 'nevenvestiging' worden van de school in het Transferium, De Spinaker in Heerhugowaard. Die bestierde het samenwerkingsverband Ronduit

Wethouder Ron de Haan, verantwoordelijk voor jeugdzorg én onderwijs, voerde daarom de druk flink op tijdens de raadsvergadering en zei: *'Die aanvraag moet morgen bij de minister liggen!'* Veel keus hadden de raadsleden niet, volgens hem. Alles was tenslotte al geregeld.

De Haan daarover: *'De kinderen worden ingeschreven in Castricum en vanaf dat moment is de gemeente Castricum verantwoordelijk voor deze kinderen. Voor verblijf, zorg en het onderwijs. Maandagochtend gaat het gebouw Sint Antonius open, dan beginnen de werkzaamheden, ongeacht wat u hierover besluit.'*

Voor raadslid Roel Beems van de lokale partij CKenG ging het allemaal veel te snel. Hij zegt daar nu over: *'Als je hier in het dorp een dakkapel of schuurtje wil bouwen, ben je 12 weken bezig om toestemming te krijgen, en kunnen allerlei mensen bezwaar maken. In dit geval moest alles binnen 48 uur plaatsvinden, zo werd het voorgesteld. Terwijl dit toch wel serieuze business is, met grote impact voor de kinderen die het betreft. Je opent niet een vestiging van Domino's Pizza. Eigenlijk is het volkomen krankzinnig.'*

School

De extreme haast had grote gevolgen. Zó groot dat Horizon en de gemeentes op enig moment vreesden dat Antonius weer zou moeten sluiten omdat de school toch niet op tijd geregeld was. Later zou blijken dat die enorme spoed voor niets was, en er fouten waren gemaakt. Op die bewuste dag na de raadsvergadering waren niet alle 'benodigde documenten' aangeleverd bij het ministerie om in aanmerking te komen voor financiering van het onderwijs. Het ministerie gaf twee maanden uitstel voor het aanleveren van de juiste informatie.

Tevens waren er nog problemen omdat een ander samenwerkingsverband voor speciaal onderwijs, dat eveneens een rol speelde in de regio, dwars lag. Dit samenwerkingsverband wilde eerst meer inzicht in leerlingenstromen en de financiële consequenties alvorens in te stemmen met een nevenvestiging in Antonius van de school Spinaker in het Transferium. Horizon en de gemeentes knepen hem dan ook behoorlijk over het feit dat het maar niet lukte om de school in Antonius te regelen. Het college van B&W van de gemeente Castricum schreef, een maand na de start van Antonius, daarover: *'Jongeren ontvangen in de locatie in Bakkum nu officieel geen onderwijs. Er worden door Horizon en De Spinaker wel opstartende bewegingen gemaakt om de kinderen te bedienen, maar deze onderwijsfuncties worden niet erkend. Dit kan consequenties hebben voor Horizon omdat de onderwijsinspectie hier niet mee akkoord kan gaan. Mocht het samenwerkingsverband vasthouden aan het niet afgeven van de verklaring, dan kan de uiterste consequentie zijn dat Horizon op zoek moet naar een nieuwe locatie.'*

Er staat nog iets interessants: *'Mocht de verklaring van geen bezwaar pas na 1 april worden afgegeven, dan vindt financiering van Rijkswege pas in 2021 plaats.'*

Dat zou in dat geval pas twee jaar na de start van de gesloten instelling Antonius zijn. En dan zou Horizon een groot financieel probleem krijgen.

De jongeren in Antonius waren de dupe. Aanbieders van gesloten jeugdzorg zijn verplicht om onderwijs aan te bieden, maar het was er in Bakkum domweg niet. *'Er was geen school. Mijn dochter leerde uit haar eigen boeken. Ging ze een uurtje zitten met een medewerker van de groep'*, zegt een moeder van wie de dochter in de beginfase in Antonius verbleef.

Achter de schermen was hierover koortsachtig overleg tussen alle betrokken partijen, zo blijkt uit een conceptverslag van een bijeenkomst op 18 maart 2019 met als onderwerp 'Voorwaarden samenwerkingsverbanden'. Ook dit stuk werd verkregen via de Wet Openbaarheid van Bestuur. De deadline van 1 april voor de Rijksfinanciering is dan over minder dan twee weken.

Alle namen van de aanwezigen zijn in het document weggelakt. Maar niet goed genoeg. Ze zijn nog zichtbaar. Zo valt te lezen dat Zeger van Hoffen, directeur bestuurder van het dwarsliggende samenwerkingsverband Midden Kennemerland, teruggaat naar zijn achterban om toestemming voor de school in Antonius te verkrijgen.

Jan Zijp, bestuursvoorzitter van het samenwerkingsverband Ronduit / Spinaker, met de school voor speciaal onderwijs in het Transferium, is zéér kritisch over de gang van zaken en het gedoe over het onderwijs in Antonius, zo blijkt uit hetzelfde conceptverslag. In rood staat zijn commentaar bij de notulen: *'Jan Zijp heeft geen geld om personeel te bekostigen in Bakkum.'* Hij is te laat bij deze zaak betrokken, zegt Zijp daar. Ook wordt duidelijk dat Parlan geen onderwijzers van de school Spinaker naar Antonius van Horizon wil laten gaan *'omdat Parlan aangeeft voorlopig geen afbouw te verwachten'*.

Er is uiteindelijk 150.000 euro nodig om de school van het Transferium te splitsen en een officiële nevenvestiging van de Spinaker in Antonius te openen. Dat bedrag hoesten de drie ruziënde partijen, gemeenten, samenwerkingsverband voor speciaal onderwijs en Horizon, uiteindelijk op.

Bestuursvoorzitter Jan Zijp geeft telefonisch een wat eenvoudigere toelichting over de perikelen over het onderwijs in Antonius. Hij zegt: *'Ze zijn het bij de aanbesteding vergeten te regelen. En vervolgens worden zwarte pieten uitgedeeld over wie verantwoordelijk is. Toen hebben wij gezegd: 'Wij gaan het onderwijs verzorgen, ik steek mijn nek uit.' Kinderen de dupe laten zijn van een aanbesteding, dat kan niet en mag niet.'*

Omdat het ontbreken van onderwijs in de gesloten instelling in Bakkum zo'n heikele kwestie was, werd ook nog de externe communicatieadviseur Ronald Schepers in de arm genomen. Hij moest de communicatie over het ontbreken van onderwijs in Antonius gaan verzorgen. De hoofdpunten die moesten worden uitgedragen zijn – weer - een reclameboodschap. Innovatie wordt nu 'pionieren' genoemd. De boodschap was: *'Het komt goed met de jongere. Gezamenlijk draagvlak en samen doen van thuisnabije opvang en onderwijs voor jongeren, we gaan samen pionieren.'*

Betrouwbare bronnen bevestigen het verhaal van bestuurder Jan Zijp dat Ronduit daarna inderdaad op enig moment voorzichtig startte met onderwijs:

'Er is toen iemand ingesprongen uit liefdadigheid. Ronduit is begonnen met eens een uurtje, een middag. Het was eigenlijk vooral om dag-structuur te geven. Na de voorjaarsvakantie zou het geregeld zijn. Maar er is heel lang geen echt onderwijs geweest. Na een half jaar was dat er pas officieel, vier dagen in de week.'

Uit de (WOB)stukken blijkt hoezeer er over een nieuwe school in Antonius door alle betrokken partijen werd geruzied. Of Horizon of de gemeenten nu daadwerkelijk vergeten zijn de school te regelen, blijft echter de vraag. Hugo de Jonge van VWS gaf op Kamervragen van

Lisa Westerveld van Groen Links over hoe het nu zat, op 16 april 2019, evenmin een helder antwoord. Ook hij meldde dat Horizon ‘tijdig’ onderwijs had moeten regelen op Antonius. De kinderen in een gesloten instelling zijn immers leerplichtig.

De Jonge laat zich in zijn antwoorden vooral kritisch uit over de achttien gemeentes. Zij hadden er op moeten toezien dat er van meet af aan een school in Antonius was geweest. In de inkoopstrategie van de aanbesteding hadden zij expliciet moeten eisen *‘dat een nieuwe aanbieder aangeeft hoe deze het onderwijs gaat regelen en er op toeziet dat de leerlingen daadwerkelijk worden ingeschreven op een school en onderwijs volgen.’*

Juli 2020 geeft de woordvoerder van de achttien gemeentes op een vraag over de evaluatie na (ruim) *‘één jaar Antonius’* nog steeds geen verklaring voor het ontbreken van de school in Bakkum. Het woord ‘vergeten’ neemt ze evenmin in de mond. Ze zegt slechts dat Horizon *‘die JeugdzorgPlus aanbiedt ook verantwoordelijk is voor het onderwijs voor deze jongeren. Voor het regelen van het onderwijs is samenwerking met het onderwijs wel noodzakelijk. Dit was bij de start van de JeugdzorgPlus door Horizon in Bakkum niet direct geregeld.’*

Mogelijk was Horizon / iHUB helemaal niet van plan om een school in Antonius te vestigen. Maar hadden ze gegokt op de oprichting van een *School2Care*. En misgegokt. In gesprekken over de aanbesteding en Antonius komt die term, én het mislukken van *School2Care* in de regio NHN, namelijk regelmatig voorbij. In het aanbestedingsplan van Horizon staat tevens dat ze een *School2Care* wilden oprichten voor jongeren met complexe problematiek: *‘Een zorg-schoolarrangement van 8 uur ’s ochtends tot 8 uur ’s avonds.’* Het is een ander product waarmee Horizon / iHUB de boer op gaat.

Daar kunnen ook jongeren naartoe die niet in een gesloten instelling zitten, maar wel bijvoorbeeld een ‘voorlopige machtiging voor gesloten jeugdzorg’ hebben. Ofwel jongeren die de dreiging van (terug)plaatsing in een instelling voor JeugdzorgPlus boven het hoofd hebben hangen.

In de evaluatie *‘één jaar na Antonius’* staat eveneens dat een werkgroep inderdaad met dit *‘zorg-schoolarrangement’* van Horizon bezig is. September 2020 zou er een *School2Care* in de regio Noord Holland Noord moeten zijn. Er staat ook dat in NHN meer gebruik moet worden gemaakt van voorlopige machtigingen om vervolgzorg van de jongeren uit Antonius mogelijk te maken, en te financieren.

Dan wordt het weer ingewikkeld, maar tevens interessant. De ministeries van Onderwijs en VWS zijn bij de oprichting van die *School2Care* betrokken, valt uit een reactie van woordvoerder Leonie den Hartog van de gemeentes af te leiden. Al noemt zij die term niet expliciet. Zij mailt daarover: *‘Tot slot willen we u meegeven dat de regio Noord-Holland-Noord deelneemt aan het strategie- en visietraject van het ministerie van OCW en VWS met betrekking tot onderwijs rond (kleinschalige) JeugdzorgPlus. De regio NHN is als een van drie regio’s geselecteerd door het ministerie van OCW die experimenteerruimte en ontwikkelgelden krijgt. Hierdoor kan buiten de bestaande kaders worden gekeken naar het vormgeven van onderwijs bij JeugdzorgPlus.’*

Daaruit kan maar één conclusie worden getrokken, en die is dat Horizon / iHUB ook hier bezig is met innovatie. En van het Rijk ‘ontwikkelgelden’ krijgt voor deze ‘experimenteerruimte’. Ofwel: Horizon krijgt subsidie voor *School2Care*.

Hoeveel subsidie Horizon en / of de gemeentes ontvangen, is vooralsnog onbekend. De woordvoerder had meer dan een maand nodig om simpele vragen over de evaluatie te beantwoorden. Ze stuurde op de valreep, na kantoortijd, op 9 juli, nadat er diverse malen bij haar op was aangedrongen om met een reactie te komen, per mail enkele korte antwoorden toe. Als ik nog vragen had, kon ik die alsnog stellen, liet ze weten. Maar toen die vragen er

inderdaad waren, en ook bijna per onmiddellijk retour naar de woordvoerder gingen, bleek ze op vakantie te zijn gegaan.

De contractmanager van alle aanbestedende gemeentes samen, Esther de Graaff liet daarna toch nog weten: *'Dit traject bevindt zich in de voorbereidende fase en de eerste bijeenkomsten zullen mogelijk in september of oktober gaan plaatsvinden. De benodigde ontwikkelruimte zal pas gaandeweg duidelijk worden.'*

Maar ook dit antwoord over het onderwijs is nog vaag.

Hoewel de school in Bakkum uiteindelijk werd geregeld, is Jan Zijp van het samenwerkingsverband Ronduit toch zeer kritisch over het hele proces waarin hij met betrekking tot Antonius ongewild verzeild raakte. JeugdzorgPlus leent zich niet voor een aanbesteding, zegt hij stellig. September 2019 liet hij zijn principiële afkeuring daarover al blijken in de gemeenteraad van Heerhugowaard met deze woorden:

'Gemeenten zien aanbesteding van de specialistische jeugdzorg soms te veel als een technische actie, alsof je de inkoop van schoonmakers of aankoop van zonnepanelen regelt. Het risico dat je daardoor een zorgvuldig opgebouwd netwerk met veel kennis en kunde afbreekt, is heel groot. De kans bestaat dan dat het fout gaat voor deze kwetsbare jongeren, die onder meer suïcide neigingen hebben en kampen met verslavingen.'

Schoolbestuurder Jan Zijp licht zijn mening desgevraagd toe:

'Ik ben absoluut niet tegen aanbestedingen. Maar je moet het juist niet doen op dit dossier. Het is uiterst ingewikkeld, te complex. Ik heb gezegd: 'Heel veel partijen betrokken, hele kwetsbare jongeren. Dit moet je en mag je niet op deze manier doen beste gemeentes.'

WOB

Er is nog iets vreemds aan deze aanbesteding. Gemeentes zijn verantwoordelijk voor de JeugdzorgPlus. Gesloten jeugdzorg wordt betaald door gemeentes, van overheidsgeld. Je zou verwachten dat daar openheid over is. Het tegendeel is echter het geval. Deze aanbesteding, die door sommigen als 'waanzin' en 'krankzinnig' wordt betiteld, is compleet achter gesloten deuren geregeld.

Ook na de gunning blijven de deuren gesloten. Ik dien daarom op 24 april 2019 een WOB-verzoek in bij de gemeente Heerhugowaard. Omdat wethouder John Does van deze gemeente toen officieel woordvoerder was voor de aanbesteding voor gesloten jeugdzorg in Noord Holland Noord.

Het verloopt vreemd. Een verzoek volgens de Wet Openbaarheid van Bestuur moet binnen vier weken afgehandeld zijn, of binnen twee maanden als de termijn vanwege 'ingewikkeldheid van het verzoek' wordt verlengd. Deze WOB-stukken kwamen pas na vijf (!) maanden binnen. Ook nog na veel overleg, per telefoon en per mail, over de overschreden termijn.

De vertraging ontstond, zo meldde de gemeente tussentijds, om procedurele redenen. Toen de stukken eenmaal door Heerhugowaard waren verzameld, zou het weer een poos zou duren voordat een 'extern juridisch deskundige' had kunnen bepalen wat geopenbaard mocht worden en wat niet. Daarna konden betrokkenen nog bezwaar aantekenen tegen het voornemen van de gemeente om bepaalde documenten vrij te geven.

Weer blijkt hier advocaat Jocelyne Tophoff de spin in het web. Victor Advocaten, het kantoor van aanbestedingsadvocaat Tophoff, met een hoofdrol bij deze aanbesteding, bleek deze 'extern deskundige' te zijn. Volgens de gemeentes deed een collega van Tophoff en niet zichzelf de inhoudelijke check, en was er dus niets aan de hand. Maar dit kantoor kan, door de

intensieve betrokkenheid van Tophoff bij de aanbesteding, niet worden bestempeld als een ‘externe’ partij.

Uiteindelijk worden de stukken bezorgd. Dan blijken de meest essentiële documenten over de aanbesteding er niet bij te zitten. Omdat de *‘Aanbestedingswet’* en de *‘Advocatenwet’* boven de Wet Openbaarheid van Bestuur zouden gaan, zo is de motivatie in een vele pagina’s tellend document. Van veel stukken die wél worden geleverd, is een substantieel deel, soms alles, zwartgelakt.

Saillant detail eveneens nog over deze WOB. Uiteindelijk is er toch te ruimhartig omgegaan met het vrijgeven van documenten. Zes weken nadat alle stukken over deze aanbesteding per post worden bezorgd, oordeelt iemand, wie is onbekend, dat er tóch niet genoeg zwart is gemaakt.

De gemeente Heerhugowaard stuurt een zeer formele brief daarover met als onderwerp: *‘Gedeeltelijke herroeping besluit op Wob verzoek van 11 september 2019.’*

Het gaat over een WOB-stuk dat wel was verstrekt. Namelijk een brief van 4 april 2019 van de Inspectie van het Onderwijs aan Horizon. Het is een pittige brief die betrekking heeft op het maandenlang ontbreken van onderwijs in Antonius.

In de brief valt te lezen dat de inspectie de situatie gedoogde maar óók dat ze ‘de wijze waarop dit proces verlopen is’ betreurt. De inspectie eist dat Horizon zich een volgende keer wel ‘aan de wet- en regelgeving’ houdt.

De naam van de persoon aan wie deze brief was gericht, bestuurder Krijnie Schotel van Horizon, had ook onleesbaar moeten zijn maar die was niet zorgvuldig genoeg weggepoetst, en dus gewoon te herkennen.

Hoogstwaarschijnlijk heeft Horizon als ‘belanghebbende’ alsnog besloten dat die boze bief van de inspectie niet via de WOB openbaar mocht worden. Het mag blijkbaar niet bekend worden dat de Inspectie voor het Onderwijs deze bestuurder van Horizon op het matje roept. En dus vraagt de gemeente Heerhugowaard het *‘geopenbaarde document te vernietigen zodat verdere verspreiding van de in het document genoemde persoonsgegevens achterwege blijft.’* De brief is echter nog in tact. En wordt hierbij geopenbaard.

Achterkamertjes

Op het gegeven dat echt álles aan deze aanbesteding geheim blijft, is eveneens serieuze kritiek. De inhoud van de ingediende plannen, wie de zes leden van de selectiecommissie waren, het uiteindelijke contract: niets daarover mag bekend worden.

Om een goede reconstructie te kunnen maken, vraag ik tevens op verschillende plekken om de ‘aanbestedingsplannen’ die Horizon en Parlan indienden. Ze staan namelijk niet op aanbestedingsplatform TenderNed. Tot verbazing van Horizon-bestuurder Hans du Prie, die tijdens het interview in april 2019 zegt dat ik het plan van Horizon gewoon kan inzien.

Korte tijd later komt er van het bureau van Horizon echter een mail waarin staat: *‘Voor wat betreft het aanbestedingsplan verwijzen wij u graag naar de Gemeente. Wij zijn, conform afspraken met de Gemeente, niet gemachtigd om dit te verspreiden. Wel kunnen wij mondeling een toelichting geven wat de essentie is van de aanbesteding.’*

Ook de raadsleden van de betrokken gemeentes kregen de aanbestedingsplannen van de twee partijen Horizon en Parlan niet. Raadslid Christiaan Kwint van Groen Links in Heerhugowaard vindt echter dat die stukken gewoon openbaar moeten zijn. Hij wilde ze ook per se lezen en vroeg er dus om. *‘Ik moet eerlijk zijn’,* biecht Kwint daarover op. *‘Die mocht ik inderdaad zien onder geheimhouding. Dat heb ik geweigerd. Ik heb gezegd: ‘Ik wil*

daarover kunnen praten. Het is een openbare aanbesteding.' Maar ik kreeg ze niet openbaar in te zien.'

Kritiek is er achteraf eveneens over andere geheimzinnigheid. Het besluit om over te gaan tot aanbesteding van deze hoog specialistische JeugdzorgPlus, wel de *intensive care* van de jeugdzorg genoemd, is eveneens in achterkamertjes genomen. Raadslid Kwint zegt dat de gemeenteraden geen enkele rol daarbij speelden. Kwint daarover: *'In onze commissie is één keer een presentatie geweest waarin men zei: 'Wij moeten naar een andere gesloten jeugdzorg.' Dat was de aanleiding om te gaan aanbesteden. Maar daar is nooit een besluit over genomen.'*

Alles werd overgelaten aan enkele ambtenaren, de wethouders van de achttien gemeenten, met drie wethouders in de voorhoede, aan een selectiecommissie en aan aanbestedingsadvocaat mr. Jocelyne Tophoff.

Raadslid Roel Beems van de lokale partij CKenG in Castricum concludeert dat gemeenteraden eigenlijk nooit een serieuze rol spelen bij gemeente overstijgende kwesties zoals deze regionale aanbesteding van JeugdzorgPlus. Door tijdgebrek, zegt Beems: *'Ik heb ook een baan, en doe het raadswerk een avond in de week erbij'. Ik zie het ook op andere dossiers gebeuren. Die raadsleden doen het er ook 's avonds een beetje bij. Ze lezen zich nauwelijks in.'*

In theorie zijn alle raadsleden van de achttien aanbestedende gemeentes in de grote regio Noord Holland Noord in ieder geval verantwoordelijk voor de controle op deze aanbesteding, en voor de gevolgen daarvan. Nog geen handjevol raadsleden heeft zich echter actief met dit dossier beziggehouden, zegt ook Roel Beems daarover:

'Ik heb het even uitgerekend: voor die 18 gemeenten hebben we te maken met zo'n 350 tot 400 raadsleden die dus samen een controlerende functie hebben. Het is natuurlijk bizar dat er maar twee zijn van de 400 die dit daadwerkelijk op het netvlies hebben staan.'

Pas toen Horizon en niet Parlan, de regionale aanbieder voor jeugdzorg, had gewonnen leek de politiek wakker te worden en kwam de eerste discussie op gang. In Heerhugowaard - waar het Transferium staat - roerde vooral Groen Links zich. Die partij probeerde de aanbesteding middels een motie zelfs terug te draaien. Christiaan Kwint van Groen Links vroeg zich af welk nut deze aanbesteding eigenlijk had?

Hij maakte zich tevens zorgen over de jongeren in het Transferium: *'We hoorden dat de kinderen zouden moeten verhuizen. Dat was het spookbeeld',* licht hij toe.

Om de kwalijke gevolgen van deze aanbesteding voor het voetlicht te brengen, gaf Kwint zijn spreektijd in een belangrijke vergadering aan eerder genoemde Nico Molenaar, de vader van het suïcidaal meisje dat na een vruchteloze zoektocht van haar ouders naar hulp in het Transferium wél eindelijk de juiste behandeling kreeg. Kwint daarover: *'Ik dacht: 'Dit gaat een schokbeweging teweeg brengen in de raad.' Maar het is niet gebeurd.'*

De motie die hij indiende om voor elkaar te krijgen dat de aanbesteding werd teruggedraaid, haalde het evenmin. Sterker nog: geen enkele andere partij steunde die.

Wat Kwint eveneens onbegrijpelijk vindt, is dat het vooraf niet alleen ontbrak aan discussie over de aanbesteding, maar dat niemand wist wat JeugdzorgPlus eigenlijk inhoudt. Hij geeft een voorbeeld. In het Transferium zit de eerder genoemde school de Spinaker, die goed functioneert. Kwint had van meet af aan grote zorgen over hoe het onderwijs voor de kinderen in een nieuwe instelling van Horizon zou worden geregeld. Hij wilde het daarover met collega raadsleden hebben. Kwint ontdekte dat de raadsleden ervan uit gingen dat er in de nieuwe vestiging voor gesloten jeugdzorg van Horizon helemaal geen school zou komen. Kwint daarover: *'Toen ik vroeg hoe het met de school zou worden geregeld zeiden ze: 'Daar moeten ze met busjes naartoe'.'*

Christiaan Kwint kon niet anders dan cynisch reageren, licht hij toe:

'Ik zei: 'Hebben jullie wel een idee over wat voor kinderen we praten? Dat zijn kinderen die hoog suïcidaal zijn. Dat busje wordt steeds leger.' Een aantal raadsleden keek me geschrokken aan. Dat mocht ik eigenlijk zo niet zeggen. Maar ik dacht: 'Het dringt niet tot ze door waar we over praten. En dat is natuurlijk eigenlijk heel erg. Er wordt alléén gekeken: 'Hoe kunnen de trajecten korter, zodat de kosten omlaag kunnen'.'

Contract

Op een ander vlak is er nóg iets bijzonders aan de hand. Er wordt tegenstrijdige of onjuiste informatie verstrekt. Horizon won de aanbesteding bijvoorbeeld omdat het zei te kunnen voldoen aan een belangrijke eis uit de inkoopstrategie; twee kleinschalige JeugdzorgPlus locaties openen in de regio NHN. Die zouden er écht komen, verklaarde wethouder Does november 2018 nog een keer in een tv-uitzending van de regionale omroep NH. Een jaar later werd over die tweede locatie voor gesloten jeugdzorg van Horizon echter helemaal niet meer gesproken. *'De stand van zaken per oktober 2019 is dat er één locatie met dertig bedden voor JouwZorg is gerealiseerd in Bakkum'*, laat de woordvoerder namens de gemeentes weten. *'Daarnaast zijn er twee plekken voor gezinsbehandeling en twee studio's. Alle eveneens in Bakkum.'*

Hier wordt verkeerde informatie gegeven, mogelijk bewust. In de evaluatie van juni 2020 schrijven de gemeentes dat er géén 'plekken voor gezinsbehandeling' in Bakkum zijn. Er moeten er nog twee worden geopend in de regio.

Die tweede, kleinschalige vestiging voor gesloten jeugdzorg, waarvan wethouder John Does van Heerhugowaard november 2018 nog expliciet zei dat die er zou komen, is volgens de gemeentes helemaal van de baan. Februari 2020 zeiden ze daar desgevraagd nog over: *'Op dit moment voeren gemeenten gesprekken met Horizon over de tweede locatie. Thans zijn de [aantallen] jeugdigen met een gesloten machtiging lager dan in het verleden en is er op dit moment geen noodzaak voor een tweede locatie geslotenheid. Wel is Horizon bezig met het ontwikkelen van onderwijszorg-arrangementen, studio's en gezinsbehandeling. Dit conform de contractuele afspraken.'*

Juli 2020 wordt er in de evaluatie helemaal niet meer over een tweede locatie voor JeugdzorgPlus in de regio NHN gerept.

De gemeentes ondernemen geen actie vanwege contractbreuk. Dat is eveneens opvallend, want die mogelijkheid was er wel. In de inkoopstrategie staat expliciet dat de gemeentes het contract kunnen ontbinden als de winnaar niet de vereiste prestatie levert. En dat een speler 'op de reservebank' de gunning dan zou krijgen.

Dat zou het Transferium zijn. Maar op verzoek van Parlan is de passage over de reservebank uit het definitieve contract gehaald. Het Transferium wilde niet twee jaar, de duur van het contract, in de 'wachtstand' staan, verklaart Parlan desgevraagd.

De gemeentes vinden zelf ook niet dat Horizon contractbreuk pleegt, laten ze juli 2020 weten voor *Kinderen van de Staat*. 'Woordvoerder Den Hartog antwoordt op vragen daarover:

'Wij beschouwen dat niet als contractbreuk. Er waren namelijk omstandigheden waardoor nog niet alle producten gerealiseerd konden worden. Denk hierbij aan bijvoorbeeld de opstartfase en de lager dan verwachte instroom. Tijdens de contractmanagement-gesprekken en bestuurlijke gesprekken is ook steeds gesproken over deze ontwikkelingen. Binnen het contract zijn afspraken gemaakt en vinden waar nodig herijkingen plaats zodat onderwijs en zorg voor het kind gewaarborgd zijn en het kind centraal wordt gesteld. De

contractmanagement-gesprekken dienen als een monitor, waarbij tussentijdse aanpassingen worden aangebracht die als verbeteringen werken.'
Over contractbreuk meer in *Politiek aan zet*.

Buiten de regio

De aanbesteding voor JeugdzorgPlus en de gunning aan Horizon leidde in de regio Noord Holland Noord eveneens tot nog een zeer onwenselijke situatie. Die ook tegen de geest van de Jeugdwet indruist. Kinderen en jongeren moeten zo dicht mogelijk bij huis, of tenminste in de regio waar ze wonen, jeugdhulp krijgen. Voor de specialistische gesloten jeugdzorg is die nabijheid lastiger te regelen, want er zijn niet zo veel gesloten instellingen in Nederland. Maar in principe gingen vóór de aanbesteding alle kinderen uit Noord Holland Noord, bestaande uit drie gebieden, naar het Transferium in Heerhugowaard. Het Transferium stuurde eigenlijk nooit een kind weg, licht directeur Vrank Post desgevraagd toe. Dat doet Horizon nu wél. En mensen winden zich daarover op. De (jeugdrecht)advocaten Koopman en Terhorst waarschuwden hier eind 2018 bijvoorbeeld eveneens al voor, toen bekend werd dat Horizon de JeugdzorgPlus in Noord Holland ging verzorgen. De jeugdrechtadvocaten waren nog vóór de start van Antonius februari 2019 al beducht voor het overplaatsen van moeilijk te behandelen kinderen vanuit Noord Holland Noord naar traditionele, strenge JeugdzorgPlus-instellingen van Horizon, elders in het land. Ze onderbouwden hun vrees met cijfers over Zuid Holland, waar Horizon een grote speler is. Daar ging 30 procent van de kinderen in 2017 naar gesloten instellingen van Horizon buiten de regio, bijvoorbeeld naar het Gelderse Harreveld. Voor de grote organisatie Horizon is een kind buiten de regio plaatsen gangbare praktijk. Ze hebben vestigingen door het hele land, en kunnen daarom makkelijk schuiven met - 'complexe' - kinderen. Horizon doet daar zo te merken ook niet zo moeilijk over. Uit notulen van een overleg op 3 december 2018 op het ministerie van VWS van een bespreking na het winnen van de aanbesteding door Horizon, blijkt namelijk dat Horizon er zelfs rekening mee hield dat het niet op tijd een JeugdzorgPlus-vestiging in Noord Holland zou kunnen openen. Horizon opperde daar dat het kinderen uit NHN met een 'gesloten machtiging' in dat geval zou meenemen naar een gesloten instelling van Horizon elders. Het staat zo verwoord: *'Het streven is een accommodatie per ingang van het contract in een van de regio's, maar als dat niet lukt gaat het team begeleiders mee naar een locatie in Zuid Holland; en dat team verhuist dan zodra het kan ook mee naar de accommodatie in de regio Noord Holland Noord.'* Het lijkt erop of Horizon kinderen in de gesloten jeugdzorg 'koopt'. En het niet uitmaakt waar in Nederland deze kinderen hun JeugdzorgPlus-behandeling krijgen.

Dat meenemen van jongeren naar Zuid Holland is niet gebeurd. Maar het plaatsen van kinderen in een JeugdzorgPlus-instelling buiten de regio NHN wél. Voor kinderen met zware problematiek zoals agressie, trauma's en zelfs suïcidaliteit, is Antonius namelijk niet geschikt. Horizon haalt wel de opdracht, het geld voor de zorg voor deze kinderen uit Noord Holland Noord binnen, maar stuurt die vervolgens regelmatig door naar grote, gesloten instellingen elders. Meestal van Horizon zelf. Cijfers die de gemeentes verstrekken, wijzen het ook uit. In de regio NHN kregen in totaal 60 jongeren een machtiging voor gesloten jeugdzorg. Daarvan zaten er 47 in Antonius, en 8 jongeren gingen – terug – naar het Transferium. Daarnaast moesten 5 kinderen 'buitenregionaal geplaatst worden naar het zwaardere zorgaanbod van Horizon.' Zo staat het

in de evaluatie over *één jaar Antonius*. Meer dan 20 procent kon, vanwege zware problematiek, dus niet in Antonius worden behandeld.

Dat is volgens afspraak, stellen de gemeentes. In februari 2020 zeiden ze daarover:

'Horizon heeft tijdens de contracterings-fase aangegeven dat jeugdigen met zeer zware problematiek niet in eerste instantie opgevangen zouden kunnen worden binnen JouwZorg, maar dat de stabilisatiefase elders zou plaatsvinden zoals binnen ZIKOS.'

Ofwel de zwaarste gesloten instelling in Nederland, van Horizon, in het Gelderse Harreveld.

Insiders zeggen dat dit cijfer van 20 procent niet klopt en te rooskleurig is. Omdat Horizon niet alles meldt bij de gemeentes. Het is vergelijkbaar met wat er ten aanzien van de isoleercellen in de jeugdzorg gebeurt. Het is een kwestie van welk woord er wordt gebruikt, in dit geval welke woorden als reden voor overplaatsing van een kind buiten de regio in de mond worden genomen. Als over een kind dat van Antonius naar een gesloten instelling elders wordt overgebracht wordt gezegd dat het om een *'time-out'* gaat, hoeft Horizon dit niet te melden.

En dus komen deze overplaatsingen buiten NHN niet in de registratie van de achttien gemeentes terecht.

Het is deskundige Peer van der Helm een doorn in het oog te zien met welk gemak Horizon kinderen met een *'gesloten machtiging'* door het hele land in eigen instellingen voor JeugdzorgPlus onderbrengt. Van der Helm daarover:

'Alles dat Antonius niet aan kan, gaat naar Harreveld. Dat betekent voor die ouders best veel. Het is 200 kilometer verderop, tegen de Duitse grens aan. Ik ben het er ook helemaal niet mee eens. Het is tegen de afspraken in, dat je kinderen zo ver buiten de regio laat gaan.'

Van het verliezende Transferium is het bekend dat het uit principe nooit kinderen buiten de regio plaatste. Op verzoek verstrekt het Transferium daarover cijfers. Daaruit blijkt dat laatste drie jaar voor de aanbesteding minder dan 4 procent van de jongeren naar een andere gesloten instelling ging, omdat het Transferium hen echt niet (meer) de juiste behandeling kon geven. Transferium-directeur Vrank Post krijgt achteraf gelijk, wat de overplaatsingen door Horizon vanuit de JeugdzorgPlus-instelling Antonius betreft. Hij vreesde eveneens dat Horizon *'moeilijke kinderen naar een instelling ver weg zou sturen'*. Post zei het in een eerder interview zó:

'Je moet niet met die kinderen door het hele land gaan zeulen. Want die ouders uit Den Helder gaan niet naar Oost-Nederland om bij hun kinderen op bezoek te gaan. Ze hebben geen geld, geen middelen, geen auto, dat hebben ze gewoon niet. Als je die kinderen wil gaan behandelen, moet je dat regionaal doen. Ik weet wat voor kinderen hier zitten. Ik weet ook dat die absoluut niet passen in een pand dat in Castricum staat. Dus dat betekent dat een groot deel van die kinderen uiteindelijk buiten de regio geplaatst gaat worden. Daar ben ik boos over.'

Hij is niet de enige.

Hoofdstuk 17

Politiek aan zet

‘Bij dit dossier heb ik vanaf het begin al het gevoel gehad: ‘Er klopt hier iets niet. Vanaf de eerste dag dat het in januari 2019 naar ons toekwam.’

Roel Beems, raadslid voor de lokale partij CKenG in Castricum wantrouwt de hele aanbesteding voor JeugdzorgPlus in de regio Noord Holland Noord. Hij raakte met name gealarmeerd door de haast waarmee alles erdoor moest worden geduwd. Beems vond dat opvallend. Hij zegt daar andermaal over: *‘Het moest allemaal binnen 48 uur worden besloten. Dat maken we nooit mee. En ook over de manier waarop dat toen verliep, dacht ik: ‘Dit klopt gewoon niet.’*

Roel Beems is stellig en zegt in juli 2020 over Horizon en de gesloten instelling Antonius in Bakkum: *‘Dit stinkt wel heel erg, wat hier aan de hand is. En dat slechte gevoel was er natuurlijk toen al. Eigenlijk alles wat je nu nog ziet en hoort, en wat op mij afkomt of dingen die je doorgestuurd krijgt, bewijzen nóg eens een keer dat het destijds al niet klopte. Het is nog veel erger dan dat eigenlijk.’*

Daarom wil raadslid Beems dat het contract met Horizon voor de gesloten jeugdzorg in Noord Holland Noord in plaats van verlengd, zoals het plan van de gemeentes is, wordt ontbonden.

Hij maakt er serieus werk van. Beems heeft daartoe een plan, en licht dat toe:

‘Ik wil een vlieg wiel in beweging zetten. En flink gaan doorzagen op dit dossier. Een politieke avond organiseren waar we advocaten, de Partij voor de Dieren in Alkmaar, allerlei andere mensen die deze zaak kritisch volgen, gaan bevragen. Waardoor ook de ogen van de andere fracties geopend worden. Dan ontstaat de druk.’

Beems’ doel is: *‘per direct afscheid nemen van Horizon.’* Hij licht het toe: *‘De boodschap zou moeten zijn: laten we per direct of eigenlijk per 31 december 2020 stoppen met Horizon en redden wat er te redden valt en weer teruggaan naar Parlan. En hopelijk kunnen we dat gebouw in Heerhugowaard dan nog gebruiken.’*

Uit een vertrouwelijk stuk *Transitieplan JeugdzorgPlus* van 30 november 2018 (vlak voor de definitieve gunning aan Horizon) blijkt dat op gemeenteniveau alles al is toegeschreven naar Horizon.

In dit stuk staat letterlijk hoe blij de gemeentes met Horizon zijn:

‘Gemeenten zijn daarnaast zeer verheugd dat zij een aanbod hebben gekregen van een aanbieder dat zo professioneel is en zo tegemoetkomt aan het landelijk en gemeentelijk beleid. Gemeenten verwachten dat ook de jongeren, hun ouders en ketenpartners ‘aangenaam verrast’ zullen zijn als zij vernemen op welke wijze Horizon invulling geeft aan de JeugdzorgPlus.’

Maar niet iedereen was zo ‘aangenaam verrast’ als de gemeentes hadden gedacht.

Voor Beems is het klip en klaar. Horizon heeft contractbreuk gepleegd, en niet een beetje. De evaluatie die de achttien gemeentes in juni 2020 over het eerste jaar Antonius in Bakkum aan de raadsleden stuurden, zijn voor Beems het laatste zetje dat nodig was om zijn actie tegen Horizon op touw te zetten.

Horizon pleegde bijvoorbeeld contractbreuk omdat het geen tweede vestiging voor JeugdzorgPlus in de regio Noord Holland Noord heeft geopend. En omdat de zorg na het verblijf in Antonius voor de jongeren niet is geregeld. Van de drie beloofde fases voor de gesloten jeugdzorg die Horizon in de aanbesteding aanbood, is volgens de evaluatie alléén fase 1, *‘drie maanden JouwZorg in geslotenheid in Antonius’* tot stand gekomen. De rest, *‘de vervolgzorg door de inzet van andersoortige behandeling door Horizon buiten geslotenheid’* is er nog steeds niet. Het gaat bijvoorbeeld om therapeutische pleegzorg, gezinsbehandeling

en *School2Care*. Ook de beloofde studio's om jongeren voor te bereiden op zelfstandig wonen, zijn er niet volgens plan gekomen.

Beems van CKenG (Castricum Kernachtig en Gezond) was er snel na de start van Antonius al bang voor dat Horizon niet de JeugdzorgPlus in Bakkum zou kunnen aanbieden die ze beloofde. Hij zei eerder al, in een gesprek voor *Kinderen van de Staat*, dat de achttien gemeentes bij deze aanbesteding domweg in de verkooppraatjes van Horizon zijn getrapt. Beems betwijfelde medio 2019 tevens al of deze aanbesteding zélf wel goed is verlopen. Hij had met name twijfels over de inkoopstrategie van de gemeentes en hij vermoedt dat Horizon een belangrijke rol heeft gespeeld bij het opstellen daarvan.

Beems daarover: *'Horizon is een geoliede marketingmachine, die in al zijn enthousiasme met een Tel Sell verhaal ambtenaren, aanbestedingscomité's en kennelijk de wethouders enthousiast weet te krijgen. Waardoor die de aanbesteding gaan uitschrijven precies op maat van Horizon, zodat Horizon het altijd zal winnen.'*

Raadslid Beems verwijt 'zijn' verantwoordelijk wethouder Ron de Haan dat die, ook na de definitieve gunning, totaal niet kritisch was over Horizon en Antonius, en zelf eveneens verkooppraatjes hield. Roel Beems zegt het zo: *'De wethouder heeft het aan de raad proberen te verkopen alsof hij stofzuigers aan het verkopen was. Zijn verhaal was een reclamefolder. Hij echoot daarin, aan wat hem en zijn zeventien collega's door Horizon is verkocht.'*

Beems begrijpt de teleurstelling van de verliezers Parlan en het Transferium helemaal en zegt: *'Waar Parlan goede verplegers heeft met alle zorg voor de kinderen, heeft Horizon goede marketeers.'*

Dat de achttien gemeentes zelfs in 2020 nog niet kritisch zijn, nu uit de evaluatie onomstotelijk blijkt dat Horizon bijna vrijwel niets van haar beloftes heeft waargemaakt, begrijpt Beems helemaal niet. Hij vermoedt dat deze evaluatie over Antonius een hamerstuk zou zijn geweest als hij daar geen stokje voor zou steken. Beems schat in dat de gemeenteraden daarover gezegd zouden hebben: *'We hebben er kennis van genomen en succes verder'*.

Maar met alles wat nu boven tafel is gekomen, kan het geen hamerstuk meer zijn, meent Beems. De raadsleden in alle gemeentes moeten wakker worden, zegt hij met zoveel woorden. Hij licht zijn geplande actie toe en is optimistisch daarover:

'Het betreft 18 gemeenten. Alkmaar is met de Partij voor de Dieren al mee. Ik denk dat, met de slinger die we er in Castricum aan gaan geven, die andere 16 gemeenten vanzelf wel volgen. Dan gaan de ogen open. Het doel is dat Horizon per 31 december uitgespeeld is hier in de regio en dat we gewoon terugvallen op wat geweest is. En ik denk dat contractbreuk daar een heel goede juridische onderbouwing voor zal zijn.'

Het is voor de hand liggend dat de Castricumse oppositiepartij CKenG het vliegwielt als eerste aandraait, licht Beems verder toe. Antonius ligt binnen de gemeentegrens en Castricum financiert heel Antonius vóór: *'Dat wij juist vanuit Castricum zeggen: 'Ja, maar dan moet het wel kloppen allemaal', dat vind ik niet meer dan logisch. Want uiteindelijk gaat het om het budgetrecht van de raad. Zo staat het ook netjes in de Gemeentewet. Dus laten we ons daar maar op baseren. Met alles wat ik nu al weet, en wat zich hier heeft afgespeeld in Bakkum, denk ik dat het niet anders kan dan dat we gewoon moeten aandringen op direct afscheid nemen van Horizon.'*

Of dat ook gaat gebeuren, is zeer de vraag. De gemeentes hebben al laten weten dat ze van mening zijn dat Horizon géén contractbreuk heeft gepleegd. Er zijn weliswaar dingen anders gelopen dan gepland, en Horizon leverde niet de JeugdzorgPlus die was toegezegd, maar gemeentes en Horizon waren en zijn daarover steeds met elkaar in overleg. Plannen werden

bijgesteld. Beems zegt over de slechte prestatie van Horizon en de opstelling van de gemeentes: *'Ze willen het onder het tapijt vegen.'*

Bestudering van alle (WOB)stukken, de gesprekken voor *Kinderen van de Staat*, de evaluatie van de gemeentes na één jaar JeugdzorgPlus in Antonius en de beantwoording van vragen daarover, wijzen er inderdaad op dat niet bekend mag worden dat de gesloten jeugdzorg van Horizon in Bakkum feitelijk een mislukking is.

Horizon leeft het contract simpelweg niet na. Plus, minstens zo belangrijk: de achttien gemeentes hebben deze aanbesteding niet goed uitgevoerd. De inkopers van de gemeentes lijken nogal onvoorbereid en onwetend de aanbesteding te zijn ingegaan. En hebben inderdaad de reclameverhalen van Horizon / iHUB geloofd, zonder de haalbaarheid van die beloofde zaken goed te checken. Maar niemand van de betrokkenen die het toegeeft. Een reconstructie ten slotte van wat er tussen aanbesteding voor JeugdzorgPlus en de praktijk - mogelijk - allemaal mis is gegaan.

Louche

Eén ding springt er meteen uit. Iedereen wist, en zei ook, dat Horizon nooit op 1 januari 2019, een maand nadat de aanbesteding voor JeugdzorgPlus in Noord Holland Noord definitief - door de rechter- was gegund, zou kunnen starten met de behandeling van kinderen in een gesloten instelling in de regio. En zeker niet met een ervaren en deskundig team. Horizon zei meermalen, op verschillende plekken, daartoe wel in staat te zijn. Maar niemand geloofde het. Ook Roel Beems niet en hij licht het toe:

'Die zaak kwam in de derde week van januari naar onze gemeenteraad en toen stond in die reclamefolder (hij bedoelt een 'raadsbrief' over Antonius, red.) een verhaal dat een getraind team klaar zou staan vanuit Horizon om de kinderen op te vangen en te begeleiden. Vervolgens ben ik gaan kijken op de banenwebsite Indeed.com en daar stond een wervende advertentie van half december voor Antonius. Hoe kan het dat je half december naar mensen op zoek bent, en je vier weken later, als Kerst er ook nog tussen zit, een compleet getraind team klaar hebt staan? Dat stónd dus helemaal niet klaar.'

Ouders van kinderen in de instelling en andere betrouwbare bronnen bevestigen dat. Horizon had een handjevol eigen medewerkers voor Antonius beschikbaar. De rest moest – telkens - worden aangevuld met uitzendkrachten.

Notulen van een overleg op 3 december op het ministerie van VWS over de aanbesteding wijzen in dezelfde richting. Daaruit blijkt inderdaad dat er nog een team voor de nieuwe gesloten instelling uit de grond moest worden gestampt. Horizon bestuurder Krijnie Schotel zei daar letterlijk: *'Horizon is bezig een team samen te stellen in de regio Noord Holland Noord.'*

Er is meer ongemakkelijk aan deze Europese aanbesteding voor JeugdzorgPlus. Zoals het pand 'Sint Antonius' in Bakkum. Het voormalig kindertehuis was eerder in handen geweest van verliezer Parlan dat er het *Medisch Kinderhuis Antonius* had. Parlan vond het oude gebouw echter ongeschikt voor kinderen en verkocht het in 2016.

Beems uit Castricum stelt dat er een louche geur om het gebouw hangt. Hij licht het toe. Parlan verkocht Antonius aan een projectontwikkelaar uit Zaanstad. Die wilde er tijdelijk asielzoekers in onderbrengen en zó kapitaal opbouwen voor een zorghotel dat daarna in Antonius moest komen. Maar er kwamen minder asielzoekers naar Nederland dan verwacht en het plan voor het zorghotel verdween in de ijskast. Toen Horizon januari 2019 het pand wilde huren, was er ineens sprake van een andere bv als eigenaar; *Harlem Oil Company*. Beems daarover: *'Met weer een hele batterij aan bv'tjes daaronder.'*

Er viel nog iets op, zegt Beems:

'In de bv die betrekking had op Antonius zat maar 200 euro. En in de holding erboven 4 euro. Terwijl er ook nog voor tonnen moest worden verbouwd. Dat was natuurlijk een bijzonder vreemd verhaal.'

Zijn partij wilde daarom dat het college van burgemeester en wethouders een BIBOB integriteitsonderzoek naar de ontwikkelaars van Antonius zou instellen, een onderzoek naar witwassen van geld. Maar geen enkele andere partij steunde deze motie. Dus het gebeurde niet.

Vrank Post, directeur van de gesloten instelling het Transferium in Heerhugowaard, heeft ook twijfels over de gang van zaken rond het gebouw. Hij kan om een andere reden niet bevatten dat Horizon juist dáár met de gesloten instelling mocht starten. Post zegt daarover:

'Ik vind het te bezopen voor woorden wat er gebeurt. We hebben hier een gebouw van 30 miljoen. Dat komt nu voor de helft leeg te staan. Ondertussen zit Horizon in een afbraakpand met dertig kinderen in Bakkum. Het is een oud pand van ons dat wij aan een projectontwikkelaar verkocht hebben vanwege het feit dat het volkomen niet geschikt is voor kinderen.'

JeugdzorgPlus in dit grote, oude gebouw komt tevens niet overeen met de beloftes van Horizon, vindt Post: *'Dat hele pand heeft natuurlijk niets met kleinschaligheid te maken, als je dertig van die kinderen bij elkaar zet op een terrein.'*

Volgens Post had Horizon helemaal niet gedacht deze aanbesteding te winnen, en konden ze daarom in allerijl slechts een ongeschikt gebouw voor de JeugdzorgPlus vinden.

Vrank Post over Horizon:

'Die waren helemaal niet voorbereid. Ze hadden geen personeel, geen pand, ze hadden niks. Maar ze hebben het contract gekregen en ze moesten die kinderen opvangen. Met stoom en kokend water hebben ze wat gevonden.'

Beoordelingscommissie

Pottenkijkers bij deze aanbesteding voor gesloten jeugdzorg die de achttien gemeentes uitschreven, waren niet gewenst. Dat kan eveneens duiden op het feit dat er iets verborgen gehouden moet worden.

Het feit dat de gemeentes het - journalistieke - verzoek tot Wet Openbaarheid van Bestuur rond de aanbesteding frustreerden, zoals in *Waanzinige gevolgen* beschreven, duidt daar op. Alsmede het feit dat de aanbesteding voor JeugdzorgPlus in Noord Holland Noord geheel buiten de raadsleden van de achttien gemeentes om ging. Het verliep vreemd, stelt raadslid Christiaan Kwint voor Groen Links in de gemeente Heerhugowaard. Kwint zegt daarover:

'In onze commissie is één keer een presentatie geweest waarin men zei: 'Wij moeten naar een andere gesloten jeugdzorg'. Dat is de aanleiding geweest om te gaan aanbesteden. Daar is nooit een besluit over genomen. Ik heb daar later ook wel eens vragen over gesteld zoals: 'Wanneer is dat dan besloten?' Dat is niet besloten, maar die presentatie aan de gemeenteraad is wel de basis geweest om te gaan aanbesteden.'

Achteraf mogen de raadsleden van de achttien gemeentes in de regio Noord Holland Noord evenmin details vernemen over deze aanbesteding, noch over de JeugdzorgPlus die Horizon levert. Pogingen van het kritisch raadslid Kwint om helderheid te krijgen over hoe de aanbesteding nu eigenlijk was verlopen, bijvoorbeeld door de aanbestedingsplannen van Horizon en Parlan te mogen lezen, hadden evenmin resultaat.

Omdat bijna niets over deze aanbesteding bekend mag worden, zoals eerder beschreven, hebben nogal wat mensen het gevoel dat er aan de zuiverheid van de aanbesteding kan worden getwijfeld. De aanbestedingsplannen werden niet openbaar. De namen van de zes leden van de selectiecommissie die uiteindelijk besliste aan wie de JeugdzorgPlus zou worden gegund, mochten evenmin bekend worden.

De puntentelling van deze commissie, die wel bekend werd gemaakt, riep tevens weer vragen op. Er bestond gerede twijfel over de (on)partijdigheid van de commissieleden. Twee leden gaven Horizon voor dienstverlening namelijk het cijfer 10, de andere vier een 8. Terwijl Horizon een nieuwe speler in Noord Holland Noord voor gesloten jeugdzorg was. Niemand had nog ervaring met Horizon, dus waar waren die hoge cijfers op gebaseerd, was de vraag. Parlan, die tot dan als enige gesloten jeugdzorg in de regio aanbood, en volgens kenners goed stond aangeschreven, kreeg van de selectiecommissie slechts twee magere zesjes, twee zevens en tweemaal een acht.

Bestuurder Mariëtte Vos van Parlan had naar aanleiding van die puntenverdeling logischerwijs eveneens vragen over de selectiecommissie, blijkt uit notulen van een overleg met de gemeentes dat na de gunning van de JeugdzorgPlus aan Horizon werd gehouden: *'Hoe kon die een organisatie, die geen enkele jeugdzorg verleent in de regio NHN, de gesloten jeugdzorg aan Horizon gunnen?'*, wilde Vos weten.

Toch gek zo'n lage score voor de dienstverlening, vindt ook directeur Vrank Post van het Transferium van Parlan: *'Terwijl iedereen tot dat moment ontzettend blij en gelukkig met je geweest is. Althans gezegd heeft dat ze gelukkig met je zijn.'*

Bestuurder Hans du Prie van Horizon heeft het tijdens een interview kort na de start in Antonius in april 2019, niet over de zuiverheid van de puntentelling. Hij vindt het vooral *'sneeu voor Parlan om te zien in welke moeilijkheden ze zijn gekomen'* door het verliezen van de aanbesteding, zegt hij. Parlan had volgens deze bestuurder met de vernieuwing van de gesloten jeugdzorg met Horizon mee moeten doen, en had dan nog een rol gespeeld in Noord Holland Noord, verklaart Du Prie. Hij wil Parlan nog steeds betrekken bij de gesloten jeugdzorg in deze regio, licht hij toe. Du Prie daarover:

'Ik heb Parlan ook aangeboden om samen te werken, al kon dat even niet vanwege vechtscheidingsproblematiek. Het gaat heus wel komen binnenkort. Daar zal iedereen wel versteld van staan. Want zij kunnen een rol spelen in het geheel. Het is een goed functionerende instelling. Maar we willen doorbraken met elkaar maken.'

Horizon in ieder geval is daar druk mee bezig, licht Hans du Prie verder toe:

'Wij maken nu stappen, we investeren in kleinschalig, we oefenen. Dat hadden we moeten doen in goede samenwerking. We hadden moeten zeggen: 'Voor twee jaar doen wij die 50 en jullie 50.' Dat heb ik voorgesteld. Drie keer.'

Aan Parlan welteverstaan, beweert Du Prie: *'Ja. Ook in aanwezigheid van de minister. Yes. Zo vind ik dat het hoort.'*

Het is het – bekende - verhaal over samenwerking die Horizon / Du Prie overal zegt te zoeken, zoals dat tevens werd beschreven in *Twee reuzen*. Horizon was in Noord Holland Noord niet op overnamepad uit of gespitst op schaalvergroting. De bestuurder van Horizon wil eigenlijk alleen maar verandering van de jeugdzorg, licht hij telkenmale toe. Verovering van de Noord Hollandse markt was geen doel op zich, benadrukt Hans du Prie derhalve. Horizon kon na het winnen van de aanbesteding ook helemaal niet alle JeugdzorgPlus in deze regio leveren. Du Prie daarover:

'Nadat we de aanbesteding gewonnen hebben, heb ik gezegd: 'Nou grote jongen, groot meisje zijn.' Wij kunnen natuurlijk nooit in één keer die hele handel doen. Heb ik ook geen behoefte

aan. Ik heb er ook geen belang bij als Parlan om zou vallen. Dat denkt iedereen wel. Maar je verdient geen flikker meer door schaalvergroting. Je hebt er alleen maar last van.'

Tijdens de gesprekken voor dit boek wordt regelmatig gesuggereerd dat Horizon wellicht zelfs in het Transferium met Parlan had willen samenwerken, dan wel zich in dat gebouw zou willen vestigen. Zo ver is het nog niet.

De Horizon-bestuurder wil tot slot nog iets geheel anders over Parlan en de aanbesteding kwijt. Du Prie bedoelt, net als advocaat Tophoff, aan te geven dat Parlan toch wel klunzig handelde en het zelf schuld is dat ze verloren hebben. Parlan heeft die aanbesteding voor JeugdzorgPlus gewoon niet goed gedaan, en dat weten ze, zegt winnaar Du Prie: *'Los van het feit dat ik met Parlan van doen heb, hebben zij ook zelf aangegeven: 'We hadden anders moeten aanbesteden of offrenen'.'*

Ze hadden zoals Horizon moeten doen.

Onrechtmatig

Uit stukken die beschikbaar werden via de Wet Openbaarheid van Bestuur over deze aanbesteding voor JeugdzorgPlus zou kunnen worden afgeleid dat die was voorgekookt, ten gunste van Horizon. Wellicht zelfs dat Horizon een stem in de inkoopseisen zou kunnen hebben gehad. Er ging aan deze aanbesteding van najaar 2018 namelijk wat vooraf.

De betrokken gemeentes hadden een duidelijk doel. Uit een verslag van de *Eerste Werksessie JeugdzorgPlus* van de regio Noord Holland Noord van 2 november 2017, blijkt dat de achttien gemeentes van de gesloten jeugdzorg in het Transferium in Heerhugowaard af willen. Dat zou betekenen dat Parlan / het Transferium in de aanbesteding voor JeugdzorgPlus op voorhand kansloos was.

De namen van alle personen die bij dit overleg aanwezig dan wel afwezig waren, vermoedelijk ambtenaren, zijn helaas zwartgelakt. Duidelijk is wel dat deze mensen op dat moment in kaart brengen wat er op het gebied van de gesloten jeugdzorg in Nederland te koop is. Daar valt te lezen dat het Transferium in Heerhugowaard is gefocust op *trauma- en hechtingsproblematiek*. Maar óók dat het Transferium nu vaak een *last resort* is. En dat is van goede jeugdzorg niet de bedoeling, blijkt tussen de regels door.

In het verslag staat verder: *'De wens is verblijf verminderen, maar het gaat met meer jeugdigen slechter dan een aantal jaar geleden. Meer problemen. Minder steun vanuit gezinnen. Meer uit de bocht vliegen, dus JeugdzorgPlus.'*

Het stuk 'ademt' de geest, en dus het 'aanbod' van Horizon. Gezinnen zijn belangrijk, gesloten jeugdzorg mag geen *last resort* meer zijn. Maar vooral: er moet worden toegewerkt naar korter verblijf in een gesloten instelling. 'Geslotenheid' kan volgens de aanwezigen tevens anders worden ingevuld. Er staat letterlijk in het verslag: *'Zorg hoeft niet zo lang te duren als de genoemde duur in de machtiging.'*

Laat Horizon met al deze zaken nou nét willen experimenteren. En ook in de hele sector kenbaar maken dat ze met die vernieuwing van de gesloten jeugdzorg druk bezig zijn.

Uit een vertrouwelijk stuk van 30 november 2018, ruim een jaar later, blijkt dat er op dat moment al een compleet *Transitieplan JeugdzorgPlus* voor NHN klaarligt. Met Horizon in de hoofdrol.

Het stuk is geschreven wanneer de aanbesteding een gelopen race is, maar de rechter daarover nog wél moest beslissen in verband met het kort geding dat Parlan daarover aanspande.

Het is een *'samenwerkingsdocument'* van Horizon en de achttien aanbestedende gemeentes.

Het is zó gedetailleerd, en zozeer op het aanbod voor jeugdzorg van Horizon toegespitst, dat

het onwaarschijnlijk is dat dit stuk pas na de gunning van de aanbesteding, oktober 2019, in krap een maand tijd dus, werd geschreven.

Alle actuele kwesties komen in dit *Transitieplan* voorbij: de Actielijn 2 van Zorg voor de Jeugd van VWS, met als doel: meer kinderen zo thuis mogelijk laten opgroeien. JouwZorg, JIM en *School2Care*. Allemaal typische Horizon-producten.

Er staat tevens al expliciet dat *'na opening van de eerste voorziening (voor gesloten jeugdzorg) hier opeenvolgend School2Care, een tweede verblijfsvoorziening, studio's en een locatie voor gezinsbehandeling bijkomen.'*

Maar óók dat Parlan in *'onder-aannemerschap van Horizon'* jongeren kan behandelen. De samenwerking met Parlan waar Horizon bestuurder Hans du Prie op doelde?

Dit plan, waarop met grote letters dwars over de pagina 'Vertrouwelijk' is gedrukt, wekt de indruk samen met, of wellicht zelfs door Horizon zelf te zijn geschreven. Het stuk roept in ieder geval vragen op over de zuiverheid van de aanbesteding.

Castricum-raadslid Beems is niet de enige met achterdocht over deze aanbesteding voor JeugdzorgPlus in de regio NHN. De (jeugdrecht)advocaten Meike Terhorst en Annemarie Koopman waren de eerste professionals die na de voorlopige gunning aan Horizon, oktober 2018, al ernstige twijfels hadden over de gang van zaken en daarover de noodklok luiden. Zij kennen de wereld van de gesloten jeugdzorg in Noord Holland goed omdat ze regelmatig kinderen bijstaan die van de rechter een machtiging voor gesloten jeugdzorg krijgen opgelegd. Zij zagen meteen in dat de gunning aan Horizon grote, en ook negatieve gevolgen zou gaan hebben voor de jeugdhulp in deze regio.

Het was hen ernst. Ze probeerden, omdat ze zeer verontrust waren en meenden dat de aanbesteding niet eerlijk was verlopen, minister Hugo de Jonge van VWS daar eveneens van te overtuigen. Met een 59 pagina's tellend document als onderbouwing.

Dat verstuurden zij, met een begeleidende brief, eind november 2018 aan *'Zijne Excellentie'*. Ze schreven: *'Middels deze brief verzoeken wij u om in te grijpen in deze aanbesteding, door aan Horizon niet het recht toe te kennen om Jeugdzorg-Plus aan te bieden binnen de regio Noord Holland Noord, simpelweg door niet mee te werken aan een registratiebesluit ten behoeve van Horizon binnen de regio Noord Holland Noord.'*

Naast de inhoudelijke bezwaren die zij hadden over de behandeling die Horizon beweerde te gaan geven aan kinderen met een gesloten machtiging, noemen de twee advocaten de aanbesteding zelf *'onrechtmatig'*. Omdat die, volgens hen, alle schijn heeft van belangenverstrengeling.

Hun redenering is een ingewikkeld verhaal. Maar relevant. De gealarmeerde advocaten proberen aan de hand van zeer veel concrete feiten over het voetlicht te brengen dat deze aanbesteding niet deugt. Hun pijlen zijn daarbij niet alleen op Horizon gericht. Maar óók op Incluzio, een veredeld schoonmaakbedrijf dat zich succesvol op de (jeugd)zorgmarkt stortte en indirect is verweven met Horizon. Het is Incluzio dat verantwoordelijk is voor alle zorg, inclusief de jeugdhulp, in Hollands Kroon: één van de achttien gemeentes die de JeugdzorgPlus voor NHN mee aanbesteedde. Wethouder Mary van Gent van Hollands Kroon, van de lokale partij Senioren Hollands Kroon, was één van de drie bestuurders die de kar voor de aanbesteding van de gesloten jeugdzorg trok. Dat laatste zit de advocaten om allerlei redenen niet lekker.

Om te beginnen is jeugdzorg een overheidstaak. Maar de gemeente Hollands Kroon laat die geheel over aan het bedrijf Incluzio. De advocaten zijn er principieel op tegen. Ze schrijven daarover aan minister De Jonge:

'Ten aanzien van de gevoerde aanbestedingsprocedure is het opmerkelijk dat de Gemeente Hollands Kroon de uitvoering van haar volledige jeugdzorg pakket heeft overgedragen aan

Incluzio Hollands Kroon BV. Volgens ons komt een dergelijke overdracht of delegatie van bestuurlijke bevoegdheden in strijd met tal van wetten en regels en zeker met de beginselen van behoorlijk bestuur. Want het kan toch niet juist zijn dat een bedrijf met een eigen commerciële agenda, de publieke functie mag uitoefenen van de Gemeente Hollands Kroon? Wethouder Mary van Gent van Hollands Kroon, verantwoordelijk voor jeugdzorg, ziet dat probleem niet. Zij is groot fan van Incluzio bij wie ze alle taken in het 'sociale domein' in handen heeft gelegd. In interviews spreekt Van Gent vaak over 'wij', als ze het over Incluzio heeft.

De advocaten ageren echter tegen de uitvoer van een publieke taak door een bedrijf. De aanbesteding voor JeugdzorgPlus illustreert volgens hen dat het ook niet kan. Het leidt tot belangenverstrengeling. De angel zit volgens de advocaten bij de aanbesteding in Noord Holland Noord in het feit dat juist wethouder Van Gent één van de drie '*bestuurlijke trekkers*' is van de aanbesteding voor gesloten jeugdzorg in deze regio. Het is volgens Terhorst en Koopman daarom bijna vanzelfsprekend dat Horizon deze aanbesteding voor gesloten jeugdzorg won.

Er zijn namelijk verbanden tussen Incluzio (Hollands Kroon, red.) en Horizon, schrijven ze aan de minister. Met pagina's lange uittreksels uit de Kamer van Koophandel tonen ze aan dat er honderden bv's onder Incluzio hangen. Dáár zit de belangenverstrengeling tussen Incluzio en Horizon. De advocaten lichten het als volgt toe:

'Incluzio maakt deel uit van de Facilicom groep, een grote groep vennootschappen met belangen in de bouw en facility management. Tot Facilicom behoort Radar Groep B.V. Horizon heeft met een aantal andere grote organisaties een belang van 85,3 procent in de Opvoedpoli B.V. Radar Groep B.V. heeft een belang van 14,7 procent in de Opvoedpoli B.V.' Ofwel: Hollands Kroon, Incluzio, gunde de gesloten jeugdzorg aan een bedrijf, Horizon, dat indirect is verbonden met Incluzio.

De aanbestedingsprocedure voor JeugdzorgPlus kan derhalve zelfs '*onrechtmatig*' worden genoemd, stellen de advocaten. Ze zeggen dit '*omdat niet kan worden uitgesloten dat er een vorm van afstemming tussen Incluzio en Horizon heeft plaatsgevonden.*'

Ze komen met nog een wapenfeit ter illustratie en schrijven: '*Recent heeft Incluzio de jeugdzorg binnen de gemeente Hollands Kroon uitbesteed aan Horizon.*'

Ze bieden hetzelfde pakketje ook aan de leden van de vaste Kamercommissie voor jeugdzorg van de Tweede Kamer aan. In een begeleidende brief bij het dikke document over de aanbesteding slaan de advocaten een fellere toon aan dan in de brief aan de minister. Ze beschuldigen Horizon nu van onoorbare praktijken. Ze maken tevens een toespeling op miljoenen euro's die Horizon ontvangt aan subsidies voor vernieuwing van de jeugdzorg. Koopman en Terhorst schrijven:

'Wij hebben de indruk dat de aanbesteding niet pluis is (Incluzio). Wij vermoeden dat Horizon op een oneigenlijke manier probeert Parlan van haar positie te drukken omdat Horizon over miljoenen cash overheidsgeld beschikt wat Horizon niet aan de zorg besteedt maar kennelijk aan uitbreiding van haar machtspositie. Het zou ertoe kunnen leiden dat jongeren en ouders niet veel meer te kiezen hebben omdat een partij als een 'nijlbaars' alle concurrenten uitschakelt.'

De advocaten vroegen in hun brief aan de minister van VWS tevens om Horizon niet te registreren als aanbieder van JeugdzorgPlus in NHN. Maar dit had geen resultaat. Op 5 december 2018, Sinterklaasdag, besliste de rechter in een kort geding dat Parlan had aangespannen, dat de aanbesteding volgens de regels was verlopen en daarom niet kon worden teruggedraaid: Horizon kon starten met gesloten jeugdzorg in Noord Holland Noord. Niemand kwam meer in actie, tot frustratie van de strijd bare advocaten Koopman en Terhorst.

Dat gold niet voor aanbestedingsadvocaat Jocelyne Tophoff. Zij diende namens de achttien gemeenten bij de deken van de Orde van Advocaten in Noord Holland een klacht in tegen de jeugdrechtsadvocaten. Tophoff zegt dat die klacht ging over de manier waarop de twee advocaten *'zich hebben opgesteld, zich uitgelaten hebben in de pers'*. Tophoff: *'Met al die insinuaties. Ze gingen echt héél erg ver.'*

Advocaat Meike Terhorst ervaart het als een *'poging tot censuur'*. Een klacht is niet gering, stelt ze: *'Wij zijn heel erg geschrokken. Een klacht tegen ons is echt een heel zwaar middel. Zij zoeken een soort zondebok. We mochten niet zeggen dat de kinderen in Antonius proefkonijnen waren. Maar wij hebben volgens de Grondwet het recht om zaken aan de orde te stellen, om te klagen. Belangrijk is dat wij een bewindspersoon kunnen inschakelen als wij denken dat dit nodig is. En dat we daar ook uittalingen over mogen doen naar de pers. Ik vind dat advocaten hun werk moeten kunnen doen. Wij zijn door advocaat Tophoff in onze beroepsbeoefening klemgezet.'*

De deken, mr. Monique Brink, de baas van de Orde van Advocaten in het arrondissement Noord Holland, probeerde nog te bemiddelen. En achte de klacht uiteindelijk niet gegrond. Ze wil desgevraagd niet toelichten waarom, en ook niet verder op de kwestie ingaan.

Incluzio

De gealarmeerde advocaten uit Alkmaar gingen inderdaad ver om aan te tonen dat de aanbesteding niet deugde. Ze lichtten eind 2018 tevens het complete doopceel van Horizon en wezen er, in hun brieven aan de minister en Kamerleden, op dat Horizon zeer strategisch opereert, met als enig doel markt te veroveren.

In Noord Holland functioneerde de door Horizon overgenomen Opvoedpoli - die hulp biedt aan kinderen en gezinnen - daartoe volgens de advocaten bijvoorbeeld als voertuig. Horizon bracht in 2017 met een langlopende lening van 7 miljoen aan de - noodlijdende - Opvoedpoli het negatief vermogen van 8,9 miljoen terug naar 2,9 miljoen euro.

'Hetgeen de indruk wekt dat deze besloten bv kunstmatig overeind gehouden wordt', schrijven de advocaten daarover.

Het eigenaarschap van de Opvoedpoli dient voor Horizon een strategisch doel, volgens Koopman en Terhorst. Horizon kon het daardoor bij de aanbesteding voor gesloten jeugdzorg doen voorkomen alsof het al een jeugdzorg netwerk had in Noord Holland.

De vermoedens van de advocaten lijken gerechtvaardigd te zijn, getuige het jaarverslag van 2018 van de Opvoedpoli. Daarin worden de activiteiten van de Opvoedpoli als volgt in verband gebracht met de gesloten jeugdzorg in NHN: *'Speerpunt is de samenwerking met andere partijen in het werkgebied. De Opvoedpoli's Alkmaar en Den Helder zijn partners die al lange tijd in dit gebied actief zijn en een vestiging hebben. Samen met hen en andere partners uit de regio wordt er begin 2019 een start gemaakt met de levering van de vernieuwde JeugdzorgPlus.'*

In dit jaarverslag wordt tevens de samenwerking met Incluzio genoemd. Er staat bijvoorbeeld: *'De Opvoedpoli zal samen met Incluzio het Ambulant Specialistisch Jeugdteam in Hollands Kroon vormgeven. Er wordt ook samengewerkt met Altra en Horizon.'*

De cirkel van de advocaten is rond: Opvoedpoli, Incluzio, Horizon, JeugdzorgPlus.

De twee jeugdrechtsadvocaten zijn niet de enigen die argwaan hebben over Incluzio. Dat bedrijf is op veel meer plaatsen de spin in het web in het sociaal domein, in dit geval de jeugdzorg. Incluzio speelt volgens critici regelmatig een bedenkelijke rol.

De vakbond FNV heeft Incluzio om die reden eveneens al vele jaren op de korrel. Die ziet Incluzio overal aanbestedingen winnen, en publieke zorgtaken van gemeentes overnemen.

Plus grote winsten maken. Bestuurder Maureen van der Pligt van de FNV Zorg en Welzijn wijst er op dat Incluzio een dochter is van Facilicom:

‘De winst gaat rechtstreeks naar Facilicom. Ze hebben heel slim alle kerstbomen opgetuigd met die Radar Adviesgroep waar ze in zitten, die dan weer gemeentes adviseert over het beleid, die gemeentes adviseert over aanbestedingen. Zo kan ik het ook.’

De vakbondsbestuurder is strijdbaar en vindt net als de advocaten dat het sociale domein, de zorg in een gemeente, niet aan één aanbesteder kan worden overgelaten. Vooral de jeugdzorg niet, zegt Van der Pligt.

De FNV-bestuurder probeert Incluzio, waar ze kan, een halt toe te roepen, en licht dat toe: *‘Ik ben al een paar jaar op oorlogspad. Onder meer in Hollands Kroon, toen net bekend was geworden dat Incluzio drie miljoen tekort had op de aanbestedingen in het sociaal domein. Zeiden ze tegen de gemeenteraad: ‘Wij hebben veel meer cliënten geholpen dan in de ramingen zat.’ Ze wilden drie miljoen extra.’*

De FNV organiseerde daarover een bijeenkomst. Van der Pligt: *‘Ik had raadsleden op het podium, die zeiden: ‘Zijn jullie wel helemaal goed bij je hoofd? Jullie gaan een multinational Facilicom die net 17 miljoen winst heeft gemaakt, drie miljoen gemeenschapsgeld extra geven?’*

Van der Pligt benadrukte daar ook dat na de aanbesteding in Hollands Kroon met Incluzio géén ‘open einde afspraak’ was gemaakt. Van der Pligt zegt: *‘Toen zijn ze wakker geschud. Uiteindelijk heeft Incluzio 1 miljoen gehad in plaats van 3.’*

Maureen van der Pligt weet als raadslid voor de SP in Amsterdam tevens uit eigen ervaring hoe het met aanbestedingen op het gebied van de zorg in gemeentes gaat. *‘Aanbesteden is een collegebevoegdheid’,* zegt ze daarover. *‘De meeste raadsleden laten het gebeuren. Ik vroeg gegevens over een aanbesteding altijd op. Ik wilde meekijken naar de aanbesteding. Dat vond de wethouder niet leuk.’*

Gemeenteraden controleren aanbestedingen echter nauwelijks, weet Van der Pligt, die daarover zegt: *‘In de dorpen gebeurt het al helemaal niet, of in een gemeente als Hollands Kroon. Ze hebben geen flauw idee. Die raadsleden hadden er de ballen verstand van en die lieten het allemaal maar gebeuren.’*

Ook ontdekte ze dat de grote organisaties in de zorg niet gediend zijn van kritiek. Van der Pligt daarover: *‘Ik heb een keer uitgehaald naar Incluzio. Meteen werd onze persdienst gebeld dat er een aanklacht kwam wegens smaad van de directeur van Incluzio. Die dreigementen hebben ze later weer ingetrokken.’* Maar toch. Het geeft volgens haar wel aan hoe agressief het er in de zorgsector aan toe kan gaan.

De FNV bestuurder is en blijft, net als de twee jeugdrechtsadvocaten, zéér kritisch over de praktijken van Radar Groep en Incluzio. Ze heeft met name twijfels over Facilicom en zegt daarover: *‘Er moet uiteindelijk een keer een onderzoek komen naar dat hele Facilicom. Facilicom heeft geloof ik 365 bv’s onder zich hangen. Je komt er bijna niet doorheen. Ze willen alleen maar geld verdienen. Facilicom deelt gewoon winst aan zijn aandeelhouders uit. Punt. Daar gaat het om. Die krijgen gewoon winstuitkering op het eind. Het is een commerciële business, meer niet. Helaas.’*

Reuring

Terug naar de aanbesteding voor JeugdzorgPlus. Februari 2019 start Horizon in de regio Noord Holland Noord met de gesloten jeugdzorg. Er blijft echter reuring bestaan over de aanbesteding. Raadsleden in enkele gemeentes, ongerust over aanhoudende negatieve berichten over Antonius, stellen najaar 2019 kritische vragen over de aanbesteding voor

JeugdzorgPlus en over de organisatie Horizon. Op de achtergrond speelt mee dat ze sterke vermoedens hebben dat Horizon heeft meegeschreven aan het wensenlijstje, ofwel de inkoopstrategie voor deze Europese aanbesteding voor gesloten jeugdzorg in NHN.

Zij zeggen dat de inkoopstrategie vooral de weergave is van het aanbod van Horizon. Ze hebben mogelijk daadwerkelijk een punt. Het jaarverslag van Horizon van 2018 geeft daar eveneens aanleiding toe. Er staat: *'In de jeugdzorg kregen wij te maken met aanbestedingen en die hadden impact op hoe wij onze zorg organiseren. Een mooi voorbeeld van samenwerking binnen iHUB is de aanbesteding voor JeugdzorgPlus in Noord-Holland Noord. De innovatie en vernieuwing die in deze aanbesteding werd gevraagd viel volledig samen met het aanbod JouwZorg.'*

In een aparte paragraaf 3.1 'Aanbesteding Noord-Holland Noord / JouwZorg' doet Horizon er nog een schepje bovenop en schrijft:

'In het najaar kregen we de definitieve gunning in de aanbesteding JeugdzorgPlus. (...) Samen met partnerorganisaties Opvoedpoli en Altra experimenteerden we de afgelopen jaren met nieuwe vormen van jeugdhulp in combinatie met onderwijs. Ook locatie Midgaard experimenteerde hier succesvol mee in 2018. We behalen er betere resultaten door te werken met een mentor die de jongere zelf kiest (JIM: Jouw Ingebrachte Mentor), samen te beslissen, nauw samen te werken met onderwijs. Om deze aanpak kozen de gemeenten voor onze dienstverlening. Vanaf 4 februari 2019 plaatsen we jongeren in de JeugdzorgPlus-voorziening in Noord-Holland Noord.'

Verderop wordt duidelijk dat de achttien gemeentes inderdaad de gesloten jeugdzorg aan Horizon gunden omdat ze zeggen te experimenteren, te willen vernieuwen.

Omdat Horizon echter niet de goede JeugdzorgPlus leverde zoals geschetst, en omdat de lokale verliezer Parlan in financiële problemen dreigde te raken door het wegvallen van de JeugdzorgPlus, werden de twijfels over deze aanbesteding verder gevoed. En werden de vermoedens dat die niet goed was verlopen, alsmaar sterker.

Vooraf de gesuggereerde belangenverstrengeling tussen Inclusio en Horizon, in verband met de 14,7 procent aandelen in de Opvoedpoli, zit een aantal mensen, onder wie leden van de Partij voor de Dieren in Alkmaar, behoorlijk dwars. Zij treden daarover uitgebreid naar buiten, ook in de - lokale en regionale - media. De achttien gemeentes zijn daar niet van gecharmeerd. Zij proberen daarom, op 29 oktober 2019, met man en macht, via een gezamenlijk communiqué, alle schijn van mogelijke belangenverstrengeling weg te nemen. Dat communiqué wekt echter nóg meer argwaan. Omdat het de gemeentes zijn, en niet Horizon / iHUB, die de cijfers in het jaarverslag van de Opvoedpoli herroepen in een poging de gesuggereerde belangenverstrengeling tussen Radar Groep B.V. (lees Inclusio, red.) en Horizon te ontkrachten.

De aanbestedende gemeentes zeggen namelijk dat er een *'fout in de jaarrekening van de Opvoedpoli is geslopen'*. Dit is hun uitleg over het belang van 14,7 procent van Radar Groep in de Opvoedpoli: *'Het laatste getal, het winstrecht, is in de jaarrekening van de Opvoedpoli helaas onjuist opgenomen als het aandelenpercentage van Radar in de Opvoedpoli. De zeggenschap van Radar over de Opvoedpoli is (dus) minder dan 1 procent en niet van invloed op besluiten van de Opvoedpoli rondom besluiten van aanbestedingen e.d.'*

Die rectificatie door de gemeentes is een bedenkelijke gang van zaken. De gemeentes stellen dat er sprake is van een fout in de jaarrekening van de Opvoedpoli, een ander bedrijf. Maar zij leveren daarvoor geen enkel bewijs. De Opvoedpoli, of beter gezegd Horizon zelf, doen dat evenmin.

Een accountant ook niet, en dat is vervolgens nóg vreemder. Waar Horizon bij vragen over jaarrekeningen stevast verwijst naar de 'goedkeuring door de accountant' komt er nu géén accountant aan te pas. Ook niet op herhaald verzoek. Het is daarom hoogstwaarschijnlijk dat

het belang van 14,7 procent van Radar (Incluzio) wel degelijk correct in de jaarrekening van de Opvoedpoli was weergegeven.

Directeur Peter de Visser van Incluzio rectificeert het percentage van 14,7 procent aandelen in de Opvoedpoli desgevraagd evenmin. Hij maakt er geen geheim van dat er een indirect verband is tussen Incluzio Radar Groep en De Opvoedpoli / Horizon. De Visser daarover:

‘Onze verbinding met Horizon is volstrekt transparant, die kan iedereen gewoon vinden. Daar hebben we gelukkig een Kamer van Koophandel voor.’

Maar belangenverstrengeling? Of ook maar enige rol van Incluzio bij de aanbesteding voor de gesloten jeugdzorg in Noord Holland? Directeur Peter de Visser ontkent dit ten stelligste.

Dan zegt De Visser tot slot nog iets opmerkelijks: *‘Ik denk wél dat u een verhaal heeft als het gaat over dat er discussie is over aanbesteden, over contracteren, over partijen als wij.’*

Hij krijgt gelijk. De discussie over de aanbesteding in NHN blijft maar doorgaan. De twee strijd bare jeugdrechtsadvocaten zijn er, ook lang na de gunning aan Horizon, bijvoorbeeld nog steeds van overtuigd dat deze aanbesteding niet deugt, stelt Meike Terhorst. Zij zegt daarover: *‘Ik denk dat Horizon aan deze aanbesteding heeft meegeschreven. Ik denk écht dat het stinkt. En dat moet worden onderzocht. Mensen, van de gemeentes en van Horizon, moeten onder de worden gehoord.’*

Uitputtend onderzoek voor *Kinderen van de Staat* levert nog een aanknopingspunt op dat zou kunnen wijzen op belangenverstrengeling. In ieder geval op banden tussen Incluzio en Horizon. Tijdens het lange interview met Hans du Prie sprak de bestuurder over een vernieuwend project van Horizon met vijftig gezinnen in Noord Holland. Du Prie noemde daarbij de naam Incluzio niet. Maar uit het jaarverslag van Incluzio Hollands Kroon over 2018 is op te maken dat Horizon, Altra en de Opvoedpoli, ten tijde van de aanbesteding, inderdaad banden hadden met Incluzio. In het Jaarverslag 2018 van de Opvoedpoli staat bijvoorbeeld over de samenwerking met Incluzio: *‘Zeker gezien de opgave om bestaande schotten te slechten en beschikbare financiële middelen zo efficiënt en doelmatig mogelijk in te zetten.’*

Méér dan dat: ze hadden concrete, gezamenlijke plannen voor vernieuwende jeugdzorg in dit gebied. Onder de kop *‘Vooruitblik 2019: Transformatie jeugd’* staat in het jaarverslag van Incluzio: *‘In 2018 onderzochten we daarom met bestaande samenwerkingspartners de mogelijkheden voor een verdere transformatie van de jeugdzorg. Samen met onze partners Horizon, Altra en Opvoedpoli (HOA) spraken we over het samenbrengen van de wijkteams en het specialistisch ambulante behandelteam. Gezamenlijk kwamen we tot de opzet van één specialistisch team.’*

Dit Ambulant Specialistisch Jeugdteam (ASJ) gaat *‘complexe problematiek in een gezinssysteem analyseren en de ondersteuning inzetten die nodig is om een uithuisplaatsing te voorkomen’*, blijkt verder uit het jaarverslag.

Deze samenwerking dient nog een ander, belangrijk, doel, valt eveneens te lezen. Het gaat hier niet alleen om inhoud, om gezinnen helpen, maar overduidelijk óók om geld te besparen op jeugdzorg. Uit een vertrouwelijk stuk van 2 nov 2017 van de achttien gemeentes in NHN, *‘Eerste Werksessie JeugdzorgPlus’*, valt ook af te leiden dat er moet worden bezuinigd. Er staat: *‘Financiering koude bedden; niet bed centraal, maar behandeling (bijvoorbeeld van zeevaartschool.)’*

Ze bedoelen drie maanden in de instelling - Horizon - en daarna andere behandeling, want dat is goedkoper.

Weer een passage uit het vertrouwelijke stuk van de gemeentes waaruit blijkt dat besparen op gesloten jeugdzorg bij de aanbesteding het streven is.

‘Wanneer betaal je voor een jeugdige, wanneer niet? Afspraken over het einde van een behandeling. Wanneer gereed? Zorg hoeft niet zo lang te duren als de genoemde duur in de machtiging.’ (...) ‘Inkoopvoorwaarden moeten ruimte bieden voor flexibiliteit (zowel JeugdzorgPlus) als de rest van de keten.

Er is maar één conclusie mogelijk: de gesloten jeugdzorg moest vooral goedkoper worden. Al met al is het ondenkbaar dat Horizon en Incluzio in die periode niet over de dure JeugdzorgPlus in Noord Holland Noord, en dus over de aanbesteding hebben gecommuniceerd, dan wel dat daarover wellicht zelfs al afspraken hebben gemaakt.

De pilot Midgaard

Het is lastig om de wegen van Horizon / iHUB te doorgronden. Letterlijk. Horizon, en vooral bestuurder Hans du Prie, zit overal met de neus in. Dat is wel helder. Hij toeft veelvuldig bij organisaties of instanties waar (overheids)geld op het gebied van jeugdzorg valt te verdelen. De jeugdrechtsadvocaten uit Alkmaar doelden daar met de miljoenen aan overheidsgeld die Horizon zou hebben gekregen, eveneens op.

Horizon / iHUB overlegt met de VNG, neemt deel aan landelijke projecten, speelt een rol bij de Transitie Autoriteit Jeugd, maar neemt ook deel aan projecten van de ministeries van VWS en OCenW, waar subsidies aan hangen. Horizon / Du Prie hebben zeer goed in de gaten waar er in de jeugdzorg moet worden geïnnoveerd. En Horizon / iHUB slaagt er vervolgens dikwijls in om voor innovatieve projecten geld binnen te halen.

Horizon had tevens zeer goed door dat ze bij de aanbesteding voor gesloten jeugdzorg in Noord Holland Noord met een innovatief plan moesten komen. Dat werd het plan voor kleine woonvormen, meer openheid, voor de behandelmethodes JouwZorg en JIM met veel aandacht voor het gezin. Omdat Horizon eveneens weet hoe marketing werkt, verwees het stevast naar het succes dat Horizon met JouwZorg boekte in een andere JeugdzorgPlus instelling, Midgaard in Den Haag.

Daar is echter iets mee gaande. Horizon stelde de zaken namelijk vele malen mooier voor dan de werkelijkheid was. In deze Haagse instelling van Horizon was inderdaad met JouwZorg geëxperimenteerd, maar slechts korte tijd en ook maar op één groep: Nomia. Met wisselend succes. JouwZorg op Midgaard stopte zelfs vroegtijdig vanwege personeelsproblemen. Mede omdat er te weinig stabiliteit was in het team.

De methode was daarom nog niet verder uitgerold op Midgaard of binnen andere gesloten instellingen van Horizon. Maar dat vertelde Horizon / iHUB bij de aanbesteding voor NHN, en ook daarna, allemaal niet. De achttien gemeentes deden op hun beurt geen nader onderzoek naar de pilot Midgaard van Horizon, laat hun woordvoerder desgevraagd weten. Ze lazen ook geen verslag daarover. Leonie den Hartog antwoordt ultrakort over het rapport dat Horizon over Midgaard maakte: *‘Dit was geen onderdeel van de aanbesteding.’* Esther de Graaff, *Contractmanager Jeugdhulp van de Netwerkorganisatie Regio Alkmaar*, bevestigt eveneens dat niemand uit Noord Holland zich concreet in JouwZorg bij Midgaard heeft verdiept en voegt daaraan toe: *‘De pilot was geen onderdeel van de aanbesteding. Bij een aanbesteding wordt de aanbieder beoordeeld op de inschrijving niet op de realisatie van producten.’*

Met andere woorden: een aanbieder wordt uitgekozen op wat die beweert te doen, en niet op wat die in werkelijkheid presteert. Niemand die dat bij een aanbesteding controleert.

Het was volgens kenners wijs geweest als de ambtenaren, of de wethouders die de aanbesteding voor de JeugdzorgPlus regelden, zich wél in de experiment JouwZorg in de gesloten instelling Midgaard hadden verdiept. Dan hadden ze andere informatie verkregen

dan de pr-paatjes die Horizon daarover hield, denkt menigeen. En dan hadden ze wellicht óók een andere keuze bij de aanbesteding gemaakt en was Parlan niet uitgespeeld geweest. JouwZorg op Midgaard mislukte namelijk om vergelijkbare redenen als waarom er in Antonius problemen zijn. Horizon startte in Den Haag eveneens in grote haast met deze nieuwe behandelmethod, tevens in een oud pand dat niet geschikt was voor JeugdzorgPlus. Externe telefoonlijnen deden het bijvoorbeeld niet, waardoor kinderen ook niet met voor hen belangrijke personen konden bellen. Gammele kranen sprongen kapot als kinderen er in boosheid tegenaan schopten. Volgens betrouwbare bronnen was het pand niet geschikt voor gesloten jeugdzorg, en was het team niet op orde. Aan de meest essentiële randvoorwaarden om JouwZorg tot een succes te maken was op Midgaard, net als later op Antonius in Bakkum, simpelweg niet voldaan.

Dat blijkt eveneens uit een eindverslag *'Samen innoveren'* over *'43 proeftuinen'* in de regio Rotterdam Rijnmond waarvan JouwZorg één van de proefprojecten was. Het project van Horizon had de titel: *'behandelen zonder tralies'*. Het werd uitgevoerd in opdracht van iHUB onder begeleiding van Nita van Veluw van het adviesbureau JSO.

De 'proeftuin' JouwZorg was bedoeld om uithuisplaatsing van kinderen te voorkomen. *'De werkwijze is doordacht en onderbouwd met wetenschappelijke inzichten. Deze nieuwe werkwijze wordt uitgevoerd met ca. 30 gezinnen'*, meldt JSO hierover in het verslag. Maar de resultaten vallen enorm tegen, zo blijkt eveneens. Er staat daarover dat het concept JouwZorg *'snel van de grond'* kwam. *'Gaandeweg het proces ontstonden wat hobbels, zoals een verhuizing van de deelnemende jeugdinstantie (Midgaard, red.) naar een andere locatie.'* Er gaat meer mis, valt te lezen: *'De verhuizing bracht ook teamwisselingen met zich mee. Om voor zowel medewerkers als cliënten duidelijkheid en rust te creëren, is toen besloten om met de aanmeldingen voor het JouwZorg-traject te wachten tot de verhuizing rond was.'* Kortom: er heerste chaos.

Feitelijk was het een mislukking, valt op te maken: *'Ten tijde van de eindmeting (juli 2017) deden slechts drie gezinnen mee aan de pilot. Geen van deze gezinnen heeft het hele traject doorlopen. De reden voor dit lage aantal is o.a. de verhuizing van de groep. Maar ook om praktische redenen konden jongeren soms niet deelnemen.'*

Toch probeert JSO er een positieve draai aan te geven. Ze doet dat als volgt, en schrijft: *'Het was nog te vroeg in het traject om uitspraken te kunnen doen over de eindresultaten van JouwZorg voor de doelgroep, maar de eerste resultaten wijzen uit dat JouwZorg inderdaad ruimte creëert voor eigen regie.'*

Zelfs die 'eigen regie', het kiezen van een mentor, was in de praktijk geen succes, blijkt even verderop in het verslag: slechts drie jongeren in de pilot kozen een kennis uit als JIM.

Als de inkopers van de gesloten jeugdzorg in Noord Holland Noord het verslag over deze proef Van Horizon in Rotterdam Rijnmond hadden gelezen, hadden ze eveneens kunnen zien dat het succes van de behandelmethod JouwZorg niet zonder meer is gegarandeerd.

Nog meer JouwZorg. Er is een officiële evaluatie over de pilot JouwZorg op Midgaard gemaakt. Die losstaat van de *'43 proeftuinen'* in Rotterdam. Het (concept)rapport daarover is geschreven. Het bewijs daarvan is er. Maar het rapport wordt niet voor *Kinderen van de Staat* beschikbaar gesteld. Waarschijnlijk omdat deze pilot vroegtijdig werd gestopt en als mislukt te boek staat. Terwijl Horizon en bestuurder Hans du Prie wel schermen met een succesvolle pilot op Midgaard en daarmee de boer op gaan, bijvoorbeeld om aanbestedingen te winnen. Zoals gebeurde in Noord Holland Noord.

Hoe slecht het op Midgaard in werkelijkheid was gesteld, ook met de behandelmethod JouwZorg, blijkt uit verhalen van insiders. En uit een onderzoek van de inspectie IGJ. De inspectie schrok zich wezenloos over wat zij in de Haagse gesloten instelling van Horizon aantrof. In haar recente rapport van april 2020 noemt IGJ het pand zó verwaarloosd dat het

'respectloos is' naar de jongeren en de ouders toe. Een reeks citaten van de inspectie over Midgaard: 'Op alle leefgroepen en in de slaapkamers van de jeugdigen zijn kapotte ramen en deuren. Kapotte ramen zijn veelal slechts deels afgetimmerd. De inspectie zag op meerdere groepen glasscherven binnen het bereik van de jeugdigen. Daarnaast steken op verschillende plaatsen in het pand elektriciteitsdraden, soms zonder beschermende mantel, uit muren en plafonds.'

Over JouwZorg, *'de methodiek die door iHUB is ontwikkeld en jeugdigen en ouders weer de regie moet geven'* oordeelt de inspectie eveneens vernietigend. Horizon krijgt daar vette onvoldoendes voor. IGJ schrijft: *'Uit de reviews blijkt dat de medewerkers er in de praktijk door gebouw-technische omstandigheden, een tekort aan personeel op de groepen, de onervarenheid van een deel van de medewerkers en de instabiliteit van een aantal teams niet in slagen om hun werkzaamheden volgens de richtlijnen van de beroepsgroep en methodiek uit te voeren.'*

De inspectie concludeert dat het personeel van Horizon op Midgaard niet is toegerust voor zijn taak. Het grootste deel heeft tevens een te lage opleiding. De norm voor pedagogisch medewerkers op een groep van een (gesloten) instelling is dat zo'n 60 procent hbo-gechoold zou moeten zijn. IGJ constateert dat de overgrote meerderheid slechts een mbo-opleiding had. De waarneming van de Inspectie over de gesloten instelling Midgaard komt nagenoeg overeen met de conclusies van de inspectie over Antonius in Bakkum. Bij allebei is er gebrek aan behandeling, aan communicatiemiddelen en gebrek aan voldoende gekwalificeerd personeel. Voor Midgaard kwam er als sanctie een opnamestop zolang de zaken niet op orde zijn.

Op 1 juli 2020 beëindigde de 'aanwijzing' ofwel de maatregel van de inspectie.

Citaten uit de brief van de IGJ: *'Midgaard heeft twee groepen gesloten en beschikt daarmee over voldoende personeel voor de vier overige groepen. (...) Midgaard heeft er door de grondige verbouwing voor gezorgd dat het huidige pand structureel voldoende veilig is voor de jeugdigen die er verblijven.'*

In Bakkum mocht Horizon gewoon doorgaan met de JeugdzorgPlus en de behandelmethode JouwZorg.

Wetenschap

Wetenschappelijk onderzoek is belangrijk in de sector jeugdzorg. Het is essentieel omdat gevoelige zaken zoals het uit huis plaatsen van kinderen of het opsluiten van kinderen in gesloten instellingen moeten worden gelegitimeerd. En omdat er tevens wordt geprobeerd om dingen te verbeteren, te veranderen. Bestuurders in de jeugdzorg zijn zich bewust van het belang van een wetenschappelijke onderbouwing van wat ze doen.

Zo ook Hans du Prie als bestuurder van Horizon / iHUB. Hij realiseert zich terdege dat wetenschappelijke onderbouwing van bijvoorbeeld nieuwe behandelmethodes belangrijk is, al was het maar om opdrachten binnen te halen. Du Prie neemt het woord 'wetenschap' niet voor niets zeer vaak in de mond. Tijdens een lang interview doet de bestuurder dat eveneens. *'Je moet wel naar wetenschappelijke onderzoeken luisteren'*, zegt hij. Of: *'Er wordt heel vernieuwend gewerkt, met een wetenschappelijke denktank.'* Over De Nieuwe Kans, een onderdeel van iHUB dat hulp biedt aan criminele jongeren zegt Du Prie: *'Er komt binnenkort een congres met alle resultaten vanuit de wetenschappelijke hoek'*. Tot slot doet hij de uitspraak: *'Ik probeer die wetenschap voortdurend binnen te halen, dat heeft me ook geholpen. Ik hoop dat u dat ook snapt, en ook in uw boek naar voren laat komen.'*

Cynici zeggen over bestuurder Hans du Prie: *'Hij betaalt een extern onderzoeker en die laat hij een rapport schrijven. Daar wappert hij dan mee'*. En: *'Het liefst koopt hij onderzoek in, want dan is het van hem en dan kan hij met de veren pronken.'*

Horizon pakt het in ieder geval serieus aan met de wetenschap, zegt Du Prie tijdens het gesprek: *'Wij hebben gelukkig een hoogleraar bij iHUB. En de universiteit'*, voegt hij daar snel aan toe. *'We hebben ook mensen die gepromoveerd zijn. Annemiek.....Annemiek'*. Dan gaat het mis. Du Prie stokt: *'Wat is ook alweer de achternaam?'*, vraagt hij zich hardop af over Annemiek Harder die de Horizon-leerstoel bekleedt.

Het betreft de *Horizon-leerstoel wetenschappelijke onderbouwing jeugdzorg en onderwijs* die Horizon sinds 2019 heeft aan de Erasmus Universiteit in Rotterdam. Bijzonder hoogleraar Annemiek Harder onderzoekt onder meer de *'effectiviteit van het zorgaanbod van Horizon'*. Zij schuwt de promotie van instellingen voor jeugdzorg niet. Harder riep eind oktober 2019 in de Volkskrant bijvoorbeeld op tot een campagne *'Leve de leefgroep'*. Hoewel de (internationale) literatuur het tegendeel beweert, stelt Harder daarin dat instellingen met leefgroepen van maximaal acht kinderen niet schadelijk zijn, maar juist heilzaam voor de ontwikkeling van kinderen.

Leefgroepen in instellingen voor jeugdzorg zijn de *core business* van Horizon, haar – indirecte – broodheer.

Waarom hier zo uitgebreid op ingegaan? Omdat er met de financiering van deze bijzondere, lees: door een bedrijf of instelling betaalde, leerstoel iets bijzonders aan de hand is. Dat lijkt weer alles te maken te hebben met de profilering van Horizon / iHUB en met aanbestedingen. De *Stichting Gereformeerd Burgerweeshuis Rotterdam GBW*, een weldoenersorganisatie met wortels in de late Middeleeuwen, betaalt al het wetenschappelijk onderzoek van Horizon. Ook het promotieonderzoek van eerder genoemd Sophie de Valk over repressie in de JeugdzorgPlus, dat in 2018 de basis was van haar proefschrift *Under Pressure*.

Over de stichting het burgerweeshuis is namelijk iets opmerkelijks te melden. Zij is op hetzelfde adres gevestigd als Horizon, op de Mozartlaan 150 in Rotterdam. De Jaarrekening van het GBW wordt eveneens gepubliceerd op de website van Horizon. Bestuurslid Jan Kweekel van het GBW heeft tevens een functie in de Raad van Toezicht van Horizon. De directie van Horizon, Hans du Prie, bepaalt (mee) welke projecten van Horizon geld krijgen van het burgerweeshuis, valt te lezen in de jaarstukken. Hij heeft een belangrijke stem in de verdeling van het geld van GBW. Er staat daarover: *'Het bestuur van het GBW overlegt jaarlijks met de directie van Horizon omtrent de voorstellen alvorens te beslissen.'*

De verwevenheid tussen beide organisaties is enorm.

Uit de jaarrekening 2019 van het burgerweeshuis valt bijvoorbeeld op te maken dat Horizon 38,5 duizend euro krijgt voor - het derde jaar - van het promotieonderzoek naar verkorten en voorkomen van de JeugdzorgPlus. In 2018 was dat 59.000 euro. Het onderzoek richt zich mede op de gesloten instellingen Midgaard en Hestia van Horizon. Horizon krijgt tevens ruim 13.000 euro voor 'kortlopende onderzoeken'.

Van de lasten van GBW, bijna 449 duizend euro in 2019, bestaat ongeveer de helft, bijna twee ton, uit bijdragen aan stichting Horizon. Waarvoor precies, wordt uit de jaarrekening echter niet helder. Daarnaast ontving Horizon nog 162.000 euro voor professor Harder. Die volgens het GBW bestudeert *'hoe positieve gedragsverandering bij jeugdigen en gezinnen wordt bereikt'*.

Alle onderzoeken van Horizon moeten van het GBW vernieuwend zijn, zo blijkt eveneens. Dat zegt daarover: *'Jaarlijks doet de directie een voorstel ten aanzien van financiering van projecten met bijvoorbeeld een innovatief dan wel niet structureel karakter.'*

Die directie is Hans du Prie.

Hoe onafhankelijk het door Horizon / GBW gefinancierde (wetenschappelijk) onderzoek is, valt eveneens lastig te beoordelen. Over proefschriften kan en mag geen discussie zijn. Over andere onderzoeksresultaten van Horizon is lang niet alles bekend. Ze zijn niet te vinden, bijvoorbeeld op internet. Of ze worden niet - op verzoek - verstrekt, wat gebeurde bij het bijna 50 pagina's dikke verslag over de pilot JouwZorg op Midgaard, dat Sophie de Valk maakte. Zij was destijds in dienst van eerder genoemd adviesbureau JSO. Thans is zij programmamanager bij de iHUB Alliantie. Ze werkte als gedragswetenschapper bij Altra Jeugdhulp en Speciaal Onderwijs van iHUB. De banden tussen De Valk en Horizon / iHUB zijn eveneens nauw.

Het verslag van De Valk over Midgaard wordt ook niet verstrekt aan raadsleden in Noord Holland naar aanleiding van vragen over Antonius en JouwZorg in Bakkum. Zij moeten het doen met schriftelijke uitleg, een promotie praatje van gedragswetenschapper Ellis ter Beek, de projectleider van JouwZorg in Midgaard en in Antonius.

Ook ik krijg de evaluatie over JouwZorg in Midgaard niet. Sophie de Valk laat desgevraagd weten dat ik daarvoor bij Horizon moet zijn. Horizon antwoordt niet op de mail met het verzoek om de evaluatie over de pilot op Midgaard te sturen. Dat wekt argwaan. Reageert Horizon niet omdat de pilot geen succes was?

Bij de feestelijkheden rond het een-jarig bestaan van Antonius, licht Ellis ter Beek een tipje van de sluier op. En wordt duidelijk waarom die evaluatie binnenskamers blijft. Ze bevestigt namelijk het vermoeden dat JouwZorg niet zo succesvol is. Ook niet op Antonius, stelt ze. Ter Beek zegt daarover februari 2020: *'Het begin was ingewikkeld. Niet alleen waren wij als organisatie nieuw in de regio; we brachten ook nog eens een nieuwe methodiek mee: JouwZorg. Voor onze samenwerkingspartners was dat wennen. Ik vind dat we ons onvoldoende hebben gerealiseerd hoe anders onze werkwijze is. We hadden daarover ook vooraf meer het gesprek moeten aangaan. Nu moeten we open staan voor kritiek zonder onze kernwaarden en uitgangspunten te verliezen. Dat is voor ons een leermoment.'*

De informatie die Ter Beek verstrekt is nogal cryptisch. Duidelijk is wel dat het in Antonius niet van een leien dakje loopt. De situatie in de gesloten instelling was echter ernstiger dan Ellis ter Beek hierboven doet voorkomen. In werkelijkheid heeft Ter Beek, enkele weken na de opening al, er bij Horizon op gewezen dat er van JouwZorg in Antonius weinig terecht kon komen. Niet de samenwerkingspartners waren daar debet aan. Het was, met een verbouwing die nog volop gaande was én met personeelsproblemen, te chaotisch om een arbeidsintensieve, nieuwe behandelmethode vorm te geven. Net zoals dat het geval was ten tijde van de pilot op Midgaard in Den Haag.

De manier waarop Horizon met onderzoek, of (onderzoeks)verslagen over eigen poefprojecten omgaat, roept vragen op. De conclusie dat Horizon / iHUB bijvoorbeeld de methode JouwZorg vooral als een 'reclamefolder' gebruikt, óók bij aanbestedingen zoals in Noord Holland, lijkt gerechtvaardigd.

Deze suggestie wordt andermaal bekrachtigd door het vernietigende rapport van de inspectie over de gesloten instelling Midgaard van Horizon. Het verhaal over JouwZorg is mooi, de praktijk van de behandelmethode veelal niet, oordeelt de inspectie.

In haar rapport van maart 2020 over Midgaard schrijft IGJ:

'De methodiek JouwZorg sluit volgens medewerkers in de huidige situatie onvoldoende aan bij een deel van de jeugdigen. Bijvoorbeeld bij jeugdigen die geen netwerk hebben, geen Nederlands spreken of bij jeugdigen die geen enkele motivatie voor behandeling hebben. Ook geven medewerkers aan dat niet alle pedagogisch medewerkers over voldoende kennis beschikken en genoeg overzicht over de jeugdigen hebben om conform de methodiek te werken.'

Aanbesteden

Bovenstaande geeft aan hoe belangrijk profilering, marketing voor een grote instelling voor jeugdzorg als Horizon is. Tevens dat alle middelen geoorloofd lijken om het eigen merk, de eigen producten, positief in de markt te positioneren. Bij aanbestedingen, die om vele miljoenen gaan, is een indrukwekkende en overtuigende presentatie essentieel. Daar valt meer winst mee te behalen dan met bewijzen dat een organisatie kwalitatief goede (jeugd)zorg biedt.

Dat weet Horizon / iHUB, en dat weet de belangrijke eerder genoemde speler Incluzio eveneens. Het bedrijf won niet alleen in Hollands Kroon, maar in meer steden, waaronder Rotterdam, Utrecht en Venlo belangrijke aanbestedingen op het gebied van (jeugd)zorg. Arjan Verweij, directeur van RadarIncluzio en mede eigenaar van Incluzio, vertelde tijdens een voorjaarsworkshop van Verdiwel, een congresorganisatie voor sociaal werk, in maart 2017 hoe dat aanbesteden gaat. Verweij meldde dat het van cruciaal belang is om vól in te zetten op inschrijvingen voor aanbestedingen. Hij illustreerde hoe goed dat Incluzio af gaat. Arjan Verweij daarover: *‘Nadat RadarIncluzio in Rotterdam enkele aanbestedingen in het welzijnsdomein had gewonnen, kwam Utrecht aan de beurt. Ik had niet verwacht dat we die zouden winnen.’*

Maar Incluzio won wél. Een eerlijke Verweij daarover:

‘Ik denk niet dat we gewonnen hebben door onze inzet in de schriftelijke ronde, maar door het feit dat we niet met uitvoerders, maar met managers de interviewronde deden en een goed filmpje lieten zien.’

Zo simpel is het dus. Mondige managers, een goed verhaal en een filmpje zijn voldoende om ambtenaren en bestuurders, zonder ervaring in de (jeugd)zorg, te overtuigen.

Tijdens zijn presentatie op deze voorjaarsworkshop toonde Verweij tevens een video van de hardrockgroep Metallica. Symbool voor de aanpak van RadarIncluzio, die zich kenmerkt door *‘power en trots’*, aldus Arjan Verweij. Een succesvolle aanpak, stelt hij:

‘We begonnen met niks. En vier, vijf jaar later hebben we een omzet van meer dan honderd miljoen euro.’

Intimidatie

Jeugdzorg, inkopen, aanbesteden; het is een harde wereld. Het kwam in *Kinderen van de Staat* vaker voorbij. Ook inzake deze aanbesteding voor JeugdzorgPlus in Noord Holland Noord komen meerdere verhalen, uit zeer betrouwbare bronnen, over de praktijken van dreiging en intimidatie door Horizon en Hans du Prie naar boven. Het ging er al over in *Twee reuzen*. Mensen die lastig zijn, worden op hun beurt eveneens gedwarsboord.

Horizon / iHUB is evenmin van journalistiek gespit gediend, zo blijkt. Bijvoorbeeld niet van gegraveerd naar de aanbesteding van de JeugdzorgPlus in Noord Holland, van een spontaan bezoek aan de instelling Antonius in Bakkum, van vragen over misstanden in Antonius of van onderzoek naar salarissen van bestuurders.

Horizon / iHUB heeft er op enig moment genoeg van. Hans du Prie verzoekt me ‘dwingend’ naar Rotterdam te komen voor een gesprek met hem en met voorlichtster Josephine Veldhoen. Ik meld dat ik daar, na vele maanden vergeefs concrete vragen stellen aan Horizon / iHUB, geen behoefte meer aan heb en er ook geen tijd meer voor heb.

Direct daarna willen twee leden van de Raad van Toezicht van iHUB met me spreken. Voor nadere uitleg, wordt gezegd. Het zijn eerder genoemd lid Jan Kweekel en voorzitter van de Raad van Toezicht Ronald te Loo. Te Loo en bestuurder Hans du Prie ‘sommen’ me

eveneens om daarvoor naar het hoofdkantoor van Horizon in Rotterdam te komen. Dat gebeurt niet. We ontmoeten elkaar uiteindelijk wél, maar halverwege, in een motel in Tiel. De sfeer voelt vanaf het eerste moment intimiderend aan. Voorzitter Te Loo legt pontificaal een grote telefoon op tafel om het gesprek op te nemen. Ook vraagt hij dwingend of ik de *Code voor de Journalistiek* wel ken? Natuurlijk ken ik die, met tientallen jaren ervaring in de (onderzoeks)journalistiek, laat ik weten.

Verder vraagt hij niet, zoals wel gebruikelijk is, of hij citaten van hemzelf mag controleren op feitelijke onjuistheden. Wat overigens lastig zou zijn, want Te Loo is niet geïnterviewd voor het boek. Hij speelt het hard en ‘eist’ vooraf inzage in het gehele manuscript van *Kinderen van de Staat*. Ik weiger dat.

Na een lang en vervelend gesprek gaan we uiteen. De twee heren wilden toelichting geven over de structuur van iHUB en Horizon, over het salaris van bestuurder Hans du Prie en over Antonius, was meegedeeld. Maar ik werd niets wijzer. Wél voelde ik me door hen geïntimideerd.

Anderen, die vanwege hun functie eveneens de aanbesteding voor gesloten jeugdzorg in Noord Holland Noord onderzoeken, overkomt ongeveer hetzelfde, blijkt later.

Onder wie fractievoorzitter Janine Visser van de Partij voor de Dieren in Alkmaar, die meermalen een waslijst aan kritische vragen aan het college van Alkmaar over Antonius en Horizon stelde. Eveneens over mogelijke belangenverstrengeling bij deze aanbesteding en over het salaris van bestuurder Du Prie.

Visser ontvangt op 30 oktober 2019 een persoonlijke mail van Du Prie. Dan nog vriendelijk van toon. Hans du Prie zegt daarin ‘*volledige openheid van zaken*’ te willen geven en ‘*geheel transparant*’ te willen zijn. Du Prie nodigt Visser eveneens uit voor een gesprek in Rotterdam. Du Prie stelt dat de vragen van de Partij voor de Dieren, die niet alleen gaan over de aanbesteding maar ook over het salaris voor iHUB bestuurder Hans du Prie, ‘*onterechte en onnodige schade*’ berokkenen. De fractieleider en raadslid in Alkmaar wijst het aanbod voor het gesprek af.

Janine Visser werd daarna eveneens bij voorzitter Te Loo ontboden, licht ze toe:

‘Vervolgens kregen wij op 1 november wederom een mail met een iets andere toonzetting waarin wij nadrukkelijk verzocht werden om contact op te nemen met de voorzitter van de Raad van Toezicht van iHUB. Waarbij men er op voorhand op rekende dat wij contact met hen wilden opnemen zodat ze de beloning, gekoppeld aan de WNT-regeling (Wet Normering Topinkomens, red.) aan ons konden uitleggen en toelichten. Onze in onze ogen terechte vraag over de beloning van de bestuurder werd overduidelijk niet gewaardeerd.’

Fractievoorzitter Janine Visser is woest over deze gang van zaken laat zij weten en zegt:

‘Wij worden gesommeerd contact op te nemen met het bestuur van een bedrijf. Met een dreigende ondertoon. Ik vind dit ver over de schreef gaan. Ik ben wettelijk vertegenwoordiger en heb het recht om vragen te stellen.’

Aan Hans du Prie antwoordt ze dat de Partij voor de Dieren om die reden niet afreist naar Horizon / iHUB in Rotterdam. Ze meldt aan de bestuursvoorzitter:

‘Als gemeenteraadslid heb je naast een kaderstellende ook een controlerende rol. Die voeren wij naar eer en geweten uit, en als wij daarvoor bepaalde vragen menen te moeten stellen, dan doen we dat. Door ons nu te sommeren om contact op te nemen met de voorzitter van de Raad van Toezicht van Horizon wekt u de schijn dat u het werk van een wettig gekozen volksvertegenwoordiger probeert te beïnvloeden omdat bepaalde vragen u niet aanstaan. Dat geeft geen pas in een democratisch bestel. Ik verzoek u dan ook dringend om te stoppen met druk op ons te zetten. Wij zijn niet gediend van intimidatie in welke vorm dan ook.’

Horizon geeft zich echter niet zo maar gewonnen en schaakt op meerdere borden tegelijk.

Op 6 november 2019 ontvang ook ik een brief van Te Loo, namens de Raad van Toezicht van Horizon. Daarin maakt hij duidelijk dat hij boos is over onze ontmoeting van 31 oktober 2019 in het motel in Tiel. Te Loo schrijft: *'In het gesprek hebben wij aangegeven open te staan voor kritische vragen, mits feitelijk juist en goed onderbouwd. Wij kunnen er echter niet omheen dat de gestelde vragen suggestief en tendentiekus van aard zijn.'*

Ronald te Loo is niet alleen boos over de ontmoeting, ook over mijn invulling van mijn werk en schrijft: *'Wij hebben bezwaar tegen de wijze waarop u uw onderzoek uitvoert. Journalistieke vrijheid is een gegeven, maar kent daarbij wel grenzen. Wij verwijzen u naar de codes voor journalistiek.'*

Hij schrijft verder nog: *'Wij hebben het vermoeden dat de grenzen en vrijheid van uw handelen in zicht gekomen zijn en ons er toe aanzet om u te wijzen op overschrijding van die grenzen.'* Op welke manier dat gaat gebeuren, zegt Ronald te Loo niet. Het heeft echter alle schijn van juridische dreiging.

Zéér boos maakt Horizon / iHUB zich over het feit dat voor *Kinderen van de Staat* verklaringen van jongeren in de gesloten instelling Antonius zijn gebruikt, als bron om weer te geven hoe het er in deze gesloten instelling aan toe gaat. Een instelling die dan vanwege wantoestanden zeer onder vuur ligt. Te Loo legt uit waarom hij zo verbolgen is:

'We spreken hier over kwetsbare jongeren. Ze mogen nimmer belast worden met uw (persoonlijke) ambities.' En schrijft: *'U heeft het recht uw onderzoek uit te voeren maar dit mag geen schade veroorzaken bij onze medewerkers en jongeren.'*

Horizon / iHUB speelt wederom hoog spel. Voorzitter Te Loo van de Raad van Toezicht eindigt met de woorden: *'Mocht deze brief niet leiden tot een gesprek over de wijze van onderzoek, dan zullen wij ons verder beraden over vervolgstappen ter bescherming van onze kwetsbare jongeren.'*

De voorzitter van de Raad van Toezicht meldt tevens, tot slot: *'We beseffen dat deze correspondentie ook publiekelijk gemaakt kan worden. Ondanks dat staan wij in voor het belang van onze jongeren en vinden wij het daarom noodzakelijk om bovenstaande bespreekbaar te maken.'*

Niet de kwaadheid van Horizon / iHUB over kritische vragen is langer het onderwerp, maar het lot van de 'kwetsbare jongeren', zo moet het lijken.

Het gesprek met iHUB / Horizon, over de toegepaste journalistieke methodes, is niet meer gevoerd.

Evaluatie

De agressieve benadering van Horizon / iHUB, maar ook die van advocaat Tophoff van de gemeentes ten aanzien van de kritische jeugdrechtsadvocaten, geeft aan hoe hoog de gemoederen over deze aanbesteding zijn opgelopen. En die gemoederen zijn nooit echt bedaard. Het geeft tevens aan hoe hard een instelling voor jeugdzorg of een gemeente zich op kan stellen.

Het spel tussen Horizon, de gemeentes en critici over Antonius gaat nog voort. Niet alleen journalisten volgen alles rond de aanbesteding en de JeugdzorgPlus instelling Antonius met argusogen. In diverse gemeentes worden er door gealarmeerde raadsleden, meer dan anderhalf jaar na de gunning aan Horizon, nog steeds kritische vragen over gesteld.

De kroon spant de Partij voor de Dieren PvdD van de grote gemeente Alkmaar, die zich helemaal vastbijt in dit dossier, en zich niet laat intimideren.

Voorjaar 2019 schrijft de partij op haar website over Horizon en Antonius in Bakkum:

'Inmiddels zijn er meerdere rechtszaken geweest vanwege het geen zorg op maat kunnen bieden aan bepaalde jongeren. Ook hebben maar liefst 30 jeugdrechtsadvocaten de noodklok

geluid en geëist dat gemeenten ingrijpen. Wij maken ons dan ook grote zorgen over de uitkomst van het aanbestedingstraject en de huidige situatie bij jeugdzorginstelling Horizon. ' Oktober 2019 stelt de PvdD een lange lijst aan kritische vragen aan het college van Alkmaar. Die gaan over de vermeende belangenverstrengeling tussen Incluzio en Horizon. Ze schrijft: *'Wij hebben recentelijk zeer verontrustende informatie ontvangen dat de aanbesteding van de JeugdzorgPlus op dubieuze wijze is verlopen. Reden genoeg om hier wederom kritische vragen over te stellen aan het college. Naast kritische vragen over de rol van de belangenbehartiger van de 18 gemeenten en de bestuurder van iHUB, waar de nieuwe JeugdzorgPlus-instelling Horizon onder valt, willen wij ook weten of het college bereid is een diepgravend onderzoek te starten naar de hele procedure.'*

Volgens fractievoorzitter Janine Visser van de PvdD is de informatie waarop de gedetailleerde vragen zijn gebaseerd, 'uit zeer betrouwbare bron' afkomstig. De partij wil dat de onderste steen over deze aanbesteding boven komt. Fractievoorzitter Janine Visser schrijft: *'Want het kan toch niet zo zijn dat deze uiterst kwetsbare groep jongeren in de JeugdzorgPlus nu de dupe wordt van dit hele aanbestedingscircuit?'*

De antwoorden die de achttien gemeenten - wederom gezamenlijk - geven, zijn echter teleurstellend, laat fractievoorzitter Visser desgevraagd weten. En wekken verder wantrouwen. Ze hebben volgens haar de toon van: *'Ga maar rustig slapen, er is niets aan de hand'*.

En dus stelt de PvdD opnieuw vragen. In november 2019 staat daarover dit op haar website: *'Wederom hebben wij een aantal zeer kritische aanvullende vragen gesteld aan het college over de aanbestedingsprocedure van de JeugdzorgPlus. Dit omdat de eerdere beantwoording volgens ons niet strookt met de informatie die wij hierover hebben. Het lijkt alsof de waarheid doelbewust en stelselmatig verdraaid wordt en er feiten al dan niet doelbewust achtergehouden worden voor ons. Omdat wij het belang van goede zorg voor deze uiterst kwetsbare groep jongeren van groot belang vinden, willen wij hier nu meer duidelijkheid over hebben.'*

Die gevraagde helderheid wordt ook dán wederom niet gegeven, laat Janine Visser daarover weten: *'De beantwoording van onze aanvullende vragen is net zo nietszeggend geweest als die van de eerste set.'* De moegestreden Partij voor de Dieren laat het hier nu bij, voegt ze daaraan toe.

Juni 2020 komt de Partij voor de Dieren echter toch weer in touw. De politieke partij stelt wederom een reeks gedetailleerde vragen aan het college van burgemeester en wethouders van Alkmaar over de evaluatie één jaar Antonius. Visser mailt daarover: *'We hebben toch nog een paar vraagjes. 44 maar.'*

De vragen van de PvdD gaan ditmaal enkel over de evaluatie die de achttien gemeentes juni 2020 maakten na één jaar JeugdzorgPlus in Antonius. De gemeentes concluderen dat er nog wat problemen zijn, maar laten er geen enkele twijfel over bestaan dat Horizon verder mag gaan met de JeugdzorgPlus in de regio Noord Holland Noord.

Terwijl uit de evaluatie tegelijkertijd blijkt dat het hoogst onzeker is of Horizons gesloten jeugdzorg in Bakkum wel zo succesvol is. Of de methode JouwZorg in Antonius is geslaagd, kunnen de gemeentes bijvoorbeeld niet zeggen omdat het een geheel nieuwe methode is in de regio Noord Holland Noord. Ook het doel van acht maanden gesloten, *'een volledig JeugdzorgPlus pakket'*, kan niet worden gemeten. Omdat Horizon enkel de daadwerkelijke gesloten jeugdzorg, fase 1, maar niet de beloofde vervolgzorg heeft gerealiseerd, is de uitleg van de gemeentes daarover.

De gemeentes noemen het ontbreken van een *'doorlopende zorglijn'*, de vervolgzorg in fase 2 en 3, een *'onwenselijke situatie'*. Ze zeggen: *'Hierover worden gesprekken met Horizon en gemeenten gevoerd. Dit betekent niet dat jongeren zomaar worden losgelaten na Antonius. Er*

is sprake van een warme overdracht naar de uitstroomvoorziening. Ook ouders worden hierbij zoveel mogelijk betrokken.'

De gemeentes betwijfelen zelfs of fase 1, de opsluiting van de jongeren gedurende drie maanden, een succes is. Ze schrijven daarover: *'Het lukt ons nog niet om de JeugdzorgPlus als een tijdelijke time out te zien en als een integraal onderdeel van de behandeling. Horizon heeft tijd en ruimte nodig om dit gezamenlijk met de hele jeugdketen te ontwikkelen en te realiseren.'*

In gebreke

'We zijn er vanuit gegaan dat we in onze regio's de werkwijze van Zuid-Holland konden overnemen. Dit bleek een onterechte aanname.'

Een heikel punt waardoor die essentiële 'vervolgzorg' niet van de grond kwam, blijkt te zijn dat kinderrechters in Noord Holland anders denken over de invulling van gesloten jeugdzorg dan bijvoorbeeld rechters in Zuid Holland, de 'thuisbasis' van Horizon.

Rechters in Noord Holland vinden dat ze *'geen juridische titel'* hebben om een zogeheten gesloten machtiging af te geven voor behandeling die *niet* in een JeugdzorgPlus instelling plaatsvindt. De gemeentes in NHN én Horizon hadden daar wel op gerekend.

Er wordt in de evaluatie echter niet erkend dat beide partijen tijdens de aanbestedingsprocedure blijkbaar onvoldoende kennis hadden van de onmogelijkheid om 'gesloten jeugdzorg' te verlenen, zonder dat kinderen daadwerkelijk worden opgesloten. Desgevraagd geeft contractmanager Esther de Graaff de fout wel toe. Ze meldt daarover: *'We zijn er vanuit gegaan dat we in onze regio's de werkwijze van Zuid-Holland konden overnemen. Dit bleek een onterechte aanname.'*

Ofwel: Horizon met hoofdkantoor Rotterdam kon de Zuid-Hollandse methode niet toepassen in Noord Holland. Maar het is geen reden om het contract met Horizon te verbreken.

Waarschijnlijk omdat de gemeentes zelf debet zijn aan deze tegenvaller. In plaats van het contract met Horizon beëindigen, wordt een werkgroep in het leven geroepen om de schade te herstellen. Een werkgroep waarin *'Horizon samen met gemeenten een model ontwikkelt op basis waarvan de vervolgzorg financieel tot stand kan komen.'*

Zelfs de eigen mentor, de JIM, een stokpaardje van Horizon, is na anderhalf jaar in Antonius nog steeds geen onverdeeld succes, blijkt eveneens uit de evaluatie van de gemeentes.

Weliswaar slaagt 82 procent van de kinderen in Antonius erin om een JIM te vinden, maar dat is niet genoeg. Bijna 20 procent van de kinderen, ongeveer een vijfde deel, lukt dat namelijk niet.

Gezinsbehandeling in Antonius is er evenmin. Horizon gaat dat ook niet (meer) in Bakkum opzetten, maar opent twee huizen elders in de regio, in West Friesland, maken de gemeentes en Horizon in de evaluatie bekend.

De negatieve uitkomsten stapelen zich verder op. De kinderen verblijven in Antonius gemiddeld tóch weer langer dan de beloofde drie maanden. Dat komt mede omdat er voor jongeren met zware problematiek die 'vervolgzorg' na Antonius er niet is: ze kunnen simpelweg niet doorstromen naar een andere plek waar ze verdere behandeling of begeleiding krijgen. En ook nog niet naar huis.

Het weglopen van jongeren is verder nog een serieus probleem. Er liep 41 keer een kind weg. Zo'n 95 procent van de kinderen keert volgens de gemeentes weer terug. Dat betekent echter tegelijkertijd dat 5 procent niet meer naar Antonius terugkeert.

De jongeren in Antonius worden ook weer in een isoleercel gezet. Het was eerst een *'separeerruimte waar alleen een matras aanwezig was.'* Nu *'worden jongeren voorzien van een afzonderlijke gemeubileerde ruimte (zachte ruimte) waar zij zich kunnen terugtrekken'*, staat in de evaluatie. De cel met leren muren dus.

Zelfs de financiën stemmen niet tot onverdeelde vreugde. De kosten voor de JeugdzorgPlus waren in Noord Holland in het eerste jaar ruim 3,5 miljoen euro, tegen 8,7 miljoen in 2018, toen het Transferium de gesloten jeugdzorg nog aanbood. Dat is fors lager. De gemeentes zeggen daarover: *'De kosten blijven beheersbaar'*.

Maar er schuilt in deze berekening een adder onder het gras. Er zijn minder kinderen naar de gesloten instelling Antonius gekomen dan was verwacht. En zij verblijven er korter dan ze deden in het Transferium. Het grootste verschil in kosten zit echter in het feit dat Horizon fase 2, die vervolgzorg voor de jongeren, niet heeft geregeld. Die kost nu dus niets.

Maar die *'doorlopende zorg'* moet er wel komen. En als die geregeld is, dan zou de JeugdzorgPlus van Horizon wel eens duurder kunnen uitpakken dan die van Parlan in het Transferium. Raadslid Roel Beems is daarvan overtuigd. Hij zegt: *'Horizon loopt financieel helemaal binnen.'*

De gemeentes trekken over de aanbesteding voor de gesloten jeugdzorg uiteindelijk déze conclusie: *'Met de transformatiebeweging die we momenteel hebben gerealiseerd zijn we er nog niet.'* Het is een voorzichtige manier om te zeggen dat de vernieuwing van de JeugdzorgPlus in NHN vooralsnog is mislukt.

Reden voor de Partij voor de Dieren in Alkmaar om al die tientallen inhoudelijke vragen toch maar weer te stellen. Bijvoorbeeld over het isoleren van kinderen in Antonius. Ze vinden de mededelingen daarover in de evaluatie feitelijk misleidend en schrijven:

'In de evaluatie wordt beweerd dat de jongeren niet meer gesepareerd worden maar zich vrijwillig kunnen terugtrekken in een soort gemeubileerde kamer. Volgens onze informatie is dat echter onjuist, en worden jongeren nog wel degelijk ingesloten, zowel in hun eigen kamer als in de 'gemeubileerde kamer'. Ook ervaren de jongeren de 'gemeubileerde kamer' nog steeds als een strafmaatregel.'

Dat er 41 jongeren wegliepen vindt de partij verder een *'zorgelijke constatering'*. Ze vraagt: *'Want wat gebeurt er gedurende hun afwezigheid met deze kwetsbare en veelal beïnvloedbare jongeren? Waar zijn de weglopers? Wat doet Horizon om ze te achterhalen?'*

Op 10 juli liep bijvoorbeeld de 14-jarige Dion Bernhardt nog uit Antonius weg. Pas na vier dagen was hij terecht. De politie plaatste een vermissingsbericht op de website www.politie.nl en vroeg burgers om hulp in een poging de jongen te vinden.

De website www.zoekjemee.nl, een *'burgerinitiatief'* met als doel de politie te helpen vermiste kinderen op te sporen, nam de oproep over. Het was echter de eerste keer dat een *'Antonius kind'* op deze website terecht kwam, laat voorzitter Petra Blankwaard van *'zoekjemee'* desgevraagd weten.

Dat kan kloppen, blijkt uit het antwoord van contractmanager Esther de Graaff daarover. Zij licht toe dat ze over een *individuele casus* als de vermissing van Dion Bernhardt niets kan zeggen. Maar ze laat wel weten dat er amper vermissingen bij de politie worden gemeld. Dat is zo vastgelegd in het protocol dat geldt bij weglopen uit Antonius, aldus De Graaff: *'Daarin is een onderscheid tussen 'vermissing' en 'ongoorloofd afwezig'. Niet meer alle afwezigen worden als vermist gemeld. Dit omdat het vaak om afwezigen gaat die bijvoorbeeld na verlof niet zijn teruggekeerd, maar waarbij er geen directe zorgen zijn en/of de verblijfplaats bekend is. Bij de eerste groep jongeren volgt de politie het vermissingenproces, signaleert de vermiste en spoort de vermiste indien mogelijk actief op. Bij de tweede groep muteert de politie de gegevens. Er wordt geen verdere actie door de politie ondernomen. In veel van*

dergelijke gevallen wordt de hulpaanbieder gebeld door de ouders, JIM of de jongere zelf en dan worden afspraken gemaakt om de jongere terug te laten komen.'

Terug bij de vragen van de Partij voor de Dieren over Antonius. Zij hebben nóg meer zorgen. Die betreffen bijvoorbeeld de gezinsbehandeling die Horizon zegt nog in 2020 te gaan starten. De PvdD is zelfs sceptisch. Het is volgens de partij niet reëel en er is geen behoefte aan, stellen zij: *'Gezinnen worden dan intern behandeld en verblijven in een woning van Horizon. Gezinsopnames zijn echter niet zo gemakkelijk als geschetst wordt. Het is onder de deskundigen algemeen bekend dat veel gezinnen dit niet willen. Ook al hebben veel gezinnen dit hard nodig volgens deskundigen. Deze doelstelling lijkt ons dan ook nogal speculatief en gebaseerd op aannames.'*

Ronduit verontwaardigd is de partij over de leugens die Horizon verspreidt over de gezinsopnames. Ze vraagt: *'Hoe kan het dat Horizon op zijn eigen website beweert dat deze gezinsbehandelingen al in Antonius plaatsvinden terwijl wij daar nog geen enkele kennis van hebben genomen? Betekent dit inderdaad dat deze gezinsopnames inmiddels al gerealiseerd zijn of loopt Horizon op de zaken vooruit en wil men goede sier maken?'*

Terwijl de gemeentes in hun evaluatie constateren dat er in Bakkum géén gezinsbehandeling is, maakt Horizon er inderdaad op haar website wél goede sier mee. Nog steeds. Hans du Prie beweerde ruim een jaar geleden al dat er gezinnen in Bakkum worden opgenomen. Horizon meldt op de website dat het een *'landelijke specialisatie'* betreft. Ouders die geen regie meer hebben over hun kinderen, komen samen met hun kinderen tijdelijk wonen in één van de huizen van Horizon. *'Eén keer in de twee weken mogen zij een weekend naar huis om te oefenen wat ze geleerd hebben'*, zo wordt de behandeling toegelicht. Er zouden volgens de informatie van Horizon onder meer huizen voor gezinsopnames zijn in Harreveld en Bakkum.

Alles overziend, zijn er voldoende redenen om het contract met Horizon te ontbinden, stelt óók de PvdD. Omdat Horizon zijn beloftes niet nakomt *'en vooralsnog enkel wanprestaties geleverd heeft.'* Op het online platform *Instagram* zegt de Partij voor de Dieren in Alkmaar daarover: *'Horizon blijkt namelijk in gebreke te blijven in het aanbieden van de juiste zorg. De beloftes die op voorhand gedaan zijn, blijken een wassen neus te zijn geweest.'*

Wassen neus of niet. Een contract ontbinden is voor gemeentes nog niet zo eenvoudig. Ze lijden dan gezichtsverlies. Er zijn tevens gigantische kosten aan verbonden. En wat is het alternatief wanneer een zorgverlener de laan wordt uitgestuurd? Het is ogenschijnlijk gemakkelijker om met een aanbieder van zorg, ook al levert die aantoonbaar een wanprestatie, door te gaan.

Raadslid Roel Beems uit Castricum is het daar niet mee eens. Hij gaat er alles aan doen om voor elkaar te krijgen dat het contract voor de JeugdzorgPlus in de regio Noord Holland Noord met Horizon wordt ontbonden. Hij vervult zijn politieke plicht en gaat verschillende partijen op de politieke avond in Castricum diepgravend ondervragen over deze aanbesteding. Dat dit mogelijk voor hem persoonlijk eveneens negatieve gevolgen heeft, neemt hij op de koop toe. Natuurlijk is Beems ter ore gekomen dat verschillende personen met kritiek op de aanbesteding en op Antonius in Bakkum of na kritische vragen, door Horizon zijn geïntimideerd, dan wel door aanbestedingsadvocaat Tophoff op een klacht zijn getrakteerd. Hij kent tevens het verhaal van bestuurder Hans du Prie en de Raad van Toezicht van Horizon die zich dwingend bemoeiden met het onderzoek voor *Kinderen van de Staat*.

Roel Beems laat zich echter niet van zijn stuk brengen en hij gaat dat vliegwieltje, met als doel het contract met Horizon te beëindigen, in beweging zetten. Beems zegt daarover: *'Ik denk ook dat ik recht van spreken heb. Omdat ik inmiddels 21 maanden aan de gang ben geweest met spoeddebatten, met debatten, met schriftelijke vragen. Gewoon om hier de vinger*

achter te krijgen. En dat ze dan bij Horizon mij óók gaan bedreigen: dat zie ik dan wel tegen die tijd.'

De politieke discussie over de aanbesteding voor de -gesloten- jeugdzorg in Noord Holland Noord gaat nog wel even voort.

In de rest van Nederland is de politiek ten aanzien van kwetsbare kinderen die hulp nodig hebben, echter eveneens aan zet.

Nawoord

Dit boek eindigt midden in de actualiteit. Dagelijks komen er nog nieuwe berichten over jeugdzorg naar buiten. Over grote, aanhoudende tekorten van gemeentes omdat de kosten voor jeugdhulp de pan uit blijven rijzen. Over ouders die wanhopig op zoek zijn naar de juiste hulp voor hun kind, en zelfs rechtszaken voeren om die bij hun gemeente af te dwingen. Of over de Inspectie voor Gezondheidszorg en Jeugd IGJ die een kritisch rapport schrijft over een instelling voor jeugdzorg. Plus over aanbestedingen waarover eigenlijk iedereen klaagt of er schande van spreekt, behalve de partijen die deze aanbestedingen uitschrijven of winnen. De problemen in de jeugdzorg die sinds de decentralisatie in 2015 ontstonden, zijn nog steeds niet opgelost. En het is de vraag of dit ooit gaat gebeuren als het stelsel niet weer op z'n kop gaat.

Het aantal uithuisplaatsingen is niet minder geworden, maar toegenomen. Jaarlijks worden 46.000 kinderen bij hun ouders weggehaald. Ruim 23.000 kinderen daarvan zitten in pleeggezinnen. De rest zit in instellingen voor jeugdzorg. Jaarlijks worden rond de 3.000 kinderen opgenomen in een gesloten instelling voor jeugdzorg, de JeugdzorgPlus. Tehuizen die niet onder doen voor gevangenen, terwijl de kinderen die er zitten feitelijk nooit een delict hebben gepleegd. Nederland is 'kampioen' uithuisplaatsen en opsluiten van kinderen. In Nederland zitten er rond de 420 kinderen op de 5 miljoen inwoners in een gesloten instelling. In Denemarken, een vergelijkbaar land, zijn dat er 5.

Ruim 180.000 kinderen in ons land hebben ernstige psychiatrische problemen, maar de hulp aan hen is niet (meer) vanzelfsprekend. Omdat die is 'gedemedicaliseerd'. Ofwel omdat die zorg vanwege de decentralisatie van de jeugdhulp bij de psychiaters is weggehaald.

Gemeentes bepalen nu of een kind 'geestelijk ziek' is of niet, en of en zo ja, welke hulp het nodig heeft. Want de gemeente betaalt.

De nieuwe Jeugdwet beoogde effectievere jeugdzorg, liefst in het gezin zelf. Wanneer dat niet kan, moet hulp worden geboden aan een kind zo dichtbij huis als mogelijk is.

Het kwam allemaal niet van de grond. De gemeentes hebben te maken met een korting van 15 procent op hun budget voor jeugdzorg, en moesten naast het leveren van de jeugdhulp tevens compleet nieuwe organisaties opzetten (de wijkteams) om de jeugdzorg te regelen. Dat kostte eveneens gigantisch veel geld. Van de 3,7 miljard die er landelijk aan jeugdzorg wordt uitgegeven gaat ruim een miljard naar bureaucratie, naar ambtenarij en naar overhead in organisaties, in plaats van naar directe zorg aan kinderen.

Landelijke en plaatselijke politici roepen dat het zo niet langer kan, en vragen om maatregelen, of zelfs om een complete stelselwijziging. Ook deskundigen noemen de huidige Jeugdwet die alle jeugdhulp bij gemeentes neerlegt, ronduit een ramp. Critici stellen dat in ieder geval de bezuiniging van 15 procent op jeugdzorg, die tegelijk met de decentralisatie van kracht werd, moeten worden teruggedraaid. Sterker nog: er moet veel meer geld bij.

Maar er schort veel meer aan de jeugdzorg. De marktwerking, het pure winstbejag, de aanbestedingen, zijn de dood in de pot. De instellingen van jeugdzorg varen daar wel bij, de kinderen echter niet. De kwaliteit van de hulp staat niet centraal, maar geld.

De raadsleden in de gemeenteraden in Nederland, die hun colleges van burgemeester en wethouders moeten controleren, hebben geen grip op de uitvoer van de jeugdzorg. Ook niet op de aanbestedingen. Ze erkennen dat zelf. Ze hebben geen tijd om zich dit zeer bewerkelijke dossier eigen te maken, maar ze missen veelal ook de deskundigheid daartoe. De aanbesteding in Noord Holland Noord die de organisatie Horizon won, en die leidde tot de komst van de gesloten instelling Antonius in Bakkum, is een schrijnend voorbeeld van hoe het mis kan gaan met het aanbesteden van zeer specialistische hulp aan kinderen met de meest complexe problemen.

Hoe moet het wel? Het zou aanbevelenswaard zijn als niet alle gemeentes meer afzonderlijk de jeugdhulp hoeven in te kopen middels tijdrovende en kostbare aanbestedingen. Misschien moet deze bevoegdheid weer terug naar de provincies? Of naar de Rijksoverheid?

Ook moet er meer controle komen. Gemeenteraden moeten daadwerkelijk kunnen controleren hoe het met de jeugdzorg in hun gemeente zit. Jeugdhulp moet niet worden geregeld in de achterkamertjes (van de colleges en de aanbieders), maar in de gemeenteraad.

Om raadsleden goed hun werk te laten doen, is er bovendien échte transparantie nodig. Daar is nu geen sprake van. Onder het mom van 'concurrentie' worden Europese aanbestedingen nu in het diepste geheim geregeld. Burgers, verliezende organisaties voor jeugdzorg of journalisten die willen weten hoe een aanbesteding is verlopen, en de Wet Openbaarheid van Bestuur toepassen, worden afgeschreept met stapels zwartgelakte pagina's aan papier.

Ook het parlement staat buitenspel. Parlementariërs zien dat het misgaat in de sector jeugdzorg, ze zien en horen van deskundigen, burgers en radeloze ouders dat kinderen niet de benodigde – specialistische - hulp krijgen, dat er ellenlange wachtlijsten zijn, dat kinderen nog steeds volop worden opgesloten in isoleercellen, dat er te veel kinderen slachtoffer worden van zelfdoding. Maar juist omdat de jeugdzorg naar de gemeentes is overgeheveld, hebben ze weinig tot geen gereedschap om daadwerkelijk in te grijpen. Of om de minister die verantwoordelijk is voor jeugdzorg tot ingrijpen te dwingen.

Ook de toezichthouders, zoals de Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd, moeten veel beter en actiever controleren of er goede zorg aan kinderen wordt geboden. Er is thans veel kritiek op de 'inspectie op afstand'. Die doet thematisch onderzoek naar instellingen voor jeugdzorg, volgens standaard protocollen, en signaleert onvolkomenheden of zelfs misstanden. Maar de inspectie grijpt eigenlijk nooit écht in, bijvoorbeeld door een instelling voor jeugdzorg – definitief - te sluiten.

Binnen de organisaties voor jeugdzorg zelf moet de controle en de inspraak eveneens beter worden geregeld en gegarandeerd. Er zijn wel raden van toezicht, en cliëntenraden of andere gremia voor inspraak, maar de praktijk leert dat met name de cliënten en hun ouders bar weinig in de melk te brokkelen hebben.

Raden van toezicht zijn evenmin, ten onrechte, kritisch op de besturen en tikken de besturen amper tot niet op de vingers. Ze zijn onderdeel van het systeem.

Ook het financiële reilen en zeilen van de organisaties voor jeugdzorg, die dikwijls hangen onder grote holdings, is te vaak intransparant. Er kan bijvoorbeeld niet worden gecontroleerd of het geld daadwerkelijk aan jeugdzorg wordt besteed, of dat het naar overhead, naar marketing of naar (te) hoge salarissen van bestuurders gaat.

De minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS), thans Hugo de Jonge, is stelselverantwoordelijke. Hij is de eindverantwoordelijke voor goede jeugdzorg in Nederland. De minister bemoeit zich daar echter inhoudelijk amper mee, en wijst voor problemen met jeugdzorg weer terug naar de gemeentes. De minister komt wel met talloze actieplannen en rapporten. Maar stuurt nauwelijks of niet bij. De FNV noemt De Jonge de 'meest onwrikbare minister' die de vakbond ooit heeft meegemaakt.

Ook de woordvoerders van de organisaties voor jeugdzorg, van de gemeentes en van het ministerie van VWS, zijn onwrikbaar te noemen. Zelden kostte het bij een journalistiek onderzoek zó veel inspanningen en doorzettingsvermogen om antwoorden te krijgen. Het lukte nooit om bij heikele kwesties een antwoord te krijgen van de verantwoordelijken zelf; van de minister, van de wethouders of van bestuurders van de instellingen voor jeugdzorg. Alles moest lopen via de woordvoerders van deze verantwoordelijken. Gedurende de hele onderzoeksperiode van meer dan ruim twee jaar, leidde dat tot opzettelijke - eindeloze vertraging en regelmatig tot vervelende situaties. Omdat er geen of nietszeggende antwoorden kwamen.

Bijna alle communicatiemedewerkers wezen er tevens op dat al die vragen die ik stelde, hen zéér veel tijd kostte. Of insinueerden dat het zelfs niet geoorloofd was om al die – kritische - vragen te stellen.

Telkenmale schermden ze er eveneens mee dat al die vragen of negatieve publiciteit ten koste zou gaan van de ‘kwetsbare kinderen’. Dat is de term die voortdurend, en door iedereen, wordt gebezigd als het over jeugdzorg gaat.

Kinderen van de Staat gaat over die ‘kwetsbare kinderen’. Het verhaal is grotendeels door hen zelf verteld en is vooral voor hén geschreven.

Door bloot te leggen wat er allemaal mis gaat in de sector van de jeugdzorg, door muren van dit haast onneembare bolwerk te slechten, komt er hopelijk besef. En komen er hopelijk tevens verbeteringen.

Misschien ook, wordt het dan in de toekomst beter voor deze Kinderen van de Staat.

Hélène van Beek